Hoofdstuk 8 Leeswijzer soortbeschrijvingen

Volgorde en nomenclatuur

Volgorde en wetenschappelijke namen van de soorten volgen recente beslissingen van de CSNA (Commissie Systematiek Nederlandse Avifauna) (Sangster et al. 1999, 2003). Deze moderne volgorde wordt ook gebruikt in de *Avifauna van Nederland* (Van den Berg & Bosman 2001, Bijlsma et al. 2001), maar wijkt af van die in vogelgidsen en de *Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000* (SOVON 2002). De CSNA valt onder de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de Dutch Birding Association (DBA) en de Nederlandse Ornithologische Unie (NOU).

In Nederland handhaven zich populaties van een aantal soorten die hier van nature niet thuishoren en waarvan de voorouders uit gevangenschap zijn ontsnapt of opzettelijk zijn geïntroduceerd. Voorbeelden hiervan zijn onder meer Zwarte Zwaan, Nijlgans, Fazant en Halsbandparkiet. Net als in Bijlsma et al. (2001) en SOVON (2002) zijn deze – mits ze op Schiermonnikoog zijn vastgesteld – opgenomen in de hoofdtekst. Zie verder hoofdstuk 11, bijlage 3.

Overige namen

De Nederlandse en Engelse (E:) namen volgen de *Avifauna van Nederland* (Van den Berg & Bosman 2001, Bijlsma et al. 2001), tenzij latere beslissingen van de CSNA iets anders zeggen. Voor het Fries (Fr:) wordt de lijst van Engelmoer (2003) gevolgd, een voorstel van Friese vogelnamen dat is voorgelegd aan de 'taalkommisje van de Fryske Akademy'.

De Duitse (D:) en Franse (F:) namen volgen om praktische redenen die van de gids *Vogels van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten* van Lars Jonsson (1997).

Mooser 1973

In een afwijkende vormgeving is aan het begin van iedere soort de tekst opgenomen van *De vogels van Schiermonnikoog* (Mooser 1973). Daarin wordt de avifauna van Schiermonnikoog beschreven vanaf ongeveer 1900 tot en met 1970. Door opname van deze originele tekst ontstaat zo in de soortbeschrijvingen een compleet overzicht van 100 jaar vogelgeschiedenis op het eiland. De rest van het boek beschrijft de situatie van 1971 tot en met 2003. Als bij een soort een dergelijke tekst niet voorkomt, betekent dit dat de desbetreffende soort ontbreekt in Mooser (1973) en dus in de periode 1900-1970 niet op Schiermonnikoog is vastgesteld. Om het oorspronkelijke karakter en de sfeer zo veel mogelijk te behouden, is de tekst van Mooser (1973) steeds integraal overgenomen en, behoudens de correctie van enkele kleinere foutjes en enige aanpassingen in spelling, met opzet niet geredigeerd of bewerkt.

Status

Onder Status wordt steeds verstaan de status op Schiermonnikoog in de periode 1971-2003. Een soort als de Raaf bijvoorbeeld broedt jaarlijks in Nederland, maar is met twee waarnemingen dwaalgast op Schiermonnikoog. Onder status wordt eerst in één zin aangegeven of de soort dwaalgast is of jaarlijks, onregelmatig of incidenteel voorkomt, of voorheen is voorgekomen (voormalig).

Dwaalgast: de soort is slechts één of twee keer waargenomen in de periode 1971 tot en met 2003.

Jaarlijks: dit betekent dat de soort ten minste present was in 2001, 2002 en 2003.

Onregelmatig: dit betekent dat de soort niet elk jaar wordt waargenomen.

Incidenteel: wanneer er sprake is van drie tot en met 10 waarnemingen in de periode 1971 tot en met 2003. Bij broedvogels is sprake van incidenteel als de soort één tot en met vijf jaren, al of niet achter elkaar, op het eiland heeft gebroed in de periode 1971 tot en met 2003, tenzij het gaat om recente vestiging vanaf 2001, zoals dat het geval is met de Boomvalk.
Voormalig: dit betekent dat de soort in de jaren 2001-2003 niet op het eiland is waargenomen, maar wel daarvoor.

Onder status wordt altijd eerst de broedvogelsituatie beschreven waarin de actuele aantallen worden genoemd en daarna de trek en/of het verblijf op het eiland van niet-broedvogels. Om een goede vergelijking mogelijk te maken met Mooser (1973) worden dezelfde aantalsaanduidingen gehanteerd voor zowel broedvogels als niet-broedvogels, namelijk:

Broedvogels

zeer schaars:	1-10 broedparen
schaars:	10-25
vrij schaars:	25-50
vrij talrijk:	50-100
talrijk:	100-250
zeer talrijk:	250 en meer

Niet-broedvogels
Hieronder vallen vogels van soorten die al dan niet op het eiland broeden en het gehele jaar of een gedeelte daarvan kunnen worden waargenomen. Geschatte aantallen worden als volgt weergegeven:

zeer klein aantal:	1-10 vogels
klein aantal:	10-50
vrij klein aantal:	50-250
vrij groot aantal:	250-1500
groot aantal:	1500-10.000
zeer groot aantal:	10.000 en meer

Deze begrippen hebben in het algemeen betrekking op volledige eilandtellingen per dag, tenzij nadrukkelijk anders is aangegeven.

Bij broedvogels wordt de plaats van broeden aangegeven. Daarnaast is van alle broedvogels van 2001 een verspreidingskaartje opgenomen waarop de territoria staan ingetekend. Deze kaartjes zijn gebaseerd op de gegevens en kaartjes uit het rapport *Broedvogels van Schiermonnikoog* (Klemann 2001; met toestemming overgenomen). Gekozen is voor 2001 omdat alleen van dat jaar een volledige eilanddekkende inventarisatie uit de periode 2001-2003 beschikbaar is (zie ook hoofdstuk 3). De tekeningen bij de soorten geven aan dat de soort in de periode 1971-2003 broedvogel is geweest.
Bij de trek en/of het verblijf worden als regel de eerste en laatste waarnemingsdatum vermeld, indien mogelijk zowel in het voorjaar als in het najaar, tenzij dit zinloos is, zoals bijvoorbeeld bij Havik en Huismus. Om een zo zuiver mogelijk beeld te schetsen is er voor gekozen uitzonderingen apart te vermelden. Als een soort bijvoorbeeld normaal gesproken eind september van het eiland verdwenen is, dan wordt de laatste septemberwaarneming vermeld. Is er echter bij uitzondering ook één oktoberwaarneming, dan wordt deze apart genoemd. Bij trek en/of verblijf op het eiland worden zo mogelijk ook altijd de waargenomen maximale aantallen met volledige datum vermeld.
Omdat veel gegevens bekend zijn via de hoogwatertellingen, wordt bij de water- en wadvogels uitgebreider ingegaan op het verloop van de aantallen door het jaar heen en in de periode 1961-2003. Er is voor gekozen om steeds de jaarvolgorde en niet de maandvolgorde aan te houden.
Zeer zelden wordt ingegaan op de overwinteringsplaatsen van soorten. Naar onze mening hoort dat niet thuis in een boek als dit. Wel zijn interessante terugmeldingen opgenomen. Deze zijn niet systematisch opgespoord.
In het geval van opsommingen van waarnemingen (bij schaarse en zeldzame soorten) gaat het steeds om één exemplaar, tenzij een ander aantal wordt aangegeven. Indien bekend wordt ook een nadere plaatsaanduiding op Schiermonnikoog van de waarneming, vondst of vangst gegeven.

De seizoenaanduidingen lopen niet synchroon met de kalendertijd. Globaal omvatten de periodes

najaar, winter, voorjaar en zomer de volgende maanden van het jaar:

najaar:	juli tot en met november
winter:	december tot en met februari
voorjaar:	maart tot en met mei
zomer:	juni

Aangezien de diverse soorten verschillende trekperiodes hebben, moeten deze aanduidingen ruim en flexibel genomen worden. Zo trekken veel soorten bijvoorbeeld nog tot in juni door terwijl andere al in februari door- of wegtrekken.

Speciale status

Bij een aantal soorten wordt nadere informatie over de status gegeven:

Beoordeelsoort CDNA

Waarnemingen van zeldzame vogels worden in Nederland beoordeeld door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA). Deze commissie valt onder de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de Dutch Birding Association (DBA) en de Nederlandse Ornithologische Unie (NOU). De uitkomsten van deze beoordelingen worden jaarlijks gepubliceerd, voorheen in onder andere Limosa, later in Dutch Birding. Voor een overzicht van de werkwijze en verantwoording van de CDNA wordt verwezen naar het betreffende hoofdstuk in Van den Berg & Bosman (2001). In de systematische bespreking van de vogels van Schiermonnikoog worden voor de zeldzame soorten de beslissingen van de CDNA gevolgd. Bij alle soorten die worden beoordeeld, of gedurende een bepaalde periode werden beoordeeld, wordt dit vermeld. Bij de opsomming van de waarnemingen gaat het steeds om één exemplaar, tenzij een ander aantal wordt aangegeven. Indien bekend wordt ook een nadere plaatsaanduiding op Schiermonnikoog van de waarneming, vondst of vangst gegeven. In de meeste gevallen werd deze locatie vermeld in gepubliceerde CDNA-verslagen en boeken, maar in sommige gevallen bleek de vermelding te ontbreken. Er is geen poging ondernomen om deze via het CDNA-archief of andere bronnen alsnog te achterhalen.
Het kan voorkomen dat sommige waarnemingen van zeldzame vogels die vermeld worden in Mooser (1973), en dus worden weergegeven in het citaat uit Mooser (1973) dat bij iedere soort wordt vermeld, niet terug te vinden zijn in de opsomming. Dit betreft waarnemingen die nooit zijn ingediend bij de CDNA, of waarnemingen die bij de herziening door de CDNA van de Nederlandse Avifaunistische Lijst (Van IJzendoorn & De Heer 1985, Van IJzendoorn et al. 1996) niet langer aanvaardbaar werden bevonden. In het overzicht van Van den Berg & Bosman (2001) zijn de resultaten van deze herziening geheel verwerkt.
Indien van toepassing wordt in de soortteksten van zeldzame vogels verwezen naar een gepubliceerd artikel over de betreffende waarneming en/of naar andere gepubliceerde foto's, zoals bijvoorbeeld in de *Avifauna van Nederland 1* (Van den Berg & Bosman 2001) of in de tijdschriften Limosa of Dutch Birding.
Bij de meeste dwaalgasten en incidentele gasten is het oorspronkelijke gebied van herkomst vermeld (zie verder hoofdstuk 11, bijlage 3).

Rode Lijst

Dit wordt vermeld indien de soort voorkomt op de nieuwe Nederlandse Rode Lijst uit 2004 (zie hoofdstuk 11, bijlage 4) en de soort zeker, waarschijnlijk of mogelijk op Schiermonnikoog heeft gebroed.

EU-Vogelrichtlijn

Dit wordt vermeld indien een soort voorkomt op de lijst behorend bij de EU-Vogelrichtlijn (zie hoofdstuk 11, bijlage 4).

Wetlandsoort inclusief 1%-norm

Dit wordt vermeld indien een watervogelsoort voorkomt op de door Wetlands International gepubliceerde *Waterbird population estimates* (Delany & Scott 2002). Als een soort in een bepaald gebied regelmatig de zogenaamde 1%-norm overschrijdt – dat wil zeggen dat ergens in het jaar regelmatig meer dan 1% van een totale geografische populatie van een watervogelsoort verblijft –

is dat gebied van vitale betekenis voor de soort. De maximum 1%-norm voor een soort is 20.000, wat betekent dat ook als de totale populatie van een soort de 2 miljoen overschrijdt, de 1%-norm toch 20.000 blijft.
In hoofdstuk 7-4 wordt onder andere aan de hand van deze 1%-norm beschreven hoe belangrijk Schiermonnikoog voor meerdere watervogelsoorten is. Zie ook hoofdstuk 11, bijlage 4.

Broedvogelinventarisaties 2001-2003

Onder deze kop zijn de meest recente broedvogelaantallen te vinden, zoals die tijdens de broedvogelinventarisaties in 2001-2003 zijn vastgesteld. Soms zijn 2002 en 2003 samengenomen. In hoofdstuk 3 wordt hier rekenschap over gegeven. Meestal wordt gesproken van territoria en niet van broedgevallen omdat doorgaans geen nesten zijn geteld.

Ontwikkeling

Allereerst staat bij broedvogels het eerste jaar of de periode van vestiging op het eiland vermeld. Weliswaar overlapt dat in veel gevallen met Mooser (1973) maar voor de helderheid leek het gewenst alle gegevens hier bij elkaar te zetten. Daarna volgt een beschrijving van de ontwikkeling, vooral aan de hand van de inventarisatierapporten van 1973, 1978, 1986, 1992 en de inventarisaties uit 2001, 2002 en 2003. Meestal wordt gesproken over aantal paren of broedparen. Hierbij dient te worden beseft dat het vrijwel altijd om territoria gaat. Ten slotte wordt meestal een vergelijking gemaakt met de situatie in het Waddengebied en/of in Nederland, door gebruik te maken van de *Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000* (SOVON 2002), om te kijken of de ontwikkeling spoort met het beeld buiten Schiermonnikoog.
Hierna kunnen in deze paragraaf ontwikkelingen in trek en/of aanwezigheid van niet-broedende vogels worden besproken. Voor niet-broedende water- en wadvogels, waarbij vooral geput is uit de hoogwatertellingen, worden ook andere bronnen gebruikt. Bij de meeste van deze soorten wordt ook ingegaan op het verloop van de aantallen door de jaren heen.

Waarnemers

Anders dan in Mooser (1973) is ervoor gekozen, mede gezien het immense aantal ingestuurde waarnemingen, geen namen van waarnemers in de tekst op te nemen. Bronnen waaruit is geput worden wel aangegeven. Uiteraard zijn wel alle personen die waarnemingen hebben ingediend opgenomen in hoofdstuk 11, bijlage 6.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:44 Pagina 156

Hoofdstuk 9

Vogels van Schiermonnikoog – soortbeschrijvingen

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:44 Pagina 157

Knobbelzwaan

Cygnus olor

Fr: Knobbelswan
D: Hockerschwan
E: Mute Swan
F: Cygne tuberculé

Mooser 1973 In 1970 was er een broedpoging in de Westerplas. In de loop van het seizoen stierf echter het ♀ op het nest (RN). Haar partner is nog tot diep in de herfst op het eiland waargenomen.
Er zijn slechts waarnemingen van na 1962 beschikbaar. In deze jaren was de Knobbelzwaan een onregelmatige doortrekker in zeer klein aantal van half sept. tot begin nov. en van eind febr. tot begin mei. De eerste en laatste herfstwaarneming zijn medio 9-68 (GG) en 8-11-67 (C.P.Sikkema) en in het voorjaar 21-2-66 (TT) en 5-5-66 (J.Koolhaas). Buiten deze periode vallen twee waarnemingen: 3 – 8-7-62 3 verwilderde ex. bij paal T (RU); 26-5-64 3 ex. boven de Willemsduinen

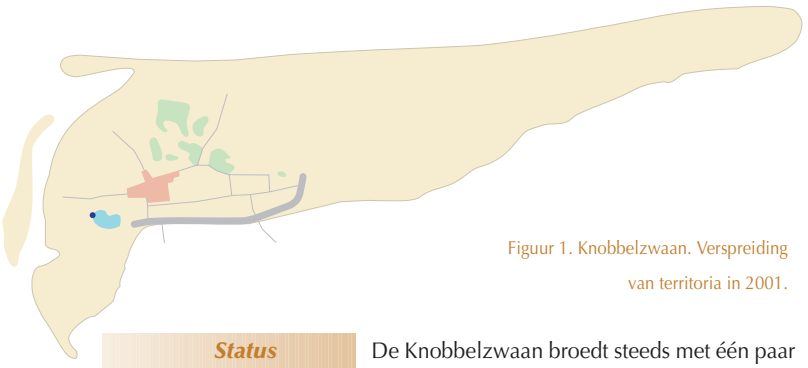

Figuur 1. Knobbelzwaan. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel.
Gehele jaar aanwezig

Wetlandsoort (1%: 2500)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 1 broedpaar
2002: 1 broedpaar
2003: 1 broedpaar

De Knobbelzwaan broedt steeds met één paar in de Westerplas.
Behalve het broedpaar en jongen wordt de Knobbelzwaan in zeer klein tot klein aantal waargenomen. Najaar- en winterwaarnemingen zijn schaars. Het is bovendien niet duidelijk of het om broedvogels gaat of om doortrekkers.
Trek in het voorjaar vindt plaats van begin maart tot half mei. De vroegste datum is 3 maart 1972, de laatste 16 mei 2000. Op 17 januari 1996 werden echter vier vogels gezien die naar het noorden vlogen. Het maximumaantal is 24 vogels, waargenomen op 12 juni 1999.
Buiten de Westerplas en Banckspolder wordt de soort sporadisch op het wad en vliegend over de Noordzee gezien.

Ontwikkeling

In 1970 was er een broedpoging (Mooser 1973). In een later ingekomen waarneming was sprake van een broedpaar in 1968. De Knobbelzwaan was tot aan 2000 een onregelmatige broedvogel, waarvan broeden werd opgegeven voor de jaren 1976, 1978, 1979, 1981, 1983, 1986, 1991, 1992, 1995 en 1997. Vanaf 2000 heeft de soort zich definitief gevestigd. Het gaat steeds om één broedgeval. Uitbreiding zou alleen nog plaats kunnen hebben naar de Kooiduinplas, naast de Westerplas het enige zoetwatergebied van enige omvang. De Knobbelzwaan houdt niet van zilt gebied (SOVON 2002).
De weinige beschikbare waarnemingen laten een toename van de aantallen zien vanaf het midden van de jaren 1980. Voor die tijd werden nooit meer dan negen vogels gezien, daarna regelmatig meer. Op 17 mei 1990 werd melding gemaakt van ruitrek, evenals op 24 en 30 mei van dat jaar. Knobbelzwanen verzamelen zich voor de slagpenrui in juni, juli en augustus (SOVON 2002). Het regelmatiger broeden en de toename van de aantallen buiten de broedtijd passen in de landelijke expansie die zich vanaf de jaren 1950 in Nederland heeft ingezet (SOVON 2002).

Kleine Zwaan

Cygnus bewickii

Fr: Lytse swan
D: Zwergschwan
E: Bewick's Swan
F: Cygne de Bewick

Mooser 1973 Er zijn vijf waarnemingen bekend: 19-8-66 6 ex. naar het westen vliegend (J.Koolhaas); 12-10-65 totaal 175 ex., naar het zuidwesten vliegend (Van.18: 238); 22-10-68 3 ex. (C.P.Sikkema); 24-10-68 4 ex. waaronder 2 eerste jaars in de Banckspolder (AJvD); 2 – 3-4-69 1 ex. in de Westerplas (AJB, GG).
N.B. De waarnemingen van zwanen zijn moeilijk te verifiëren, zeker waar het *cygnus* of *bewickii* betreft. Vooral in de herfst kunnen "zwanen" op sommige dagen sterk doortrekken. Dan worden soms honderden vogels geteld (TT).

Status

Onregelmatige doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 290)

De Kleine Zwaan is doortrekker in klein aantal in het najaar en voorjaar. De vroegste najaarsdatum is 13 oktober 1996, de laatste 31 december 1997. Het maximum is 40 vogels op 9 december 1994. In het voorjaar liggen die datums op 15 februari 1997 en 15 mei 2000. Het is opvallend dat aprilwaarnemingen ontbreken. Op 7 mei 2000 vlogen 230 vogels naar het oosten. Bij de meeste waarnemingen en grotere aantallen gaat het om doortrekkers. Trek vindt zowel over zee als over het eiland plaats. Er is één januariwaarneming: 16 januari 1990 (twee vogels op de Westerplas). Pleisteraars worden meestal gezien op de Westerplas en soms in de Oosterkwelder.

Ontwikkeling De waarnemingen wijzen erop dat de Kleine Zwaan in de jaren na 1970 vaker gezien wordt dan daarvoor.

Wilde Zwaan

Cygnus cygnus

Fr: Kloekswan
D: Singschwan
E: Whooper Swan
F: Cygne chanteur

Mooser 1973 Er zijn elf waarnemingen bekend: 20-10-68 4 ex. overvliegend (J.A.Loterijman); 22-10 – 2-11-70 1 ex. in de Westerplas (E.Koopmans c.s., W.Braaksma, AJvD, GG); 24-10-68 5 ex. waaronder 2 eerste jaars in de Banckspolder (AJvD); 4-11-69 3 ex. in de Banckspolder (TT); 15-1-68 15 ex. in de Banckspolder (TT); 2-3-63 enkele ex. (TT); 10-3-68 vrij veel doortrek (TT); 16-3-65 2 ex. in de Kooiplas (TT); 24-3-63 6 ex. (TT); 29-3-68 1 ex. (C.P.Sikkema); 30-5 – 28-6-70 2 ex. (C.A.v.d.Wal, med. GG, J.v.d.Kamp c.s., LJD, N.Marra Jr, J.M.Marra); volgens Talsma en Zwarts waren de vogels tam, zodat het hier mogelijk ontsnapte ex. betrof.

Status

Onregelmatige doortrekker en wintergast

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 590)

De Wilde Zwaan is een zeer onregelmatige en schaarse doortrekker en wintergast in zeer klein tot klein aantal met in totaal slechts enkele tientallen waarnemingen na 1970. De vroegste najaarsdatum is 2 oktober 1988, de laatste voorjaarsdatum 20 mei 1989. Daarnaast verbleven er van 3 tot en met 8 juni 1970 nog twee exemplaren in de Banckspolder. De soort wordt soms jaren achtereen niet gezien. Het maximumaantal waargenomen exemplaren bedraagt circa 30 op 10 november 2003. De vogels vlogen luid roepend naar zuid over de Banckspolder. Meestal worden echter maar één of enkele exemplaren gezien. Aan de grond wordt de Wilde Zwaan vooral gezien in de Oosterkwelder, de Banckspolder en de Westerplas.

Zwarte Zwaan

Cygnus atratus

Fr: Swarte Swan
D: Schwarzschwan
E: Black Swan
F: Cygne noir

Status

Incidentele gast. Exoot

Er zijn zes waarnemingen van deze oorspronkelijk uit Australië afkomstige parkvogel en exoot, die mogelijk voor een deel betrekking hebben op dezelfde vogel:

6 december 1975	
25-27 april 1993	Kooiplas
26 juli 1995	Kooiplas
2 september 1995	Kooiplas
29 maart 1996	Strandvlakte
18 augustus 1996	Rif

In Nederland komt de Zwarte Zwaan tegenwoordig verspreid over het land als broedvogel voor (SOVON 2002).

Sneeuwgans

Anser caerulescens

Fr: Sniegoes
D: Schneegans
E: Snow Goose
F: Oie des neiges

Status

Onregelmatige doortrekker

Beoordeelsoort CDNA tot en met 1978

Er zijn 11 waarnemingen; tenzij anders vermeld gaat het om vogels van de witte vorm.

1 april 1979	Banckspolder
30 januari 1980	Banckspolder
20 april 1981	Binnenkwelder, vier
18 oktober 1988	adult
28-29 november 1991	Banckspolder, twee adulte
27 januari 1998	Banckspolder
7 februari 1998	
28-29 maart 1998	Oosterkwelder
14-17 juni 1998	Oosterkwelder en Westerplas, zeven, waaronder één blauwe vorm
8 april 2000	Oosterstrand
17 maart 2001	Banckspolder, twee

rietgans

Anser fabalis/serrirostris

Fr: Wink
D: Saatgans
E: bean goose
F: oie des moissons

Mooser 1973 Er zijn acht waarnemingen bekend: herfst 1962 1 dood gevonden vogel (N.H.Museum Schiermonnikoog, med. HK); 15-10-62 4 ex. op de beweide kwelder (R.H.Drent); 30-10-65 1 ex. (TT); 26-11-69 50 ex. over de Waddenzee (AJB); 29-11-70 5 ex. in de Banckspolder (J.Penning, H.Streitman, med. J.B.Buker); 22-12-68 49 ex. (JT); 28-3-70 2 ex. in de Johannespolder (AJvD); 02-4-66 enkele ex. (TT).

Status

Onregelmatige doortrekker

Wetlandsoort (1%: 6550)

Tegenwoordig worden Taigarietgans *A. fabalis* en Toendrarietgans *A. serrirostris* als aparte soorten beschouwd. In het waarnemingenbestand is dit onderscheid echter zelden gemaakt en is vrijwel altijd sprake van 'rietganzen'. Alleen op 21 oktober 1975 werd een zuidwaarts vliegende groep rietganzen Toendrarietganzen genoemd.

De 'rietgans' is een onregelmatige en vrij zeldzame doortrekker van half oktober tot begin april. In totaal zijn er na 1970 enkele tientallen waarnemingen bekend. Bijna altijd worden rietganzen overvliegend waargenomen. Daarom is als status alleen doortrekker vermeld en niet wintergast, ofschoon er verschillende waarnemingen zijn uit de maanden december en januari. Het aantal varieert van enkele tot een kleine 200 exemplaren. De vroegste najaarsdatum is 13 oktober 1976, de laatste voorjaarsdatum 18 april 1994.

Kleine Rietgans

Anser brachyrhynchus

Fr: Blaupoatsje
D: Kurzschnabelgans
E: Pink-footed Goose
F: Oie à bec court

Mooser 1973 Er zijn twee waarnemingen bekend: jan. 70 enkele ex. in de Johannespolder (GG, Jilt Visser); 28-4-62 1 dood ex. in de Oosterkwelder (E.Meelis c.s.).

Status

Onregelmatige doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (1%: 370)

De Kleine Rietgans is doortrekker en wintergast in vrij klein aantal van begin oktober tot begin april. De vroegste najaarsdatum is 28 september 1983, de laatste voorjaarsdatum 13 april 1987.
De aantallen komen zelden boven de 100 vogels, bijvoorbeeld op 14 oktober 1995, toen 150 vogels uit zee komend naar het zuiden trokken, en op 23 december 1999, toen 300 vogels werden gezien. Het maximumaantal is een uitschieter: 600 doortrekkende vogels op 21 februari 1982. Aan de grond worden zelden grote aantallen gezien.
Buiten bovengenoemde periode zijn vier waarnemingen bekend: 28 augustus 1977 (Oosterkwelder), 20 mei 1995 (18, overtrekkend), 21 mei 2001 (Banckspolder) en 21 mei 2002 (Banckspolder).

Ontwikkeling

De Kleine Rietgans wordt soms jaren achtereen niet waargenomen. Het aantal waarnemingen en het aantal vogels dat wordt gezien is sinds het midden van de jaren 1970 echter nadrukkelijk toegenomen.

Grauwe Gans

Anser anser

Fr: Skiere Goes
D: Graugans
E: Greylag Goose
F: Oie cendrée

Mooser 1973 Doortrekker in vrij klein aantal van eind aug. tot half nov. en van eind febr. tot begin mei. De laatste herfstwaarneming is 14-11-65 (TT); de eerste voorjaarswaarneming valt op 19-2-69 (AJB) en de laatste op 31-5-68 (E.C.Smith). Op 23-5-68 zag Talsma nog trek van honderden vogels naar het oosten. De Grauwe Gans pleistert vrijwel alleen in april op het eiland. Dan zijn de aantallen ook maximaal: 130 ex. op 17-4-66 (VWG/NJN). Buiten deze periode komen de aantallen zelden boven de 100 ex.
Er zijn enkele juli- en vroege aug.-waarnemingen bekend: 1-7-69 1 ex. langs de wadrand (AJB); 23-7-68 5 ex. op de beweide kwelder (VWG/NJN); 02-8-69 1 ex. bij paal T (AJB); 11-8-69 10 ex. in de Banckspolder (GG).
Ze pleisteren vrijwel uitsluitend op de beweide kwelder en in het oostelijke deel van de Banckspolder.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (1%: 4000)

De Grauwe Gans is sinds 1997 broedvogel in klein aantal bij de Westerplas, in de Binnenkwelder en in de Strandvlakte.
De broedvogels en hun jongen ruien in juni-juli op het eiland, vooral in de graslanden van de Banckspolder en bij de Westerplas. De vogels kunnen in die periode niet vliegen en zijn dan extra kwetsbaar voor verstoring door bijvoorbeeld loslopende honden.
De soort is doortrekker en wintergast in sterk wisselende aantallen, van begin augustus tot eind mei (figuur 2). De vroegste trekdatum is 12 augustus 1986, toen 40 vogels naar het zuiden vlogen, de laatste is 12 juni 1999 met vier vogels. Op 16

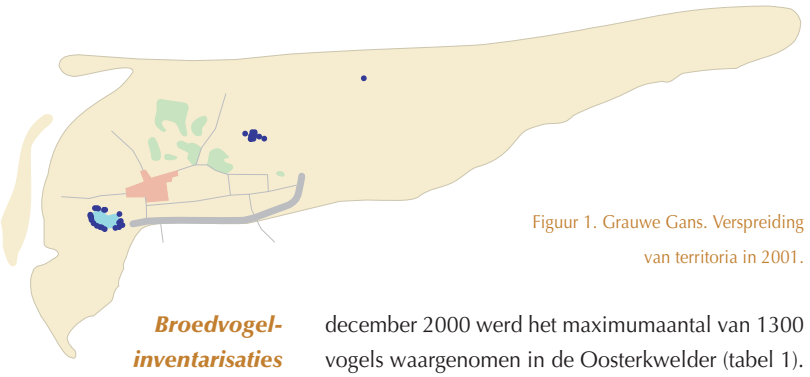

Figuur 1. Grauwe Gans. Verspreiding van territoria in 2001.

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 32 broedparen

2002/2003: 17 broedparen

december 2000 werd het maximumaantal van 1300 vogels waargenomen in de Oosterkwelder (tabel 1). Over het algemeen verblijven deze wintervogels maar kort op het eiland. Vooral in de Banckspolder en de Oosterkwelder kunnen grote groepen van meer dan 1000 exemplaren worden aangetroffen.

Ontwikkeling

De Grauwe Gans broedt sinds 1997 in toenemend aantal met een maximum van 32 broedparen in 2001. De soort werd in dat jaar broedend aangetroffen bij de Westerplas (21 paar), in de Binnenkwelder (10 paar) en in de Strandvlakte (één paar). Tijdens de inventarisatie van 2002/2003 bleek dat de uitbreiding zich niet voortzette: bij de Westerplas werden vijf broedparen vastgesteld, in de Binnenkwelder 10 en in de Strandvlakte twee. In 2001 broedde een gemengd paar Grauwe Gans x Grote Canadese Gans in de Binnenkwelder.

Na 1973, maar vooral na 1990, heeft de soort zich in Nederland sterk in aantal uitgebreid (SOVON 2002). De ontwikkeling op Schiermonnikoog staat dus niet op zichzelf maar past in de landelijke trend. Dit geldt ook voor de aantallen verkregen uit de hoogwatertellingen die vanaf het begin van de jaren 1990 sterk toenemen (figuur 3). De jaren 2001-2003 geven aanzienlijke lagere aantallen te zien. Het verloop komt overeen met de trend in het Waddengebied als geheel (SOVON-monitoringsrapport 2004/ 01).

Tabel 1. Grauwe Gans. Maxima tijdens hoogwater- en ganzentellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	16 december 2000: 1300	17 januari 1998: 907	17 mei 2003: 114

Figuur 2. Grauwe Gans. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

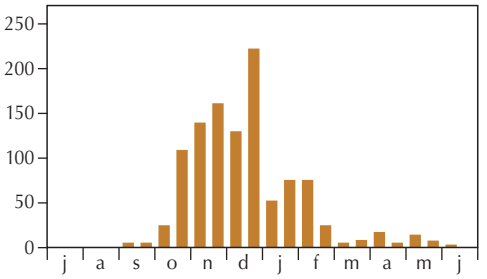

Figuur 3. Grauwe Gans. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

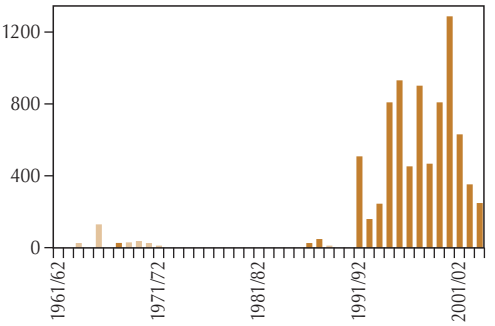

Dwerggans

Anser erythropus

Fr: Goudeachje
D: Zwerggans
E: Lesser White-fronted Goose
F: Oie naine

Status

Incidentele wintergast

Beoordeelsoort CDNA van 1976 tot en met 1989
EU-Vogelrichtlijn
Wetlandsoort (1%: 110)

Er zijn vijf waarnemingen (alle in de Banckspolder): 23 november 1991, 7-20 april 1999, 19 januari 2002, 14 februari 2003 en 16-22 oktober 2003.

De Dwerggans broedt van Noord-Scandinavië oostelijk tot in Noordoost-Siberië.

Indische Gans

Anser indicus

Fr: Indyske Goes
D: Streifengans
E: Bar-headed Goose
F: Oie à tête barrée

Status

Incidentele gast. Exoot

Er zijn acht waarnemingen van deze oorspronkelijk uit Azië afkomstige exoot:

5 mei 1975	Banckspolder
6 februari 1978	Oosterkwelder, twee
27 mei 1978	Westerplas, twee
4 augustus 1979	Kooiplas
8 juli 1994	Banckspolder, twee
26 april 1995	Banckspolder
26 juni 2001	Westerplas, één paar
16 juli 2001	Westerplas, één paar

In Nederland komt de Indische Gans tegenwoordig verspreid over het land als broedvogel voor (SOVON 2002).

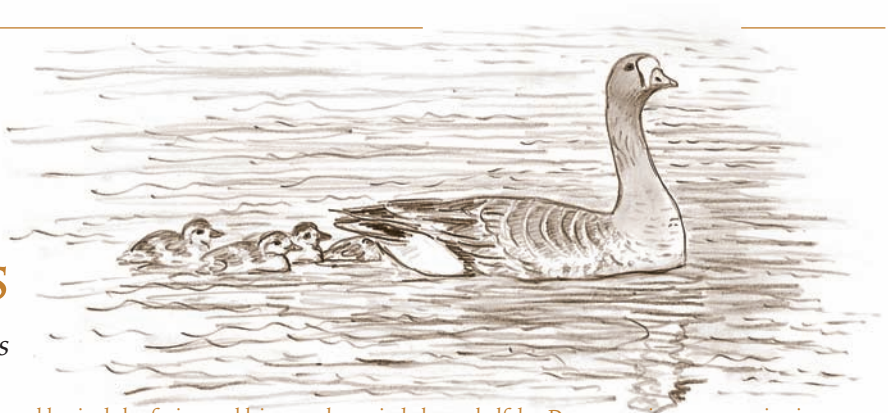

Kolgans

Anser albifrons

Fr: Blesgoes
D: Bläßgans
E: Greater White-fronted Goose
F: Oie rieuse

Mooser 1973 Doortrekker in de herfst in zeer klein aantal van eind okt. tot half dec. De eerste najaarswaarneming is 19-10-70 (M.v.Eerden, K.Gasman) en de laatste 1-1-71 (J.v.d.Kamp). Het max. aantal is 26 ex. in de periode van 20 – 28-11-65 (TT). Er zijn vier voorjaarswaarnemingen bekend: 25-2-67 lichte trek (J.Hoffmann); 12-3-69 1 ex. in de Banckspolder (AJB); 29-3-70 40-50 ex. naar het westen vliegend (A. 1970-5); 11 – 13-4-1963 1 overjarig ex. (D.Vestergaard).
Blijkens de gegevens, met name van Talsma, kan er zowel in het najaar als in het voorjaar een aanzienlijke trek van "Grauwe Ganzen" over het eiland plaatsvinden. Door de grote hoogte van overvliegen is het doorgaans onmogelijk de soort vast te stellen.

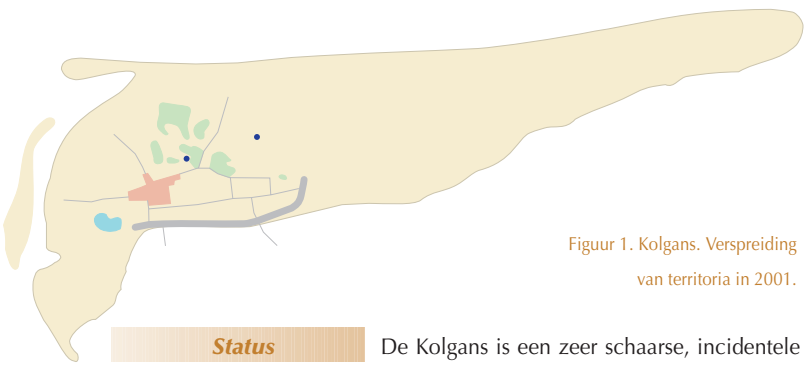

Figuur 1. Kolgans. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Incidentele broedvogel.
Onregelmatige doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (1%: 10.000)

De Kolgans is een zeer schaarse, incidentele broedvogel van de Berkenplas. De soort is een onregelmatige doortrekker en wintergast in vrij klein tot vrij groot aantal van eind oktober tot begin april, die niet elk jaar wordt gesignaleerd. De vroegste najaarsdatum is 23 oktober 1975, de laatste voorjaarsdatum 15 april 1981 en 15 april 1986. Het maximale aantal is circa 700 op 5 januari 1977. In de meeste jaren gaat het echter maximaal om enkele tientallen exemplaren. Veel vogels doen het eiland niet aan. Trek wordt over vrijwel de gehele periode tussen de genoemde datumgrenzen waargenomen.
De Kolgans wordt buiten de broedtijd vooral in de Banckspolder en de Oosterkwelder gezien, met name in de maanden december-februari. De soort pleistert soms tussen de Brandganzen.

Ontwikkeling

Broeden werd voor het eerst vastgesteld in 2001 bij de Berkenplas, toen een paar zeker één jong heeft grootgebracht. In dat-

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 2 broedparen
2002: 1 broedpaar
2003: geen

zelfde jaar werd één van de oudervogels door een loslopende hond doodgebeten. Daarnaast was er nog een broedpaar in de Binnenkwelder. In 2002 werd broeden niet met zekerheid vastgesteld, hoewel er wel exemplaren in de broedhabitat aanwezig waren. Het broedpaar bij de Berkenplas betreft losgelaten exemplaren. In Nederland komen af en toe ook wilde vogels tot broeden; deze zijn soms aangeschoten en daardoor minder mobiel (SOVON 2002). Door de levenslange paarband blijft de gezonde vogel bij de aangeschoten partner.
In vergelijking met de aantallen die op het vasteland van Friesland worden gezien gaat het op Schiermonnikoog om geringe aantallen. De waarnemingen buiten de broedtijd laten geen ontwikkeling in aantallen zien.

Grote Canadese Gans

Branta canadensis ssp.

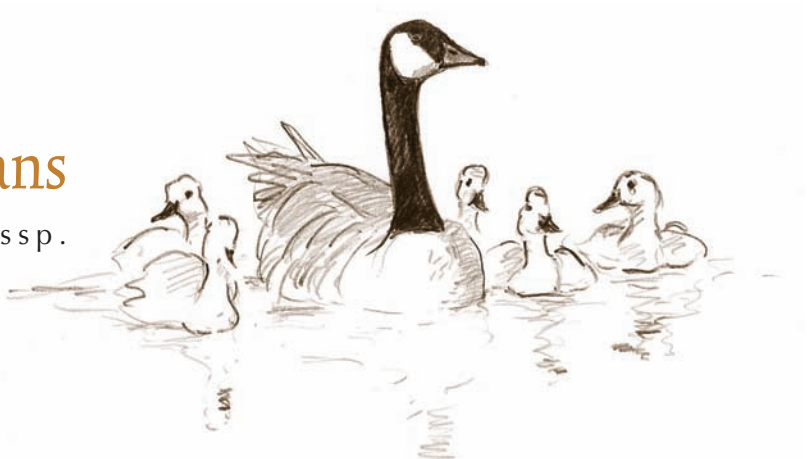

Fr: Kanadeeske Goes
D: Kanadagans
E: Greater Canada Goose
F: Bernache du Canada

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast. Exoot

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 2 broedparen
2002: 1 broedpaar
2003: 1 broedpaar

De Grote Canadese Gans is een zeer schaarse broedvogel van de Westerplas. In 2001 bracht een paar één jong groot. In de Binnenkwelder was nog een individu aanwezig, gepaard met een Grauwe Gans, maar niet duidelijk is of dit paar ook jongen heeft gekregen (Klemann 2001).
Buiten de broedtijd worden Grote Canadese Ganzen in klein aantal waargenomen. Vermoedelijk zijn dit vooral niet-broedrijpe vogels die rondzwerven. Het maximale aantal is 45 op 13 juni 2001. Deze groep verbleef enige tijd op het eiland maar verdween in oktober van dat jaar. Op 29 mei 2002 kwam een groep van ongeveer 40 vogels aanvliegen over de Prins Bernhardweg van oost naar west. Deze groep verbleef eerst in de Westerplas en daarna in de Banckspolder, waar de soort zich meestal ophoudt.
Deze oorspronkelijk uit Noord-Amerika afkomstige soort is in verschillende Noordwest-Europese landen uitgezet ten behoeve van de jacht. In Nederland komt de Grote Canadese Gans tegenwoordig verspreid over het hele land als broedvogel voor (SOVON 2002).

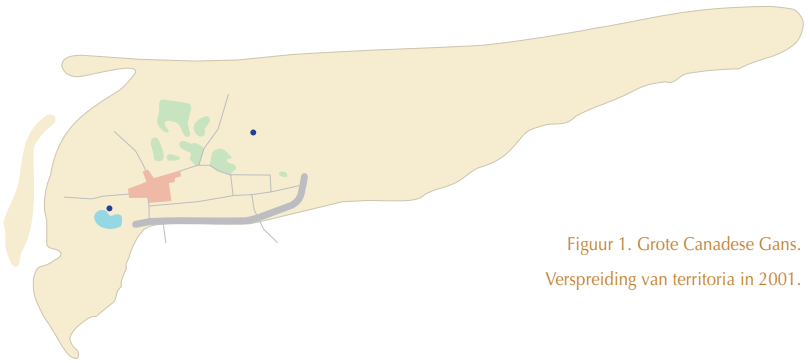

Figuur 1. Grote Canadese Gans. Verspreiding van territoria in 2001.

Ontwikkeling

De Grote Canadese Gans is broedvogel van de Westerplas sinds 1982, eerst onregelmatig, maar de laatste jaren bijna ieder jaar. Vermoedelijk betreft het hier nakomelingen van door een boer uitgezette exemplaren.
Vóór 1980 werd de Grote Canadese Gans vrijwel niet aangetroffen. De eerste waarneming van het eiland dateert van 29 mei 1979 toen vijf exemplaren werden gezien.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:44 Pagina 164

Brandgans

Branta leucopsis

Fr: Paugoes
D: Weißwangengans
E: Barnacle Goose
F: Bernache nonnette

Mooser 1973 Doortrekker en overwinteraar in groot aantal van half okt. tot eind mrt. De eerste waarneming in de herfst is op 5-10-70 (TT) en de laatste in het voorjaar op 30-4-70 (E.C.Smith). Er is één zomerwaarneming: van 11 – 25-8-64 werd er steeds een vogel met een kapotte vleugel waargenomen (VWG/NJN). Van voor de zestiger jaren zijn slechts incidenteel waarnemingen bekend (zie ook Lim. 35: 199). Daarna zijn, zoals blijkt uit regelmatige tellingen, de aantallen snel toegenomen en wordt de Brandgans vanaf het seizoen 1965/1966 de gehele herfst en winter gezien. De maximum-aantallen liggen in dec., wanneer de najaartrek in volle gang is: 6500 ex. op 6-12-66 (RN). In recente jaren handhaaft zich een winterbestand van 1000-2000 vogels. De ganzen blijven, zolang enige sneeuwval, die het voedsel onbereikbaar maakt, uitblijft. Zowel de Banckspolder als de Oosterkwelder worden als voedselgebied gebruikt. De vogels slapen doorgaans op het wad (zie ook MOOSER en ZWARTS, 1968).

Status

Incidentele broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast. Onregelmatige zomergast

EU-Vogelrichtlijn
Wetlandsoort (**1%: 3600**)

De Brandgans is een zeer schaarse, incidentele broedvogel. De diverse broedpogingen hebben nog niet geleid tot enige reproductie, want de broedsels zijn alle verloren gegaan: de eieren werden niet bebroed of gepredeerd, of de nesten werden weggespoeld gedurende hoogwater.

De soort is doortrekker en wintergast in zeer groot aantal van half oktober tot begin mei. De vroegste najaarsdatum is 20 september 1977, de laatste voorjaarsdatum 17 mei 2003. Een zeer klein tot klein aantal blijft soms in de zomermaanden aanwezig. Waarschijnlijk zijn dit verzwakte of zieke exemplaren. De top van de aantallen ligt in december en maart met respectievelijk 11.405 vogels op 16 december 2000 en 13.012 vogels op 17 maart 2001 (tabel 1, figuur 1).

Trek over zee wordt vrijwel uitsluitend in oktober vastgesteld (figuur 2).

De Brandgans pleistert voornamelijk in de Banckspolder, de Beweide Kwelder, het kweldergebied van de Derde Slenk tot de Balg en de Strandvlakte.

Broedvogelinventarisaties 2001-2003

2001: geen
2002: 1 broedpaar
2003: geen

Figuur 1. Brandgans. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

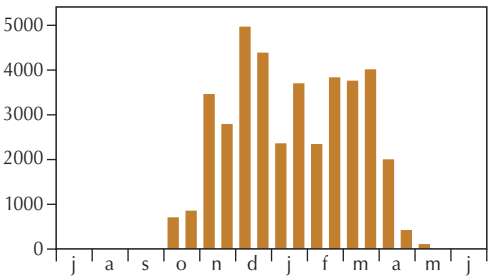

Figuur 2. Brandgans. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=988).

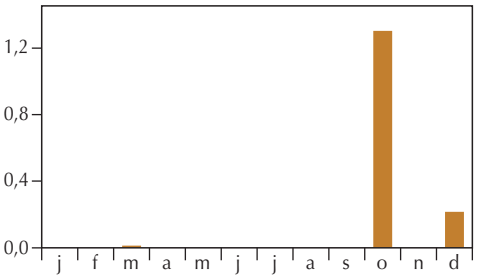

Tabel 1. Brandgans. Maxima tijdens hoogwater- en ganzentellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	9 november 2002: 7370	18 januari 2003: 9554	17 maart 2001: 13.012

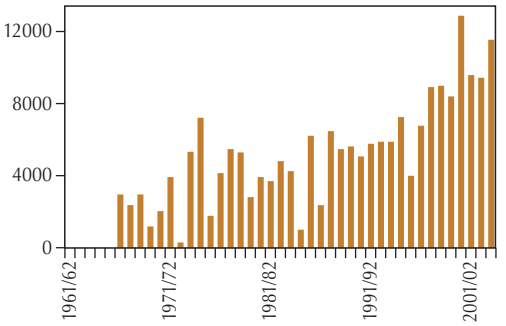

Figuur 3. Brandgans. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

Ontwikkeling De Brandgans doet broedpogingen sinds 1998. In dat jaar werd een nest met eieren gevonden tussen de nesten van de broedende Lepelaars. Sindsdien waren er meerdere broedpogingen, met name in de Oosterkwelder. Broeden van Brandganzen in Nederland komt voor sinds 1984 maar van een sterke groei van de broedpopulatie is pas sprake vanaf halverwege de jaren 1990. Op Schiermonnikoog is de tendens naar een lokale broedpopulatie wel merkbaar maar nog niet overtuigend aanwezig.

Het maximale aantal vogels dat gedurende de winters is vastgesteld, is in de afgelopen 32 jaar sterk gestegen van circa 4000 exemplaren in 1970 naar circa 11.000 in 2002.

Lokaal zijn er grote verschillen in de trends waar te nemen. Zo is het Rif sinds 1990 vrijwel niet meer in gebruik, terwijl er daarvoor regelmatig 3000-4000 Brandganzen aanwezig waren.

Opmerkelijk zijn ook de veranderingen in de Banckspolder. Hier zijn de maximale aantallen per winter van 4000 exemplaren in 1970 geleidelijk gestegen naar circa 6000 in 2003. Eveneens opmerkelijk is dat de maximale winteraantallen in het door jongvee begraasde kweldergebied tot aan de Derde Slenk in de periode van 1970 tot heden zijn gehalveerd. De maximale winteraantallen voor de gehele Oosterkwelder zijn wel gestegen. Dit doet zich vooral voor in het kweldergebied van de Derde Slenk tot aan de Balg en in de Strandvlakte. Dit komt mede door de groei in oppervlakte van de Oosterkwelder.

Sinds de vorming van een strook 'groen strand' tussen de zeekerende duinen en de nieuw aangestoven duinrichels op het strand worden groepen Brandganzen regelmatig waargenomen in deze groene strook of in stilstaand zeewater.

Opvallend is ook dat de Brandganzen in het voorjaar langer blijven. Vóór 1971 zijn er vrijwel geen aprilwaarnemingen, daarna worden deze gewoon, met een gemiddelde van 1524 vogels en een maximum van 6028 op 10 april 1995. In het voorjaar profiteert de soort van de gedoogregeling die vanaf 2000 van kracht is (zie ook hoofdstuk 7-7).

De toename van de aantallen, vooral vanaf het begin van de jaren 1990 (figuur 3), past in het landelijke beeld (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

Roodhalsgans

Branta ruficollis

Fr: Readboarstgoes
D: Rothalsgans
E: Red-breasted Goose
F: Bernache à cou roux

Mooser 1973 Er zijn twee waarnemingen bekend: 25-5-69 1 ex. in de Banckspolder (o.a. TT, HK, K.Alders en E.v.Bunge). De vogel was niet erg schuw; mogelijk was het een ontsnapt ex.; 26-12-67 1 ex. (Lim. 42: 45)

Status De Roodhalsgans is vanaf begin jaren 1970 een tamelijk regelmatige gast, vooral in de winter. De vroegste najaarsdatum is 12 september 1972, de laatste voorjaarsdatum 21 mei 2002.

De soort foerageert tussen zowel Brand- als Rotganzen en wordt bijna altijd in de Banckspolder gezien.

Jaarlijkse najaars-, winter- en voorjaarsgast

Beoordeelsoort CDNA tot en met 1978
EU-Vogelrichtlijn
Wetlandsoort (1%: 880)

Ontwikkeling De Roodhalsgans wordt vanaf 1999 ieder jaar waargenomen, als regel met één of twee, maximaal vier exemplaren. Het aantal waarnemingen is, vergeleken met Mooser (1973), duidelijk toegenomen. Dit komt overeen met het landelijke beeld.

Witbuikrotgans

Branta hrota

Fr: Wytbükrotgoes
D: Hellbäuchige Ringelgans
E: Pale-bellied Brent Goose
F: Bernache à ventre clair

Mooser 1973 Er zijn drie waarnemingen bekend: 7-4-28 4 overjarige ex. (G.J.v.Oordt); 1 – 8-4-63 3 ex. (B.v.Kuyk); 25 – 30-4-62 1 ex. (VWG/NJN, med. J.Veen).

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Beoordeelsoort CDNA
tot en met 1978
Wetlandsoort (1%: 50)

De Witbuikrotgans trekt jaarlijks door en overwintert in zeer klein aantal. De vroegste najaarsdatum is 18 september 1988, de laatste voorjaarsdatum 21 mei 2002. Het gaat vrijwel altijd om enkelingen. Van januari tot maart 1996 verbleven er echter acht vogels. Op 8 april 1976 werd een ring afgelezen van een vogel die in Canada was geringd. De soort wordt vooral gezien tussen de Rotganzen in de Banckspolder.

Ontwikkeling

Tussen 1976 en 1996 werd de Witbuikrotgans onregelmatig gezien. Sinds 1998 wordt de soort jaarlijks waargenomen.

Rotgans

Branta bernicla

Fr: Swartbúkrotgoes
D: Ringelgans
E: Dark-bellied Brent Goose
F: Bernache cravant

Mooser 1973 Doortrekker in vrij groot aantal in de herfst en in het voorjaar en overwinteraar in vrij klein aantal van eind sept. tot begin juni. De eerste herfstwaarneming is op 9-9-68 (E.C.Smith, med. CNA) en de laatste voorjaarswaarneming op 10-06-62 (F.Steinhauser, D.Vestergaard).

Er zijn negen aug. waarnemingen: 9-8-67 2 ex. (VWG/NJN); 18-8-67 6 ex. (VWG/NJN); 21-8-67 3 ex. (VWG/NJN); 21-8-69 3 ex. op de Oosterkwelder (LB); 29-8-67 5 ex. (E.C.Smith); 9-8 – 22-8-63 3 ex. (Vgl. 11: 209); 30-8-60 1 ex. op de Westerkwelder; 31-8-69 1 ex. bij de Willemsduinen (DLN 73: 191). Daarnaast is er een waarneming die op overzomeren wijst. Op 14-6-65 zag Nieuwenhuis een groep van 7 ex., waarvan een vogel herkenbaar was aan de markante vleugelslag. Op 17-8-65 zag hij dezelfde (?) groep weer. Roselaar nam op 13-8-65 5 vogels op de Oosterkwelder waar.

Er zijn geen duidelijke cijfers over de aantallen voor de sterfte van het Zeegras (*Zostera marina*) in 1932. Daarna geven schaarse gegevens tot 1955 aan, dat de maxima slechts sporadisch boven de 50 ex. kwamen (RIN-dossier). Brouwer telde echter 255 ex. op 14-5-1938. Enkele cijfers uit de periode 1955-1963 maken het waarschijnlijk, dat er toen reeds sprake was van een toename van de aantallen. Zo werden op 20-4-60 700 ex., in de periode 25 – 30-4-62 900 ex. (J.Veen) en op 3-6-62 250 ex. (GLO en LJD) geteld. Regelmatige tellingen van de laatste jaren rechtvaardigen het inderdaad van een toename te spreken (zie ook Lim. 41: 90).

In nov., dec., april en mei worden normaal meer dan 1000 ex. geteld. De maxima liggen op 10-12-65 1300 ex. (RN) en op 4-5-168 1400 ex. (LZ c.s.). In de winter lopen de aantallen zelden tot boven de 100 ex. op.

De Rotgans wordt langs de gehele waddenkust gezien. In de loop van het seizoen treedt er een verschuiving op van het westen naar het oosten. Dit is, althans gedeeltelijk, het gevolg van het overgaan op een ander dieet (zie ook Ard. 43: 261). De laatste jaren worden steeds grotere groepen foeragerend gezien in de Banckspolder. Zo zaten daar b.v. op 12-11-69 200 ex. (TT) en op 19-11-70 eveneens 200 ex. (J.Penning, H.Strietman).

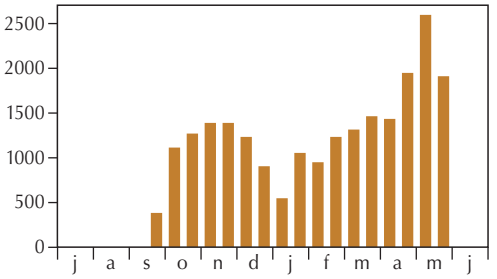

Figuur 1. Rotgans. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

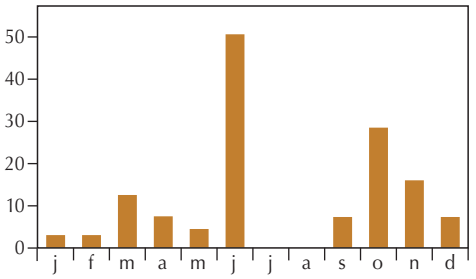

Figuur 2. Rotgans. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=28.615).

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (**1%: 2200**)

De Rotgans is doortrekker en wintergast in vrij groot tot groot aantal die aanwezig is van eind september tot begin juni. De vroegste najaarsdatum en laatste voorjaarsdatum zijn moeilijk vast te stellen aangezien vrijwel elk jaar een zeer klein tot klein aantal Rotganzen achterblijft zoals op 27 juli 1995 (52), 8 augustus 1993 (20) en 8 september 1979 (80). Dit betreft meestal exemplaren met een slechte conditie of aangeschoten vogels. Op 20 september 1977 waren er 355, een aantal dat in de zomer nooit wordt gezien. De laatste voorjaarsdatum is 2 juni 1974, toen 400 vogels werden waargenomen. In het voorjaar komen Rotganzen van elders ook naar Schiermonnikoog en dan bereiken de aantallen de seizoensmaxima (tabel 1, figuur 1). Tijdens langdurige strenge winterperiodes wijken de Rotganzen uit naar Engeland of Frankrijk. In het voorjaar komen Rotganzen van elders ook naar Schiermonnikoog. Zie ook hoofdstuk 7-6.

Trek over zee kan massaal zijn (figuur 2). Op 20 januari 1988 trokken duizenden Rotganzen langs het Oosterstrand. Terwijl op het eiland de hoofdmacht eind mei weg is, ligt de top van de zeetrek in het voorjaar in juni. Dit betekent dat vogels van meer westelijk en zuidelijk gelegen overwinteringsgebieden gebieden langstrekken.

Rotganzen worden in grote groepen in de Banckspolder en in de Oosterkwelder aangetroffen.

Tabel 1. Rotgans. Maxima tijdens hoogwater- en ganzentellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	10 oktober 1998: 3583	17 januari 1994: 2925	17 mei 2003: 6411

Ontwikkeling

Na de sterfte van het zeegras als hoofdvoedsel in 1932 waren de aantallen Rotganzen klein tot vrij klein, maar namen toe. De vogels stapten over op cultuurgrassen. Eind jaren 1960 was het maximum 1400 vogels (Mooser 1973). De toename heeft zich sindsdien doorgezet, hetgeen vooral zichtbaar is in de maanden oktober-maart. Dit betekent dat de soort ook in de wintermaanden in toenemende mate aanwezig is, waarbij de plotselinge toename in januari vanaf 1983 opvallend is (figuur 3). In het voorjaar profiteert de Rotgans van de gedoogregeling die in 2000 is ingevoerd (zie ook hoofdstuk 7-7).

In het Waddengebied is de populatie na de top begin jaren 1990 stabiel (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

Figuur 3. Rotgans. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

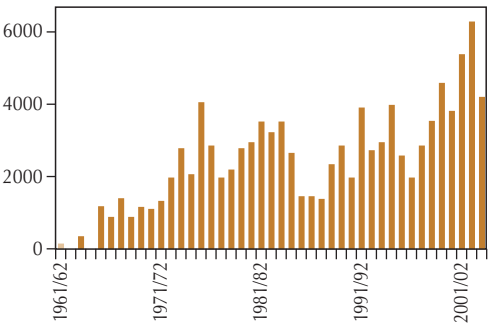

Zwarte Rotgans

Branta nigricans

Fr: Swarte Rotgoes
D: Pazifische Ringelgans
E: Black Brant
F: Bernache du Pacifique

Status

Jaarlijkse wintergast

Beoordeelsoort CDNA tot en met 1998

Tot en met 1998 zijn er acht waarnemingen:
4 november-16 december 1979
24 januari 1983
23 december 1983-30 januari 1984
15-17 december 1985
7 oktober 1986
1-4 februari 1988
18 maart-11 april 1998 (twee)
26 december 1998

Vanaf 1998 worden Zwarte Rotganzen jaarlijks gezien, altijd verblijvend in groepen overtijende Rotganzen in de Banckspolder. Het gaat meestal om één exemplaar, incidenteel om twee of drie. De vroegste najaarsdatum is 7 oktober 1986, de laatste voorjaarsdatum 17 mei 2003.

De Zwarte Rotgans broedt in Noordoost-Siberië, Alaska en Noord-Canada.

Nijlgans

Alopochen aegyptiaca

Fr: Nylgoes
D: Nilgans
E: Egyptian Goose
F: Ouette d'Egypte

Status

Incidentele (?) broedvogel. Exoot

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: geen
2002: geen
2003: 2 broedparen

De Nijlgans werd voor het eerst in 2003 broedend vastgesteld met twee paar: één bij de Westerplas en één in het zuidoostelijke deel van de kwelder.

Over (door)trek is weinig bekend. De vroegste waarnemingsdatum is 26 april 2001, de laatste 13 september 2003. Er is één decemberwaarneming, op 23 december 1998. Toen werd ook het maximale aantal van zes vogels vastgesteld.

De Nijlgans komt van nature voor in Afrika, maar is in veel Europese landen geïntroduceerd. De soort heeft zich uitstekend kunnen handhaven en is in Nederland tegenwoordig een algemene broedvogel (Van den Berg & Bosman 2001, SOVON 2002).

Ontwikkeling

De Nijlgans werd voor het eerst op 12 mei 1978 op Schiermonnikoog waargenomen. De eerstvolgende waarneming dateert pas uit 1989 toen een exemplaar werd gezien op 10 mei. Daarna zijn er uit de jaren 1990 alleen nog waarnemingen uit 1991 (15 mei) en 1998 (23 december). Vanaf 2001 wordt de soort echter elk jaar waargenomen en in 2003 dus voor het eerst broedend.

Casarca

Tadorna ferruginea

Fr: Kasarka
D: Rostgans
E: Ruddy Shelduck
F: Tadorne casarca

Mooser 1973 Er zijn twee waarnemingen bekend, welk niet aan de CNA zijn voorgelegd: 11 – 12-7-65 1 ex. in de Westerplas (R.H.Drent c.s., TT); 15-7-65 1 ex. in de Westerplas; niets van een witte flankstreep te zien (J.B.Hulscher). Nieuwenhuis maakte op dezelfde dag melding van 3 ex., waaronder 1 ♂.

Status

Onregelmatige doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

De Casarca is een onregelmatige doortrekker die in alle maanden van het jaar is waargenomen met uitzondering van november en december. In totaal zijn er circa 40 waarnemingen bekend uit de periode 1970-2003. De vroegste en laatste waarnemingsdatum zijn respectievelijk 1 januari 1994 (misschien ook eind december 1993 al aanwezig) en 22 oktober 1986. Het betreft altijd één, hooguit twee exemplaren.

De Casarca wordt vooral gezien op de Westerplas

en in de Banckspolder, maar ook wel elders zoals in het Kapenglop en bij de Eendenkooi. Bij deze soort blijft altijd de mogelijkheid van ontsnapte vogels bestaan (cf. Ottens & van Winden 2003).

Ontwikkeling De soort werd begin jaren 1990 vaker waargenomen dan tegenwoordig. Na 19 september 1998 zijn er zelfs in het geheel geen waarnemingen meer van deze soort bekend.

Bergeend

Tadorna tadorna

Fr: Berchein
D: Brandgans
E: Common Shelduck
F: Tadorne de Belon

Mooser 1973 Zeer talrijke broedvogel van vrijwel het gehele eiland met uitzondering van de Westpunt, de Balg en de Banckspolder. Volgens LEEGE (1907) was de Bergeend met honderden paren een zeer taltijke broedvogel. In 1926 was ze "nergens zo talrijk als hier" (GAB). Daarna wordt er pas in 1934 weer over de broedvogelstand gesproken: broedvogel in groot aantal (G.J.v.Oordt). In 1948 waren er 200 paren (JdJ) evenals in 1950 (NRC: 19-6-50). Volgens Draayer nam de stand vanaf 1950 toe. J.de Jong (med. A.Timmerman Sr.) geeft echter voor 1957 180-220 paren op. Daarna zijn er ook nogal wat tegenstrijdige berichten, hetgeen waarschijnlijk mede veroorzaakt wordt door de complexe populatie-opbouw. In 1962 waren er 150-200 broedparen (RU), terwijl de VWG/NJN de aantallen in 1962 en 1963 wel op het dubbele schatte (Amoeba 39: 173). Voor 1964 werden 450-500 broedparen (RN) en voor 1965 350-400 geschat (RN). Uitgebreide tellingen op het gehele eiland (LZ c.s.) in mei 1967 maakten duidelijk dat we het broedbestand zeker op 350 mogen stellen. De totale eilandpopulatie bedroeg in deze maand ongeveer 2500 vogels. In 1969 bedroeg de populatie 1800-1900 ex., er waren toen 600 paren (AJB, intern rapport RU). Volgens Nieuwenhuis zou het aantal open nesten onder Duindoorns de laatste jaren toenemen, waardoor de Bergeend tot ver in de kwelder tot broeden komt. Het is de vraag in hoeverre de teruggang van de Konijnenstand sinds het begin van de myxomatose in 1958 hiermee te maken heeft.

In de tweede helft van juni (vroegste datum 13-6-67) komen de eerste jongen. Begin juli bereikt de trek van ouden met jongen haar top (TT). De predatie door Zilvermeeuwen is elk jaar aanzienlijk. Volgens De Jong (med. W.H.v.Dobben) zouden in de jaren dertig gemiddeld slechts 2% van de jongen groot gekomen zijn. In 1969 en 1970 zouden vrijwel geen jongen het wad bereikt hebben door zeer sterke predatie (P.Harthoorn, AJB, TT).

Jonge Bergeenden worden slechts korte tijd onder de kust waargenomen. Er heerst een gangbare mening (o.a. RN), dat oude en jonge vogels naar de voormalige Lauwerszee trokken. Dit is echter nooit geverifieerd zodat ook de mogelijke gevolgen van de afsluiting van de Lauwerszee op de Schiermonnikoogse broedvogelpopulatie onbekend zullen blijven.

Vanaf half juli zet massale ruitrek in. De aantalscurve van op het eiland aanwezige vogels bereikt haar dieptepunt medio aug., doch dit tijdstip fluctueert van jaar tot jaar. De laatste jaren blijven steeds enkele honderden vogels aanwezig. Hiervan zijn geen jong-oud verhoudingen bekend. Vanaf eind sept. stijgen de aantallen sterk. Het maximum is 7000 ex. op 15-10-67. Deze vogels concentreren zich voornamelijk in het gebied voorbij de Vierde Slenk. Reeds in nov. treedt weer een daling van de aantallen op. Er bestaat een vermoeden dat deze vogels naar de Groningse kust trekken.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Gehele jaar aanwezig

Wetlandsoort **(1%: 3000)**

De Bergeend is een zeer talrijke broedvogel, verspreid over het hele eiland met uitzondering van kale gedeelten zoals het Rif, de Balg en het Noordzeestrand. Ook dichtere bebouwing zoals het dorp en bungalowpark De Monnik worden gemeden. Het zwaartepunt van de broedgevallen ligt op het westelijke deel van het eiland en in de Binnenkwelder.

De soort is in najaar en winter in vrij groot tot groot aantal aanwezig. Na januari lopen de aantallen

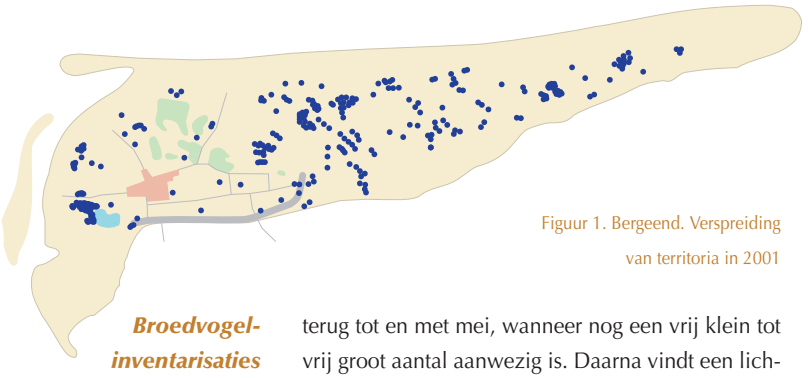

Figuur 1. Bergeend. Verspreiding van territoria in 2001

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 337 broedparen

2002/2003: 298 broedparen

terug tot en met mei, wanneer nog een vrij klein tot vrij groot aantal aanwezig is. Daarna vindt een lichte toename plaats, gevolgd door een afname als de ruitrek ongeveer half juli inzet en de Bergeenden wegtrekken naar de Duitse Bocht. De aanwezige vogels zijn dan vooral eerstejaars vogels, die niet meedoen aan de ruitrek. Het hoogste waargenomen aantal ligt in oktober (tabel 1, figuur 2).

De zeetrekgegevens laten eenzelfde beeld zien (figuur 3). De uurgemiddelden zijn het hoogst in juli (bijna zes per uur), maar de beste dag viel in het najaar (23 oktober 1981 met 349 naar W in 6 uur, wind ZO-ZW 2-3). De voorjaarstrek is bescheiden (gemiddeld één per uur; beste dag 22 maart 1975 met 66 naar O in 10 uur, wind O 2-3). In 1976 werd enige vorsttrek waargenomen (30 en 31 december met respectievelijk 85 en 60 exemplaren naar W in 5 en 6 uur).

Het beeld van dood gevonden Bergeenden aan het strand is tegengesteld aan dat van de doortrekkers (figuur 4). De piek in het voorjaar wordt met name veroorzaakt door hoge aantallen na periodes van strenge vorst. Het gemiddelde ligt ver boven het landelijke aantal (Bijlsma et al. 2001).

De meeste Bergeenden worden tijdens de hoogwatertellingen waargenomen op het Rif, het oostelijke wad en de Balg.

Tabel 1. Bergeend. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	16 oktober 1981: 9900	23 januari 1989: 6110	30 april 1970: 2507

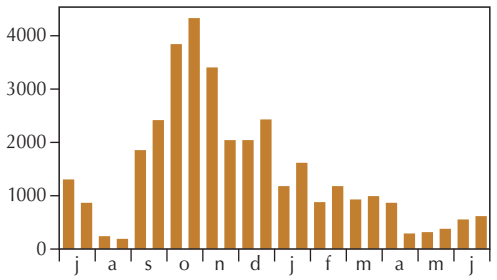

Figuur 2. Bergeend. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

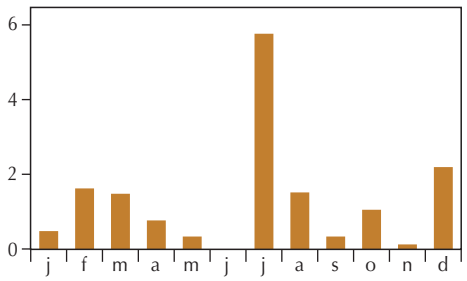

Figuur 3. Bergeend. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=2544).

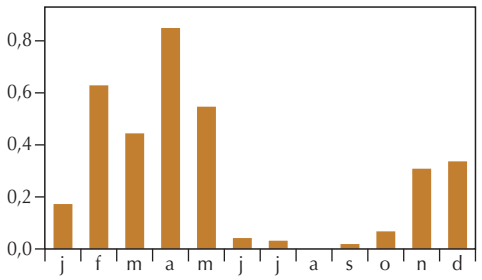

Figuur 4. Bergeend. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=32; bron NZG-NSO).

Ontwikkeling

Gedurende de gehele 20ste eeuw was de Bergeend een zeer talrijke broedvogel (Mooser 1973). Het aantal broedparen schommelde vanaf de jaren 1970 tamelijk constant rond de 330-420, zoals 394 in 1973, 419 in 1978, 331 in 1986, 360 in 1992 en 337 in 2001. 1991 was een topjaar met 434 paar. In 2002-2003 leek er sprake van een lichte terugval: in vrijwel alle telgebieden werden minder broedparen geteld. De Bergeend is overigens een bijzonder lastig te inventariseren broedvogel. Zowel broedparen als niet broedende gepaarde vogels zijn in het voorjaar in het broedgebied aanwezig. Het aantal broedparen is in feite alleen nauwkeurig vast te stellen door alle konijnenholen af te lopen en te bekijken of deze bezet zijn door een broedpaar, via pootafdrukken (Bakker 1987).

Hoewel de soort erg te lijden heeft onder predatie van kuikens door onder meer Zilvermeeuwen, lijkt de Bergeend zich door de jaren heen toch redelijk te handhaven.

Het aantal Bergeenden geteld tijdens hoogwater vertoont een zeer grillig verloop. Het lijkt er in grote

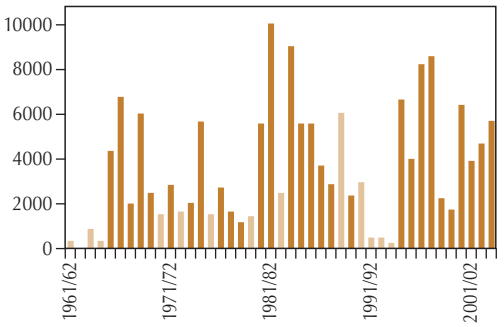

Figuur 5. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

lijnen op dat de aantallen in de periode 1970-1980 in voorjaar en zomer hoger lagen dan nu, terwijl in het najaar juist het omgekeerde het geval is, vergeleken met de periode daarna.

Het maximum aantal Bergeenden bereikte een top in het begin van de jaren 1980, gevolgd door een volgende midden jaren 1990 (figuur 5). Daarna is er een afname. In het Waddengebied waren er de laatste jaren aanzienlijk hogere aantallen, zowel in de ruiperiode als in de winter (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

Mandarijneend

Aix galericulata

Fr: Mandarynein
D: Mandarinente
E: Mandarin Duck
F: Canard mandarin

Status

Incidentele gast. Exoot

Er zijn twee waarnemingen van deze exoot: 9 mei 1999 (IJsbaan, vrouwtje) en 9 september 2000 (Oosterkwelder).

De Mandarijneend is een oorspronkelijk Oost-Aziatische soort. In Engeland is hij al in de 19de eeuw geïntroduceerd en is daar tegenwoordig een talrijke broedvogel. Ook in andere West-Europese landen hebben zich broedpopulaties gevestigd. In Nederland broedt de soort sinds 1964, jaarlijks sinds 1980 (Van den Berg & Bosman 2001, SOVON 2002).

Krooneend

Netta rufina

Fr: Readkop-ein
D: Kolbenente
E: Red-crested Pochard
F: Nette rousse

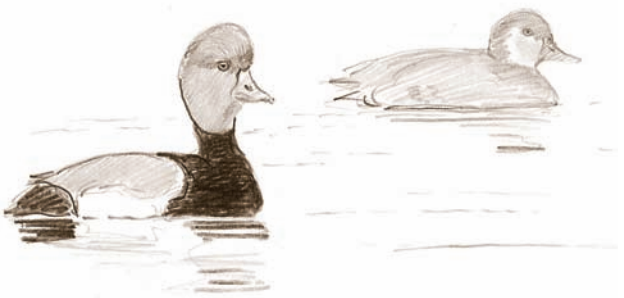

Mooser 1973 Er zijn vier waarnemingen bekend: 15-2-64 2 ex. (Tj. 9-3); 16-8-67 2 ♂♂ in eclipskleed op de Westerplas (CSR); 25-8 – 7-9-67 1 ♀ op de Westerplas (LB); 1-9-69 2 ♂♂ en 1 ♀ langs de Westerstrandweg (JT).

Status

Voormalige broedvogel. Zomergast

Wetlandsoort (1%: 500)

De Krooneend heeft in 1995 op Schiermonnikoog gebroed. Op 5 juni 1995 werd een vrouwtje met vijf jongen in de Banckspolder waargenomen.

De soort wordt slechts zeer incidenteel op de Westerplas gezien. Het betreft vrijwel altijd een enkele vogel in mei of juni.

Ontwikkeling

De waarnemingen zijn vrijwel alle van na het begin van de jaren 1990. In totaal zijn er slechts twee waarnemingen buiten die van mei en juni bekend, beide van een enkele vogel op de Westerplas: 11 september 1985 en 18 oktober 1997.

In Nederland is het aantal broedparen vanaf de jaren 1990 duidelijk gegroeid (SOVON 2002). Dit geldt ook voor de aantallen buiten de broedtijd (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:44 Pagina 172

Tafeleend

Aythya ferina

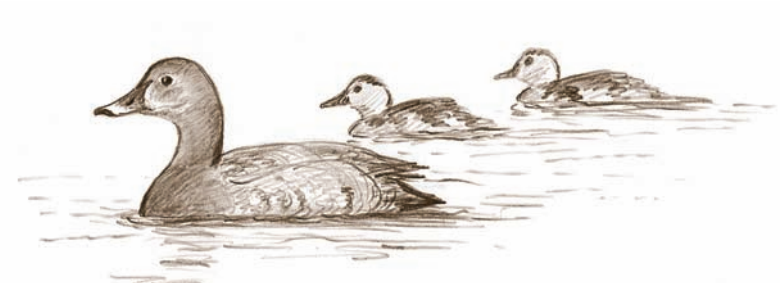

Fr: Karein
D: Tafelente
E: Common Pochard
F: Fuligule milouin

Mooser 1973 Doortrekker en wintergast in zeer klein aantal van begin okt. tot begin april. De waarnemingen zijn vrijwel zonder uitzondering uit het eind van de zestiger jaren. De Tafeleend wordt meestal in de Westerplas gezien. Er zijn 13 zomerwaarnemingen bekend, die als volgt verspreid zijn: mei (5), juni (4), juli (1) en aug. (3).

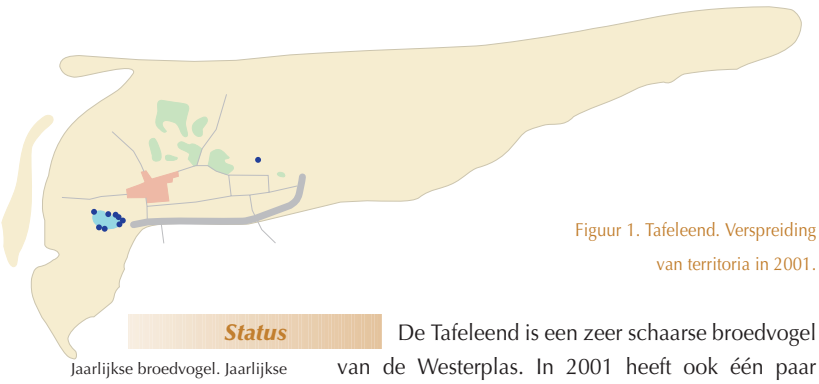

Figuur 1. Tafeleend. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (1%: 3500)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 9 territoria
2002: 6 territoria
2003: 5 territoria

De Tafeleend is een zeer schaarse broedvogel van de Westerplas. In 2001 heeft ook één paar gebroed in de Binnenkwelder.

De soort komt door het jaar heen in zeer klein tot klein aantal voor en wordt vrijwel zonder uitzondering in de Westerplas waargenomen. De schaarse gegevens geven een top in mei, oktober en januari. In de Westerplas handhaaft zich een zeer kleine winterpopulatie. Op 14 februari 2003 werden echter 45 vogels geteld.

Het is niet duidelijk in hoeverre tijdens de hoogwatertellingen ook of juist broedvogels worden meegeteld, hetgeen wel waarschijnlijk lijkt. De afname na het broedseizoen kan erop duiden dat de broedvogels het eiland verlaten.

Trek over de Noordzee wordt vrijwel uitsluitend in oktober waargenomen (figuur 2). Zo trokken op 20 oktober 1977 108 Tafeleenden over de Noordzee naar het westen.

Ontwikkeling

Vanaf eind jaren 1960 worden er Tafeleenden op de Westerplas gezien (Mooser 1973). In 1973 broedden daar twee paar, waarvan de jongen werden gezien. In 1978 volgde een toename tot vijf paar, waarvan er één in de Binnenkwelder verbleef. Daarna broedden 12 paar in 1986 en 23 in 1992. De opmerking van Bakker (1987) dat de Tafeleend mogelijk ook in het Kapenglop, de poldersloten en/of in de Kooiplas tot broeden zou kunnen komen, werd ten dele werkelijkheid in 1992, toen behalve 19 paren in de Westerplas er vier in de Banckspolder broedden en twee in de Eendenkooi.

In de Westerplas bereikte de stand een dieptepunt van slechts twee paar in 2000, waarna enig herstel volgde. Dit is een ander verloop dan voor Nederland wordt aangegeven. Broedvogeltellingen geven een stijgende trend tot ongeveer 1980, gevolgd door een lichte afname (SOVON 2002).

De hoogste aantallen zijn geteld in het midden van de jaren 1990 (figuur 3). Najaars- en wintertellingen in Nederland laten een voortdurend licht dalende lijn zien (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

Figuur 2. Tafeleend. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=395).

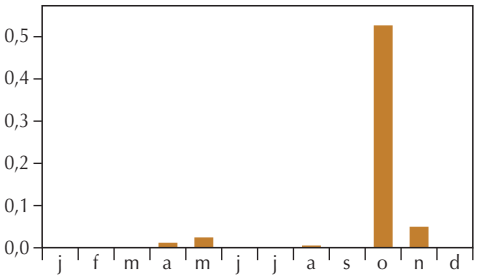

Figuur 3. Tafeleend. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

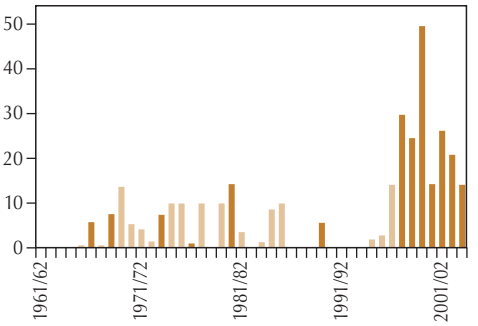

Witoogeend

Aythya nyroca

Fr: Brune Dûkein
D: Moorente
E: Ferruginous Duck
F: Fuligule nyroca

Mooser 1973 Er is één waarneming bekend: 15-10-63 1 ex. in een botnet gevangen en 2 ex. gezien (TT).

Status

Incidentele doortrekker

Beoordeelsoort CDNA tot en met 1978.

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 30)

Er zijn vijf waarnemingen: 18-25 augustus 1972 (vier of vijf exemplaren), 16 april 1980 (plasje ten zuiden van Tweede Dennenbos), 1-15 mei 1980 (Westerplas, mannetje), 23 april-22 mei 1983 (Westerplas) en 5 april 1986.
De Witoogeend broedt voornamelijk in Midden- en Zuidoost-Europa. De soort is in Nederland een incidentele broedvogel.

Ringsnaveleend

Aythya collaris

Fr: Ringbekein
D: Ringschnabelente
E: Ring-necked Duck
F: Fuligule à bec cerclé

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 2-5 mei 1990 (Westerplas, adult mannetje). Van 14 tot 22 april 1990 verbleef naar wordt aangenomen dezelfde vogel in de Lauwersmeer, Groningen.
De Ringsnaveleend broedt in Noord-Amerika.

Kuifeend

Aythya fuligula

Fr: Tûf-ein
D: Reiherente
E: Tufted Duck
F: Fuligule morrilon

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de Johannespolder. De eerste waarnemingen die op broeden kunnen wijzen dateren uit 1965: in juni 1 ♂ in de Johannespolder (LJD en GLO). Op 4-5-66 zaten er 3 paren in de Johannespolder (J.Koolhaas). Volgens Lim. 42: 42 was er in 1966 sprake van een broedgeval. Op 21-5-66 zaten er tenminste 10 ex. in de Johannespolder. In 1967 is het aantal broedparen op 5 geschat. Er werd in dat jaar een nest met eieren in het Kapenglop gevonden (G.R.de Vries), terwijl Talsma en Van Dobben in dat jaar 4 ♀♀ met jongen in de Westerplas zagen. In 1968 waren er tenminste 3 broedparen. Voor 1969 geeft Beintema 5 paren op, terwijl Waldeck en E.C.Smith begin juni resp. 8-10 en 12 paren melden. In de periode van 28-6 – 4-7-7- werden 5 ♀♀ met jongen gezien (N.Marra Jr. en J.M.Marra). In de mei-maanden van 1968, 1969 en 1970 werden steeds Kuifeenden in de westelijke Banckspolder gezien; over broeden is niets bekend (LZ).
Er is slechts één waarneming van vóór 1965 bekend: 2-3-63 (TT). De soort wordt nu regelmatig in zeer klein tot klein aantal gezien in alle maanden van het jaar. Het maximum aantal is 44 ex., op 21-10-70 (AJvD). Over trek is niets bekend.

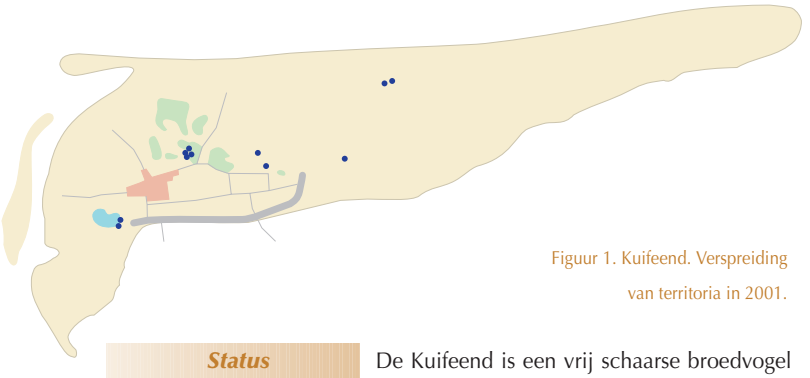

Figuur 1. Kuifeend. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Gehele jaar aanwezig

Wetlandsoort (1%: 12.000)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 11 territoria

2002/2003: 23 territoria

De Kuifeend is een vrij schaarse broedvogel van de Westerplas, Banckspolder, Binnenkwelder, Berkenplas en incidenteel van de kwelder, dus ook in zout milieu. Het vermoeden bestaat dat de broedvogels merendeels op het eiland blijven.

De aantallen liggen het hoogst in de periode maart-half mei, zodat vermoedelijk voor een deel broedvogels worden meegeteld. Na deze periode nemen de aantallen geleidelijk af tot het winterniveau maar fluctueren over de hele periode aanzienlijk (tabel 1, figuur 2).

De Kuifeend trekt door over zee vooral in oktober-januari (figuur 3). Een indicatie van de intensiteit wordt gegeven door twee waarnemingen: op 20 oktober 1977 trokken 48 Kuifeenden westwaarts en op 3 november 1974 werden in één uur 60 vogels geteld die naar het westen trokken.

Buiten de broedtijd wordt de Kuifeend vrijwel uitsluitend gezien op de Westerplas en in de Banckspolder.

Tabel 1. Kuifeend. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	20 september 1985: 40	13 januari 1986: 80	16 april 1986: 60

Tabel 2. Kuifeend. Aantal territoria in de Westerplas in 1995-2003.

Jaar	Aantal broedparen
1995	13
1996	6
1997	5
1998	6
1999	4
2000	2
2001	2
2002	6
2003	5

Ontwikkeling

De eerste meldingen die op broeden wijzen komen uit het midden van de jaren 1960. In 1970 broedden er wellicht 12 paar (Mooser 1973).

De toename ging daarna snel. In 1973 waren er 25 paar en in 1978 43. De top werd in 1986 bereikt met 72 paar. Voor 1992 werden 60 broedparen opgegeven. Zeker tweederde van het aantal territoria bevond zich in dat jaar in de Westerplas, hetgeen in de laatste jaren echter niet meer het geval is. Nog slechts een kwart broedt nu bij de Westerplas. Waarschijnlijk heeft de daling van de broedvogelpopulatie zich daarna doorgezet, zoals het verloop van het aantal territoria in de Westerplas laat zien (tabel 2).

Zowel de Westerplas als de onvolledige eilandtellingen van 2002 en 2003 laten in recente jaren een opgaande lijn zien.

De toename vanaf het midden van de jaren 1950 in Nederland wordt voornamelijk toegeschreven aan de eutrofiëring van de binnenwateren, de afname vanaf eind jaren 1980 wordt overwegend veroorzaakt door toename van de intensieve veehouderij,

Figuur 2. Kuifeend. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

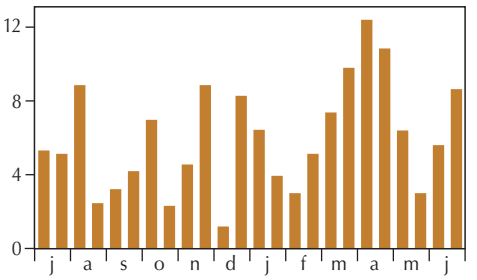

Figuur 3. Kuifeend. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=1183).

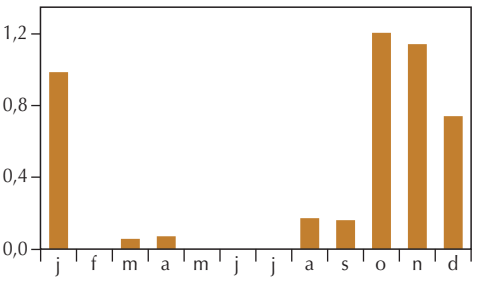

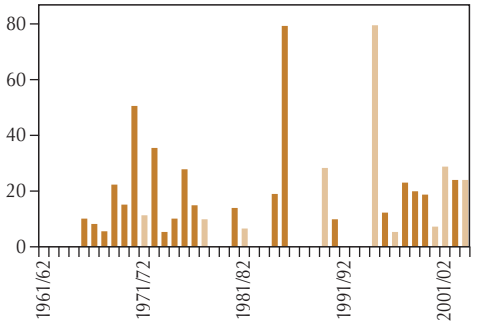

Figuur 4. Kuifeend. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

een veranderd slotenbeheer en verlaging van het grondwaterpeil (SOVON 2002). Het verloop op Schiermonnikoog past in deze trend. Alle oorzaken van de afname kunnen gelden voor de Bancks-polder, de laatste ook voor Binnenkwelder en binnenduinen.

Een trend is door het grillige verloop van de aantallen in de loop van de jaren niet vast te stellen (figuur 4). In Nederland vindt de laatste 10 jaar een lichte afname plaats (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

Topper

Aythya marila

Fr: Jolling
D: Bergente
E: Greater Scaup
F: Fuligule milouinan

Mooser 1973 Doortrekker en overwinteraar in klein aantal van eind september tot begin mei. De vroegste waarneming was op 26-9-67 (J.den Held), de laatste op 6-5-47 (GAB). De Toppereend wordt zowel trekkend over de Noordzee als pleisterend in de Westerplas gezien. Op de Waddenzee en Noordzee bij Schiermonnikoog zijn nooit concentraties waargenomen. Het maximum aantal is 40 ex. op 13-4-63 (D.Vestergaard). Er zijn zes zomerwaarnemingen bekend: 14-7-61 1 ex. in de Westerplas (K.de Bruyn); 24-7-56 1 ex. met stookolie (RIN); 30-7-67 7 ex. in de Kooiduinplas (TT); 15-8-65 8 ex. in de Westerplas (TT); 24-8-56 1 ♂ (W&S 4: 85); eind 8-67 1 ♂ en 2 ♀♀ in de Westerplas (LB).

Status

Onregelmatige doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (1%: 3100)

De Topper is doortrekker en wintergast van augustus tot april in zeer klein tot vrij klein aantal. De vroegste najaarsdatum is 8 augustus (in 1973 één exemplaar, in 1978 vier), de laatste voorjaarsdatum 28 april 1973 (10). Daarnaast is er nog een waarneming op 25 juni 1975.

De hoogste aantallen tijdens zeetrektellingen werden gezien op 9 oktober 2000 met 767 exemplaren (in 10.5 uur, wind ZW 3) en 16 oktober 1981 met 126 (in vier uur, wind W 2-4). In het voorjaar zijn de aantallen zeer bescheiden (bijvoorbeeld 21 maart 1975 met 16 in 12 uur, wind NO 2-4). De uurgemiddelden liggen in het najaar boven die van de Hollandse kust, in het voorjaar juist ver daaronder (figuur 1).

De meeste waarnemingen zijn van vliegende of ter plaatse verblijvende vogels op de Noordzee (bijvoorbeeld 210 rond het gehele eiland op 11 januari 1997). De overige vogels worden gezien op het Oosterstrand, de Balg en (soms) in de Westerplas.

Toppers worden ook regelmatig als olieslachtoffer gevonden (figuur 2).

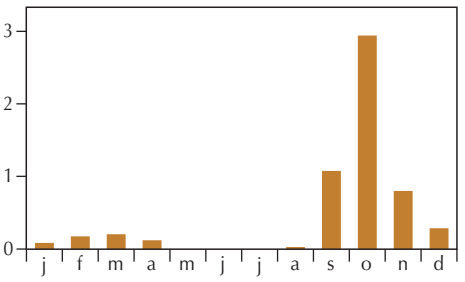

Figuur 1. Topper. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=2599).

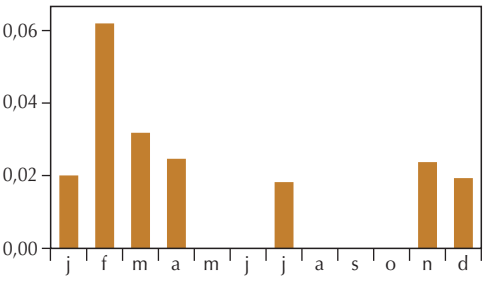

Figuur 2. Topper. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=32; bron NZG-NSO).

Stellers Eider

Polysticta stelleri

Fr: Stellers Eider
D: Scheckente
E: Steller's Eider
F: Eider de Steller

Status
Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er zijn twee gevallen. Het eerste betrof een langdurig in het Waddengebied aanwezig adult mannetje dat op 25-29 mei 1981 en 27-29 mei 1982 in de Oosterkwelder verbleef; dezelfde vogel verbleef van 5 juli tot 2 augustus 1980 op Terschelling (Swennen 1981, Van den Berg 1986). Het tweede geval betrof een vrouwtje op 13 april 1986 (Sinoo 1987).
De Stellers Eider broedt langs de arctische noordkusten van Rusland en Noord-Amerika.

Koningseider

Somateria spectabilis

Fr: Keningseider
D: Prachteiderente
E: King Eider
F: Eider à tête grise

Status
Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 21 oktober 1990 (adult mannetje, over zee naar west langsvliegend bij het strandpaviljoen bij paal 6).
De Koningseider broedt langs arctische kusten rondom de Noordpool.

Eider

Somateria mollissima

Fr: Eidergoes
D: Eiderente
E: Common Eider
F: Eider à duvet

Mooser 1973 Talrijke broedvogel van voornamelijk het oostelijk eilandgedeelte voorbij de Banckspolder. De kern van het broedgebied ligt in de Oosterkwelder tussen de Tweede en Derde Slenk en in de zuidelijke Kobbeduinen. De eerste meldingen over broedpogingen komen uit 1941. In dat jaar wordt samenleggen met de Zilvermeeuw vastgesteld (Lim. 14: 129). Van Rollingswier (rapport RIN) zegt: "In 1945 werd een nest met 4 eieren uitgehaald; er waren nog wel enige paren maar geen nesten." Tot 1950 blijven mededelingen schaars en tegenstrijdig. Wellicht zijn er wel enige broedpogingen geweest, doch omtrent enig positief resultaat is niets bekend. De ontwikkeling van de broedvogel-populatie ziet er daarna als volgt uit: 1950: 2 paren trachten te broeden (Ard. 40: 144); 1952: 1 broedgeval (Ard. 42: 316); 1953: 2 nesten verstoord (Ard. 42: 316); 1955: 4 nesten; de soort broedt hier sinds enkele jaren (LJD); 10 broedparen (JdJ). Sindsdien is het bestand regelmatig omhoog gegaan. 1962: 150-200 broedparen (RU); 1963: 100-200 broedparen (RN en HK); 1964: 300? broedparen (RN); 1966: sterk toegenomen (RN); in de helft van april werden 250 overjarige ♂♂ en 300 ♀♀ geteld; mogelijk 250 broedparen (LZ).
Het aantal broedparen is steeds bepaald door telling van het aantal volwassen ♂♂ dat in het voorjaar op de voedselgronden of bij de monding van de slenken vertoefde. Het is dubieus of deze methode een juiste indicatie van het bestand geeft. Onderzoek op Vlieland in 1958 (J. en C.Hoogerheide) toont aan, dat de populatie-opbouw nogal gecompliceerd kan zijn.

De schatting in 1967 van 150 broedparen behoeft dan ook geen teruggang in werkelijke zin te betekenen, maar is mogelijk het gevolg van een andere waarnemings- en interpretatie-techniek. De totale eilandpopulatie was in dat jaar 1100 ex., terwijl het aantal volwassen ♂♂ 275 bedroeg. In 1970 zou er sprake geweest zijn van een duidelijke toename in vergelijking met voorgaande jaren (JCK). Op 3-6-70 telde Zwarts in totaal 950 overjarige ♂♂ bij de Vierde Slenk, hetgeen misschien ten dele reeds vogels van elders waren.

Er is nooit sprake geweest van een grote sterfte onder de ♀♀ in de broedtijd, in tegenstelling tot meldingen uit het westelijk waddengebied.

In juni lopen de aantallen om het eiland op tot ongeveer 1500 ex. Op 3-6-70 was er een maximum van 1900 ex. (LZ). Daarna fluctueren de aantallen sterk en worden er op sommige teldagen in het geheel geen vogels gezien. De Eidereend zoekt haar voedsel op de Mossel- en Kokkelbanken langs de Grote en Kleine Siege en ten zuiden van de inlagen. Ouden met jongen worden voornamelijk op deze laatste plek gezien.

De Eidereend is doortrekker en overwinteraar in vrij groot tot groot aantal van eind juli tot half mei. De vroegste trekdatum in de herfst is 28-7-66 (VWG/NJN) en de laatste in het voorjaar 23-5-67. De aantallen onder het eiland komen zelden boven de 2000 ex. Het maximum ligt op 4300 ex. op 26-12-65 (LZ). Doortrek vindt zowel over de Noordzee als over de Waddenzee plaats.

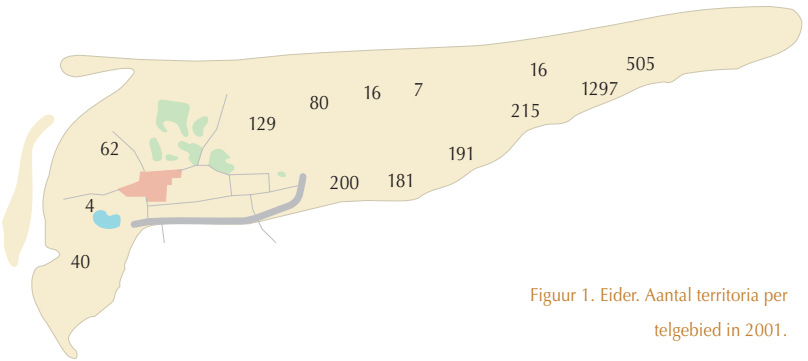

Figuur 1. Eider. Aantal territoria per telgebied in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Gehele jaar aanwezig

Wetlandsoort (1%: 10.300)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 2943 broedparen

2002: 2553 broedparen

2003: 2377 broedparen

De Eider is een zeer talrijke broedvogel van het gehele eiland met uitzondering van bebouwde gebieden en bossen. Het zwaartepunt van het broedgebied ligt in de kwelder ten oosten van de Derde Slenk. Voorbij de Vierde Slenk broedde in 2001 zelfs globaal 60% van de populatie. Favoriete biotoop is kweldervegetatie die niet te ruig en te hoog is. Vogels beginnen eind maart met broeden, waarna een eilegpiek volgt tussen half april en half mei. Vrouwtjes met jongen trekken meteen na uitkomst van de eieren naar de voedselgebieden op het wad. Het vermoeden bestaat dat een klein deel van deze vogels zelfs de Groninger kust bereikt, gezien de aantallen vrouwtjes met jongen die de eigen populatie ver overstijgen (Van Dijk & Van 't Hoff 1999).

De aantallen tijdens hoogwater getelde Eiders zijn het laagst in het najaar en in de wintermaanden (figuur 2). Het maandgemiddelde in januari is 688 vogels, het maximum 4809 op 18 januari 2003. Vanaf maart neemt het aantal Eiders aan de zuidkant van het eiland toe om vanaf juli weer af te nemen. Het maximum komt uit mei met 10.130 vogels op 8 mei 1989.

Aangenomen wordt dat dit Eiders zijn die op het eiland broeden, aangezien trek voornamelijk over de Noordzee plaatsvindt. Bovendien lijkt het erop dat vogels uit noordelijke gebieden het eiland overwegend passeren of op de Noordzee verblijven, gezien het aantalsverloop gedurende het jaar, verkregen uit hoogwatertellingen en de trekwaarnemingen. Zo werden op 20 oktober 1976 meer dan 10.000 vogels trekkend over de Noordzee geteld. Op 24 oktober van dat jaar werden echter aan de zuidkant van het eiland slechts 75 Eiders geteld.

Misschien verblijven vogels die niet tot de eilandpopulatie behoren verder op de Waddenzee, zoals op Ameland het geval is (Versluys et al. 1997).

In het najaar arriveren Eiders vanuit het Oostzeegebied in de Waddenzee, met name in oktober. Een deel van de vogels vliegt ten oosten van het eiland de Waddenzee in en vliegt daar verder in westelijke richting of strijkt neer. Enorme groepen blijven over de Noordzee de kust westwaarts volgen, vaak vlak langs het strand. In de eerste helft van oktober arriveren vooral mannetjes (70%), maar in de tweede helft komen steeds meer vrouwtjes mee (56% mannetjes). Het uurgemiddelde blijft vanaf oktober tot ver in het voorjaar hoger

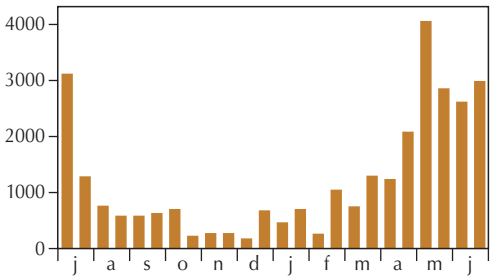

Figuur 2. Eider. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

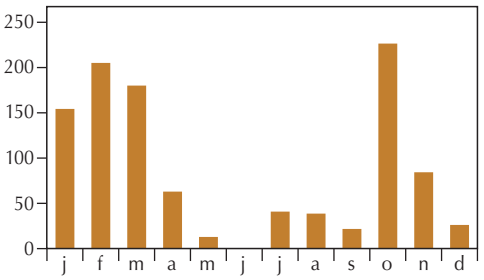

Figuur 3. Eider. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=253.029).

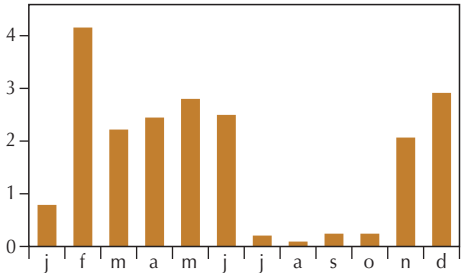

Figuur 4. Eider. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=2566; bron NZG-NSO).

Tabel 1. Eider. Vliegrichting over zee met de hoogste uurgemiddelden, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur).

	%W	%O	%tp	n
januari	31	68	1	4684
februari	4	93	3	8586
maart	4	95	1	26.104
oktober	88	11	1	167.491

dan dat langs de Hollandse kust (Platteeuw et al. 1994).

Al vanaf januari vliegt een aanzienlijk deel van de vogels in oostelijke richting (tabel 1). Het is niet duidelijk of dit terugtrek betreft of bijvoorbeeld correctievluchten voor verdrifting. De beste najaarsdagen tijdens zeetrektellingen zijn 20 oktober 1985 met 10.225 vogels (in vier uur, wind O 1) en 21 oktober 1990 met 8905 vogels (in drie uur, wind O 6), de beste dagen in het voorjaar 27 maart 1975 met 7278 vogels (in 12 uur, wind N 2) en 25 februari 1974 met 4106 (in vier uur, wind NO-ZO 2-3) (figuur 3).

Ook als olieslachtoffer is de Eider in de wintermaanden nadrukkelijk aanwezig (figuur 4). Het is de talrijkste dode vogel op het strand. Het patroon van slachtoffers lijkt niet op het landelijke, waar de hoogste dichtheden juist in de maanden april-augustus worden gevonden (Bijlsma et al. 2001). Het aantal dode eiders per kilometer is 's winters wel gelijk aan de landelijke dichtheid.

Vijf terugmeldingen van vogels die op Schiermonnikoog werden geringd geven voorbeelden van hoge leeftijd, plaatstrouw en grote afstand (tabel 2).

Ontwikkeling

De Eider heeft voor het eerst in 1941 gebroed. Vanaf 1955 ging het bestand regelmatig omhoog. De sterke toename vanaf het eind van de jaren 1960 (Mooser 1973) heeft zich mogelijk tot in de tweede helft van de jaren 1990 voortgezet. Voor 1973 werden 658 broedparen opgegeven. Daarna gingen de aantallen verder omhoog via 910 in 1978 tot 1553 in 1986. De top lag mogelijk in 1999. Daarna was er een afname met ruim 25% (tabel 3).

Ook op Schiermonnikoog is waarschijnlijk sprake van een achteruitgang van de populatie als gevolg van gering broedsucces in 2000 en grote sterfte van door ondervoeding en parasieten verzwakte vogels tussen november 1999 en juni 2000 (SOVON 2002). Het broedseizoen 2001 werd eveneens als verloren beschouwd (Klemann 2001). Dit komt vrijwel geheel voor rekening van het feit dat verzwakte vrouwtjes of niet in staat waren hun eieren uit te broeden of hun jongen groot te brengen.

De gemiddelde legselgrootte in vier steekproeven van 2000 tot 2003 ging in 2002 plotseling omlaag. Gemiddelde legselgroottes op Vlieland van de jaren tussen 1964 en 1982 (12 jaar, aantal nesten 3070) kwamen uit op 4.74 eieren (Swennen 1983); de gegevens laten fluctuaties maar geen vermindering van legselgroottes zien. De jaren 1994 en 1995 geven met respectievelijk 4.28 (n=640) en 3.97 (n=244) eieren per nest wel een achteruitgang te zien (Duiven & Zuidenwind 1995), die mogelijk op

Tabel 2. Eider. Terugmeldingen van op Schiermonnikoog als jong geringde vogels.

Ringdatum	Melddatum	Ringplaats	Leeftijd
6 juli 1980	11 november 2001	Schiermonnikoog (nestjong)	21
26 mei 1981	10 september 1998	Lauwersmeer	17
2 mei 1979	7 juli 1998	Vlieland (2e-jaars)	21
5 juli 1984	31 maart 1998	Terschelling (nestjong)	15
?	10 maart 1990	Finland (2e-jaars)	?

Tabel 3. Eider. Aantal broedparen in 1999-2003.

Jaar	Aantal broedparen
1999	3248
2000	3135
2001	2943
2002	2553
2003	2377

Tabel 4. Eider. Gemiddelde legselgrootte in 2000-2003.

Jaar	Legselgrootte	n
2000	4.7	28
2001	4.9	44
2002	3.6	51
2003	3.8	46

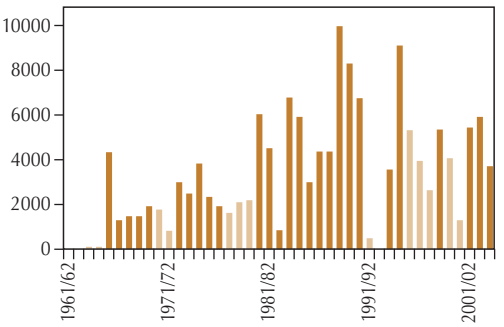

Figuur 5. Eider. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

Schiermonnikoog (pas) in 2002 is ingezet (tabel 4). De verdere teruggang van de populatie op het eiland is opmerkelijk, aangezien in de resultaten uit steekproefgebieden in het Waddengebied in 2001 een toename van het broedsucces wordt geconstateerd ten opzichte van 2000 met 14% (SOVON-monitoringsrapport 2002/04). Ondanks de voortgaande afname van de broedvogelpopulatie blijft Schiermonnikoog een belangrijk gebied voor de soort. Ongeveer 25% van de Nederlandse populatie broedt op het eiland.

In de verspreiding van de populatie over het eiland zijn twee bewegingen waar te nemen. In de periode van expansie worden meer gebieden op het eiland dichter bezet. Zo broedde de Eider alleen in de Banckspolder tussen 1983 en 1998 terwijl de biotoop niet ten gunste veranderde. Verder verschuift de hoofdmacht steeds verder naar het oosten en worden gebieden die in de jaren 1970 nog belangrijk zijn, zoals de Kobbeduinen, verlaten. Zeer waarschijnlijk is dit voornamelijk het gevolg van vegetatiesuccessie en het ontstaan van nieuwe kwelders voorbij de Vierde Slenk. Mogelijk speelt ook een verhoogde recreatiedruk en de toegenomen schuwheid een rol (Klemann 2001).

De Eider wordt beschouwd als een moeilijk te inventariseren soort doordat in de kwelder de nesten lastig te vinden zijn. De moeilijkheidsgraad laat zich aflezen aan het feit dat in de loop van de jaren diverse telmethoden zijn toegepast. Vanaf 2001 wordt gewerkt met de formule: aantal getelde adulte mannetjes minus (aantal getelde vrouwtjes minus aantal getelde juveniele mannetjes). Dit laat zich als volgt lezen: men gaat ervan uit dat het aantal mannetjes en vrouwtjes ruwweg gelijk is. Adulte vrouwtjes (broedpopulatie) zitten op het nest en worden niet geteld. Alle overige Eiders worden tijdens hoogwater geteld in de categorieën: adulte mannetjes, juveniele mannetjes en de vrouwtjes die niet in leeftijd te onderscheiden zijn. Door het aantal jonge mannetjes van het totaal aantal vrouwtjes af te trekken, krijgen we het aantal adulte vrouwtjes dat niet broedt. Wanneer we dit bestand aftrekken van het totaal aantal adulte mannetjes, komen we op het aantal broedende vogels. Vóór 2001 zijn andere telmethoden gehanteerd.

Op Schiermonnikoog is de afname van de winteraantallen, zoals wordt aangegeven voor de gehele Waddenzee (Koks & van Roomen 2003), niet duidelijk. De januari-aantallen geven eerder een lichte stijging te zien, ofschoon er sterke fluctuaties zijn.

De tijdreeks laat een toename zien tot het eind van de jaren 1980 (figuur 5). Ofschoon in de Waddenzee een afname wordt vastgesteld, wordt deze gedeeltelijk gecompenseerd door een toename van de aantallen op de Noordzee (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

De teruggang van de Eider wordt algemeen geweten aan de sterke afname van het basisvoedsel, Kokkels en Mossels, als gevolg van bevissing door de commerciële visserij (Koks & Van Roomen 2003).

Zwarte Zee-eend

Melanitta nigra

Fr: Swarte See-ein
D: Trauerente
E: Common Scoter
F: Macreuse noire

Mooser 1973 Doortrekker in groot tot zeer groot aantal van begin aug. tot begin juni. De soort trekt uitsluitend over de Noordzee. Op 23-7-69 werden al 23 ex. gezien die in westelijke richting vlogen (VWG/NJN). Overwinteraar in klein tot vrij klein aantal. Stookolie maakt de meeste slachtoffers onder de Zwarte Zeeënden, die in die toestand ook langs de wadkant worden aangetroffen. Zo vond Talsma op 28-11-65 honderden vogels met stookolie langs de zuidkant van het eiland. De verontreinigde vogels worden dan ook op zoet water aangetroffen.

Status

Gehele jaar aanwezig

Wetlandsoort (**1%: 16.000**)

De Zwarte Zee-eend wordt elk jaar, vaak heel het jaar door, waargenomen in vrij groot tot zeer groot aantal. Zoals te verwachten worden bijna alle vogels op of bij de Noordzee gezien; een enkele keer verdwaalt er een naar de wadkust of de Westerplas. Pieken vallen in juli (89% van de vogels naar W) en januari (63% naar W, 29% ter plaatse). De beste dagen zijn 2 januari 1980 (6205 exemplaren in twee uur, wind NO 3) en 14 oktober 1981 (3980 exemplaren in twee uur, wind N 5). Deze dagen werden gekenmerkt door duizenden vogels ter plaatse. Buiten zeetrekwaarnemingen werden op 21 mei 1982 5000 exemplaren gemeld, waarbij werd opgemerkt: 'De hele Noordzeekust zat vol' en op 16 juli 2001 3000 (beide niet in de grafiek). Ook op andere dagen worden zeer grote aantallen genoemd zoals 100.000 op 15 januari 1991, 56.000 op 15 februari 1994 en 50.000 op 21 mei 1982 en op 15 januari, 15 februari, 15 april en 15 mei 1992 (niet in de grafiek). Het uurgemiddelde ligt in de maanden juli-januari ver boven, in de overige maanden juist ver onder dat van de gehele Nederlandse kust (Bijlsma et al. 2001) (figuur 1).
Hoewel Zwarte Zee-eenden in de meeste maanden als olieslachtoffer gevonden zijn ligt het gemiddelde (0.42/km) ver onder het gemiddelde van de Waddeneilanden als geheel (figuur 2).

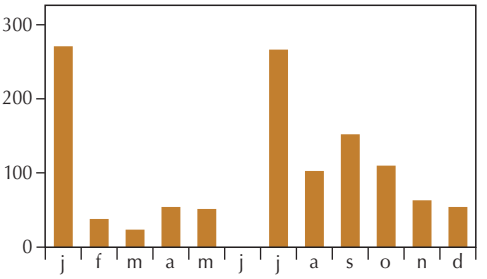

Figuur 1. Zwarte Zee-eend. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=215.771).

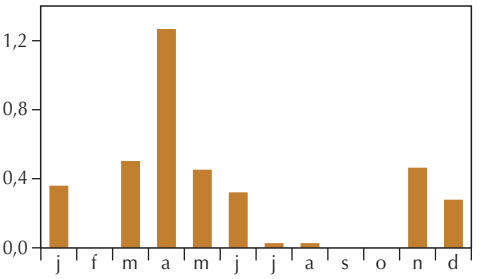

Figuur 2. Zwarte Zee-eend. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=582; bron NZG-NSO).

Grote Zee-eend

Melanitta fusca

Fr: Grutte See-ein
D: Samtente
E: Velvet Scoter
F: Macreuse brune

Mooser 1973 Doortrekker in klein aantal vanaf begin aug. Wintergast in zeer klein aantal. De vroegste waarneming was op 28-7-69 toen er 11 ex. over het strand naar het westen vlogen (AJB). Over voorjaarstrek is niets bekend. Opvallend is dat de herfst- en wintergegevens vrijwel uitsluitend waarnemingen betreffen; de voorjaarsgegevens (mrt. en april) daarentegen zijn uitsluitend vondsten.

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (1%: 10.000)

De Grote Zee-eend is doortrekker in vrij klein aantal en wintergast in vrij groot aantal. De soort wordt in alle maanden waargenomen, vooral van september tot januari (figuur 1). Doorgaans gaat het om kleine aantallen per waarneming. De beste najaarsdagen zijn 20 oktober 1975 met 223 vogels (in negen uur, wind O 2-3) en 23 oktober 1976 met 184 vogels (in negen uur, wind ZO-Z 3-6). De beste dagen in het voorjaar zijn 20 april 1973 met 52 vogels (in één uur, wind NW 3) en 22 mei 1974 met 25 vogels (in twee uur, wind NW 5).
Buiten de reguliere zeetrektellingen werden hoge aantallen gezien op 20 oktober 1976 (413 vogels) en op 31 december 1977 (50 vogels), die in één uur naar het westen vlogen. Op 10 januari 2001 verbleven 450 vogels op de Noordzee. Omdat de aantallen in tegenstelling tot langs de Hollandse kust in het voorjaar kleiner zijn dan in het najaar, lijkt het erop dat Grote Zee-eenden in het voorjaar op weg naar de broedgebieden de Duitse Bocht afsnijden en dus niet de Noordzeekust van de Waddeneilanden blijven volgen. De pleisterende vogels ten noorden van de Wadden (Leopold & Van der Land 1996, SOVON-monitoringsrapport 2002/04) worden vanaf Schiermonnikoog niet waargenomen.
Dode Grote Zee-eenden worden vrijwel uitsluitend aan het eind van de winter en in het voorjaar gevonden (figuur 2).

Figuur 2. Grote Zee-eend. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=44; bron NZG-NSO).

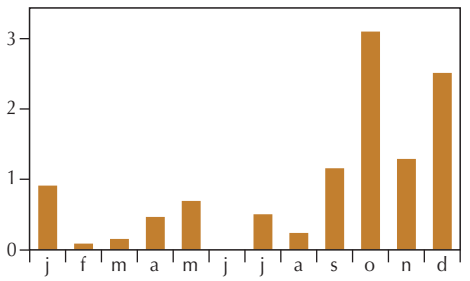

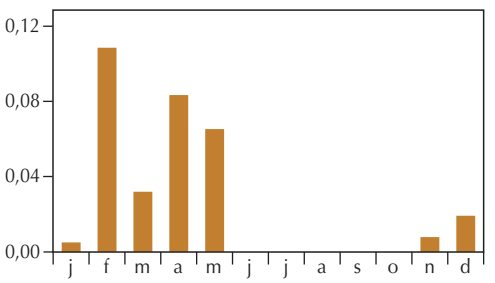

Figuur 1. Grote Zee-eend. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=3210).

IJseend

Clangula hyemalis

Fr: IJsein
D: Eisente
E: Long-tailed Duck
F: Harelde boréale

Mooser 1973 Er zijn acht waarnemingen bekend: 23-7-64 1 ♂ in prachtkleed, levend gevonden, later gestorven (Van. 17: 26); 10-8-58 1 ♂ op de kwelder, volkomen gaaf (GLO); 3-9-68 4 ex. op de Noordzee (Vgl. 16: 670); 8-10-69 1 overjarig ♂ in prachtkleed naar het westen vliegend over het strand (AJB); 22-10-70 2 ex. naar het westen vliegend over het strand (AJvD); 5-11-66 2 ex. op de Noordzee (R.H.Drent c.s.); 23-5 – 2-6-67 1 ♂ in zomerkleed op de Westerplas; 9-6-70 1 ♀ in de Eerste Slenk (C.A.v.d.Wal, med. GG).

Status

Onregelmatige doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (1%: 20.000)

De IJseend wordt in zeer klein aantal gezien van begin september tot begin mei. De vroegste najaarsdatum is 4 september 1975 (10 augustus 1958, Mooser 1973), de laatste voorjaarsdatum 14 mei 1990 (23 juli 1964, Mooser 1973). Op de laatste datum werd een vogel in de Banckspolder gezien. De beste trekdagen zijn 17 oktober 1978 met acht vogels (in vijf uur, wind NW 1-2) en 20 oktober 1973 met zeven vogels (in acht uur, wind ZW 3). In tegenstelling tot het landelijke beeld (Bijlsma et al. 2001) worden bij Schiermonnikoog de grootste aantallen in januari-februari gezien (figuur 1). Het gaat hier om hoge aantallen buiten de reguliere zeetrek met 26 vogels op 2 januari 1994 en 12 vogels op 15 januari 1982.
Er zijn in februari drie dode IJseenden gevonden. Uit december is één vondst bekend.

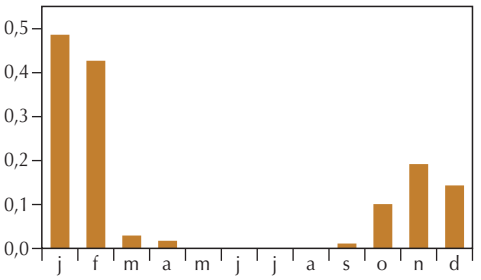

Figuur 1. IJseend. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=146).

Ontwikkeling In tegenstelling tot de jaren vóór 1971, zijn daarna geen waarnemingen bekend uit de maanden juni, juli en augustus.

Nonnetje

Mergellus albellus

Fr: Lytse Saachbek
D: Zwergsäger
E: Smew
F: Harle piette

Mooser 1973 Er zijn slechts 3 waarnemingen en er is één vondst bekend: 5-1-70 3 ex. in de Westerplas en 4 ♀♀ op de Waddenzee (N.Slotboom); 15-2-64 9 ex. op de Noordzee (JT); 5-3-69 1 ♀ in de Westerplas (AJB). Na de winter van 1962/63 werden in maart 3 dode vogels op het strand gevonden (JT). Het Nonnetje werd vroeger wel af en toe in de eendenkooi gevangen (TT).

Status Het Nonnetje is een schaarse doortrekker en wintergast in zeer klein aantal van half oktober tot begin mei. Doorgaans zijn het er maar één of enkele, met een maximum van 11. Op 15 februari 2001 werden op het hele eiland 40 vogels geteld. De vroegste najaarsdatum is 12 oktober 1978; dit is erg vroeg. De laatste voorjaarsdatum is 7 mei 1987. Het aantal waargenomen mannetjes is bijna altijd kleiner dan het aantal vrouwtjes.
Het Nonnetje wordt vooral waargenomen in de Westerplas.

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 400)

Ontwikkeling Vergeleken met de periode voor 1971 (Mooser 1973) is het aantal waarnemingen duidelijk toegenomen. Na 1994 is de soort ieder jaar gemeld.

Brilduiker

Bucephala clangula

Fr: Rinkelein
D: Schellente
E: Common Goldeneye
F: Garrot à oeil d'or

Mooser 1973 Doortrekker en overwinteraar in klein tot vrij klein aantal van eind oktober tot begin mei. De vroegste waarnemingsdatum is 25-10-69 (AJvD) en de laatste 23-5-69 (E.C.Smith). Twee waarnemingen vallen buiten deze periode: 10 – 20-8-63 1 ex. (CSR); 11-9-67 1 ex. (GLO en P.Pauw). De maximum aantallen overschrijden zelden de 50 ex. Deze worden vooral in het voorjaar in de Westerplas waargenomen. Een uitzonderlijk hoog aantal meldt Smith: op 30-12-68 nam hij op de Waddenzee 940 ex. waar, waaronder 240 ♂♂.

Status De Brilduiker is doortrekker en wintergast van half augustus tot half mei, als regel in vrij klein aantal. De vroegste najaarsdatum is 15 augustus 1978 (10 augustus 1963, Mooser 1973). Vooral vanaf half oktober neemt het aantal waarnemingen aanzienlijk toe en vlakt pas eind april af (figuur 1, figuur 2). De laatste voorjaarsdatum is 24 mei 2002. Soms liggen de waargenomen aantallen hoger zoals

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (1%: 4000)

op 15 januari 1979 toen het maximale aantal van 2400 vogels op het Rif werd geteld. Op 24 februari 1996 werden op heel Schiermonnikoog 470 exemplaren geteld. Meestal komen de aantallen echter niet boven de 100 uit, vaak veel lager.
De Brilduiker wordt overal op het eiland waargenomen.

Figuur 1. Brilduiker. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

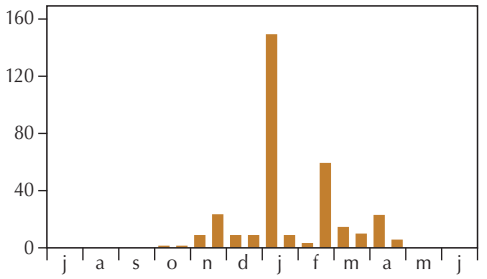

Figuur 2. Brilduiker. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=1583).

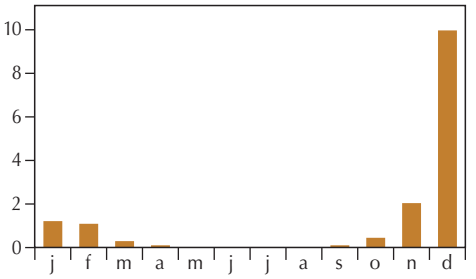

Grote Zaagbek

Mergus merganser

Fr: Greate Bûnte Dûker
D: Gänsesäger
E: Goosander
F: Harle bièvre

Mooser 1973 Er zijn negen waarnemingen bekend: 11-8-67 1 ex. bij de Nieuwe Pier (J.Koolhaas); 21-8-64 1 ♂ bij de Oude Pier (CSR); 8-9-68 1 ex. (P.Meeth, med. CNA); 12 – 16-10-65 1 ♂ (RN); 27-10-68 13 ex. waaronder 4 ♂♂ onder de Balg (AJvD); 17-12-54 12 ex. bij de Oude Pier (JT); 30-12-62 40 ex. op de Waddenzee (GLO); 5-1-70 20 ex. (N.Slotboom); 25-3-69 6 ex. waaronder 1 ♂ naar het oosten vliegend over de Noordzee (AJB); 9 – 13-4-66 1 paar (VWG/NJN).

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (1%: 2500)

De Grote Zaagbek wordt in zeer klein tot klein aantal gezien van half september tot begin mei. De vroegste najaarsdatum is 13 september 1985, de laatste voorjaarsdatum 5 mei 1975. Het maximumaantal is 35 op 7 november 1976 (40 op 30 december 1962, Mooser 1973).
Tijdens de zeetrek is de top in december opvallend (figuur 1).
De soort wordt zowel aan de noord- als zuidkant van het eiland gezien. Er zijn enkele waarnemingen uit de Eendenkooi.
De Grote Zaagbek verblijft in Nederland voornamelijk op zoet water en komt dan ook maar in geringe aantallen in het Waddengebied voor (SOVON-monitoringsrapport 2002/04).

Figuur 1. Grote Zaagbek. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=192).

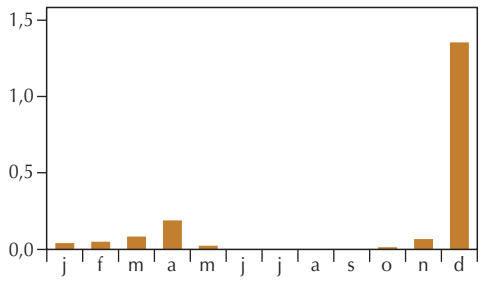

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:44 Pagina 184

Middelste Zaagbek

Mergus serrator

Fr: Bûnte Dûkein
D: Mittelsäger
E: Red-breasted Merganser
F: Harle huppé

Mooser 1973 Er zijn enkele waarnemingen die erop wijzen dat de soort mogelijk op of in de buurt van Schiermonnikoog gebroed heeft: 31-7-66: 3 "♂♂" op het water van de Binnenbalg; 2 ex. waren duidelijk kleiner en hadden slecht ontwikkelde vleugels (J.den Held). 16-8-67 1 ♂ en 2 niet-vliegvlugge jongen (J.den Held, med. CSR). 27-7-70 1 ♂ en 4 jonge exemplaren in de Waddenzee ten zuiden van de Westpunt (LZ).
De Middelste Zager wordt in alle maanden van het jaar in zeer klein tot klein aantal gezien. Waarnemingen komen vrijwel uitsluitend van de zuidkant van het eiland en de slenken. Op de najaarstrek worden echter regelmatig enkele tientallen ex. boven de Noordzee gezien.

Status

Onregelmatige broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Rode Lijst

Wetlandsoort (1%: 1700)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: geen

2002: 1 broedpaar

2003: 1 broedpaar

Zowel in 2002 als 2003 broedde een paar Middelste Zaagbekken in de Oosterkwelder.
De soort wordt het gehele jaar in zeer klein tot klein aantal gezien, zowel aan de noord- als zuidzijde van het eiland. De hoogwatertellingen geven de hoogste aantallen in oktober, november en april. Dit komt overeen met de najaars- en voorjaarstrek over zee (tabel 1, figuur 1 en 2).
Waarnemingen uit de maanden juni, juli en augustus zijn zeer schaars. De Middelste Zaagbek overzomert mogelijk ook (on)regelmatig.

Ontwikkeling

Na de vermoedelijke broedgevallen eind jaren 1960 (Mooser 1973) duurde het tot het midden van de jaren 1970 voor melding werd gemaakt van een waarschijnlijk broedgeval (Teixeira 1979). In 1986 was de Middelste Zaagbek geen broedvogel maar in 1988 wel (SOVON 2002). Daarna duurde het tot 1999 voor weer een broedgeval werd opgegeven. In dat jaar werd een vrouwtje met zes jongen van enkele dagen oud in de Oosterkwelder gezien. In hetzelfde broedseizoen waren in het gebied nog andere vrouwtjes, evenals mannetjes, aanwezig. In 2002 verbleef een mannetje het gehele seizoen op één plek. Daar, aan de rand van een slenk, werd een adult vrouwtje opgestoten.
De Middelste Zaagbek heeft zich dus (nog) niet permanent op Schiermonnikoog gevestigd, zoals op Griend en in het Duitse Waddengebied wel het geval is (SOVON 2002).
In de periode van de jaren 1980 tot midden jaren 1990 is de soort opvallend weinig gezien. Het lijkt erop dat de Middelste Zaagbek de laatste jaren minder wordt waargenomen dan daarvoor. Daarmee volgt het aantalsverloop dat in heel Nederland (SOVON-monitoringsrapport 2002/04).

Tabel 1. Middelste Zaagbek. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	10 oktober 1998: 39	13 januari 1996: 12	11 april 1971: 160

Figuur 1. Middelste Zaagbek. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

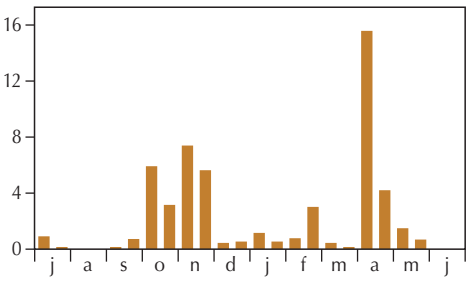

Figuur 2. Middelste Zaagbek. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=6682).

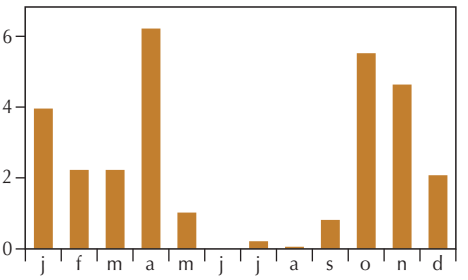

Rosse Stekelstaart

Oxyura jamaicensis

Fr: Stikelsturt
D: Schwarzkopf-Ruderente
E: Ruddy Duck
F: Erismature rousse

Status

Incidentele gast. Exoot

Er zijn twee waarnemingen: 20 augustus 1988 en 14 maart-20 mei 1989 (beide in de Westerplas).

De Rosse Stekelstaart is een oorspronkelijk Noord-Amerikaanse soort. In Engeland komt tegenwoordig een grote populatie vrij levende broedvogels voor, afkomstig van uit waterwildcollecties ontsnapte exemplaren. Waarschijnlijk is het voorkomen van deze soort in West-Europa voor een belangrijk deel hierop terug te voeren (Van den Berg & Bosman 2001, SOVON 2002).

Krakeend

Anas strepera

Fr: East-ein
D: Schnatterente
E: Gadwall
F: Canard chipeau

Mooser 1973 In de vijftiger jaren is de Krakeend enkele malen in de eendenkooi gevangen; ze kwam toen sporadisch voor (TT). Vanaf 1967 verschijnt zij vanaf eind mrt. tot begin okt. regelmatig in zeer klein aantal in de Westerplas. De vroegste waarnemingsdatum is 23-3-70 (A. 1970-2), de laatste 9-10-69 (AJB). In het voorjaar verblijven enkele paren soms lange tijd in de plas: 29-3 – 28-4-68 1 paar (C.P.Sikkema), A. 1968-3, P.Pauw); 28-3 – 4-7-70 1-3 paar (AJvD, E.C.Smith, GG, KW, LJD, N.Marra Jr., J.M.Marra).

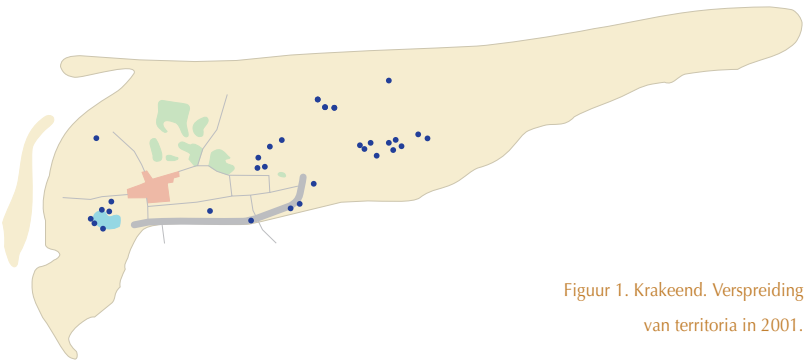

Figuur 1. Krakeend. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (1%: 600)

De Krakeend is een vrij schaarse broedvogel. Kerngebieden zijn de Westerplas, de Banckspolder, de Binnenkwelder en de Oosterkwelder.
De aantallen gaan vanaf juni omhoog en bereiken een top in september (tabel 1, figuur 2).
De Krakeend overwintert in klein aantal. Februari waarnemingen ontbreken. Het is niet duidelijk of het bij de getelde vogels in maart en april om lokale broedvogels of doortrekkers gaat.
Zeetrek van de Krakeend is niet bekend.
Buiten de broedperiode wordt de Krakeend voornamelijk gezien op de Westerplas.

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 42 territoria
2002: 30 territoria
2003: 35 territoria

Ontwikkeling

Hoewel de Krakeend vanaf 1967 in de broedtijd regelmatig in de Westerplas werd gezien, werd de soort tot en met 1970 nog niet broedend aangetroffen (Mooser 1973).
In 1973 werden zeven broedparen gemeld, alle in de Westerplas. Voor 1978 werden al 27 paar opgegeven, waarvan ongeveer de helft bij de Westerplas broedde, een enkel paar in de Banckspolder en het Groene Glop en de overige in de Binnenkwelder. Daarna werden voor 1986 26 broedparen opgegeven en voor 1992 57, waarmee de Krakeend zelfs even een vrij talrijke broedvogel was.
De stand in de Westerplas van 1995 tot 2003 fluctueerde maar bleef op hetzelfde niveau, terwijl het eilandbestand is afgenomen. Dit wijkt af van het landelijke beeld (SOVON 2002).
Na 1973 heeft de Krakeend zich over het eiland verspreid. De Westerplas is van het enige broedgebied in 1973 één van de gebieden geworden, terwijl de natte duinvalleien van het centrale deel van het eiland, de Binnenkwelder, de Banckspolder en met name de Oosterkwelder aan betekenis hebben gewonnen. De Krakeend broedt inmiddels (na

2001) tot aan het Willemsduin. Daarmee is de soort, behalve in het brakwatergebied van de Binnenkwelder, ook in het kweldergebied verschenen.
In de hoogwatertellingen tot 1968 ontbreekt de soort (Mooser 1973). Daarna verschijnt hij in de jaren 1970 in aantallen die later niet meer voorkomen. De aantallen blijven echter klein (figuur 3). De schaarse winterwaarnemingen en wintervangsten in de Eendenkooi komen vrijwel alle uit het laatste decennium.

Tabel 1. Krakeend. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	30 augustus 1975: 300	19 januari 2002: 42	8 april 1974: 48
	9 september 1975 : 300		

Figuur 2. Krakeend. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

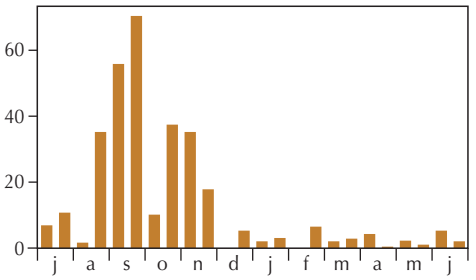

Figuur 3. Krakeend. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

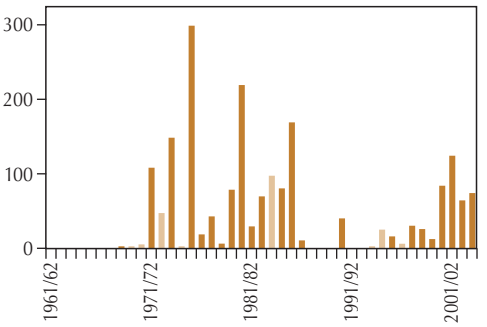

Smient

Anas penelope

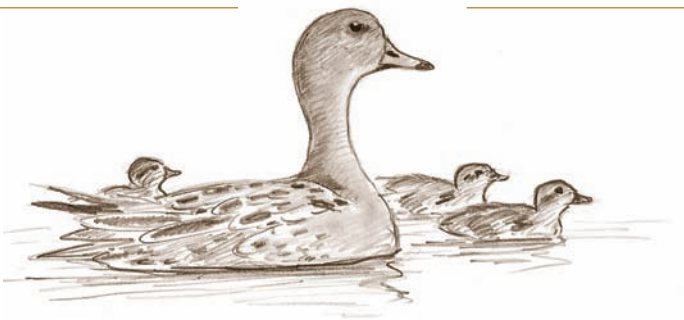

Fr: Smjunt
D: Pfeifente
E: Eurasian Wigeon
F: Canard siffleur

Mooser 1973 Doortrekker en overwinteraar in vrij groot tot groot aantal van half september tot eind april. Het maximum aantal is 8000 ex. op 15-11-70 (J.Veen). De Smient is vanaf 1967 overzomeraar in zeer klein aantal. Van vóór 1967 is slechts één zomerwaarneming bekend: op 6-6-26 werd een goed vluchtig ♂ gezien (Ard. 17: 33). De soort concentreert zich sterk op de pionier-vegetaties. Evenals de Wintertaling is ze tijdens vorst schaars.

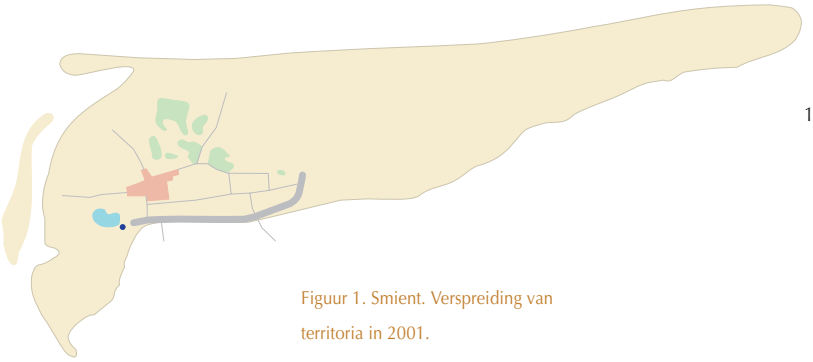

Figuur 1. Smient. Verspreiding van territoria in 2001.

Figuur 2. Smient. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

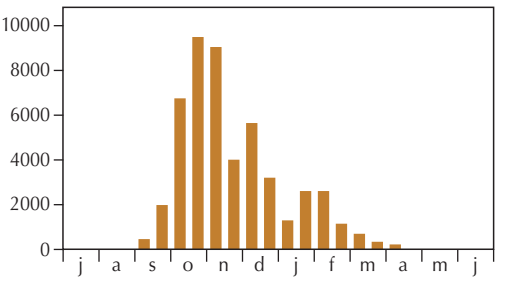

Status

Mogelijk jaarlijkse broedvogel.
Jaarlijkse doortrekker en wintergast.
Onregelmatige zomergast

Wetlandsoort (**1%: 12.500**)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 1 territorium
2002: 1 territorium
2003: 2 territoria

De laatste jaren wordt de Smient als broedvogel van de Westerplas opgegeven. Aangezien geen nesten zijn gevonden noch jongen waargenomen, moet voorzichtigheid in acht genomen worden met vaststellen van broeden (SOVON 2002). Gedurende de zomermaanden wordt de Smient vrijwel uitsluitend in de Westerplas gezien.

De Smient is herfst- en wintergast in vrij groot tot zeer groot aantal van eind augustus tot eind april. De vroegste najaarsdatum is 4 augustus 1972, de laatste voorjaarsdatum 28 april 1978.

De top van de aantallen tijdens hoogwatertellingen ligt in oktober (tabel 1, figuur 2). De top van de zeetrek valt in december (figuur 3). De aantallen nemen aan de zuidkant van het eiland na december af tot het winterniveau. De aantallen kunnen dan van dag tot dag sterk wisselen. Zo werden op 13 november 1976 22.435 vogels geteld, een aantal dat de dag daarna meer dan gehalveerd was tot 9335. Deze fluctuaties komen ook voor in januari en zijn waarschijnlijk vooral gerelateerd aan de winterse omstandigheden. Vanaf februari nemen de aantallen verder af. Trek over de Noordzee kan massaal zijn: zo passeerden op 30 maart 1974 992 vogels in één uur. Tegen eind april bereikt het bestand de zomerse waarden.

De soort overzomert onregelmatig. Het gaat dan hooguit om enkele vogels. Soms wordt daaruit afgeleid dat de Smient misschien zou hebben gebroed, zoals in 1974, 1977, 1986, 1988 en 1998.

De Smient verblijft voornamelijk in het gebied tussen de Vierde Slenk en de Balg, maar wordt ook in de Banckspolder en op het Rif gezien.

Ontwikkeling

Broeden werd voor het eerst in 2000 opgegeven.

De jaren 1970 waren de bloeitijd van de Smient als doortrekker en wintergast. De top van de aantallen lag ook in die tijd. Vanaf die periode nam het najaarsbestand gestaag af tot het einde van de jaren 1980, waarna een herstel optrad. De aantallen uit de jaren 1970 zijn echter nooit meer bereikt. De lichte toename komt uit november en januari.

Het ziet ernaar uit dat het verloop over de jaren niet synchroon loopt met dat op Ameland (Versluys et al. 1997) en de Groninger Noordkust. Voor het laatste gebied wordt een nadrukkelijke afname gemeld na de jaren 1970. Enkele mogelijke oorzaken worden aangegeven, die alle betrekking hebben op de afname van voedselbronnen (Van Dijk & Van 't Hoff 1999). Het is de vraag of dat voor Schiermonnikoog opgaat, aangezien met de uitbreiding van het kweldergebied het areaal pioniervegetatie is vergroot.

Voor de Waddenzee als totaal is het aantalsniveau over een lange termijn stabiel (SOVON-monitoringsrapport 2004/01). Voor Schiermonnikoog geldt vanaf de eerste helft van de jaren 1990 wellicht een lichte toename. De maxima uit de jaren 1970 en de jaren 1980 worden echter niet meer gehaald (figuur 4).

Tabel 1. Smient. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	29 oktober 1973: 27.100	17 januari 1998: 8390	14 maart 1998: 1969

Figuur 3. Smient. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=18.771).

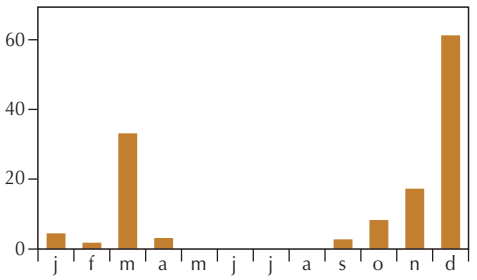

Figuur 4. Smient. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

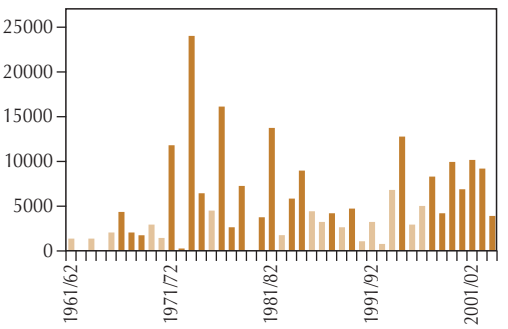

Amerikaanse Smient

Anas americana

Fr: Amerikaanske Smjunt
D: Amerikanische Pfeifente
E: American Wigeon
F: Canard à front blanc

Status
Dwaalgast
Beoordeelsoort CDNA

Er is één geval: 17 oktober-17 november 1988 en opnieuw 25 februari-12 maart 1989 (mannetje). De vogel werd meestal samen met andere eenden gezien vanaf de waddijk, net ten oosten van de veerdam.
De Amerikaanse Smient broedt in Noord-Amerika.

Slobeend

Anas clypeata

Fr: Slob
D: Löffelente
E: Northern Shoveler
F: Canard souchet

Mooser 1973 Schaarse tot vrij schaarse broedvogel van het westelijk eilandgedeelte en het begin van de Oosterkwelder. In het verslag van LEEGE (1907) wordt de soort niet als broedvogel vermeld. Op 7-6-26 zag Brouwer een ♀ met jongen. In 1934 werd het eerste nest gevonden (G.J.v.Oordt). Sinds 1934 (DUYFJES, in MOERMAN, 1938), maar in elk geval vanaf het begin van de veertiger jaren was de Slobeend een regelmatige doch niet talrijke broedvogel (JdJ). Ofschoon HAVERSCHMIDT (1942) haar niet vermeldt, geeft De Jong voor 1948 10 paren op. In 1960 vond Nieuwenhuis 4 nesten, terwijl hij voor 1965 20 à 25 broedparen opgeeft. In 1967 is het aantal broedparen op 30 geschat; te weten: Johannespolder 5 (volgens L.Zwarts in 1968 5 à 6), Banckspolder 5, binnenduin 14, Oosterkwelder 6. De soort heeft zich dus de laatste decennia duidelijk uitgebreid.
De Slobeend is doortrekker in vrij klein aantal. Vroegste voorjaarswaarneming op 11-3-70, de laatste najaarswaarneming op 3-12-66. Ze is wintergast in zeer klein aantal. Het maximum was 117 ex. op 13-9-66 (LZ).
Volgens Nieuwenhuis vindt in het voorjaar geen doortrek plaats. Al eind mei concentreren zich reeds ruiende ♂♂ in de Johannespolder. Zo waren er op 22-5-67 25 vogels aanwezig, terwijl vanaf die tijd waarschijnlijk ook enige aanvoer van elders komt.

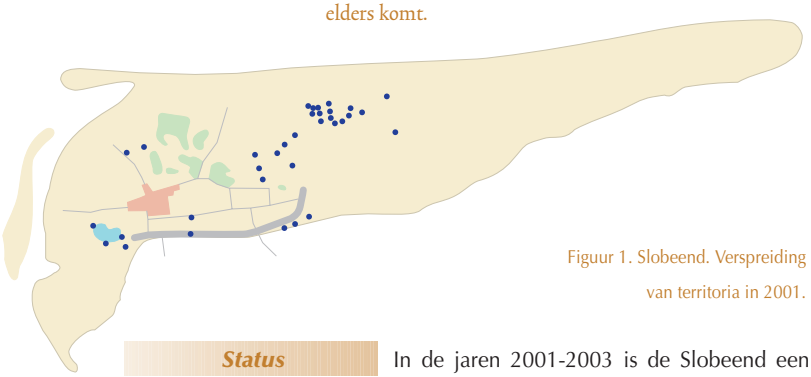

Figuur 1. Slobeend. Verspreiding van territoria in 2001.

Status
Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en zomer- en wintergast
Rode Lijst
Wetlandsoort (**1%: 400**)

In de jaren 2001-2003 is de Slobeend een vrij schaarse tot schaarse broedvogel bij de Westerplas en in de Binnenkwelder, Beweide Kwelder, Strandvlakte, Banckspolder en het Kapenglop. In 2001 broedde een concentratie van 13 paar in een klein gebied in de Strandvlakte. De soort broedt behalve in de zoete gebieden ook in de zilte.
Buiten de voorjaarsmaanden komt de Slobeend in klein tot vrij klein aantal voor. De toename die vanaf eind juli plaatsvindt, resulteert in een eerste top in oktober-november (tabel 1, figuur 2). De volgende top ligt in januari. De aantallen lopen daarna terug tot eind mei. Gelet op de soms hoge uitschieters en het aantal broedparen, moeten er vogels van elders komen. De top van de zeetrek ligt in maart (figuur 3).
De Slobeend concentreert zich in de zoetwatergebieden maar wordt ook veelvuldig ten oosten van de Banckspolder gezien.

Tabel 1. Slobeend. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	15 november 2003: 241	23 januari 1989: 420	30 maart 1967: 44 11 april 1966: 44

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 32 territoria

2002/2003: 28 territoria

Ontwikkeling

De Slobeend werd voor het eerst als broedvogel opgegeven in de jaren 1920. Hij breidde zich sindsdien langzaam uit. In 1967 werden 30 broedparen vastgesteld (Mooser 1973).

Voor 1973 werden 53 paar opgegeven, voor 1978 43 terwijl met 65 paar in 1986 de Slobeend waarschijnlijk haar top bereikte. In 1992 werden 49 paar vastgesteld. Bakker (1987) tekende aan dat 1986 als een zeer gunstig, nat jaar moet worden gezien. In dat jaar broedden zelfs 11 paar in de Kooiplas.

In de jaren 1970 broedde de soort ook in het Groene Glop maar dat komt na 1986 niet meer voor.

Zoals ook voor diverse andere soorten eenden geldt, vond na 1992 een sterke achteruitgang van de broedpopulatie plaats. Dit is zichtbaar in de reeks van de Westerplas. Van 1992 tot 1995 ging de soort daar achteruit van 15 naar zes paar, waarna het aantal tussen 1996 en 1999 schommelde tussen twee en vier paar. Daarna is misschien sprake van een licht herstel. De eilandtotalen laten echter een verdere afname zien.

Het verschil tussen de jaren 1970 en tegenwoordig past in het landelijke beeld (SOVON 2002). De achteruitgang wordt geweten aan verdroging van de duingebieden en de waterpeilverlaging en intensievere bedrijfsvoering in de graslanden (SOVON 2002). Dit geldt waarschijnlijk ook voor Schiermonnikoog, met uitzondering van de Westerplas.

De aantallen pleisterende Slobeenden bereikten eind jaren 1980 een top (figuur 4). Na een afname daarna, namen de aantallen vanaf het einde van de jaren 1990 opnieuw toe. De laatste 10 jaar vindt in de Waddenzee een lichte toename plaats (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

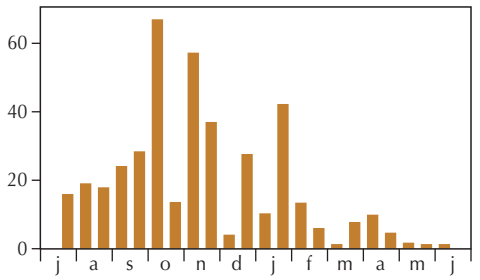

Figuur 2. Slobeend. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

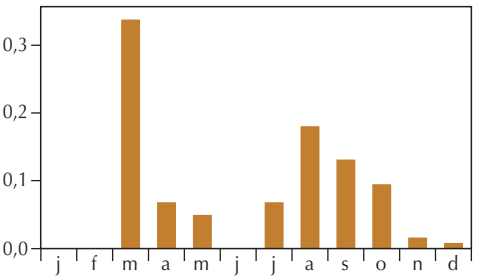

Figuur 3. Slobeend. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=256).

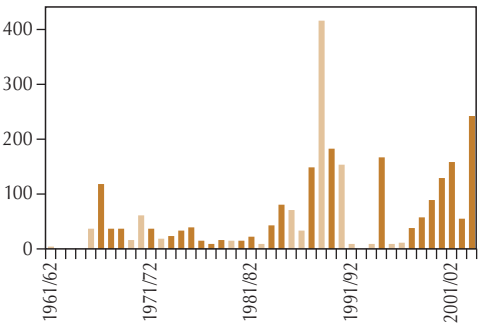

Figuur 4. Slobeend. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:44 Pagina 190

Wilde Eend

Anas platyrhynchos

Fr: Wylde Ein
D: Stockente
E: Mallard
F: Canard colvert

Mooser 1973 Talrijke broedvogel in de Johannespolder, Banckspolder en binnenduin. De Wilde Eend was in het begin van deze eeuw al broedvogel op het eiland (LEEGE, 1907). De eerste kwantitatieve gegevens dateren uit 1948. De Jong geeft 50 broedparen op. In 1965 schatte Nieuwenhuis het aantal op enkele honderden paren. Een schatting in 1967 maakt 150 broedparen aannemelijk. Op 3-4-70 telde L.Zwarts minimaal 260 ♂♂. Ook in 1967 was het aantal ♂♂ groter dan het aantal broedparen doet vermoeden.
De Wilde Eend is doortrekker en overwinteraar in vrij groot aantal vanaf half aug., maar herfst- en winteraantallen overschrijden zelden de 1000 ex. Het maximum aantal bedroeg 1140 ex. op 3-11-66 (J.den Held c.s.). De vogels concentreren zich dan in en om de Johannespolder en de Banckspolder. Ze zoeken hier én op het wad hun voedsel (S-IV: 138 en 140).

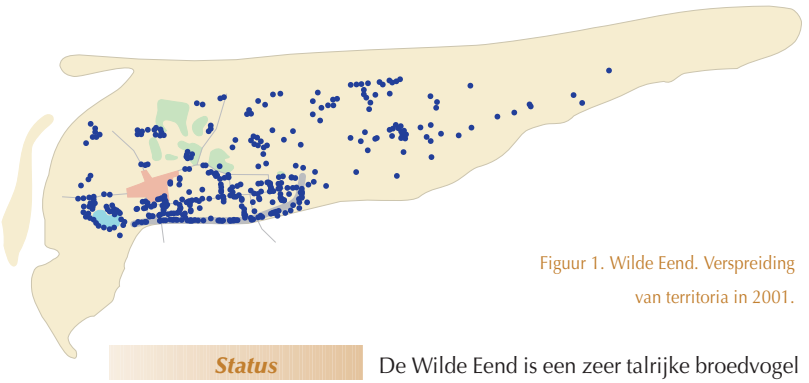

Figuur 1. Wilde Eend. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en zomer- en wintergast

Wetlandsoort (1%: 20.000)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 250 territoria
2002/2003: 273 territoria

De Wilde Eend is een zeer talrijke broedvogel die over het gehele eiland broedt met uitzondering van het dorp en de bossen. De hoogste dichtheden komen echter voor in zoet- en brakwatergebieden zoals Westerplas, Banckspolder, Binnenkwelder en Strandvlakte, en in de natte duinvalleien op de westelijke helft van het eiland. Mengvormen van 'soepeenden' komen in alle schakeringen voor. Zij zijn tijdens de inventarisaties van 2002 en 2003 ten dele onderscheiden van Wilde Eenden, maar in de totalen bij deze soort ondergebracht.
Tot in de tweede week van april worden nog vrijwel uitsluitend paren gezien. Vanaf eind april verschijnen de eerste vrouwtjes met jongen. Augustus is de belangrijkste maand voor de rui. Vele honderden vogels kunnen dan in eclipskleed op het wad worden gezien. Wilde Eenden kunnen het gehele broedseizoen in paren worden gezien, zodat het de vraag is of alle tot broeden komen. Het aantal broedparen kan daarom overschat zijn.
De Wilde Eend wordt gedurende het gehele jaar in vrij klein tot vrij groot aantal waargenomen. De toppen van de aantallen liggen in september en januari (tabel 1, figuur 2). In de loop van februari daalt de winterpopulatie. Ook tijdens langdurige vorstperiodes kunnen nog meerdere honderden vogels aanwezig blijven, zoals op 3 maart 1987, toen 400 vogels op het ijs zaten.
De Wilde Eend wordt trekkend over zee gezien. Het beeld volgt globaal dat van het verloop van de aantallen geteld tijdens hoogwater. De toppen liggen in december en februari (figuur 3).
Wilde Eenden verblijven hoofdzakelijk in en in de omgeving van de Westerplas, de Banckspolder en op het wad tot aan de Derde Slenk. Ze worden in het najaar, behalve op het wad direct aan de zuidzijde van het eiland, ook voedselzoekend op de mosselbanken gezien.

Tabel 1. Wilde Eend. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	12 september 1988: 2790	1 januari 1974: 1564	6 april 1969: 520

Ontwikkeling De Wilde Eend broedde al vanaf het begin van de 20ste eeuw op Schiermonnikoog. Het aantal broedparen werd in 1967 op 150 geschat, terwijl in 1970 260 mannetjes werden geteld (Mooser 1973). In 1973 werden 275 broedparen vastgesteld, in 1978 456 en in het natte jaar 1986 462. Westerplas en Binnenkwelder herbergen de grootste dichtheden, gevolgd door Banckspolder, het lage duingebied westelijk van de Prins Bernhardweg en de Strandvlakte. Ofschoon uit de jaren tussen 1986 en 2000 geen aantallen van complete tellingen bekend zijn, geeft de reeks van de Westerplas de teruggang weer. In 1992 broedden er 46 paar, in 1995 waren daar nog 15 van over. Dit aantal liep tot en met 2000 verder terug tot negen. Opmerkelijk is daarom het aantal van 30 broedparen in 2001, 16 in 2002 en 14 in 2003.

De eilandtellingen van de laatste jaren komen overeen met die van de Westerplas en geven een duidelijke teruggang te zien vergeleken met de jaren 1970 en de jaren 1980. Daarbij valt op dat het bestand in het centrale duingebied zich handhaaft vergeleken met de eilandtotalen. In 1978, 2001 en 2002 broedden respectievelijk 56, 57 en 36 paar in dat gebied, waarbij vermeld dient te worden dat de inventarisatie in dat laatste jaar incompleet was. Dit geeft aan dat de sterke afname die in het Nederlandse duingebied als geheel is vastgesteld sinds de jaren 1960 (SOVON 2002), voor Schiermonnikoog niet opgaat. Kennelijk zijn de duinvalleien nog altijd geschikt genoeg gebleven voor de Wilde Eend, die wellicht ook minder op veranderingen in het duinlandschap reageert dan bijvoorbeeld Zomertaling en Wintertaling.

De aantallen verkregen uit hoogwatertellingen over een periode van ruim 40 jaar zijn stabiel (figuur 4). In het Waddengebied als geheel is vanaf het begin van de jaren 1990 een oplopende trend waar te nemen (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

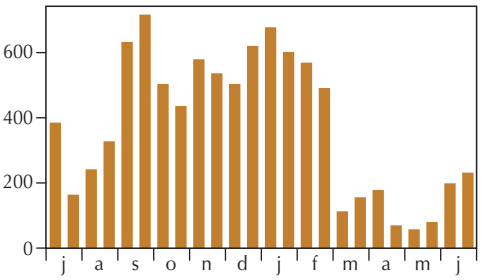

Figuur 2. Wilde Eend. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

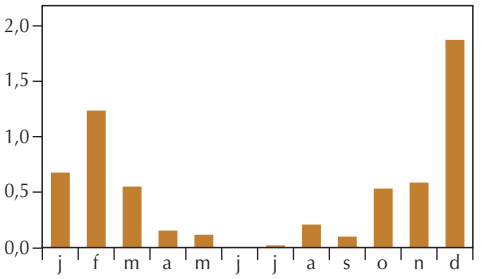

Figuur 3. Wilde Eend. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=914).

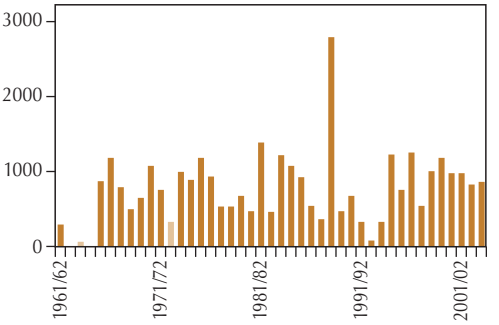

Figuur 4. Wilde Eend. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:44 Pagina 192

Pijlstaart

Anas acuta

Fr: Pylksturt
D: Spießente
E: Northern Pintail
F: Canard pilet

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de Johannespolder en het Kapenglob. In mei 1961 werd in de Banckspolder 1 ex. met 10 jongen waargenomen (Th.Talsma Sr., med. D.Bakker). In 1967 broedde er zeker 1 paar, mogelijk waren er zelfs 2 paren. Ook in 1968 is de Pijlstaart als broedvogel gesignaleerd (Lim. 43: 41). L.Zwarts geeft voor dat jaar 1- 2 paar op. Waldeck nam in de jaren 1967-1970 steeds 2 paren waar, die zowel in de Westerplas als in de plassen van het Kapenglop verbleven. Volgens hem is het waarschijnlijk dat de soort daar gebroed heeft.
De Pijlstaart is doortrekker in vrij groot aantal van eind aug. tot eind april. De aantallen komen niet boven de 1000 ex. Waarnemingen tijdens vorstperiodes zijn schaars. De soort is, in tegenstelling tot de Smient en Wintertaling, veel minder gebonden aan de specifieke kweldervegetatie en wordt ook op het wad onder het westelijk eilandgedeelte veelvuldig gezien.

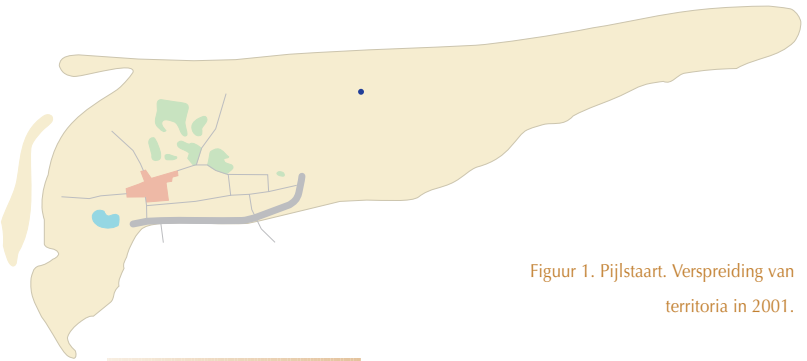

Figuur 1. Pijlstaart. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Onregelmatige broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Rode Lijst

Wetlandsoort (**1%: 600**)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 1 territorium

2002: geen

2003: geen

In 2001 werd een broedgeval gemeld van de Strandvlakte. Op 23 april verbleven twee paar in dit gebied. Op dezelfde locatie vloog op 14 juni een vrouwtje op, dat een tijdlang in grote cirkels bleef rondvliegen om daarna op dezelfde plek terug te keren en in de begroeiing te verdwijnen (Klemann 2001). In de periode mei tot juli werd af en toe een vogel op de Westerplas gezien.
De Pijlstaart is doortrekker en wintergast in groot aantal. De aantallen lopen op vanaf eind augustus en bereiken een top in oktober-november (tabel 1, figuur 2). De vroegste datum is 4 augustus 1972 toen 45 vogels werden gezien. Daarna blijven de aantallen hoog tot in februari. Op 21 april 1973 werd trek naar het noordoosten vastgesteld. Op 23 april 1991 verbleven nog 30 vogels op het eiland.
De soort verblijft voornamelijk in het gebied tussen de Derde Slenk en het Willemsduin, maar wordt langs de hele zuidkant van het eiland gezien. Pijlstaarten zitten graag bij de polderuitlaten, waar zoet water het wad opstroomt.
Trek over de Noordzee bereikt haar najaarstop ook in november en in het voorjaar in maart (figuur 3). Het kan dan om flinke aantallen gaan. Zo trokken op 20 oktober 1975 in één uur 80 Pijlstaarten naar het westen. De Pijlstaart verdwijnt tijdens stevige vorst van het eiland.

Ontwikkeling

In 1961 werd het eerste broedgeval gemeld. In de periode 1967-1970 broedden waarschijnlijk twee paar (Mooser 1973).
In de jaren 1973, 1978, 1979, 1986, 1995 en 1996 broedde steeds één paar, vrijwel zonder uitzondering in de Westerplas; in 1991 broedden daar twee paar. Uitzonderingen daarop zijn het paar in 1986 waarvan het nest met acht eieren bij de Herdershut werd gevonden en het paar uit 2001 in de Strandvlakte. De drie paren in 1992 kregen extra aandacht van Bakker (1995). Omdat ze alle drie binnen een straal van één kilometer van de Eendenkooi broedden – twee in Banckspolder, één bij de Kooiplas – vroeg hij zich af of het hier geen tamme mannetjes uit de kooi betrof, die wilde vrouwtjes hadden aangetrokken. Het blijft onduidelijk of de Pijlstaart wel elk jaar heeft gebroed. Dat is in elk geval in de periode vanaf 1996 twijfelachtig.
Het overzicht van de aantallen gedurende de jaren laat een top zien in het begin van de jaren 1980

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:44 Pagina 193

Tabel 1. Pijlstaart. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	16 oktober 1981: 4080	19 januari 2002: 3567	3 april 1964: 67

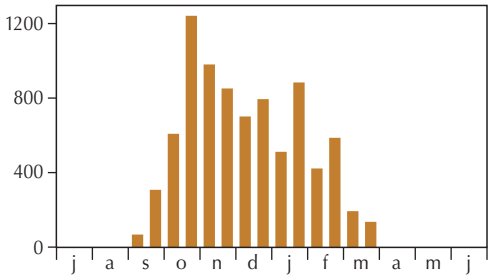

Figuur 2. Pijlstaart. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

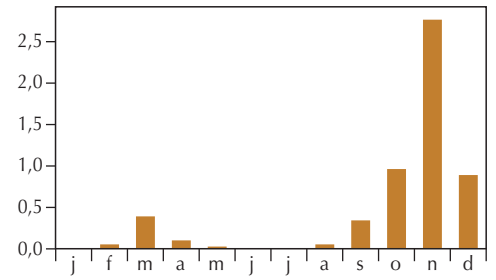

Figuur 3. Pijlstaart. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=1170).

(figuur 4). De tendens die voor het Waddengebied zichtbaar is eind jaren 1990, zet op Schiermonnikoog mogelijk al eerder in. Het eiland is, naast Terschelling en de Friese Waddenkust, één van de belangrijkste pleisterplaatsen van de Pijlstaart in het Waddengebied geworden (SOVON-monitoringsrapport 2002/04).

Figuur 4. Pijlstaart. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

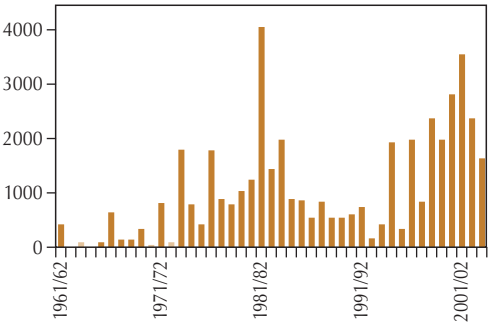

Zomertaling

Anas querquedula

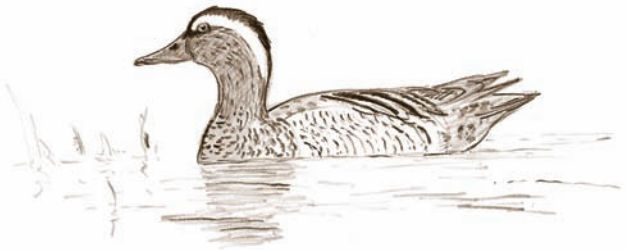

Fr: Skiertjilling
D: Knäkente
E: Garganey
F: Sarcelle d'eté

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel in de Johannespolder, Banckspolder en Kapenglop. De soort wordt nog niet door G.J.v.Oordt genoemd in 1934. Resoort zag eind juni 1947 één ♀. In 1948 werd de Zomertaling voor het eerst als broedvogel vastgesteld (JdeJ). In het voorjaar van 1955 zag Draayer herhaaldelijk ♂♂. Op 8-6-62 werd 1♀ met 6 jongen gezien (F.Steinhauser, D.Vestergaard). Over het aantalsverloop tot 1965 is niets concreets mede te delen. In 1965 nestelden er 3-6 paren in het Kapenglop en 3-6 paren in de Johannespolder (RN). In 1967 hebben er mogelijk 10 paren gebroed, ofschoon Waldeck voor de jaren 1967-1970 4-5 broedparen opgeeft.
Over doortrek is niets bekend. De eerste voorjaarswaarnemingen vielen op 16-3-65 (TT) en 16-3-68. Pas in april worden regelmatig exemplaren gezien. De laatste herfstwaarneming was op 28-9-69 (LB).

Status

Onregelmatige broedvogel.
Jaarlijkse voorjaars- en zomergast

In de laatste jaren heeft de Zomertaling zowel in 2002 als 2003 met één paar in de Westerplas gebroed. In 2002 broedde ook één paar in de Strandvlakte. Op 13 juni 2001 werden wel twee mannetjes en één vrouwtje in de Westerplas gezien maar een territorium werd niet vastgesteld.
In het voorjaar en in de zomer is de Zomertaling in zeer klein aantal aanwezig. Waarschijnlijk gaat het alleen om (potentiële) broedvogels. De eerste vogels komen doorgaans begin april aan en de laatste ver-

Rode Lijst
Wetlandsoort (1%: 20.000)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003
2001: geen
2002: 2 territoria
2003: 1 territorium

trekken voor eind augustus. De vroegste voorjaarsdatum is 12 maart 1980, de laatste najaarsdatum 29 augustus 1971. Er zijn twee oktoberwaarnemingen: 6 oktober 2000 en 6 oktober 2001.

Ontwikkeling De Zomertaling broedde in 1948 voor het eerst en bereikte mogelijk in 1967 met 10 paar zijn top (Mooser 1973).
In 1973 broedden zeven paar en in 1978 zes in de Westerplas, de Banckspolder, de Binnenkwelder en het Groene Glop. Het Kapenglop werd niet vermeld. In het natte jaar 1986, toen vijf paar tot broeden kwamen, was ook het Kapenglop weer favoriet voor één paar. Het is tevens het laatste jaar dat de Zomertaling in de Banckspolder als broedvogel werd aangetroffen. Mogelijk heeft de soort daarna steeds met een enkel paar in de Westerplas gebroed. In 1992 kwam het enige paar voor het eiland daar tot broeden. Daarna geeft de reeks voor de Westerplas van 1995 tot 2000 steeds één paar aan.
Met het aantal broedparen zijn ook de aantallen geteld tijdens hoogwater afgenomen. Het maximum betreft negen vogels in de jaren 1970. Kennelijk vindt er geen doortrek plaats.
Oorzaken van de achteruitgang in Nederland worden gezien in verlaging van de grondwaterstand, veelvuldiger maaien en intensieve beweiding van graslanden. Grote droogte in de jaren 1970 en grootschalige veranderingen als gevolg van bevolkingsdruk in de Sahelzone in Afrika hebben de overwinteringssituatie ten nadele van de Zomertaling veranderd (SOVON 2002).

Wintertaling

Anas crecca

Fr: Piiptjilling
D: Krickente
E: Common Teal
F: Sarcelle d'hiver

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel in de Johannespolder en de Banckspolder. Brouwer zag op 6-6-26 2 ex. bij de Reddingsweg opvliegen en vroeg zich af of het hier broedvogels betrof. HAVERSCHMIDT (1942) noch Resoort (1947) noemen de Wintertaling in hun broedvogellijsten. In 1955 broedde ze waarschijnlijk in de duinen (LJD). In de jaren 1961 tot 1965 werden geregeld enkele paren gezien of nesten gevonden (GU). In 1967 is het broedbestand geschat op 5-10 paren.
De Wintertaling is doortrekker in vrij groot aantal en overwinteraar in vrij klein aantal van eind juli tot eind april. Het maximum aantal bedraagt 2000 ex. op 15-10-67. De vogels foerageren voornamelijk in de pionier-vegetatie van de Oosterkwelder en inlagen. Het is niet duidelijk wanneer de broedvogels terugkomen.

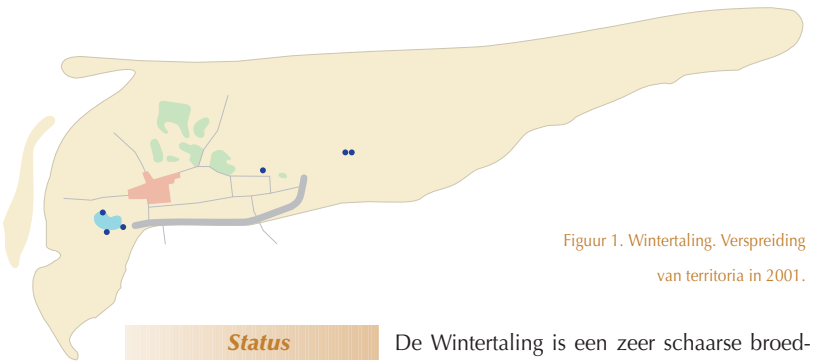

Figuur 1. Wintertaling. Verspreiding van territoria in 2001.

Status De Wintertaling is een zeer schaarse broedvogel van de Westerplas, de Binnenkwelder, de Oosterkwelder tot de Derde Slenk en het Kapenglop.

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Van begin augustus tot half april is de Wintertaling in vrij groot aantal aanwezig. De vroegste najaarsdatum is 30 juli 1971, de laatste voorjaarsdatum 19 april 1975. De toename van de aantallen gaat door tot midden oktober, waarna afname tot het winterniveau volgt (tabel 1, figuur 2); in zachte winters blijft dit niveau hoog. Op 1 december 1974 en 15 december 1974 werden echter respectievelijk 6295 en 19.190 vogels geteld. Uit juni zijn geen waarnemingen bekend.
Op 21 augustus 1974 trokken in drie uur 369 vogels over zee. Deze najaarstrek bereikt de top in

Tabel 1. Wintertaling. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	16 oktober 1981: 2055	17 januari 1983: 2412	14 april 1966: 377

Rode Lijst

Wetlandsoort (**1%: 4000**)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 6 territoria

2002/2003: 8 territoria

november, hetgeen niet synchroon loopt met de hoogste aantallen aan de wadkant, en tijdens de voorjaarstrek in maart (figuur 3).

De Wintertaling verblijft voornamelijk in het gebied tussen de Derde Slenk en het Willemsduin.

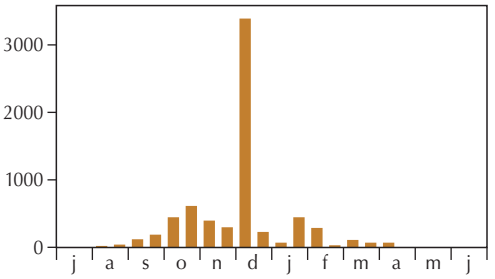

Figuur 2. Wintertaling. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

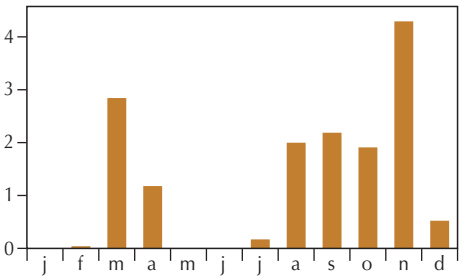

Figuur 3. Wintertaling. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003.

Ontwikkeling

Voor 1967 werden 5-10 broedparen opgegeven (Mooser 1973) en voor 1973 34. Dit betekent dat de Wintertaling óf binnen een tiental jaren sterk is toegenomen, óf eerder is onderschat.

Kennelijk ligt in begin jaren 1970 tevens de top, want in 1978 kwamen 21 paar tot broeden. In deze jaren bevond de hoofdmacht zich in de Westerplas, de Oosterkwelder tot de Vierde Slenk, de Strandvlakte, de Kooiduinen en de Banckspolder. In 1986 broedden 22 paar, voornamelijk verdeeld over Westerplas en de in dat jaar natte valleien in de duinen ten westen van de Prins Bernhardweg. 1986 is tevens het laatste jaar waarin een enkel paar in de Banckspolder en het Groene Glop broedde. Voor 1992 werden 17 broedparen opgegeven. In een paar jaar tijd daalde het aantal broedparen sterk in de Westerplas. Van de acht paar in 1992 waren er in 1995 twee over. Deze sterke afname geldt dus niet alleen voor het duingebied (SOVON 2002), maar ook voor permanent natte gebieden zoals de Westerplas.

Ofschoon de afname al in de jaren 1970 is ingezet, heeft mogelijk de droogte en/of wintersterfte in 1996 en 1997 een sterk effect op de jaren daarna gehad (SOVON 2002).

In de reeks over de jaren valt de teruggang na het begin van de jaren 1980 op (figuur 4). Vanaf het midden van de jaren 1990 worden hogere aantallen geteld. In het Waddengebied als geheel, waar de laatste drie jaren nadrukkelijk hogere aantallen worden geteld, is de trend over de laatste 10 jaar oplopend (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

Figuur 4. Wintertaling. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

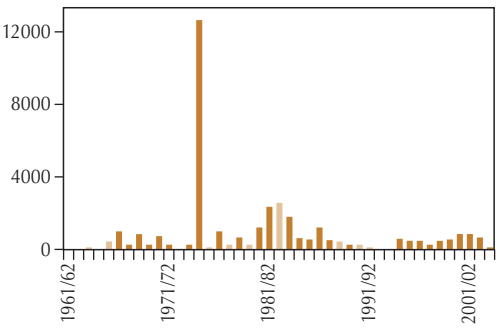

Rode Patrijs

Alectoris rufa

Fr: Reade Patriis
D: Rothuhn
E: Red-legged Partridge
F: Perdrix rouge

Status De Rode Patrijs is recent niet waargenomen.

Voormalige broedvogel. Exoot

Ontwikkeling In 1973 werden 50 exemplaren van de Rode Patrijs uitgezet. Voor 1978 werd een broedgeval opgegeven.
Het is opvallend dat de soort daarna slechts sporadisch is waargenomen. De laatste waarneming dateert van 15 juni 1985 toen er één bij de Strodijk werd gezien. Deze waarneming is opmerkelijk omdat in SOVON (2002) wordt aangegeven dat van de in Nederland geïntroduceerde vogels tussen 1967 en 1976 na de strenge winter van 1978/1979 niets meer werd vernomen, terwijl latere waarnemingen alle uit het zuiden van het land komen (SOVON 2002).

Patrijs

Perdix perdix

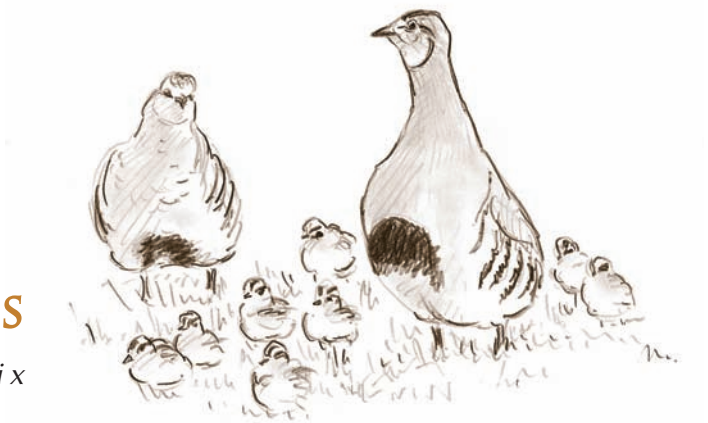

Fr: Patriis
D: Rebhuhn
E: Grey Partridge
F: Perdrix grise

Mooser 1973 In 1933 werden 8 eieren, die door De Jong van de vaste wal waren meegenomen, onder een krielkip uitgebroed. Van de uitgezette jongen, werd in 1935 het laatste ex. gezien (Th. de Jong). Ofschoon de soort volgens De Jong niet gebroed heeft, namen Haverschmidt e.a. haar in 1950 toch waar. In 1956 volgde een tweede poging om de Patrijs op het eiland te laten inburgeren. In de jaren 1956-1960 werden er 106 vogels uitgezet, waarvan er 9 geschoten zijn (P.Harthoorn). Tijdens de winter van '62/'63 zouden alle vogels omgekomen zijn (Th de Jong). Toch zijn er t/m 1970 voortdurend waarnemingen van enkele exemplaren: 11-4 – 13-4-63 2 ex. gehoord (D.Vestergaard); 2-6-63 1 ex. gezien in de Banckspolder (LJD, GLO); 3-4-64 1 ex. in de binnenkwelder (VWG/NJN); 20 – 23-4-65 aanwezig (VWG/NJN); 1966 misschien enkele broedparen (JCK); 19-8-66 2 ex. in de westelijke Kobbeduinen (VWG/NJN); 13-7-67 2 ex. in de duinen bij de Badweg (S-IV); 27-7-69 regelmatig een troepje van 5 ex. in de Banckspolder (VWG/NJN); 23-10-69 1 dood ex. in de Johannespolder (AJvD); 31-3-70 1 ex. in de eendenkooi (VWG/NJN); 31-7-70 1 ex. in de eendenkooi (VWG/NJN); 5-8-70 1 ex. in de binnenkwelder (VWG/NJN). Gezien de waarnemingen lijkt het waarschijnlijk dat de Patrijs na het uitzetten in de vijftiger jaren inderdaad gebroed heeft. Er bestaan plannen om in 1971 de Rode Patrijs uit te zetten (JCK).

Status De Patrijs is in de laatste jaren niet waargenomen.

Voormalige broedvogel
Rode Lijst

Ontwikkeling Vóór 1971 is de Patrijs twee keer uitgezet (Mooser 1973). In 1973 werd één broedpaar gemeld in de Banckspolder. Deze opgave is het enige bekende broedgeval. Verder zijn vier waarnemingen beschikbaar: 12 april 1987, 23 december 1990, 19 april 1993 (Banckspolder), en 7 oktober 1995 (Westerplas, twee). Waarschijnlijk heeft de Patrijs zich na het uitzetten in de jaren 1956-1960 nooit echt gevestigd.

Kwartel

Coturnix coturnix

Fr: Kwartel
D: Wachtel
E: Common Quail
F: Caille des blés

Mooser 1973 De soort zou in 1948 en 1950 gebroed hebben (resp. JdJ en F.Haverschmidt e.a.). Daarna zijn geen gegevens meer bekend die op broeden wijzen. Buiten bovengenoemde jaren zijn er 7 waarnemingen: 10-8-67 1 ex. in het Kobbeduin (JCK); 8 – 9-9-29 1 dood ♀ bij de vuurtoren (Ard. 19: 32); 29-10 – 5-11-66 1 ex. op de stuifdijk van de Johannespolder (J.den Held); 2 – 3-11-26 1 ex. dood bij de vuurtoren (Ard. 17: 37); begin 1-67 1 ex. op de Strodijk (JCK); 7-6-64 1 roepend ♂ in de binnenkwelder; dezelfde avond ook waargenomen (HAF); 9 – 10-6-64 1 roepend ♂ pal west van de Bernhardweg (HAF).

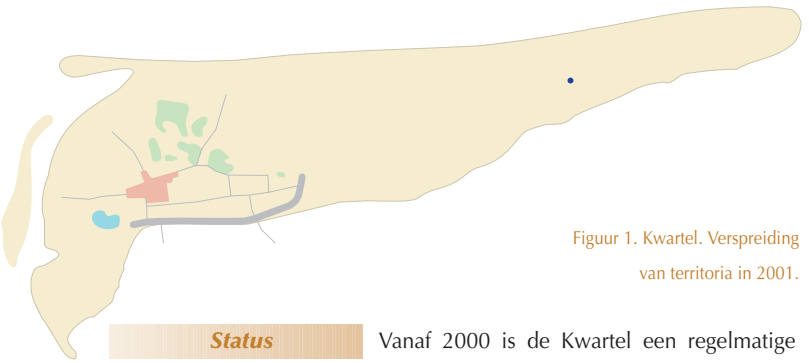

Figuur 1. Kwartel. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel

Vanaf 2000 is de Kwartel een regelmatige broedvogel met enkele broedparen in het kweldergebied ten oosten van de Kobbeduinen. De soort is in de kwelder zeer moeilijk te inventariseren aangezien het geluid gemakkelijk overstemd wordt door roepende en alarmerende meeuwen.

De beschikbare waarnemingen stammen vrijwel uitsluitend uit mei en juni. Buiten deze periode is slechts één waarneming bekend, op 15 november 1988.

Broedvogelinventarisaties 2001-2003

2001: 1 territorium
2002: 2 territoria
2003: 2 territoria

Ontwikkeling

Wellicht heeft de Kwartel in 1948 en 1950 gebroed (Mooser 1973). Misschien was er één broedpaar in 1977. Eén paar broedde in elk geval in 1978 in het Groene Glop. Daarna duurde het tot 1994 voor weer een broedgeval werd opgegeven. Het lijkt erop dat de Kwartel Schiermonnikoog en met name het natuurlijke kweldergebied (her)ontdekt heeft, terwijl de soort in Nederland als geheel afneemt (SOVON 2002). Het kan zijn dat de soort in vroegere jaren op het eiland onderschat is.

Fazant

Phasianus colchicus

Fr: Fazant
D: Fasan
E: Common Pheasant
F: Faisan de Colchide

Mooser 1973 Zeer talrijke broedvogel die volgens LEEGE (1907) reeds in 1896 is uitgezet. In de jaren 1968-1970 zijn er resp. 400. 800 en 450 jonge vogels uitgezet, terwijl er 550, 830 en 400 werden geschoten. De stand is sindsdien toegenomen en omvat thans een 500 broedparen. Door ziekte, als gevolg van de Gaapworm, is er weinig toename van in het wild uitgekomen jongen (JCK).

Volgens Nieuwenhuis zijn het juist de uitgezette jonge Fazanten die slachtoffer worden van Zilvermeeuwen, omdat ze zich van minder gevaar bewust zijn.

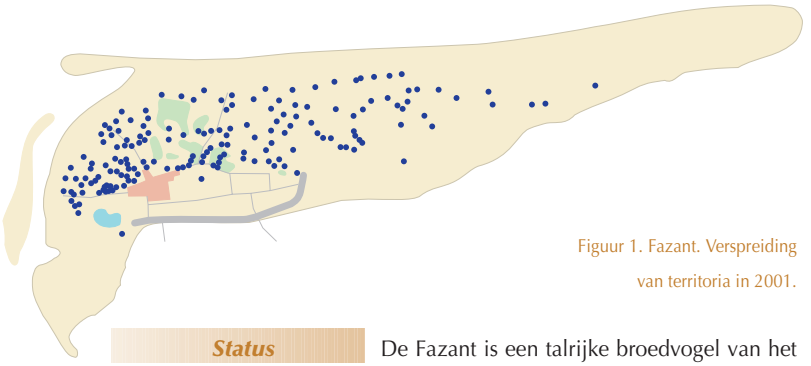

Figuur 1. Fazant. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Gehele jaar aanwezig. Exoot

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 165 territoria
2002: 188 territoria
2003: 182 territoria

De Fazant is een talrijke broedvogel van het gehele duingebied en de Binnenkwelder. De soort broedt ook in het dorp en de Strandvlakte en met een enkel paar tot aan het Willemsduin. Hij is schaars in de Oosterkwelder.
Begin mei kunnen de eerste broedende vrouwtjes worden gevonden (Bakker 1987).

Ontwikkeling

De Fazant is gedurende de gehele 20ste eeuw broedvogel geweest. In 1970 werd de stand op 500 broedparen geschat (Mooser 1973).
Hetzelfde aantal werd voor 1973 opgegeven, met de opmerking dat het om een grove schatting gaat. Het aantal broedparen is 350 in 1978. Bakker (1987) telde in 1986 379 territoriale hanen. Hij trachtte een beter overzicht van het aantal broedparen te krijgen door in april, voordat de hennen gaan broeden, de haremgrootte te tellen. In de 49 tellingen varieerde de haremgrootte van één tot acht, meestal van twee tot vier, en met een gemiddelde van 3.3. Bakker (1987) nam aan dat nooit alle hennen gezien worden en kwam uit op een minimum van 1218 broedende hennen, maar het leek hem waarschijnlijker dat het om 1500 broedvogels gaat. Hoewel dit een interessante benadering is die zeer waarschijnlijk het werkelijke aantal broedende vogels beter benadert dan via het tellen van de hanen, blijft het de vraag of ook alle vrouwtjes werkelijk broeden. Vóór en ná 1986 werden alleen de hanen geteld, zodat het bestand waarschijnlijk altijd onderschat is.
Bakker (1987) voegde eraan toe dat zulke grote aantallen broedende hennen in gunstige jaren voor een hoge reproductie zorgen. Deze jongen, samen met de eveneens talrijke konijnen, zijn een makkelijke en overvloedige prooi voor de kiekendieven, hetgeen mogelijk hun hoge stand verklaart.
Na het midden van de jaren 1980 werden geen Fazanten meer uitgezet. Jagen in de kwelder is vanaf 1989 niet meer toegestaan. Dit werd gevolgd door een verbod op plezierjacht in natuurterreinen vanaf 1999.
De tellingen uitgevoerd in de periode 2001-2003 geven aan dat de broedvogelstand duidelijk is teruggelopen. De afname van het bestand loopt parallel met de landelijke trend. Sinds 1993 is uitzetten van Fazanten verboden. In de duinen ligt de top eind jaren 1980 (SOVON 2002).
De Fazant komt oorspronkelijk uit Azië maar is in veel Europese landen al eeuwenlang als geïntroduceerde broedvogel bekend.

Roodkeelduiker

Gavia stellata

Fr: Lytse Seedûker
D: Sterntaucher
E: Red-throated Loon
F: Plongeon catmarin

Mooser 1973 Doortrekker in vrij klein aantal in okt. en nov. en in zeer klein aantal in mrt. en april. De 12 waarnemingen en 16 vondsten zijn vrijwel alle uit deze maanden. P.van Hecke (Lim. 38: 89) geeft enkele kwantitatieve gegevens over doortrek:

3-10-64 10.30-14.00 uur 30 ex. naar het westen vliegend
4-10-64 11.00-14.00 uur 45 ex. naar het westen vliegend

Vermoedelijk betreft het merendeel van de vogels deze soort. Zes vondsten liggen buiten de boven aangegeven tijd: 25-2-69 (AJB); 28-2-70 (A.1970-5); 26-6-58 (GLO); 18-7-67 (S-IV); 12-8-65 (CSR); 18-8-66 (S-III).
Het is niet bekend in hoeverre het hier verse vogels waren. De waarnemingen en vondsten komen uitsluitend van de noordkant van het eiland. Het merendeel van de vondsten hebben, evenals bij de Parelduiker, betrekking op stookolieslachtoffers.

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 10.000)

De Roodkeelduiker is een jaarlijkse doortrekker en wintergast in vrij klein tot vrij groot aantal. In de periode 1971-2003 is de Roodkeelduiker waargenomen van augustus tot en met april. De vroegste najaarsdatum is 16 juli 1988 (dode vogel met een ring uit Zweden; eerste levende exemplaar op 1 augustus 1985), de laatste voorjaarsdatum 30 april 1988. Op 22 november 1988 werd het maximum van 64 exemplaren gemeld. Tijdens zeetrek (figuur 1) zijn de hoogste aantallen 43 op 10 februari 1974 (in vijf uur, wind ZW 5-6) en 31 op 25 januari 1973 (in één uur, wind W 7). Meestal is echter sprake van enkele exemplaren per telling.

Bijna alle waarnemingen worden vanaf het strand gedaan. Als de soort op andere plaatsen wordt gesignaleerd gaat het vaak om stookolieslachtoffers. Het patroon van dood gevonden Roodkeelduikers tijdens tellingen van stookolieslachtoffers is vergelijkbaar met tellingen langs de Nederlandse kust (Camphuysen 1997), maar de gemiddelde aantallen zijn ongeveer twee keer zo hoog (figuur 2).

Roodkeel- en Parelduikers zijn langsvliegend op enige afstand niet van elkaar te onderscheiden, net als bijvoorbeeld Visdieven/Noordse Sterns en Alken/Zeekoeten. Het aantal Parelduikers is vermoedelijk extra laag omdat deze soort in vlucht lastiger te herkennen is dan de Roodkeelduiker. Om toch een beeld van de doortrek te krijgen wordt de doortrekgrafiek van beide soorten tezamen gegeven (figuur 3). De vroegste najaarsdatum is 23 augustus 1974, de laatste voorjaarsdatum 29 mei 1975. De beste dagen zijn 11 februari 1988 met 247 exemplaren (in drie uur, wind ZW 5) en 2 november 1994 met 105 (in twee uur, vrijwel windstil). Het patroon lijkt op dat van de Nederlandse kust maar de aantallen per uur zijn wat lager. Met name de voorjaarstrek is meestal zeer gering, hoewel er soms redelijke aantallen gezien kunnen worden (bijvoorbeeld 60 in drie uur op 5 april 1986, wind ZW 4). Evenals Alken/Zeekoeten zijn ook duikers in de jaren 1980 algemener geworden in de Nederlandse kustwateren.

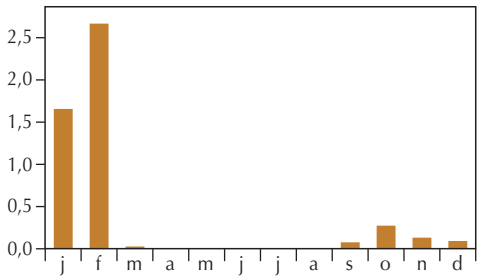

Figuur 1. Roodkeelduiker. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=399).

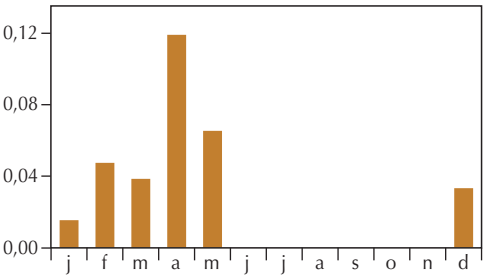

Figuur 2. Roodkeelduiker. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=40; bron NZG-NSO).

Figuur 3. Roodkeelduiker/Parelduiker. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=3297).

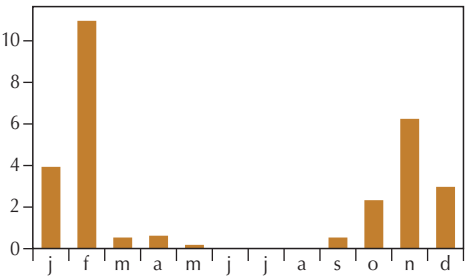

Parelduiker

Gavia arctica

Fr: Bûnte Seedûker
D: Prachttaucher
E: Black-throated Loon
F: Plongeon arctique

Mooser 1973 Er zijn vier waarnemingen en tien vondsten bekend: 21-7-69 1 levend ex. op het strand. De vogel had een nylonkoord in de bek; nadat dit verwijderd was is de vogel weer losgelaten (VWG/NJN); 8-8-67 1 dood ex. bij paal 1 (CSR);

19-8-66 1 dood ex. op het strand (S-III); 11-10-68 tenminste 6 ex. naar het westen vliegend over de Noordzee (LB); 31-10-66 40 ex. op de Noordzee (B.Schouten, G.Wolthuis, RN); 28-2-70 4 dode ex. met stookolie op het strand (A.1970-5); 11-3-66 1 dood ex. tussen paal 1 en 7; 24-3-63 1 dood ex. (TT); 27-3-70 3 dode ex. langs het hele strand (AJvD); 31-3-70 1 ex. naar oost vliegend (AJvD); 3-4-63 4 dode ex. (TT); 9-4-66 3 dode ex. bij paal 6 (VWG/NJN); 15-4-66 1 dood ex. bij paal 2 (VWG/NJN); 17-4-66 1 dood ex. Op de Oosterkwelder(VWG/NJN).
Tanis nam in januari en februari regelmatig enkele vogels op de Noordzee waar (zie ook Lim. 38: 89).

Status

Onregelmatige doortrekker en wintergast

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 10.000)

De Parelduiker is een onregelmatige doortrekker en wintergast. Het overgrote deel is in oktober waargenomen tijdens zeetrektellingen. De vroegste najaarsdatum is 17 september 1975, de laatste voorjaarsdatum 2 mei 1974. De beste dagen zijn 21 oktober 1974 met zes exemplaren (in twee uur, wind W draaiend O 0-1) en 13 januari 1975 met 17 (in twee uur, wind ZW 4). Het is onduidelijk in hoeverre de voorjaarstrek van Parelduikers in zomerkleed langs de Noord-Hollandse kust (Van der Ham 1987) ook langs de Waddeneilanden plaatsvindt. Uit de zeetrekwaarnemingen van Schiermonnikoog blijkt hier vooralsnog niets van (figuur 1).

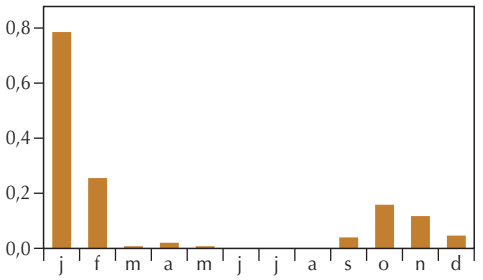

Figuur 1. Parelduiker. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=173).

Buiten de reguliere zeetrektellingen zijn er na 1970 in totaal slechts 27 waarnemingen bekend. Ook hier stammen de meeste uit oktober (15) en verder uit november (3), december (1), januari (2 waarvan 1 dood), maart (2 dood), april (1), mei (1 ziek) en augustus (2). De waarneming van 1 augustus 1985 is opvallend vroeg. Alle niet-zeetrekwaarnemingen komen van het Noordzeestrand, slechts één van de Westerplas. De waargenomen aantallen variëren van één tot vijf. Tijdens tellingen van stookolieslachtoffers zijn vijf dode Parelduikers gevonden: vier in maart en één in april (bron NZG-NSO).
Zie verder ook onder de Roodkeelduiker.

IJsduiker

Gavia immer

Fr: IJsdûker
D: Eistaucher
E: Great Northern Loon
F: Plongeon imbrin

Status

Onregelmatige doortrekker

Beoordeelsoort CDNA tot en met 1988

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 50)

Mooser 1973 Er zijn twee vondsten bekend: 25 – 30-4-62 1 stookolieslachtoffer (J.Veen, R.Norde); 24-2-69 1 levend stookolieslachtoffer (JT).

Er zijn 10 waarnemingen uit de maanden oktober-januari van levende vogels, die alle langs de Noordzeekust zijn gezien.
27 december 1973
19 oktober 1977
30 januari 1989
13 oktober 1989
15 oktober 1989
18 oktober 1989
2 november 1989
8 november 1991
24 december 1991
11 oktober 1997
Op 8 december 1993 werd een dode vogel in de Oosterkwelder gevonden.

Dodaars

Tachybaptus ruficollis

Fr: Dûkerke
D: Zwergtaucher
E: Little Grebe
F: Grèbe castagneux

Zeer schaarse broedvogel van de Westerplas en onregelmatig voorkomend op het IJsbaantje. Op 19-5-11 werd een nest met één ei vernietigd (DLN 17: 48). Daarna was de Dodaars in 1967 voor het eerst weer met zekerheid als broedvogel aanwezig. J.den Held nam 6 broedparen op de Westerplas waar, terwijl er tevens 1 paar in de IJsbaan broedde (JCK en KW). Sindsdien is het volgende omtrent broeden bekend geworden: 1968: begin aug. ongeveer 5 paren; op 1-8 werden 42 ex. op de Westerplas gezien; 1969 2 nesten gevonden in de Westerplas (JCK); op 9-5 3 paren op de Westerplas en 1 paar in de IJsbaan (KW); 1970: op 5-5 3 paren op de Westerplas (KW); op 5-8 werden op de Westerplas 30 ex. geteld (VWG/NJN), zodat het aangegeven aantal paren waarschijnlijk een minimum was; op 21-9 werd nog een vogel met twee jongen gezien.

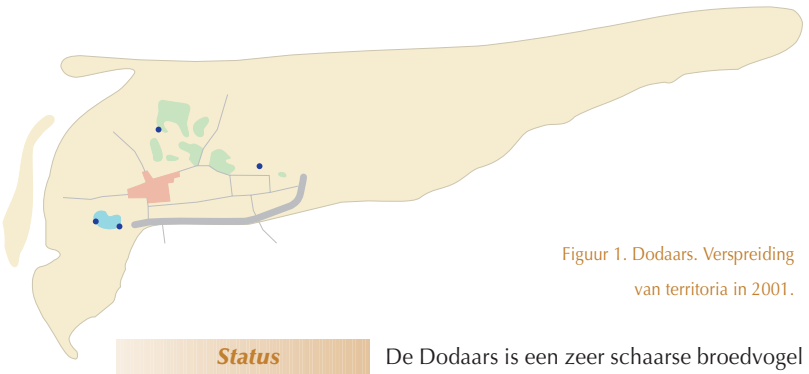

Figuur 1. Dodaars. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en incidentele wintergast
Wetlandsoort (1%: 3400)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 4 broedparen
2002/2003: 6 broedparen

De Dodaars is een zeer schaarse broedvogel van de Westerplas, de Kooiplas en andere duinmeertjes en plassen.
In het najaar worden kleine aantallen doortrekkers waargenomen, bijvoorbeeld in de slenken van de Oosterkwelder en soms op zee. De najaarsaantallen hebben hun top in september. Zo werden op 27 september 1981 66 exemplaren vastgesteld op de Westerplas. Winterwaarnemingen zijn erg schaars.

Ontwikkeling

Al in 1911 werd de Dodaars als broedvogel vastgesteld op Schiermonnikoog. Daarna duurde het tot 1967 voor de soort opnieuw broedend werd aangetroffen. In dat jaar en de daarop volgende jaren werden drie tot zes paar geteld (Mooser 1973). In 1973 werden 10 paar opgegeven, in 1978 14, in 1986 16 en in 1992 10. De Dodaars heeft zich op Schiermonnikoog gehandhaafd als broedvogel, zij het in een kleiner aantal. Kerngebied voor het broeden is en blijft de Westerplas maar ook op andere kleinere zoete wateren, zoals de IJsbaan en de Kooiplas, kan de Dodaars tot broeden komen. Jaren na zeer strenge winters en droge jaren lijken slecht voor het aantal broedparen. Zo werd in 2001 een territorium ten zuiden van het Tweede Dennenbos door droogvallen voortijdig verlaten.
Landelijk is de stand van het aantal broedende Dodaarzen min of meer stabiel (SOVON 2002). Wel komen forse verschillen tussen jaren voor.

Fuut

Podiceps cristatus

Fr: Hjerringslynder
D: Haubentaucher
E: Great Crested Grebe
F: Grèbe huppé

Mooser 1973 Doortrekker en overwinteraar in zeer klein tot klein aantal van eind augustus tot begin april, voornamelijk langs de Noordzeekust. Er zijn 22 waarnemingen en 10 vondsten bekend. De vroegste waarnemingingsdatum is 8-8-70 (CSR), de laatste 7-5-67.
De laatste jaren worden regelmatig in mei vogels in de Westerplas gezien waar in 1970 enkele exemplaren hebben overzomerd (TT).

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:45 Pagina 202

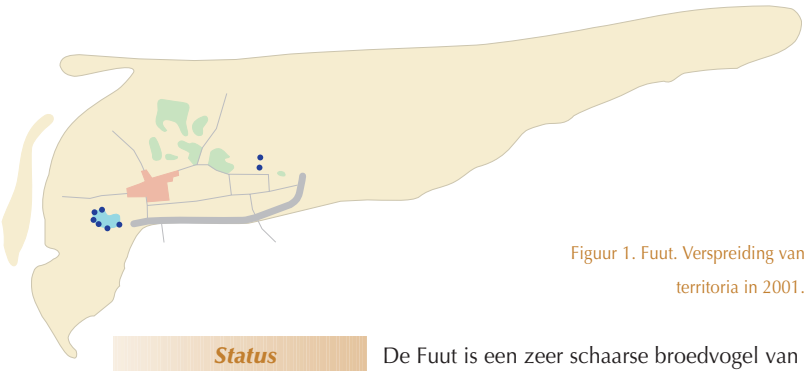

Figuur 1. Fuut. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en zomer- en wintergast

Wetlandsoort (1%: 4800)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 8 broedparen

2002/2003: 9 broedparen

De Fuut is een zeer schaarse broedvogel van de zoete wateren op het eiland. De soort broedt vooral op de Westerplas en op de plassen in de Kooiduinen.

De soort komt buiten het broedgebied in zeer klein tot klein aantal voor van half september tot begin april. De vroegste najaarsdatum is 15 september 1978, de laatste voorjaarsdatum 7 april 1971. Een uitzondering betreft de waarneming op 19 oktober 1977, toen in zes uur 134 exemplaren werden geteld die naar het oosten trokken. Trek over zee vindt vooral plaats in de maanden oktober-januari (figuur 2).

In de winter wordt de soort in klein aantal op de Noordzee of op het wad gezien. Het betreft dan hooguit enkele exemplaren. In de zomer blijven vogels aanwezig met een maximum van 37 op 12 juni 1999.

Ontwikkeling De Fuut vestigde zich begin jaren 1980 als broedvogel. In 1986 werden 14 paar gemeld en in 1992 20. In Nederland heeft het aantal Futen zich na 1973 sterk uitgebreid van circa 6000 broedparen begin jaren 1970 tot circa 15.000 in 2000 (SOVON 2002). Ook Schiermonnikoog heeft van deze landelijke ontwikkeling geprofiteerd. Toch neemt de stand, vergeleken met eind jaren 1980, begin jaren 1990 af.

Figuur 2. Fuut. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=3244).

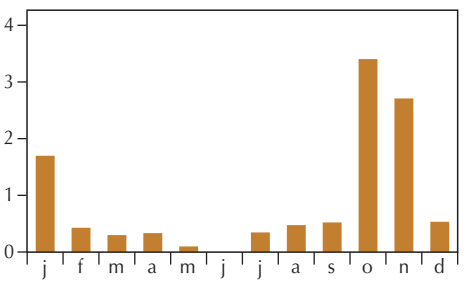

Roodhalsfuut

Podiceps grisegena

Fr: Readhalsdûker
D: Rothalstaucher
E: Red-necked Grebe
F: Grèbe jougris

Mooser 1973 Er zijn zes waarnemingen en twee vondsten bekend: 4 - 10-8-69 1 juv. ex. in de Westerplas (VWG/NJN); 8-8-70 1 ex. over strand naar oosten vliegend (CSR); 11-10-70 2 ex. op de Noordzee (J.B.Buker); 30-11-69 1 ex. bij de Nieuwe Pier (GG); 18-1-71 1 dood ex. aan de wadzijde voor de Willemsduinen (JT); 18-3-69 1 stookolieslachtoffer in de Kooiduinplas; de vogel werd dood gevonden op 23-3-69 (Van.22: 126); 28-3-70 6 dode ex. waaronder 2 ♂♂ en 2 ♀♀ op het strand (AJvD); 13-6-70 1 ex. (J.v.d.Kamp c.s., med. J.B.Buker).

Status

Incidentele broedvogel. Gehele jaar aanwezig

Rode Lijst

Wetlandsoort (1%: 1000)

De Roodhalsfuut is recent niet als broedvogel vastgesteld.
De soort trekt door in zeer klein tot klein aantal van augustus tot in mei en overzomert en overwintert ook. De top van de zeetrek ligt in oktober en april tot in mei, in welke maanden de hoogste aantallen worden gezien (figuur 1). Zo trokken op 2 mei 1974 in twee uur 14 vogels door. Het maximumaantal waargenomen vogels is 16 op 4 december 1974.
In het najaar en de winter wordt de Roodhalsfuut vooral waargenomen op de Noordzee maar ook aan de wadkant, bijvoorbeeld bij de Jachthaven.

Figuur 1. Roodhalsfuut. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=542).

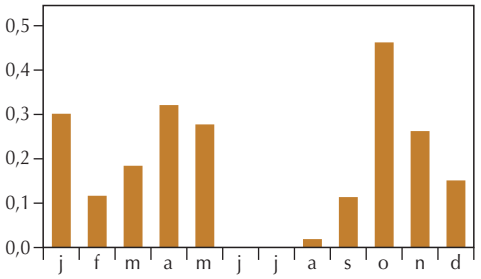

Ontwikkeling

In 1991 was er een mogelijk broedgeval. In 1992 broedde de Roodhalsfuut waarschijnlijk in de Westerplas. Jonge vogels werden echter niet gezien en indien er een broedpoging is geweest, dan was deze niet succesvol (Bakker 1995). Daarna werd alleen in 1996 weer een territorium genoemd. Ook in de periode 1997-2000 werden regelmatig paren Roodhalsfuten waargenomen in de Westerplas met broedindicatie, onder meer baltsroep.

Kuifduiker

Podiceps auritus

Fr: Túfdûker
D: Ohrentaucher
E: Horned Grebe
F: Grèbe esclavon

Mooser 1973 Er zijn vijf waarnemingen en er is één vondst bekend: 3-9-67 1 ex. (Lim.42: 37); 3-10-64 1 ex. op de Noordzee (P.van Hecke); 6-10-68 3 ex. op de Noordzee (LB); 22-10-61 1 ex. in de Grote Siege (R.H.Drent); 4-4-70 1 dood oud ex. bij de Willemsduinen (A.1970-2); 19-4-65 1 stookolieslachtoffer (E.C.Smith).

Actuele status

Onregelmatige doortrekker en wintergast

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 35)

De Kuifduiker is doortrekker en wintergast in zeer klein aantal. De eerste vogels komen eind oktober en de laatste worden begin mei gezien. De vroegste najaarsdatum is 7 oktober 1995, toen zes vogels over zee trokken. Dit is tevens het maximumaantal. De laatste voorjaarswaarneming is van 10 mei 1978 toen een exemplaar in een slenk werd gezien. Waarnemingen aan de zuidkant van het eiland zijn schaars. Opvallend is dat februariwaarnemingen ontbreken.
Tijdens zeetrektellingen wordt de Kuifduiker voornamelijk gezien in oktober, november, januari, maart en april (figuur 1).

Figuur 1. Kuifduiker. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=52).

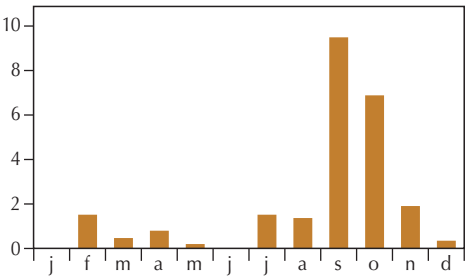

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:45 Pagina 204

Geoorde Fuut

Podiceps nigricollis

Fr: Swarthalsdûker
D: Schwarzhalstaucher
E: Black-necked Grebe
F: Grèbe à cou noir

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein aantal van begin aug. tot begin sept. en van begin april tot begin mei. Er zijn 17 waarnemingen bekend, waarvan 12 uit het najaar. De vroegste najaarsdatum is 5-8-70 (CSR) en de laatste medio 9-65 (RN); de vroegste voorjaarsdatum is 7-4-69 (E.C.Smith) en de laatste 10-5-70 (KW). De Geoorde Fuut wordt vrijwel uitsluitend in de Westerplas gezien; uit de jaren voor 1965 zijn geen waarnemingen bekend.

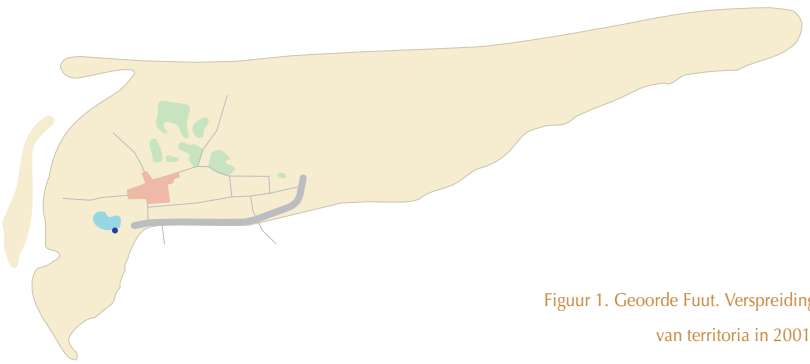

Figuur 1. Geoorde Fuut. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Mogelijk incidentele broedvogel.

Jaarlijkse doortrekker

Wetlandsoort (1%: 2800)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 1 territorium

2002: geen

2003: geen

Op 30 mei 2001 zwom een paar Geoorde Futen rond op de Westerplas. Hoewel er geen vervolgwaarnemingen waren, werd een territorium opgegeven (Klemann 2001).

De Geoorde Fuut wordt incidenteel waargenomen van begin april tot eind september. De vroegste datum is 20 maart 1985, de laatste 30 september 2001. Het gaat altijd om één vogel of enkele vogels. Doortrek vindt in zeer klein aantal plaats in het voorjaar van februari tot in mei en in het najaar van augustus tot oktober (figuur 2). Op 16 april 1974 vlogen in één uur vijf Geoorde Futen over zee naar het oosten.

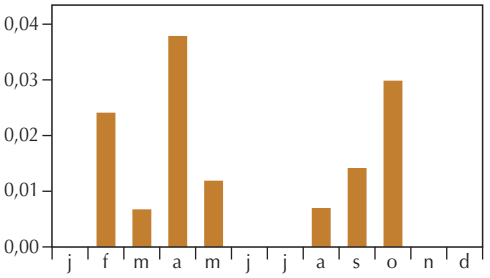

Figuur 2. Geoorde Fuut. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=40).

Er is één decemberwaarneming bekend, op 23 december 1984.

Buiten de zeetrekwaarnemingen wordt de soort vooral in de Westerplas gezien. Er zijn ook enkele waarnemingen van de Waddenzee.

Ontwikkeling

In de periode vóór 1971 werd broeden van de Geoorde Fuut niet vastgesteld (Mooser 1973).

In 1984 werden twee paar in Westerplas waargenomen. In mei 1986 verbleef gedurende enkele weken één vogel in de Westerplas. Ook de baltsroep werd gehoord. Na eind mei werden echter geen vogels meer gezien (Bakker 1987). In 1992 werd eind april en twee keer in mei een enkele Geoorde Fuut waargenomen. Het betrof waarschijnlijk verschillende vogels (Bakker 1995). De zeetrekgegevens laten zien dat ook in mei trek plaatsvindt, zodat voorzichtigheid moet worden betracht met het interpreteren van de waarnemingen.

Landelijk gezien neemt het aantal broedparen toe (SOVON 2002).

Vrijwel alle gegevens komen van na de jaren 1970. De waarnemingen van mei dateren uit de jaren 1980 en de periode 2000-2003.

Noordse Stormvogel

Fulmarus glacialis

Fr: Mallemok
D: Eissturmvogel
E: Northern Fulmar
F: Fulmar boréal

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein aantal in herfst en voorjaar. De soort is mogelijk wintergast. Er zijn vier waarnemingen en 21 vondsten bekend, die alle buiten de maanden nov., dec. en mei vallen. Uit de periode 24 – 30-4-62 wordt melding gemaakt van vele dode exemplaren op het strand (GLO; zie ook TANIS 1963: 76).

Status

Onregelmatige doortrekker

De Noordse Stormvogel is een onregelmatige doortrekker in klein aantal. De soort wordt in alle maanden van het jaar gezien, met uitzondering van december. Tijdens zeetrek worden zelden meer dan enkele exemplaren per dag waargenomen (figuur 1). De beste dagen zijn 12 oktober 2003 met 27 exemplaren achter een vissersboot (in drie uur, wind NW 4) en 16 februari 1989 met 22 (in twee uur, wind N 8). Vanaf schepen voor de kust worden soms tot enkele honderden vogels bijeen waargenomen. De donkere vorm wordt slechts af en toe gezien.
De presentie ligt onder die van de Noord-Hollandse kust (Bijlsma et al. 2001) en de enorme aantallen die sporadisch langs de Hollandse kust zijn waargenomen zijn op Schiermonnikoog nog niet vastgesteld.

Waarnemingen die niet tijdens zeetrektellingen zijn gedaan betreffen vaak verzwakte en/of dode vogels. De dichtheid van dode Noordse Stormvogels op het strand ligt onder die van de andere Waddeneilanden (Bijlsma et al. 2001) maar boven het landelijk gemiddelde (Camphuysen 1997), wat mogelijk veroorzaakt wordt door het zeer brede strand waar veel vogels niet gevonden worden. Het patroon van dode vogels komt in grote lijnen overeen met het landelijke beeld (Camphuysen 1997) (figuur 2).

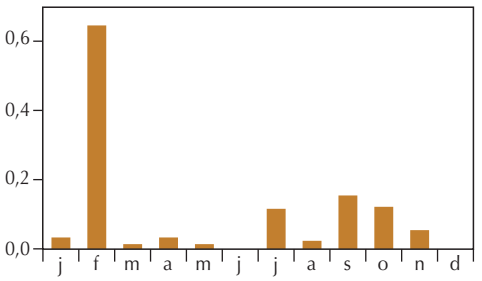

Figuur 1. Noordse Stormvogel. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=190).

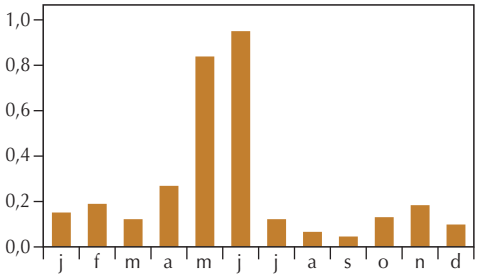

Figuur 2. Noordse Stormvogel. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=248; bron NZG-NSO).

Grote Pijlstormvogel

Puffinus gravis

Fr: Grutte Mok
D: Großer Sturmtaucher
E: Great Shearwater
F: Puffin majeur

Status

Dwaalgast

Er is één waarneming: 28 oktober 1974 (langsvliegend exemplaar over zee ter hoogte van paal 7).

Beoordeelsoort CDNA

De Grote Pijlstormvogel broedt op eilanden in de zuidelijke Atlantische Oceaan.

Grauwe Pijlstormvogel

Puffinus griseus

Fr: Skiere Mok
D: Dunkler Sturmtaucher
E: Sooty Shearwater
F: Puffin fuligineux

Status

Onregelmatige doortrekker

De Grauwe Pijlstormvogel trekt in zeer klein aantal door van eind juli tot eind december, hoewel ook in andere maanden enkele vogels zijn gezien. De vroegste datum is 21 juli 2001, de laatste 31 december 1977. De meeste waarnemingen komen uit oktober (figuur 1). Er is een twijfelachtige melding van één vogel op 9 mei 1974.

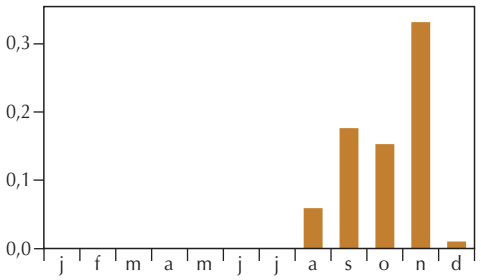

Figuur 1. Grauwe Pijlstormvogel. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=208).

Grauwe Pijlstormvogels lijken op Schiermonnikoog wat later te passeren dan elders langs de Nederlandse kust, waar de piek in oktober ligt (Bijlsma et al. 2001). De beste zeetrekdagen zijn 18 oktober 1979 met 29 vogels (in 9.5 uur, wind W-N 6) en 2 november 1985 met 20 (in vijf uur, wind N 8). Het maximumaantal betreft een melding van meer dan 50 vogels op 6 oktober 2001. Alle vogels zijn waargenomen boven de Noordzee.
De presentie ligt lager dan die langs de gehele Nederlandse kust, met gemiddeld 14.2 in september-oktober (Bijlsma et al. 2001) en ook het uurgemiddelde is met 0.28 lager. Toch worden Grauwe Pijlstormvogels op Schiermonnikoog al bij lagere windsnelheden waargenomen dan langs de kusten van het vasteland, soms al bij windkracht 4.

Noordse Pijlstormvogel

Puffinus puffinus

Fr: Swartbekmok
D: Schwarzschnabel-Sturmtaucher
E: Manx Shearwater
F: Puffin des Anglais

Mooser 1973 Er zijn drie waarnemingen bekend: 9-8-69 1 ex. van de Atlantische vorm over het strand naar het westen vliegend (R. en A.Noordam); 2-9-69 1 ex. over het strand naar het westen vliegend (E.R.Osieck, J.B.Buker); 14-9-70 1 ex. over de Noordzee (P.S.Kistemaker).

Status

Onregelmatige doortrekker

De Noordse Pijlstormvogel is een onregelmatige doortrekker in zeer klein aantal en wordt vooral in september en oktober gezien (figuur 1). Het hoogst waargenomen aantal bedraagt 11 exemplaren op zowel 10 oktober 1985 (in 4.5 uur, wind W 5) als 6 oktober 2001 (tijd en weer onbekend). De soort wordt soms jaren achtereen niet waargenomen. In totaal zijn na 1970 circa 90 waarnemingen bekend. Daarnaast zijn er twee exemplaren dood gevonden (27 september 1992 en 13 februari 1992). Buiten de systematische zeetrekwaarnemingen zijn de overige ruim 20 exemplaren afkomstig uit de maanden januari (1), februari (3), april (1), september (4) en oktober (12). Zoals te verwachten is worden alle waarnemingen gedaan aan de Noordzeekust.
Het uurgemiddelde in de maanden augustus-

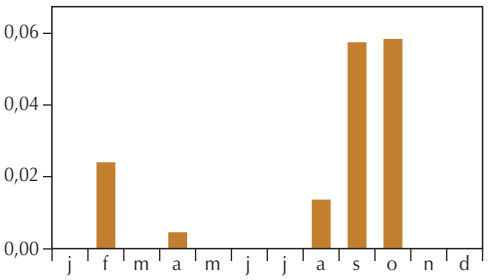

Figuur 1. Noordse Pijlstormvogel. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=67).

oktober is vergelijkbaar met dat elders langs de Nederlandse kust (0.04 exemplaren/ uur) maar de presentie ligt lager (Bijlsma et al. 2001) en het voorkomen lijkt op Schiermonnikoog onregelmatiger. Het opmerkelijke voorkomen langs de Noord-Hollandse kust in juni is vooralsnog op geen van de Waddeneilanden vastgesteld (op Schiermonnikoog is echter slechts één uur in juni geteld).

Vale Pijlstormvogel

Puffinus mauretanicus

Fr: Baléarenmok
D: Balearischer Sturmtaucher
E: Balearic Shearwater
F: Puffin des Baléares

Mooser 1973 Er is één waarneming bekend: 15-9-68 1 ex. van de mediterrane vorm naar het westen vliegend (Vgl. 16: 670).

Status

Incidentele doortrekker

Beoordeelsoort CDNA tot en met 1997
EU-Vogelrichtlijn

Er zijn drie waarnemingen: 29 augustus 1996, 11 oktober 1999 en 4 oktober 2002. Alle waarnemingen zijn gedaan aan de Noordzeekust. Deze in het westelijke Middellandse-Zeegebied broedende soort werd in het verleden als een ondersoort van de Noordse Pijlstormvogel beschouwd.

Stormvogeltje

Hydrobates pelagicus

Fr: Seemokje
D: Sturmschwalbe
E: European Storm-petrel
F: Océanite tempête

Mooser 1973 Er is een waarneming en een vondst bekend: 4-11-65 1 dood ex. op het strand (TT); 22-12-59 1 ex. naar het oosten vliegend (JT).

Status

Incidentele doortrekker

Beoordeelsoort CDNA van 1982 tot en met 1999
EU-Vogelrichtlijn

Er zijn acht waarnemingen (10 exemplaren):

22 december 1959	
4 november 1965	dood gevonden op strand
20 oktober 1972	
20 oktober 1973	
1 november 1975	nachtelijke ringvangst op het wad
13 september 1977	
16 september 1979	
13 oktober 1981	Oosterstrand, drie

Het Stormvogeltje broedt in het Middellandse-Zeegebied en langs Noord-Atlantische kusten.

Vaal Stormvogeltje

Oceanodroma leucorhoa

Fr: Stoarmswel
D: Wellenläufer
E: Leach's Storm-petrel
F: Océanite culblanc

Mooser 1973 Er zijn zes waarnemingen bekend: 13-9-70 1 ex. boven de Waddenzee (P.S.Kistemaker); 29-9-69 2 ex. naar west vliegend (AJB); 3-10-69 3 ex. naar west vliegend (AJB); 4-10-69 5 ex. trekkend over de Noordzee (Van.22: 230); 21-10-70 1 ex. naar het westen vliegend over het strand (W.Braaksma, AJvD); 23-10-70 1 ex. over de Waddenzee (W.Braaksma).

Status

Onregelmatige doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

Het Vaal Stormvogeltje is een doortrekker in klein aantal. Op twee uitzonderingen na zijn alle Vale Stormvogeltjes gezien in de maanden september-november; de twee uitzonderingen, zes exemplaren op 10 januari 1989 en één op 5 augustus 1985, zijn onzeker. De vroegste datum is 4 september 1973, de laatste 2 november 1986. Het verschijningspatroon (figuur 1) lijkt op dat van de gehele Nederlandse kust (Bijlsma et al. 2001) en de presentie is vergelijkbaar, maar het uurgemiddelde op Schiermonnikoog lijkt voor september een fractie hoger te liggen. De beste dagen zijn 20 oktober 1983 met 19 exemplaren (in acht uur, wind NW 6) en 28 oktober 1983 met 16 (in zes uur, wind NW 5). De soort lijkt sinds 1981 veel algemener geworden: 94% van het totaal is na 1980 gezien. Alle waarnemingen na 1970 zijn gedaan aan de Noordzeekust, op één na (24 september 1990, één exemplaar op het wad).

Buiten de zeetrekwaarnemingen is het Vale Stormvogeltje na 1970 ruim 30 keer waargenomen. Deze waarnemingen betreffen steeds één tot zes exemplaren.

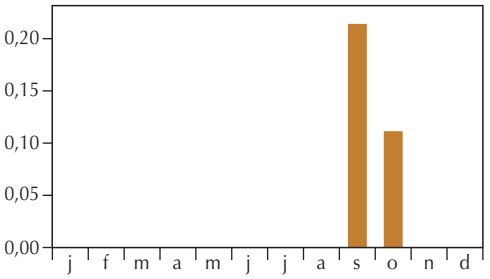

Figuur 1. Vaal Stormvogeltje. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=139).

Jan-van-gent

Morus bassanus

Fr: Guit
D: Baßtölpel
E: Northern Gannet
F: Fou de Bassan

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein aantal van half aug. tot begin nov. De vroegste waarneming vond plaats op 26-7-70 (K.v.Leeuwen) en de laatste op 4-11-65 (TT). Uit de winter en het voorjaar zijn uitsluitend vondsten bekend. Een uitzondering hierop is de melding van Ouweneel, die op 26 en 28-4-62 resp. 1 en 3 overjarige vogels zag. Er is een waarneming uit begin juli: 5-7-70 een, waarschijnlijk eerste jaars ex. boven de Noordzee (N.Marra Jr. en J.M.Marra).

Status

Jaarlijkse doortrekker

De Jan-van-gent is een doortrekker in het najaar in vrij klein tot vrij groot aantal van eind juli tot half november (figuur 1). De vroegste datum is 21 juli 2001 en de laatste 14 november 1987 maar op 13 november 1985 trokken nog honderden vogels door. Goede dagen zijn 18 oktober 1979 met 481 vogels (in 9.5 uur, wind NW-N 6-7) en 19 oktober 1979 met 399 (in 8 uur, wind ZW 2-3). Het maximum is 600 vogels op 12 september 1987.

In het voorjaar trekt de soort door in zeer klein aantal van half februari tot half mei. Uiterste datums zijn 14 februari 1989 en 20 mei 1996. De aantallen zijn dan bescheiden. De beste dag is 28 maart 1975 met 23 vogels (in 10 uur, wind NO 5-2). Ook in januari en juni wordt de soort af en toe gezien.

Het patroon van voorkomen lijkt op het landelijke beeld. De aantallen zijn echter lager dan aan de Hollandse kust (Platteeuw et al. 1994, Bijlsma et al. 2001).

Olieslachtoffers worden regelmatig en het hele jaar door gevonden (figuur 2). De dichtheden liggen wel ver onder die van de gehele Waddenkust, zelfs onder die van de kust van het vasteland (Bijlsma et al. 2001).

Twee in het buitenland geringde vogels geven een indruk van mogelijke leeftijd en afstand: een nestjong geringd op 26 juni 1970 op Bass Rock, Engeland, werd gevonden op 20 juli 2000; en een nestjong geringd op de noordpunt van Noorwegen werd gevonden op 15 januari 2002.

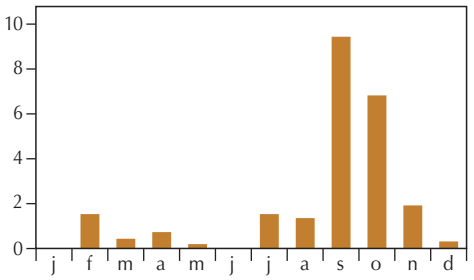

Figuur 1. Jan-van-gent. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=8721).

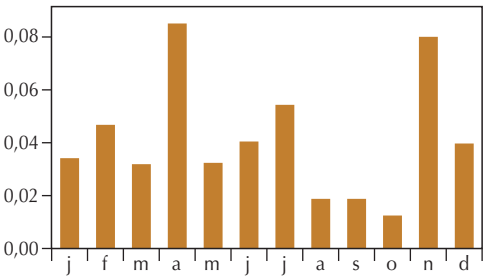

Figuur 2. Jan-van-gent. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=58; bron NZG-NSO).

Aalscholver

Phalacrocorax carbo

Fr: Ielgoes
D: Kormoran
E: Great Cormorant
F: Grand Cormoran

Mooser 1973 De laatste jaren is ze onregelmatige doortrekker over de Waddenzee in zeer klein tot klein aantal, vrijwel uitsluitend in de nazomer en herfst. De vroegste waarnemingsdatum is 22-7-70 (J.Harder) en de laatste 24-10-69 (AJvD). Er zijn vijf voorjaarswaarnemingen bekend: 15-4-66 1 dood ex. bij paal 2; 27-4-27 1 ex. over de Waddenzee (GAB); 6-5-47 3 ex. boven de duinen (GAB); 11-5-69 1 ex. in de Westerplas (KW); 17-6-23 1 ex. op het wad (GAB).
In vroeger jaren werd de Aalscholver in de eendenkooi wel gezien en ook gevangen (TT). Bij een vergelijking van aug-waarnemingen van de laatste tien jaar blijkt de soort als doortrekker bepaald zeldzaam te zijn geworden.

Status

Jaarlijkse doortrekker en zomergast. Onregelmatige wintergast

Wetlandsoort (1%: 3100)

Zowel in 2002 als in 2003 verbleven het hele broedseizoen en nog lang daarna enkele Aalscholvers in de Westerplas. De vogels vertoonden baltsgedrag maar nesten werden niet gevonden.

De Aalscholver is een jaarlijkse doortrekker en zomergast in vrij groot aantal. De soort wordt waargenomen van eind maart tot en met november met een zwaartepunt in de zomer en vroege herfst. In de overige maanden is hij geheel (januari) of nagenoeg afwezig. Dit patroon komt ook naar voren uit de zeetrektellingen (figuur 1) en in iets mindere mate uit de tellingen van stookolieslachtoffers (79% van de vondsten in juli-december, n=19). Eind april-begin mei vindt doortrek plaats van kleine groepjes in oostelijke richting. Op 14 juli 2001 werden diverse in noordoostelijke richting vliegende groepen gemeld (respectievelijk 350, 120 en 200 exemplaren). In de zomer en het najaar is er enige doortrek over zee.

De enorme landelijke toename van Aalscholvers komt niet uit de zeetrekgegevens naar voren omdat er sinds de jaren 1980 relatief weinig is geteld. De

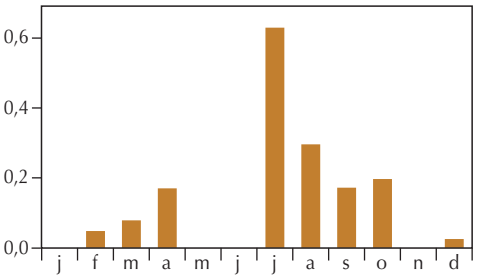

Figuur 1. Aalscholver. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=398).

soort wordt met name waargenomen op het Rif, aan de wadkant en op de Balg, in mindere mate op het Noordzeestrand en elders op het eiland. In de zomer is soms sprake van honderden vogels.

Ontwikkeling Bij de Aalscholver treedt een verschuiving op van IJsselmeergebied naar Waddenzee en Grote Rivieren (SOVON 2002). Na de vestiging als broedvogel op onder meer Vlieland in 1994 mag kolonisatie van Schiermonnikoog in de nabije toekomst zeker niet worden uitgesloten. Vanaf 1988 is de Aalscholver in toenemende aantallen waargenomen op het wad bij Schiermonnikoog. In de jaren 1990, in het bijzonder vanaf 1994, is sprake van een spectaculaire toename waarbij soms honderden exemplaren werden geteld met een maximum van 670 overtrekkende vogels op 14 juli 2001 (figuur 2).

Figuur 2. Aalscholver. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

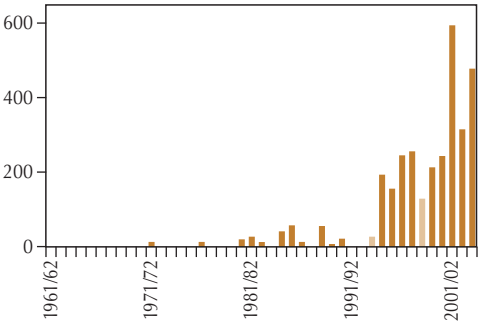

Kuifaalscholver

Phalacrocorax aristotelis

Fr: Túf-ielgoes
D: Krähenscharbe
E: European Shag
F: Cormoran huppé

Status Er zijn zeven waarnemingen:

Incidentele doortrekker

21 juli 1971	Noorderstrand
19 oktober 1972	vier
11 en 15 augustus 1974	Westerplas
7 april 1980	Oosterstrand, adult
9 september 1986	Westerplas
2 augustus 1988	Nieuwe Steiger
25 oktober 2002	Jachthaven

Roerdomp

Botaurus stellaris

Fr: Reiddomp
D: Rohrdommel
E: Great Bittern
F: Butor étoilé

Mooser 1973 Er zijn vijf waarnemingen bekend: 3-7-66 1 ex. in de binnenduinen (TT); 23 – 24-6-67 1 ex. gehoord in de Johannespolder (W.H.v.Dobben). Zowel in de herfst van 1968 als van 1969 zag Kiewiet een ex. langs het Westerduinpad. J.Visser hoorde laat in het voorjaar van 1969 enige dagen achtereen een vogel in de Johannespolder.

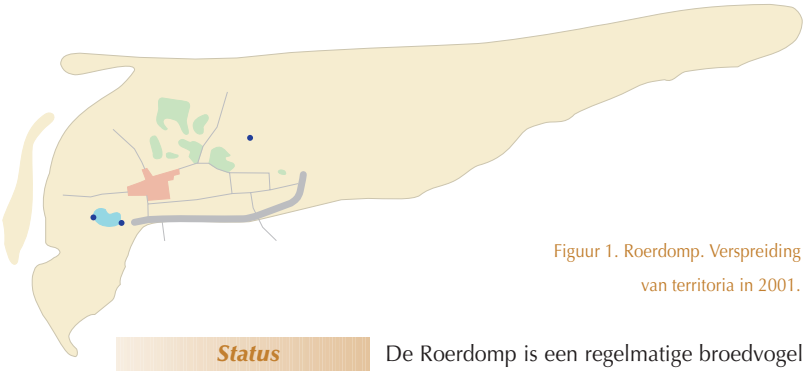

Figuur 1. Roerdomp. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Gehele jaar aanwezig

Rode Lijst

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 65)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 3 territoria

2002: 4 territoria

2003: ten minste 2 territoria

De Roerdomp is een regelmatige broedvogel in de Westerplas en in de Binnenkwelder ten oosten van de Reddingsweg. In 2002 werden in beide gebieden twee broedparen vastgesteld. In 2003 werden in ieder geval in de Westerplas twee territoria vastgesteld. 's Nachts zijn roepende vogels van beide gebieden soms tot in het dorp hoorbaar.
De soort wordt buiten het broedseizoen weinig waargenomen. Incidenteel wordt de Roerdomp dan ook wel op andere plaatsen dan in zijn broedbiotoop gezien. Verder is over (door)trek niets bekend.

Ontwikkeling

De Roerdomp vestigde zich rond 1970 als broedvogel. In de jaren 1970 broedde hij tamelijk incidenteel, maar vanaf de jaren 1980 werd de soort bijna elk jaar gemeld als broedvogel van de Westerplas met minimaal één paar, soms twee, zoals in 1986. Vanaf 2000 werden zelfs elk jaar twee broedparen voor dat gebied opgegeven. In de Binnenkwelder bij de Reddingsweg was vermoedelijk alleen sprake van broedgevallen in 1978 (1), 1995 (1), 2001 (1) en 2002 (2). Omdat bij lage dichtheden Roerdompen zich zelden laten horen, zou sprake kunnen zijn van een onderschatting van het aantal broedparen (cf. SOVON 2002). Duidelijk is in ieder geval dat de soort na de vestiging een kleine toename heeft vertoond. Met in totaal vier broedparen in 2002 zit de Roerdomp op Schiermonnikoog vermoedelijk wel dicht tegen zijn maximum aan. Mogelijk zou de soort zich nog in het Kapenglop kunnen vestigen. Waarnemingen aldaar, onder meer op 15 en 22 februari 2003, wijzen in die richting.

Woudaap

Ixobrychus minutus

Fr: Woffer
D: Zwergdommel
E: Little Bittern
F: Blongios nain

Status

Dwaalgast

EU-Vogelrichtlijn

Er zijn twee waarnemingen: 4 mei 2000 en 28 mei 2002 (beide in de Westerplas).

Kwak

Nycticorax nycticorax

Fr: Nachtreager
D: Nachtreiher
E: Black-crowned Night Heron
F: Bihoreau gris

Status

Incidentele gast

EU-Vogelrichtlijn

Tussen 15 en 25 mei 1992 werden verschillende waarnemingen gedaan die het waard zijn uitgebreid te worden genoemd: op 15 mei werd 's nachts een roepende Kwak in de Kobbeduinen gehoord; op 22 mei vloog 's ochtends een onvolwassen vogel over de camping in zuidzuidwestelijke richting en een half uur later terug; op 23 mei werd een adulte Kwak foeragerend in de Westerplas gezien; en op 25 mei werd daar 's nachts een vogel gehoord (Bakker 1995).
Buiten deze waarnemingen zijn er nog drie andere bekend: 13 oktober 1982 (Binnenkwelder), 4 juni 1989 (Eendenkooi) en 26 april 1994 (Westerplas).

Ralreiger

Ardeola ralloides

Fr: Brune Reager
D: Rallenreiher
E: Squacco Heron
F: Crabier chevelu

Status

Dwaalgast
Beoordeelsoort CDNA
EU-Vogelrichtlijn

Er is één waarneming: 19 mei 1986 (Westerplas). De Ralreiger broedt in Zuid-Europa.

Koereiger

Bubulcus ibis

Fr: Feereager
D: Kuhreiher
E: Cattle Egret
F: Héron gardeboeufs

Status

Incidentele gast
Beoordeelsoort CDNA tot en met 1996

Er zijn drie waarnemingen: 10-16 mei 1998 (Banckspolder), 14 juni 1998 en 15 mei 2000 (Oosterkwelder).

De Koereiger broedt onder meer in Zuidwest-Europa, noordelijk tot in Frankrijk. In Nederland is de soort een incidentele broedvogel.

Kleine Zilverreiger

Egretta garzetta

Fr: Lytse Wite Reager
D: Seidenreiher
E: Little Egret
F: Aigrette garzette

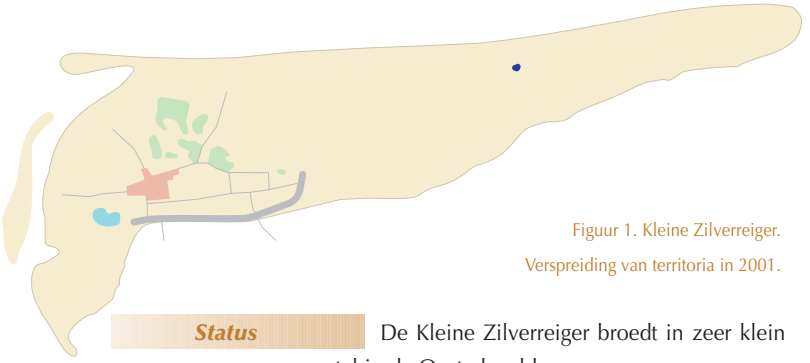

Figuur 1. Kleine Zilverreiger.
Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel.
Jaarlijkse doortrekker

Rode Lijst
EU-Vogelrichtlijn
Wetlandsoort (1%: 1300)

De Kleine Zilverreiger broedt in zeer klein aantal in de Oosterkwelder.
De soort trekt door in klein aantal in voor- en najaar. De vroegste datum is 17 april 2002, de laatste 15 november 2000. Er is één decemberwaarneming bekend, op 16 december 2000 (één exemplaar). Het maximumaantal waargenomen vogels is 46 op 13 september 2003.
In het najaar van 2002 en 2003 vestigde zich een nazomerpleisterplaats van respectievelijk maximaal 24 en 46 Kleine Zilverreigers in de wilgen van de Westerplas. De vogels foerageerden rondom de Westerplas en op het wad. Hier werden ook ringen afgelezen van elders in Nederland geringde jongen, onder meer afkomstig van Terneuzen en Terschelling.

Ontwikkeling

Het broeden van de Kleine Zilverreiger werd voor het eerst met zekerheid vastgesteld in 1999. Er werd een nest gevonden en in de nabijheid daarvan drie lopende en nog niet vliegvlugge jongen. Dit broedgeval vond plaats in de Oosterkwelder aan de rand van een Lepelaarkolonie. Als fundament werd een voormalig Lepelaarnest gebruikt. Het jaar daarop werden opnieuw broedpogingen vastgesteld in de directe nabijheid van de Lepelaarkolonie. In 2001 werd een nest met twee eieren en later een jong gevonden in de zeereep, midden tussen broedsels van

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 2 broedparen

2002: 2 broedparen

2003: 2 broedparen

Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen. Dit nest werd door de ouders zelf gebouwd in een begroeiing van Glanshaver (of Frans raaigras). In 2002 werd broeden in een dichte vlierstruik vastgesteld. De soort is dus behoorlijk flexibel in de keuze van een broedplaats.

Ook landelijk gaat de soort sterk in aantal vooruit doordat het leefgebied zich in noordoostelijke richting uitbreidt. In het zuiden van Nederland werd voor het eerst gebroed in 1994. Het broeden in noordelijk Nederland is van recente datum. Het broedgeval in 1999 op Schiermonnikoog is het eerste op de Waddeneilanden (SOVON 2002). De ontwikkeling op Schiermonnikoog staat dus niet op zichzelf.

Op 2 mei 1972 werd de eerste Kleine Zilverreiger op Schiermonnikoog gezien. Daarna kwam het maximum tot 1998 niet boven de drie vogels. Tussen 1998 en 2001 was het aantal acht tot negen, waarna plotseling een toename plaatsvond van pleisterende vogels: op 22 september 2002 24 en op 13 september 2003 46.

Grote Zilverreiger

Casmerodius albus

Fr: Greate Wite Reager
D: Silberreiher
E: Great Egret
F: Grande Aigrette

Status

Onregelmatige gast

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 470)

Er zijn 14 waarnemingen. Wellicht ging het in 1990 steeds om dezelfde vogel:

4 januari 1978	
2-3 mei 1989	Westerplas
30 augustus 1990	
31 augustus 1990	
14-21 september 1990	
16-23 oktober 1990	Beweide Kwelder
31 augustus 1992	Banckspolder
7 juli 1997	Oosterkwelder, twee
10 juli 1997	Banckspolder
29 mei 1999	
20 juli 2001	Westerplas
25 mei 2002	Westerplas
19 juli 2002	Kapenglop
25 oktober 2002	

Blauwe Reiger

Ardea cinerea

Fr: Ielreager
D: Graureiher
E: Grey Heron
F: Héron cendré

Mooser 1973 Doortrekker en zomergast in zeer klein aantal van half mrt. tot begin nov. Er worden vrijwel altijd enkelingen waargenomen. De vroegste vogel werd gezien op 10-3-69 (TT) en de laatste op 6-11-69 (K.J.Lauters).

Status

Gehele jaar aanwezig

Wetlandsoort (1%: 2700)

De Blauwe Reiger is het gehele jaar in zeer klein tot klein aantal aanwezig. Het aantal waarnemingen wisselt echter sterk per jaar, tussen de twee en 20. De hoogste aantallen komen uit de maanden juni-september. Het maximum aantal waargenomen vogels bedraagt 33 op 11 september 1999.

Trekwaarnemingen komen vrijwel uitsluitend uit het voorjaar. De uiterste datums zijn 11 februari 2003 en 7 mei 1973. Op 21 september 1989 vlogen 20 vogels vrij hoog over naar het westen.

De soort komt overal op het eiland voor maar wordt met name bij de Westerplas, in de Banckspolder en in de kwelder gezien.

Ontwikkeling

Schiermonnikoog is met Ameland, waar de soort overigens wel gebroed heeft, het enige Waddeneiland waar de Blauwe Reiger niet broedt (SOVON 2002).

De soort wordt nu in alle maanden van het jaar

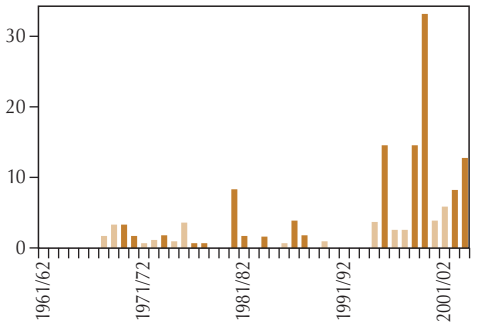

Figuur 1. Blauwe Reiger. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

waargenomen, hetgeen vóór 1971 niet het geval was. Het beperkte aantal hoogwatertellingen geeft een toename van de aantallen te zien vanaf de eerste helft van de jaren 1990 (figuur 1). Deze toename past in de landelijke toename die aan het eind van de jaren 1980 inzet en de laatste 10 jaar op eenzelfde, hoog niveau blijft (SOVON-monitoringsrapport 2002/04).

Purperreiger

Ardea purpurea

Fr: Reade Reager
D: Purpurreiher
E: Purple Heron
F: Héron pourpré

Mooser 1973 Er zijn zeven meldingen bekend, waaronder een vondst: 29-7-68 1 ex. boven de Eendenkooi (P.M.Zeegers); 5-8-67 1 ex. in de Johannespolder (CSR); 12-8-65 5 ex. op de Oosterkwelder (CSR); 13-8-65 1 ex.in de eendenkooi (CSR); 16-8-65 1 ex. op het wad bij de Oude Pier (CSR); 17-8-66 1 ex. dat reeds lang dood was op de Westpunt (CSR); 10 – 19-8-66 steeds 1 ex. gezien (VWG/NJN).

Status

Incidentele doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 120)

De Purperreiger is na 1968 zeven keer waargenomen:

18 juni 1977	zuidoostelijke kwelder
29 september 1980	ten noorden van de Nieuwe Steiger
24 april 1983	Westerplas
3 november 1993	Oosterkwelder
20 augustus tot 5 september 2001	Westerplas, juveniel
3 oktober 2001	Kooiplas
20 april 2003	bij het dorp, twee

Zwarte Ooievaar

Ciconia nigra

Fr: Swarte Earrebarre
D: Schwarzstorch
E: Black Stork
F: Cigogne noire

Mooser 1973 Er zijn acht waarnemingen bekend: 12 – 14-7-67 2 overjarige en 2 jonge ex. op de Oosterkwelder (S-III); op 7-8-57 maakte de Leeuwarder Courant melding van 4 ex. op het eiland (J.de Jong, med. J.Rooth); 9 – 22-8-69 1 ex. in de Kobbeduinen (VWG/NJN, J.B.Buker, LB en TT); 13 – 21-8-59 3 ex. op de Oosterkwelder (VWG/NJN); 15 – 17-8-64 1 ex. op de Oosterkwelder (med. CSR); 2 – 3-5-65 2 ex. (HK, TT); 5-5-70 2 ex. naar het noorden vliegend (KW); 5-6-70 2 ex. naar het oosten vliegend (G.P.Baerends).

Status

Onregelmatige doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

De Zwarte Ooievaar is een onregelmatige doortrekker in voor- en najaar. Na 1970 zijn er enkele tientallen waarnemingen bekend. De laatste jaren lijkt het aantal waarnemingen weer wat aan te trekken, na het dieptepunt van 1989-1995 toen geen enkele vogel werd gemeld.
De vroegste en laatste datums in het voorjaar zijn respectievelijk 13 april 1972 en 26 mei 1971, in het najaar 1 augustus 2003 en 1 september 2001. De aantallen overschrijden nooit de drie exemplaren, met uitzondering van 15 augustus 1977 toen op het hele eiland in totaal 16 vogels werden geteld.
Het betreft meestal overvliegende exemplaren, al komt pleisteren ook een enkele keer voor.

Ooievaar

Ciconia ciconia

Fr: Earrebarre
D: Weißstorch
E: White Stork
F: Cigogne blanche

Mooser 1973 Er zijn zeven waarnemingen bekend: 18 – 20-8-69 1 ex. in de Kooiduinen (AJB); 5 – 7-9-65 2 ex. (J.Swaab en H.Koning); 11-9-68 1 ex. (P.Meeth, med. CNA); 12-9-68 1 ex. (TT); 22-4-64 2 ex. bij de Tweede Slenk (P.Harthoorn); 30-4-66 1 ex. naar het noordoosten vliegend (TT); 2 – 3-5-65 1 ex. (TT). In het voorjaar van 1964 en 1965 heeft een paartje enkele weken op het eiland doorgebracht (HK).

Status

Onregelmatige doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 930)

De Ooievaar is een uiterst onregelmatige en zeer schaarse doortrekker met als regel één tot drie exemplaren en een maximum van zes op 2 juni 1978. In totaal zijn er na 1970 enkele tientallen waarnemingen. De vroegste datum is 21 maart 1994, de laatste 30 november 1990. Waarnemingen uit het voorjaar en de zomer zijn ver in de meerderheid. Er zijn slechts twee waarnemingen na juli: 26 oktober 1995 en 30 november 1990. Van eind april tot eind mei 1986 verbleven twee Ooievaars in de omgeving van de Kooiboerderij. Eind jaren 1980, begin jaren 1990 leek de Ooievaar even wat talrijker te worden. Van 1988 tot en met 1997 werd de soort jaarlijks, bijna altijd overvliegend of schroevend, waargenomen. Van de periode 1997-2003 zijn echter geen waarnemingen bekend.

Lepelaar

Platalea leucorodia

Fr: Leppelbek
D: Löffler
E: Eurasian Spoonbill
F: Spatule blanche

Mooser 1973 Zomergast in zeer klein tot klein aantal van eind maart tot half september. De Lepelaar is het vroegst waargenomen op 4-3-63 (TT) en het laatst op 25-10-70 (W.Braaksma); In aug. kunnen de aantallen zelfs oplopen tot max. 40 ex. (Van. 5: 148). De vogels verblijven vrijwel uitsluitend op het wad aan de monding van de slenken, maar worden de laatste jaren in het voorjaar ook in de Westerplas gezien.

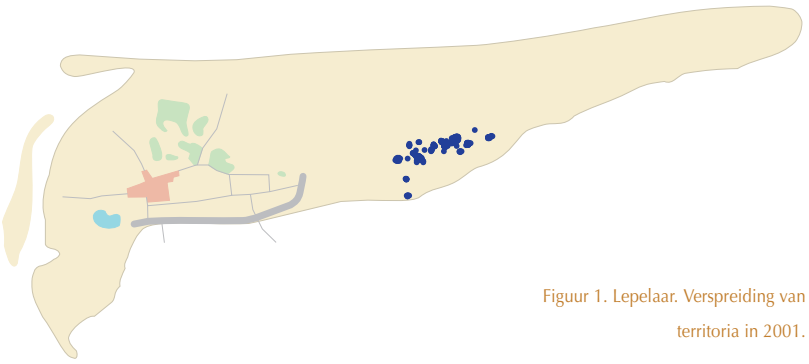

Figuur 1. Lepelaar. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en incidentele wintergast

De Lepelaar is een talrijke broedvogel van de Oosterkwelder.
De soort is in groot aantal aanwezig in voor- en najaar van half februari tot half september. De vroegste voorjaarsdatum is 6 februari 1978, de laatste najaarsdatum 2 januari 1993. De top van de aantallen ligt in juli. Na september loopt het aantal waarnemingen sterk terug. Daarna zijn er af en toe nog enkele vogels aanwezig. Het hoogste aantal getelde Lepelaars is 715 tijdens hoogwater op 14 juli 2000. De Lepelaars die in de Oosterkwelder pleisteren, verzamelen zich daar en ruien voor ze naar Afrika trekken. Dit zijn niet uitsluitend de lokale broedvogels en hun jongen, maar ook exemplaren van elders. Zo is vastgesteld dat er ook Lepelaars bij waren afkomstig van Texel en de Oostvaardersplassen en zelfs uit het Franse Loire-Atlantique.

Tabel 1. Lepelaar. Aantal broedparen, het aandeel van Schiermonnikoog van de landelijke populatie (%) en het jaarlijks gevonden reproductiecijfer (gemiddelde aantal uitgevlogen jongen per broedpaar) van de Schiermonnikoger kolonie in 1992-2003.

Jaar	Aantal broedparen	Percentage van NL	Reproductiecijfer
1992	2	0.3	2.5
1993	7	1.2	2.6
1994	22	3.3	2.9
1995	47	5.7	2.6
1996	121	14.2	2.4
1997	147	13.0	2.1
1998	163	12.8	2.4
1999	176	17.3	2.3
2000	174	16.8	2.0
2001	192	16.5	0.9
2002	240	15.1	0.4
2003	170	13.1	1.9

Figuur 2. Lepelaar. Aantallen tijdens hoogwater van 1 maart tot 27 september 2000 (n=23).

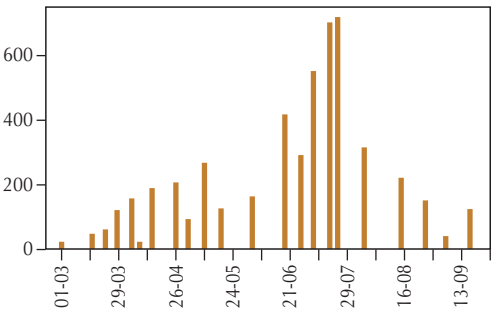

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (**1%: 100**)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 192 broedparen

2002: 240 broedparen

2003: 173 broedparen

Ontwikkeling De Lepelaar vestigde zich in 1991 als broedvogel in de Oosterkwelder. Sinds de kolonisatie is het aantal broedparen snel omhoog gegaan: van twee in 1992 en 176 in 1999 naar 240 in 2002 (tabel 1).

Sinds 1968 neemt het aantal in Nederland broedende Lepelaars, met name in het Waddengebied, toe. Tot dat jaar was het broeden in de Waddenregio beperkt tot Texel en Terschelling. In 1983 werd Vlieland gekoloniseerd, in 1991 Schiermonnikoog, in 1994 Ameland en in 1995 Rottumerplaat (SOVON 2002).

De kolonie op Schiermonnikoog bestond in de periode 1992-1996 uit één nestconcentratie en groeide daarna uit, waarbij in 2002 zelfs zeven verschillende nestconcentraties werden vastgesteld. De Lepelaars broeden midden tussen de Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen waarbij de Lepelaars zich eerst vestigen. Predatie van eieren of jongen door meeuwen is wel vastgesteld maar is zeer klein in omvang.

In sommige jaren hebben weersinvloeden sterke gevolgen voor de reproductie. Tijdens het springtij van 2 juni 2001 spoelde een kolonie bij de Vierde Slenk (16 nesten met net uitgekomen jongen) geheel weg. Ook door kou en veel regen kunnen Lepelaars massaal sterven. Zo werden in 2002 enkele honderden dode jonge vogels aangetroffen. Bovendien lijkt er een verband te bestaan tussen koloniegrootte en reproductie: in omvang grote kolonies reproduceren per paar minder jongen dan in omvang kleine kolonies (zie ook hoofdstuk 7-11).

Tot begin jaren 1990 werden tijdens hoogwater meestal enkelingen gezien. Daarna namen de aantallen toe, waarbij de top van de maxima in de periode 1996-2000 lag met 715 vogels (figuur 2).

Flamingo

Phoenicopterus roseus

Fr: Flamingo
D: Rosaflamingo
E: Greater Flamingo
F: Flamant rose

Mooser 1973 Er zijn vier waarnemingen bekend: 7 – 11-8-58 1 ex. bij de Oude Pier; over de herkomst bestaat onzekerheid (GLO en Vgl. 6: 76); 20-10-68 1 ex. (med. J.A.Loterijman); 10-11 – 8-12-68 1 ex. (Van. 21: 267, HK); 25-10-63 1 ex. naar het zuidwesten vliegend; de vogel is waarschijnlijk ontsnapt uit de kinderboerderij in Eelde (Vgl. 11: 107).

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

tot en met 1992

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 1000)

Er is één geval: 16 mei en 8 augustus 1998 (Oosterkwelder). Beide waarnemingen worden beschouwd als betrekking hebbend op dezelfde vogel.

In Nederland, en ook op Schiermonnikoog, worden regelmatig flamingo's gezien. Verreweg de meeste van deze waarnemingen betreffen uit gevangenschap afkomstige exemplaren van de Chileense Flamingo *P. chilensis.* Deze soort komt tegenwoordig tot broeden in het Duitse Zwillbrocker Venn, vlak over de grens bij Eibergen, Gelderland. Niettemin staat vast dat de in Zuid-Europa broedende (Europese) Flamingo in zeer kleine aantallen in Nederland voorkomt, waarbij de herkomst onbekend is (Van den Berg & Bosman 2001).

Op Schiermonnikoog zijn tussen 1958 en 1985 diverse waarnemingen bekend van flamingo's, meestal solitaire vogels maar soms kleine groepjes tot maximaal zeven exemplaren. Van geen van deze vogels is echter met zekerheid vastgesteld dat het de (Europese) Flamingo betrof.

Wespendief

Pernis apivorus

Fr: Wapseglee
D: Wespenbussard
E: European Honey Buzzard
F: Bondrée apivore

Mooser 1973 Mogelijk onregelmatige doortrekker in zeer klein tot klein aantal van half aug. tot half sept. en van eind april tot begin juni. De vroegste waarneming in het najaar is 29-7-69 (CSR, J.A.Zwarts, P.M.Zegers) en de laatste 18-9-60 (Chr.v.Orden). De vroegste voorjaarswaarneming is 19-4-63 (B.v.Kuyk) en de laatste 9-6-70 (LJD). Op 27-5-68 zag Talsma twee groepen van resp. 25 en 59 ex. Op 6 en 8-7-70 zagen N.Marra Jr. en J.M.Marra resp. 3 en 2 vogels.

Status

Jaarlijkse doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

Tussen 15 mei en 2 juni 2003 werd bij het veldlaboratorium van de Vrije Universiteit in het Groene Glop verschillende keren de broedroep van een Wespendief gehoord en werd een adulte vogel gezien. Een nest kon ondanks intensief speuren echter niet worden gevonden. Het ligt voor de hand aan te nemen dat het hier om een overzomerende vogel ging.

De soort is een jaarlijkse doortrekker in zeer klein aantal.

De laatste voorjaarsdatums en de eerste najaarsdatums lijken elkaar te overlappen, zodat nauwelijks te zeggen is wanneer de voorjaarstrek eindigt en de najaarstrek begint. De vroegste voorjaarsdatum is 6 april 1982, de laatste najaarsdatum 11 oktober 1986. Voorjaarswaarnemingen zijn vele malen talrijker dan najaarswaarnemingen. Vooral in mei vindt geregeld doortrek plaats. In sommige jaren trekt de soort in vrij groot aantal door, zoals op 26 mei 1971 toen 158 vogels werden waargenomen en op 30 mei 1992 toen 690 vogels werden geteld. Ook op 31 mei 1992 trokken nog honderden vogels door. Toch zijn dit uitzonderingen. Meestal blijft het aantal beperkt tot één of hooguit enkele tientallen. Na 1992 zijn in ieder geval nooit meer dan 11 exemplaren op één dag waargenomen.

Ontwikkeling

De Wespendief is als broedvogel van geen van de andere Waddeneilanden bekend en ontbreekt in het gehele noorden van Nederland (SOVON 2002). Een broedgeval op het eiland lijkt daarom uiterst onwaarschijnlijk.

Zwarte Wouw

Milvus migrans

Fr: Swarte Glee
D: Schwarzmilan
E: Black Kite
F: Milan noir

Mooser 1973 Er zijn drie waarnemingen bekend: 5 – 8-5-67 steeds 1 ex. boven de Kooi- en binnenduinen (J.A.Loterijman, TT, e.a.); 5-5-70 1 ex. boven het dorp (KW); 9-5-70 1 ex. boven het dorp (KW).

Status

Jaarlijkse doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

De Zwarte Wouw is doortrekker in zeer klein aantal. Meestal betreft het solitaire vogels, maximaal drie exemplaren bij elkaar. Na 1980 is de soort bijna elk jaar waargenomen. De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 30 maart 1986 en 14 juni (1984 en 2003), in het najaar 15 juli 1993 en 12 september 1999. Bij die laatste gelegenheid werd de vogel omringd door alarmerende zwaluwen. Er zijn twee oktoberwaarnemingen, op 5 oktober 1974 en 17 oktober 1994, en één novemberwaarneming, op 3 november 1987 in de Oosterkwelder. Opvallend is dat de soort veel vaker op voorjaarstrek wordt waargenomen dan in het najaar. In zowel voor- als najaar blijft de Zwarte Wouw soms enkele dagen achter elkaar op het eiland hangen. Veel waarnemingen komen uit de Banckspolder en de (Ooster)kwelder, maar ook elders op het eiland wordt de soort gezien.

Rode Wouw

Milvus milvus

Fr: Reade Glee
D: Rotmilan
E: Red Kite
F: Milan royal

Mooser 1973 Er zijn vijf waarnemingen bekend: 2-8-67 1 ex. naar het wnw vliegend (CSR, P.M.Zegers); 13-8-59 1 ex. boven de binnenkwelder; 5 – 8-5-67 1 ex. boven de Kooiduinen (J.A.Loterijman, TT, KW); 14-5-67 1 ex. (TT); 16-5-67 1 ex. (G.R.de Vries).

Status

Jaarlijkse doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

De Rode Wouw trekt in ieder geval sinds 1999 jaarlijks in zeer klein aantal door. Dat was ook al het geval in de periode 1990-1995 maar vreemd genoeg zijn er geen waarnemingen bekend uit de jaren 1996-1998. In het voorjaar trekt de soort door van eind maart tot in juni, in het najaar van augustus tot eind oktober. De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 30 maart 2001 en 19 juni 2001, in het najaar 12 augustus 1978 (2 augustus 1967, Mooser 1973) en 26 oktober 1987. Er is één decemberwaarneming: 25 december 1974 in de Binnenkwelder. Het aantal waarnemingen in het voorjaar is veel groter dan in het najaar. Dit komt overeen met het landelijke beeld (Bijlsma et al. 2001). Het betreft altijd slechts één of twee exemplaren. Alleen op 20 april 2002 werden drie vogels waargenomen bij de Westerplas. Van 18 tot en met 24 april 2000 vertoefde een exemplaar bijna een week lang bij het Hazenweitje. De Rode Wouw wordt waargenomen over het hele eiland.

Ontwikkeling

Het lijkt erop dat de Rode Wouw iets talrijker is geworden want vanaf 1999 is de soort elk voorjaar waargenomen.

Zeearend

Haliaeetus albicilla

Fr: See-earn
D: Seeadler
E: White-tailed Eagle
F: Pygargue à queue blanche

Mooser 1973 Er zijn drie waarnemingen bekend: 6-10 – 13-11-62 1 jonge vogel op het strand en in de eendenkooi (HK, TT, RN); 19 – 20-1-64 1 ex. van de Banckspolder naar de Oosterkwelder vliegend (JT); 12-2-70 1 ex. in de Oosterkwelder (JCK).

Status

Onregelmatige doortrekker en wintergast

EU-Vogelrichtlijn

Van de Zeearend zijn na 1970 17 waarnemingen bekend, als volgt verdeeld over de maanden: januari (3), maart (1), april (1), mei (3), augustus (1), oktober (4), november (2) en december (2). De meeste waarnemingen komen van het oostelijke deel van het eiland. De vroegste najaarsdatum is 13 augustus 1973, de laatste voorjaarsdatum 17 mei 1993.

Er is altijd slechts sprake van één exemplaar, met uitzondering van 9 mei 1975, toen vijf vogels werden gemeld. Het is echter de vraag hoe betrouwbaar deze laatste waarneming is.

Bruine Kiekendief

Circus aeruginosus

Fr: Brune Hoanskrobber
D: Rohrweihe
E: Western Marsh Harrier
F: Busard des roseaux

Mooser 1973 Zeer schaarse, onregelmatige broedvogel van de binnenkwelder. Over waarnemingen vóór 1931 is niets bekend. Het eerste positieve broedgeval wordt uit 1934 gemeld (G.J.v.Oordt). Tegen het eind van de dertiger jaren en in de veertiger jaren was de Bruine Kiekendief broedvogel in meerdere paren. Zo waren er in 1939 4 nesten (W.H.VAN DOBBEN in HAVERSCHMIDT, 1942), in 1946 3 paren (WJR), in 1947 2 paren (WJR) en in 1948 3 broedparen (JdeJ).
Daarna is nooit meer dan 1 broedgeval per jaar geconstateerd. Vanaf 1955 is de soort een regelmatige broedvogel op het eiland geweest (LJD). Berichten van eilanders uit de laatste twee decennia melden echter nogal wat tegenstrijdigheden. Broeden is vaak niet met zekerheid vastgesteld. Dit wordt mede veroorzaakt door het feit dat deze Kiekendief regelmatig overzomert. Het laatste zekere broedgeval dateert uit 1966 (JCK), alle berichten over broeden uit latere jaren ten spijt (VWG/NJN, KW, N.Marra Jr., J.M.Marra).

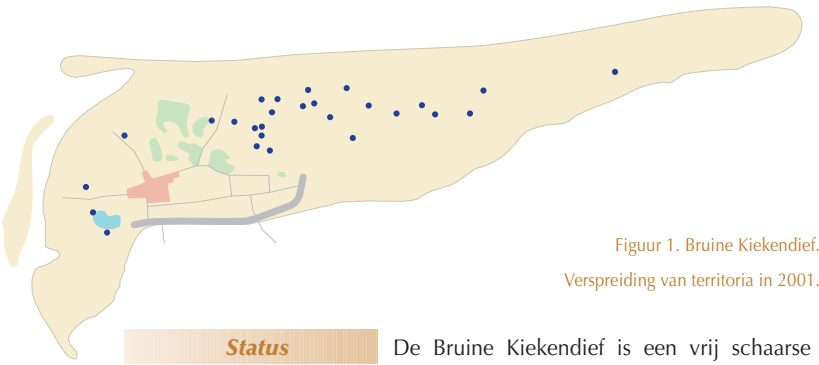

Figuur 1. Bruine Kiekendief. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en incidentele wintergast

De Bruine Kiekendief is een vrij schaarse broedvogel. De soort broedt bij voorkeur in rietvelden van enige omvang, zoals bij de Westerplas en langs de Reddingsweg.

Zeker in het voorjaar, vooral in april, trekt de Bruine Kiekendief zeer regelmatig door, vaak erg hoog zodat alleen het geluid de waarnemer opmerkzaam maakt. Ook deze doortrekkende vogels vertonen dan niet zelden een spectaculair baltsgedrag met schitterende duikvluchten en allerhande capriolen. Soms zijn er een paar exemplaren tegelijkertijd in de lucht maar meestal betreft het enkelingen.
De vroegste voorjaarswaarneming is op 13 maart 2001. Van de drie oktoberwaarnemingen is de laatste op 17 oktober 1985. De meeste Bruine Kiekendieven zijn echter in oktober al vertrokken, al is er een klein aantal waarnemingen uit de periode november-februari.

EU-Vogelrichtlijn

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 27 territoria

2002/2003: 24 territoria

Ontwikkeling Het eerste broedgeval op Schiermonnikoog werd gemeld in 1934, waarna de soort tot en met 1966 een regelmatige broedvogel was met één tot enkele broedparen. In de periode 1967-1970 werden geen zekere broedgevallen geconstateerd (Mooser 1973). In 1973 overzomerde een paar maar aanwijzingen voor broeden waren er niet. Vervolgens bleef de Bruine Kiekendief een zeer schaarse broedvogel met nul tot drie nesten tussen 1978 en 1985 (Van der Wal et al. 1999). In 1986 werden 18 broedparen opgegeven (Bakker 1987); er werden in dat jaar 10 nesten gevonden (Van der Wal et al. 1999). Als broedgebied werden toen genoemd de vanouds bekende plekken zoals Westerplas en Reddingsweg maar ook de Oosterkwelder en het gebied ten westen van de Prins Bernhardweg. De vogels nestelden in rietvelden of kleine stukjes riet maar ook in andere dichte vegetatie, zoals kruipwilg- (één nest) en duindoornstruweel (één nest). De dichtheid voor het eiland bedroeg, het strand niet meegerekend, 0.47 paar/100 hectare (Bakker 1987). Vreemd genoeg verdween de Bruine Kiekendief vervolgens in 1987 en kwamen slechts twee paar tot broeden in 1988. Deze afname was waarschijnlijk te wijten aan het intensieve maaibeheer van grote rietvelden in deze jaren (Van der Wal et al. 1999). Vanaf 1989 was er ineens een geweldige toename en werd de Bruine Kiekendief de meest algemene kiekendief op het eiland. Maar liefst 32 broedparen wisten zich in dat jaar te vestigen (Van der Wal et al. 1999). Dit maximum op Schiermonnikoog valt samen met een minimum aantal broedparen in de Lauwersmeer. Dit wekt de indruk dat ten minste een deel van de nieuwe broedvogels op het eiland afkomstig is uit de Lauwersmeer (Van der Wal et al. 1999). Nadien nam het aantal broedparen geleidelijk af van 26 paar in 1992 tot gemiddeld 12 paar in de periode 1993-1997. Opvallend was in 1992 de toename in de rietkraag van de Westerplas. In 1986 en 1991 werd hier slechts één paar gevonden maar in 1992 werden hier maar liefst vier paar vastgesteld (drie nesten met uitgevlogen jongen en één territorium). Bij Van der Wal & Van der Wiel (2001) liggen de aantallen veel lager omdat zij alleen het aantal succesvolle broedparen noemen.

Het maximumaantal broedparen werd gemeld in 2001, namelijk 27. Daarbij moet worden aangetekend dat, in tegenstelling tot eerdere jaren, het aantal territoria in dat jaar niet was gebaseerd op nestvondsten maar op territoriaal gedrag (Klemann 2001) Datzelfde geldt voor de jaren daarna. Hierdoor is het aantal broedparen moeilijk vergelijkbaar met voorgaande tellingen. Niettemin lijkt het aantal broedparen van de Bruine Kiekendief zich te stabiliseren. In ieder geval is de Bruine Kiekendief, geheel tegengesteld aan de situatie in de jaren 1970, tegenwoordig veel algemener dan de Blauwe Kiekendief.

Blauwe Kiekendief

Circus cyaneus

Fr: Blauwe Hoanskrobber
D: Kornweihe
E: Hen Harrier
F: Busard Saint-Martin

Mooser 1973 Onregelmatige broedvogel in de laatste twintig jaren. Voor 1938, 1947, 1950 wordt de Blauwe Kiekendief niet vermeld door resp. Duyfjes, Resoort en Haverschmidt. In 1954 was ze broedvogel (J.v.d.Beek); in 1955 misschien (LJD), terwijl in 1958 één nest werd gevonden (LJD, GLO). Daarna ontbreken gegevens tot 1968. Voor dat jaar geven Waldeck en Draayer 1 broedgeval op hetgeen Kiewiet tegenspreekt. In 1969 was er 1 broedpaar ten noorden van de Tweede Dennen (JCK) en in 1970 waren er 2 geslaagde broedgevallen (JCK, LJD, KW).

Mogelijk reeds vanaf half aug. en tot half april zijn steeds enkele exemplaren op het eiland aanwezig. Vooral in de maanden

sept., okt. en nov. trekt de Blauwe Kiekendief soms duidelijk in zeer klein aantal door. Sikkema zag op 2-6-1967 nog een vogel op één van de Willemsduinen, hetgeen misschien op late trek wijst.
De mededeling van TSJ.GS.DE VRIES (Lim.20: 246), dat er in 1947 4 paren gebroed zouden hebben, berust op een vergissing. Het ging hier om broedgevallen van de Grauwe Kiekendief.

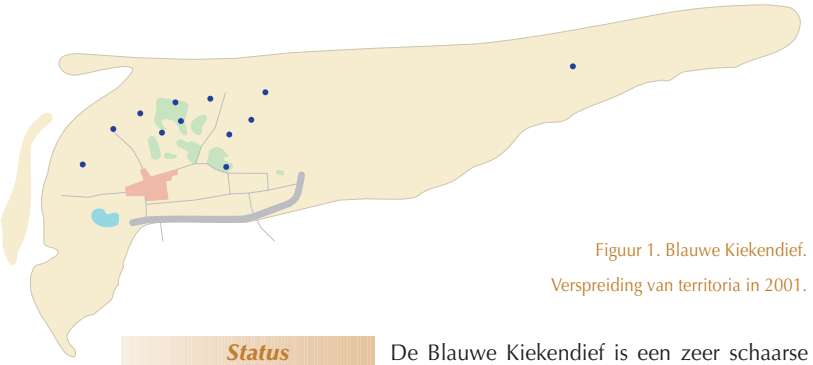

Figuur 1. Blauwe Kiekendief.
Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Rode Lijst
EU-Vogelrichtlijn

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 12 territoria
2002/2003: 10 territoria

De Blauwe Kiekendief is een zeer schaarse tot schaarse broedvogel van voornamelijk het westelijke deel van het eiland in duinvalleien met duindoorn- en kruipwilgstruweel, maar ook wel in rietopslag. De soort broedde echter in 2001 en 2003 ook met één paar op de Oostpunt. Polygamie komt bij de soort veelvuldig voor. Als prooi worden vooral genoemd jonge Fazanten en Konijnen, maar ook zangvogels zoals Merel en Spreeuw en watervogels zoals Waterhoen en Waterral (Bakker 1987). Omgekeerd valt de Blauwe Kiekendief soms ten prooi aan de Havik, zoals op 20 juni 2001 werd vastgesteld.
De Blauwe Kiekendief trekt jaarlijks door en overwintert in zeer klein aantal. Daarbij valt op dat onder de overwinteraars mannetjes veruit in de minderheid zijn.

Ontwikkeling

In 1954 werd het eerste broedgeval vastgesteld en tot 1970 was de soort mogelijk een onregelmatige broedvogel met één of twee paar (Mooser 1973). De stand nam vooral in de jaren 1970 toe. In 1972 werden vier broedparen genoemd en in 1973 werden zes nesten gevonden. In 1978 werden 13-14 paar opgegeven en in 1986 21. De Blauwe Kiekendief broedde in 1986 vooral op de westelijke helft van het eiland in duinvalleien, meestal in kruipwilgstruweel (11 nesten), daarnaast ook in rietopslag (vier nesten), duindoornstruweel (één nest) en in een veld wilgenroosjes (één nest). De overige vier paar broedden in de Oosterkwelder. Doordat de geschikte nestbiotoop veel meer verspreid over het eiland voorkomt dan rietvelden waarin de Bruine Kiekendief vooral broedt, was de verspreiding regelmatiger en minder geclusterd dan die van de Bruine Kiekendief. De dichtheid bereikte voor het gehele eiland, het strand niet meegerekend, een waarde van 0.83 paar/100 hectare (Bakker 1987). Van der Wal et al. (1999) en Van der Wal & Van der Wiel (2001) komen voor 1978-1999 tot veel lagere aantallen maar zij noemen dan ook alleen het aantal succesvolle broedparen.
Na 1986 leek zich een afname in broedparen te manifesteren toen het aantal terugviel naar drie paar of minder gedurende de jaren 1987-1990, met als dieptepunt 1988 toen slechts één paar tot nestelen kwam. In 1991 leek de populatie zich te herstellen maar deze bleef instabiel met schommelingen tussen twee en zeven broedparen in 1992-1997 (Van der Wal et al. 1999). Ook hier geeft Bakker (1995) voor 1992 weer een hoger aantal, namelijk 14 paar. De afname wordt op Terschelling en Schiermonnikoog mede in verband gebracht met nestplaatsconcurrentie met de Bruine Kiekendief (SOVON 2002).

Steppekiekendief

Circus macrourus

Fr: Steppehoanskrobber
D: Steppenweihe
E: Pallid Harrier
F: Busard pâle

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

EU-Vogelrichtlijn

Er is één geval. Van 25 april tot 9 mei 1985 verbleef een onvolwassen mannetje in het duingebied langs de Prins Bernhardweg, ten zuiden van het strandpaviljoen. De vogel bleek gepaard met een vrouwtje Blauwe Kiekendief, en gedroeg zich territoriaal. Diverse malen werden baltsvluchten en prooioverdrachten waargenomen en er werd gesleept met nestmateriaal. Tot broeden is het niet gekomen; de Steppekiekendief werd na 9 mei niet meer waargenomen (De Heer & Hazevoet 1987; foto: Van den Berg & Bosman 2001).
De Steppekiekendief broedt van Oost-Europa oostelijk tot in Centraal-Azië.

Grauwe Kiekendief

Circus pygargus

Fr: Skiere Hoanskrobber
D: Wiesenweihe
E: Montagu's Harrier
F: Busard cendré

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de droge binnenduinrand. Waarschijnlijk heeft de soort in deze eeuw regelmatig in wisselende aantallen gebroed. LEEGE (1907) geeft enkele paren op. In 1919 was er zeker 1 broedgeval (Ard. 9: 55). Tot het eind van de dertiger jaren betrof het steeds 1 of hooguit enkele paren. Een tijdelijke toename vond plaats in de veertiger jaren. In 1947 meldde J. de Jong (med. Resoort): de laatste jaren steeds ongeveer 4 nesten. In 1948 waren er 4 paren (JdeJ). In elk geval was de Grauwe Kiekendief broedvogel in 1955 (B.v.Velden), toen het legsel door ratten werd opgegeten. In 1967 en 1968 broedde er minstens 1 paar (RN, TT, KW). Ofschoon Waldeck voor 1970 2 paren opgeeft, noemt Draayer broeden in 1970 niet waarschijnlijk. Volgens Kiewiet heeft de soort na 1968 niet meer gebroed.
Er zijn geen waarnemingen die op doortrek wijzen. In de nazomer en voornamelijk in aug., en in de herfst worden soms enkele vogels gezien. De uiterste waarnemingsdata zijn 10-4-69 (AJB) en 16-10-66.

Status

Voormalige broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Rode Lijst

EU-Vogelrichtlijn

De Grauwe Kiekendief is recent niet meer als broedvogel vastgesteld.
De soort trekt in zeer klein aantal door. Na 2000 zijn van het eiland slechts zes waarnemingen bekend, waarvan één uit april (20 april 2003) en vijf uit mei (de laatste op 28 mei 2002). De vroegste voorjaarsdatum is 29 maart 1975, de laatste najaarsdatum 23 oktober 1975.
Het aantal voorjaarswaarnemingen ligt beduidend hoger dan het aantal waarnemingen uit het najaar. Vooral in mei vindt doortrek plaats. Het maximumaantal waargenomen vogels bedraagt vier.

Ontwikkeling

In het begin van de 20ste eeuw was de Grauwe Kiekendief al bekend als broedvogel. Tot 1968 of 1970 hebben regelmatig één of enkele paren op het eiland gebroed (Mooser 1973). Hierna is alleen uit 1983 een broedgeval bekend. In dat jaar bracht een paar met succes jongen groot in de Oosterkwelder. In recente tijd komt de Grauwe Kiekendief ook op de andere Waddeneilanden niet meer als broedvogel voor. De dichtstbijzijnde broedgebieden bevinden zich in en om de Lauwersmeer (SOVON 2002).

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:45 Pagina 223

Havik

Accipiter gentilis

Fr: Hauk
D: Habicht
E: Northern Goshawk
F: Autour des palombes

Mooser 1973 Er zijn acht waarnemingen bekend: 26-8-65 1 eerste jaars vogel boven de beweide kwelder (J.B.Hulscher); 24-9-66 1 ex. in de eendenkooi (TT); 14-11-65 2 ex. (TT); winter '69/'70 tot 20-4-70 1 ex. door jachtopziener gezien (med. CSR); 29-1-69 1 ex. in de eendenkooi (TT); 2-5-68 1 ♂ (KW); 5 – 7-5-67 1 overjarig ♀ bij de Vredenhof (J.A.Loterijman); 9-5-70 1 ♂ in het binnenduin (KW).

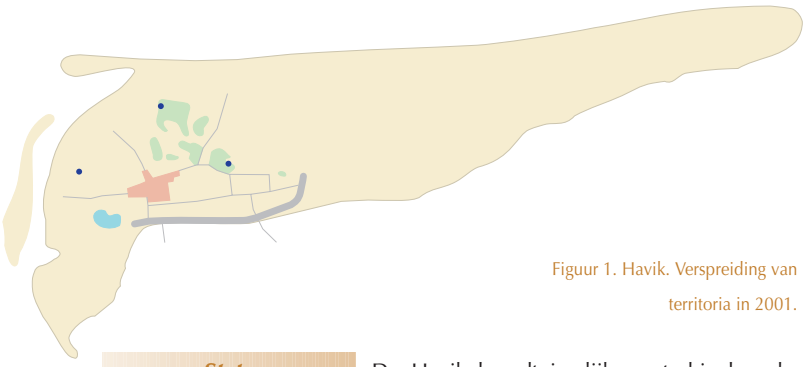

Figuur 1. Havik. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Gehele jaar aanwezig

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 3 broedparen
2002: 3 broedparen
2003: 3 broedparen

De Havik broedt jaarlijks met drie broedparen op het westelijke deel van het eiland in het gebied tussen de Reddingsweg en het Westerstrand. Hiermee lijkt Schiermonnikoog vol te zitten maar zekerheid hierover is er niet. 10 jaar geleden leken ook de huidige broedlocaties geheel ongeschikt te zijn voor Haviken (Klemann 2001). Omdat in zowel 2002 als 2003 niet alle gebieden zijn geïnventariseerd, is het niet onmogelijk dat er zelfs sprake is van vier broedparen. Als nestboom worden zowel den, berk, els als meidoorn benut. Verder valt op dat de Havik op Schiermonnikoog niet erg kieskeurig is wat nestplaats betreft. Een klein geïsoleerd bosperceeltje in de duinen kan al volstaan. Vooral Kauwen worden als prooi vastgesteld, al is de Havik ook niet te beroerd om een Blauwe Kiekendief te slaan. Op 22 mei 2001 werden de resten van twee Houtsnippen gevonden, geslagen door een Havik.

Over trek is weinig bekend. Nederlandse Haviken zijn voornamelijk standvogel. Juveniele exemplaren vertonen wel zwerfgedrag en worden regelmatig op enkele tientallen kilometers van hun geboorteplaats aangetroffen. Zo werd op 12 augustus 2000 door Vogelringstation Schiermonnikoog een Havik gevangen die op 1 juni 1999 als nestjong was geringd in Noord-Drenthe.

Ontwikkeling

De Havik vestigde zich in 1997 voor het eerst als broedvogel. Sindsdien is het aantal broedparen alleen maar toegenomen. Dit komt overeen met de landelijke trend, een verdrievoudiging van de populatie sinds medio jaren 1970 (SOVON 2002).

In de periode 1970-1990 waren er slechts sporadisch waarnemingen van de Havik op het eiland, in totaal minder dan 25 met nooit meer dan vijf waarnemingen per jaar (in 1974). In 1990-1997 werd de soort elk jaar gerapporteerd maar nog niet in de zomer, met uitzondering van 1996.

Sperwer

Accipiter nisus

Fr: Sparwer
D: Sperber
E: Eurasian Sparrowhawk
F: Epervier d'Europe

Mooser 1973 Zeer schaarse, onregelmatige broedvogel van de bossen. Vanaf 1964 zijn geen broedgevallen meer met zekerheid bekend geworden. Het eerste bekende broedgeval dateert uit 1938 (Ard. 28: 94). In de veertiger en vijftiger jaren broedde er onregelmatig één paar; in sommige jaren misschien zelfs twee paren. In 1963 was ze zeker nog broedvogel (RN), terwijl ze in juni 1964 regelmatig jagend werd gezien (HAF).
De Sperwer is doortrekker en wintergast van half aug. tot begin mei. De eerste waarnemingsdatum is 31-7-70 (CSR) en de laatste in het voorjaar 7-5-67 (TT).

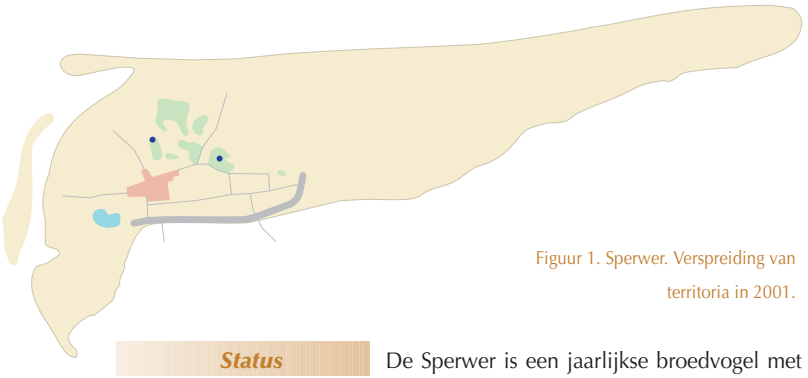

Figuur 1. Sperwer. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 2 territoria
2002: 1 territorium
2003: 2 territoria

De Sperwer is een jaarlijkse broedvogel met als regel één, soms twee broedparen.
Het broedgebied bevindt zich in de dennenbossen waar meestal een Sitkaspar als nestboom wordt gebruikt. Het tweede broedgeval in 2001 in de omgeving van het Groene Glop is niet zeker. Het is gebaseerd op losse waarnemingen en territoriaal gedrag aan het begin van het seizoen. Een nest is niet gevonden en ook laat in het broedseizoen werden geen waarnemingen meer gedaan (Klemann 2001). Opvallend is het Sperwernest in 2002 op circa 75 meter afstand van een bewoond Havikshorst; de jonge Sperwers zijn niettemin uitgevlogen.
De Sperwer trekt door en overwintert jaarlijks in zeer klein aantal.
Het aantal per dag waargenomen doortrekkende Sperwers blijft meestal beperkt tot zes of minder. Alleen op 22 oktober 1973 en op 18 oktober 1978 werden respectievelijk 17 en 16 naar zuid trekkende vogels genoemd en op 29 april 1987 29 (het maximum) naar oost trekkende vogels.

In het Groene Glop geringde Sperwers werden teruggemeld elders in Nederland (5) en in België (2) en Zweden (1). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren elders in Nederland (4) en in Denemarken (1).
Een interessante vorm van foerageren betreft de waarneming van een Sperwer in het dorp op 4 januari 1998 die een heel eind over een kale, lage iepenhaag heen en weer liep, terwijl onderin een angstige Huismus fladderde.

Ontwikkeling

Het vroegst bekende broedgeval van de Sperwer dateert uit 1938. In de jaren 1940 en de jaren 1950 was de soort mogelijk met twee broedparen vertegenwoordigd. In 1963 was de soort zeker broedvogel, mogelijk ook in 1964 (Mooser 1973). Door het toenemend gebruik van giftige bestrijdingsmiddelen zoals DDT is de Sperwer daarna lange tijd van Schiermonnikoog verdwenen. Pas in 1992, na een onderbreking van 27 jaar, heeft voor het eerst weer een paar op het eiland gebroed, in een spar in de Eerste Dennen. De soort heeft zich sindsdien gehandhaafd, meestal met één, soms twee broedparen. Daarmee is de stand dus weer terug op het niveau van de jaren 1940 en de jaren 1950. Landelijk is sprake van een verviervoudiging sinds midden jaren 1970 (SOVON 2002). Gezien het beschikbare broedareaal was en is een dergelijke toename op het eiland niet te verwachten. Opvallend is dat het toegenomen aantal Haviken op Schiermonnikoog tot nu toe het aantal broedende Sperwers niet negatief heeft beïnvloed.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:46 Pagina 225

Buizerd

Buteo buteo

Fr: Mûzebiter
D: Mäusebussard
E: Common Buzzard
F: Buse variable

Mooser 1973 Doortrekker en wintergast in zeer klein aantal van half aug. tot eind mei. De trek kan kennelijk in de herfst al vroeg inzetten. Op 20-7-67 zag Roselaar één vogel naar het westen vliegen. De eerste voorjaarsdatum is 26-3-67 (E.C.Smith) en de laatste 4-6-64 (M.Meyering). Soms kunnen op één dag vele tientallen vogels doortrekken (TT). Er is één waarneming die op overzomeren wijst. Van 22-6 tot 11-7-69 zag Beintema regelmatig een vogel in de Kobbeduinen.

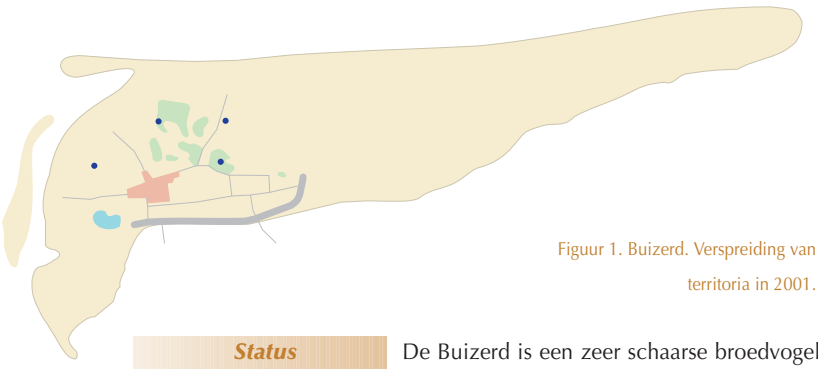

Figuur 1. Buizerd. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 4 territoria/nesten
2002: ten minste 2 territoria/nesten
2003: 3 territoria/nesten

De Buizerd is een zeer schaarse broedvogel van het westelijke deel van het eiland ten westen van de Reddingsweg. In 2001 werd bij drie van de vier paar Buizerds een nest gevonden. Als nestboom verkiest de Buizerd op het eiland den en berk. Daarbij valt op dat de soort soms met nog kleinere, geïsoleerde bosperceeltjes genoegen neemt dan de Havik. Broeden op de grond zoals in Friesland is vastgesteld (SOVON 2002), is van het eiland niet bekend en lijkt hier ook niet nodig. Opmerkelijk is bijvoorbeeld dat de Buizerd tot nu toe niet in de Eendenkooi heeft gebroed.

De Buizerd trekt in voor- en najaar regelmatig door en is een jaarlijkse wintergast in klein aantal. De soort wordt over het gehele eiland waargenomen. Op trek komen een enkele keer grote aantallen voor, zoals 100 exemplaren op 29 maart 1998 over de Oosterkwelder. Als regel zijn het echter maar enkele exemplaren of hooguit enkele tientallen. Spectaculaire Buizerdtrek is van het eiland niet bekend.

In het Groene Glop geringde Buizerds werden teruggemeld elders in Nederland (1) en in Duitsland (2). Verder werden in het Groene Glop drie vogels teruggevangen die elders in Nederland waren geringd.

Ontwikkeling

De Buizerd vestigde zich in 1997 voor het eerst als broedvogel. Wel werden al veel eerder overzomeraars gemeld, bijvoorbeeld in 1973, 1977, 1986, 1994 en 1995. Landelijk is sprake van een spectaculaire toename (SOVON 2002).

Ruigpootbuizerd

Buteo lagopus

Fr: Rûchpoat
D: Rauhfußbussard
E: Rough-legged Buzzard
F: Buse pattue

Mooser 1973 Doortrekker en overwinteraar in zeer klein aantal van eind sept. tot begin april. De vroegste datum is 29-9-60 (J.P.Kruyt) en de laatste 4-4-70 (A. 1970-2). Buiten deze tijd zijn er vijf waarnemingen bekend: 15-8-65 1 jong ex. op de Oosterkwelder (CSR); 22-4-68 1 ex. (TT); 7-5-67 1 ex. (TT); 22-5-64 1 jong ex. (R.H.Drent); 27-5-68 4 ex. (TT).

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

De Ruigpootbuizerd is een jaarlijkse doortrekker en wintergast in zeer klein aantal. Van half augustus tot eind mei kan de soort aanwezig zijn maar meestal arriveert de soort later en vertrekt eerder. De vroegste najaarsdatum is 7 augustus 1973, de laatste voorjaarsdatum 28 mei 1999. Er is één juniwaarneming in de Binnenkwelder, op 28 juni 1976. De aantallen variëren als regel van één of twee tot maximaal zeven exemplaren. Na 1998 werden er echter nooit meer dan twee waargenomen. De Ruigpootbuizerd legt een duidelijke voorkeur aan de dag voor de oostelijke helft van het eiland.

Schreeuwarend

Aquila pomarina

Fr: Gjalpearn
D: Schreiadler
E: Lesser Spotted Eagle
F: Aigle pomarin

Status

Dwaalgast
Beoordeelsoort CDNA
EU-Vogelrichtlijn

Er is één waarneming: 3 mei 1994 (adult, bij de bunker Wasserman).
De Schreeuwarend broedt in Oost-Europa, westelijk tot Noord-Duitsland.

Visarend

Pandion haliaetus

Fr: Fiskearn
D: Fischadler
E: Osprey
F: Balbuzard pêcheur

Mooser 1973 Er zijn acht waarnemingen bekend: 10-8-58 1 ex. over de Oosterkwelder (GLO, LJD); 30-4-69 1 ex. (TT); 4-5-67 1 ex. naar het noordoosten vliegend; 4, 5, 8 en 9-5-70 steeds 1 ex. gezien (E.C.Smith, RN, LZ, TT, KW); 8-5-69 1 ex. vissend op het wad (KW); 23-5-68 1 ex. (TT); 25-5-69 1 ex. (Vgl. 17: 118); 7-6-70 1 ex. naar het noordoosten vliegend (LZ, TT).

Status

Jaarlijkse doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

De Visarend is een jaarlijkse doortrekker, met meestal één, maar soms tot maximaal vier exemplaren per waarneming. De soort trekt in het voorjaar door van april tot in juni en in de herfst van ongeveer midden augustus tot begin november. De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 1 april 1992, 9 juni 1982 en 9 juni 2000. In het najaar zijn dat respectievelijk 11 augustus 1973 en 2 november 1995.
Buiten bovengenoemde periodes zijn alleen nog waarnemingen bekend uit februari en juli: 21 februari 1999 (zuidoostelijke kwelder), 4 juli 2001 (Oosterkwelder), 8 juli 2002 (overvliegend naar zuid bij de Westerplas), en 18 juli 1983 (Banckspolder).
De Visarend lijkt in het voorjaar in een vrij regelmatig patroon over het eiland te trekken. Hij vliegt als regel aan ten noordwesten van de vuurtoren, maakt dan een min of meer rechte lijn naar de bunker Wasserman en buigt daar dan weer af naar het zuidoosten. Overigens is de soort wel op het hele eiland waar te nemen.

Ontwikkeling

Vooral in april-mei en in september is de Visarend een zeer geregelde verschijning. Niettemin is het aantal waarnemingen in het voorjaar vier keer zo hoog als in het najaar. Zeker vanaf 1990 is de soort op doortrek aanzienlijk toegenomen. In de periode 1970-1989 zijn er bijvoorbeeld ruim 40 waarnemingen, in het tijdvak 1990-2003 meer dan 125!

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:46 Pagina 227

Torenvalk

Falco tinnunculus

Fr: Reade Wikel
D: Turmfalke
E: Common Kestrel
F: Faucon crécerelle

Mooser 1973 Zeer schaarse, waarschijnlijk regelmatige broedvogel van de bossen en de eendenkooi. Het is niet bekend wanneer de Torenvalk zich op het eiland gevestigd heeft. Uit de eerste helft van deze eeuw zijn nauwelijks gegevens bekend. De eerste positieve mededeling die op broeden wijst, komt uit 1947 (JdJ). Daarna wordt de soort regelmatig met 1-3 paren als broedvogel opgegeven: 1955: 1 à 2 broedparen (LJD); in de eendenkooi regelmatige broedvogel met 1, soms 2 paren (TT, med. LJD); 1963: 1 nest (TT); 1964: 1 paar in de eendenkooi en 2 paren in de bossen (RN, HAF); 1966 en 1967: mogelijk 1 paar (P.Harthoorn, JCK); 1968: waarschijnlijk broedvogel van de eendenkooi (GAB); 1969: 1 broedpaar in de eendenkooi (J.v.Boven) en mogelijk één in de Westerduinen (GG).
In 1970 mislukte een broedpoging in de eendenkooi (TT). Ze was dat jaar broedvogel in de dennen (KW).
De Torenvalk wordt het gehele jaar door gezien, ook in de zomermaanden van de jaren waarin de soort niet positief als broedvogel is vastgesteld. In de maanden aug. – okt. en in april is doortrek waargenomen (JT).

Status

Voormalige broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

De Torenvalk is in de periode 2001-2003 niet broedend vastgesteld.
De soort is een geregelde, jaarlijkse doortrekker en wintergast in zeer klein aantal. Na 1992, het laatste jaar van broeden, is de vroegste najaarsdatum 7 juli 1993 en de laatste voorjaarsdatum 13 mei 2001.

Ontwikkeling

Schiermonnikoog is een eiland waar tot 2003 de Veldmuis ontbrak en de aantallen van de Torenvalk zijn dan ook altijd laag geweest. Het eerste broedgeval dateert uit 1947, daarna is de soort een regelmatige broedvogel geweest met één tot drie paar (Mooser 1973). In 1973 hebben er twee paar op het eiland gebroed, onder meer in een kast in de Eendenkooi. Ook tussen 1974 en 1985 was de soort regelmatig met één tot twee broedparen aanwezig. In 1986 was één paar aanwezig in de Kobbeduinen in de omgeving van een nestkast aan het Eerste Baken. Tot een broedgeval is het echter niet gekomen, waarschijnlijk door een te gering voedselaanbod, want in juni verdwenen de vogels weer (Bakker 1987). In 1992 werden twee paar vastgesteld. Waarschijnlijk is dit het laatste jaar dat de soort op het eiland heeft gebroed. Sindsdien zijn er in ieder geval geen juniwaarnemingen meer bekend. Het is interessant na te gaan of de verschijning van de Veldmuis in 2003 op het eiland (de Jong 2003) in de toekomst positieve gevolgen zal hebben voor het voorkomen van broedende Torenvalken.
In sommige jaren, zoals in 1975 en in 1994, heeft het voorkomen van de Torenvalk in juli en augustus een invasieachtig karakter. Zo werden op 5 augustus 1978 maar liefst 30 exemplaren gemeld. De vogels waren zeer hongerig en joegen bij gebrek aan beter op strandvlooien, vlinders en mieren, zoals dat ook al in 1975 werd waargenomen. Na 1994 zijn dergelijke invasieachtige voorkomens niet meer gemeld en bleef het aantal beperkt tot één of hooguit enkele exemplaren.

Roodpootvalk

Falco vespertinus

Fr: Readpoatfalk
D: Rotfußfalke
E: Red-footed Falcon
F: Faucon kobez

Mooser 1973 Er zijn twee waarnemingen bekend, waarvan de eerste door CNA als onbevestigde waarneming wordt beschouwd: 5-6-63 1 ♀ (LJD); 06-08 – 03-09-68 1 eerste jaars vogel in de duinen; op de laatst genoemde datum dood gevonden (Vgl. 16: 64 en med. LJD).

Status

Onregelmatige doortrekker

De Roodpootvalk is vanaf het midden van de jaren 1980 bijna elk jaar waargenomen met maxima van 72 en 34 exemplaren, respectievelijk op 30 en 31 mei 1992. In dat jaar had het voorkomen van de Roodpootvalk in Nederland een invasieachtig karakter. Op 30 april 1993 werden 20 exemplaren gemeld. De jaren daarna bleef het aantal meestal beperkt tot één tot drie, met alleen op 1 september 1996 nog een uitschieter van 10.
De soort wordt meestal waargenomen ten oosten van Vredenhof en in de Oosterkwelder maar ook wel elders op het eiland. De Roodpootvalk is waargenomen in de periode van 19 april tot 28 juni en van 16 augustus tot 24 september. Er is één maartwaarneming: 14 maart 1993 op het Oosterstrand. De najaarstrek is in Nederland aanzienlijk minder omvangrijk dan de voorjaarstrek (Bijlsma et al. 2001). Ook op Schiermonnikoog worden de meeste waarnemingen in mei gedaan.

Smelleken

Falco columbarius

Fr: Stienfalk
D: Merlin
E: Merlin
F: Faucon émerillon

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein aantal van eind aug. tot begin nov. en van half april tot begin mei. De vroegste najaarswaarneming is 13-8-61 en de laatste 14-11-65 (TT). De vroegste voorjaarswaarneming is 19-4-63 (VWG/NJN) en 19-4-64 (TT) en de laatste 7-5-67 (TT). Er zijn vier winterwaarnemingen: 8-12-65 1 ex. (TT); 25 – 28-12-65 enkele ex. (A. 1966-2); 30-12-62 1 ex. in de duinen (GLO); 4-2-62 1 ex. in de Oosterkwelder (A.J.den Held).

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

EU-Vogelrichtlijn

Het Smelleken is een jaarlijkse doortrekker en wintergast in zeer klein aantal van half augustus tot eind mei. De vroegste najaarsdatum is 7 augustus (1989 en 1995), de laatste voorjaarsdatum 31 mei 2003. Zomerwaarnemingen zijn na 1970 niet bekend. Bijna altijd gaat het om één exemplaar, zelden om twee tot vijf.
De soort wordt vooral aangetroffen in de kwelder en aan de oostkant van de Banckspolder. Tijdens zeetrekwaarnemingen zijn 26 Smellekens geteld, waarvan 12 in oktober en zeven in april.
Als prooi zijn in ieder geval een Bonte Strandloper en een Graspieper vastgesteld.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:46 Pagina 229

Boomvalk

Falco subbuteo

Fr: Blauwe Wikel
D: Baumfalke
E: Eurasian Hobby
F: Faucon hobereau

Mooser 1973 Op 24-5-31 zag F.C.v.Heurn een paartje en noemt de soort ongetwijfeld broedvogel van de jonge bebossing (Lim. 4: 26).
De Boomvalk is in zeer klein aantal doortrekker van half aug. tot begin okt. en van half april tot eind mei. De vroegste najaarsdatum is 30-7-69 (VWG/NJN) en de laatste 5-10-64 (P.v.Hecke). De vroegste voorjaarswaarneming is 10-4-66 (VWG/NJN) en 7-6-1965 (GLO). Er zijn de volgende juni- en juli-waarnemingen: 23-6-69 1 ex. bij de Tweede Dennen (AJB); 3 – 4-7-64 1 ex. in de omgeving van de eendenkooi (JT); 11 en 13-7-67 1 ex. bij de eendenkooi (S-IV); 17-7-68 1 ex. bij de eendenkooi (VWG/NJN); 18-7-68 1 ex. bij de Willemsduinen.

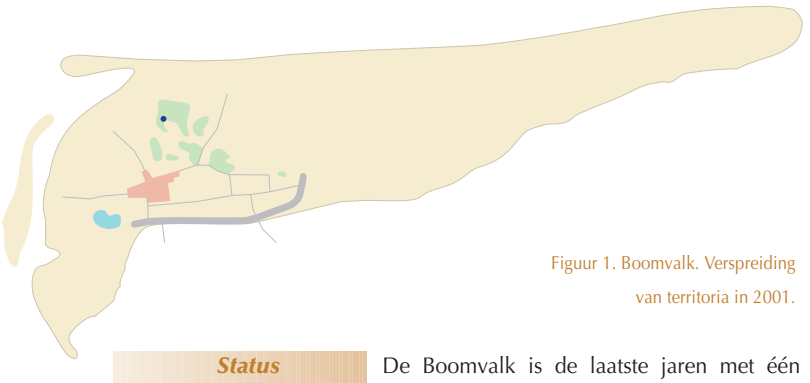

Figuur 1. Boomvalk. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Rode Lijst

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 1 broedpaar
2002: 1 broedpaar
2003: 1 broedpaar

De Boomvalk is de laatste jaren met één broedpaar vertegenwoordigd. De soort broedt in oude kraaiennesten in het bosgebied.
De vroegste melding betreft een erg vroege, enigszins onwaarschijnlijke waarneming op 9 maart 1975. Meestal arriveren de Boomvalken in april. De vroegste datum uit die maand is 5 april 1982, ook nog aan de vroege kant.
De laatste najaarsdatum is 18 oktober 1995. Er is ook nog een melding van 8 november 1996 maar gezien het zeer late tijdstip is het de vraag hoe betrouwbaar deze is. Het gaat steeds om één of hooguit enkele, maximaal vier, exemplaren.

Ontwikkeling

Eind jaren 1960 waren er enkele zomerwaarnemingen (Mooser 1973). Ook in 1973 heeft één exemplaar overzomerd. Uit de jaren 1973-1978 werden waarschijnlijke broedgevallen opgegeven. Ook uit de jaren daarna, bijvoorbeeld 1985 en 1986, zijn er verschillende waarnemingen die op broeden kunnen duiden maar het kunnen net zo goed overzomerende vogels zijn geweest. Voor het eerst in 1992 konden op Schiermonnikoog territoriale Boomvalken worden opgetekend (Bakker 1995). In 1998 werd prooioverdracht geconstateerd maar een nest werd niet gevonden. Het eerste echt zekere broedgeval dateert van 2001. In dat jaar zijn, evenals in 2002, ook uitgevlogen jongen waargenomen. Vanaf 2001 lijkt de Boomvalk zich een vast plaatsje op het eiland te hebben verworven. Dit past in de landelijke trend, waar ook sprake is van toename van de Boomvalk in meer open cultuurland in het westen en noorden, onder meer op de Waddeneilanden, al ziet de landelijke situatie er aanzienlijk minder rooskleurig uit (SOVON 2002). Overigens wordt de Boomvalk in SOVON (2002) nog niet als broedvogel van Schiermonnikoog vermeld. Dit is terecht, omdat de broedgevallen op het eiland dateren van na 2000.
Als doortrekker en soms overzomeraar is de Boomvalk vanaf 1970 jaarlijks vertegenwoordigd, met uitzondering van 1976 en 1981.

Giervalk

Falco rusticolus

Fr: Jachtfalk
D: Gerfalke
E: Gyr Falcon
F: Faucon gerfaut

Status

Dwaalgast
Beoordeelsoort CDNA
EU-Vogelrichtlijn

Er is één geval: 24-30 maart 1998 (Oosterkwelder, onvolwassen, witte vorm; foto's: Dutch Birding 20: 92, 1998; 21: 312, 1999; Van den Berg & Bosman 2001).

De Giervalk broedt in subarctische gebieden rond de noordpool, in Europa in IJsland, Scandinavië en Noord-Rusland.

Slechtvalk

Falco peregrinus

Fr: Noardske Falk
D: Wanderfalke
E: Peregrine Falcon
F: Faucon pèlerin

Mooser 1973 In 1926 is er een geslaagde broedpoging geweest waarbij ten slotte 1 jong is uitgevlogen (Ard. 16: 4). Op 5-6-26 vond BROUWER: "op de Willemsduinen een nest in een wrakhouten kistje, rond het kistje veeren, uitwerpselen en erin een forsche jonge Slechtvalk met al doorkomende slagpennen" en op 24-06 1926: "in het terugloopen ontdekte ik de jonge valk op een geroeste blikken bus aan, die aan den Waddenkant lag." Als prooidieren vermeldt BROUWER: postduif, Goudplevier, Zilvermeeuw-kuikens, Visdief, Merel, Spreeuw. Wonderlijk genoeg ontbreken waarnemingen uit de veertiger en vijftiger jaren. In de zestiger jaren was de Slechtvalk doortrekker in zeer klein aantal van begin sept. tot eind okt. en van begin april tot begin juni. De vroegste herfstwaarneming is 2-9-68 (E.C.Smith) en de laatste 3-1-67 (R.Visser, HAF c.s.). De uiterste voorjaarswaarnemingen zijn 5-4-66 (J.Kortselius) en 3-6-68 (E.C.Smith). Er zijn twee aug.-waarnemingen welke mogelijk hetzelfde ex. betreffen: 1-8-1969 1 ex. naar west vliegend (VWG/NJN); 2-8-69 1 ex. bij de Vierde Slenk (VWG/NJN). Uit de winter zijn drie waarnemingen bekend: winter '69/'70 regelmatig 1 ex. door velen gezien (C.A.v.d.Wal, med. GG); 4-1-69 1 jong ex. op de Oosterkwelder (R.Sluys); 9-2-68 1 ex. bij de Willemsduinen (E.C.Smith).

Status

Incidentele broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Rode Lijst
EU-Vogelrichtlijn

In recente tijd heeft de Slechtvalk alleen in 2002 op het eiland gebroed. Er werd toen een vogel waargenomen in de kwelder, slepend met nestmateriaal. Tevens werd prooioverdracht geconstateerd. Later werd ook een jong met kopdons gezien.
De Slechtvalk wordt in alle maanden van het jaar en over het hele eiland waargenomen. In 2003 was er nog een zomerwaarneming op 2 juni in de Banckspolder.

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: geen
2002: 1 territorium
2003: geen

Ontwikkeling

Naast het broedgeval in 2002 heeft de Slechtvalk alleen in 1926 met succes op Schiermonnikoog gebroed. Dat jaar werd een nest gevonden bij het Willemsduin, waarvan één jong is uitgevlogen (Mooser 1973).
Het aantal waarnemingen buiten het broedseizoen is duidelijk toegenomen en de soort wordt zeer regelmatig gezien.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:46 Pagina 231

Waterral

Rallus aquaticus

Fr: Wetterhintsje
D: Wasserralle
E: Water Rail
F: Râle d'eau

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van het Kapenglop, Griënglop en de Johannespolder. LEEGE (1907) vermeldt haar niet. WOLTMANS (DLN 15: 47) geeft voor de soort voor 1912 op als regelmatige broedvogel. In 1926 was ze waarschijnlijk broedvogel (GAB). In de dertiger en veertiger jaren wordt ze als algemene broedvogel opgegeven. Zo werden b.v. in 1933 8 nesten gevonden (Ard. 23: 61). Volgens Van Rollingswier was de stand in 1945 wel erg spektakulair: zeker 8 nesten gevonden, mogelijk wel 50 (!) paren. Uit de vijftiger jaren zijn geen gegevens bekend. In elk geval is de Waterral in de zestiger jaren broedvogel geweest: in 1967 waren er zeker 6 broedparen (JCK).
Gegevens van 18 vuurtoren-slachtoffers uit de periode 1932-1937 (Ard. 28: 72) en 1 uit 1965 geven misschien het beste de trektijden weer: augustus 1, september 1, oktober 1, november 10, maart 3, april 2, mei 1. De Waterral blijft ook in zachte winters in klein aantal aanwezig (TT).

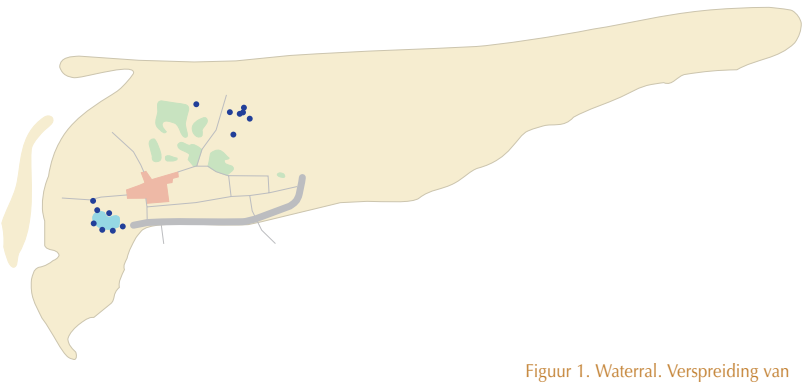

Figuur 1. Waterral. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 14 territoria
2002: 14 territoria
2003: 15 territoria

De Waterral is een schaarse broedvogel rond de Westerplas en in het Kapenglop, de Binnenkwelder en het gebied ten noorden van de bossen. Broedvogels komen waarschijnlijk in maart terug.
Ringvangsten van Vogelringstation Schiermonnikoog geven een beeld van het verloop van de najaarstrek. De eerste vogels zijn op 29 juli 1995 gevangen, de laatste op 20 november 2001. Deze datums geven niet het begin en eind van de najaarstrek aan, aangezien in juli en augustus waarschijnlijk nog broedvogels worden gevangen en het ringstation rond half november sluit. De top van de vangsten ligt in de eerste helft van november met een maximum van 28 vogels op één dag (figuur 2).
Buiten de broedtijd wordt de Waterral gezien of gehoord bij de Westerplas en in andere natte delen van het eiland. Het gaat dan meestal om enkele vogels. Een uitzondering is de waarneming bij de Westerplas op 13 september 2001 van 20 vogels. Er zijn enkele december-, januari- en februariwaarnemingen. Het maximumaantal in deze periode is negen vogels op 29 december 1984 bij de Westerplas.
In het Groene Glop geringde Waterrallen werden teruggemeld in Duitsland (1) en Frankrijk (1). Verder werd in het Groene Glop één vogel teruggevangen die elders in Nederland was geringd.

Ontwikkeling

De Waterral was in het begin van de 20ste eeuw een zeer schaarse broedvogel en is sindsdien waarschijnlijk een jaarlijkse broedvogel geweest. In 1967 broedden zeker zes paar (Mooser 1973).
In 1973 broedden 13 paar, vrijwel gelijkelijk verdeeld over de Westerplas en de Binnenkwelder. Eén paar werd gemeld van een poldersloot. In 1978 was het aantal meer dan verdubbeld tot 28 broedparen. De toename kwam voor een aanzienlijk deel voor rekening van het Kapenglop. Er broedde zelfs een paar in het natte deel van de Westerduinen. Het jaar 1986 kan gezien worden als het absolute topjaar met 86 territoria. De dichtstbezette gebieden waren toen de Binnenkwelder ten oosten van de Reddingsweg en het gebied rond de Westerplas; de Westerduinen

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:46 Pagina 232

Tabel 1. Waterral. Aantal broedparen in de Westerplas in 1992-2003.

Jaar	Aantal broedparen
1992	15
1995	7
1996	6
1997	8
1998	13
1999	6
2000	7
2001	7
2002	4
2003	7

waren verlaten. Het voorjaar van 1986 was zeer nat, in tegenstelling tot dat van 1992.
De beschikbare gegevens laten vanaf 1986 een afname zien naar 21 paar in 1992 tot een kleine 15 na 2000. In de Westerplas treedt deze afname ook op, met sterk fluctuerende aantallen (tabel 1).
De fluctuaties worden veroorzaakt door de wisselende waterstand in het voorjaar en het weer in de voorafgaande winter (SOVON 2002). Op Schiermonnikoog kan de achteruitgang komen door de verlaging van de grondwaterstand waardoor, als gevolg van verdroging, verruiging en opslag toenemen. De natte delen in het duingebied en de Binnenkwelder zijn daarvoor gevoeliger dan het gebied rond de Westerplas. Landelijk neemt het broedvogelbestand licht af (SOVON 2002).

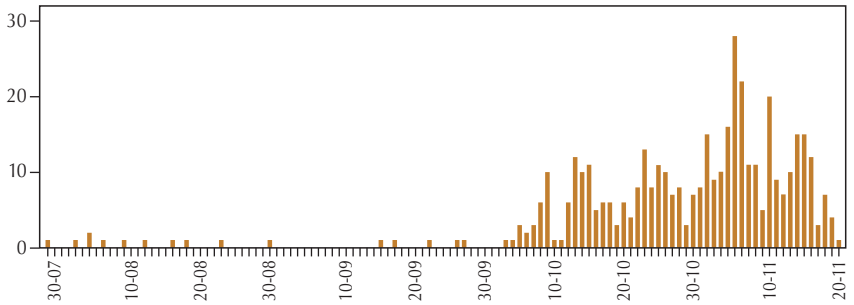

Figuur 2. Waterral. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1994-2003.

Porseleinhoen

Porzana porzana

Fr: Bunt Reidhintsje
D: Tüpfelsumpfhuhn
E: Spotted Crake
F: Marouette ponctuée

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 1 territorium

2002/2003: 4 territoria

Mooser 1973 Er zijn acht waarnemingen bekend, die misschien ten dele betrekking hebben op hetzelfde ex.: 9-8-64 1 ex. (Hallmann, CNA); 10-8-68 1 ex. in de eendenkooi (VWG/NJN); 21-8-67 1 ex. in de Johannespolder (S.T.Tjallingii); 1-9-67 1 ex. gevangen en geringd (LB); begin 9-67 twee keer 1 ex. gezien (JCK); 7-9-67 1 ex. (E.C.Smith, CNA); 17-10-69 1 ex. (C.Breek); 30-3-36 1 dood bij de vuurtoren (Ard. 28: 72).

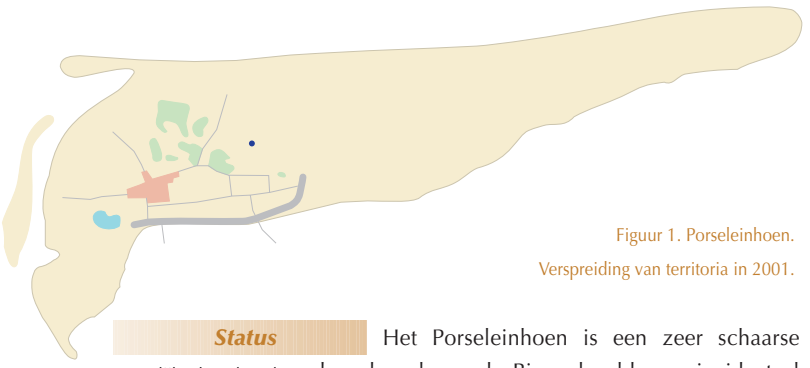

Figuur 1. Porseleinhoen. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel
Rode Lijst
EU-Vogelrichtlijn
Wetlandsoort (1%: 10.000)

Het Porseleinhoen is een zeer schaarse broedvogel van de Binnenkwelder en incidenteel van het Kapenglop.
De soort komt aan vanaf begin april en vertrekt eind oktober. De vroegste waarneming in het voorjaar is op 1 april 1988, de laatste in het najaar op 30 oktober 1995. Over doortrek is niets bekend. Een in het Groene Glop geringd Porseleinhoen werd teruggemeld in Frankrijk.

Ontwikkeling

Mooser (1973) vermeldt het Porseleinhoen niet als broedvogel in de periode tot 1971. In 1978 broedde voor het eerst één paar in de Binnenkwelder. In 1986 broedden daar vijf paar. Daarna valt er een gat tot aan 2001. Echter, losse waarnemingen uit de maand mei in de jaren 1975, 1980, 1987, 1988 en 1994 duiden mogelijk op broeden. De aantallen broedparen kunnen fluctueren afhankelijk van de waterstand (SOVON 2002).

Kwartelkoning

Crex crex

Fr: Teapert
D: Wachtelkönig
E: Corn Crake
F: Râle des genêts

Mooser 1973 Tot 1939 mogelijk met enkele paren regelmatige broedvogel. LEEGE (1907) geeft enkele paren op. Over het voorkomen wordt verder het volgende vermeld (Lim: 35: 24): in 1931 op 25-7 1 dood ex.; in 1934 op 9-6 1 roepend (zie ook Ard. 23: 219); in de jaren van 1932-1936 waren er enkele broedparen waarvan echter geregeld nesten uitgemaaid werden. De waarneming van 25-7-31 betreft een overjarig ♀ dat zich tegen de vuurtoren dood vloog. Het is de vraag of deze tot de broedvogels gerekend mag worden (Ard. 21: 55). Haverschmidt c.s. veronderstellen dat de Kwartelkoning misschien in 1950 nog broedvogel was. Buiten de gegevens uit de broedtijd zijn drie waarnemingen bekend: 18-10-32 1 ex. bij het dorp (G.F.Makkink); 20 – 22-4-65 2 ex. in de binnenduinen (CSR); 12-5-69 1 ex. roepend bij de eendenkooi (AJB).

Status

Voormalige mogelijke broedvogel

Rode Lijst

EU-Vogelrichtlijn

Er zijn na 1969 twee waarnemingen: op 15 mei 1974 werden twee vogels waargenomen en werd een broedgeval vermoed, en op 25 mei 1998 werd een vogel gehoord.

Ontwikkeling

Ondanks de toename van de Nederlandse populatie in de jaren 1998-2000, heeft de Kwartelkoning zich noch op Schiermonnikoog noch op de andere Waddeneilanden gevestigd (SOVON 2002). De ruigten van de kweldervegetatie bieden kennelijk geen geschikte broedbiotoop.

Waterhoen

Gallinula chloropus

Fr: Reidhintsje
D: Teichhuhn
E: Common Moorhen
F: Gallinule poule-d'eau

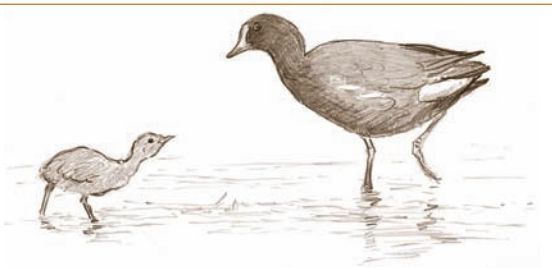

Mooser 1973 Zeer schaarse tot schaarse broedvogel van de Banckspolder, Johannespolder, binnenduin, eendenkooi, Kapenglop en binnenkwelder. Voor 1906 (LEEGE), 1934 (G.J.v.Oordt), 1947 (WJR) en 1950 (F.Haverschmidt c.s.) wordt het Waterhoen niet als broedvogel opgegeven. Toch is het niet onwaarschijnlijk dat ze zowel in de twintiger jaren als in de dertiger jaren gebroed heeft, getuige de waarnemingen van Brouwer: 24-06-26 1 ex. in een rietpoeltje van een weiland tussen reddingsweg en Kooiweg en : 14-05-38 2 ex. in de Banckspolder.
Deze vermoedens worden versterkt doordat DUYFJES (1938) het Waterhoen broedvogel noemt. Daarna komen er weer berichten van Draayer die haar voor 1955 als broedvogel van de eendenkooi en de Banckspolder opgeeft. Waarschijnlijk heeft de soort zich sindsdien langzaam uitgebreid. In 1967 konden zeker 12 broedparen worden vastgesteld, een aantal, dat voor 1970 duidelijk hoger moet liggen (GG). Nieuwenhuis geeft voor dat jaar tenminste 14 broedparen op.
Het Waterhoen is doortrekker in onbekend aantal. In de periode van 1932-1937 werden in okt en dec., mrt. en april enkele vuurtoren-slachtoffers verzameld (Ard. 28). Voor 1969 meldt Beintema de aankomst van het eerste ex. bij de Herdershut op 25-03. De soort is wintergast in klein aantal.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse wintergast

Wetlandsoort (1%: 20.000)

Het Waterhoen is een vrij schaarse broedvogel die zich concentreert rond de Westerplas en in de Banckspolder. De soort broedt verder in het Kapenglop, de Eendenkooi, de Binnenkwelder en de Kobbeduinen. Vanaf half maart kunnen baltsende vogels worden gehoord.
Buiten de broedtijd wordt de soort in klein aantal het gehele jaar door waargenomen. De losse waarnemingen en tellingen tijdens hoogwater leveren zelden meer dan enkele tientallen vogels op, die dan

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 25 territoria

2002: 30 territoria

2003: 32 territoria

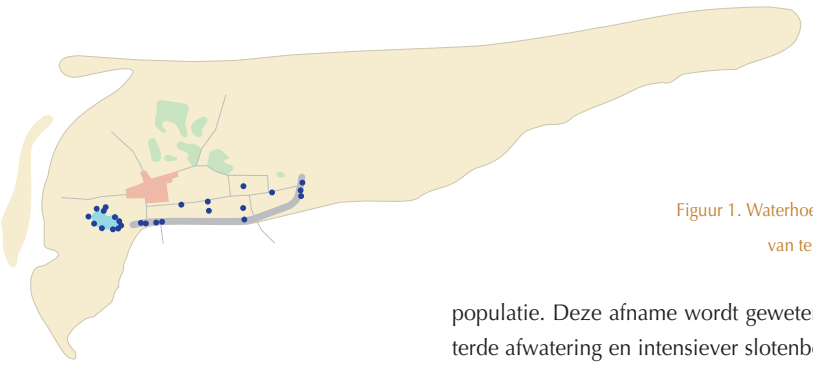

Figuur 1. Waterhoen. Verspreiding van territoria in 2001.

Tabel 1. Waterhoen. Aantal broedparen in de Westerplas in 1992-2003.

Jaar	Aantal broedparen
1992	15
1995	8
1996	4
1997	5
1998	7
1999	9
2000	11
2001	10
2002	14
2003	9

uitsluitend in en bij de Westerplas en in de Banckspolder worden gezien. Het maximumaantal is 60 vogels op 17 januari 1985.

Ontwikkeling De opgaande lijn van aantallen broedparen waarvan in het eind van de jaren 1960 sprake was (Mooser 1973), zette zich in de jaren 1970 verder door. De groei naar 67 paar in 1973 en zelfs 98 in 1978 kan spectaculair genoemd worden. Het Waterhoen broedde toen ook in de Westerduinen en het Groene Glop. In 1986 broedden 79 paar en in 1992 83. Het aantal broedparen liep sindsdien drastisch terug en bereikte een dieptepunt in 1996-1997. Het Waterhoen herstelde zich licht maar kwam niet meer op het hoge peil van begin jaren 1990. Ook in de Banckspolder zette de achteruitgang door. Van de negen paar eind jaren 1980 waren er in 2003 nog twee over (figuur 2).
Het beeld past in dat van de landelijke, afnemende populatie. Deze afname wordt geweten aan verbeterde afwatering en intensiever slotenbeheer in landelijk gebied (SOVON 2002). Het is in dit verband niet duidelijk waarom de populatie in de Westerplas gedurende ruim 30 jaar is teruggelopen van 30 broedparen in 1973 tot negen in 2003 (tabel 1).
Het is waarschijnlijk dat het bij tellingen en losse waarnemingen buiten de broedtijd voornamelijk om vogels van het eiland gaat.

Figuur 2. Waterhoen. Aantal broedparen in 28 hectare van de Banckspolder in 1971-2003.

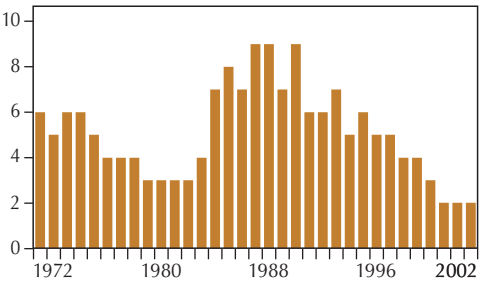

Meerkoet

Fulica atra

Fr: Markol
D: Bläßhuhn
E: Eurasian Coot
F: Foulque macroule

Mooser 1973 Vrij schaarse broedvogel van Johannespolder en Kapenglop. De Meerkoet heeft zich vrijwel zeker pas in de zestiger jaren op het eiland gevestigd. In 1965 noemt Nieuwenhuis haar als broedvogel van de Johannespolder. Het is echter niet duidelijk of ze reeds eerder achter in de toenmalige Westerkwelder heeft gebroed. In enkele jaren tijds heeft de soort zich sterk uitgebreid, zodat in 1967 naar schatting 35 paren broedden. Hoogstwaarschijnlijk is ze ook in de jaren daarna nog duidelijk toegenomen. Kiewiet vermeldt voor 1970 zelfs 50 à 70 broedparen. Over het optreden buiten de broedtijd is weinig bekend. De laatste jaren kunnen zelfs enkele honderden vogels gezien worden in de Johannespolder. Het maximum aantal is 350 ex. op 21-9-70. De vondst op 21-11-32 van een ♂ onder de vuurtoren, wijst vrijwel zeker op trek. De Meerkoet overwintert soms in klein aantal.

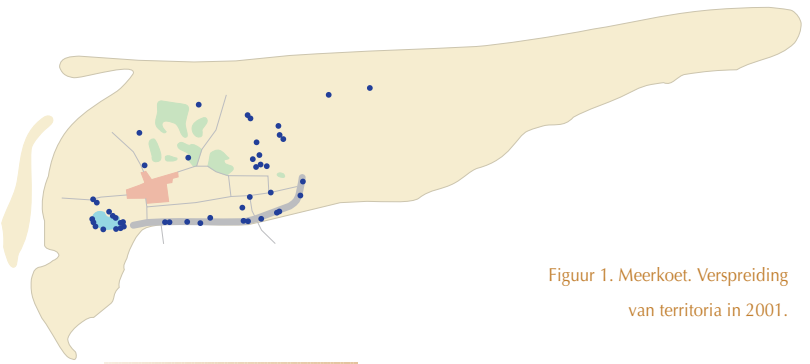

Figuur 1. Meerkoet. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (1%: 17.500)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 47 territoria

2002/2003: 61 territoria

De Meerkoet is een vrij talrijke broedvogel. Overal waar zoet water aanwezig is, zoals in plassen en slootjes, kan de soort broedend worden waargenomen. Ook nattere gedeelten van het bosgebied en de duinen, evenals de Strandvlakte worden niet gemeden. In het bosgebied en de duinen is broeden op sommige plaatsen wel afhankelijk van de waterstand. In natte jaren, zoals 2002, is de soort op meer plekken aanwezig dan in droge jaren. Het valt op dat de Meerkoet vaak met opvallend weinig water genoegen neemt.

De hoogste aantallen worden geteld van eind juli tot eind november. In het voorjaar is er een lichte top in de tweede helft van maart en de eerste helft van april. Hieruit en uit de vondsten van dode vogels langs het strand kan worden afgeleid dat de soort in elk geval in zeer klein tot klein aantal doortrekt (figuur 2, figuur 3).

De Westerplas is na het broedseizoen als verblijfplaats veruit favoriet. Daarnaast worden Meerkoeten waargenomen in de Banckspolder, op het wad, in de Kooiplas en op het Rif. Een heel enkele waarneming komt van de Balg.

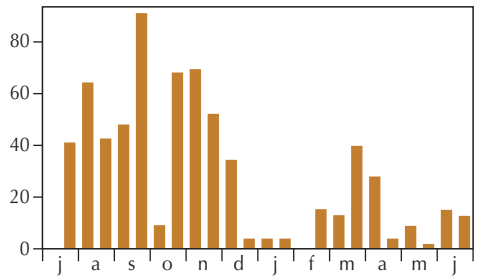

Figuur 2. Meerkoet. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

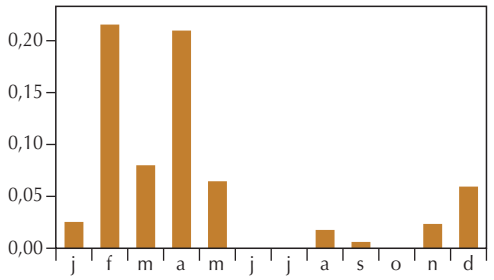

Figuur 3. Meerkoet. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=103; bron NZG-NSO).

Ontwikkeling

De Meerkoet heeft zich pas in de jaren 1960 als broedvogel gevestigd. De soort heeft voor het eerst gebroed in de Westerplas, toen deze van de zee werd afgesloten, en aldus de eerste zoetwaterplas op Schiermonnikoog ontstond. De stand nam daarna snel toe. In 1967 werd het aantal broedparen op 35 geschat en in 1970 op 50-70 (Mooser 1973). Sindsdien ziet de Meerkoetpopulatie er door de jaren heen als volgt uit: 53 paar in 1973, 101 in 1978, 87 in 1986, 94 in 1992 en 53 in 2002.

Dat betekent dat er in 2002 evenveel broedparen waren als in 1973 maar dat in de tussenliggende periode het aantal aanzienlijk hoger lag. Dit is opmerkelijk omdat landelijk sprake is van een aanzienlijke toename (SOVON 2002). Opvallend is ook dat in de langjarige tellingen van de Westerplas voor 1992 49 paar werden opgegeven, terwijl in de periode 1995-2002 het aantal steeds rond de 15 schommelde. Wel valt op dat de soort tegenwoordig op veel meer plaatsen is aan te treffen dan alleen in de Johannespolder (Westerplas) en het Kapenglop (cf. Mooser 1973). De Westerplas, die in 1978 en 1992 nog meer dan de helft van het aantal broedvogels telde, heeft steeds meer terrein prijs moeten geven aan de Banckspolder, het gebied tussen Badweg en Prins Bernhardweg en de Binnenkwelder. De Meerkoet broedt ook steeds vaker alleen of met slechts enkele paren bij elkaar.

In het najaar komen soms grote groepen voor. Aannemelijk is dat hier ook vogels uit Noord- en Oost-Europa bij zitten. Het maximumaantal is 725 op 2 november 1971.

Op 15 september 1980 werden 320 Meerkoeten geteld, het maximum voor dat jaar. Later – maar dit is al geen najaarstelling meer – werden op 19 juli 1984 nog 180 exemplaren waargenomen. Na 1984 komen de aantallen bij geen enkele totaaltelling van het eiland meer uit boven de 65 (15 oktober 1984).

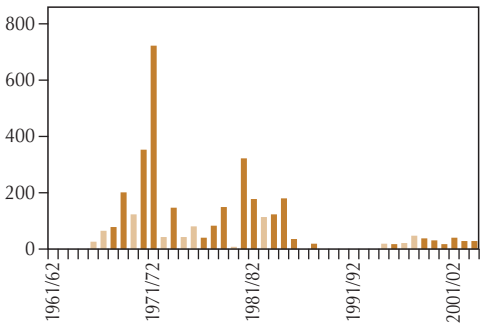

Figuur 4. Meerkoet. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

Dat is wel vreemd, omdat het opgegeven aantal broedvogels dit aantal al overschrijdt. De Meerkoet is in ieder geval na de jaren 1970 en begin jaren 1980 bij de hoogwatertellingen om onduidelijke redenen fors afgenomen (figuur 4).
In het najaar en in de winter zitten de Meerkoeten voornamelijk geconcentreerd op de Westerplas. In de winter is de Meerkoet vooral de laatste jaren tamelijk schaars tot zeer schaars, en bij vorst mogelijk geheel afwezig.

Kraanvogel

Grus grus

Fr: Kraen
D: Kranich
E: Common Crane
F: Grue cendrée

Mooser 1973 Er zijn drie waarnemingen bekend: 13-4-66 1 ex. fouragerend in de Banckspolder; later gezien in de Kobbeduinen (VWG/NJN); 7-5-63 2 ex. (TT); 30 – 31-5-55 1 ex. (LJD).
Volgens Talsma werd de Kraanvogel in de jaren voor 1963 in het voorjaar meer gezien.

Status

Onregelmatige doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 750)

De Kraanvogel is een doortrekker in zeer klein aantal die niet elk jaar wordt gezien. Van de 25 waarnemingen vallen er 20 in het voorjaar. De vroegste datum is 26 maart 1989, de laatste 5 juni 1976.
Er is één augustuswaarneming van 13 augustus 1997 en er zijn drie novemberwaarnemingen, waarvan de laatste 24 november 1990 is.
De meeste vogels worden overtrekkend gezien. Uitzonderingen zijn pleisterende vogels op 23 april 1973, 26 maart 1998 (Kobbeduinen, vier), 10 mei 2001 (wad Westerstrand) en 29 maart 2002 (Westerplas).

Scholekster

Haematopus ostralegus

Fr: Stranjilp
D: Austernfischer
E: Eurasian Oystercatcher
F: Huîtrier pie

Mooser 1973 Zeer talrijke broedvogel van het gehele eiland, in het bijzonder van de Banckspolder, de Oosterkwelder en Kobbeduinen. LEEGE (1907) noemt haar een niet talrijke broedvogel, vooral in de polder en bij de Kobbeduinen. Brouwer en v.Dobben geven voor resp. 1926 en 1939 hetzelfde op. Kwantitatieve gegevens komen pas uit 1948. Er broedden toen 400 paren (JdJ). Volgens een artikel in de NRC (dd. 19-6-1950) waren er dat jaar 300 broedparen, terwijl De Jong voor 1955 minstens 1000 broedparen opgeeft. In 1967 gaf een uitgebreide inventarisatie 900 broedparen op (P.Harthoorn, LZ, e.a.), waarvan bijna 1/3 deel in de Banckspolder broedde. Volgens Nieuwenhuis is de broedvogelstand de laatste jaren op hetzelfde niveau gebleven.

Een deel van de broedvogels uit de duinen en de kwelder maken voedselvluchten naar het wad, die in de Banckspolder daarentegen zoeken voornamelijk hun voedsel in de polder. De grote concentratie van het aantal broedparen langs de wadkant is waarschijnlijk een voedselkwestie. Deze vogels kunnen hun jongen op het wad leiden en hoeven dus geen voedselvluchten te maken, zoals de paren die ver van de kust broeden (J.B.Hulscher).

Niet-broedende vogels zijn het gehele jaar in groot tot zeer groot aantal aanwezig. Van half mei tot begin juli zijn dit overzomeraars die troepsgewijs blijven pleisteren en zich ten dele ook in het broedgebied ophouden. Het maximum aantal is 2650 ex. op 9-6-67. Eind juli kunnen de aantallen alweer tot een kleine tienduizend ex. zijn opgelopen. In de periode aug. t/m mrt. zijn gemiddeld 17.000 vogels op het eiland aanwezig. Daarna nemen de aantallen duidelijk af. Het maximum aantal is 31.300 ex. op 20-1-68. De winteraantallen kunnen sterk fluctueren als gevolg van weersomstandigheden. Waarschijnlijk bevindt zich een groot aantal broedvogels onder de overwinteraars (P.BOER, 1970). De grootste hoogwatervluchtplaats (hvp) ligt voor het laatste Willemsduin. Ook overtijen grote aantallen op de Westpunt, in de Banckspolder en aan de mondingen van de Derde- en Vierde Slenk. Deze vogels kunnen tot op enkele kilometers van de Groningse kust foerageren (LZ).

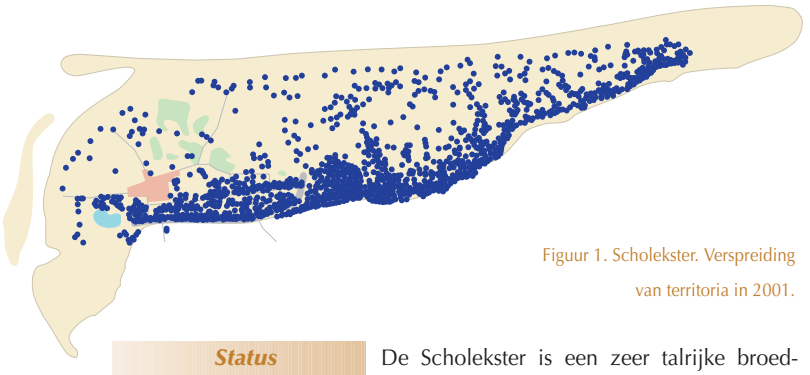

Figuur 1. Scholekster. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en zomer- en wintergast

Wetlandsoort (**1%: 10.200**)

Broedvogelinventarisaties 2001-2003

2001: 1294 territoria

2002: 1155 territoria

2003: 1092 territoria

De Scholekster is een zeer talrijke broedvogel van het gehele eiland met uitzondering van de bossen. De dichtheden zijn het hoogst op de zuidelijke helft van het eiland. Hoe dichter bij het wad des te meer broedparen. Dat geldt voor de kwelder en voor de Banckspolder.

Al in de jaren 1960 bleek uit onderzoek dat het voor Scholeksters in de kwelder gunstiger is een aaneengesloten broed- en voedselgebied te bezitten dan vanaf een plek dieper landinwaarts voedselvluchten naar het wad te moeten maken. Later werden aan deze twee groepen vogels de namen 'hokkers' en 'wippers' gegeven.

De Scholekster begint met het leggen van eieren in de laatste week van april. Het is opvallend dat de vogels in de Banckspolder eerder beginnen dan in de kwelder. In 2003 werden de eerste jongen al half mei, hetgeen vroeg is, in de polder waargenomen. In de kwelder werden veel eieren en net uitgekomen jongen, net als in 2002, weggespoeld door een hoge vloed. Aangezien Scholeksters oud kunnen worden en dus herhaaldelijk nieuwe kansen krijgen, hebben slechte resultaten in opeenvolgende jaren niet onmiddellijk gevolgen voor het niveau van de populatie.

Buiten de broedtijd is de Scholekster in groot tot zeer groot aantal aanwezig. De aantallen lopen vanaf half juli sterk op (tabel 1, figuur 2). Het hoogste aantal in die maand was op 27 juli 1986 toen er 25.325 Scholeksters op het eiland werden geteld. De hoogste concentraties komen in september voor. Vanaf maart nemen de winteraantallen sterk af, wanneer de vogels naar hun broedgebieden vertrekken.

Normaal gesproken blijft de Scholekster in de winter in groten getale op het eiland, tenzij de winter langdurig aanhoudt. Ofschoon de soort niet snel van wijken weet – zo werden op 24 januari 1985 6000 vogels overtijend op ijsranden geteld – kunnen er op grote schaal slachtoffers vallen. Van 2 januari 1987 werd gemeld: '50 dood per kilometer', hetgeen waarschijnlijk (voornamelijk) werd veroor-

Figuur 2. Scholekster. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

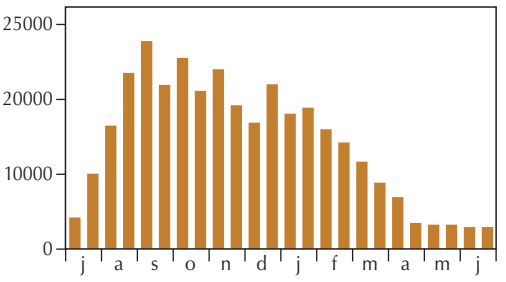

Tabel 1. Scholekster. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	12 september 1987: 55.602	13 januari 1974: 37.520	8 maart 1981: 13.524

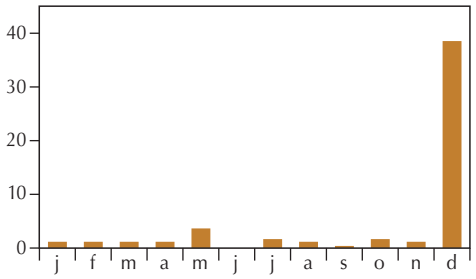

Figuur 3. Scholekster. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=6265).

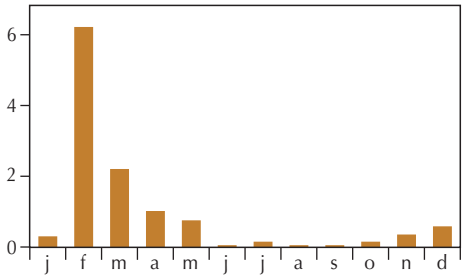

Figuur 4. Scholekster. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=1978; bron NZG-NSO).

zaakt door olie. Op 27 januari 1987 volgde de melding 'zeer veel dood door stookolie'.

Gedurende de top van het broedseizoen in mei en juni is het aantal getelde niet-broedvogels het laagst. Een deel daarvan kan ook langdurig tijdens laagwater in groepjes in de broedgebieden zitten, de zogenaamde 'sosen'. Het zijn vogels die om verschillende redenen niet tot broeden komen: er is geen plaats of ze zijn nog te jong.

Tabel 2. Scholekster. Aantal broedparen op heel Schiermonnikoog en in Banckspolder in 1967-2003.

Jaar	Totaal aantal op eiland	Aantal Banckspolder	% broedend in Banckspolder
1967	900	300	33
1973	1170	290	24
1978	1547	288	17
1983	–	485	–
1986	2310	292	13
1991	1684	225	13
2001	1294	246	19
2002	1155	245	21
2003	1092	242	22

Het is opvallend dat de Scholekster alleen in december in vrij grote aantallen over zee trekkend wordt gezien (figuur 3). Dode vogels op het strand worden voornamelijk in het voorjaar gevonden (figuur 4).

Ontwikkeling

De Scholekster werd vanaf het begin van de 20ste eeuw als zeer talrijke broedvogel opgegeven. In 1967 werden 900 paar geteld (Mooser 1973). Vanaf de jaren 1960 nam het aantal broedparen gestaag toe tot in het midden van de jaren 1980 (tabel 2).

Gezien het bijzonder hoge aantal broedparen in de Banckspolder in 1983, lijkt dat jaar het topjaar voor de Scholekster op Schiermonnikoog. Na het hoge aantal broedparen in 1983 bereikte het aantal overzomeraars in het voorjaar van 1984 een piek met 7930 vogels. Tellingen op 28 hectare in de oostelijke helft van de Banckspolder in 1971-2003 laten zien dat het aantal broedparen haar top eind jaren 1980 bereikte, om daarna af te nemen. Het totaal aantal broedparen daalde in elk geval vanaf 1986 voortdurend. Dat geldt voor de reeksen die beschikbaar zijn vanaf 1986 voor de polder als geheel en voor het gebied rond de Westerplas vanaf 1992. Het is opvallend dat de afname in de polder minder sterk is dan bij de Westerplas en in het kweldergebied. Het aantal broedparen in het onderzoeksgebied van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG), van de Nieuwe Steiger tot aan de Tweede Slenk, blijft van 1984 tot 1995 vrijwel constant. Daarna neemt de populatie af, maar dat geldt met name voor de 'wipper'-populatie (Martijn van de Pol pers. meded; cf. Bruinzeel & van de Pol 2003). In de laatste jaren lijkt in de Banckspolder een stabilisatie van het aantal broedparen op te treden. De eilandpopulatie neemt verder af. Daarmee komt de stand op het niveau van eind jaren 1960 (figuur 5).

De groei van de populatie in de graslanden en de Beweide Kwelder wordt toegeschreven aan een toename van voedsel door de intensievere bemesting, een groter oppervlak aan geschikt broedgebied in de Beweide Kwelder en de bescherming tegen hoogwater in de Banckspolder (SOVON 2002; zie

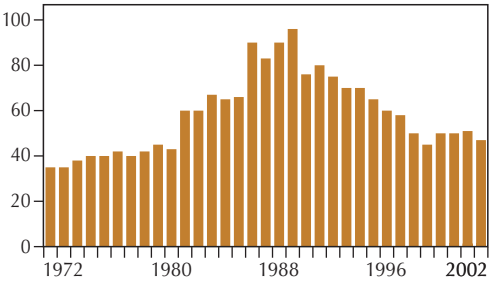

Figuur 5. Scholekster. Aantal broedparen in 28 hectare van de Banckspolder in 1971-2003.

ook hoofdstuk 5). In het door de RUG onderzochte gebied neemt naast de broedvogelpopulatie ook de jongenproductie af. Deze is in de Banckspolder 0.14 per paar per jaar, hetgeen onvoldoende is om de populatie op peil te houden (Hulscher & Verhulst 2003). In tegenstelling tot de Scholeksters op de kwelder zoeken soortgenoten in de polder het voedsel voor hun jongen in de graslanden (zie hoofdstuk 7-12).

Samen met de Eider en de Kanoet staat de Scholekster de laatste jaren in het centrum van de wadvogelbelangstelling. Na de groei van de landelijke broedvogelpopulatie en het aantal pleisterende Scholeksters in de Waddenzee tot het midden van de jaren 1980, namen de aantallen broedparen in Nederland en vogels geteld tijdens hoogwater in het Waddengebied daarna nadrukkelijk af (SOVON 2002, Koks & van Roomen 2003). Als oorzaken worden genoemd de intensievere bevissing van mossels en kokkels, de intensieve bedrijfsvoering in het cultuurland, toegenomen ontwatering waardoor het hoofdvoedsel minder bereikbaar wordt en twee achtereenvolgende strenge winters in de jaren 1990. Ook in andere kwelders in het Waddengebied wordt een afnemende reproductie vastgesteld (SOVON-monitoringsrapport 2004/01). Het verloop van het aantal broedparen op Schiermonnikoog past globaal in het landelijke beeld.

De maxima van de tijdreeks liggen in de tweede helft van de jaren 1980, met een top van meer dan 55.000 vogels (figuur 6). De afname daarna komt overeen met het beeld van het gehele Waddengebied (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

Figuur 6. Scholekster. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand.

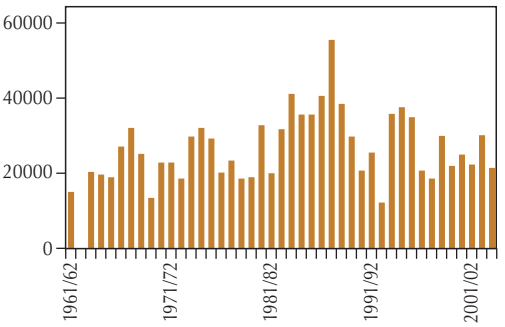

Steltkluut

Himantopus himantopus

Fr: Steltklút
D: Stelzenläufer
E: Black-winged Stilt
F: Échasse blanche

Mooser 1973 Er is één waarneming: 16-5-67 1 ex. in de Kooiplas (TT).

Status

Voormalige incidentele gast

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 770)

Het is opmerkelijk dat de Steltkluut na 1967 niet meer is waargenomen, gezien het feit dat elders in Nederland het aantal waarnemingen is gestegen en er in de jaren 1990 regelmatig is gebroed, met name in Zuidwest-Nederland. Op de Waddeneilanden is de soort echter nog steeds zeer schaars en is broeden nooit vastgesteld (Bijlsma et al. 2001).

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:46 Pagina 240

Kluut

Recurvirostra avosetta

Fr: Klút
D: Säbelschnäbler
E: Pied Avocet
F: Avocette élégante

Mooser 1973 Vrij schaarse broedvogel van de Oosterkwelder tot voorbij de Vierde Slenk. Ze broedt incidenteel op de Westerkwelder en het Groene Strand. Waarschijnlijk is de Kluut pas tegen het eind van de veertiger jaren op het eiland tot broeden gekomen. De enige gegevens voor die tijd, die "iets" met broeden te maken hebben, dateren uit 1927: "enkele eieren afkomstig van 'de Beer' ondergebracht in weidevogelnesten" en: "op 5-6 2 overjarige vogels bovens het Hors (Ard. 17: 12). Ofschoon "De Ned. Vogels" de soort tot 1949 niet vermeldt, geeft Van Rollingswier voor 1945 2 nesten op. In 1947 was er een nest op de Oosterkwelder, dat echter wegspoelde (med. KNNV en WJR). In 1950 was ze broedvogel (F.Haverschmidt e.a.), terwijl op 15-6-63 1 nest werd gevonden (de Dorpsbode, med. HK).
Het verloop van het broedvogelbestand is verder als volgt: 1955 sinds enige jaren broedvogel met 1 of 2 paar, ook dit jaar echter weggespoeld (LJD); 1957: 2 broedparen (JdJ, med. S.Braaksma en A.Timmerman Sr.); 1962: 2 paren (D.Vestergaard); 1963: 6 paren (LJD, GLO), maar volgens Talsma 8 paren; 1964: 9 nesten, waarvan 2 weggespoeld (HAF); 1965: wel enige tientallen vogels eind mei aanwezig, broedvogel?; 1966: 12 paren (LJD); 1967: zeker 40 paren (P.Harthoorn). In de jaren daarna waren er steeds minimal 40 broedparen, ofschoon slechts een klein aantal van de eieren uitkwam door vraat (1969) en wegspoelen (1969, 1970) (RN, HK).
De Kluut wordt in klein tot vrij klein aantal waargenomen van begin april tot eind okt. Het maximum aantal is 250 ex. op 6-8-67 (JT). De vroegste waarneming in het voorjaar is 27-3-67 (med. J.Koolhaas); de laatste in de herfst 15-11-70 (J.Veen). Er is een waarneming die op doortrek wijst: 26-5-69 gingen 4 ex. over het strand naar het oosten (AJB).
Er zijn twee waarnemingen uit dec. bekend: 3-12-66 1 ex. op het Groene Strand; 15-12-69 4 ex. (JT).

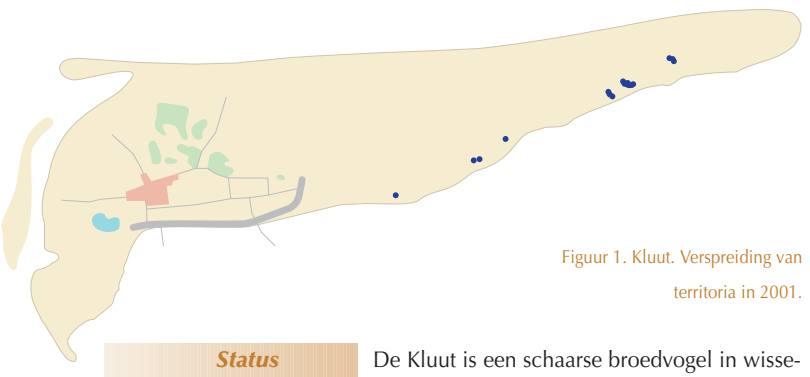

Figuur 1. Kluut. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en zomergast. Onregelmatige wintergast

EU-Vogelrichtlijn
Wetlandsoort (**1%: 730**)

De Kluut is een schaarse broedvogel in wisselende aantallen, voornamelijk van het gebied tussen de Derde en Vierde Slenk en de Strandvlakte.
De soort trekt in klein aantal in het voorjaar door en in vrij groot aantal in het najaar. In het najaar kan het aantal fors toenemen doordat vogels van elders op Schiermonnikoog pleisteren. Meestal ligt de top van de aantallen eind september of begin oktober (tabel 1, figuur 2).

De Kluut overzomert in klein aantal.
Er zijn twee waarnemingen uit januari (18 januari 1975 met 50 exemplaren en 22 januari 2000 met 16) en drie uit februari (9 februari 1973 met 270 exemplaren, 2 februari 1975 met 30 en 15 februari 1975 met 15).
Soms wordt trek over zee in zeer klein aantal gezien in de maanden april, mei en november (figuur 3).
De hoogste aantallen worden waargenomen in de Oosterkwelder.

Ontwikkeling

De Kluut werd voor het eerst broedend vastgesteld in 1945, toen twee nesten werden gevonden. Tot begin jaren 1960 bleven de aantallen laag, daarna namen ze toe en voor 1967-1970 werd de stand jaarlijks op minimaal 40 paar geschat (Mooser 1973).
Het overzicht van het aantal broedparen tussen 1973 en 2003 geeft een wisselende, licht afnemen-

Tabel 1. Kluut . Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	14 september 1984: 1090	18 januari 1975: 50	8 april 1973: 92

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 19 broedparen

2002: 29 broedparen

2003: 30 broedparen

Tabel 2. Kluut. Aantal broedparen in 1973-2003.

Jaar	Aantal broedparen
1973	41
1978	55
1986	41
1991	22
1992	44
1998	26
1999	26
2000	41
2001	19
2002	26
2003	30

Figuur 3. Kluut. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=84).

de populatie te zien (tabel 2).

Het broeden en het broedsucces lijken in sterke mate afhankelijk van de aanwezige rust op de broedplaatsen, de beschikbaarheid van water en een geschikte broedhabitat. Met name in de Strandvlakte, als deze gedurende het broedseizoen uitdroogt, kunnen de broedpogingen worden gestaakt. Vermoedelijk ondernemen de broedparen dan wel een tweede poging. Dit valt op te maken uit het aantal dat daarna elders begint. Mogelijk staat het broeden op Schiermonnikoog ook onder druk van het verlies aan geschikte broedhabitat door de oprukkende verruiging. Voormalige broedplaatsen zijn tegenwoordig minder geschikt omdat er te veel vegetatie is verschenen. Kluten houden immers van pioniersituaties of lage spaarzame begroeiing.

De afname loopt parallel met die in het hele Waddengebied. Een stabilisatie en zelfs toename in Nederland komt voor rekening van de populatie in het Deltagebied (SOVON-monitoringsrapport 2004/01). Landelijk zou de populatie recent zelfs verdubbeld zijn (SOVON 2002). Daarvan is op Schiermonnikoog dus niets te merken.

De aantallen geteld tijdens hoogwater volgen dezelfde trend. Na de top eind jaren 1980 volgt een afname (figuur 4).

Figuur 2. Kluut. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

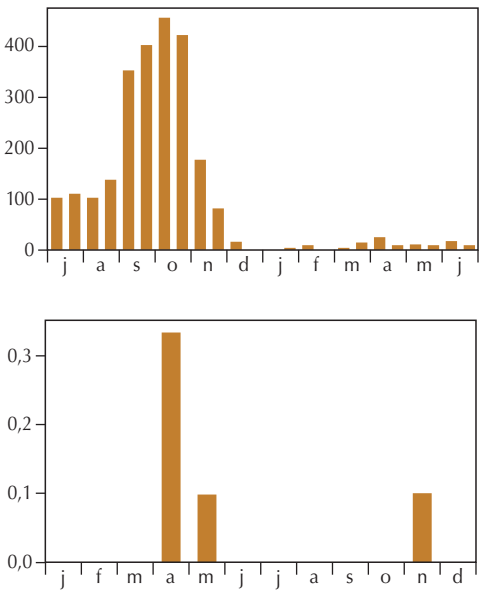

Figuur 4. Kluut. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

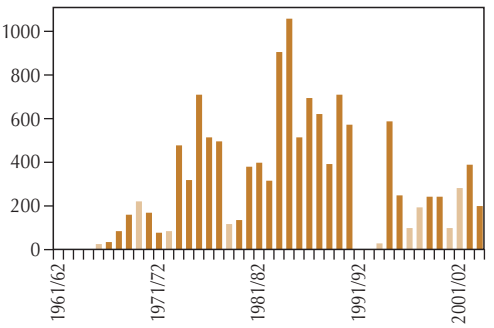

Griel

Burhinus oedicnemus

Fr: Tsjokpoat
D: Triel
E: Stone-curlew
F: Oedicnème criard

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 1400)

Er is één waarneming: 14 april 1972 (Kooiduinen).

De Griel is een regelmatige broedvogel in Zuid-Europa en het Middellandse-Zeegebied, oostelijk tot in Zuid-Azië; de soort is in Nederland een voormalige broedvogel.

Kleine Plevier

Charadrius dubius

Fr: Lytse Bûnte Wilster
D: Flußregenpfeifer
E: Little Ringed Plover
F: Petit gravelo

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein aantal, vrijwel uitsluitend in aug. De vroegste en laatste waarnemingdata zijn resp. 31-7-68 (VWG/NJN) en 9-10-69 (C.Breek). Het maximum aantal is 10 ex. op 16-8-63 (CSR).
Er zijn vijf voorjaarswaarnemingen bekend: 14-4-64 2 ex. op de Balg (JT); 3-5-67 4 ex. in de Westerkwelder; 2-6-55 1 ex. op het Vogeleiland (J.v.d.Veer, LJD); 5-6-65 1 ex. alarmerend op de zanddijk van de Johannespolder; de vogel werd enkele dagen waargenomen (GLO, LJD); 6-6-64 1 ex. bij de Vierde Slenk (HAF).

Status

Voormalige broedvogel.
Onregelmatige doortrekker

Wetlandsoort (1%: 2400)

Er is één broedgeval bekend. Op 11 augustus 1976 werden twee volwassen vogels met twee jongen bij de Westerplas gezien.
Verder zijn nog 14 waarnemingen bekend:

8 april 1973	Rif, vier
26 augustus 1973	Westerplas
6 april 1977	zuidkant Waddendijk
5 mei 1978	twee
3 mei 1980	Oosterkwelder
14 augustus 1982	Rif
23 april 1983	Strandvlakte
31 juli 1985	Nieuwe Steiger
15-21 oktober 1987	Westerplas, twee
16 september 1993	Binnenkwelder, drie
12 september 1999	Westerplas, onvolwassen
18 augustus 2002	Oosterkwelder
18 september 2002	
16 augustus 2003	Kobbeduinen

Bontbekplevier

Charadrius hiaticula

Fr: Bunte Wilster
D: Sandregenpfeifer
E: Common Ringed Plover
F: Grand Gravelot

Mooser 1973 Zeer schaarse, onregelmatige broedvogel van Westerkwelder, Westpunt en strandvlakte. LEEGE (1907) noemt de soort niet als broedvogel. WOLTMAN noemt haar in 1915, evenals de Strandplevier, talrijk in de broeddtijd (DLN 19: 43-45). De volgende melding dateert uit 1928, voor welk jaar v.Oordt 1 paar opgeeft. De Bontbekplevier wordt echter niet genoemd door HAVERSCHMIDT (1942). Sinds die tijd zijn de volgende gegevens bekend: 1945: 1 paar, misschien meer (Van Rollingswier); 1947: broedvogel (WJR); 1950: broedvogel (F.Haverschmidt e.a.); 1955: herhaaldelijk gezien, broedt zeker (LJD); 1962: 2 broedgevallen (med. J.Veen); 1964: 1 nest op de kwelder (HAF); 1966: waarschijnlijke broedvogel in de Johannespolder; 1967: 1 nest (B.Vreugdenhill); in dat jaar hebben waarschijnlijk enkele paren gebroed. Uit de jaren daarna zijn geen waarnemingen bekend die op broeden wijzen.
De Bontbekplevier is doortrekker in vrij groot aantal van eind juli tot half okt. en in vrij klein aantal van eind mrt. tot begin juni. Het maximum aantal in de herfst is 600 ex. op 22-8-63 (med. J.Veen) en in het voorjaar 260 ex. op 27-5-67. Op 14-7-67 werden 16 ex. op het Groene Strand gezien, die mogelijk reeds doortrokken (S-IV). Brouwer zag op 7-6-27 nog trek in pal noordelijke richting. De vroegste voorjaarswaarneming is op 18-3-70 en de laatste in de herfst op 8-11-67 (C.P.Sikkema). Waarschijnlijk is de Bontbekplevier overzomeraar in klein aantal.
Er zijn drie winterwaarnemingen bekend: 22-12-68 3 ex. (JT); 28-12-66 12 ex. (LZ, c.s.); 25-2-67 1 ex. op de Westpunt. Grote aantallen overtijen voornamelijk op de Westpunt en het Groene Strand.

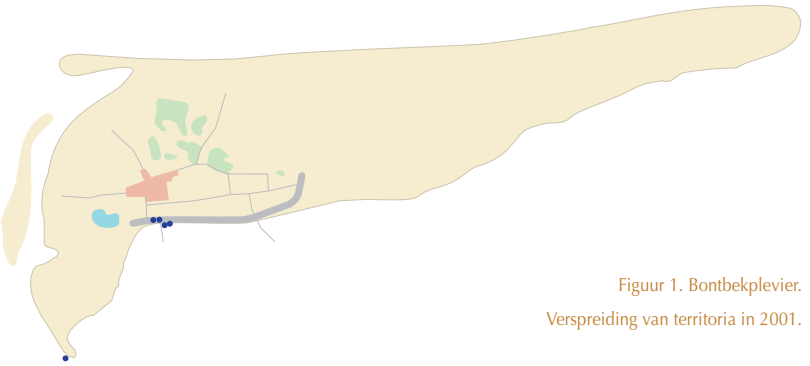

Figuur 1. Bontbekplevier. Verspreiding van territoria in 2001.

Tabel 1. Bontbekplevier. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	20 augustus 2000: 1763	19 januari 2002: 40	17 mei 2003: 799

Status

Jaarlijkse broedvogel, doortrekker en wintergast

Rode Lijst

Wetlandsoort (*C. h. hiaticula* 1%: 730; *C. h. tundrae* 1%: 2100)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 5 territoria

2002: 1 territorium

2003: 1 territorium

De Bontbekplevier is een zeer schaarse broedvogel in sterk wisselende aantallen. De soort broedt op het Rif, op het strand en bij de Oude Steiger. In 2001 waren er broedgevallen in een maïsveld in de Banckspolder (Klemann 2001), hetgeen uitzonderlijk is omdat de Bontbekplevier zelden op cultuurland broedt.

In het voorjaar is de Bontbekplevier in vrij klein aantal aanwezig. De soort trekt door van midden maart tot ver in juni en kan in kleine aantallen overzomeren.

De Bontbekplevier is in augustus en september in vrij groot aantal aanwezig. De trek komt eind juli op gang en de aantallen bereiken een top in augustus-september (tabel 1, figuur 2).

De hoofdmacht van de vogels die in augustus-september en mei doortrekken behoort tot de ondersoort die in Zuid-Europa en Afrika overwintert (*C. h. tundrae;* cf. Meininger et al. 1995, Bijlsma et al. 2001).

De Bontbekplevier overwintert in zeer klein tot klein aantal.

Het doortrekverloop over zee komt overeen met het beeld dat is verkregen via de hoogwatertellingen (figuur 3).

De Bontbekplevier verblijft tijdens hoogwater voornamelijk op het Rif en de Balg en in het gebied tussen de Vierde Slenk en het Willemsduin.

Figuur 2. Bontbekplevier. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

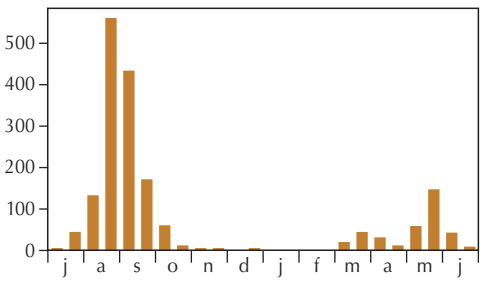

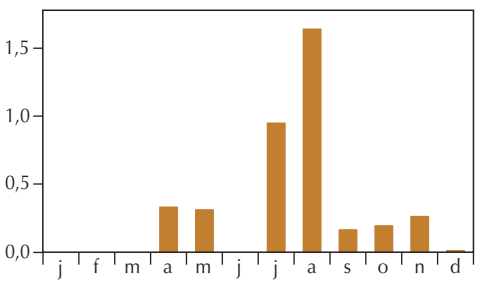

Figuur 3. Bontbekplevier. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=1061).

Ontwikkeling

De Bontbekplevier was mogelijk al in het begin van de 20ste eeuw broedvogel. Het ging in deze periode altijd slechts om enkele broedparen (Mooser 1973).

In 1973 broedden er vier paar en in 1978 eveneens vier. De soort bereikte een maximum van zes paar in 1992. Hij werd ook in 1988, 1991, 1993, 1994, 1996, 1998 en 1999 als broedvogel opgegeven. Het aantal broedparen wisselt nogal en kennelijk ontbreekt de soort soms ook, zoals in 1986 (Bakker 1987).

De broedplaatsen in de Strandvlakte en op de oostzijde van het eiland zijn vanaf begin jaren 1990 verlaten. Aangezien de Strandvlakte gedurende het broedseizoen is afgesloten en het oostelijke strand weinig bezocht wordt, wordt het verlaten van deze gebieden mogelijk niet veroorzaakt door 'verstoring door menselijk gebruik van de stranden' (cf. SOVON 2002). De Bontbekplevier kan kennelijk een hoge recreatiedruk wel aan. In 1992 broedde een paar zeer dicht langs het fietspad onder de Waddendijk en werd regelmatig verstoord door fietsers. Toch kwamen er twee jongen groot (Bakker 1995).

De aantallen geteld tijdens hoogwatertellingen lijken tot in het begin van de jaren 1980 licht toe te

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:46 Pagina 244

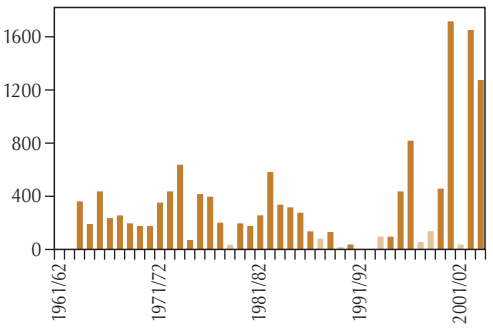

Figuur 4. Bontbekplevier. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

nemen (figuur 4). Dit wordt gevolgd door een periode waarin de soort weinig geteld werd. Vanaf eind jaren 1990 vindt opnieuw een toename plaats, waarbij de aantallen vanaf 2000 ook regelmatig boven de 1000 vogels komen, hetgeen daarvoor nooit het geval was. Het maximum van alle meitellingen valt in 2003. Het is opvallend dat op Schiermonnikoog de hoogste aantallen in het najaar worden gezien, terwijl dat op de Groninger Noordkust in het voorjaar is (Van Dijk & Van 't Hoff 1999). Deze toename van de aantallen op Schiermonnikoog de laatste jaren loopt parallel met de ontwikkelingen in het Waddengebied als geheel (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

Strandplevier

Charadrius alexandrinus

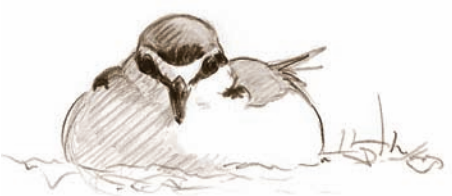

Fr: Dukelmantsje
D: Seeregenpfeifer
E: Kentish Plover
F: Gravelot à collier interrompu

Mooser 1973 Schaarse tot vrij schaarse broedvogel van de Westpunt, het Groene Strand, de strandvlakten en inlagen en soms aan de wadkant. In alle overzichten wordt van het broeden melding gemaakt. Kwantitatieve gegevens zijn tot het eind van de veertiger jaren echter onbekend. In 1947 schatte Resoort 15 à 20 broedparen. Draayer vond de Strandplevier in 1955 niet algemeen. In 1963 werd een toename ten opzichte van 1962 in het aantal broedparen gesignaleerd (HK). Mogelijk wisselt het aantal van jaar op jaar nogal. In elk geval broeden er in 1967 zeker 25 paren, terwijl Waldeck voor de jaren daarna voor de Westerkwelder en het Groene strand ongeveer 20 broedparen opgeeft. De Strandplevier trekt in het najaar in vrij klein aantal door van eind juli tot begin okt. en in het voorjaar in klein aantal van begin april tot eind mei. De maximum aantallen in de herfst en voorjaar zijn resp. 200 ex. op 3-9-67 (E.C.Smith) en 500 ex. op 9-5-61 (RU). De vroegste waarnemingsdatum is 29-3-70 (A. 1970-5) en de laatste 26-10-69 (AJvD). De Strandplevier overzomert mogelijk in zeer klein aantal.
Er is één winterwaarneming: 16-12-67 1 ex. op het Groene Strand. De vogels overtijen voornamelijk op de Westpunt.

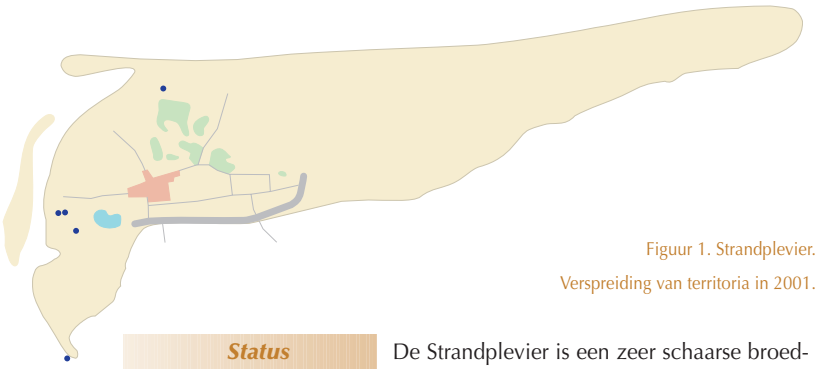

Figuur 1. Strandplevier. Verspreiding van territoria in 2001.

Status Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker. Incidentele zomergast

De Strandplevier is een zeer schaarse broedvogel van het Rif en het Westerstrand.
In het voorjaar trekt de Strandplevier door in klein aantal vanaf de eerste week van april tot half mei (tabel 1, figuur 2). De vroegste datum is 2 april 1991, de laatste 20 mei 1975 en 20 mei 1989.
De soort trekt in het najaar in vrij klein aantal door. De najaarstrek zet in vanaf juli en bereikt de top in de eerste week van september (tabel 1, figuur 2). De vroegste datum is 18 juli 1984, de laatste 23 oktober 2000.
Er is één winterwaarneming bekend van 23 december 2000 en er zijn zes waarnemingen die liggen tussen 9 en 26 juni.

Ontwikkeling De Strandplevier werd vanaf het begin van de 20ste eeuw als broedvogel opgegeven. In 1967 broedden zeker 25 paar (Mooser 1973).

Tabel 1. Strandplevier. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	2 september 1973: 400	–	7 april 1976: 70

Rode Lijst

Wetlandsoort (1%: 660)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 5 territoria

2002/2003: 4 territoria

De soort is waarschijnlijk de gehele periode 1971-2003 broedvogel geweest. Zowel in 1973 als 1978 werden 18 broedparen vastgesteld, die voornamelijk broedden op de Balg ter hoogte van paal 16 en op het Westerstrand. Kleine vestigingen werden gezien in de inlagen en in de Strandvlakte ter hoogte van paal 10. In 1986 werden 15 paar genoteerd in dezelfde gebieden. In dit licht bezien waren de 13 territoria op het Rif in 1976 bijzonder. In 1991 kwamen op het gehele eiland 14 paar tot broeden en in 1992 zelfs 20, vervolgens acht in 1993 en 14 in 1994.

Waarschijnlijk verminderde het bestand daarna drastisch en kwam niet meer boven de vijf paar. De Strandvlakte werd verlaten. Voor de Balg geldt hetzelfde vanaf 2000 (Oosterhuis 2003).

Tellers verwonderen zich de laatste jaren waarom de Strandplevier niet meer 'om de Oost' broedt en wel op het Westerstrand waar de druk van recreanten alleen maar is toegenomen. Eén paar broedde zelfs bij paal 5 tussen de Badweg en het Strandpaviljoen (Klemann 2001). In de beschrijving wordt een mogelijk verband gelegd tussen recreanten- en meeuwendruk. Daar waar mensen zijn, krijgen meeuwen weinig kans te prederen. In elk geval lijkt de achteruitgang niet alleen veroorzaakt te worden door recreërende mensen, zoals ook de informatie over de Bontbekplevier toont.

De sterke afname past in de landelijke trend (SOVON 2002), ofschoon het lijkt dat de afname op Schiermonnikoog zich later heeft ingezet dan in andere delen van Nederland.

Na het begin van de jaren 1980 dalen de aantallen plotseling sterk (figuur 3). Er zijn ook steeds minder tellingen waarbij de Strandplevier wordt gezien. Aangezien Nederland aan de noordwestgrens van de Europese populatie ligt (SOVON 2002), zou het interessant zijn te weten waar in vroegere jaren de hoge aantallen vandaan kwamen. Van het Waddengebied als geheel zijn geen gegevens uit de winter beschikbaar (SOVON-monitoringsrapport 2002/04).

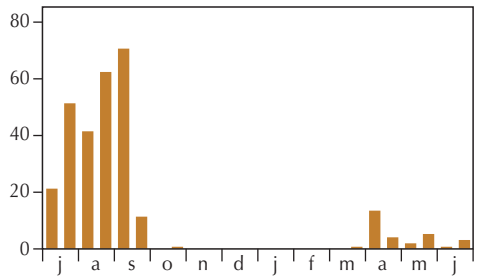

Figuur 2. Strandplevier. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

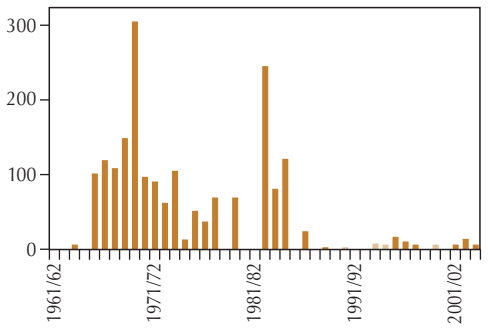

Figuur 3. Strandplevier. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

Woestijnplevier

Charadrius leschenaultii

Fr: Grutte Sânwilster
D: Wüstenregenpfeifer
E: Greater Sand Plover
F: Gravelot de Leschenault

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 10 augustus 1993 (adult).

De Woestijnplevier broedt in Turkije en van het oostelijke Kaspische-Zeegebied oostelijk tot in Oost-Azië.

Morinelplevier

Charadrius morinellus

Fr: Grutte Bûnte Wilster
D: Mornellregenpfeiffer
E: Eurasian Dotterel
F: Pluvier guignard

Mooser 1973 Onregelmatige doortrekker in zeer klein aantal van half aug. tot eind sept. Er zijn vijftien waarnemingen bekend. De eerste waarnemingsdatum is 6-8-67 (JT) en de laatste 4-10-63 (P.v.Hecke). De Morinelplevier wordt voornamelijk gezien in de Banckspolder, op de Westerkwelder en op het Groene Strand.

Status

Onregelmatige doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 750)

De Morinelplevier is een onregelmatige doortrekker in zeer klein aantal in voor- en najaar. De waargenomen aantallen variëren van één tot drie exemplaren. In totaal zijn enkele tientallen waarnemingen bekend vanaf 1971, waarvan bovendien nog een aantal betrekking heeft op hetzelfde exemplaar. De soort wordt ook niet elk jaar gezien. De eerste en laatste datums in het voorjaar zijn respectievelijk 1 mei 1997 en 17 juni 1978, in het najaar 5 augustus 1975 en 26 oktober 2001. Er zijn ongeveer evenveel waarnemingen uit het voorjaar als uit het najaar. Buiten de aangegeven periodes is de Morinelplevier alleen waargenomen op 5 juli 2000 in de kwelder bij de Eerste Slenk. De soort wordt vooral waargenomen langs de wadkant, op het strand bij de vuurtoren, op het Westerstrand en op de Balg.

kleine goudplevier

Pluvialis dominica/fulva

Fr: Amerikaanske/Sibearyske Wilster
D: Amerikanischer/Pazifischer Goldregenpfeifer
E: lesser golden plover
F: Pluvier dominicain/fauve

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA. Beide soorten en ook de niet tot op soort gedetermineerde 'kleine goudplevieren' worden beoordeeld door de CDNA

Er is één waarneming: 8 augustus 1991 (adult).

De ondersoorten van de vroegere 'kleine goudplevier' worden tegenwoordig beschouwd als twee aparte soorten, Amerikaanse Goudplevier *Pluvialis dominica* (broedvogel in Noord-Amerika) en Aziatische Goudplevier *P. fulva* (broedvogel in Noord-Siberië en West-Alaska). Beide worden de laatste 10 jaar vrijwel jaarlijks in Nederland vastgesteld.

Goudplevier

Pluvialis apricaria

Fr: Wilster
D: Goldregenpfeifer
E: European Golden Plover
F: Pluvier doré

Mooser 1973 Doortrekker en overwinteraar in vrij klein aantal, hoewel van eind juli tot begin mei toch ook vrij grote aantallen vogels waargenomen kunnen worden. De vroegste waarnemingsdatum is 12-7-67 (LZ, c.s.) en de laatste datum 6-5-67 (LZ, c.s.). Het aantal bereikt in najaar en voorjaar zelden de 300 ex. Het maximum in het najaar is 630 ex. op 3-12-66 en in het voorjaar 1300 ex. op 31-3-70 (AJvD). De aantallen overwinterende Goudplevieren bedragen zelden meer dan 100 ex. met een maximum van 180 vogels op 27-1-67.

Uit juni zijn 6 waarnemingen bekend: 3 – 6-6-70 3 ex. in de Banckspolder (LZ, TT); 4-6-27 7 ex. op het wad (GAB); 6-6-27 enkele ex. voor de eerste duintjes (GAB); 10-6-34 1 ex. op de kwelder (GAB); 10-6-67 1 ex. in de Banckspolder; 11 – 12-6-64 1 ex. in de Banckspolder (TT).
De Goudplevier wordt vrijwel uitsluitend in de Banckspolder gezien. Tijdens laagwater foerageert meestal het grootste deel op het wad.

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 8000)

De Goudplevier is in vrij groot aantal aanwezig van begin augustus tot begin mei. De vroegste najaarsdatum is 15 juli 1978, de laatste voorjaarsdatum 26 mei 1973.
Goudplevieren komen vanaf eind juli naar het eiland. De top in het najaar ligt in de periode september-november, maar soms laat augustus al een uitschieter zien, zoals op 16 augustus 1978 toen 1100 vogels werden geteld (tabel 1, figuur 1).
Begin mei lopen de aantallen snel terug. Er zijn vijf juniwaarnemingen, waarbij het om maximaal zes vogels gaat.
Een zeer klein aantal trekt langs over zee (figuur 2). De Goudplevier foerageert voornamelijk op het wad en concentreert zich tijdens hoogwater in de Banckspolder, waar ook voedsel wordt gezocht.

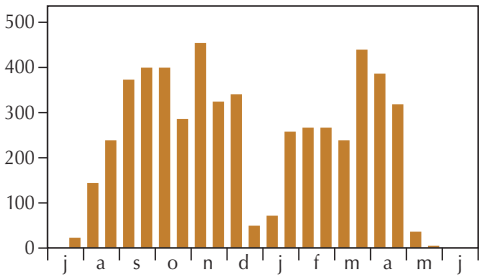

Figuur 1. Goudplevier. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

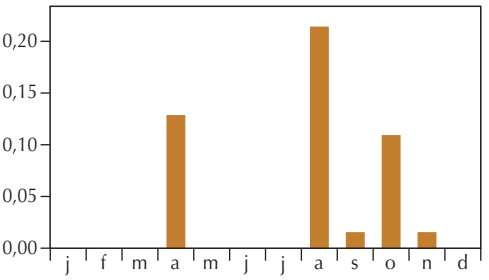

Figuur 2. Goudplevier. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=216).

Tabel 1. Goudplevier. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	13 november 1977: 1185	18 januari 1975: 1600	22 maart 2003: 2000

Ontwikkeling

Het is interessant te zien dat de top van de aantallen in het najaar ná augustus ligt, terwijl de hoogste aantallen op de Groninger Noordkust juist in die maand verschijnen (Van Dijk & Van 't Hoff 1999). De situatie op Ameland en Schiermonnikoog verloopt parallel (Versluys et al. 1997).
De maxima vertonen een top eind jaren 1970 (figuur 3). Na een afname volgt vanaf begin jaren 1990 opnieuw een stijging met daarin het absolute maximum voor de hele periode 1961-2004. De toename past in de trend van het gehele Waddengebied (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

Figuur 3. Goudplevier. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

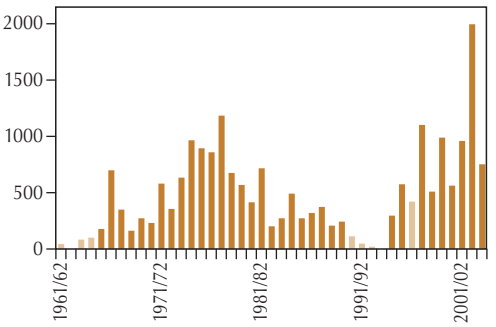

Zilverplevier

Pluvialis squatarola

Fr: Slykwilster
D: Kiebitzregenpfeifer
E: Grey Plover
F: Pluvier argenté

Mooser 1973 Doortrekker in de herfst en groot aantal, vanaf half aug. tot eind okt. en in het voorjaar in vrij groot aantal van eind april tot begin juni. Het maximum aantal in de herfst is 2700 ex. op 15-10-66 en het voorjaar 800 ex. op 27-5-67. De Zilverplevier overwintert in sterk wisselende aantallen. Het maximum aantal ligt op 500 ex. op 11-3-66 (VWG/NJN). Ze overzomert in vrij klein aantal; het maximum is 115 ex. waargenomen op 12-07-70. De grote aantallen overtijen op de Westpunt, Oosterkwelder en in de inlagen.

Status

Jaarlijkse doortrekker en zomer- en wintergast

Wetlandsoort (**1%: 2500**)

De Zilverplevier kan in vrij groot tot zeer groot aantal aanwezig zijn van half augustus tot eind mei. Vanaf de tweede week van augustus lopen de aantallen sterk op. In de winter kan de soort echter ook vrijwel geheel verdwijnen door de weersomstandigheden. Er is een duidelijke voorjaarspiek in april en mei. Eind mei dalen de aantallen snel tot het zomerniveau (tabel 1, figuur 1).
Terwijl de aantallen tijdens hoogwatertellingen in november duidelijk afnemen, bereikt de zeetrek in december haar top (figuur 2).

Tabel 1. Zilverplevier. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	8 september 2002: 13.611	22 januari 2000: 4118	6 mei 1995: 4892

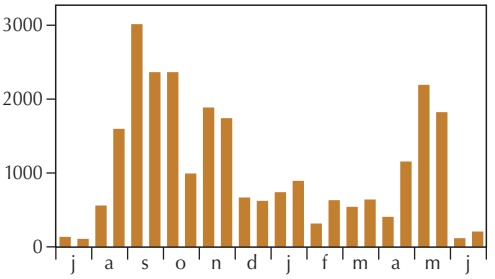

Figuur 1. Zilverplevier. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

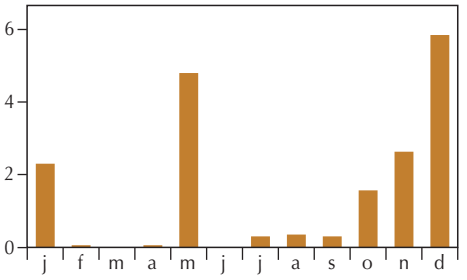

Figuur 2. Zilverplevier. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=2534).

De grootste concentraties overtijen op de Balg, het gebied tussen Derde en Vierde Slenk en het Rif.

Ontwikkeling

Grote aantallen blijven in het najaar langer op Schiermonnikoog dan in Mooser (1973) wordt vermeld. Deze verandering heeft zich waarschijnlijk vanaf het midden van de jaren 1980 ingezet.
De aantallen zijn vooral na 2000 in het najaar spectaculair toegenomen, waarbij de hoge novemberaantallen in het oog springen. Aangezien de laatste jaren geen tellingen in oktober zijn gehouden, suggereert dit dat er twee toppen zijn, één in september en één in november. De aantallen tot 2000 laten echter een regelmatige toename zien tot in september, waarna een afname naar het winterniveau volgt. Kennelijk kunnen deze grote aantallen voor langere tijd op het wad voedsel vinden, getuige hoogwatertellingen. Op 8 september 2002 werden

Figuur 3. Zilverplevier. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

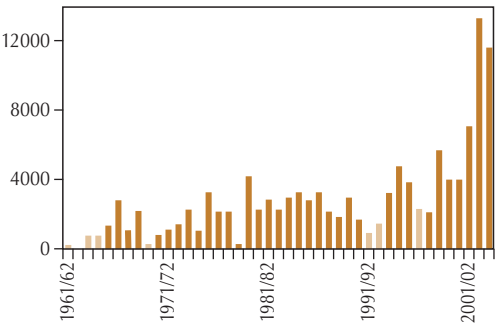

13.611 vogels geteld. Op 9 november 2002 waren er nog 12.157 aanwezig.
Het is opvallend dat de top van de aantallen op Schiermonnikoog in het najaar ligt, terwijl aan de Groninger Noordkust mei de topmaand is (Van Dijk & Van 't Hoff 1999). Vanaf het begin van de jaren 1990 zet in het najaar en in januari een toename van de aantallen in (figuur 3).
De toename op Schiermonnikoog komt overeen met die op diverse locaties (Ameland en de Groninger Noordkust) en in het Waddengebied als geheel (SOVON-monitoringsrapport 2002/04). Tijdens de telling in augustus 2000 verbleven de meeste van de 45.000 vogels op zandige hoogwatervluchtplaatsen in het oostelijke Waddengebied (SOVON-monitoringsrapport 2002/04). Schiermonnikoog is de laatste jaren één van de belangrijkste pleisterplaatsen voor de Zilverplevier in het Waddengebied geworden.

Steppekievit

Vanellus gregarius

Fr: Steppeljip
D: Steppenkiebitz
E: Sociable Lapwing
F: Vanneau sociable

Status
Dwaalgast
Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 21 augustus tot 2 september 1982 (nabij Kooiplaats, eerstejaars; foto's: Dutch Birding 4: 109, 1982; Van den Berg 1984, Van den Berg & Bosman 2001).

De Steppekievit broedt in sterk afnemende aantallen in het gebied ten noorden van de Kaspische Zee oostelijk tot in Kazachstan.

Kievit

Vanellus vanellus

Fr: Ljip
D: Kiebitz
E: Northern Lapwing
F: Vanneau huppé

Mooser 1973 Talrijke tot zeer talrijke broedvogel van de Banckspolder, de Johannespolder, binnenduin en Oosterkwelder. LEEGE (1907) noemt de soort een algemene broedvogel van Banckspolder en binnenduinen. Volgens Brouwer was ze op Schiermonnikoog in 1926 in verhouding talrijker dan op Vlieland waar hij voor 1923 een dozijn broedparen meldde. In 1948 broedden er 300 paren (JdJ) en in 1949 200 paren waarvan ongeveer 2/3 deel in de Banckspolder. In 1955 kwam de Kievit zeer algemeen voor, maar daarna is het aantal exemplaren terug gelopen. Sinds 1962 is het aantal paren ongeveer gelijk gebleven (LJD). Echter in 1963: afname van het aantal paren, met name in de Banckspolder (HK). In 1967 werd de broedvogelbevolking geschat op 250 paren waarvan ongeveer 3/4 deel in de Banckspolder broedde. Uit de schattingen van de verschillende jaren is dus nauwelijks iets over een verschuiving van aantallen af te lezen. De condities van de Banckspolder zijn voor de soort relatief erg gunstig. Dit geldt ook voor de andere weidevogelsoorten (zie ook Van. 21: 2-3). In de jaren 1960-1967 was de gem. datum voor het eerste ei 29 mrt. Voor Friesland en Vlieland was dat over de vergelijkbare periode resp. 16 mrt. en 5 april (zie ook SPAANS en SWENNEN, 1968). De Kievit wordt af en toe voedsel zoekend op het wad gezien.
Ze is doortrekker in vrij groot tot groot aantal in de voorzomer (al vanaf de derde decade van mei) en herfst vanaf eind juli en in het voorjaar soms al vanaf eind jan. tot eind april. In het voorjaar kunnen soms duizenden vogels langstrekken zoals

b.v. op 24 en 25-3-64 en 28-3-69 (TT). Kennelijk doen deze vogels het eiland zelden aan. Tellingen geven nooit meer dan enkele honderden ex. Op 24-3-69 stierven honderden vogels tengevolge van het extreme winterweer; op 2 km strand spoelden 50 dode ex. aan (med. RN, TT en HK). Afhankelijk van de weersomstandigheden overwintert de Kievit onregelmatig en in zeer kleine aantal.

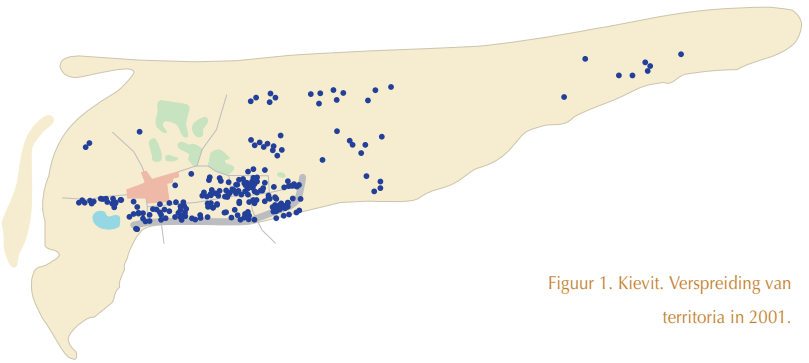

Figuur 1. Kievit. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (1%: 20.000)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 174 broedparen
2002: 148 broedparen
2003: 182 broedparen

De Kievit is een algemene broedvogel die ook ten oosten van het Willemsduin en buiten de zeereep tot broeden komt. De hoofdmacht concentreert zich echter in de Banckspolder, waar plaatselijk hoge dichtheden kunnen voorkomen. De gemiddelde terugkeerdatum van broedvogels in de Banckspolder tussen 1971 en 1990 is 18 februari. Het eerste ei wordt gelegd rond 20 maart.
De aantallen gaan vanaf juni tot en met november omhoog. Buiten de hoogwatertellingen is er een waarneming van 2000 vogels op 7 november 1976. Ook in winters met niet te lange vorstperiodes blijven altijd vogels aanwezig. Vanaf februari lopen de aantallen op en bereiken een piek in maart (tabel 1, figuur 2).

Tabel 1. Kievit. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	17 november 2001: 640	18 januari 1975: 150	14 maart 1998: 428

Figuur 2. Kievit. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

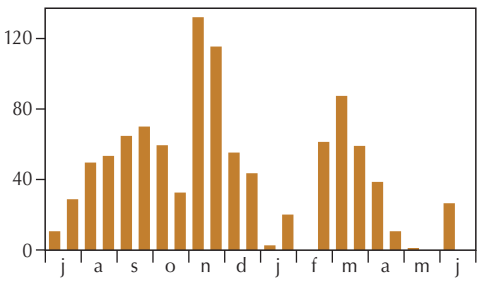

Deze aantallen, die gebaseerd zijn op een gering aantal tellingen, geven het trekverloop gedurende het jaar weer maar zeggen weinig over het aantal vogels dat kan passeren. Op 4 december 1978 vlogen duizenden Kieviten vanuit het noorden over het eiland. Vooral in het voorjaar kan de soort op sommige dagen, zoals op 23 maart 1975, massaal doortrekken, waarbij soms op een dag duizenden vogels worden gezien, die het eiland niet aandoen. Deze sterke doortrekperiode ligt tussen begin maart en half april. Dat neemt niet weg dat ook begin mei nog trek kan plaatsvinden.
De Kievit overzomert in zeer klein aantal.
Trek vindt in najaar en voorjaar ook over zee plaats, waarbij de aantallen klein zijn. Dit gebeurt dan voornamelijk in oktober en maart (figuur 3).
Buiten de broedtijd wordt de Kievit voornamelijk in de Banckspolder gezien maar foerageert dan ook wel op het wad.

Ontwikkeling

De Kievit werd vanaf het begin van de 20ste eeuw als broedvogel vermeld. De stand werd in 1967 op 250 paar geschat (Mooser 1973). Wellicht is dit aantal onderschat gezien het aantal territoria dat voor de jaren 1970 wordt opgegeven. In elk geval is de soort als broedvogel vanaf die jaren afgenomen (tabel 2).
Tellingen op 28 hectare in de oostelijke helft van de

Figuur 3. Kievit. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=914).

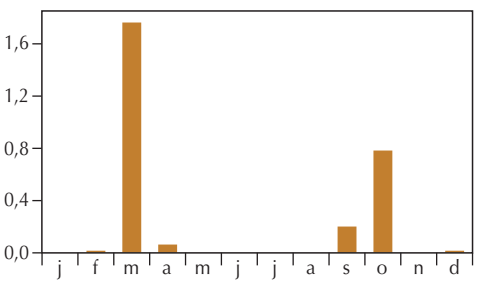

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:46 Pagina 251

Tabel 2. Kievit. Aantal broedparen in 1973-2003.

Jaar	Aantal broedparen
1973	328
1978	327
1986	234
1992	210
2001	174
2002	148
2003	182

Banckspolder in 1971-2003 en poldertellingen in 1986-2003 laten de neergang, die minder sterk is, eveneens zien, ofschoon de laatste paar jaren weer een toename plaatsvindt (figuur 4). De oorzaak van de achteruitgang, die landelijk is, wordt toegeschreven aan de intensivering van de agrarische bedrijfsvoering in de weidegebieden (SOVON 2002). Ook intensieve nazorgactiviteiten zoals die op Schiermonnikoog plaatsvinden, kunnen deze teruggang kennelijk niet stoppen.

De Kievit profiteert van de maïslanden in de Banckspolder die vanaf 1988 zijn ingericht. In 2003 bevonden de grootste concentraties zich in die 50 hectare, waarbij in sommige delen dichtheden tot ruim 3.5 paar/hectare werden geteld. In deze percelen mocht in 2003 niet geraapt worden en werd gieren en ploegen uitgesteld tot de eieren waren uitgekomen. Wellicht wordt verlies in de graslanden in deze gebieden gecompenseerd.

Buiten de Banckspolder bereikt de soort in de Strandvlakte en de Beweide Kwelder haar grootste dichtheden. In de lange gordel groen strand die zich ontwikkelt buiten de zeereep en in het gebied ten oosten van het Willemsduin vindt de Kievit nieuw broedterrein.

Vanaf het midden van de jaren 1990 zijn de aantallen buiten de broedtijd op het eiland toegenomen (figuur 5). In het algemeen is de Kievit geleidelijk een regelmatige wintergast in wisselende aantallen geworden, afhankelijk van winterse omstandigheden. Dit is mogelijk het gevolg van een toename van zachte(re) winters. Aantallen in Nederland als geheel vertonen een stabiel beeld over de laatste vijf jaren tot en met 2001-2002 (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

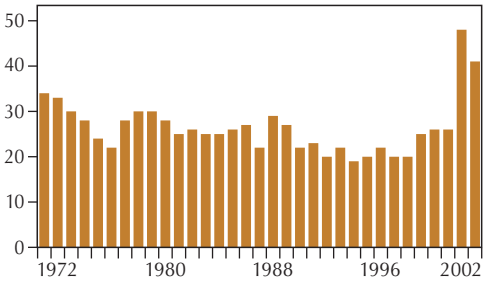

Figuur 4. Kievit. Aantal broedparen in 28 hectare van de Banckspolder in 1971-2003.

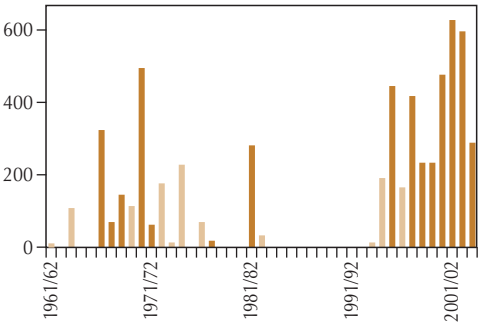

Figuur 5. Kievit. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

Kanoet

Calidris canutus

Fr: Mients
D: Knutt
E: Red Knot
F: Bécasseau maubèche

Mooser 1973 Doortrekker en wintergast in groot tot zeer groot aantal van eind juli tot half april. Het maximum aantal is 40.000 ex. op 24-8-64 (med. J.Veen). De vroegste en laatste waarnemingsdata zijn 23-7-67 (VWG/NJN) en 6-5-67 (LZ, c.s.). In de winter zijn meestal enige duizenden vogels aanwezig met een maximum van 5800 ex. op 28-2-66. De aantallen kunnen het gehele jaar door sterk fluctueren. Na febr. neemt het aantal Kanoeten sterk af en bereikt zelden nog de 1000 ex. Het maximum is echter 9000 ex. op 31-3-70 (AJvD). Op 26-5-69 trokken nog 11 ex. over het strand naar het oosten (AJB). Er is slechts één waarneming die op overzomeren wijst: tussen 3 en 8-7-62 werden 3 ex. op de Oosterkwelder gezien (RU). De belangrijkste hoogwatervluchtplaatsen liggen op de Oosterkwelder en in de inlagen.

Tabel 1. Kanoet. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	12 september 1988: 50.050	27 januari 1967: 4150	8 april 1973: 3928

Figuur 1. Kanoet. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

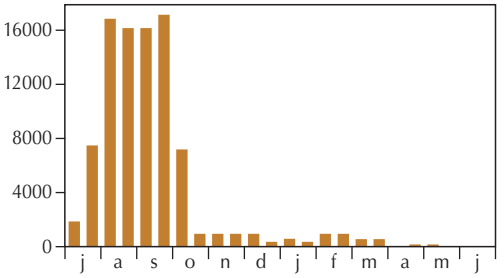

Figuur 2. Kanoet. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=1117).

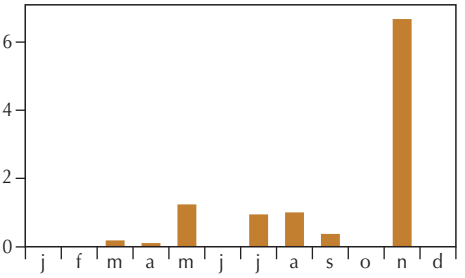

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (*C. c. canutus* **1%: 3400;** *C. c. islandica* **1%: 4500**)

De Kanoet is in het najaar in zeer groot tot groot aantal aanwezig. De soort arriveert vanaf half juli. De aantallen bereiken hun top in augustus-oktober waarna de aantallen weer afnemen (tabel 1, figuur 1). De soort overwintert in vrij klein aantal en blijft aanwezig tot in mei. Uit midden juni zijn twee waarnemingen bekend, op 12 juni 1991 (91 vogels) en 20 juni 1985 (21 vogels), hetgeen op overzomeren wijst. De ondersoort *C. c. canutus* is vooral in mei en juli-augustus aanwezig, de vogels die in grote aantallen in de andere maanden voorkomen behoren tot de ondersoort *C. c. islandica.* Er is echter een aanzienlijke overlap in het voorkomen, vooral in de maanden juli-september (Meininger et al. 1995; zie ook hoofdstuk 7-3).

De doortrek over zee kent een opvallende top in november (figuur 2).

Tijdens hoogwater worden de grootste aantallen gezien in het gebied van de Derde Slenk naar het oosten en op het Rif.

Ontwikkeling

De toppen in augustus en november, vastgesteld voor het Waddengebied als geheel (SOVON-monitoringsrapport 2002/04), worden niet in het overzicht van Schiermonnikoog gevonden, waar de tweede helft van augustus tot de eerste helft van oktober de topperiode is. Dit overzicht van de maanden laat voor januari en februari een duidelijke afname zien, hetgeen samenvalt met het beeld van het hele Waddengebied (Koks & van Roomen 2003).

Hoge aantallen met een top van meer dan 50.000 vogels liggen in de jaren 1980. Daarna is er een sterke afname, gevolgd door een toename (figuur 3).

Figuur 3. Kanoet. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

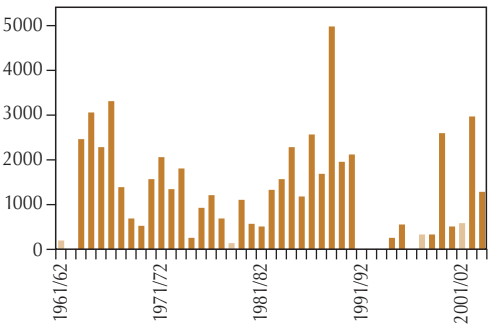

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:46 Pagina 253

Drieteenstrandloper

Calidris alba

Fr: Sângril
D: Sanderling
E: Sanderling
F: Bécasseau sanderling

Mooser 1973 Doortrekker in vrij groot aantal in de herfst vanaf eind juli en in het voorjaar in vrij klein aantal tot begin juni. De maximum aantallen in herfst en voorjaar zijn resp. 1100 ex. op 21-10-70 (AJvD) en 300 ex. op 25-5-69 (E.C.Smith), terwijl de vroegste herfstdatum 23-7-67 (S-IV) en de laatste voorjaarsdatum 6-6-26 (GAB) is. De Drieteen overwintert in vrij klein aantal en overzomert volgens Tanis in zeer klein aantal. De soort verblijft uitsluitend op het strand, de Westpunt en de Balg.

Tabel 1. Drieteenstrandloper. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	9 november 2002: 1660	17 januari 1998: 866	17 mei 2003: 2328

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (**1%: 1200**)

De Drieteenstrandloper is vrijwel het gehele jaar in vrij groot aantal aanwezig. Alleen van begin juni tot eind juli is de soort meestal afwezig en zijn de aantallen klein tot vrij klein. De vroegste najaarsdatum is 21 juli 1973 met 82 vogels, de laatste voorjaarsdatum is 31 mei 1985 met 330. Uit juni en de eerste helft van juli zijn twee waarnemingen bekend: 12 juni 1999 met 115 vogels en 5 juli 1973 met twee. Het maximumaantal is 2328, geteld op het hele eiland op 17 mei 2003. De aantallen geteld tijdens hoogwater laten een snelle toename zien vanaf eind juli, waarna de najaarstop volgt in november. In het voorjaar is mei de belangrijkste maand (tabel 1, figuur 1). De aantallen vóór 1994 zijn vermoedelijk aan de lage kant omdat het Noordzeestrand slechts incidenteel geheel wordt geteld.

Omdat de op het strand aanwezige exemplaren onder invloed van getij en mensen regelmatig heen en weer vliegen is trek lastig te constateren. De doortrekgrafiek gebaseerd op zeetrektellingen laat globaal een verloop zien dat gelijk is aan dat van de aantallen tijdens hoogwatertellingen (figuur 2 en 3). De voorjaarsaantallen zijn echter opvallend laag. De grootste aantallen langsvliegende Drieteenstrandlopers zijn geteld op 21 augustus 1980 met 325 exemplaren (0 ter plaatse; in vier uur, wind W-NW 8), 27 december 1981

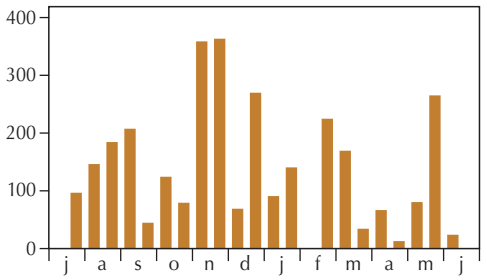

Figuur 1. Drieteenstrandloper. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

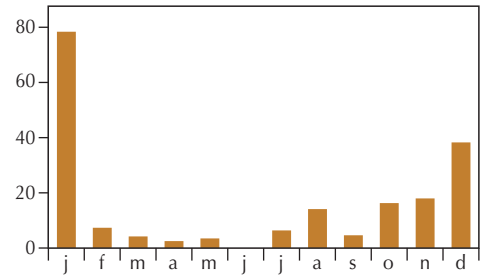

Figuur 2. Drieteenstrandloper. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=28.406).

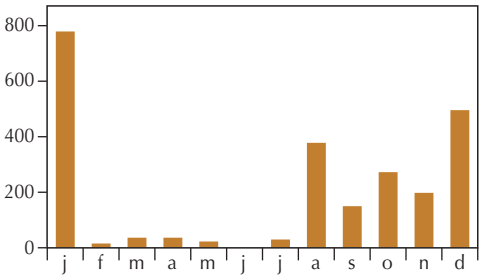

Figuur 3. Drieteenstrandloper. Maandmaxima van ter plaatse gemelde vogels tijdens zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur, n=19.732).

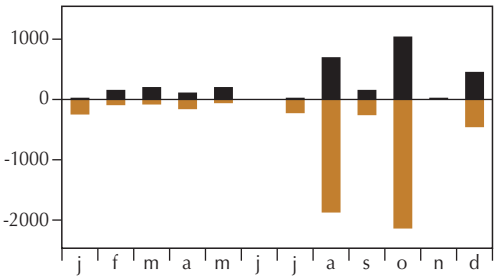

Figuur 4. Drieteenstrandloper. Per maand gesommeerde aantallen oostwaarts (boven de x-as) en westwaarts (onder de x-as) vliegende vogels, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=8674).

met 233 (92 ter plaatse; in één uur, wind ZO 2) en 1 januari 1980 met 180 (250 ter plaatse; in twee uur, wind NW 5), maar voor geen van deze dagen valt uit te sluiten dat het niet om lokale verplaatsingen ging. Ondanks deze overwegingen lijken van juli tot oktober Drieteenstrandlopers zich vooral westwaarts te bewegen, terwijl de meerderheid van de vogels van februari tot mei vooral oostwaarts vliegt (figuur 4).
Tijdens tellingen van stookolieslachtoffers zijn 10 Drieteenstrandlopers gevonden, waarvan zes in februari.
De Drieteenstrandloper wordt vrijwel uitsluitend op het Noordzeestrand, de Balg en het Rif waargenomen.

Ontwikkeling Het verloop van de aantallen geteld tijdens hoogwatertellingen laat een lichte top zien in de jaren 1970 en de jaren 1980 waarna een dal volgt (figuur 5). De Drieteenstrandloper werd in die jaren zelfs niet altijd waargenomen. Vanaf begin jaren 1990 worden er meer Drieteenstrandlopers geteld dan in de periodes daarvoor. Dit kan geflatteerd zijn doordat vanaf 1994 ook het Noordzeestrand regelmatig wordt meegeteld, hetgeen daarvoor slechts sporadisch het geval was.
In het Waddengebied als geheel gaan de aantallen vanaf het einde van de jaren 1980 nadrukkelijk omhoog (SOVON-monitoringsrapport 2004/01), hetgeen misschien ook geldt voor Schiermonnikoog.

Figuur 5. Drieteenstrandloper. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

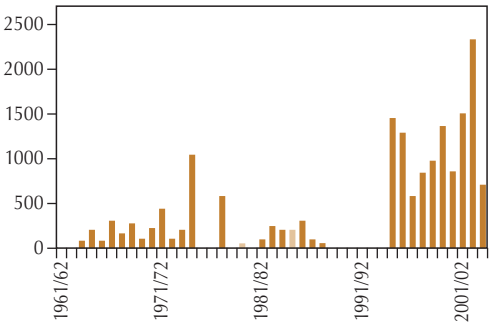

Kleine Strandloper

Calidris minuta

Fr: Griltsje
D: Zwergstrandläufer
E: Little Stint
F: Bécasseau minute

Mooser 1973 Doortrekker in in klein aantal van eind juli tot begin okt. en in zeer klein aantal van half april tot eind mei. Het maximum aantal is 220 ex. op 22-9-67 (J.den Held). De vroegste en laatste najaarswaarneming is 14-7-67 (S-IV) en 9-10-69 (AJB). In het voorjaar zijn deze data 13-4-66 (VWG/NJN) en 4-6-67 (AJB).
De Kleine Strandloper wordt uitsluitend gezien in de Johannespolder, op de Westpunt en het Groene Strand.

Status De Kleine Strandloper is doortrekker in het najaar in klein aantal van half juli tot half oktober. De vroegste datum is 5 juli 1975, toen 25 vogels werden gezien, de laatste 20 oktober 1978. Vanaf begin augustus dalen de aantallen (figuur 1). Het maximum is 150 vogels op 22 juli 1981.
In het voorjaar trekt de Kleine Strandloper door in zeer klein tot klein aantal van eind april tot eind mei. Het maximum is 180 vogels op 27 april 1985; dit is tevens de vroegste datum. De laatste datum is 4 juni 2003.
De soort wordt voornamelijk gezien op het Rif en bij de Westerplas maar kan langs de hele zuidkant van het eiland worden waargenomen.
In veel jaren wordt de soort tijdens hoogwatertellingen niet gezien.

Jaarlijkse doortrekker

Wetlandsoort (1%: 2000)

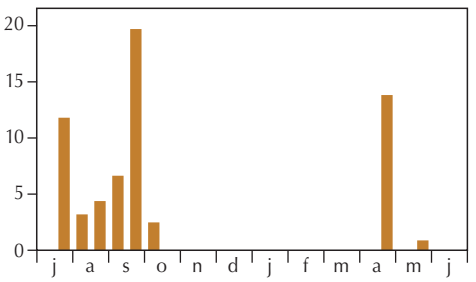

Figuur 1. Kleine Strandloper. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

Temmincks Strandloper

Calidris temminckii

Fr: Gielpoatgril
D: Temminckstrandläufer
E: Temminck's Stint
F: Bécasseau de Temminck

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein aantal van half aug. tot half sept. Het maximum aantal is 5 ex. op 22-8-66 (JT). De vroegste en laatste datum is 6-8-67 (JT) en 5-10-68 (LB). De soort is waargenomen in de Johannespolder en Banckspolder.

Status

Onregelmatige doortrekker

Wetlandsoort (1%: 600)

De Temmincks Strandloper is een onregelmatige doortrekker in zeer klein aantal. Na 1970 is de soort in totaal slechts 19 keer gemeld met als regel één en maximaal zes exemplaren. Er zijn vijf voorjaarswaarnemingen. De vroegste is op 11 mei 2002, de laatste op 28 mei 1978. De vroegste najaarswaarneming is op 10 juli 2000, de laatste op 15 oktober 1989. De soort is waargenomen in de Oosterkwelder, aan de wadrand, bij de Westerplas en op het Rif.

Krombekstrandloper

Calidris ferruginea

Fr: Reade Gril
D: Sichelstrandläufer
E: Curlew Sandpiper
F: Bécasseau cocorli

Mooser 1973 Doortrekker in klein aantal van eind juli tot begin okt. De vroegste en laatste waarneming is 18-7-67 (S-IV) en 19-10-70 (W.Braaksma). Er zijn vijf voorjaarswaarnemingen bekend: 27-3-70 4 ex. (A. 1970-5); 30-3-70 5 ex. op de Balg (A. 1970-5); 31-3-70 2 ex. bij de Eerste Slenk (A. 1970-5); 9-5-70 1 ex. in prachtkleed op de Westpunt (KW); 10 – 11-5-69 1 ex. in winterkleed op het Groene Strand (KW).

Status

Onregelmatige doortrekker

Wetlandsoort (1%: 7400)

De Krombekstrandloper wordt in het najaar in vrij klein aantal gezien van eind juli tot eind november. De top van de aantallen ligt in juli en augustus. De vroegste datum is 18 juli 1984, de laatste 24 november 1976. Het maximum ligt in augustus met 444 vogels. Een uitschieter is het aantal van 1250 Krombekstrandlopers op 6 augustus 1985.

In het voorjaar trekt de soort in zeer klein aantal door in mei. De vroegste en laatste datum zijn 4 mei 1994 en 22 mei 1984.

De soort wordt niet elk jaar gezien. Het is opvallend dat waarnemingen uit de jaren 1986-1994 zelfs geheel ontbreken.

De Krombekstrandloper wordt hoofdzakelijk op het Rif gezien. Hij kan echter op de zuidkant van vrijwel het gehele eiland worden waargenomen.

Ontwikkeling

De hoogwatertellingen laten een top in het begin van de jaren 1980 zien maar er zijn veel jaren waarin de soort tijdens de hoogwatertellingen niet is waargenomen. Ook de afname daarna moet met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden, omdat in deze periode relatief weinig in juli en augustus is geteld.

De Krombekstrandloper komt slechts in kleine aantallen langs de Groninger Noordkust voor. Uit dat gebied worden geen aantalsveranderingen in de loop van de jaren gemeld (Van Dijk & Van 't Hoff 1999).

Paarse Strandloper

Calidris maritima

Fr: Stiengril
D: Meerstrandläufer
E: Purple Sandpiper
F: Bécasseau viole

Mooser 1973 Er zijn tien waarnemingen: 1 – 2-8-69 1 ex. op de Nieuwe Pier (VWG/NJN); op 9, 19 en 21-8-66 resp. 1, 1 en 2 ex. op de Nieuwe Pier (LZ, c.s., TT); 9-8-68 1 ex. op de Nieuwe Pier (VWG/NJN); 10-8-69 1 ex. (JT); 22-8-62 1 ex. op de Nieuwe Pier (med. T.Loosjes); 17-9-69 2 ex. op de Balg (Vgl. 17: 206): 16-10-66 1 ex. tussen de Oude en Nieuwe Pier; 5-11-66 1 ex. op de Nieuwe Pier (R.H.Drent).

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (1%: 500)

De Paarse Strandloper is in ieder geval vanaf 1995 een jaarlijkse maar schaarse doortrekker en wintergast in zeer klein aantal. In totaal zijn na 1970 slechts enkele tientallen waarnemingen bekend. De vroegste najaarsdatum is 30 juli 1971, de laatste voorjaarsdatum 22 maart 2003. Daarbuiten werden alleen op 30 april 1983 nog twee exemplaren gezien bij de Westerplas. Het betreft meestal één tot maximaal drie vogels. Alleen op 12 februari 1979 werden tijdens een zeetreklelling 10 exemplaren genoteerd. Behalve tijdens zeetrekwaarnemingen (figuur 1) worden de meeste vogels gezien langs de dijk en bij de Oude en Nieuwe Steiger maar er zijn ook waarnemingen uit de Banckspolder en van het Rif, de Kobbeduinen en de Oosterkwelder.

Figuur 1. Paarse Strandloper. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=44).

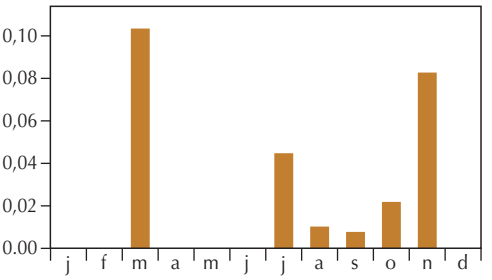

Bonte Strandloper

Calidris alpina

Fr: Bunte gril
D: Alpenstrandläufer
E: Dunlin
F: Bécasseau variable

Mooser 1973 Doortrekker en overwinteraar in groot tot zeer groot aantal van begin juli tot eind mei. Het maximum aantal ligt op 59.000 ex. op 16-8-65 (VWG/NJN). Na half juli neemt het aantal sterk toe en kan tegen het eind van de maand reeds enkele tienduizenden ex. bedragen, zoals bv. 27.400 ex. op 31-7-68 (A. 1969-3). Het aantal in de winter ligt duidelijk lager en fluctueert sterk en bereikt een maximum op 26-12-65.

Tijdens koude-periodes blijft de Bonte Strandloper in vrij klein aantal achter. In het voorjaar komen de aantallen zelden boven de 10.000 ex. met een maximum van 15.600 op 10-4-66 (VWG/NJN). De soort is overzomeraar in klein tot vrij klein aantal. Grote aantallen overtijen in het gebied oostelijk van de Derde Slenk. In de nacht van 24 – 25-3-28 werd een ♂ van de oostsiberische vorm (*Cal. alp. sakhalina* (Vieillot)) verzameld (Lim. 16: 61, med. CSR). Over het voorkomen van de subspecies *schinzii* (Brehm) is niets bekend.

Tabel 1. Bonte Strandloper. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	16 augustus 1965: 59.000	17 januari 1983: 14.575	16 mei 1983: 37.565

Status

Voormalige mogelijke broedvogel.

Gehele jaar aanwezig

Rode Lijst

Wetlandsoort (**1%: 13.300**)

Zowel in 2002 als 2003 werd in mei tussen paal 1 en 5 de baltsroep van de Bonte Strandloper gehoord. Het bleef echter bij eenmalige waarnemingen.

De soort is doortrekker en overwinteraar in vrij groot tot zeer groot aantal. De aantallen in het voorjaar bereiken een top in april. Begin juni blijven hooguit een paar honderd vogels op het eiland achter. In de eerste week van juli zijn er alweer enkele duizenden (figuur 1). De aantallen lopen vervolgens verder op zoals blijkt uit de maxima van 30.608 vogels op 26 juli 1995, 43.558 op 30 augustus 1975 en 50.250 op 27 september 1981 (tabel 1). In de winter blijven minstens enkele honderden vogels aanwezig, afhankelijk van de weersomstandigheden.

De hoofdmacht van de Bonte Strandloper rust op het eiland vanaf de Derde Slenk naar het oosten en op het Rif.

Enige trek over zee vindt plaats in najaar en voorjaar (figuur 2).

Op de Waddeneilanden verblijven in het najaar vooral volwassen vogels terwijl langs de kusten van het vasteland meest jonge vogels voorkomen (Van Dijk & Van 't Hoff 1999).

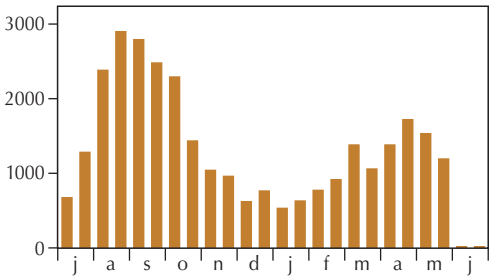

Figuur 1. Bonte Strandloper. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

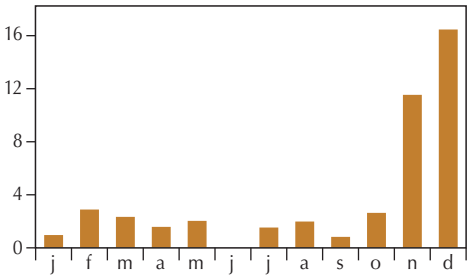

Figuur 2. Bonte Strandloper. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=6186).

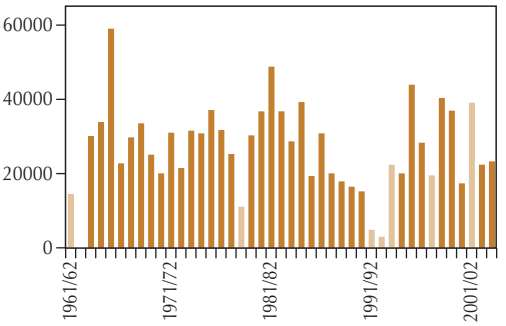

Figuur 3. Bonte Strandloper. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

Ontwikkeling

De Bonte Strandloper werd in 1973 als mogelijke broedvogel opgegeven. De soort zou misschien in de Westerplas gebroed hebben. Verder werden voor de periode 1973-1977 waarschijnlijke broedgevallen aangegeven (Teixeira 1979). De periode waarin de Bonte Strandloper mogelijk broedde past in het Nederlandse beeld. Vaststellen van broeden is moeilijk. In 1986 werd voor het laatst in Nederland een nest gevonden (SOVON 2002).

Details van de aantallen per maand van vogels geteld tijdens hoogwater laten in het voorjaar een sterke toename zien. In april zijn vanaf de tweede helft van de jaren 1970 zelfs aantallen boven de 15.000 regel. Het maximumaantal in die maand is meer dan verdubbeld. Het maximum van vóór 1971 is echter nooit meer bereikt.

Het verloop van de maxima over de jaren bereikt een top in het begin van de jaren 1980 (figuur 3).

De afname van de aantallen op de hoogwatervluchtplaatsen in het gebied tussen de Derde en Vierde Slenk is sterker dan tussen Vierde Slenk en Willemsduin. De aantallen op de Balg zijn stabiel, evenals die op het Rif. Gezien deze ontwikkelingen lijkt het aannemelijk dat er eerder sprake is van een lichte afname dan van een toename voor het gehele eiland na de jaren 1980. De aantallen in het hele Waddengebied nemen nog steeds toe (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

Kemphaan

Philomachus pugnax

Fr: Hoants
D: Kampfläufer
E: Ruff
F: Combattant varié

Mooser 1973 Vrij schaarse broedvogel van Banckspolder, Johannespolder, binnenkwelder en Griënglop. LEEGE (1907) geeft haar als broedvogel op en vermeldt verder, dat ze vooral op de weilanden van de polder voorkwam. In 1934 (Ard. 23: 219-221) was ze, evenals in 1939 (W.H.v.Dobben) broedvogel. Volgens De Jong waren er in 1948 8-12 ♂♂. Hij schatte op grond hiervan ongeveer 20 broedparen, terwijl de stand naar zijn mening achteruit ging. In 1949 waren er 15 paren en in 1951 20 paren (JdJ). Ook voor 1955 meldt De Jong achteruitgang, ofschoon J.v.d.Veer voor dat jaar 20 paren voor de polder opgeeft. In de jaren 1962-65 broedden er resp. 20, 10, 10 en 20 paren (RN). In 1967 zijn er 10 nesten gevonden, terwijl het totaal aantal broedparen op 30 geschat is. Hiervan broedde ongeveer vijf-zesde deel in de Banckspolder. Ondanks de schommelende aantallen broedparen handhaaft de Kemphaan zich goed (RN,GG). In de Banckspolder is de laatste jaren een achteruitgang geconstateerd in tegenstelling tot de Johannespolder (RN).

De Kemphaan wordt, afgezien van de broedvogels, in klein aantal waargenomen van half mrt. tot begin sept. Het maximum aantal is 75 ex. op 30-7-69 (VWG/NJN). De vroegste voorjaarswaarneming is 11-3-68 (TT) en de laatste herfstwaarneming 19-9-63 (TT). Op 4 en 5-5-67 was er de hele dag trek van vele tientallen vogels waaronder een opvallend klein percentage ♂♂. Er zijn drie winterwaarnemingen: 20-1-68 1 ex. (J.B.Hulscher); 25-2-67 1 ex.; 27-12-63 1 ex. op de kwelder (HAF).

Status

Voormalige broedvogel.
Onregelmatige doortrekker

Rode Lijst
EU-Vogelrichtlijn
Wetlandsoort (1%: 10.000)

De Kemphaan heeft in 1996 voor het laatst in de Banckspolder gebroed.

In het voorjaar trekt de Kemphaan in klein aantal door vanaf eind maart. De vroegste datum is 19 maart (1972 en 2003). Aangezien geen trekwaarnemingen bekend zijn, is niet duidelijk wanneer de laatste datum valt. Het maximum is 45 vogels op 4 april 1991. De vele Kemphanen die in het voorjaar door Friesland trekken (SOVON 2002) steken kennelijk zelden de Waddenzee over.

De soort kan in het najaar in klein aantal doortrekken. Vanaf half juli nemen de aantallen toe en bereiken een top aan het eind van de maand. Na half september worden nog sporadisch Kemphanen gezien. De vroegste datum is 13 juli 1973, de laatste 15 oktober 2001. Het maximum is 86 op 30 juli 1971.

In gegevens waar onderscheid is gemaakt tussen de geslachten valt het op dat vrijwel uitsluitend mannetjes genoemd worden. Dit geldt zowel voor het voorjaar als het najaar.

De vogels worden vrijwel uitsluitend in de Banckspolder en rond de Westerplas gezien. In de jaren 1970 werden deze gebieden opgegeven als foerageergebied (Banckspolder) en slaapplaats (Westerplas).

Ontwikkeling

De Kemphaan werd vanaf het begin van de 20ste eeuw als broedvogel gemeld. In 1967 broedden 30 paar (Mooser 1973). Tijdens de inventarisatie van 1973 was er kennelijk nog niets aan de hand met de Kemphaan. Er werden 28 broedparen vastgesteld die broedden in de Banckspolder en bij de Westerplas. De Binnenkwelder en het Groene Glop, waar in de jaren 1960 nog werd gebroed, zijn dan al wel verlaten. In de volgende jaren vond de grote uittocht plaats. In 1978 broedden negen paar, alle in de Banckspolder. Deze vogels nestelden uitsluitend in het oostelijke deel. Voor 1983 werden twee paar opgegeven. Daarna handhaaft de Kemphaan zich nog lang, tot en met 1996, met één à twee paar in de Banckspolder.

De verdwijning als broedvogel op Schiermonnikoog

past in het landelijke beeld. Afname vindt plaats in het gehele zuidwestelijke deel van het broedareaal van Oost-Engeland tot in Finland. In Nederland moet een oorzaak gezocht worden in het snel verdwijnen van geschikte broedbiotoop als gevolg van de gemoderniseerde agrarische bedrijfsvoering. In nieuwe aantrekkelijke biotopen zoals de Lauwersmeer in de beginjaren na de inpoldering, daalde een indrukwekkende populatie snel door de ontwikkeling van de vegetatie, waardoor het gebied verruigde (SOVON 2002). Dit is mogelijk ook de oorzaak van het verdwijnen van de Kemphaan uit de Binnenkwelder en het Groene Glop. Waarom de soort ook de Westerplas heeft verlaten is niet duidelijk.

De grootste aantallen getelde Kemphanen liggen vóór de jaren 1980. Daarna worden sporadisch meer dan enkele tientallen vogels gezien. Tijdens de hoogwatertellingen in de periode 1980-1994 ontbreekt de soort geheel. De laatste jaren worden soms enkele vogels in het voorjaar gezien. De Kemphaan is een zeer zeldzame gast geworden.

Bokje

Lymnocryptes minimus

Fr: Haarsnip
D: Zwergschnepfe
E: Jack Snipe
F: Bécassine sourde

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein aantal van begin aug. tot begin dec. en van eind mrt. tot begin mei. Het Bokje wordt voornamelijk in de Westerkwelder en in de Banckspolder gezien. De vroegste en laatste herfstwaarneming is resp. 31-7-68 (VWG/NJN) en 5-12-35 (Ard. 28: 74). Voor het voorjaar zijn deze data resp. 28-3-70 (AJvD) en 5-5-62 (HK). In de jaren 1932-1937 werden 11 vuurtorenslachtoffers gevonden (Ard. 28: 74).

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Het Bokje wordt in alle maanden van het jaar gemeld, behalve in juni. De waarnemingen zijn als volgt over de maanden verdeeld: januari (3), februari (1), maart (6), april (8), mei (2), juli (2), augustus (2), september (10), oktober (75), november (23) en december (8). Uit deze reeks blijkt duidelijk dat de meeste Bokjes in het najaar worden waargenomen. De eerste waarnemingsdatum in het najaar is 13 juli 1994, de laatste in het voorjaar 7 mei 1996. Het maximumaantal is 61, geteld op het hele eiland op 17 oktober 1973. Daarnaast wordt nog eenmaal melding gemaakt van 10 exemplaren en eenmaal van 12. In alle andere gevallen betreft het één of maximaal vijf vogels tegelijk. Het Bokje wordt over het hele eiland waargenomen.

Watersnip

Gallinago gallinago

Fr: Wearlamke
D: Bekasinne
E: Common Snipe
F: Bécassine des marais

Mooser 1973 Schaarse tot vrij schaarse broedvogel in wisselende aantallen van vochtige binnenduinen, Kapenglop, Griënglop, binnenkwelder, Johannespolder en Banckspolder. LEEGE (1907) vraagt zich af of de Watersnip broedvogel was. Op 07-06-27 zag Brouwer een ex. boven het weiland tussen Kooiweg en Reddingsweg. In 1934 is de Watersnip broedvogel (Ard. 27: 219). Ook Haverschmidt (1942) vermeldt haar als zodanig. Vanaf 1945 broedde ze in elk geval regelmatig. Voor 1950

worden tien paren opgegeven (NRC, 19-06-1950). Tot en met 1964 wordt ze steeds tamelijk algemeen genoemd (Van Rollingswier, JdJ, HAF). Op 30-03-1967 worden er door J.A.Zwarts 50-60 baltsende exemplaren geteld. Tellingen van baltsende vogels eind april, begin mei gaven voor 1967 een voorzichtige schatting van 20 broedparen. Kiewiet vond in 1970 op een klein plekje aan het eind van de Reddingsweg 5 nesten en noemt haar voor 1969 en 1970 een vrij talrijke broedvogel. Waldeck geeft voor 1970 een minimum van 21-24 broedparen op. Het is niet bekend in hoeverre de aantallen elk jaar fluctueren tengevolge van wisselende vochtigheid van de biotopen.
De Watersnip is doortrekker in vrij klein aantal, mogelijk reeds vanaf eind juli tot begin nov. Het maximum aantal in de herfst ligt op 320 ex. op 13-09-66 (LZ, c.s.). Volgens Talsma is er in de herfst veel doortrek in troepjes tot 20 exemplaren. In het voorjaar is er een toename vanaf half mrt. Er is 1 waarneming die duidelijk op doortrek wijst: op 07-04-69 vlogen 25 ex. naar het oosten (E.C.Smith). De Watersnip is wintergast in zeer klein aantal.

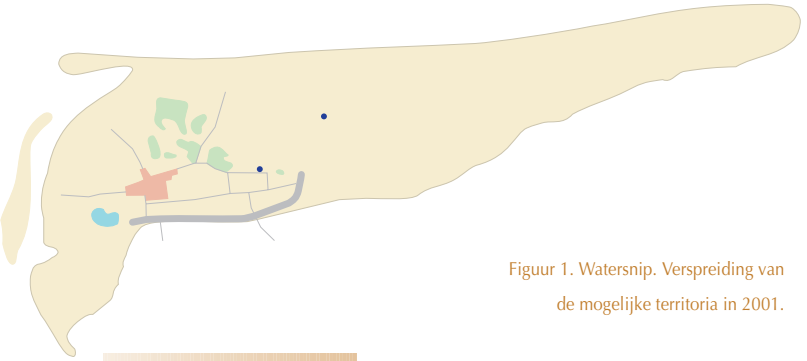

Figuur 1. Watersnip. Verspreiding van de mogelijke territoria in 2001.

Status

Mogelijk voormalige broedvogel.
Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Rode Lijst
Wetlandsoort (1%: 20.000)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: mogelijk 2 territoria
2002: geen
2003: geen

Het is niet duidelijk of de Watersnip nog tot de broedvogels gerekend kan worden. Als de soort nog incidenteel broedt is dat in het gebied van de westelijke Strandvlakte, de Binnenkwelder en het Groene Glop en bij de Westerplas.
Schaarse waarnemingen geven aan dat broedvogels begin maart aankomen.
De Watersnip is doortrekker in klein aantal in het najaar en het voorjaar. De de aantallen bereiken een piek in september en november. Vanaf eind november nemen de aantallen sterk af (figuur 2).
De Watersnip is in de winter in zeer klein tot klein aantal aanwezig. Waarnemingen uit het voorjaar zijn schaars.
Een in het Groene Glop geringde Watersnip werd teruggemeld in Frankrijk.

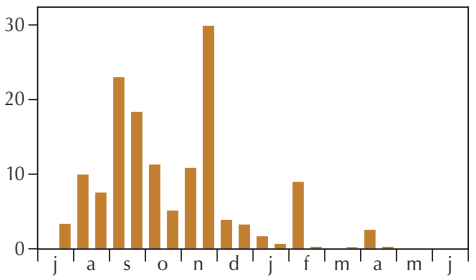

Figuur 2. Watersnip. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

Ontwikkeling

De Watersnip was in elk geval broedvogel vanaf 1934. Voor 1970 werden maximaal 24 broedparen opgegeven (Mooser 1973).
In 1973 werden voor het gehele eiland 55 broedparen vastgesteld, waarvan 13 in de Banckspolder en de andere bij de Westerplas en in het Kapenglop, het Groene Glop, de Binnenkwelder en de noordelijke Kobbeduinen. De stand in het Kapenglop werd kwetsbaar genoemd omdat het daar eigenlijk te droog was (Van Dijk 1974). Misschien is de populatie in 1970 onderschat, ofschoon de stand fluctueert afhankelijk van droge en natte jaren. Ergens na 1973 is de teruggang ingezet. In 1978 werden 37 broedparen vastgesteld. In dat jaar broedde nog één paar in het Kapenglop. Opvallend genoeg broedden van de vijf paar in 1986 er twee in het Kapenglop. De Banckspolder is dan verlaten (Bakker 1987).
Vanaf 1986 is de soort in een reeks van jaren afwezig om dan plotseling in 1992, 1996, 1997 en 2001 toch weer op te duiken met één tot drie paar.
De teruggang wordt in heel Nederland geconstateerd. De broedvogelstand is sinds 1970 met 65% afgenomen (SOVON 2002). De afname wordt vooral geweten aan de ontwatering van geschikt broedgebied, waardoor voedsel slecht bereikbaar wordt. Dit is een van de gevolgen van het intensief gebruik van de graslanden waardoor ook natte, ruige plekken met afwisseling in vegetatiehoogte verdwijnen. Daardoor mist de Watersnip goede nestgelegenheid (SOVON 2002). Op Schiermonnikoog kan ook de toegenomen verruiging een rol spelen.
Als het maken van natte weilanden opnieuw vogels aantrekt (SOVON 2002), zou het Kapenglop daarvoor

in aanmerking komen. Delen van de Binnenkwelder, Westerplas en Strandvlakte lijken nog steeds geschikt.
De Watersnip werd ook in de jaren 1960 nooit in grote aantallen waargenomen. Echter, opmerkingen dat er 'nog steeds veel' zijn, zoals op 17 oktober 1973, zijn vanaf het eind van de jaren 1980 niet meer genoteerd. Het is opvallend dat dit in gebieden rondom Schiermonnikoog wel het geval is. In november 2001 werden op Ameland 753 vogels geteld en langs de Groninger Noordkust 905 (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

Poelsnip

Gallinago media

Fr: Dûbele Snip
D: Doppelschnepfe
E: Great Snipe
F: Bécassine double

Mooser 1973 Er zijn twee waarnemingen bekend: 15-8-64 1 ex. in de Westerplas (CSR); 2-9-70 1 ex. bij het einde van de Reddingsweg (GG).

Status

Incidentele doortrekker

Beoordeelsoort CDNA vanaf 1977

EU-Vogelrichtlijn

Er zijn vijf waarnemingen: 15 augustus 1964 (Westerplas), 2 september 1970 (Reddingsweg), 19 april 1975, 20-23 augustus 1983 (IJsbaan) en 23 september 2002 (Westerplas).
De Poelsnip broedt van Scandinavië en Oost-Europa oostelijk tot in Siberië.

Houtsnip

Scolopax rusticola

Fr: Houtsnip
D: Waldschnepfe
E: Eurasian Woodcock
F: Bécasse des bois

Mooser 1973 Zeer schaarse, waarschijnlijk onregelmatige broedvogel van de Eerste Dennen. In de volgende jaren is het broeden vastgesteld (zie ook DLN 66: 178): 1936: 1 paar broedend (JdJ, med. F.J.Kuiper); 1961 midden juni territoriumvlucht gezien; nest met één ei werd verstoord (RN, med. Brouwer en F.J.Kuiper); 1962: 1 nest met 4 eieren dat goed uitkwam; er hebben 3 paren gebroed (RN, med. F.J.Kuiper en J.Veen); 1967: eind mei en in juni baltsvluchten; op 22-6-67 zag Kiewiet 3 ex. waarvan hij meende dat 1 vogel een jong exemplaar was; 1968: een broedgeval in de Tweede Dennen; er waren twee weglokkende ouden, later werden 2 vliegvlugge jongen en 1 weglopend jong gezien (med. HK); 1969: op 17-7 aan de zuidelijke bosrand ten westen van de Bernhardweg 1 overjarige vogel met 3 eerste jaars in de duinvegetatie (JT).
Verder zijn er de volgende zomerwaarnemingen bekend: 2-6-64 1 ex. in bosjes langs de Reddingsweg (HAF); 24-6-69 1 ex. in de eendenkooi (AJB); 29-7-70 1 dood ex. in de Willemsduinen (VWG/NJN).
De Houtsnip is in vrij klein tot vrij groot aantal aanwezig van half okt. tot eind nov. en waarschijnlijk van eind. mrt. tot eind april. De vroegste herfstdatum is 10-10-1970 (JCK). De soort is wintergast in zeer klein aantal.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

De Houtsnip is een schaarse broedvogel van de noordelijke Kobbeduinen, het gebied tussen Reddingsweg en Prins Bernhardweg en het zuidelijke, boomrijke duingebied ten westen van de Prins Bernhardweg. Ofschoon dit ongetwijfeld het broedgebied is, zijn de locaties van de territoria moeilijk te traceren door de grote mobiliteit van de mannetjes (Klemann 2001). Enkele malen is waargenomen

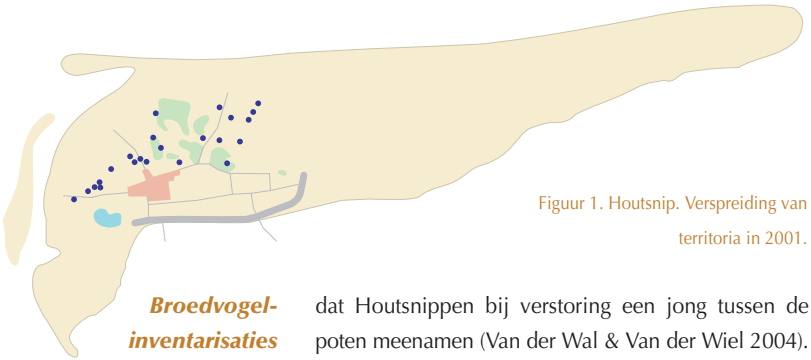

Figuur 1. Houtsnip. Verspreiding van territoria in 2001.

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 23 territoria

2002/2003: 23 territoria

dat Houtsnippen bij verstoring een jong tussen de poten meenamen (Van der Wal & Van der Wiel 2004). De Houtsnip wordt buiten de broedtijd in zeer klein aantal waargenomen. Hij wordt dan ook op plaatsen gezien als het strand en de kwelder. De soort wordt verspreid over het gehele vangseizoen, van eind juli tot half november, door het Vogelringstation Schiermonnikoog in zeer klein aantal in het Groene Glop gevangen. Er zijn waarnemingen uit alle maanden van het jaar maar die geven slechts zelden informatie over doortrek. De waarneming van een vogel op 21 mei 2001 bij het Willemsduin geeft in elk geval aan dat de Houtsnip nog tot laat in het voorjaar kan doortrekken.

Waarschijnlijk komen de vogels die laat in het najaar en in de winter worden waargenomen uit noordelijke streken. Het kan dan om meerdere honderden vogels gaan, die soms uitgeput op de grond zitten. In de winter kunnen nieuwe vogels aankomen. Waarschijnlijk worden ze verdreven door de vorst wanneer die in Scandinavië invalt. Zo werden op 15 januari 2002 ten minste 100 vermoeide vogels gezien in de bossen.

In het Groene Glop geringde Houtsnippen werden teruggemeld elders in Nederland (1) en in Frankrijk (5).

Ontwikkeling Vanaf 1936 werd de Houtsnip met enkele broedparen opgegeven (Mooser 1973).

In 1973 werden vijf broedparen gemeld, die alle tussen de Prins Bernhardweg en de Badweg broedden. In 1978 waren het 11 paar, waarbij werd aangetekend dat het broedgebied zich naar het oosten en westen had uitgebreid. Tijdens een inventarisatie in 1979 werden 25 broedgevallen geschat (Van der Wal & Van der Wiel 2004). In 1986 lag dit aantal op 24. Daarna fluctueren de aantallen net boven de 20 paar. Het verschil tussen de aantallen in 1978 en 1979 is wel erg groot en is wellicht veroorzaakt door een verschil in telmethoden en intensiteit van tellen.

Het is opvallend dat vóór 1970 gesproken wordt over aanwezigheid in het najaar in vrij klein tot vrij groot aantal. Die aantallen zijn voor de jaren 1971-2003 nooit opgegeven. Dit zou erop duiden dat de Houtsnip als doortrekker aanzienlijk schaarser is geworden. Dit is in tegenstelling tot het aantal broedparen, dat is toegenomen en vanaf de jaren 1980 stabiel is gebleven. Op Schiermonnikoog is nauwelijks sprake van een afname na het bereiken van de top eind jaren 1970, begin jaren 1980. Deze situatie verschilt van die voor Nederland als totaal, waar sinds de jaren 1970 een afname is vastgesteld (SOVON 2002). Het kan zijn dat op Schiermonnikoog plaatselijk ook een afname van het aantal broedparen plaatsvindt, maar dat dit gecompenseerd wordt door vestiging in nieuwe opslag van berk en els.

Grutto

Limosa limosa

Fr: Skries
D: Uferschnepfe
E: Black-tailed Godwit
F: Barge à queue noire

Mooser 1973 Talrijke broedvogel van de Banckspolder, Johannespolder, Kapenglop, Griënglop en binnenkwelder. De soort blijkt zich in het begin van de twintiger jaren te hebben gevestigd. A.Beekhuis (med. Brouwer) gaf voor 1925 ongeveer 8 paren op en meldde tevens dat de soort pas sinds enkele jaren broedvogel was. Zowel in 1928 (G.J.v.Oordt) als in 1931 (Ard. 21: 49) was de Grutto broedvogel. In 1945 nog geen 20 paren (Van Rollingswier), maar in 1948 al 50 paren (JdJ). De NRC geeft

in haar editie van 19-6-50 25 paren op. Draayer meldt dat de soort in 1955 zeer algemeen was. In 1967 waren er 120 paren, waarvan 3/4 deel in de Banckspolder broedde. De Grutto is dus in de loop van de decennia duidelijk in aantal toegenomen. Ze broedt ook hoog op de Oosterkwelder voorbij de Kobbeduinen. Broedvogels van de kwelder worden wel foeragerend in de slenken gezien.

De Grutto komt vanaf eind febr. en trekt weg tot begin okt. De vroegste waarneming is op 25-2-64 en 25-2-67 (TT) en de laatste in de herfst ligt op 10-11-69 (R.J.Lauters). In elk geval trekt een deel van de broedvogels al vanaf half juni weg. In juli en aug. worden enkele honderden vogels waargenomen. Daarna is de Grutto schaars. Er is niets bekend over doortrek.

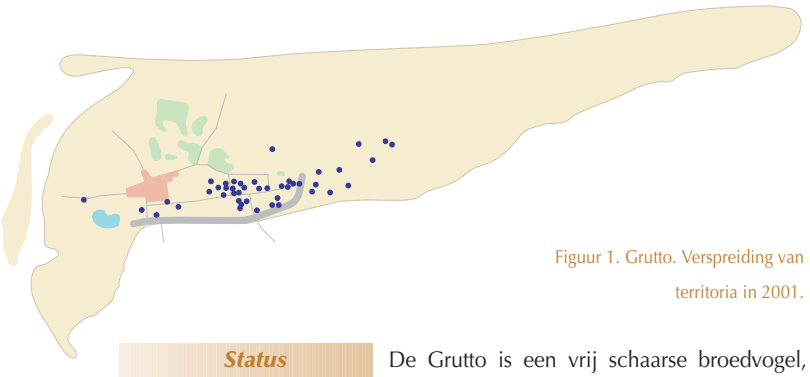

Figuur 1. Grutto. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Rode Lijst

Wetlandsoort (1%: 1700)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 42 territoria

2002: 24 territoria

2003: 40 territoria

De Grutto is een vrij schaarse broedvogel, hoofdzakelijk van de Banckspolder, de Beweide Kwelder en de Strandvlakte. De eerste broedvogels komen eind februari en begin maart aan. Het vroegste ei is gevonden op 10 april 1972. Een voorbeeld van hoge leeftijd en plaatstrouw toont de vogel die op 30 mei 1980 als nestjong in de Banckspolder werd geringd en op 16 april 2002 weer werd gevangen en losgelaten.

De soort is doortrekker in klein tot vrij klein aantal, in het voorjaar van eind februari tot eind april en in het najaar van begin juli tot half oktober (figuur 2). De vroegste waarnemingsdatum is 3 februari 1975, de laatste 29 oktober 1983.

Vanaf eind maart nemen de aantallen toe. Op 4 april 1973 werden 25 vogels op de slaapplaats in de Oosterkwelder geteld en op 4 april 1978 sliepen 225 vogels in de Westerplas.

Vanaf midden juni worden kleine concentraties Grutto's gezien, zoals 86 vogels op 12 juni 1999. De top van de aantallen ligt in de tweede helft van juli en begin augustus met een maximum van 300 op 25 juli 1976. De Westerplas wordt dan veelvuldig als slaapplaats gebruikt. Waarnemingen na augustus zijn schaars. Septemberwaarnemingen ontbreken geheel, terwijl er drie oktoberwaarnemingen bekend zijn. Uitzonderlijk is de waarneming van 100 vogels op 7 november 1976.

Er zijn vier winterwaarnemingen: 31 december 1989 (Binnenkwelder), 4 januari 1990 (Banckspolder), 1 januari 1991 (Oosterstrand) en 3 januari 1991 (Westerstrand).

Doortrek wordt soms waargenomen, zoals op 8 april 2003, toen kleine groepjes laag tegen de straffe wind in noordelijke richting trokken. Op 18 augustus 1978 vertrokken 100 vogels van de slaapplaats in de Westerplas naar het westen.

Niet-broedvogels worden in de Banckspolder, bij de Westerplas en op het wad waargenomen.

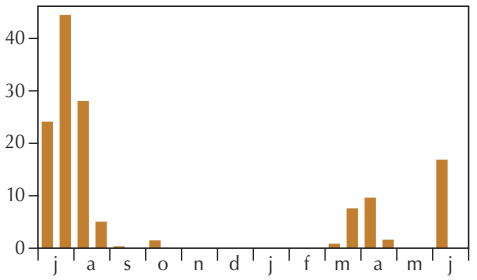

Figuur 2. Grutto. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

Ontwikkeling

De Grutto heeft zich in de jaren 1920 als broedvogel gevestigd. Het aantal broedparen nam sindsdien toe. Voor 1967 werden 120 paar opgegeven (Mooser 1973).

Kennelijk is de toename nog doorgegaan tot begin jaren 1970. In 1973 broedden er 124 paar, in 1978 111, in 1986 74 en in 1992 70. Dit aantal is tegenwoordig vrijwel gehalveerd.

Tellingen op 28 hectare in de oostelijke helft van de Banckspolder laten een plotselinge inzakking van de populatie zien van 28 paar in 1973 naar slechts zes in 1974. Het vermoeden werd uitgesproken (Commissie Beheer Landbouwgronden 1984) dat deze teruggang het gevolg was van minder gunstige broedomstandigheden in voorgaande jaren, waardoor te weinig jongen waren grootgebracht om de populatie op peil te houden. De populatie op Schiermonnikoog wordt

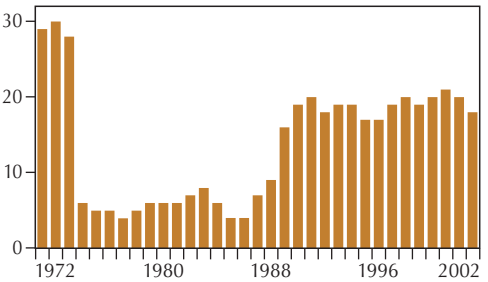

Figuur 3. Grutto. Aantal broedparen in 28 hectare van de Banckspolder in 1971-2003.

'waarschijnlijk zelfonderhoudend' genoemd, hetgeen betekent dat geen aanvulling vanaf de vaste wal plaatsvindt. Opvallend is echter dat de scherpe daling op de getelde 28 hectare niet is terug te vinden in de aantallen voor de Banckspolder als geheel. In 1973 broedden daar 100 paar en in 1978 92 (figuur 3).

Vanaf 1989 herstelde de Grutto zich op de 28 hectare tot gemiddeld 19 paar, maar bereikte nooit meer het oude peil. De soort vestigde zich vanaf de tweede helft van de jaren 1990 in de Beweide Kwelder en in de Strandvlakte. Hij is, waarschijnlijk mede door verlaging van de waterstand in het 'binnenland' met als gevolg sterke verruiging, als broedvogel van het Groene Glop, het Kapenglop en de Binnenkwelder verdwenen. Misschien worden door het afplaggen van delen van het Kapenglop en het beweiden en schonen van het Groene Glop deze gebieden weer aantrekkelijk als broedterrein.

De achteruitgang van het aantal broedparen past in de landelijke trend. De Grutto, die vrijwel uitsluitend in cultuurgrasland broedt, heeft zeer te lijden van de intensivering van de agrarische bedrijfsvoering op de graslanden en de omzetting van grasland in land voor maïsverbouw waardoor potentieel broedgebied verdwijnt (SOVON 2002). Dit lijkt ook voor Schiermonnikoog op te gaan, ondanks dat een enkel paar in maïspercelen tot broeden komt.

De top van de aantallen buiten de broedtijd lag in de jaren 1970. Tot 1984 waren waarnemingen van meer dan 100 Grutto's geen zeldzaamheid maar na dat jaar is zo'n aantal nooit meer opgegeven. De afname geldt zowel voor het najaar als het voorjaar. Ofschoon dit waarschijnlijk de werkelijkheid juist weergeeft moet erbij worden opgemerkt dat na de jaren 1970 de juli- en augustustellingen ook schaars zijn geworden.

Rosse Grutto

Limosa lapponica

Fr: Heawylp
D: Pfuhlschnepfe
E: Bar-tailed Godwit
F: Barge rousse

Mooser 1973 Doortrekker en overwinteraar in vrij groot aantal van half juli tot eind mei. De maxima liggen in de herfst en voorjaar met resp. 9700 ex. op 31-7-68 (B.Ebbinge, P.M.Zegers) en op 11.000 ex. op 31-3-70 (AJvD). Op 11-6-63 zag Talsma nog 20 ex. naar het noordoosten vliegen. In koudeperiodes kan ze bijna geheel verdwijnen. Het maximum aantal in de winter is 1800 ex. op 16-12-67. De Rosse Grutto is zomergast in vrij klein aantal. De grootste aantallen overtijen in de Oosterkwelder en voor de inlagen.

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast.
Gehele jaar aanwezig

EU-Vogelrichtlijn
Wetlandsoort (*L. l. lapponica* **1%: 1200**; *L. l. taymyrensis* **1%: 5200**)

De Rosse Grutto is doortrekker in groot aantal in het najaar vanaf half juli en in het voorjaar tot eind mei. De vroegste najaarsdatum is 8 juli 1973, de laatste voorjaarsdatum 31 mei 1985.

Eind juli-begin augustus is de top van de najaarsaantallen, waarna de soort in vrij groot aantal in de winter aanwezig is en opnieuw piekt in mei (tabel 1, figuur 1). Trek kan dan nog laat massaal zijn, zoals op 27 mei 1975, toen in één uur ruim 5300 vogels over zee doortrokken. De beschikbare meldingen over door- en wegtrek geven in april een oostelijke richting aan en eind mei een noordelijke, terwijl tevens nachttrek wordt waargenomen. Het merendeel van de vogels in mei, juli en augustus behoort tot de ondersoort *L. l. taymyrensis* die in Noordwest-Afrika overwintert. In de andere maanden domineert de ondersoort *L. l. lapponica*. De aantallen daarvan zijn echter beduidend lager (Meininger et al. 1995,

Engelmoer & Roselaar 1998; zie ook hoofdstuk 7-3). De soort overzomert in vrij klein aantal, ofschoon zowel de vroege als de late juni-vogels wellicht doortrekkers zijn. Het verloop van de aantallen in juni wijst daarop. In de periode 31 mei tot 13 juli 1978 werd gemeld: '11-120 vogels dagelijks, deels slagpenrui, kennelijk overzomerend.'

Rosse Grutto's trekken in groot aantal over zee. Dat geldt met name voor de maand mei (figuur 2). Soms kan de trek massaal zijn, zoals de genoemde zeetrekwaarneming op 27 mei 1975 aangeeft.

De belangrijkste hoogwatervluchtplaatsen liggen in de Oosterkwelder tot aan het Willemsduin en op de Balg. Ook op het Rif kunnen soms grote groepen aanwezig zijn. In het voorjaar kunnen tijdens hoogwater honderden vogels foeragerend in de Bancks-polder worden gezien.

Tabel 1. Rosse Grutto. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	26 juli 1995: 12.246	17 januari 1983: 5365	8 april 1973: 9509

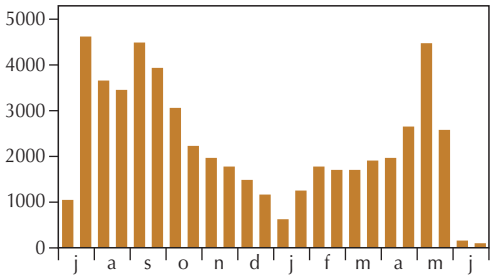

Figuur 1. Rosse Grutto. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

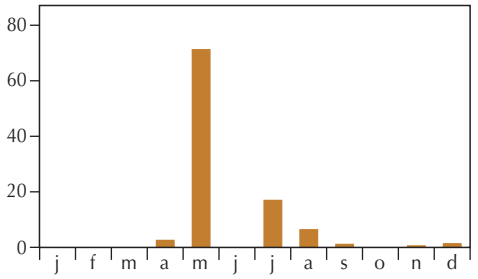

Figuur 2. Rosse Grutto. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=10.552).

Ontwikkeling Ofschoon de winteraantallen afhankelijk van het winterweer sterk kunnen fluctueren, blijft gemiddeld een vrij groot aantal vogels op het eiland, dit in tegenstelling tot Ameland en de Groninger Noordkust, waar de Rosse Grutto tijdens de winter vrijwel verdwijnt (Versluys et al. 1997, Van Dijk & Van 't Hoff 1999).

De maxima over de jaren nemen af vanaf eind jaren 1970 (figuur 3). De daling is het gevolg van afname in aantallen in januari en februari. Vanaf het begin van de jaren 1990 stijgen de aantallen licht.

In het Waddengebied als geheel vindt vanaf eind jaren 1980 een stijging plaats (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

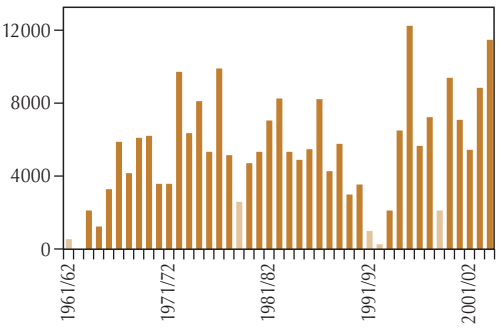

Figuur 3. Rosse Grutto. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

Regenwulp

Numenius phaeopus

Fr: Wetterwylp
D: Regenbrachvogel
E: Whimbrel
F: Courlis corlieu

Mooser 1973 Doortrekker in vrij klein aantal van half juli tot half okt. en van eind april tot begin juni. De vroegste waarnemingsdatum in het voorjaar is 19-4-63 (VWG/NJN) en de laatste in de herfst 25-10-70 (W.Braaksma). Er kunnen zowel in de herfst als in het voorjaar soms honderden vogels per dag overtrekken, zoals b.v. op 22-7-70 toen er ruim 400 vogels overkwamen (J.Harder, med. G.v.Dijk). Er is slechts één zomerwaarneming bekend: 25-6-58 1 ex. op de kwelder (GLO).

Status

Jaarlijkse doortrekker

Wetlandsoort (1%: 2300)

De Regenwulp is doortrekker in vrij groot aantal in het najaar van eind juni tot eind oktober en in het voorjaar van eind maart tot begin juni (tabel 1, figuur 1). De vroegste najaarsdatum is 20 juni 2000, de laatste 7 november 1976. In het voorjaar zijn deze respectievelijk 24 maart 1999 en 4 juni 1997.

De aantallen uit de hoogwatertellingen geven slechts een geringe afspiegeling van de aantallen die kunnen doortrekken. Op 14 augustus 1974 trokken in één uur 250 vogels naar het westen. Tijdens de top van de voorjaarstrek, eind april-begin mei, kunnen dagenlang vogels doorkomen, die vaak zo hoog vliegen dat ze alleen worden gehoord.

Op 25 december 1988 werd één vogel bij de Westerplas gezien.

De Regenwulp trekt in zeer klein aantal over zee, met name in augustus (figuur 2).

Ontwikkeling

De aantallen laten een afname zien tot begin jaren 1980, waarna een lichte toename volgt. Deze toename zet de laatste jaren niet door.

Tabel 1. Regenwulp. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	22 juli 1970: 400	–	12 mei 1994: 311

Figuur 1. Regenwulp. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

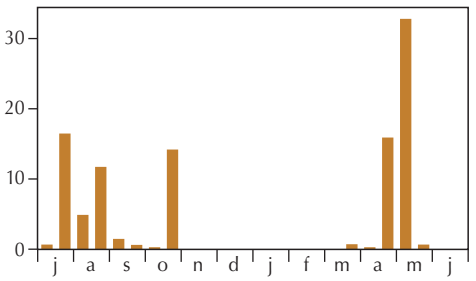

Figuur 2. Regenwulp. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=570).

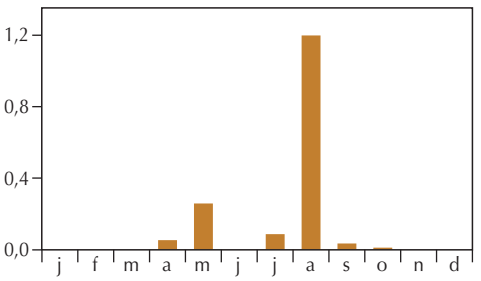

Wulp

Numenius arquata

Fr: Wylp
D: Großer Brachvogel
E: Eurasian Curlew
F: Courlis cendré

Mooser 1973 Regelmatige, schaarse tot vrij schaarse broedvogel van duinen en hoge kwelders. LEEGE (1907) is er niet zeker van of de soort op het eiland broedde. Waarschijnlijk heeft hij zich in 1930 (Ard. 27: 219) of in 1934 (W.H.v.Dobben) op het eiland gevestigd, ofschoon Nieuwenhuis het begin van de twintiger jaren aanhoudt. Tot 1945 zijn er geen gegevens bekend maar in dat jaar meldt Van Rollingswier 20 paren. Het broedbestand heeft de laatste decennia tussen de 20 en 30 paren gelegen. (JdJ, RN). Alleen in 1963 beduidend lager, nl. 15 paren (RN). In 1967 waren er 27 broedparen. Voor de jaren 1968-1970 geeft Nieuwenhuis resp. 21, 24 en 22 broedparen op.

De Wulp is doortrekker en overwinteraar in groot aantal van eind juni tot half april. Tijdens de najaarstrek zijn maximaal 14.100 ex. op 17-02-68 (P.Pauw c.s.). De winteraantallen fluctueren sterk maar komen zelden boven de 2000 ex. Het maximum is 3600 ex. op 27-01-67. De Wulp is overzomeraar in vrij groot aantal met een maximum van 600 ex. op 04-06-70 (LZ). Opvallend is dat de vogels uitsluitend in die tijd in het duin overtijen. De grote aantallen rusten in het gebied om de Vierde Slenk en op de Westpunt.

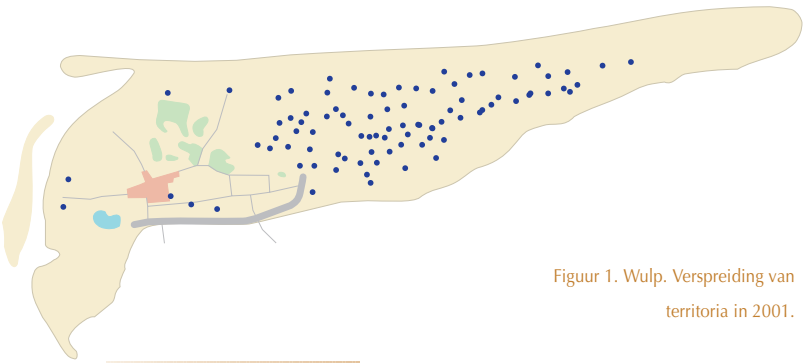

Figuur 1. Wulp. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en zomer- en wintergast

Wetlandsoort (**1%: 4200**)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 74 territoria

2002: 65 territoria

2003: 63 territoria

De Wulp is een vrij talrijke broedvogel die voornamelijk vanaf de Binnenkwelder oostwaarts broedt in open duin- en kweldervegetatie en in de Strandvlakte. Broedvogels jodelen al in maart in hun territoria, terwijl hun noordelijke soortgenoten tot in mei doortrekken.

Zowel in het najaar als voorjaar kan de Wulp in zeer groot aantal aanwezig zijn. Vanaf half juni komen de eerste trekkers aan. Eind juli kan de Wulp al op volle sterkte aanwezig zijn. Vanaf september dalen de aantallen geleidelijk (tabel 1, figuur 2).

Tijdens zachte winters blijft de Wulp aanwezig. Ook na een strenge vorstperiode van een dag of 10 kunnen nog honderden vogels foeragerend tussen de ijsschotsen op het wad gezien worden.

Vanaf februari tot in de tweede helft van april lopen de aantallen Wulpen terug. De voorjaarstrek kan spectaculair zijn. Zo vlogen op 17 april 1985 duizenden vogels naar het oosten. Doortrek kan ook 's nachts plaatsvinden. De trek loopt begin mei ten einde. De Wulp overzomert in vrij groot aantal. Het maximum is 14.440 vogels geteld op 23 december 1994 (tabel 1, figuur 2).

De trek over zee, met een top in april, verloopt synchroon aan de gemiddelde aantallen per maand tijdens hoogwater (figuur 3 en 4).

De hoofdmacht van de vogels overtijt tijdens hoog-

Tabel 1. Wulp. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	18 augustus 1973: 13.716	21 januari 1995: 12.756	8 april 2000: 7694

Figuur 2. Wulp. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

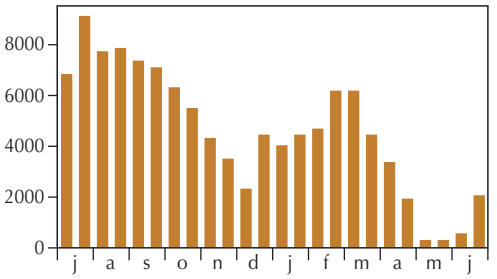

Figuur 3. Wulp. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=1263).

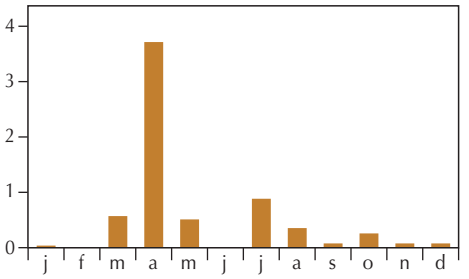

Figuur 4. Wulp. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=284; bron NZG-NSO).

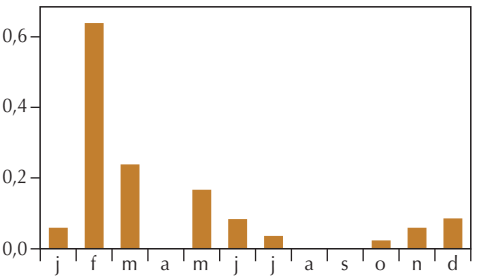

water in het gebied tussen de Vierde Slenk en het Willemsduin.

Ontwikkeling De Wulp heeft zich waarschijnlijk begin jaren 1930 gevestigd. Eind jaren 1970 werd het broedbestand op maximaal 24 paar geschat (Mooser 1973).

Het lijkt erop alsof de aantallen daarna snel verdubbeld zijn of mogelijk eerder onderschat. In 1973 werden 51 paar geteld, in 1978 55 en in 1992 66. In recente jaren handhaaft de Wulp zich op dat niveau, met in 2001 een uitschieter van 74 broedparen.

Wel heeft zich op het eiland een opvallende verschuiving voorgedaan. Werd de soort in 1978 nog broedend in de Banckspolder aangetroffen, vanaf 1986 komt hij daar niet meer voor. Ook het westelijke duingebied tot aan de Binnenkwelder werd vrijwel verlaten, terwijl in de loop van de jaren vogels gingen broeden ten oosten van het Willemsduin. Zo broedden in 1978 en 1986 respectievelijk 15 en 18 paar in het gebied ten westen van de Reddingsweg. In de periode 2001-2003 zijn er van deze broedparen nog maximaal vier overgebleven, die in de duinen vlak achter de zeereep broeden.

De oorzaken moeten vermoedelijk gezocht worden in enerzijds de toenemende recreatiedruk, verruiging als gevolg van verlaging van het grondwaterpeil en verzuring én het verschijnen van opslag in het westelijke deel van het eiland, en anderzijds toename van gunstig broedgebied meer naar het oosten. De Binnenkwelder en de Strandvlakte blijven belangrijke bolwerken.

De afname is opvallend omdat de Wulp in Nederland als broedvogel in de duinen sterk afneemt, behalve op de Waddeneilenden (SOVON 2002). Oostelijk van de Reddingsweg broeden Wulpen voor een klein deel in de duinen.

In Nederland worden graslanden steeds belangrijker voor de soort (SOVON 2002). Dat geldt niet voor Schiermonnikoog, tenzij men de Beweide Kwelder tot die biotoop wil rekenen.

Het dal in aantallen in november geteld tijdens hoogwater, zoals langs de Friese kust en op Ameland is vastgesteld, is niet zichtbaar in de gemiddelden op Schiermonnikoog. Het vermoeden bestaat dat in de loop van oktober de foerageeromstandigheden ongunstig worden voor kortsnavelige vogels (mannetjes). Het zou kunnen dat de toename in december veroorzaakt wordt door de aankomst van Duitse en Deense vogels (cf. Van Dijk & Van 't Hoff 1999).

De tijdreeks laat geen duidelijk verloop zien (figuur 5). Dit verschilt van de aantallen in het Waddengebied als geheel, die vanaf 1975-1976 geleidelijk omhoog zijn gegaan (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

Figuur 5. Wulp. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

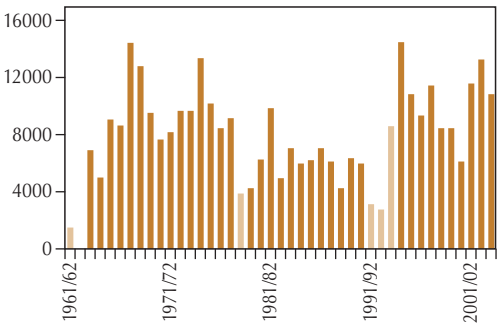

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:47 Pagina 269

Zwarte Ruiter

Tringa erythropus

Fr: Sewyt
D: Dunkler Wasserläufer
E: Spotted Redshank
F: Chevalier arlequin

Mooser 1973 Doortrekker in vrij klein aantal van half juli tot begin nov. en in zeer klein aantal van begin april tot eind mei. De eerste najaarswaarneming is op 1-7-69 (AJB) en de laatste op 26-11-69 (AJv.D). De vroegste voorjaarswaarneming is op 27-3-70 (A. 1970-5) en de laatste op 9-6-62 (F.Steinhauser, D.Vestergaard). Het maximum aantal is 350 ex. op 15-10-69 (J.den Held). In tegenstelling tot de Dollard en Balgzand worden in juli en aug. bijna geen Zwarte Ruiters op het eiland gezien. Er zijn twee dec.-waarnemingen bekend: 7-12-66 4 ex. (JT); 15-12-69 3 ex. (JT). De Zwarte Ruiters concentreren zich tijdens hoogwater voornamelijk in het gebied tussen de Derde en Vierde Slenk.

Status

Jaarlijkse doortrekker, winter- en zomergast

Wetlandsoort (1%: 1000)

De Zwarte Ruiter is in het najaar in vrij klein aantal aanwezig van half juli tot begin november. De eerste vogels kunnen al vroeg in het najaar aankomen. Zo werden op 30 juni 1973 126 vogels geteld. De laatste datum in het najaar is 18 november 2001. De top valt in september. In het voorjaar pleistert de soort in klein aantal van eind maart tot half mei. De hoogste aantallen komen dan voor gedurende een korte periode in de eerste helft van mei. De vroegste voorjaarsdatum is 8 maart 1993, de laatste 20 mei 1975 (tabel 1, figuur 1).

De Zwarte Ruiter overzomert en overwintert in zeer klein aantal. Het gaat slechts bij hoge uitzondering om meer dan enkele vogels. Daarbij is soms niet duidelijk of het wellicht toch om doortrekkers gaat, zoals de 13 vogels op 25 juni 1973 en de 30 vogels op 9 februari 1973.

De grootste concentraties verblijven tijdens hoogwater in het gebied tussen de Derde en Vierde Slenk. Grote aantallen kunnen ook gezien worden ten oosten van de Vierde Slenk, in de Banckspolder en bij de Westerplas. Daar wordt ook slapen samen met Grutto's waargenomen.

Ontwikkeling

De periode ná 1970 laat enkele verschillen zien met de periode ervoor (Mooser 1973). Zo zijn er nu vier december- en 10 januariwaarnemingen bekend, terwijl de Zwarte Ruiter ook regelmatig in juli en augustus wordt waargenomen. Vooral vanaf begin jaren 1980 wordt hij ook af en toe in de zomer gezien.

Terwijl de aantallen Zwarte Ruiters op Schiermonnikoog in het voorjaar nadrukkelijk lager zijn dan die in het najaar, zijn de toppen aan de Groninger Noordkust vrijwel gelijk. Bovendien vertonen de aantallen in mei in dat gebied een duidelijke toename, hetgeen op Schiermonnikoog niet het geval is.

Tabel 1. Zwarte Ruiter. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	2 augustus 1969: 1229	13 januari 2001: 3	11 mei 1974: 157

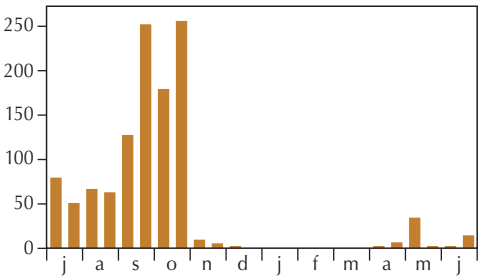

Figuur 1. Zwarte Ruiter. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in 1961/1962-2003/2004.

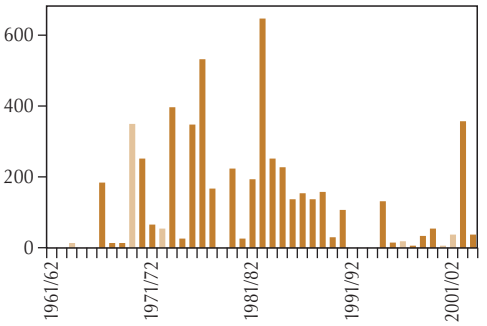

Figuur 2. Zwarte Ruiter. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

Verder ligt de top niet in augustus, zoals aan de Groninger Noordkust, maar in oktober (Van Dijk & Van 't Hoff 1999). Dit is eveneens het beeld op Ameland maar kennelijk niet voor de rest van de Waddenzee (Versluys et al. 1997).
De top van de maxima valt in het eind van de jaren 1970 en het begin van de jaren 1980 (figuur 2). Daar ligt ook het hoogste maximum. Wellicht is in de eerste jaren van de 21ste eeuw een herstel ingezet.
Dit verloop wijkt af van dat in het Waddengebied als geheel. Daar zijn de aantallen vanaf 1987-1988 stabiel (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

Tureluur

Tringa totanus

Fr: Tjirk
D: Rotschenkel
E: Common Redshank
F: Chevalier gambette

Mooser 1973 Talrijke broedvogel van de Banckspolder, de binnenduinen, het Griënglop en de kwelders. LEEGE (1907) vermeldt de soort niet. Toch is ze vermoedelijk ook toen al broedvogel geweest, zoals De Jong in 1939 aan v.Dobben meedeelde. WOLDMAN (DLN 19: 44) maakt in 1945 melding van overzomerende vogels in de broedtijd. In 1939 was de Tureluur een vrij talrijke broedvogel (W.H.v.Dobben). Ze heeft waarschijnlijk regelmatig in de polder, op de kwelders en de natte duinvalleien gebroed. Als De Jong opgeeft dat er in 1948 350 paren waren, dan is het bestand nu duidelijk kleiner. In 1967 waren er 170 paren, waarvan twee-derde deel in de Banckspolder broedde. Misschien is de Tureluur de laatste jaren iets in aantal toegenomen (TT, RN, JCK). Althans een deel van de broedvogels van de Banckspolder maakt voedselvluchten naar het wad.
De Tureluur is doortrekker in vrij groot aantal van begin juli tot mogelijk half okt. en in vrij klein aantal in het voorjaar tot half mei. De maximum aantallen in herfst en voorjaar zijn resp. 1825 ex. op 22-7-70 (J.Harder, med. G.v.Dijk) en 420 ex. op 6-5-67 (LZ, c.s.).
Ze is overwinteraar in vrij klein, doch wisselend aantal. Het maximum aantal is 225 ex. op 27-1-67. De soort is mogelijk ook overzomeraar in klein aantal.
Grote aantallen worden slechts korte tijd in juli en aug. waargenomen. In de periode van 3 – 8-7-62 werden al 1000 vogels geteld (RU). Deze overtijen op de Westerkwelder, in de Banckspolder, op de beweide kwelder en in het gebied tussen Derde en Vierde slenk. Van de ondersoort *robusta* is één vondst bekend: 31-8-68 1 dood ex. (K.H.Voous, med. CNA).

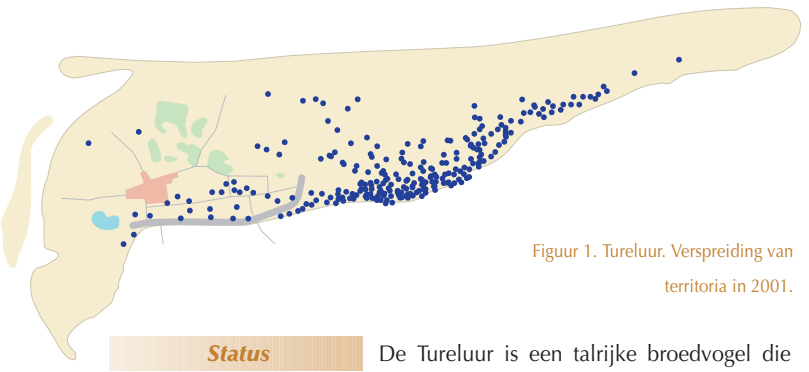

Figuur 1. Tureluur. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en zomer- en wintergast

De Tureluur is een talrijke broedvogel die vrijwel over het gehele eiland voorkomt met concentraties in de kweldergebieden en de Banckspolder.

De soort is doortrekker en wintergast in vrij groot aantal. In het najaar lopen de aantallen op vanaf eind juni. De grootste concentraties worden geteld in de periode juli-september, waarna de aantallen dalen. Er blijven echter vrij grote aantallen aanwezig tot begin mei (tabel 1, figuur 2). De Tureluur overzomert in vrij klein tot klein aantal. De ondersoort *T. t. totanus,* die in Zuid-Europa en West-Afrika overwintert, domineert de aantallen in de maanden mei-juli; de ondersoort *T. t. robusta* (IJslandse Tureluur) overheerst in de maanden september-maart (cf. Meininger et al. 1995). Zie ook hoofdstuk 7-3.
In najaar en voorjaar wordt trek over zee waargenomen (figuur 3). Opvallend is de trek in december.

Rode Lijst

Wetlandsoort (*T. t. totanus* **1%: 2500;** *T. t. robusta* **1%: 650**)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 163 territoria

2002: 158 territoria

2003: 168 territoria

Dode vogels worden vooral in het voorjaar langs het strand gevonden (figuur 4).

De belangrijkste hoogwatervluchtplaatsen liggen in het oostelijke kweldergebied.

Ontwikkeling

De Tureluur werd vanaf het begin van de 20ste eeuw als broedvogel opgegeven. In 1967 waren er 170 broedparen (Mooser 1973).

Het aantal broedparen op het eiland verloopt van 424 in 1973 tot 168 in 2003, meer dan een halvering (tabel 2). De broedvogeltellingen in het oostelijke deel van de Banckspolder geven een halvering van het aantal broedparen te zien. De jaarlijkse nesttellingen die vanaf 1986 beschikbaar zijn van de Banckspolder als geheel laten een nog sterkere terugval zien (figuur 5). De aantallen in alle tellingen eind jaren 1980, begin jaren 1990 vertonen een korte opleving. Dit volgt de landelijke trend, met het verschil dat de opleving op Schiermonnikoog gevolgd wordt door een nieuwe daling.

De aantallen broedparen opgegeven voor 1967 (Mooser 1973) zijn om verschillende redenen uniek. Ze zijn laag (40%) vergeleken met de resultaten uit 1973 en de jaren 1980 en tweederde deel broedde in de polder, wat later nooit meer het geval was. Het kan zijn dat het buitendijkse gebied in 1967 minder intensief geteld is dan in latere jaren, hoewel landelijk toen meer paren in grasland dan in kwelders broedden. In Nederland heeft vanaf midden jaren 1980 een verschuiving plaatsgevonden ten gunste van kwelderland (SOVON 2002). Thans broedt op Schiermonnikoog circa 85% van de vogels buiten de Banckspolder. Daarnaast heeft, zoals elders in Nederland, de toegenomen intensivering van het weidegrondgebruik de polderpopulatie zeer waarschijnlijk ook op het eiland negatief beinvloed. Verder is potentieel areaal verdwenen door het inrichten van circa 29 hectare maïsland vanaf ongeveer 1988.

De Tureluur zou ook in toenemende mate te lijden hebben van predatie. Er zijn tegenstrijdige berichten over de bewegingen van broedvogels die om welke reden dan ook verstoord worden. Zij zouden dicht bij de eerste nestplaats opnieuw beginnen. Anderzijds wordt melding gemaakt van een toename van het aantal vogels in de kwelder kort nadat

Tabel 1. Tureluur. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	8 september 2002: 3558	10 januari 1977: 1500	17 april 1977: 1185

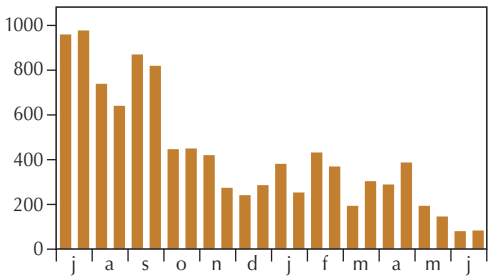

Figuur 2. Tureluur. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

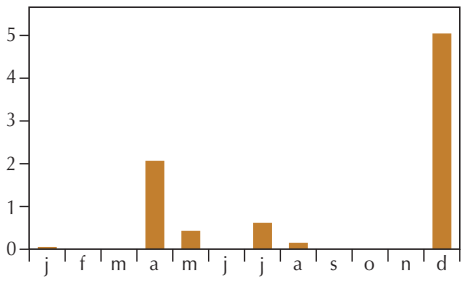

Figuur 3. Tureluur. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=1035).

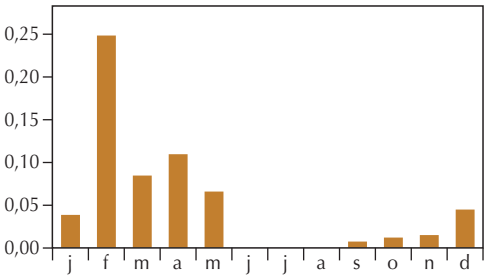

Figuur 4. Tureluur. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=98; bron NZG-NSO).

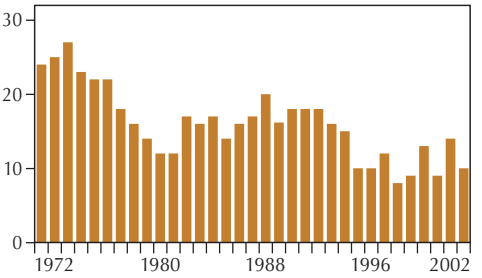

Figuur 5. Tureluur. Aantal broedparen in 28 hectare van de Banckspolder in 1971-2003.

Tabel 2. Tureluur. Aantal broedparen in 1973-2003.

Jaar	Aantal broedparen
1973	424
1978	381
1986	293
1992	382
2001	163
2002	158
2003	168

de polder voor het eerst gemaaid is. Het blijkt dat ook op het kweldergedeelte vanaf de polderdijk tot aan de Derde Slenk, dat vanaf 1972 beweid wordt, het aantal broedparen drastisch is afgenomen. De grootste dichtheden komen tegenwoordig voor in het gebied voorbij de Derde Slenk. De Tureluur heeft nieuw broedterrein gevonden in de Strandvlakte.

De maximumaantallen tijdens hoogwater gaan omlaag vanaf de tweede helft van de jaren 1980 (figuur 6). In de jaren 1990 vond een sterke toename plaats met maxima die eerder niet voorkwamen. In het Waddengebied als geheel zijn de aantallen stabiel (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

Figuur 6. Tureluur. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

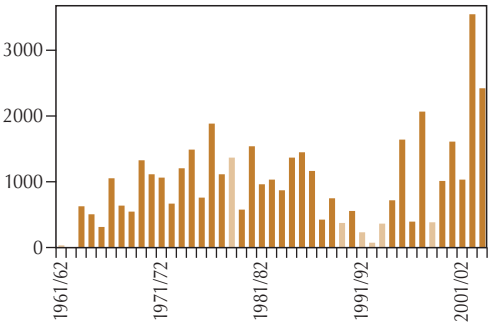

Poelruiter

Tringa stagnatilis

Fr: Sompetsjirk
D: Teichwasserläufer
E: Marsh Sandpiper
F: Chevalier stagnatile

Status

Incidentele doortrekker

Beoordeelsoort CDNA tot en met 1992

Wetlandsoort (1%: 370)

Er zijn vier waarnemingen: 27-28 augustus 1992, 21 april 1996, 19 mei 1996 en 13-16 mei 2001 (wad).

De Poelruiter broedt van Oost-Europa oostelijk tot in Oost-Azië.

Groenpootruiter

Tringa nebularia

Fr: Grienshonk
D: Grünschenkel
E: Common Greenshank
F: Chevalier aboyeur

Mooser 1973 Doortrekker in vrij groot aantal van begin juli tot half nov. en in vrij klein aantal van eind april tot begin juni. De maximum aantallen voor deze periode zijn resp. 1480 ex. op 10-8-66 (VWG/NJN) en 200 ex. op 4-5-68 (LZ, c.s.) De vroegste en laatste waarnemingsdatum is 11-3-66 en 30-11-67 (JT). Op 14-11-65 zag Nieuwenhuis nog 600 ex. op de Oosterkwelder. De Groenpootruiter is overzomeraar in zeer klein aantal. Er is één winterwaarneming bekend: in 1968 werden op 18, 22 en 28-12 resp. 4, 2 en 4 ex. gezien (RN, JT, E.C.Smith).
De soort verzamelt zich tijdens hoogwater in het gebied tussen de Derde en Vierde Slenk en op de beweide kwelder.

Status

Jaarlijkse doortrekker. Incidentele zomer- en wintergast

Wetlandsoort (1%: 3100)

De Groenpootruiter is doortrekker in vrij groot tot groot aantal van eind juni tot begin november en in vrij klein aantal vanaf half maart tot begin juni.

De top van de aantallen wordt al eind juli bereikt (tabel 1, figuur 1). De vroegste waarneming is op 27 juni 1986, de laatste op 20 november 1978. Er zijn twee winterwaarnemingen: 26 december 1983 en 16 februari 1975.

De vroegste voorjaarsdatum is 13 maart 1995, de

Tabel 1. Groenpootruiter. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	26 juli 1995: 2457	–	11 mei 1974: 361

laatste 17 juni 1989, toen nog 32 vogels naar het oosten vlogen. Uit juni zijn vijf waarnemingen bekend die op overzomeren wijzen.

Trek over de Noordzee wordt voornamelijk in mei waargenomen (figuur 2).

De Groenpootruiter wordt langs de hele zuidkant van het eiland gezien. De grote aantallen concentreren zich echter in het gebied tussen de Derde en Vierde Slenk. De soort slaapt soms op dezelfde plek in de Westerkwelder waar ook Grutto's en Zwarte Ruiters verblijven. Daar werden op 11 augustus 1978 130 vogels geteld.

Ontwikkeling De top van de aantallen in het najaar ligt eind juli-begin augustus wat licht afwijkt van het Waddengebied als geheel, waar augustus de topmaand is (SOVON-monitoringsrapport 2002/04).

Aan het eind van de jaren 1980 bereiken de maxima een dieptepunt. Vanaf het midden van de jaren 1990 gaan de aantallen naar een niveau dat daarvoor nooit bereikt werd (figuur 3).

Door de toename van de aantallen is Schiermonnikoog, samen met Ameland en de Groninger Noordkust, een van de belangrijkste pleisterplaatsen van de Groenpootruiter in Nederland geworden (SOVON-monitoringsrapport 2002/04).

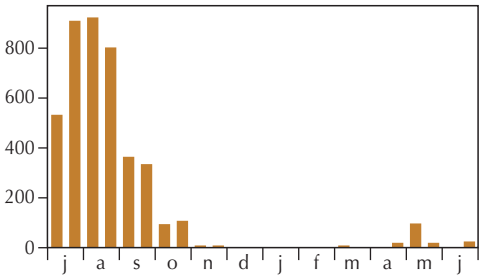

Figuur 1. Groenpootruiter. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

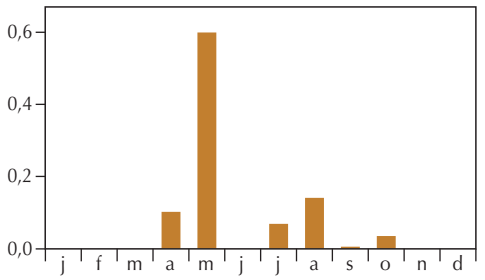

Figuur 2. Groenpootruiter. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=158).

Figuur 3. Groenpootruiter. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

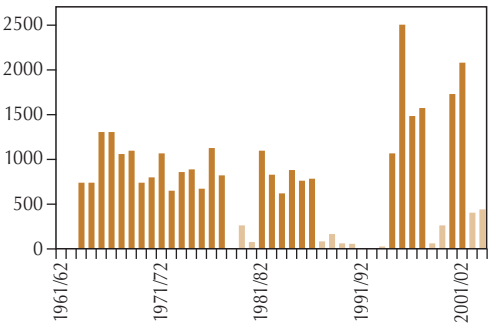

Witgat

Tringa ochropus

Fr: Wytgattsjirk
D: Waldwasserläufer
E: Green Sandpiper
F: Chevalier culblanc

Mooser 1973 Doortrekker in klein aantal van half juli tot begin sept. en in zeer klein aantal vanhalf april tot eind mei. De vroegste najaarsdatum is 8-7-62 (RU) en de laatste 20-9-69 (K.Alders, J.Beyersbergen, E.v.Bunge). De vroegste voorjaarswaarnemingen zijn 10-4-66 (VWG/NJN) en 10-4-69 (AJB) en de laatste is 27-5-1967. Het maximum aantal waargenomen ex. is 20 op 16-8-66 (VWG/NJN).

Er zijn drie juni-waarnemingen: 7-6-64 1 ex. op de Oosterkwelder (R.H.Drent); 7-6-65 1 ex. langs de Eerste Slenk (J.B.Hulscher); 25-6-58 3 ex. op de kwelder (GLO).Witgatjes worden voornamelijk langs de slenken en in de Banckspolder gezien.

Status

Jaarlijkse doortrekker

Wetlandsoort (1%: 14.500)

De Witgat is een jaarlijkse doortrekker op Schiermonnikoog, in het voorjaar van ongeveer half maart tot eind mei en in het najaar van midden juni tot ongeveer half september. De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 17 maart 1997 en 27 mei 1967, in het najaar 17 juni 2000 en 12 september 1971. Er is één waarneming die daarbuiten valt, namelijk op 6 december 1997, toen drie vogels werden gezien in de Binnenkwelder. Het maximumaantal is 23 op 28 juli 1973 in de Oosterkwelder. Als regel betreft het echter maar één of hooguit enkele exemplaren.

De soort wordt aangetroffen op het Rif, bij de Westerplas, in de Banckspolder, langs het wad en in de kwelder tot de Balg aan toe, maar ook wel in plasjes in het bosgebied en bij stilstaand water op het Noordzeestrand.

Bosruiter

Tringa glareola

Fr: Bosktjirk
D: Bruchwasserläufer
E: Wood Sandpiper
F: Chevalier sylvain

Mooser 1973 Doortrekker in klein aantal van eind juli tot half sept. en in zeer klein aantal van begin mei tot eind mei. De vroegste en laatste najaarsdatum is 3-7-69 (AJB) en 13-9-66 (LZ, c.s.). De vroegste en laatste voorjaarsdata zijn 3-5-67 en 28-5-67. Het maximum aantal is 60 ex. in de periode van 12 – 15-8-52 (Van. 5: 148). Bosruiters pleisteren voornamelijk in de Johannespolder (LZ).

Status

Jaarlijkse doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 10.400)

De Bosruiter trekt door in klein tot zeer klein aantal zowel in voorjaar als najaar. De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 14 april 1984 en 11 juni 1980, in het najaar 4 juli 1971 en 20 september 1973. Het maximumaantal is 20 op 2 augustus 1970. Meestal betreft het echter één of enkele exemplaren. Het is opvallend dat de soort tijdens hoogwatertellingen vrijwel uitsluitend gezien is in de jaren 1960 en begin jaren 1970.

De soort wordt overal op het eiland waargenomen zoals op het Rif, bij de Westerplas, in de Banckspolder, bij de veerdam, in de kwelder en in plasjes in de duinen.

Oeverloper

Actitis hypoleucos

Fr: Wipsturtgril
D: Flußuferläufer
E: Common Sandpiper
F: Chevalier guignette

Mooser 1973 Doortrekker in klein aantal van begin juli tot half sept. en in zeer klein aantal van half april tot begin juni. De vroegste najaarswaarneming is op 5-7-65 (J.B.Hulscher) en de laatste op 22-9-67 (J.den Held). De vroegste en laatste voorjaarswaarneming is resp. 2-4-70 (A. 1970-2) en 9-6-64 (R.H.Drent). Het maximum aantal bedraagt 60 ex. op 6-8-66 (VWG/NJN). Er zijn twee waarnemingen uit midden juni: 13-6-70 1 ex. langs de slenk (G.van Dijk, J.v.d.Kamp); 16-6-69 1 ex. (AJB). Oeverlopers worden voornamenlijk gezien in het gebied tussen de Nieuwe Pier en Derde Slenk (LZ).

Status

Jaarlijkse doortrekker

Wetlandsoort (1%: 17.000)

De Oeverloper trekt jaarlijks in klein tot vrij klein aantal door van eind april tot half juni en vanaf begin juli tot midden september. De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 23 april 1998 (2 april 1970, Mooser 1973) en 19 juni 2001, in het najaar 3 juli 2003 en 21 september 1970 (22 september 1967, Mooser 1973). Dat betekent dat het einde van de voorjaarstrek en het begin van de najaarstrek bijna naadloos in elkaar schuiven. Er is één waarneming buiten deze periodes en wel die van twee vogels op 29 oktober 1983. De aantallen blijven meestel beperkt tot één of enkele exemplaren, soms enkele tientallen met een heel enkele keer een uitschieter tot 60. Een grote uitzondering betreft 14 augustus 1982 toen 175 vogels werden gezien in de Oosterkwelder.
De soort is van het midden van de jaren 1970 tot het begin van de jaren 1990 tijdens hoogwatertellingen weinig waargenomen (figuur 1).

De Oeverloper kan in bovengenoemde periodes vrijwel overal worden waargenomen, al vertoont de soort toch wel een voorkeur voor de Westerplas, de Banckspolder, de wadkant en de kwelder.

Figuur 1. Oeverloper. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

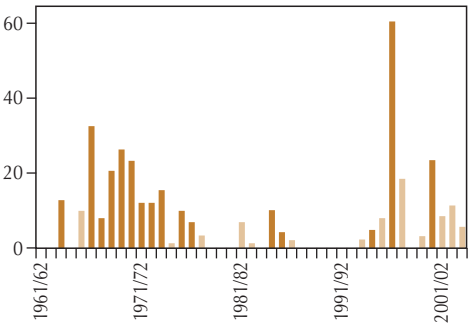

Steenloper

Arenaria interpres

Fr: Stienpikker
D: Steinwälzer
E: Ruddy Turnstone
F: Tournepierre à collier

Mooser 1973 Doortrekker in vrij groot aantal van half juli tot eind sept. en in klein aantal van eind april tot half mei. De maximum aantallen in de herfst en in het voorjaar zijn resp. 1050 ex. op 27-7-67 (VWG/NJN) en 75 ex. op 6-5-67 (LZ, c.s.). De Steenloper is wintergast in klein aantal. Het maximum is 140 ex. op 20-1-68 (J.B.Hulscher, c.s.). De grote aantallen eind juli – begin aug. zijn binnen enkele weken alweer gereduceerd tot enkele honderden vogels. Ze is overzomeraar in zeer klein aantal. De Steenloper overtijt vooral op de Westpunt en het Groene Strand.

Status

Jaarlijkse doortrekker, wintergast en zomergast

Wetlandsoort (overwinterend in West-Europa 1%: 1000; in Afrika 1%: 830)

De Steenloper is doortrekker in vrij groot aantal in het najaar vanaf half juli en in vrij klein aantal in het voorjaar tot eind mei. De vroegste najaarsdatum is 8 juli 1973, de laatste voorjaarsdatum 29 mei 1973. De aantallen bereiken eind juli al een opvallende piek en dalen vanaf de eerste week van augustus, waarna een vrij klein aantal in de winter aanwezig blijft (tabel 1, figuur 1). Deze doortrekpiek in juli is ook elders in het oostelijke Waddengebied vastgesteld (cf. Kersten 1996). De eerste helft van mei laat een lichte voorjaarstop zien.
De vogels die in mei en juli aanwezig zijn behoren overwegend tot de populatie die in West-Afrika overwintert. In de periode augustus-april domineert de in Europa overwinterende populatie de aantallen (Meininger et al. 1995).
De Steenloper overzomert in zeer klein aantal. Misschien zijn vogels die eind juni worden waargenomen echter al vroege trekkers.
De trek over zee laat eenzelfde verloop van aantal-

Tabel 1. Steenloper. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	27 juli 1967: 1055	9 januari 1977:473	11 mei 1974: 425

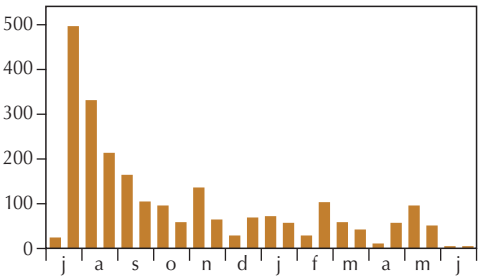

Figuur 1. Steenloper. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

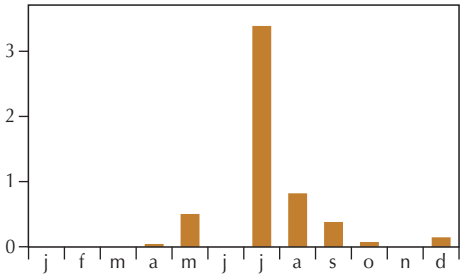

Figuur 2. Steenloper. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=703).

len zien als de hoogwatertellingen (figuur 2).
Het Rif is verreweg de belangrijkste hoogwatervluchtplaats voor de Steenloper. Ook overtijen regelmatig grote groepen op de kop van de Nieuwe Steiger. Hij wordt echter langs de hele zuidkant van het eiland gezien, met inbegrip van de Banckspolder, waar vogels ook voedsel zoeken.

Ontwikkeling Na juli-augustus nemen de maandgemiddelden gestaag af. In die afname zijn lichte toppen te zien in november, februari en mei. De novembertop is vroeger en veel lager in vergelijking met de aantallen in juli-augustus dan voor het Waddengebied als geheel wordt aangegeven. De mei-aantallen zijn laag vergeleken met wat voor het Waddengebied wordt vermeld (SOVON-monitoringsrapport 2002/04). Het verloop op Schiermonnikoog loopt vrijwel parallel met dat op Ameland (Versluys et al. 1997). Het lijkt erop dat de hoge voorjaarsaantallen dus uit het westelijke Waddengebied komen.
Het verloop van de maxima laat de hoogste aantallen zien rond de overgang van de jaren 1960 en de jaren 1970, het begin van de jaren 1980 en vanaf het midden van de jaren 1990 (figuur 3). De toename in de laatste periode geldt voor alle najaars- en wintertellingen. De aantallen in mei blijven stabiel. Deze toename past in de ontwikkeling van het Waddengebied als geheel (SOVON-monitoringsrapport 2002/04).

Figuur 3. Steenloper. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

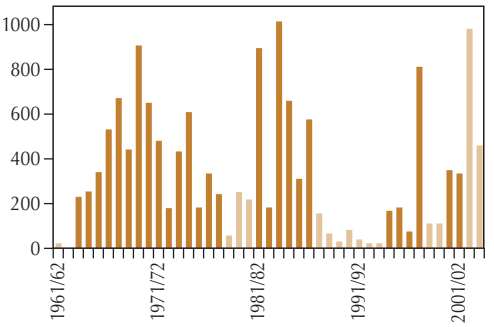

Grauwe Franjepoot

Phalaropus lobatus

Fr: Skiere Wettergril
D: Odinshünchen
E: Red-necked Phalarope
F: Phalarope à bec étroit

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein aantal van half aug. tot begin okt. Het maximum aantal is 10 ex. op 19-9-65 (KW). De vroegste herfstwaarneming is 1-8-68 (P.M.Zeegers) en de laatste 22-10-70 (AJvD).
Er zijn twee voorjaarswaarnemingen bekend: 10-5-69 1 ex. op het Groene Strand (KW); 24-5-69 1 ex. in de Banckspolder (E.C.Smith). De Grauwe Franjepoot wordt voornamelijk op de strandvlakte en op het strand gezien.

Status

Onregelmatige doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

De Grauwe Franjepoot is doortrekker in het najaar in zeer klein aantal van begin augustus tot half oktober. De vroegste datum is 29 juli 1972, de laatste 22 oktober 1971.
Uit het voorjaar en de zomer zijn drie waarnemingen bekend: 2 juli 1972, 6 april 1982 en 14 mei 1988.
Buiten deze periodes zijn er nog vier waarnemingen: 8 februari 1972 (vier), 14 december 1972 (Oosterkwelder, één), 16 december 1972 (Oosterkwelder, één) en 9 februari 1982 (één). Gezien de datums is het de vraag of de Rosse Franjepoot met voldoende zekerheid is uitgesloten.
Het gaat vrijwel altijd om enkelingen. Het maximumaantal is acht, gezien op 20 oktober 1971.
De Grauwe Franjepoot wordt vrijwel uitsluitend gezien in de zoetwatergebieden en in de Strandvlakte.

Rosse Franjepoot

Phalaropus fulicarius

Fr: Bûnte Wettergril
D: Thorshünchen
E: Red Phalarope
F: Phalarope à bec large

Mooser 1973 Er zijn vier waarnemingen bekend: 12-8-65 1 ex. (Lim. 40: 34); 19-8-68 5 ex. (JT); 16-9-67 1 ex. op het strand (Van. 21: 147); 14 en 18-10-67 1 ex. op het strand (Van. 21: 147).

Status

Onregelmatige doortrekker

De Rosse Franjepoot is doortrekker in zeer klein aantal. Er zijn ruim 20 najaarswaarnemingen waarvan ongeveer de helft tijdens zeetrektellingen is gezien. Het maximum is zes vogels op 30 december 1981. Als regel wordt slechts één exemplaar waargenomen. Buiten de zeetrektellingen zijn de meeste waarnemingen gedaan in oktober. De vroegste datum is 16 september 2001 (12 augustus 1965, Mooser 1973), de laatste 31 december 1979.
Er zijn twee voorjaarswaarnemingen, namelijk één exemplaar op 27 april 1974 (zeetrek) en één op 27 april 1996. Aanzienlijk grotere aantallen worden bij harde aanlandige wind vooral in september gezien bij Lauwersoog, waar de vogels kennelijk beschutting zoeken (Olthoff 1996).
De waarnemingen komen van het gehele eiland, zoals Oosterstrand, kwelder, wad, Nieuwe Steiger, Banckspolder, Westerplas en Rif.

Middelste Jager

Stercorarius pomarinus

Fr: Skraits
D: Spatelraubmöwe
E: Pomarine Jaeger
F: Labbe pomarin

Mooser 1973 Onregelmatige doortrekker in zeer klein aantal van half aug. tot half okt., vrijwel uitsluitend langs de Noordzeekust. Er zijn 12 waarnemingen: De vroegste herfstwaarneming is 16-8-54 (W&S 2: 44) en de laatste 21-10-70 (W.Braaksma, AJvD).

Status

Jaarlijkse doortrekker

De Middelste Jager trekt jaarlijks in zeer klein tot klein aantal door van augustus tot in de vroege winter, met een piek in het late najaar (figuur 1). Meestal betreft het één of enkele exemplaren maar een enkele keer worden, met name tijdens zeetrektellingen, veel meer vogels op een dag waargenomen, zoals op 28 oktober 1983 35 exemplaren (in zes uur, wind NW 5) en op 29 oktober 1988 18 (in zes uur, wind NW 7-8). De vroegste najaarsdatum is 27 juli 1989, de laatste voorjaarsdatum 9 maart 1973.

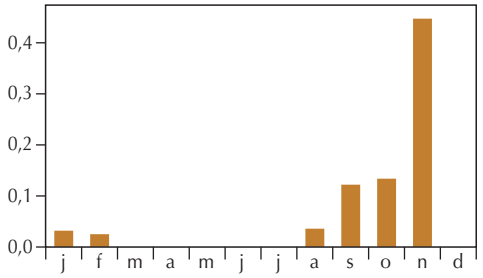

Figuur 1. Middelste Jager. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=178).

In de winter en het voorjaar wordt de Middelste Jager zeer zelden waargenomen (drie waarnemingen: 9 maart 1973, 12 januari 1975 en 16 februari 1989). Het betreft dan steeds één exemplaar. Het is sterk de vraag of de waarnemingen van 17 en 18 april 1976, met respectievelijk 18 en drie exemplaren, kloppen: half april is de doortrekperiode van de Kleine Jager, terwijl de Middelste Jager in het voorjaar uiterst zeldzaam is en eerder in mei te verwachten valt.

Tijdens tellingen van stookolieslachtoffers zijn vier exemplaren gevonden, drie in november en één in december (bron NZG-NSO).

Hoewel de Middelste Jager op Schiermonnikoog altijd langs de Noordzeekust is waargenomen, is hij in de Waddenzee geen onbekende verschijning (Olthoff 1996). Zowel het jaarlijkse doortrekpatroon als het gemiddelde aantal vogels per uur in de beste maanden september-november (0.14) zijn vergelijkbaar met die voor het gehele land (0.11; Bijlsma et al. 2001). In het invasiejaar 1985 (Camphuysen & Van IJzendoorn 1988) is in de toptijd niet geteld op Schiermonnikoog.

Kleine Jager

Stercorarius parasiticus

Fr: Lytse Skraits
D: Schmarotzerraubmöwe
E: Parasitic Jaeger
F: Labbe parasite

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein tot klein aantal van half aug. tot eind okt. Het maximum aantal is 13 op 26-9-67 (J.den Held). De vroegste herfstdatum is 7-8-70 (VWG/NJN) en de laatste 28-10-67 (R.Visser, HAF). De vogels worden vrijwel uitsluitend aan de noordkant van het eiland gezien.
Er is één wintervondst bekend: 13-1-67 1 ex. op het strand (TT).

Status

Regelmatige doortrekker

De Kleine Jager wordt voornamelijk in het najaar in zeer klein tot vrij klein aantal waargenomen van eind juli tot begin november (figuur 1). De vroegste datum is 17 juli 1975, de laatste 14 november 1987.

De beste najaarsdagen zijn 19 oktober 1985 met 103 vogels (in 7.5 uur, wind NW-N 3-5) en 24 september 1975 met 60 vogels (in 3.5 uur, wind ZW 2-3). Het uurgemiddelde in augustus-oktober van 1.07 ligt iets lager dan het landelijke gemiddelde van 1.57 in die periode (Bijlsma et al. 2001).

Uit het voorjaar zijn meldingen bekend uit maart (één), april (drie), mei (vier) en juni (drie). Het lijkt waarschijnlijk dat de als Middelste Jagers gemelde vogels op 17 en 18 april 1976 (respectievelijk 18 en drie vogels) eveneens Kleine Jagers betroffen. Zij zijn bij de aprilwaarnemingen opgenomen. Eén van de juniwaarnemingen, op 9 juni 1971, betreft een dode vogel gevonden in een weiland.

Uit december en januari komen drie meldingen. Daarnaast werden tijdens olieslachtoffertellingen in december drie dode vogels gevonden.

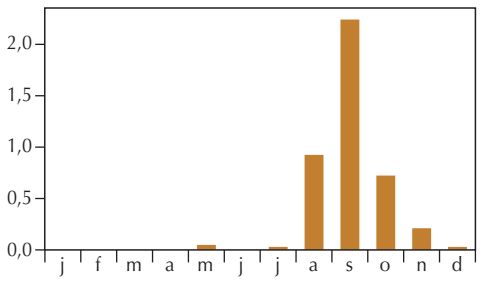

Figuur 1. Kleine Jager. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=1573).

Kleinste Jager

Stercorarius longicaudus

Fr: Langsturtkraits
D: Falkenraubmöwe
E: Long-tailed Jaeger
F: Labbe à longue queue

Mooser 1973 Er zijn drie waarnemingen bekend: 12-9-67 1 ex. op het wad (K.H.Voous); 17-9-70 1 juv. ex. in de Tweede Slenk (P.S.Kistemaker); 19-9-65 1 ex. in de Waddenzee (Lim. 40: 36).

Status

Onregelmatige doortrekker

Beoordeelsoort CDNA van 1976 tot en met 1992

De meeste Kleinste Jagers worden gezien tijdens zeetrektellingen aan de Noordzeekant. Tot en met 1992 zijn 12 waarnemingen bekend:

19 september 1965	Waddenzee
12 september 1967	Waddenzee
17 september 1970	Tweede Slenk, eerstejaars
28 juli 1976	adult
26 augustus 1981	adult
23 september 1985	eerstejaars
18 september 1988	Waddenzee, adult
15 september 1990	juveniel
2 september 1991	eerstejaars, dood gevonden
15 september 1991	Waddenzee, juveniel
15 september 1992	eerstejaars
16 september 1992	eerstejaars

In de periode 1993-2003 zijn nog negen waarnemingen bekend, waaronder een nachtelijke ringvangst van een juveniele vogel op het wad op 18 september 1999. De vroegste waarneming is op 28 juli 1976, de laatste op 22 oktober 1997.
De Kleinste Jager broedt in subarctische en arctische gebieden rond de Noordpool.

Grote Jager

Stercorarius skua

Fr: Greate Skraits
D: Skua
E: Great Skua
F: Grande labbe

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein aantal van half aug. tot eind okt., en vrijwel uitsluitend langs de kust. Er zijn 16 waarnemingen bekend. De vroegste waarnemingsdatum is 16-8-55 (W&S 3: 45) en de laatste 30-10-67 (R.Sluys). Er is één dec. vondst: 25-12-65 1 ex. vers dood op het strand (RN).

Status

Jaarlijkse doortrekker

De Grote Jager is voornamelijk in het najaar doortrekker in klein aantal van eind juli tot eind november (figuur 1). De vroegste datum is 23 juli 1979, de laatste 29 november 1991. De beste dagen zijn 12 september 1978 met 13 vogels (in zes uur, wind N6) en 28 september 1995 met 13 (in één uur, wind N7). Buiten de systematische zeetrektellingen is er een waarneming van 24 doortrekkende Grote Jagers in ruim vier uur op 21 oktober 1971. Tijdens de top van de doortrek, in september-oktober, ligt het gemiddelde op 0.14 vogels/uur. De aantallen zijn dus bescheiden in vergelijking met elders langs de Nederlandse kust (Bijlsma et al. 2001).
Buiten deze periode zijn er de volgende waarnemingen bekend van levende vogels: januari (6), februari (3), maart (4), april (3), mei (3) en december (3).
De vogels worden vrijwel zonder uitzondering aan de noordzijde van het eiland boven zee gezien. Op 12 augustus 1979 cirkelde echter een vogel rond boven het bos tussen de Prins Bernardweg en de

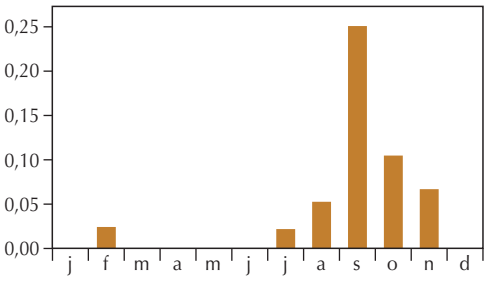

Figuur 1. Grote Jager. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=173).

Berkenplas. Op 12 september 1978 werd in de Oosterkwelder tijdens extreem hoogwater na een noordwesterstorm, op de grens van wad en kwelder een Grote Jager gezien die een Scholekster had 'geslagen' en deze verzoop. Na enkele happen uit de borstspier vloog de vogel op en achtervolgde een volgende Scholekster – zonder succes. Wel werd vlakbij nog een andere in het water drijvende Scholekster met opengewerkte borstspier gevonden. Tijdens stookolieslachtoffertellingen zijn vier Grote Jagers gevonden in april, juli, september en november.

Zwartkopmeeuw

Larus melanocephalus

Fr: Swartkopmiuw
D: Schwarzkopfmöwe
E: Mediterranean Gull
F: Mouette mélanocéphale

Mooser 1973 Er is één waarneming bekend: 26-7-70 1 ex. over het strand naar het westen vliegend (K.v.Leeuwen).

Status

Incidentele broedvogel.
Onregelmatige doortrekker
EU-Vogelrichtlijn
Wetlandsoort (1%: 8400)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: geen
2002: geen
2003: ten minste 1 territorium

De Zwartkopmeeuw heeft in 2003 met zeker één paar in de kwelder tussen andere meeuwen gebroed.
Verder zijn ruim 70 waarnemingen bekend van begin april tot begin november. Een deel daarvan heeft waarschijnlijk betrrekking op dezelfde vogel(s). De vroegste waarneming is op 6 april 1990, de laatste op 9 november 1991. Er is één waarneming uit januari: 11 januari 1999. Er is steeds sprake van één tot drie exemplaren, met uitzondering van 15 mei 1992 toen op hoogwatervluchtplaatsen in totaal 18 vogels werden geteld. In de daarop volgende zomer werden tot eind september regelmatig exemplaren waargenomen.

Ontwikkeling

Opvallend is het schaarse voorkomen van de Zwartkopmeeuw in het Waddengebied, vooral ook gelet op de grote aantallen Kokmeeuwen die daar broeden en gezien de sterk toenemende aantallen broedende Zwartkopmeeuwen in Zuidwest-Nederland. Alleen op Texel en Griend worden ze regelmatig broedend aangetroffen (SOVON 2002).

Dwergmeeuw

Larus minutus

Fr: Dwerchkob
D: Zwergmöwe
E: Little Gull
F: Mouette pygmée

Mooser 1973 Onregelmatige doortrekker in zeer klein aantal van eind juli tot begin okt. en van eind april tot begin juni. De vroegste en laatste herfstwaarnemingen zijn 1-8-65 (VWG/NJN) en 11-10-68 (LB). De vroegste voorjaarswaarneming ligt tussen 25 – 30-4-62 (VWG/NJN) en de laatste medio-6-70 (RN). Er is één maartwaarneming: 28-3-70 1 ex. op de Balg (AJvD) en één juli-waarneming: 14-7-67 (S-IV). Het maximum aantal is 21 ex. op 8-5-70 (KW). De Dwergmeeuw wordt zowel langs de noord- als zuidkant van het eiland gezien. De laatste jaren blijven voorjaarsvogels vaak meerdere weken in de Johannespolder.

Status

Jaarlijkse doortrekker.

Onregelmatige zomer- en wintergast

Wetlandsoort (1%: 840)

De Dwergmeeuw is doortrekker in vrij groot aantal in voorjaar en najaar en zomer- en wintergast in zeer klein aantal.

De soort is in alle maanden van het jaar waargenomen maar toch vooral in de trekperiodes (figuur 1). De beste dagen in het najaar zijn 29 oktober 1988 met 565 exemplaren (in 5.5 uur, wind N 7-8) en 16 oktober 1977 met 365 (in 4.5 uur, wind Z 4-1) en in het voorjaar 11 april 1998 met 107 (in één uur, wind W 4) en 2 april 1975 met 55 (in acht uur, wind N 4). In tegenstelling tot de Hollandse kust worden op Schiermonnikoog in het najaar dus grotere aantallen waargenomen dan in het voorjaar. Zeker de laatste jaren, 2002 en 2003, is het aantal waarnemingen echter uiterst schaars, respectievelijk één en twee.

De Dwergmeeuw kan overal op het eiland worden waargenomen maar toch vooral bij zeetrek langs het Noordzeestrand.

Tijdens tellingen van stookolieslachtoffers zijn acht Dwergmeeuwen gevonden, waarvan vijf in de periode december-februari.

Figuur 1. Dwergmeeuw. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=5135).

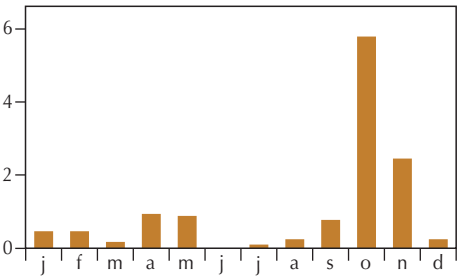

Vorkstaartmeeuw

Larus sabini

R: Swellesturtkob
D: Schwalbenmöwe
E: Sabine's Gull
F: Mouette de Sabine

Status

Onregelmatige doortrekker

De Vorkstaartmeeuw is een onregelmatige doortrekker in zeer klein aantal. In totaal zijn er na 1970 enkele tientallen waarnemingen bekend. Meestal betreft het één of twee exemplaren tegelijk. Alleen op 2 oktober 1996 werden drie en op 11 oktober 1997 vier vogels gezien. De waarnemingen stammen vrijwel uitsluitend uit de maanden augustus-november met een duidelijke piek in oktober. De vroegste datum in deze periode is 2 augustus 1989, de laatste 2 november 1985. Buiten deze periode zijn waarnemingen gedaan op 27 februari 1977 (subadult), 31 december 1979 (onvolwassen) en 9 april 1975 en 15 april 1973 (beide leeftijd onbekend). Met name bij de waarnemingen uit februari, april en augustus past enige reserve, omdat geen van de waarnemingen gecontroleerd kan worden en het gevaar van verwarring met jonge Drieteenmeeuwen en Dwergmeeuwen altijd op de loer ligt. Bovendien is de soort in deze tijd van het jaar in West-Europa zeldzaam (cf. Hoogendoorn 1995).

De Vorkstaartmeeuw wordt zowel aan de noordkant als aan de zuidkant van het eiland waargenomen.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:47 Pagina 282

Kokmeeuw

Larus ridibundus

Fr: Kob
D: Lachmöwe
E: Black-headed Gull
F: Mouette rieuse

Mooser 1973 Zeer talrijke broedvogel van de Oosterkwelder, Johannespolder, achter in de Vierde Slenk, bij de Willemsduinen en incidenteel in de Banckspolder en in de Kapenglop. Waarschijnlijk broedde de Kokmeeuw reeds in het begin van deze eeuw (LEEGE 1907). Het verloop van het aantal broedparen is onduidelijk. In 1926 en 1927 waren er slechts enkele broedparen (GAB) en in 1934 20 paren (JdJ). Ze heeft zich daarna snel uitgebreid aangezien DUYFJES (1938) meldt, dat ze "kort gehouden" wordt. In de jaren 1944, 1946 en 1947 werden eierraapvergunningen uitgegeven (RIN), waarvan kennelijk zo goed gebruik werd gemaakt, dat Resoort in 1947 kon melden: "ontbreekt door vernietiging". Daarna is er weer sprake van een duidelijke uitbreiding: in 1948 25 paren (JdJ) en in 1950 50 paren (LJD). In 1955 ging een kolonie van 50 nesten verloren door roof van Zilvermeeuwen (JdJ). Ze broedde in dat jaar al in de Banckspolder (B.v.d.Velden), terwijl in 1960 vestiging in de Westerkwelder volgde (LJD). De verdere uitbouw van het broedvogelbestand laat zich als volgt schetsen: in 1961: 50-250 broedparen (Lim. 35: 263); 1962: zeker 100 paren (HK, RU); 1963: 180-295 nesten (HK); 1964-1965: 450-500 broedparen (HAF, RN). In 1966 volgde vestiging in het Kapenglop, waar in 1967 zeker 60 paren broedden. Er waren toen minstens 400 broedparen op het eiland. Voor 1970 geven Harthoorn en Kiewiet resp. 615 en 550 broedparen op, waarvan 250 paren in de Johannespolder en 300 paren op de Oosterkwelder en het gebied oostelijk daarvan. De vestiging in het Kapenglop is verdwenen (P.Harthoorn). Verdere uiwaaiering van de soort over het eiland kan beperking noodzakelijk maken.
De Kokmeeuw is doortrekker in groot aantal van begin juli tot eind okt. Het maximum aantal is 9000 ex. op 2-8-69 (VWG/NJN). Over doortrek in het voorjaar is weinig bekend. Er heeft een toename plaats vanaf eind mrt. Waarschijnlijk zijn dit vrijwel uitsluitend eigen broedvogels. Op 4 en 5 mei was er trek van vele tientallen tweede jaars vogels in oostelijke richting. De Kokmeeuw is overwinteraar in vrij klein aanatl. Het maximum aantal is 490 ex. op 23-12-68 (J.Tinbergen, G.v.d.Velde c.s.). Ze is overzomeraar in onbekend aantal.

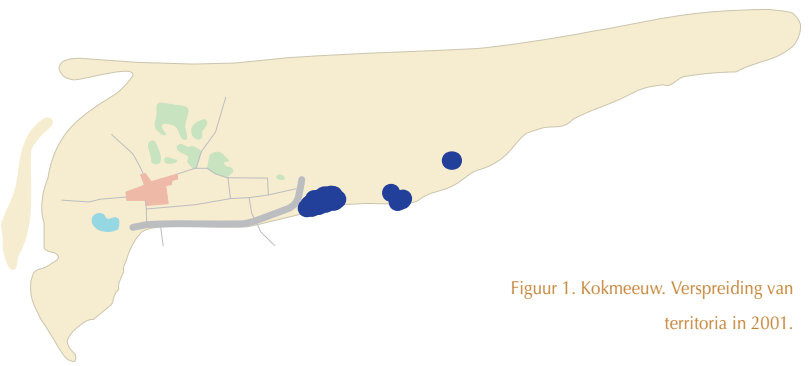

Figuur 1. Kokmeeuw. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en zomer- en wintergast

Wetlandsoort (1%: 20.000)

De Kokmeeuw is een zeer talrijke broedvogel van de Oosterkwelder.
De soort is doortrekker in groot tot zeer groot aantal, zomergast in groot aantal en wintergast in vrij klein aantal.
De toppen van de aantallen liggen in het voorjaar van maart tot mei en in het najaar van eind juli tot in de eerste helft van september (tabel 1, figuur 2). Daarna dalen de aantallen tot het winterniveau.
De datums van de schaarse trekwaarnemingen boven het eiland komen overeen met de doortrek-

Figuur 2. Kokmeeuw. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

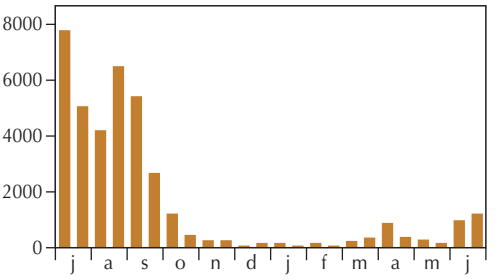

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 6921 broedparen

2002: 5354 broedparen

2003: 4673 broedparen

Figuur 3. Kokmeeuw. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=57.600).

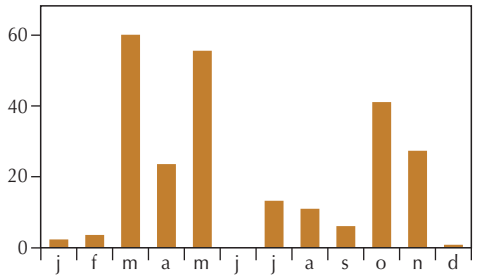

Figuur 4. Kokmeeuw. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=240; bron NZG-NSO).

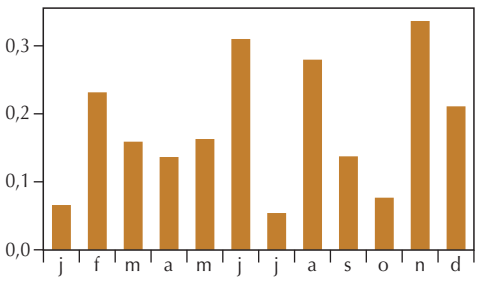

Tabel 1. Kokmeeuw. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	21 juli 2001: 18.139	13 januari 1996: 528	11 mei 2002: 13.081

Tabel 2. Kokmeeuw. Aantal broedparen in 1973-2003.

Jaar	Aantal broedparen
1973	544
1978	550
1986	538
1991	248
1992	197
1998	1630
2000	5465
2001	6921
2002	5354
2003	4673

periodes over zee. Op 12 mei 1993 werd vanaf de kwelder melding gemaakt van 'massale doortrek, hele dag, in golven'. Opvallend is dat de top van de doortrek over zee valt in oktober en november, wanneer de aantallen geteld tijdens hoogwater al laag zijn (figuur 3). Dode Kokmeeuwen worden het gehele jaar door op het strand gevonden (figuur 4). Rustende exemplaren kunnen tijdens hoogwater in grote dichte groepen aangetroffen worden in de Banckspolder en op het Rif. De soort wordt echter tijdens hoogwater langs de hele zuidkant van het eiland gezien en op het Oosterstrand.

Ontwikkeling

De Kokmeeuw was in het begin van de 20ste eeuw al broedvogel. Tot eind jaren 1940 werd de stand zo laag mogelijk gehouden door middel van eieren rapen. In 1970 broedden er 615 paar (Mooser 1973). In 1973 werden 544 paar gemeld, in 1978 550 en in 1986 538. In 1983 werd broeden voor de laatste keer vastgesteld in de Banckspolder met 100 paar (Altenburg & Meyer 1983). In 1992 broedden de laatste 26 paar in de Westerkwelder, zodat de Kokmeeuw tegenwoordig alleen in de Oosterkwelder voorkomt. Recent zijn de aantallen broedparen spectaculair toegenomen, met name in het zogenaamde Kweldersoog, in telgebied 6 (tabel 2). De aantallen lijken echter over hun top heen te zijn. Ook landelijk lijkt de soort over zijn hoogtepunt heen en neemt nu aanzienlijk af (SOVON 2002). De aanvankelijke toename van het aantal broedparen in de kwelder van Schiermonnikoog hangt mogelijk samen met het verdwijnen of kleiner worden van kolonies in de kwelders van het vasteland. Wellicht zijn deze vogels naar Schiermonnikoog uitgeweken. De maximumaantallen geteld tijdens hoogwater laten een top zien begin jaren 1980 (figuur 5). De toename daarvoor geldt voor het najaar en het voorjaar, met name in mei. Een volgende top ligt in de tweede helft van de jaren 1990, waarin ook de hoogste maxima liggen. Daarna lijken de de aantallen licht af te nemen. In het Waddengebied als geheel nemen vanaf 1975 de aantallen toe tot begin jaren 1990, waarna ze fluctueren. De januariaantallen nemen echter af (SOVON-monitoringsrapport 2004/01). Dit is niet zichtbaar in de vrij kleine aantallen die in januari op Schiermonnikoog verblijven.

Figuur 5. Kokmeeuw. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

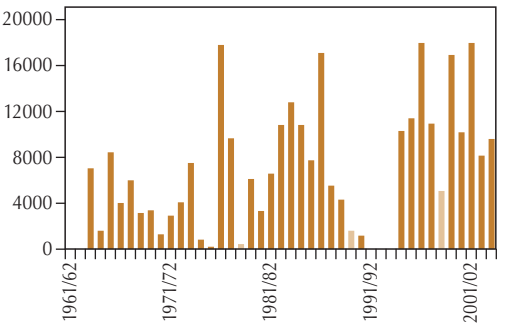

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:47 Pagina 284

Stormmeeuw

Larus canus

Fr: Unwaarsfûgel
D: Sturmmöwe
E: Mew Gull
F: Goéland cendré

Mooser 1973 Vrij talrijke broedvogel van de strandvlakte en de lage duintjes noordelijk van de Willemsduinen. Het is niet bekend wanneer de soort zich precies gevestigd heeft. LEEGE (1907) noemt haar niet. De eerste kwantitatieve melding komt uit 1926: tenminste 12 broedparen (GAB). Ofschoon niet uit alle jaren daarna gegevens bekend zijn, heeft de soort waarschijnlijk steeds regelmatig gebroed. Tot de zestiger jaren is er nauwelijks sprake geweest van een duidelijke toename (G.Bosch, S.Braaksma, GAB, JdJ, G.J.v.Oordt, Van Rollingswier, A.Timmermans Sr., LJD, F.Haverschmidt). Daarna is de ontwikkeling vrij opvallend geweest (LJD, P.Harthoorn, HK, RN, GLO, RU). De onderstaande tabel geeft dit in getallen weer (zie ook Lim. 37: 60-61):

1906	1926	1927	1933	1934	1938	1945	1947	1948	1949	1950
+	12	15-20	+	+	+	20	10	12	25	+
1955	**1957**	**1958**	**1960**	**1961**	**1962**	**1963**	**1965**	**1966**	**1967**	**1970**
30	15	25	+	50	50-60	300	100	100	100	180

De Stormmeeuw is doortrekker in groot aantal van begin juli tot begin okt. en in vrij groot aantal in febr. en mrt. Het maximum aantal is 14600 ex. op 16-8-65 (VWG/NJN). Ze is overwinteraar in vrij groot aantal met een maximum van 2300 ex. op 27-12-65 (LZ, c.s.). De Stormmeeuw overzomert in vrij klein aantal.

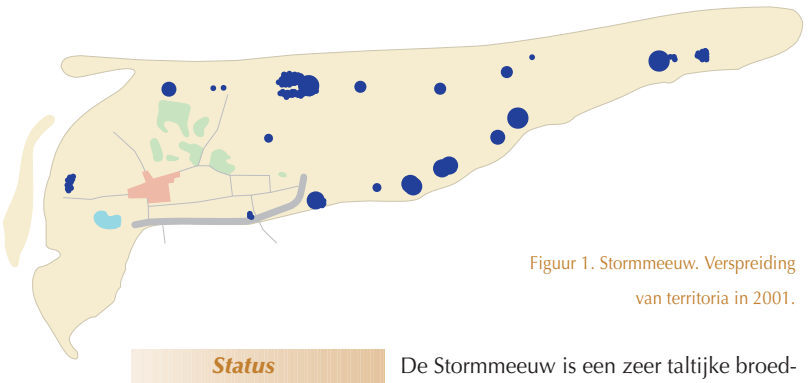

Figuur 1. Stormmeeuw. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en zomer- en wintergast

Wetlandsoort (**1%: 17.000**)

De Stormmeeuw is een zeer taltijke broedvogel voornamelijk van de Strandvlakte en de Oosterkwelder. Verder broeden vogels solitair of in kleine kolonies in de Westerduinen en op de nieuwe duinen en het groene strand buiten de zeereep. Soms wordt samen gebroed met andere koloniebroeders en soms bestaan de kolonies uitsluitend uit Stormmeeuwen.

De soort is doortrekker en overwinteraar in groot tot zeer groot aantal en overzomert in vrij groot aantal. De aantallen nemen vanaf eind juni toe, waarna de top van de najaarsaantallen in augustus valt, gevolgd door een minimum eind oktober. Reeds in de winter nemen de aantallen weer toe en vlakken af vanaf de eerste helft van mei (tabel 1, figuur 2).

Terwijl de aantallen geteld tijdens hoogwater naar een dieptepunt gaan aan het eind van het jaar, kent

Figuur 2. Stormmeeuw. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

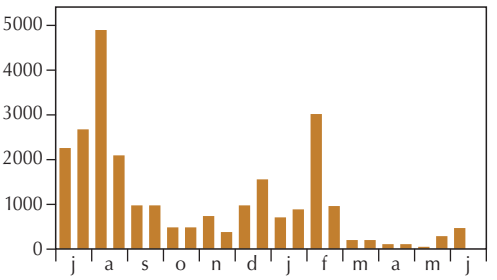

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 839 broedparen

2002: 677 broedparen

2003: 804 broedparen

Figuur 3. Stormmeeuw. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=35.109).

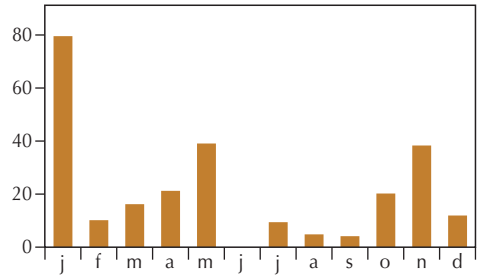

Figuur 4. Stormmeeuw. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=474; bron NZG-NSO).

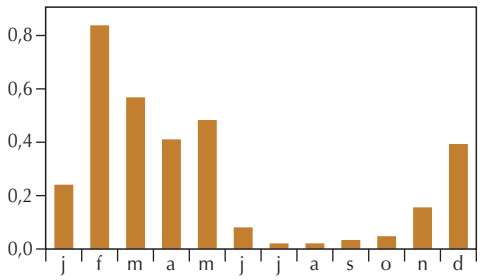

Tabel 1. Stormmeeuw. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	16 augustus 1965: 14.600	13 januari 1996: 10974	14 maart 1998: 1862

Tabel 2. Stormmeeuw. Aantal broedparen in 1973-2003.

Jaar	Aantal broedparen
1973	433
1974	250
1978	510
1986	550
1991	259
1992	582
1995	275
1996	496
1998	241
1999	501
2000	421
2001	839
2002	677
2003	804

de trek over zee juist haar hoogtepunt (figuur 3). De sterke trek over zee in januari correspondeert met de hoge aantallen in januari en februari aan de zuidkant van het eiland. Hierbij kan opgemerkt worden dat de zeer hoge maxima voor januari en februari uit een en hetzelfde jaar komen, namelijk 1996 (tabel 1). Dode Stormmeeuwen worden vooral in de maanden december-mei op het strand gevonden (figuur 4).

Het maximumaantal getelde vogels is 18.745 op 24 februari 1996.

De grootste aantallen verblijven tijdens hoogwater in de Banckspolder en op de Balg. De soort kan echter overal aan de zuidkant en op het strand gezien worden. De Stormmeeuw zoekt ook voedsel in de Banckspolder.

Ontwikkeling De Stormmeeuw heeft zich in het begin van de 20ste eeuw als broedvogel gevestigd. Tot de jaren 1960 bleven de aantallen echter laag, maximaal 30 paar. Daarna nam het aantal snel toe. In 1963 werd het aantal broedparen op 300 geschat, in de periode 1965-1970 op 100-180 (Mooser 1973). Het aantal broedparen fluctueerde daarna sterk maar heeft zich in de jaren 2001-2003 naar een hoger niveau gewerkt (tabel 2).

Vlak bij de Stuifdijk nabij paal 9 is een kolonie gevestigd. Daar is enkele jaren onderzoek uitgevoerd naar de aantalsontwikkeling en reproductie van de kolonie (Veen et al. 2003). Het blijkt dat de aantallen redelijk constant zijn maar dat in sommige jaren vrijwel geen reproductie plaatsvindt. Andere jaren geven echter een reproductie te zien van gemiddeld circa 1.5 uitgevlogen jong per broedpaar, hetgeen in vergelijking met andere Stormmeeuwkolonies op Schiermonnikoog en daarbuiten goed is te noemen (Veen et al. 2003).

De tijdreeks laat toppen zien in de jaren 1960 en begin jaren 1980 terwijl vanaf het midden van de jaren 1990 de maximumaantallen toenemen (figuur 5). In het Waddengebied als geheel is over de periode vanaf 1975-1976 een toename van de aantallen duidelijk, waarna vanaf begin jaren 1990 stabilisatie optreedt (SOVON-monitoringsrapport 2004/01).

Figuur 5. Stormmeeuw. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

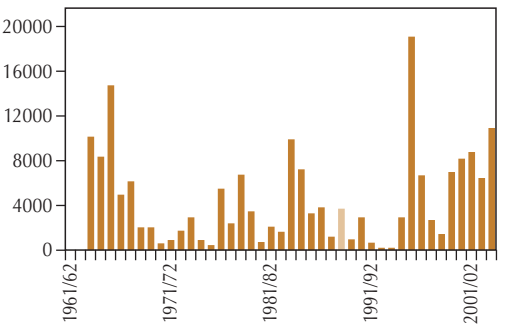

Zilvermeeuw

Larus argentatus

Fr: Sulvermiuw
D: Silbermöwe
E: European Herring Gull
F: Goéland argenté

Mooser 1973 Zeer talrijke broedvogel van de Oosterkwelder, de oostelijke zeereep, strandvlakte en de Willemsduinen. LEEGE (1907) noemt de Zilvermeeuw met 50 paren broedvogel. WOLTMAN (DLN 10: 44) doet dit eveneens voor de eerste oorlogsjaren, DUYFJES (1938) meent echter, dat zij zich in de jaren 1914-1918 heeft gevestigd tengevolge van het oorlogsgeweld op de Duitse waddeneilanden. Het is echter waarschijnlijk, dat hij doelt op de sterke toename die sindsdien heeft plaatsgevonden. In 1926 en 1927 waren er 3100-3500 broedparen (zie Ard. 17: 16). Brouwer veronderstelt, dat er in die jaren veel van Rotttum zijn gekomen (Ard. 17: 5). Uit de jaren daarna zijn tot 1938 geen gegevens beschikbaar; in dat jaar werden echter 4000 paren opgegeven. (RIN). In 1947 bedroeg de stand 1000 paren (RIN), zodat het aantal broedparen waarschijnlijk in het begin van de veertiger jaren sterk is teruggelopen. Het verloop in de jaren 1947-1970 is in de tabel te lezen. De gegevens zijn van De Jong en Nieuwenhuis in het RIN-dossier en P.Harthoorn.

1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
1000	2000	1000	1200	1000	1500	1500	2000	1200	1400	1400	1300

1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
1000	800	1000	1150	2000	2500	2200	1600	1450	1400	1300	1800

In 1927 ging men voor de eerste maal tot beperking over (Ard. 17: 16). Zo werden in 1935 7000 nesten vernietigd (W.H.v.Dobben), terwijl er toen tevens voor het eerst met strychnine werd gewerkt. Deze metode is gehandhaafd tot 1960. Reeds in 1939 waren er plannen om de Zilvermeeuwen uitsluitend oostelijk van paal 9 te laten broeden om zodoende de Kobbeduinen vrij van meeuwen te krijgen (W.H.v.Dobben). In het laatste decennium heeft het rapen van eieren haar betekenis, de afzet voor veevoer en aan advokaat-fabrieken, vrijwel verloren en wordt nog slechts selektief afgeschoten om de meeuwen te beperken. Dit gebeurt vooral op vogels die zich voeden met jonge Bergeenden en Eidereenden en de laatste jaren ook jongen Fazanten (JCK).

Het verdient aanbeveling om, in tegensteling tot 1970 het afschieten voort te zetten (zie ook bij Bergeend) en uitbreiding van de kolonie over de Oosterkwelder tegen te gaan. Broedvogels zoeken voornamelijk voedsel op de wadden (DRENT, 1967). De vuilnisbelt zal met ingang van het voorjaar van 1971 als voedselbron uitvallen daar het vuil dan in plastik zakken wordt neergestort en waarschijnlijk minder bereikbaar wordt.

De onvolledige tellingen laten zien, dat de Zilvermeeuw het gehele jaar door in vrij groot tot groot aantal aanwezig is op de strandvlakte, het strand en op de Balg. De maximum-aantallen voor nazomer, herfst, winter en voorjaar zijn resp. 3800 ex. op 22-8-63 (VWG/NJN); 3300 ex. op 24-10-68 (AJvD); 3300 ex. op 28-12-66 (LZ, c.s.); 6000 ex. (waaronder 2000 niet-uitgekleurde vogels) op 31-3-70 (AJvD). De Zilvermeeuw is overzomeraar in vrij groot aantal.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

De Zilvermeeuw is een zeer talrijke broedvogel die in grote compacte kolonies voornamelijk in de Oosterkwelder broedt, vaak gemengd met Kleine Mantelmeeuwen, Stormmeeuwen en soms met Lepelaars. Verder zijn er bescheiden kolonies buiten het beschermde gebied, zoals in de

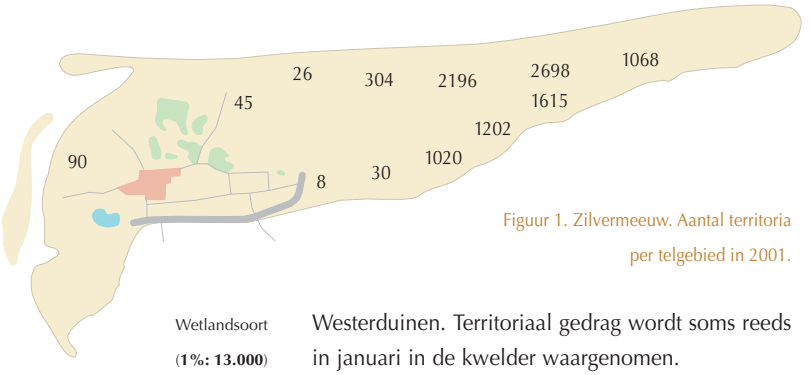

Figuur 1. Zilvermeeuw. Aantal territoria per telgebied in 2001.

Wetlandsoort
(**1%: 13.000**)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 10.302 broedparen
2002: 8527 broedparen
2003: 7341 broedparen

Westerduinen. Territoriaal gedrag wordt soms reeds in januari in de kwelder waargenomen.
Op 25 mei 1990 werd een Zilvermeeuw aangetroffen broedend op vier eieren van een Eider en drie (eigen) Zilvermeeuweieren in het Eidernest.
Als niet-broedvogel komt de soort het gehele jaar in groot tot zeer groot aantal voor. De aantallen bereiken een top in augustus-september om daarna af te nemen. Vanaf de tweede helft van december vindt opnieuw een toename plaatst, met toppen in januari-februari. Het hoogste maximum ligt ook in die maand met 28.288 vogels op 24 februari 1996. Daarna nemen de aantallen snel af (tabel 1, figuur 2).
De Zilvermeeuw trekt sterk door over de Noordzee. Daarbij liggen toppen in november en januari en mei (figuur 3). Deze doortrek gaat in het najaar en voorjaar kennelijk geheel aan het eiland zelf voorbij, aangezien de aantallen in november en mei aan de zuidkant niet toenemen. Dode Zilvermeeuwen worden het gehele jaar door op het strand gevonden, met een top in november-december (figuur 4).

Tabel 1. Zilvermeeuw. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	12 september 1987: 13.600	9 januari 1999: 12.892	14 maart 1998: 12.635

Figuur 2. Zilvermeeuw. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

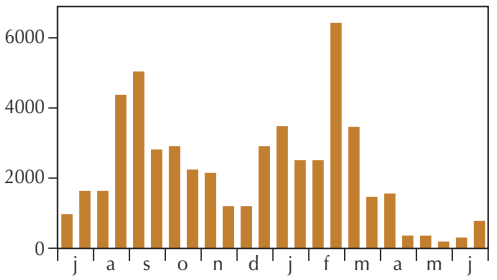

In 1980 werden op de Strandvlakte 1000 nestjongen van de Zilvermeeuw geringd. In de 10 jaren daarna werden daarvan ruim 100 vogels teruggemeld. Van deze vaak interessante terugmeldingen werd een overzicht gepubliceerd (De Vries 1990).

Ontwikkeling

In het begin van de 20ste eeuw was de Zilvermeeuw al een talrijke broedvogel (Mooser 1973). In 1973 werden 6685 paar geteld. In dat jaar werden systematisch alle kolonies geteld, waarbij zoveel mogelijk nesten werden gezocht. In enkele grote kolonies is hierbij het aantal nesten geschat aan de hand van de verhouding tussen het aantal volwassen vogels en het aantal nesten in een proefvlak waarvan het aantal nesten nauwkeurig bekend was. In 1986 werden 5035 paar aangetroffen, geteld volgens diezelfde systematiek. Gezien deze tellingen zijn de aantallen tot en met 1970 waarschijnlijk altijd sterk onderschat. Een toename van 1800 paar in 1970 naar

Figuur 3. Zilvermeeuw. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=40.127).

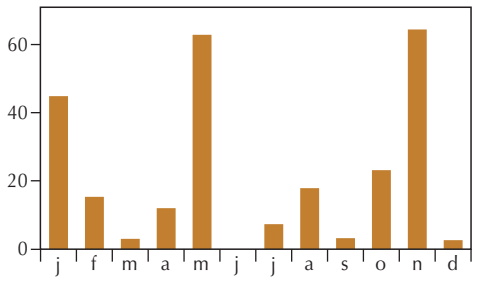

Figuur 4. Zilvermeeuw. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=1124; bron NZG-NSO).

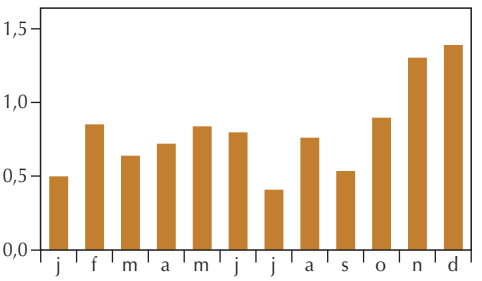

Tabel 2. Zilvermeeuw. Aantal broedparen in 1973-2003.

Jaar	Aantal broedparen.
1973	6685
1977	7900
1978	5400
1986	5035
1991	5175
1992	5496
1998	6236
2000	7149
2001	10.302
2002	8527
2003	7341

6685 in 1973 ligt in ieder geval niet voor de hand (Bakker 1987). Het aantal broedparen is opmerkelijk stabiel gebleven in de beschreven periode van ruim 30 jaar, jaarlijks fluctuerend van 6685 broedparen in 1973 tot 7341 broedparen in 2003. Alleen 2001 valt daar met 10.302 territoria buiten. Dit betekent dat de aantallen broedparen in de jaren daarna lager zijn. Misschien komt Schiermonnikoog nu ook terecht in de afname die in het Waddengebied sinds halverwege de jaren 1980 plaatsvindt. Voedselschaarste en concurrentie binnen de soort en met de Kleine Mantelmeeuw worden als belangrijke oorzaak gezien (SOVON-monitoringsrapport 2004/01). Dit is echter op Schiermonnikoog niet vastgesteld ten aanzien van de Kleine Mantelmeeuwen die zich massaal hebben gevestigd.

Hoewel de Zilvermeeuwen eerder in het broedgebied aanwezig zijn dan hun op het eerste oog mogelijke nestplaatsconcurrent, de Kleine Mantelmeeuw, is van enige concurrentie niets gebleken. Er is kennelijk voldoende nestgelegenheid voor beide soorten.

In sommige broedgebieden op het eiland werden de broedende Zilvermeeuwen bestreden door middel van eieren rapen. Dit gebeurde tot en met 1999. In 2000 werd eieren rapen verboden bij de invoering van de Flora- en Faunawet. Hoofddoel van de bestrijding was het creëren van meeuwvrije plekken ten gunste van andere broedvogels, zoals sterns en Kluten. Zilvermeeuwen roven eieren en jongen van andere broedvogels die, bij herhaling, het broeden in dat gebied staken. Vooral jongen van Eiders en Bergeenden worden in groot aantal gepakt. De Zilvermeeuw versmaadt echter weide- en zangvogels niet. Zo werd op 28 maart 1983 een Zilvermeeuw gezien die een Merel opat en op 11 juni 1984 een vogel met een Veldleeuwerik in de snavel. Na het stoppen van de bestrijding van de Zilvermeeuw werd nauwkeurig bijgehouden hoe de voormalige raapgebieden wederom in gebruik werden genomen door broedende Zilvermeeuwen. Lokaal was dat binnen enige jaren reeds zichtbaar.

In proefvlakken in de Oosterkwelder werd gedurende zeven jaren de reproductie van Zilvermeeuwen gemeten (Veen et al. 2003). Over het algemeen is die reproductie erg laag in vergelijking met de reproductie van kolonievogels elders. Alleen in 1999 werd een reproductief succes van enige omvang gemeten (0.96 uitgevlogen jong per broedpaar) maar in alle andere jaren lag dit beduidend lager (variërend van 0.03 tot 0.33 uitgevlogen jong per paar).

Uit kleurringonderzoek (2001-2003), uitgevoerd aan jongen die uitvlogen op de Oostpunt, blijkt dat verreweg de meeste jongen (>65%) na het uitvliegen niet worden teruggezien. Jongen die wel overleven worden vooral teruggemeld in Noord- en Midden-Duitsland waar ze veelal op vuilnisbelten worden aangetroffen. Gedurende de wintermaanden zijn in Duitsland op vuilstorten Zilvermeeuwen gemerkt. Van deze gemerkte vogels werden enkele broedend aangetroffen in de Oosterkwelder van Schiermonnikoog.

De aantallen niet-broedende vogels zijn in 40 jaar steeds toegenomen, met wellicht een daling rond het begin van de jaren 1990, tot het eind van de jaren 1990 (figuur 5). Daarna lijken de aantallen af te vlakken ondanks het hoge aantal van 27.846 op 21 februari 2004. Hierbij moet opgemerkt worden dat de toename geflatteerd kan zijn doordat vanaf 1994 het strand regelmatig geteld werd hetgeen daarvoor niet het geval was. De toename is opvallend omdat de aantallen in het Waddengebied als geheel in 1990-2000 sterk zijn afgenomen (SOVON-monitoringsrapport 2002/04). Deze afname zet op Schiermonnikoog wellicht vanaf 2001-2003 in.

Figuur 5. Zilvermeeuw. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

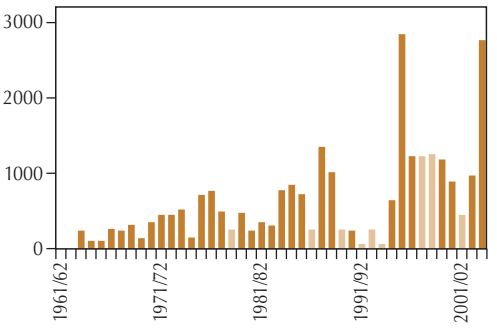

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:47 Pagina 289

Kleine Mantelmeeuw

Larus fuscus

Fr: Lytse Sjouwerman
D: Heringsmöwe
E: Lesser Black-backed Gull
F: Goéland brun

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de Oosterkwelder. Het eerst bekende broedgeval dateert van 1927: 1 paar *graellsii* A.E.Brehm gepaard met *intermedius* Scholer (Ard. 17: 14). In 1943 broedde er eveneens 1 paar (G.J.v.Oordt). Volgens de Ned. Vogels (1949) was de Kleine Mantelmeeuw vanaf 1936 broedvogel in klein aantal. De gegevens lijken echter te spaarzaam om te kunnen zeggen of de soort wel elk jaar gebroed heeft. In 1945 was er in elk geval 1 paar, terwijl er tevens enige mengparen met Zilvermeeuw broedden (Van Rollingswier). Van 1948-1965 zou er steeds tenminste een paar gebroed hebben (JdJ, LJD, P.Harthoorn, HK, RN, TT). In 1966 waren er 2 paren met jongen (RN), terwijl in 1967 misschien 5 paren gebroed hebben. Voor 1970 geeft E.Alberts 10 of 11 paren op, waarvan zeker 7 paren met jongen.
De Kleine Mantelmeeuw is doortrekker in vrij groot aantal (TT) van begin aug. tot eind okt. En van begin april tot begin mei. In veel tellingen is geen onderscheid gemaakt tussen de Grote en de Kleine Mantelmeeuw, zodat een juiste opgave van het aantal doortrekkers niet mogelijk is.
De vroegste waarnemingsdatum in het voorjaar is 30-3-70 (AJvD) en de laatste waarneming in de herfst 5-11-66 (R.H.Drent c.s). Er zijn waarnemingen uit sept., okt. en april die erop wijzen, dat de vorm fuscus in klein aantal doortrekt. De subspecies *graellsii* en *intermedius* zijn waarschijnlijk overzomeraar in zeer klein aantal (N.Marra Jr., J.M.Marra).

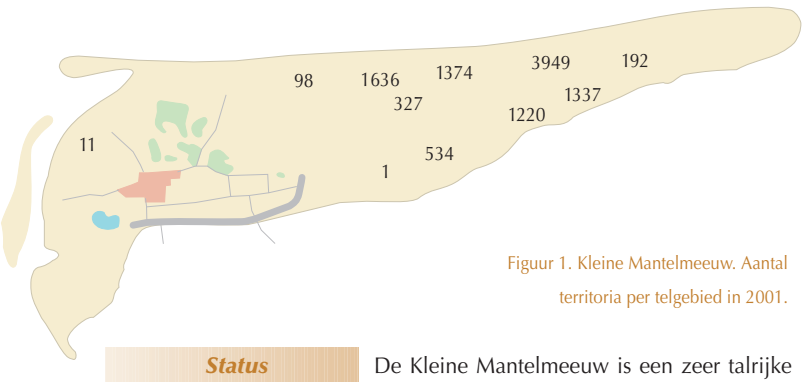

Figuur 1. Kleine Mantelmeeuw. Aantal territoria per telgebied in 2001.

Status

Jaarlijks broedvogel. Jaarlijkse doortrekker. Onregelmatige zomer- en wintergast

Wetlandsoort (**1%: 5300**)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 10.679 broedparen
2002: 6193 broedparen
2003: 6357 broedparen

De Kleine Mantelmeeuw is een zeer talrijke broedvogel, vooral in de Oosterkwelder. De soort broedt in grote, compacte kolonies, veelal groepsgewijs gemengd met voornamelijk Zilvermeeuwen en soms met Stormmeeuwen en Lepelaars.
Er is een waarneming van predatie door een Kleine Mantelmeeuw bekend: op 29 mei 1983 werd een niet-vliegvlugge Grutto gepakt.
De soort is doortrekker in vrij groot aantal in het voorjaar vanaf half februari tot begin juni en in het najaar van begin juli tot begin oktober. De vroegste datum in het voorjaar is 9 februari 1973 wanneer 33 vogels worden geteld. Een uitschieter in het voorjaar is het aantal van 4750 vogels op 22 maart 2003, dat door het geringe aantal tellingen in die maand het gemiddelde sterk omhoog trekt (figuur 2). Dit is tevens het maximum in het voorjaar. In het najaar ligt de top in september met een maximum van 1480 vogels op 8 september 2002. Op 10 oktober 1998 werden nog 161 vogels geteld. De soort is een onregelmatige wintergast in zeer klein tot klein tot aantal en zomergast in vrij klein tot vrij groot aantal.
Het verloop van de zeetrek in het najaar (figuur 3) loopt parallel met dat van de aantallen geteld tijdens hoogwater. In het voorjaar valt de kleine piek in mei op. De Kleine Mantelmeeuw trekt ook langs de zuidkant van het eiland.

Figuur 2. Kleine Mantelmeeuw. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

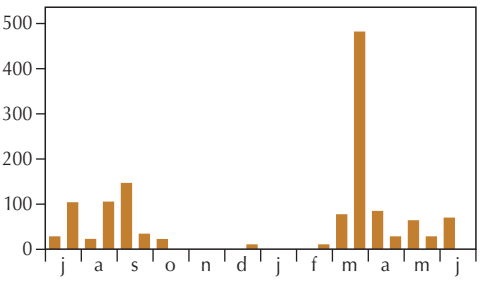

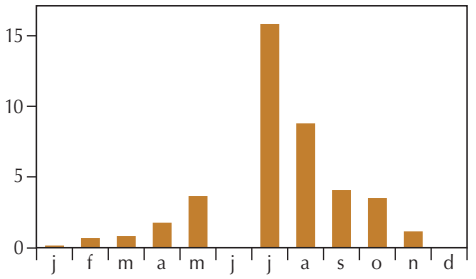

Figuur 3. Kleine Mantelmeeuw. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=9171).

Tabel 1. Kleine Mantelmeeuw. Aantal broedparen in 1973-2003.

Jaar	Aantal broedparen
1973	93
1974	12
1976	150
1978	330
1986	1246
1991	1496
1992	1941
1995	1000
1996	3340
1998	4887
1999	5146
2000	4378
2001	10.679
2002	6193
2003	6357

Ontwikkeling Op Schiermonnikoog werd het eerste broedgeval in 1927 vastgesteld. Tot 1970 bleven de aantallen echter zeer laag. Voor 1970 werden 10-11 paar opgegeven (Mooser 1973). De Kleine Mantelmeeuw is daarna sterk toegenomen en heeft zich vanaf 1996 stormachtig ontwikkeld tot een maximum van 10.679 paar in 2001 (tabel 1). Hiermee volgt Schiermonnikoog de landelijke ontwikkeling. De laatste jaren is een afvlakking zichtbaar, hetgeen eveneens overeenkomt met het landelijke beeld (SOVON 2002).

In proefvlakken in de Oosterkwelder werden steekproefsgewijs reproductiemetingen uitgevoerd (Veen et al. 2003). In sommige jaren produceren de Kleine Mantelmeeuwen nauwelijks jongen. Over zes jaren werd gemiddeld 0.4 uitgevlogen jong per broedpaar per jaar vastgesteld (maximum 0.96 en minimum 0.03 uitgevlogen jong per paar). Dat lijkt nauwelijks voldoende om de populatie op peil te houden. Vermoedelijk is er dus immigratie van elders. Uit kleurringaflezingen blijkt dat vogels die werden geboren in Suffolk, Engeland, nu op Schiermonnikoog broeden. In Suffolk zijn de kolonies van Kleine Mantelmeeuwen vrijwel verdwenen als gevolg van de komst van Vossen in die gebieden.

Het verloop van de maxima volgt dat van de broedvogelpopulatie. Voor het begin van de jaren 1990 waren tijdens hoogwatertellingen onregelmatig vogels aanwezig. Daarna is de toename nadrukkelijk (figuur 4).

De Baltische Mantelmeeuw *L. f. fuscus* is dwaalgast in Nederland. Een voorheen aanvaarde waarneming in oktober 1992 bij het Noordzeestrand (Winters 1999) is in tweede instantie afgewezen. Alleen geringde vogels van bewezen herkomst komen voor aanvaarding in aanmerking (Van der Vliet et al 2004).

Figuur 4. Kleine Mantelmeeuw. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

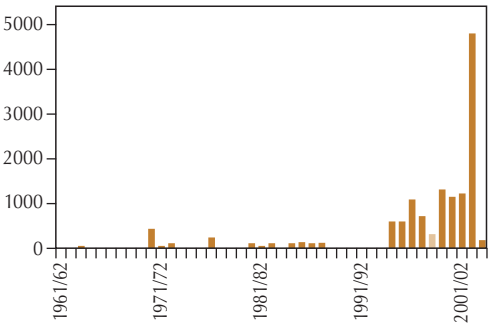

Geelpootmeeuw

Larus michahellis

Fr: Gielpoatsulvermiuw
D: Weißkopfmöwe
E: Yellow-legged Gull
F: Goéland leucophée

Status De Geelpootmeeuw is zeven keer gezien:

Incidentele gast

Beoordeelsoort CDNA tot en met 1988

Wetlandsoort (1%: 7000)

3 augustus 1989	
23 september 1989	vanaf schip op Noordzee, adult
29 september 1990	vanaf schip op Noordzee, adult
29 mei 1994	Oosterkwelder
28 september 1999	
6 mei 2000	Oosterkwelder
24-25 augustus 2002	weiland bij Kooiplaats, eerste-zomer

Kleine Burgemeester

Larus glaucoides

Fr: Lytse Iismiuw
D: Polarmöwe
E: Iceland Gull
F: Goéland à ailes blanches

Status

Incidentele gast

Beoordeelsoort CDNA van 1980 tot en met 1997

Wetlandsoort (1%: 2000)

Er zijn vier waarnemingen: 25 mei 1974, 5 juni 1979, 6 januari 1984 (dood gevonden bij paal 2, juveniel) en 11 augustus 1988 (eerste-zomer). Deze soort wordt vooral in de winter in Nederland gezien. De drie waarnemingen in mei, juni en augustus zijn daarom opmerkelijk.
De Kleine Burgemeester broedt in Groenland en Noord-Canada.

Grote Burgemeester

Larus hyperboreus

Fr: IJskob
D: Eismöwe
E: Glaucous Gull
F: Goéland bourmestre

Mooser 1973 Er zijn twee waarnemingen bekend: 11-8-68 1 ex. op het strand (TT); 21-10-70 1 eerste jaars ex. op de stuifdijk (E.Koopman, M.v.Eerden).

Status

Onregelmatige gast

Wetlandsoort (1%: 10.000)

Er zijn 29 waarnemingen die als volgt over het jaar zijn verdeeld: januari (5), februari (3), maart (3), april (1), mei (4), juli (2), augustus (3), september (2), oktober (2), november (1) en december (2). Het gaat steeds om enkelingen, en vrijwel uitsluitend om eerstejaars vogels.

Grote Mantelmeeuw

Larus marinus

Fr: Grutte Sjouwerman
D: Mantelmöwe
E: Great Black-backed Gull
F: Goéland marin

Mooser 1973 Doortrekker en overwinteraar variërend van een vrij klein tot vrij groot aantal van eind juli tot eind april. Het maximum aantal is 500 ex. op 16-12-67. De Grote Mantelmeeuw is zomergast in zeer klein aantal. Ze wordt het meest gezien in de inlagen en op het strand.

Status

Incidentele broedvogel. Jaarlijkse overzomeraar, doortrekker en wintergast

In 2001 werd het broeden van de Grote Mantelmeeuw voor het eerst met zekerheid vastgesteld. In de Noordzeeduinen nabij paal 12 werd een niet-vliegvlug jong door de ouders gevoerd.
De soort is doortrekker en overwinteraar in vrij groot aantal van half juli tot half mei. De vroegste najaarsdatum is 8 juli 1973 (64 vogels), de laatste voorjaarsdatum 17 mei 2003 (31 vogels). De top van de aantallen geteld tijdens hoogwater ligt in november. Daarna nemen de aantallen af tot half

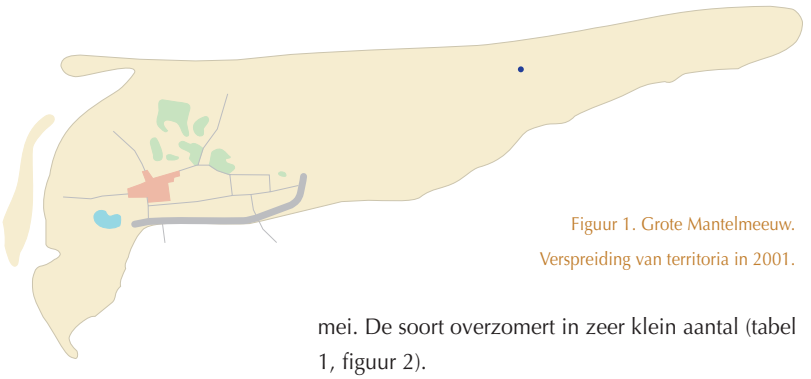

Figuur 1. Grote Mantelmeeuw. Verspreiding van territoria in 2001.

Rode Lijst

Wetlandsoort (1%: 4700)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 1 broedpaar

2002: geen

2003: geen

mei. De soort overzomert in zeer klein aantal (tabel 1, figuur 2).

Trek over zee wordt in alle maanden van het jaar waargenomen behalve in juni (figuur 3). De soort wordt echter voornamelijk gezien in het najaar en in de winter. De top van de trek ligt in januari. Het aantal gevonden dode vogels volgt de seizoenspatronen van trek over zee en van de hoogwatertellingen (figuur 4).

De Grote Mantelmeeuw wordt vooral in concentraties waargenomen op het strand, de Balg en het Rif. Enkelingen worden gezien langs de zuidkant van het eiland en in de Banckspolder.

Tabel 1. Grote Mantelmeeuw. Maxima tijdens hoogwatertellingen per seizoen in 1961-2003.

Periode	najaar	midwinter (januari)	voorjaar
Maximum	9 november 2002: 2429	9 januari 1999: 1790	14 maart 1998: 437

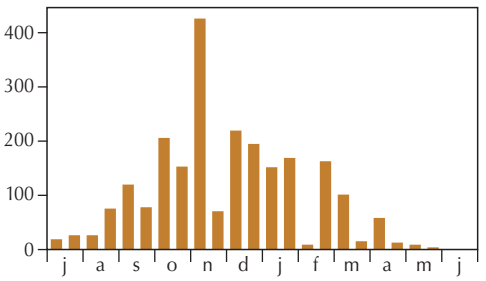

Figuur 2. Grote Mantelmeeuw. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

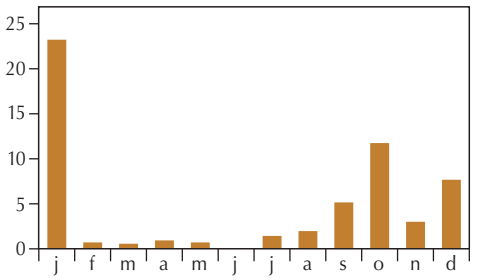

Figuur 3. Grote Mantelmeeuw. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=12.884).

Ontwikkeling Het broeden in Nederland werd voor het eerst vastgesteld in 1993 (SOVON 2002). Het aantal is sindsdien uitgebreid naar 10 tot 15 broedparen in het gehele land, vooral in het Waddengebied (Terschelling en Griend), langs de IJsselmeerkust en in het Deltagebied. De Grote Mantelmeeuw bereikt in Nederland de zuidgrens van het broedgebied.

De maxima geteld tijdens hoogwater laten een sterke toename zien vanaf het midden van de jaren 1990 (figuur 5). Vrijwel alle aantallen boven de 1000 vallen in de periode daarna. De laatste jaren lijkt een lichte afname plaats te vinden. De toename kan geflatteerd zijn omdat op het strand vóór 1994 alleen bij uitzondering werd geteld en juist daar, samen met de Balg en het Rif, de grootste aantallen zitten. Het beeld past globaal in het verloop van de aantallen in het Waddengebied als geheel (SOVON-monitoringsrapport 2004/01), zodat de toename waarschijnlijk reëel is.

Figuur 4. Grote Mantelmeeuw. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=140; bron NZG-NSO).

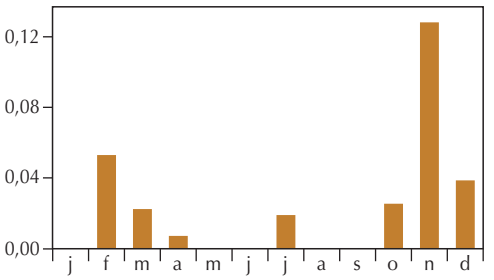

Figuur 5. Grote Mantelmeeuw. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

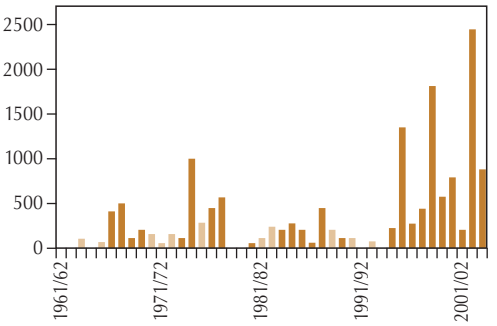

Ross' Meeuw

Rhodostethia rosea

Fr: Rôze Miuw
D: Rosenmöwe
E: Ross's Gull
F: Mouette de Ross

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 22 oktober 1997 (adult-winter, waargenomen vanaf een boot op de Noordzee, 15 km ten noorden van Schiermonnikoog).

De Ross' Meeuw broedt in arctische gebieden in Noordoost-Siberië en Noord-Amerika.

Drieteenmeeuw

Rissa tridactyla

Fr: Winterkob
D: Dreizehenmöwe
E: Black-legged Kittiwake
F: Mouette tridactyle

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein aantal van half aug. tot half okt. en van begin april tot eind mei. De eerste en laatste herfstwaarnemingen zijn resp. 9-8-66 (VWG/NJN) en 20-10-68 (J.A.Loterijman). De eerste voorjaarswaarneming ligt in de periode van 9 – 13-3-66 en de laatste op 31-5-55 (LJB, B.v.d.Velden). Buiten de aangegeven periode zijn drie waarnemingen bekend: 30-11-67 1 ex. (JT); 15-12-69 2 ex. (JT); 22-2-69 1 dood ex. op het strand (Amoeba 46: 8-9).

Status

Onregelmatige doortrekker en wintergast

Wetlandsoort (1%: 20.000)

De Drieteenmeeuw is een onregelmatige doortrekker en wintergast in klein tot zeer groot aantal. Op zee kan de Drieteenmeeuw het hele jaar worden waargenomen, maar aantallen van betekenis worden met name gezien van oktober tot februari (figuur 1). Grote aantallen komen onder de kust bij harde aanlandige wind. De beste dagen zijn 28 oktober 1983 met 2229 exemplaren (in zes uur, wind NW 5) en 28 oktober 1974 met 937 (in negen uur, wind NW-N 7-8). Na februari zijn de aantallen uiterst bescheiden. De beste dagen zijn dan bijvoorbeeld 16 april 1974 met 14 exemplaren (in acht uur, wind N 1-3) en 2 april 1975 met 13 (in acht uur, wind NW 4). De uurgemiddelden in de topmaanden wijken vermoedelijk niet veel af van de landelijke cijfers maar zijn lastig vergelijkbaar (cf. Camphuysen & Van Dijk 1983, Platteeuw et al. 1994). Hoewel Drieteenmeeuwen op Schiermonnikoog vrijwel uitsluitend aan het Noordzeestrand zijn waargenomen en dus de Waddenzee lijken te mijden, worden bij harde wind redelijke aantallen gezien vanaf Lauwersoog (Olthoff 1996). Na 1998 zijn er merkwaardig genoeg slechts twee waarnemingen van de Drieteenmeeuw: op 16 december 2000 12 exemplaren op het Oosterstrand en twee op de Balg en op 21 september 2002 één vogel. Vermoedelijk zijn niet alle (zeetrek)waarnemingen doorgegeven.

Als olieslachtoffer behoort ook op Schiermonnikoog de Drieteenmeeuw tot de talrijkste meeuwen (figuur 2). De dichtheid is duidelijk lager dan bij de landelijke cijfers maar komt overeen met het beeld voor alle Waddeneilanden tezamen (Bijlsma et al. 2001).

Figuur 2. Drieteenmeeuw. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=447; bron NZG-NSO).

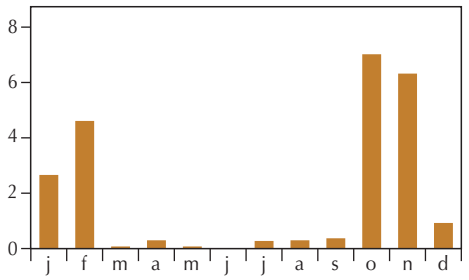

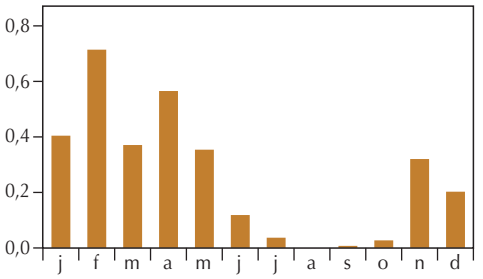

Figuur 1. Drieteenmeeuw. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=6246).

Ivoormeeuw

Pagophila eburnea

Fr: Ivoarmiuw
D: Elfenbeinmöwe
E: Ivory Gull
F: Mouette ivoire

Status
Dwaalgast
Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 9 februari 1987 (Westerstrand bij paal 2.8, eerste-winter; Visser & Van der Wal 1987, Van der Wal 1987). Dit is tevens het eerste geval voor Nederland.
De Ivoormeeuw broedt in arctische gebieden rond de noordpool.

Lachstern

Gelochelidon nilotica

Fr: Kobbestirns
D: Lachseeschwalbe
E: Gull-billed Tern
F: Sterne hansel

Mooser 1973 Er zijn vijf waarnemingen bekend: 19-7-57 2 ex. (Vgl. 5: 74); 13-8-57 1 ex. (Th.Voogd); 17-8-54 2 ex. langs de waddenkust in westelijke richting vliegend (JT); 18-8-63 2 ex. (Vgl. 11: 211); 20-9-68 3 ex. (P.Meeth, med. CNA); 6-5-47 3 ex. langs de zeereep naar het oosten vliegend (GAB).

Status
Onregelmatige doortrekker
Beoordeelsoort CDNA van 1982
tot en met 1992
EU-Vogelrichtlijn
Wetlandsoort (1%: 130)

Er zijn 13 waarnemingen (23 exemplaren):

6 mei 1947	drie
17 augustus 1954	twee
19 juli 1957	twee
13 augustus 1957	
18 augustus 1963	twee
20 september 1968	drie
2 september 1975	twee
25 mei 1976	
11 augustus 1976	
11 september 1976	
2 augustus 1989	
18 augustus 1996	
20 april 2003	drie

De Lachstern is in Nederland een voormalige broedvogel (voor het laatst in 1958), maar tegenwoordig een schaarse tot vrij zeldzame doortrekker van en naar de dichtstbijzijnde broedgebieden in Noord-Duitsland en Denemarken. De soort broedt onder meer ook in het Middellandse-Zeegebied.

Reuzenstern

Sterna caspia

Fr: Grutte Klikstirns
D: Raubseeschwalbe
E: Caspian Tern
F: Sterne caspienne

Status
Onregelmatige doortrekker
EU-Vogelrichtlijn
Wetlandsoort (1%: 65)

De Reuzenstern is 10 keer waargenomen (19 exemplaren), waarvan slechts één keer in het voorjaar. Alle najaarswaarnemingen werden gedaan aan de wadkant.

28 augustus 1991	vijf
19 mei 1992	Strandvlakte
9 augustus 1993	
14 augustus 1993	
9 augustus 1998	
17 augustus 1998	
23 augustus 1998	twee
20 augustus 1999	vier
10 september 2000	
24 september 2002	twee

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:48 Pagina 295

Grote Stern

Sterna sandvicensis

Fr: Klikstirns
D: Brandseeschwalbe
E: Sandwich Tern
F: Sterne caugek

Mooser 1973 Schaarse broedvogel in de vijftiger jaren. In 1954 maakte De Jong melding van een eerste vestiging: 9 paren tussen de Visdieven. In 1955 broedden er 5 paren, in 1956 30 en in 1957 20 paren (Lim. 32: 18-19). Daarna zijn er geen broedgevallen meer bekend geworden, ofschoon in de broedtijd regelmatig enkele vogels worden gezien. Op 12-6-64 was er één alarmerend paar tussen de Vierde Slenk en de eerste inlage (J.B.Hulscher).

De Grote Stern is doortrekker in vrij klein aantal van eind juli tot begin okt. en van half april tot mogelijk begin juni. Het maximum aantal is 175 ex. op 19-4-63 (VWG/NJN). De vroegste herfstwaarneming is 23-7-67 en de laatste op 19-10-32 (G.F.Makkink). De vroegste aankomst datum in het voorjaar is 19-4-63 (VWG/NJN). De massale sterfte door vergiftiging in het midden van de zestiger jaren is ook op Schiermonnikoog tot uiting gekomen. Koning vond in de zomer van 1964 op één dag 40 dode vogels op het strand. De Grote Stern is zomergast in zeer klein aantal (RN, AJB).

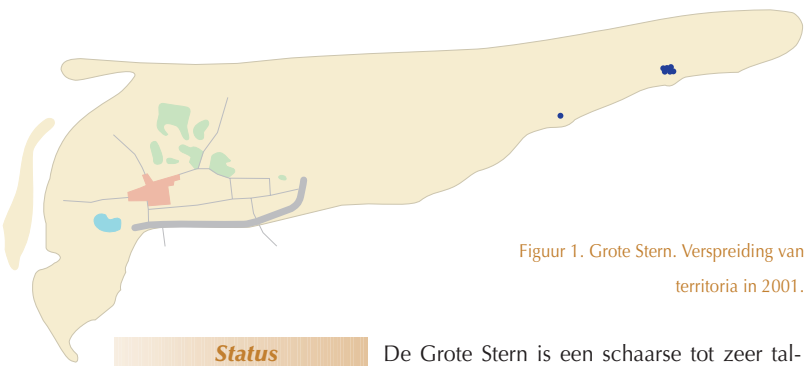

Figuur 1. Grote Stern. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en incidentele zomer- en wintergast

Rode Lijst
EU-Vogelrichtlijn
Wetlandsoort (1%: 1700)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 10 broedparen
2002: 3 broedparen
2003: 550 broedparen

De Grote Stern is een schaarse tot zeer talrijke broedvogel in de Oosterkwelder waarvan de aantallen broedparen sterk fluctueren. De soort broedt in zeer compacte gemengde kolonies met Kokmeeuw en Visdief.

In het voor- en najaar trekt de soort in vrij klein tot vrij groot aantal door van de eerste helft van april tot eind mei en van de eerste helft van juli tot begin oktober (figuur 2). De vroegste datum is 9 april 1976, de laatste 10 november 1980, toen nog 280 vogels werden waargenomen. De top van de tijdens hoogwater getelde aantallen ligt in het voorjaar in mei en in het najaar in juli-augustus. In het najaar worden ook groepen jonge vogels van elders op het strand waargenomen. Verder zijn er drie winterwaarnemingen: 9 februari 1973 (10 exemplaren), 21 februari 1977 (één) en 24 februari 1977 (twee).

De trek over zee vindt plaats in dezelfde periode als waarin vogels langs de zuidkant worden geteld (figuur 3). De aantallen aan de noordkant liggen echter beduidend hoger, hetgeen aangeeft dat het merendeel van de doortrekkers het eiland passeert. De Grote Stern wordt vooral pleisterend gezien op het Rif, de Balg en de stranden.

Ontwikkeling

In 1954 heeft de Grote Stern voor het eerst gebroed. In 1955 waren er vijf paar, in 1956 30 en in 1957 20 (Mooser 1973). Daarna werd de soort pas weer in 1973 gemeld als broedvogel met 50 paar en het aantal bereikt een maximum in 1976 met 200 paar (tabel 1). In de periode 1977-1988 zou de soort niet heb-

Figuur 2. Grote Stern. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

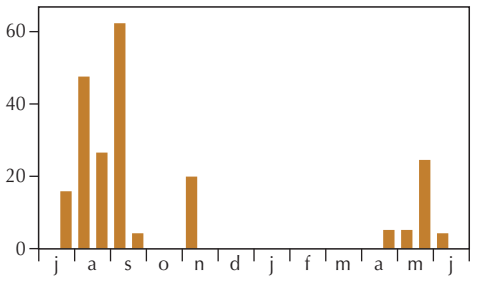

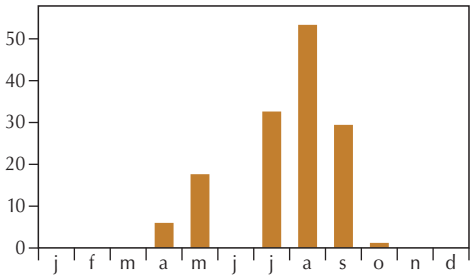

Figuur 3. Grote Stern. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=35.901).

ben gebroed. Broedgegevens uit de periode 1989-1994 ontbreken eveneens, zodat niet duidelijk is of de Grote Stern toen heeft gebroed. Vanaf 1995 is hij in elk geval wel elk jaar broedvogel en, ondanks de sterke fluctuaties, in hogere aantallen dan in de jaren 1973-1976.

Na het verminderen van verontreiniging van het zeewater (met ondermeer chloorkoolwaterstoffen) in het midden van de jaren 1970, heeft de populatie zich landelijk hersteld (SOVON 2002). Het is echter opvallend dat Schiermonnikoog hiervan pas vanaf 1995 meeprofiteert. Toch blijft het broeden van de Grote Stern een grillig patroon volgen net als op sommige andere broedplaatsen, zoals bijvoorbeeld Rottumerplaat. Belangrijke factoren die het wel of niet broeden en de reproductie beïnvloeden lijken te zijn: 1 de voedselsituatie, met name de beschikbaarheid van jonge Haring en Zandspiering; 2 de verstoring van de broedplaatsen – met name op de Oostpunt treedt veelvuldig verstoring op door recreanten met loslopende honden; 3 de geschiktheid van broedplaatsen; vooral verruiging maakt broedplaatsen ongeschikt; 4 de mate waarin kolonies overspoelen door zeewater; in bijvoorbeeld 2003 werd de gehele vestiging van 550 broedparen door het zeewater weggespoeld.

In sommige jaren kan ook predatie door Zilvermeeuwen of Bruine Ratten van invloed zijn op de reproductie.

Ringaflezingen en ruikenmerken van de kop van de Grote Stern hebben aangetoond dat vooral jonge exemplaren van drie jaar oud een broedpoging op Schiermonnikoog ondernemen. Ook volwassen vogels van Scandinavische herkomst zijn broedend vastgesteld.

Tabel 1. Grote Stern. Aantal broedparen in 1973-2003.

Jaar	Aantal broedparen
1995	119
1996	276
1997	1000
1998	3
1999	429
2000	571
2001	10
2002	3
2003	550

Figuur 4. Grote Stern. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

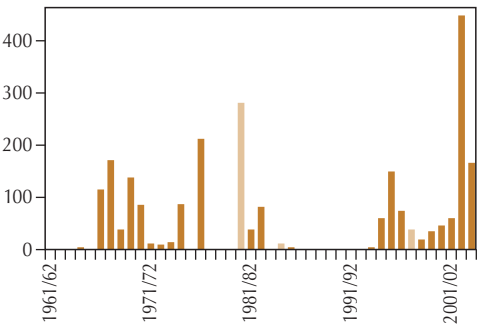

Visdief

Sterna hirundo

Fr: Wytstirns
D: Flußseeschwalbe
E: Common Tern
F: Sterne pierregarin

Mooser 1973 Schaarse broedvogel van de inlagen, het gebied van de Vierde Slenk, de beweide kwelder en Westerkwelder. Waarschijnlijk broedde het Visdiefje reeds in de vorige eeuw. LEEGE (1907) geeft haar tenminste als algemene broedvogel op. Het materiaal uit de jaren daarna geeft de indruk, dat de soort in sterk wisselend aantal een zeer talrijke broedvogel moet zijn geweest tot het eind van de vijftiger jaren. De gegevens in het tabelletje tonen dit aan. Deze zijn afkomstig van: 1910-1920: DLN 15: 45 en 19: 44; 1920-1930: GAB; 1930-1940: JdJ, G.J.v.Oordt, F.HAVERSCHMIDT (1942); 1940-1950: Van Rollingswier, JdJ, WJR; 1950-1960: Fokkema, LJD, JdJ, RN; 1960-1970: RN (zie ook Vgl. 6: 24 en 46).

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 17:48 Pagina 297

1914	1916	1926	1934	1935	1939	1945	1947	1948	1949	1953	1955
1000	1000	1500-2000	600-800	>200	1200	3000	700-800	600	1200	1200	400-1000

1957	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
700	290	280	150	90	40	50	30	20	25	20	20	>30

Volgens de opgaven is er in 1926 (GAB) en in 1945 (Van Rollingswier) sprake geweest van een hoogtepunt. Vanaf 1955 was er een duidelijke terugval (LJD). De oorzaken daarvan zijn dubieus. Het broedgebied van de Visdief is tengevolge van landschapsveranderingen verplaatst.
Er is sprake van, dat de soort in de vijftiger jaren te lijden had van vraat en in de zestiger jaren van de hoge vegetatie als gevolg van het staken van de beweiding in 1959 (RN). Proeven, om het zgn. Vogeleiland aan de monding van de Tweede Slenk weer geschikt te maken door de kweldervegetatie te maaien, leverden geen hernieuwde vestiging op (RN).
Het Visdiefje is doortrekker in vrij klein aantal van eind juli tot half okt. en van april tot mogelijk ver in mei. Het maximum aantal is 770 ex. op 8-8-70 (VWG/NJN). De vroegste najaarswaarneming is 31-7-68 (A. 1969-3) en de laatste op 24-10-69 (AJvD). De vroegste aankomstdatum in het voorjaar is 14-4-66 (VWG/NJN). Op 5-5-67 was er sterke doortrek van honderden vogels (zie voor doortrek ook bij de Noordse Stern). De Visdief is mogelijk overzomeraar in klein aantal.

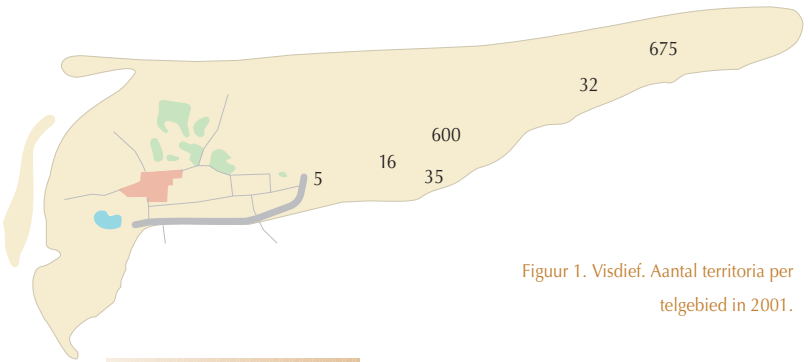

Figuur 1. Visdief. Aantal territoria per telgebied in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Rode Lijst
EU-Vogelrichtlijn
Wetlandsoort (1%: 1900)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 1364 broedparen
2002: 737 broedparen
2003: 759 broedparen

De Visdief is een zeer talrijke broedvogel die op weinig begroeide plekken dicht bij het zeewater op het strand en in de kwelder broedt.
Buiten de broedtijd is de Visdief doortrekker en pleisteraar in vrij klein aantal vanaf half april in het voorjaar tot half oktober in het najaar. Het maximumaantal is 705 vogels op 26 juli 2003. De vroegste datum is 5 april 1973, de laatste 27 oktober 1974. Er zijn twee winterwaarnemingen: 9 februari 1974 en 11 maart 1982. Er zijn opvallend weinig gegevens beschikbaar. Aangezien veel waarnemingen worden opgegeven als Visdief/Noordse Stern ('noordse dief') zijn de gegevens van beide soorten voor het seizoensvoorkomen samengevoegd (figuur 2).
De periodes van doortrek over zee en de maanden waarin de soort aan de zuidkant wordt gezien komen overeen (figuur 3).

De Visdief wordt vooral op het strand en de Balg waargenomen.

Ontwikkeling

De soort was in het begin van de 20ste eeuw een talrijke broedvogel. Schattingen uit die tijd geven vrijwel altijd minimaal 1000 broedparen te zien, in 1945 zelfs 3000. Sindsdien is het aantal teruggelopen en vooral vanaf het midden van de jaren 1950 heeft zich een duidelijke teruggang afgetekend. In 1960 werden nog 280 paar geteld, in 1965-1970 schommelde het aantal rond de 20-30 paar (Mooser 1973).
In 1973 werden 86 paar vastgesteld en in 1986 205. De meeste vogels broedden toen op de Balg maar daarnaast ook verspreid over de gehele Ooster-

Figuur 2. Visdief/Noordse Stern. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

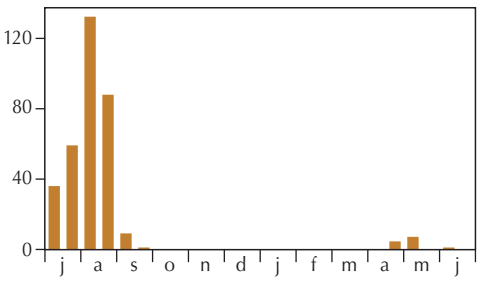

Figuur 3. Visdief. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=4466).

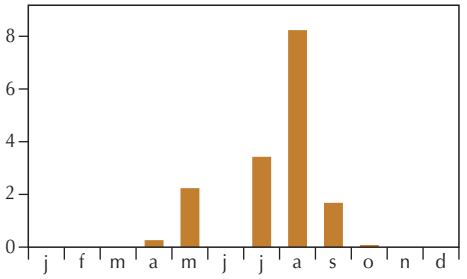

Tabel 1. Visdief. Aantal broedparen in 1973-2003.

Jaar	Aantal broedparen
1973	86
1978	86
1986	205
1991	120
1992	69
1998	244
2000	533
2001	1364
2002	737
2003	769

kwelder. In 1992 was het aantal broedparen weer teruggelopen naar 69 (tabel 1).
Thans is de soort bezig met een sterke inhaalslag. Mogelijk wordt deze toename veroorzaakt door het schoner worden van het zeewater en de betere beschikbaarheid van prooivisjes. Door overstromingen worden in sommige jaren de broedkolonies geheel weggevaagd door het zeewater. In 2002 werd sterke predatie door Bruine Ratten vastgesteld in de kolonie op de Oostpunt. Vrijwel alle eieren en pasgeboren jongen werden op grote hopen onder de vegetatie aangetroffen.
Tijdens hoogwatertellingen zijn 'noordse dieven' in vrij grote aantallen gezien tot in het midden van de jaren 1980. Daarna zijn ze sporadisch waargenomen (figuur 4).

Figuur 4. Visdief/Noordse Stern. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

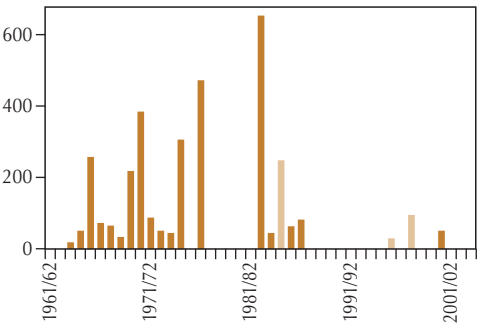

Noordse Stern

Sterna paradisaea

Fr: Noardske Stirns
D: Küstenseeschwalbe
E: Arctic Tern
F: Sterne arctique

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de inlagen en beweide kwelder. Het is niet bekend of de Noordse Stern in het begin van deze eeuw reeds broedde. LEEGE (1907) vermeldt haar niet. Ze wordt voor het eerst als broedvogel genoemd in 1916 (DLN 19: 44). In 1926 waren er in elk geval "veel tussen de Visdieven, terwijl er een afzonderlijke kolonie van 42 nesten was" (Ard.17: 26). Getuige de vrij schaarse gegevens zouden zelden meer dan 50 paren tot broeden zijn gekomen. Het eind van de dertiger jaren moet een hoogtepunt zijn geweest. In 1939 zou 10% van de Sterns Noordse geweest zijn, hetgeen ongeveer 120 paren betekende (W.H.v.Dobben in HAVERSCHMIDT, 1942). Ook daarna wordt de Noordse Stern steeds als broedvogel genoemd (Lim. 20: 24, F.Haverschmidt c.s., van Rollingswier). In 1955 broedden er ongeveer 20 paren op het Vogeleiland (J.v.d.Velde), in 1957 30 paren (JdJ) en in 1962 zelfs 50 paren (RU). Daarna is ze waarschijnlijk steeds een zeer schaarse broedvogel geweest (P.Harthoorn, med. RN). In 1967 hebben 4 of 5 paren en in 1969 3 paren gebroed (RN).
Over het voorkomen buiten de broedtijd is weinig bekend. Dit komt voornamelijk omdat meestal geen onderscheid gemaakt wordt tussen Visdief of Noordse Stern. De vroegste voorjaarswaarneming is 19-4-65 (J.Koolhaas) en de laatste herfstdatum 22-10-70 (AJvD). De Noordse Stern is mogelijk overzomeraar in klein aantal.

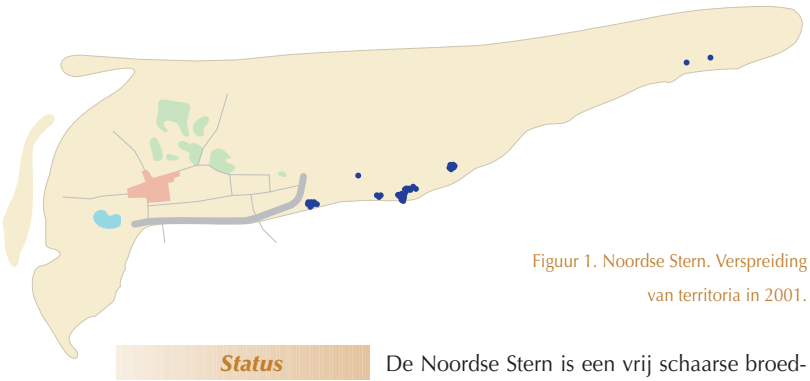

Figuur 1. Noordse Stern. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en incidentele wintergast

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 10.000)

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 45 broedparen

2002: 23 broedparen

2003: 27 broedparen

De Noordse Stern is een vrij schaarse broedvogel van de Oosterkwelder. De vogels broeden uitsluitend in gemengde kolonies met Visdieven en Kokmeeuwen.

Buiten het broedseizoen is de Noordse Stern doortrekker in klein aantal in het voorjaar vanaf half april tot half mei en in het najaar van eind juli tot begin oktober. De vroegste datum is 10 april 1974, de laatste 19 oktober 1973. Er is één winterwaarneming: 31 december 1973. Het maximumaantal is 150 op 10 juli 1975. Het is echter goed mogelijk dat hier ook Visdieven bij zaten.

Tabel 1. Noordse Stern. Aantal broedparen in 1973-2003.

Jaar	Aantal broedparen
1973	3
1975	150
1978	2
1983	15
1984	15
1986	22
1991	7
1992	28
1994	9
1996	29
1998	23
1999	456
2000	47
2001	45
2002	23
2003	27

Figuur 2. Noordse Stern. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=3374).

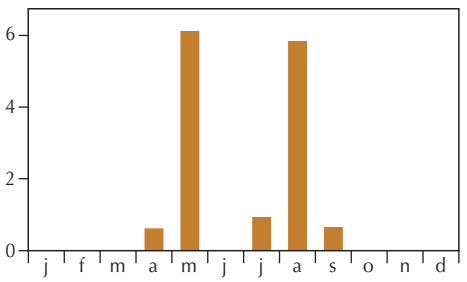

De trek over zee verloopt voornamelijk in mei en augustus en komt overeen met de maanden waarin de soort aan de zuidkant wordt gezien (figuur 2).

De Noordse Stern verblijft met name op het Rif, het Noordzeestrand en de Balg.

Ontwikkeling

De Noordse Stern werd in 1916 voor het eerst als broedvogel genoemd. In 1926 nestelden er in elk geval veel tussen de Visdieven, terwijl er een afzonderlijke kolonie van 42 nesten was. In 1939 waren er mogelijk 120 paar, in 1962 50. In 1967 en 1969 kwam slechts een enkel paar tot broeden (Mooser 1973).

De soort is vanaf 1973 in 16 jaren als broedvogel opgeven. De aantallen fluctueren sterk en komen zelden boven de 100 paar uit (tabel 1). Alleen in 1999 werden 456 broedparen gemeld. In 1986 werden de legsels niet vertrapt door grazende koeien, zoals in het verleden wel eens het geval was, omdat het broedgebiedje was afgeschermd door middel van prikkeldraad.

De belangrijkste bedreiging lijkt het verlies aan broedbiotoop te zijn. Broedplaatsen raken overwoekerd met vegetatie terwijl nieuwe broedplaatsen nauwelijks worden gevormd. Bovendien is de sterk toegenomen recreatiedruk op het eiland medeverantwoordelijk voor het geringe aantal broedparen en het uitblijven van enig herstel.

Dwergstern

Sterna albifrons

Fr: Lytse Stirns
D: Zwergseeschwalbe
E: Little Tern
F: Sterne naine

Mooser 1973 Tot voor enkele jaren zeer schaarse tot schaarse, mogelijk onregelmatige, broedvogel van de Westpunt, het strand, de Willemsduinen en langs de wadkant. In het begin van deze eeuw broedde de Dwergstern kennelijk regelmatig en vrij talrijk (LEEGE, 1907). Woltman geeft voor 1916 12 paren op (DLN 19: 44). In 1926 broedden er enkele vogels tussen de Visdieven (Ard. 17: 27). DUYFJES (1938), maar ook HAVERSCHMIDT (1952) en Van Rollingswier voor 1945, noemen haar broedvogel. In 1947 waren er zeker 20 nesten; deze kolonie op de Balg spoeldde weg (JdJ, med. WJR); in 1948 waren er 30 broedparen (JdJ); in 1962: 14 nesten, die alle wegspoelden (RU); 1965: 18 nesten, waarvan er 14 wegspoelden (RN). Waarschijnlijk is sinds 1955 het aantal broedparen geleidelijk omlaag gegaan (LJD). Uit 1966 en 1967 zijn geen broedgevallen bekend (RN, med. LJD). In 1968 waren er 5 nesten op het zuidwest strand (RN, med. LJD), terwijl uit 1969 geen broedgevallen bekend zijn (AJB, RN). In 1970 broedde er 1 paar op het zuidweststrand (RN).
De Dwergstern is doortrekker in vrij klein aantal van eind juli tot half sept. en in klein aantal van eind april tot eind mei. De vroegste waarneming valt tussen 20 en 23-4-66 en de laatste bekende is van 29-9-69 (AJB). De Dwergstern is zomergast in zeer klein aantal. Ze is als doortrekker in de loop van de zestiger jaren duidelijk in aantal afgenomen. Aug.-dagen met doortrek van meerdere honderden vogels zijn in de laatste jaren niet meer voorgekomen (VWG/NJN).

Status

Voormalige broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Rode Lijst
EU-Vogelrichtlijn
Wetlandsoort (1%: 340)

De Dwergstern is na 1992 niet meer met zekerheid als broedvogel vastgesteld.
De soort is doortrekker in het voorjaar in klein aantal van de tweede helft van april tot eind mei en in het najaar in vrij klein aantal van begin juli tot half oktober (figuur 1). De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 19 april 1975 en 30 mei 1998, in het najaar 5 juli 1995 (100 vogels) en 22 oktober 1976. Juniwaarnemingen ontbreken. Het maximum is 233 op 11 augustus 1973.
De periode van trek over zee komt overeen met het voorkomen aan de zuidkant van het eiland (figuur 2).
De soort wordt met name op de Balg en het Rif en soms met kleine groepjes op het Noordzeestrand waargenomen en, veel minder, aan de wadkant.

Ontwikkeling

In het begin van de 20ste eeuw was de Dwergstern een vrij talrijke broedvogel. In 1948 werd het aantal op 30 paar geschat en in 1965 waren er 18 nesten. Sindsdien heeft de soort onregelmatig gebroed (Mooser 1973). In 1973 werd de soort niet broedend gemeld, in 1978 waren er drie broedgevallen, in 1980 één, in 1986 geen en in 1990, 1991 en 1992 ieder jaar nog twee. Daarna is het gedaan met de Dwergsterns. Deze trend is in geheel noordelijk Nederland waarneembaar. In het Deltagebied lijkt de Dwergstern

Figuur 1. Dwergstern. Gemiddeld aantal per halve maand tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004.

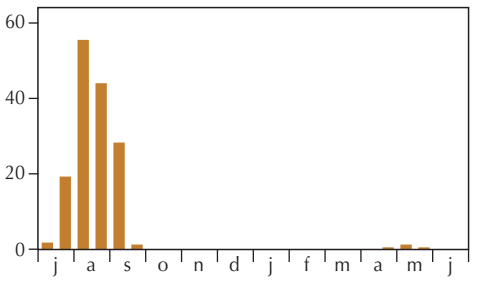

Figuur 2. Dwergstern. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=3182).

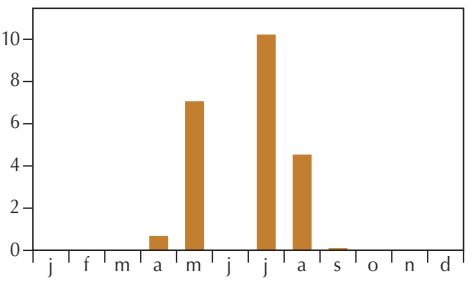

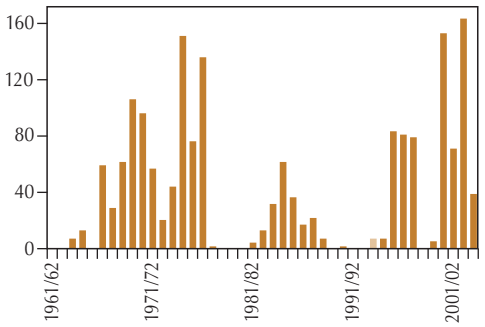

Figuur 3. Dwergstern. Tijdreeks van maxima per jaar tijdens hoogwatertellingen in de seizoenen 1961/1962-2003/2004. Donkere staven: maxima in jaren mét een telling in een 60-100%-maand. Lichte staven: maxima in jaren zónder een telling in een 60-100%-maand.

zich daarentegen redelijk te handhaven (SOVON 2002). Mogelijke oorzaken zijn het verdwijnen van geschikte broedbiotoop (kale zandplaten met schelpenbankjes) en vooral de toegenomen recreatiedruk op de stranden (SOVON 2002).
De maxima geteld tijdens hoogwater laten toppen zien in de jaren 1970 en de jaren 1980 (figuur 3). Vanaf het midden van de jaren 1990 volgt opnieuw een toename. Deze toename heeft dus niet tot een hervestiging van een broedpopulatie geleid.

Zwarte Stern

Chlidonias niger

Fr: Blaustirns
D: Trauerseeschwalbe
E: Black Tern
F: Guifette noire

Mooser 1973 Doortrekker in wisselend, doch vaak vrij groot aantal, voornamelijk in aug. en in klein aantal van eind april tot eind mei. De vroegste najaarsdatum is 19-7-67 (S-IV) en de laatste 5-10-68 (J.A.Loterijman). De vroegste en laatste waarnemingen in het voorjaar zijn resp. 21-4-68 (A. 1968-3) en 4-6-63 (GLO). De trek, soms vele honderden per dag, vindt vrijwel uitsluitend plaats over de Waddenzee. Volgens Kiewiet waren in het voorjaar 1970 steeds 2 vogels in de Johannespolder aanwezig.

Status

Onregelmatige doortrekker en zomergast

EU-Vogelrichtlijn

Wetlandsoort (1%: 4000)

De Zwarte Stern wordt op Schiermonnikoog niet elk jaar gerapporteerd. De vroegste datum is 18 april 1974, de laatste 19 oktober 1975 en 19 oktober 1985. De hoogste aantallen zijn in augustus waargenomen tijdens zeetrektellingen: op 21 augustus 1978 met 255 exemplaren (in drie uur, wind variabel 0-2) en op 22 augustus 1974 met 206 (in 14 uur, wind N tot O 0-1). Ook buiten de systematische zeetrektellingen (figuur 1) wordt soms sterke trek waargenomen, zoals op zoals 21 augustus 1978 toen in een uur aan het Oosterstrand 158 vogels naar west vlogen en er 45 ter plaatse verbleven (niet in grafiek opgenomen). De hoge uurgemiddelden in juli komen geheel op het conto van de laatste twee dagen van deze maand. In het voorjaar zijn de aantallen op zee verder zeer bescheiden met als beste telling acht exemplaren op 8 mei 1974 (in 3 uur, wind W 0-1). Het is onduidelijk of het veel lagere gemiddelde in augustus sinds 1980 (0.6/uur) in vergelijking met dat in de jaren ervoor (4.9/uur) een toevalligheid is of de sterke achteruitgang van de Zwarte Stern reflecteert.
Zwarte Sterns worden op het hele eiland waargenomen, zowel aan de Noordzeekust als langs het wad, maar ook bij de Westerplas en de plas in de Kooiduinen en in de Banckspolder.

Figuur 1. Zwarte Stern. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=2184).

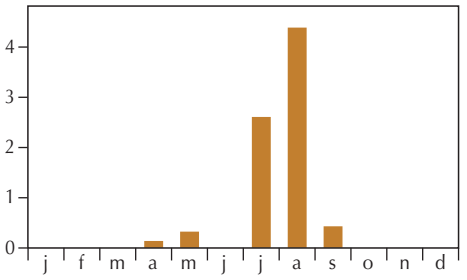

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:04 Pagina 302

Zeekoet

Uria aalge

Fr: Skoet
D: Trottellumme
E: Atlantic Murre
F: Guillemot de Troïl

Mooser 1973 Doortrekker en wintergast in onbekend aantal van begin okt. tot eind april. Er zijn uitsluitend vondsten bekend. Op 11-4-68 werden op het hele strand 58 dode vogels gevonden (med. J.v.d.Woude). Er zijn vier zomerwaarnemingen bekend: 22-5-66 1 ex. in zomerkleed met stookolie; 20-7-59 1 eerste jaars ex. vers dood; de slagpennen waren nog niet uitgegroeid (Lim.36: 31); tussen 29-7 en 8-8-70 werden op verschillende plaatsen dode ex. gevonden (VWG/NJN); 2-8-69 1 levend ex. tussen de Tweede en Derde Slenk; de vogel is later gestorven (VWG/NJN). Omtrent het al dan niet voorkomen van de verschillende subspecies is niets bekend.

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Op grond van de (positief) gedetermineerde exemplaren zou de Zeekoet jaarlijks in zeer klein aantal doortrekken (figuur 1). Omdat een zeer groot deel van de zogenaamde 'alk/zeekoeten' langs de Nederlandse kust echter Zeekoet is (>90%, Bijlsma et al. 2001), kan de status van deze soort beter aan die combinatie van beide soorten gespiegeld worden (figuur 2). Het beeld langs de Nederlandse kust geldt ook voor Schiermonnikoog. De Zeekoet is op het eiland ook de talrijkste doodgevonden soort in vergelijking met de Alk.

De beste dagen voor 'alk/zeekoeten' zijn 28 oktober 1983 met 123 exemplaren (in zes uur, wind NW 4-5) en 1 november 1994 met 71 (in 2.5 uur, wind ZW 5). Het patroon lijkt op dat van de Hollandse kust, maar de aantallen per uur zijn veel lager.

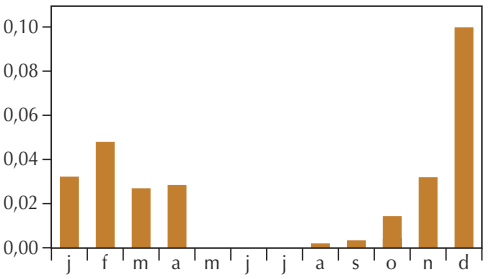

Figuur 1. Zeekoet. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=37).

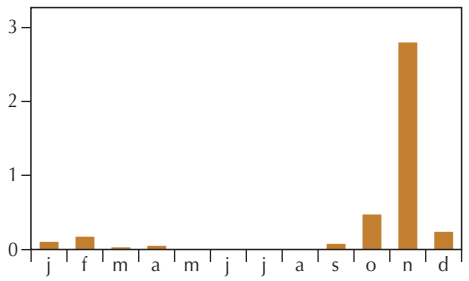

Figuur 2. 'Alk/zeekoet'. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=571).

Omdat 'alk/zeekoeten' in de jaren 1980 duidelijk algemener zijn geworden in de Nederlandse kustwateren (Platteeuw et al. 1994) houdt het lage uurgemiddelde vermoedelijk ook verband met het geringe aantal getelde uren op Schiermonnikoog vanaf eind jaren 1970.

Een wel zeer vroege waarneming van een levende Zeekoet was op 25 augustus 1974, de laatste waarneming was op 20 mei 1982. Daarnaast is er een waarneming van een Zeekoet op 18 juni 1983 bij de Nieuwe Steiger. De vondsten in de zomermaanden betreffen vermoedelijk resten van eerder in het jaar gestorven vogels. Het hoogste aantal op een dag tijdens zeetrek is zes exemplaren op 15 oktober 1976. Naast de zeetrekwaarnemingen zijn na 1970 ruim 40 waarnemingen bekend, waaronder ten minste 12 verzwakte vogels. Uurgemiddelden zijn niet te vergelijken met die elders langs de Nederlandse kust omdat die getallen niet voor handen zijn, maar het uurgemiddelde in november is erg hoog (figuur 1).

Het patroon van dode Zeekoeten (figuur 3) lijkt op

Figuur 3. Zeekoet. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=1292; bron NZG-NSO).

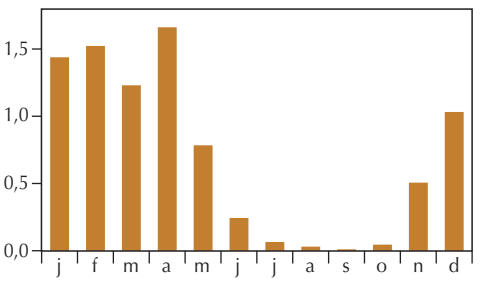

het landelijke beeld (Camphuysen 1997) maar het gemiddelde per kilometer is wat hoger, hetgeen overeenstemt met het gegeven dat de aantallen Zeekoeten op zee ten noorden van de Waddeneilanden relatief hoog zijn (Bijlsma et al. 2001). Zie verder ook onder de Alk.

Alk

Alca torda

Fr: Alk
D: Tordalk
E: Razorbill
F: Pingouin torda

Mooser 1973 Er zijn veertien vondsten. Het is niet altijd bekend in hoeverre deze vondsten verse exemplaren betroffen: 27 – 29-1-67 zeker 2 ex.; 4 – 5-2-67 4 ex. (Amoeba 43: 126-127); 17-2-68 1 ex.; 22 – 23-2-69 2 ex. (Amoeba 46: 8-9); 29-3-70 9 ex. (AJvD); 11-4-68 14 ex. (med. J.v.d.Woude); 17-4-65 1 ex. (J.Koolhaas); medio 4-66 2 ex. (VWG/NJN); 25 – 30-4-62 enkele ex. (med. J.Veen); 6-5-67 1 ex. (J.A.Loterijman); 27-6-58 1 ex. (LJD); 31-7-70 (VWG/NJN); 2-8-70 1 overjarig ex. (VWG/NJN); 11-8-65 1 ex. (CSR). Vrijwel alle vogels zijn als olieslachtoffers op het strand gevonden.

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

De Alk is doortrekker en wintergast in zeer klein aantal. Veel waarnemingen hebben betrekking op dode vogels (stookolieslachtoffers).
Evenals bij de Zeekoet is geconstateerd zou de Alk op grond van de (positief) gedetermineerde exemplaren in zeer klein aantal doortrekken of zelfs onregelmatige gast zijn (figuur 1). Dit komt omdat beide soorten in de vlucht nauwelijks te onderscheiden zijn. De vondsten van dode Alken op het strand laten een ander beeld zien (figuur 2): de soort is jaarlijks aanwezig maar over het gehele jaar genomen zijn er bijna zes keer minder Alken dan Zeekoeten voor de kust aanwezig en in november en december zijn dit er zelfs vijftien keer minder.
Bijzonder vroege Alken zijn gezien op 27 augustus 1974. Ook vroeg zijn twee exemplaren in september. Pas vanaf begin oktober verschijnen Alken regelmatiger voor de kust. De laatste vogels zijn gezien op 11 april 1998 en 5 en 30 mei 1999.
Het hoogste aantal op een dag tijdens zeetrek is steeds twee exemplaren (op vier dagen). Naast de zeetrekwaarnemingen zijn er circa 14 waarnemingen bekend van levende Alken, hetgeen niet alleen de schaarsheid van de soort benadrukt maar ook aangeeft dat we hier met een echte zeevogel te maken hebben die de kustzone liever mijdt.
Op 26 januari 1986 werd op het Noordzeestrand een vrij verse dode adulte Alk gevonden die op 3 juli 1979 als nestjong was geringd op Great Saltee, een eilandje aan de zuidoostkust van Ierland (Van Dijk 1990).

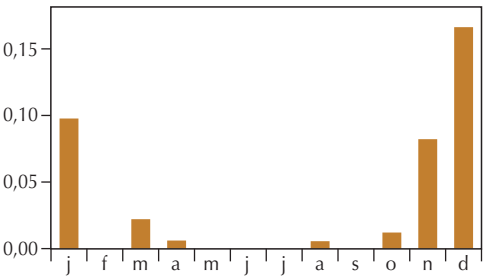

Figuur 1. Alk. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=38).

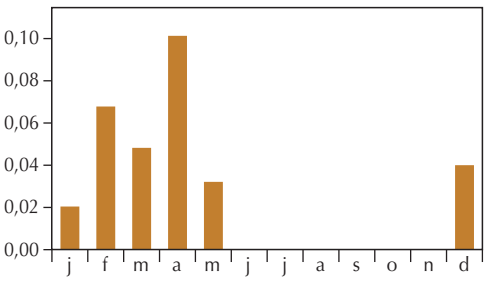

Figuur 2. Alk. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=231; bron NZG-NSO).

Zwarte Zeekoet

Cepphus grylle

Fr: Swarte Skoet
D: Gryllteiste
E: Black Guillemot
F: Guillemot à miroir

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er zijn vier waarnemingen: 19 oktober 1979, 24 december 1980 (gevonden in haven, reeds lang dood), 12 februari 1986 en 29 augustus 1996 (tweedejaars, langsvliegend).

De Zwarte Zeekoet broedt langs de kusten van de noordelijke Atlantische Oceaan.

Kleine Alk

Alle alle

Fr: Sérotsje
D: Krabbentaucher
E: Little Auk
F: Mergale nain

Mooser 1973 Er zijn drie meldingen, waaronder één waarneming, bekend: 22-12-68 2 ex. (JT); 15-3-68 (Lim. 43: 50); 29-3-70 2 ex. met stookolie op de Balg (AJvD).

Status

Onregelmatige doortrekker en wintergast

De Kleine Alk wordt in zeer klein tot klein aantal gezien van half oktober tot half april (figuur 1). Oktober- en novemberwaarnemingen zijn verreweg het talrijkst. De vroegste najaarsdatum is 11 oktober 1999, de laatste voorjaarsdatum 19 april 1975.
Soms zijn er uitschieters in aantallen. De beste dagen zijn 31 oktober 1989 met 84 vogels (in drie uur, wind ZW 2) en 28 oktober 1974 met 46 (in acht uur, wind NW-N 7-8).
In het voorjaar zijn er vier waarnemingen waarvan er een opvalt door het aantal en een andere door het late voorkomen: 22 maart 1975 met vijf vogels (in 10 uur, wind O-ZO 2) en één vogel op 19 april 1975.
Soms worden er vogels op het eiland gezien. Na de grote aantallen in de ochtend van 31 oktober 1989 boven zee, werd 's middags een vogel op de Westerplas gezien. Op 4 november 1991 en 30 oktober 1995 verbleef een vogel in Banckspolder.
Het uurgemiddelde lijkt onder het landelijke te liggen (Platteeuw et al. 1994). Dit kan een gevolg zijn van het geringe aantal waarnemingsuren na 1985. Sinds dat jaar is de Kleine Alk elders in Nederland aanzienlijk talrijker geworden (Bijlsma et al. 2001).
Dode Kleine Alken worden vanaf november de hele winter tot in het vroege voorjaar gevonden (figuur 2). Het patroon van doodvondsten op het strand lijkt op het landelijke beeld (Bijlsma et al. 2001) maar de dichtheden zijn hoger. De soort wordt soms ook elders gevonden, zoals in de Banckspolder op 28 december 1976 en 10 november 1995, en in het dorp na een zware storm op 19 januari 1983.

Figuur 2. Kleine Alk. Aantal dode vogels (n/km) per maand (1956-2003, 1407 km, n=22; bron NZG-NSO).

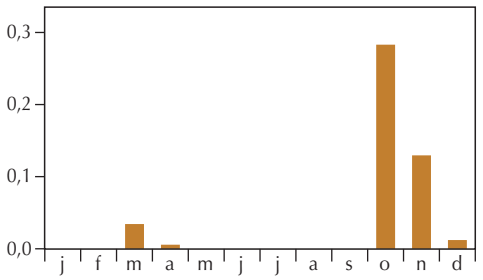

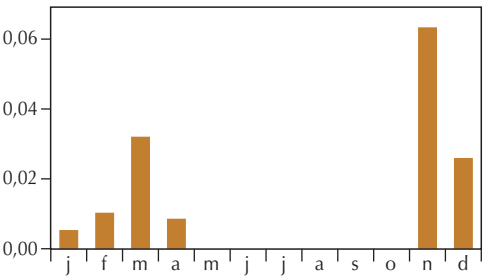

Figuur 1. Kleine Alk. Doortrek over zee per maand, weergegeven als gemiddeld aantal vogels per uur, uitsluitend gebaseerd op systematische zeetrektellingen in 1972-2003 (2166 uur; n=224).

Papegaaiduiker

Fratercula arctica

Fr: Seepappegaai
D: Papageitaucher
E: Atlantic Puffin
F: Macareux moine

Mooser 1973 Er zijn drie waarnemingen en vijf vondsten bekend: 26-8-56 1 onvolwassen ex. op het strand (LJD); 6-10-63 1 ex. vliegend over de Noordzee (P.v.Hecke); 15-11-70 4 ex. (J.Veen); 22-11-70 2 ex. (J.Veen); 31-1-68 1 ex. met olie (TT); 5-3-69 1 dood ex. bij paal 3 (Th.de Boer, med. GG); 29-3-70 6 dode ex., waaronder 2 juvenielen (AJvD); 20 – 23-4-65 1 ex. met stookolie (VWG/NJN).

Status

Onregelmatige doortrekker en wintergast

De Papegaaiduiker is een onregelmatige doortrekker en wintergast in zeer klein aantal. Tijdens zeetrek is de Papegaaiduiker alleen in oktober waargenomen. Het uurgemiddelde (0.04) in die maand ligt iets onder dat voor de Noord-Hollandse kust in het winterhalfjaar (Platteeuw et al. 1994). De – ook landelijk – nog altijd beste dag is 28 oktober 1983 met 16 exemplaren (in zes uur, wind NW 5).
Buiten de reguliere zeetrektellingen zijn er na 1970 slechts 17 waarnemingen bekend, zowel van het strand (ook waarnemingen van vogels over zee, maar niet tijdens een zeetrektelling) als vanaf de veerboot. Deze waarnemingen stammen uit de maanden januari (2), maart (2) en april (1, verzwakt) en uit de maanden oktober (9), november (2) en december (1, verzwakt).
Tijdens tellingen van stookolieslachtoffers zijn 12 Papegaaiduikers gevonden: in januari (2), februari (2) en maart (8) (bron NZG-NSO).

Steppehoen

Syrrhaptes paradoxus

Fr: Sânhin
D: Steppenflughuhn
E: Pallas's Sandgrouse
F: Syrrhapte paradoxal

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 17-26 mei 1969 (Kobbeduinen). Het Steppehoen broedt in Centraal-Azië.

Mooser 1973 Er is één waarneming bekend: 17 – 26-5-69 1 ex. gefotografeerd in de Kobbeduinen (HK in Van. 22: 137, AJB, JCK).

Stadsduif

Columba livia f. domestica

Fr: Stêdsdo
D: Strassentaube
E: Feral Pigeon
F: Pigeon biset

Status

Incidentele broedvogel. Exoot

In 2001 heeft één paar in het dorp gebroed.

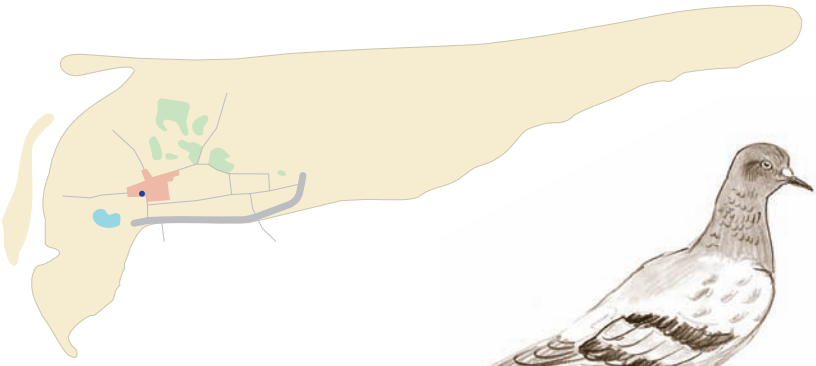

Figuur 1. Stadsduif. Verspreiding van territoria in 2001.

Holenduif

Columba oenas

Fr: Blaudouke
D: Hohltaube
E: Stock Dove
F: Pigeon colombin

Mooser 1973 Schaarse broedvogel in duinen en bossen. Brouwer zag op 14-5-38 2 ex. op het Vredenhof. Zij wordt voor het eerst in 1939 als broedvogel genoemd (W.H.v.Dobben). In 1947 was ze tamelijk algemeen (JdJ, med. Resoort). Brouwer noemt haar voor 1951 broedvogel en Draayer voor 1955 algemene broedvogel. Volgens Nieuwenhuis hebben in 1962 30-35 paren gebroed; de soort zou tot 1966 eerder toe- dan afgenomen zijn. In 1967 en 1970 (RN) hebben misschien 25 paren gebroed, hetgeen dan een afname zou betekenen. Dit wordt door Talsma bevestigd.
Over doortrek is niets bekend. De soort wordt gezien van begin mrt. tot eind okt. De vroegste waarnemingsdatum is 25-2-67 en de laatste 6-11-69 (R.J.Lauters).

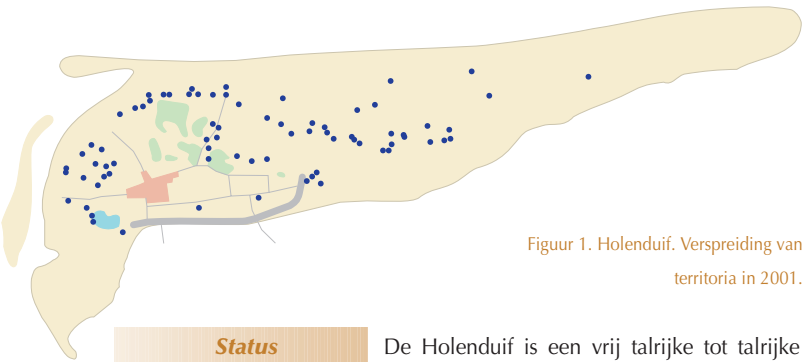

Figuur 1. Holenduif. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Incidentele doortrekker. Wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003
2001: 72 territoria
2002: 105 territoria
2003: 99 territoria

De Holenduif is een vrij talrijke tot talrijke broedvogel van het duingebied, de Binnenkwelder en de hoge kwelders tot voorbij de Vierde Slenk. De soort broedt ook in het dorp.
Broedvogels blijven mogelijk ten dele op het eiland. Op 18 januari werden in de kwelder baltsende vogels gezien.
De Holenduif maakt kennelijk twee soorten voedselvluchten. In 1978 vlogen tussen mei en augustus drie tot 12 vogels per dag van het Oosterkweldergebied naar de Banckspolder. In 1987, 1989 en 1997 werden vluchten naar de Friese kust gezien. Dit werd op 27 juli 1989 aangegeven als 'oogsttrek'.
Waarnemingen in het najaar reiken tot midden oktober. Gezien de aantallen gaat het hier mogelijk om trekkers. Op 18 augustus 2002 verbleven zes vogels bij de Westerplas en op 31 augustus 1978 12 in de Oosterkwelder. De laatste waarneming is op 15 oktober 1994. Er is één waarneming uit december. Op 28 december 1989 werden 220 vogels in de hoge kwelder westelijk van de Kobbeduinen waargenomen.
Vogelaars die op het eiland wonen bevestigen dat de Holenduif 's winters gezien wordt, zodat het waarschijnlijk is dat de soort in die periode meer gezien dan genoteerd is.
De soort is in het vroege voorjaar doortrekker in zeer klein aantal vanaf eind februari. Dit is echter gebaseerd op slechts enkele waarnemingen. Op 22 februari 1983 vlogen drie vogels naar het oosten, op 12 maart 1983 ging het om twee vogels. Voor 7 maart 1982 werd opgeschreven: 'al twee weken trek, steeds 1-2'. De vroegste waarneming is op 17 februari 1974.

Ontwikkeling

De Holenduif heeft in 1939 voor het eerst met zekerheid gebroed. In de jaren 1960 broedden er 25-35 paar (Mooser 1973).
Voor 1973 werden 55 paar opgegeven en werd opgemerkt dat de soort mogelijk eerder onderschat is, en voor 1978 77 paar. In 1986 broedden 62 paar 'in rustige gebieden met veel konijnenholen in kleine concentraties' (Bakker 1987).
Landelijk gezien was de Holenduif het talrijkst in de jaren 1980 en de jaren 1990. De soort prefereert gebieden met goede nestgelegenheid en akkerbouw (SOVON 2002). Dit laatste is op Schiermonnikoog nauwelijks aanwezig. Misschien maakt de Holenduif meer voedselvluchten naar de vaste wal dan wordt waargenomen. Het aantal broedparen lijkt de laatste jaren gestegen, ondanks het feit dat de konijnenstand en dus het aantal holen is afgenomen en de Kauw, die óók van konijnenholen gebruik maakt, in aantal is toegenomen.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:04 Pagina 307

Houtduif

Columba palumbus

Fr: Hôfdou
D: Ringeltaube
E: Common Wood Pigeon
F: Pigeon ramier

Mooser 1973 Vrij schaarse broedvogel van duinstruwelen, bossen, dorp en eendenkooi. LEEGE (1907) noemt de Houtduif broedvogel met enkele paren. Ze wordt daarna in vrijwel alle broedvogelverslagen genoemd. Hieruit blijkt dat de soort thans algemener voorkomt dan vroeger het geval was. In 1964 gaf een schatting minstens 19 broedparen en in 1967 zeker 40 paren. Volgens Nieuwenhuis is de populatie tot 1970 constant gebleven. Kiewiet daarentegen geeft voor dat jaar 50-100 broedparen op. De broedvogels blijven tot eind okt. aanwezig. Een deel van hen maakt in de broedtijd voedselvluchten naar de Friese kust (S-IV).
Doortrek is zowel in najaar als voorjaar geconstateerd. Er is mogelijk voorjaarstrek vanaf half mrt. De laatste waarnemingsdatum is 5-11-66 (R.H.Drent, c.s.). De Houtduif is wintergast in zeer klein tot vrij klein aantal en foerageert in die periode voornamelijk in de Banckspolder.

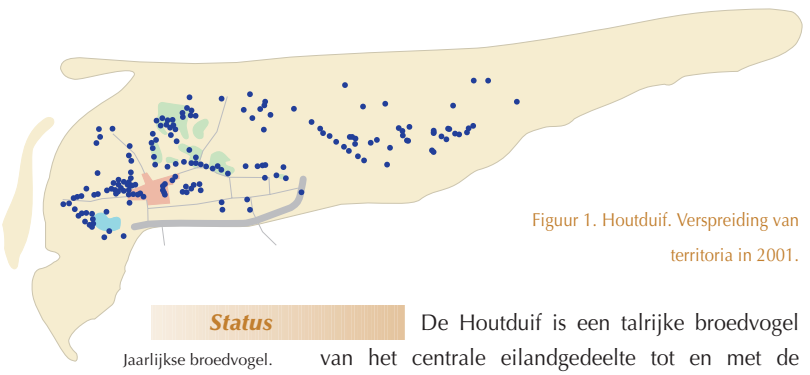

Figuur 1. Houtduif. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel.
Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 214 territoria
2002: 234 territoria
2003: 234 territoria

De Houtduif is een talrijke broedvogel van het centrale eilandgedeelte tot en met de Kobbeduinen. Hij broedt echter ook in de Westerduinen en de struwelen en stuifduinen verder naar het oosten. In dit gebied wordt ook genesteld in de lage vegetatie en op de grond. Bakker (1987) meldt de vondst van een nest in een Zilvermeeuwkolonie.
Broedvogels maken regelmatig voedselvluchten. Zo werd in 1978 gemeld dat van mei tot en met augustus '35-130 per dag, soms 20 per uur' van de bossen en het dorp naar de Banckspolder trokken en '10-50' per dag' vanaf de Oosterkwelder. In diverse jaren zijn vogels gezien die zowel van het eiland naar Friesland en Groningen vertrekken als terugkeren. Op 18 augustus 1986 werd opgemerkt: 'komen in deze tijd terug met koolzaad in hun maag.' Vluchten van het eiland naar de vaste wal kunnen zelfs tijdens zwaar weer doorgaan. In 1985 werden in Lauwersoog met noordwesterstorm (windkracht 9) nog heen en weer pendelende Houtduiven gezien (Bakker 1987). Dit pendelen naar de wal kan doorgaan tot eind september. Deze waarneming en die van 28 oktober 1986, toen nog niet-vliegvlugge jongen werden gevonden, duiden op een lang broedseizoen.
De soort trekt zowel door in het najaar als in het voorjaar, gezien de toename en afname van de aantallen. Uit het najaar zijn slechts twee meldingen bekend die trek aangeven: op 13 en 19 oktober 1978 trokken een paar groepen naar het westen. Er wordt in die periode ook slaaptrek vastgesteld. Er kunnen maximaal een paar honderd vogels aanwezig zijn.
In het voorjaar is de Houtduif in vrij groot tot groot aantal aanwezig. Het maximumaantal is 1100 vogels op 16 april 1974 in de Banckspolder. Doortrek vindt misschien al plaats vanaf half eind maart en gaat door tot begin mei. Het begin van de trek is moeilijk vast te stellen omdat in zachte winters honderden vogels op het eiland blijven. De laatste melding van een groep vogels is van 5 mei 1984.
Zolang de winter mild is en voedsel in de Banckspolder toegankelijk blijft, komt de Houtduif in vrij klein tot vrij groot aantal voor. Het maximumaantal is 400 vogels op 26 februari 1977.

In het Groene Glop geringde Houtduiven werden teruggemeld in Duitsland (1), Frankrijk (1) en Noorwegen (1).

Ontwikkeling In elk geval broedde de Houtduif in het begin van de 20ste eeuw. Het was daarna een regelmatige broedvogel waarvan de aantallen broedparen omhoog gingen tot ruim 40 in 1967 en 50-100 in 1970 (Mooser 1973).
In 1973 broedden er 133 paar en werd aangegeven dat de soort eerder mogelijk onderschat is. In 1978 werden 251 broedparen vastgesteld. Dit aantal liep verder omhoog tot 312 in 1986; Bakker (1987) vermeldt dat de Houtduif gedurende de 20 jaar daarvoor duidelijk was toegenomen, hetgeen waarschijnlijk toe te schrijven is aan de toenemende bebossing in deze periode. Aangezien Bakker (1987) aangeeft dat de soort óók op de stuifduinen en in de Oosterkwelder is gaan broeden, speelt mogelijk naast de populatietoename ook het veroveren van nieuwe broedbiotoop een rol. Het ziet ernaar uit dat het broedvogelbestand na de top in 1987 vrij constant is gebleven.
Landelijk ging de Houtduif sterk achteruit tussen het midden van de jaren 1970 en de jaren 1990 door een ander landbouwbeleid. In de duinen vond echter een toename plaats (SOVON 2002). Kennelijk is de combinatie van geschikt broedgebied en lange voedselvluchten naar de vaste wal een gunstige situatie.

Turkse Tortel

Streptopelia decaocto

Fr: Turkske Toarteldou
D: Türkentaube
E: Eurasian Collared Dove
F: Tourterelle turque

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van het dorp en mogelijk van de bossen. De eerste mededeling over eventueel broeden komt uit 1954, toen er hoogst waarschijnlijk een broedgeval was in de dennen (LJD). Volgens LEYS (Lim. 37: 232) zou de soort vanaf dat jaar met enkele paren gebroed hebben, zeker tot 1963. In 1967 werden in de broedtijd regelmatig meerdere ex. bij elkaar gezien. In dat jaar was er in elk geval 1 broedpaar in de Kooiduinen (RN). In de jaren 1967-1970 zouden regelmatig 4-5 paren in het dorp hebben gebroed (KW). Koning vond in 1970 een nest, er waren in dat jaar waarschijnlijk 4-5 nesten.
De Turkse Tortel is het gehele jaar door in zeer klein aantal aanwezig. Er zijn twee waarnemingen die duidelijk op trek wijzen: 23-10-70 80 trekkers (W.Braaksma); 24-5-69 7 ex. naar het oosten vliegend over de Oosterkwelder (AJB).

Status De Turkse Tortel is een vrij talrijke broedvogel van het dorp en bebouwing in de Banckspolder.
Er zijn opvallend weinig waarnemingen beschikbaar, hetgeen erop wijst dat de soort maar weinig wordt genoteerd door vogelaars.
Alleen uit het voorjaar in het begin van de jaren 1970 zijn trekwaarnemingen bekend: op 25 april 1973 en op 4 mei 1973 (acht).

Jaarlijkse broedvogel. Gehele jaar aanwezig

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 91 territoria
2002/2003: 63 territoria

Ontwikkeling Zeer waarschijnlijk broedde de Turkse Tortel in 1954 voor het eerst. In de periode 1967-1970 broedden er vier tot vijf paar (Mooser 1973). Daarna is het aantal broedgevallen toegenomen tot en met 2001. In 1973 broedden er 11 paar, in 1978 33, in 1986 37 en in 2001 zelfs 91.
De aantallen in 2002-2003 vallen duidelijk lager uit, hetgeen er misschien op wijst dat de soort over

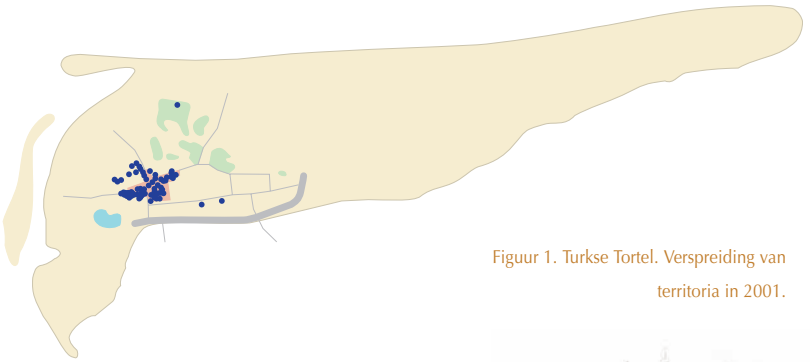

Figuur 1. Turkse Tortel. Verspreiding van territoria in 2001.

zijn top heen is. Stabilisering en afname van de aantallen broedparen is ook elders in Nederland vastgesteld (SOVON 2002).
De Turkse Tortel is een uitgesproken standvogel. Jonge vogels verspreiden zich echter en kunnen zo nieuwe gebieden koloniseren (SOVON 2002). De trekwaarnemingen uit begin jaren 1970, zoals ook die in Mooser (1973), hadden wellicht betrekking op jonge vogels.

Zomertortel

Streptopelia turtur

Fr: Toarteldou
D: Turteltaube
E: European Turtle Dove
F: Tourterelle des bois

Mooser 1973 Zeer schaarse, onregelmatige broedvogel van de bossen en eendenkooi. LEEGE (1907) vermeldt haar niet. In 1939 noemt De Jong de Tortelduif broedvogel (W.H.v.Dobben), ofschoon HAVERSCHMIDT (1942) haar niet vermeldt. Voor het jaar 1947 zijn de berichten tegenstrijdig. Volgens Bosch was de Tortelduif in dat jaar broedvogel, terwijl Resoort haar niet opgeeft. Daarna zijn er de volgende waarnemingen die broeden wel waarschijnlijk maken: 1955: misschien broedvogel van de eendenkooi (LJD); 1963: zeker 5 paren (RN); 1964: enkele paren en enige solitaire vogels in de bossen (HAF); 1967: 4 paren in de eendenkooi, welke echter niet gebroed hebben (TT); van 12 – 20-7 werd de soort enkele malen gehoord langs het K.Visserpad (S-IV); 1970: minder dan voor enkele jaren (RN); 4-8 paren; geen nesten gevonden (JCK).
Ook in de jaren waarin geen melding van broeden wordt gemaakt worden in juni en juli af en toe solitaire exemplaren gezien welke mogelijk late doortrekkers of zomergasten zijn. De soort gedraagt zich dan zeer onopvallend. Er zijn slechts enkele waarnemingen uit aug. en sept. De Tortelduif is in het voorjaar doortrekker in zeer klein aantal van begin mei tot begin juni. Op 15-5-69 nam Beintema 28 exemplaren waar bij de Herdershut. De vroegste voorjaarswaarneming is 5-5-66 (J.Koolhaas) en de laatste herfstwaarneming is 5-10-68 (LB).

Status

Onregelmatige broedvogel.
Incidentele doortrekker. Mogelijk zomergast

Rode Lijst

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: geen
2002: geen
2003: 1 territorium

Van de Zomertortel is de laatste jaren éénmaal in het dorp een territorium vastgesteld.
De soort wordt in het voorjaar sporadisch als doortrekker in zeer klein aantal gezien. Er zijn vier aprilwaarnemingen, waarvan de vroegste op 20 april 1977 is. De laatste waarneming betreft twee vogels die op 7 juni 1974 overtrokken. Ná juni zijn slechts vijf waarnemingen bekend: 15 juli 1976, 2 augustus 1984, 7 augustus 2000, 9 september 1992 en 13 september 1992.
Het is waarschijnlijk dat een deel van de vroege junivogels nog betrekking heeft op doortrekkers. De Zomertortel overzomert waarschijnlijk. Het gaat dan om enkelingen.

Ontwikkeling

Vanaf begin jaren 1960 is broeden van de Zomertortel met zekerheid vastgesteld. Het ging in die periode om vier tot acht paar (Mooser 1973).
In 1973 broedden er drie paar. In 1978 waren 11 paar aanwezig, die broedden in de Banckspolder (1), de Eendenkooi (1), de Oosterkwelder (1), het centrale duingebied ten westen van de Prins Bernhardweg (3), de Binnenkwelder (1), de Kobbeduinen (2) en het dorp (1); de soort werd maar weinig zingend gehoord en nestelde slechts sporadisch in voor de Zomertortel geschikte biotopen. In 1986 werden acht broedparen gemeld, onder meer ook in de duinen bij de Westerplas (Bakker 1987). Dit is ook in 1996 en 2000 vast-

gesteld. In 1989 werden vier territoria vastgesteld maar in 1992 was er slechts één broedpaar.
In de overige jaren in de periode 1971-2003 werd soms melding gemaakt van een broedgeval, zoals in 1976. Hiermee wordt duidelijk dat de Zomertortel steeds een onregelmatige broedvogel is geweest, die misschien soms over het hoofd is gezien, maar misschien ook wel overschat is doordat late doortrekkers of overzomeraars ten onrechte als broedvogels zijn aangezien.
De soort is als broedvogel schaars is geworden. Dit past in het landelijke beeld, waarin de Zomertortel vanaf het midden van de jaren 1970 is afgenomen door een combinatie van oorzaken, zoals jaren van droogte in de Sahel, de kap van acaciabossen in Afrika, afschot en landbouwkundige veranderingen in het broedgebied (SOVON 2002).
Doortrek vindt nauwelijks plaats aangezien Nederland aan de noordgrens van het verspreidingsgebied ligt (SOVON 2002).

Halsbandparkiet

Psittacula krameri

Fr: Halsbânparkyt
D: Halsbandsittich
E: Rose-ringed Parakeet
F: Perruche à collier

Status

Incidentele gast. Exoot

Er zijn vijf waarnemingen: 21 januari 1976 (dorp), 18 juni 1977 (Banckspolder), 26 oktober 1978 (Banckspolder), 7 november 1978 en 31 augustus 1990 (Banckspolder).
De Halsbandparkiet broedt van nature in de savannezone van Afrika en Zuid-Azië (Pakistan, India, oostelijk tot Birma). Hij is als kooivogel in Europa in meerdere landen ingevoerd. Uit gevangenschap ontsnapte of opzettelijk losgelaten vogels hebben zich voortgeplant en handhaven zich nu als vrijlevende broedvogels in parken in steden, in Nederland voornamelijk in het westen in met name Amsterdam, Den Haag, Haarlem, Leiden en Rotterdam.

Kuifkoekoek

Clamator glandarius

Fr: Tûfkoekoek
D: Häherkuckuck
E: Great Spotted Cuckoo
F: Coucou geai

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 28-30 juli 1995 (bij de Herdershut, juveniel; foto: Dutch Birding 17: 178, 1995).
De Kuifkoekoek broedt in Zuidwest-Europa, het oostelijke Middellandse-Zeegebied en Afrika.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:04 Pagina 311

Koekoek

Cuculus canorus

Fr: Koekoek
D: Kuckuck
E: Common Cuckoo
F: Coucou gris

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van het westelijk duingebied en de bossen. De soort wordt van oudsher in de broedvogel-verslagen genoemd. Er zijn geen kwantitatieve gegevens bekend. In 1967 waren er naar schatting 10 exemplaren en in 1970 6-7 (RN). HELLEBREKERS (Lim. 26: 2) noemt alleen de Graspieper als waardvogel.
Over doortrek is niets bekend. De vroegste en laatste waarnemingsdata zijn resp. 17-4-68 (TT) en 20-8-68 (VWG/NJN).

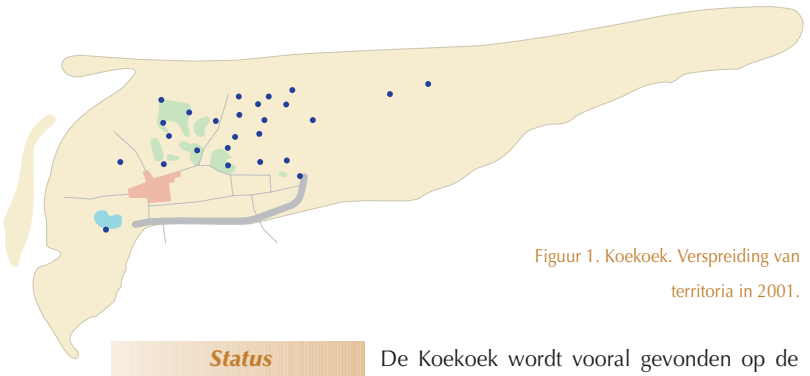

Figuur 1. Koekoek. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Rode Lijst

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 27 territoria

2002/2003: 24 territoria

De Koekoek wordt vooral gevonden op de westelijke helft van het eiland. De soort is aanwezig met enkele tientallen territoria. Dit aantal kon wel eens veel te hoog zijn ingeschat omdat roepende mannetjes grote afstanden afleggen, soms enkele honderden meters binnen enkele minuten, en een gebied van vele honderden hectares bestrijken. Bovendien zijn vogeltellers doorgaans onvoldoende op de hoogte van de ecologie van de Koekoek, zodat een overschatting met maar liefst 60% gebruikelijk is (SOVON 2002, Hellebrekers 2002). Koekoeken specialiseren zich op bepaalde waardvogels. Dit specialiseren leidt tot het bestaan van 'koekoekstammen', vogels die zich helemaal richten op één enkele soort of enkele nauw verwante soorten. In Nederland vormen Heggenmus en Kleine Karekiet momenteel de belangrijkste waardvogels, gevolgd door Graspieper, Gele Kwikstaart, Witte Kwikstaart, Rietzanger en Bosrietzanger (SOVON 2002). Op Schiermonnikoog zijn Graspieper en Kleine Karekiet in ieder geval als waardvogels vastgesteld. Als wordt aangenomen dat op het eiland naast Graspieper en Kleine Karekiet ook Heggenmus, Witte Kwikstaart en Rietzanger/Bosrietzanger waardvogels zijn – andere waardvogels komen in te geringe aantallen voor – zou een herberekening van de aantallen territoria in 2001 op 14-16 territoria uitkomen (tabel 1).

Tabel 1. Koekoek. Aantal territoria van waardvogels en berekend aantal Koekoekvrouwtjes.

Waardvogel	Territoria in 2001	Deelfactor	Aantal Koekoekvrouwtjes
Graspieper	521	66	8
Kleine Karekiet	90	80	1
Heggenmus	210	100	2
Witte Kwikstaart	48	33	1-2
Rietzanger/Bosrietzanger	168	66	2-3
Maximaal			14–16 territoria

Zelfs als wordt aangenomen dat een ondertelling heeft plaatsgevonden van de Graspieper, wat niet onaannemelijk lijkt gezien de lastig te inventariseren broedbiotoop, dan nog worden bij lange na niet de 27 opgegeven territoria bereikt voor de Koekoek in 2001. Bovendien lijkt het onwaarschijnlijk dat op het eiland alle bovengenoemde koekoekstammen aanwezig zijn.
De vroegste voorjaarsdatum betreft een erg vroege waarneming op 31 maart 1990; meestal arriveert de Koekoek in de tweede helft van april met als eerste datum 17 april 2001. De laatste najaarsdatum is 3 oktober 1994. In de periode 1970-2000 is de bruine vorm van de Koekoek op het eiland wel waargenomen maar niet gedocumenteerd.
Over (door)trek is verder heel weinig bekend.

Ontwikkeling De Koekoek kwam in het begin van de 20ste eeuw al voor als broedvogel. Kwantitatieve gegevens zijn echter nauwelijks bekend. In 1967 werd het aantal 'broedparen' op 10 geschat en in 1970 op zes tot zeven (Mooser 1973). In 1973 werden 15 territoria geteld en in 1978 38. In laatstgenoemd jaar bevonden 14 territoria zich in de duinen ten westen van de Prins Bernhardweg, 15 in de Binnenkwelder/Kooiduinen, twee bij de Westerplas, één in de Banckspolder, één in de Eendenkooi, twee in de Beweide Kwelder en drie in de Oosterkwelder. In 1986 was zelfs sprake van 56 territoria. Ook hier is ongetwijfeld, gezien bovenstaande argumenten, van een aanzienlijke overtelling sprake geweest. Los daarvan lijkt het aantal Koekoeken de laatste jaren afgenomen, hetgeen past in de landelijke trend (SOVON 2002).

Kerkuil

Tyto alba

Fr: Goudûle
D: Schleiereule
E: Barn Owl
F: Effraie des clochers

Mooser 1973 Er zijn drie waarnemingen en twee vondsten: vóór 1963 in een nazomer 2 ex. op een hooizolder (TT); in de winter 1962/'63 3 dode ex. gevonden (RN, med. S.Braaksma); in 1965 1 dood ex. (RN); 27-8-67 1 ex. op een hooizolder (TT); in de nazomer van 1970 1 ex. in de Kobbeduinen (TT).

Status
Jaarlijkse broedvogel.
Gehele jaar aanwezig

Rode Lijst

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003
2001: 3 territoria
2002: 2 territoria (onvolledige inventarisatie)
2003: 3 territoria

De Kerkuil is een jaarlijkse, zeer schaarse broedvogel van zowel boerderijen en andere gebouwen in de Banckspolder als van het dorp.
Over trek zijn geen gegevens bekend.

Ontwikkeling In 1991 werd in een kast in het dorp een nest van de Kerkuil gevonden met zeven jongen. In datzelfde jaar werden nestkasten geplaatst bij de boeren. Succes bleef niet uit. In 1992 werden drie broedparen gemeld. De Kerkuil doet zijn naam van spitsmuizenspecialist op Schiermonnikoog zeker eer aan. Van 1299 gedurende februari-juli 1992 verzamelde prooiresten bestond 95.5% uit Huisspitsmuizen, 3.9% uit Bosmuizen en 0.5% uit zangvogels (Bakker 1995). In 2003 waren de resultaten van een onderzoek aan braakballen, gevonden in een schuurtje in het dorp waar de Kerkuil dat jaar had gebroed, als volgt: Huisspitsmuis (180), Veldmuis (50; de eerste Veldmuizen van het eiland), Bosmuis (45), Spreeuw (3) en onbekende vogel (2) (de Jong 2003; daarin ook nog meer gegevens over braakbalonderzoek op Schiermonnikoog). In 1993 was er zeker één broedgeval, in 1994 waren er zeker twee en voor 1995 werden vier paar opgegeven. In 1996 en 1997 werden drie paar genoemd. In de periode 1998-

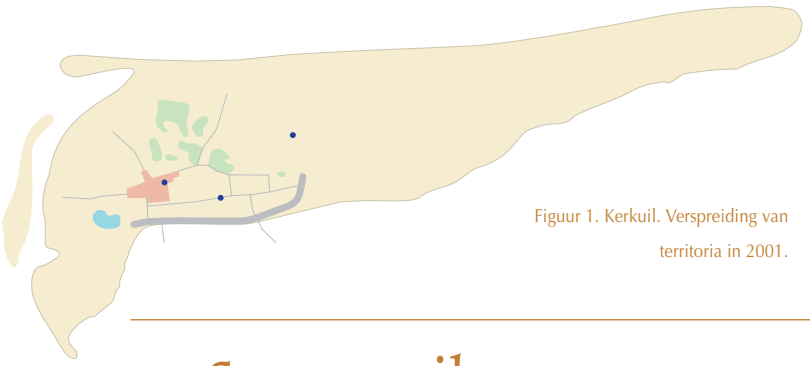

Figuur 1. Kerkuil. Verspreiding van territoria in 2001.

2000 broedde elk jaar zeker één paar. De Kerkuil heeft zich naar het lijkt dus een vaste plaats op Schiermonnikoog verworven met een redelijk stabiele stand. Landelijk is er sprake van herstel in de jaren 1980 en de jaren 1990, bevorderd door beschermingsmaatregelen (SOVON 2002). Dat neemt niet weg dat ook op Schiermonnikoog toch nog vrij vaak dode vogels worden aangetroffen.

Sneeuwuil

Bubo scandiacus

Fr: Snieûle
D: Schnee-Eule
E: Snowy Owl
F: Harfang des neiges

Mooser 1973 Er is één waarneming bekend: in de periode van 14-8-65 (HK) tot 12-11-65 (TT) werd steeds 1 ex. in de zeereep bij het Westerstrand gezien (zie ook Van. 18: 193 en Lim. 40: 42).

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

EU-Vogelrichtlijn

Er zijn drie gevallen: 14 augustus-12 november 1965 (dezelfde vogel werd op 13 juni en 17 juli op Terschelling waargenomen), 28 juni 1992 (vrouwtje, Noordzeestrand bij paal 7; foto's: Dutch Birding 14: 156, 1992; 16: 136, 1994, Van den Berg & Bosman 2001; dezelfde vogel werd op 8-9 april 1992 in Polder Oost op Ameland waargenomen en mogelijk op 21 april op Texel) en 22 april 2002 (eerste-winter mannetje, langs Badweg). Op grond van nauwkeurige vergelijking van foto's is vastgesteld dat de laatste vogel op 19 april was waargenomen in Hippolytushoef, Noord-Holland, en daarvoor (november 2001-maart 2002) in Leffinge, West-Vlaanderen, België; het betrof mogelijk een uit Canada per schip meegevoerd exemplaar (cf. Dutch Birding 25: 373, 2003).

De Sneeuwuil broedt in arctische en subarctische gebieden rondom de Noordpool.

Steenuil

Athene noctua

Fr: Stienûle
D: Steinkauz
E: Little Owl
F: Chouette chevêche

Mooser 1973 Er zijn twee waarnemingen bekend: 6 en 7-8-66 1 ex. gehoord in de eendenkooi (CSR); 9-1-62 1 ex. in de binnenkwelder (RN).

Status

Voormalige mogelijke broedvogel.

Dwaalgast

Rode Lijst

De Steenuil wordt alleen in 1973 als mogelijke broedvogel genoemd.

Ontwikkeling

Naast het mogelijke broedgeval in 1973 zijn er van het eiland slechts twee waarnemingen na 1970 bekend: 4 april 1973 (Binnenkwelder, mannetje) en 17 en 24 februari 1980 (Binnenkwelder, roepend).

De Steenuil ontbreekt als broedvogel op alle Nederlandse Waddeneilanden (SOVON 2002).

Ransuil

Asio otus

Fr: Hoarnûle
D: Waldohreule
E: Long-eared Owl
F: Hibou moyen-duc

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de bossen en misschien van het dorp. Waarschijnlijk heeft de soort zich in het midden van de veertiger jaren op het eiland gevestigd. HAVERSCHMIDT (1942) noemt haar nog niet. In 1945 was er voor het eerst 1 paar (Van Rollingswier) en in 1947 waren er 2 paren (JdJ, med. Resoort). Het is aan te nemen, dat de Ransuil na deze jaren regelmatig met enkele paren gebroed heeft (JdJ, LJD), maar dit was zeker zo in de zestiger jaren (HAF, HK, Visser). In 1967 hebben 2 paren in de bossen gebroed (P.Harthoorn, JCK), terwijl er misschien nog sprake was van een broedgeval in het dorp (LJD c.s.). In 1968 en 1969 waren er minstens 2 paren (LJD, JCK, RN), terwijl er in 1970 tenminste 1 broedpaar was (JCK). Schaarse waarnemingen uit okt. wijzen misschien op doortrek. De laatste herfstwaarneming is 23-10-70 (AJvD). Eind 2-68 zag Nieuwenhuis in de Tweede Dennen drie groepen van in totaal 60 exemplaren. Enkele analysen van in het vroege voorjaar (7-3-67 en 16-4-67) gevonden braakballen (VAN MINNEN, 1967) geven de Veldmuis (*Microtus arvalis* (Pallas)) op als prooidier. Dit suggereert trek, aangezien de Veldmuis niet op Schiermonnikoog maar bv. wel op Ameland voorkomt (V.v.Laar).

Status

Onregelmatige broedvogel.
Onregelmatige doortrekker en wintergast

Rode Lijst

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: geen
2002: geen
2003: 1 broedpaar

Alleen in 2003 werd een broedende Ransuil aangetroffen in een Grove Den bij Vredenhof. Ter plaatse was in de voorafgaande winter al een groot aantal braakballen gevonden. Opvallend genoeg werd in een van de braakballen een Zweedse ring aangetroffen, die bleek toe te behoren aan een Bonte Strandloper, geringd op 4 oktober 1995 in Malmöhus, Zweden. Ook eerder was in een braakbal al eens een ring van een Bonte Strandloper aangetroffen, niet direct een soort die je als prooi van de Ransuil verwacht.

De soort is een zeer schaarse doortrekker. Na 2000 zijn er, naast het broedgeval, slechts twee waarnemingen bekend, uit oktober 2001 en uit oktober 2003.

Ontwikkeling

Volgens Mooser (1973) zou de Ransuil zich in het midden van de jaren 1940 op het eiland gevestigd hebben en sindsdien met één tot drie paar aanwezig zijn. Van Dijk (1974) vond in 1973 twee paar, waaronder één paar in de Eendenkooi. Ook in de jaren 1974-1985 was er steeds één tot twee paar aanwezig. Het enige broedpaar van 1986 bevond zich in de Tweede Dennen. Als broedplaats van voorgaande jaren zijn nog bekend: de Eendenkooi, het dorp en de Eerste Dennen. Waarschijnlijk is het ontbreken van hoge aantallen (Veld)muizen de reden waarom het aantal Ransuilen (en ook Velduilen en Torenvalken) op Schiermonnikoog laag is in vergelijking met bijvoorbeeld Ameland, waar de Veldmuis al langer voorkomt (Bakker 1986). In 1992 werd één paar gemeld in de Tweede Dennen, al werden geen bedelende jongen gehoord.

Een paar keer is waargenomen dat een Ransuil vanuit zee kwam aanvliegen en vervolgens neerstreek in de duinen van de zeereep. Uit de periode 1993-2000 zijn slechts acht waarnemingen bekend, uit maart (1), april (3), mei (1), juni (1), oktober (1) en november (1). De waarneming op 7 juni 2000, ook uit de omgeving van Vredenhof, is verdacht en zou op een mogelijk broedgeval kunnen wijzen. Alle gegevens tezamen tonen echter aan hoezeer de Ransuil ook op Schiermonnikoog achteruit is gegaan. De afname past in de landelijke trend, waar de aantallen nog slechts een fractie zijn van die van vroeger (SOVON 2002).

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:04 Pagina 315

Velduil

Asio flammeus

Fr: Fjildûle
D: Sumpfohreule
E: Short-eared Owl
F: Hibou des marais

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de binnenduinen. LEEGE (1907) noemt broeden dubieus. In 1926 was het eerste broedgeval (Ard.17: 27). De Velduil wordt daarna in alle broedvogel-verslagen met één of enkele paren vermeld. Van 1964-1966 hebben 2-3 paren gebroed (RN). Voor 1967 lopen de schattingen uiteen van één paar (JCK) tot 3 paren (RN). In 1969 en 1970 hebben er 2 paren gebroed (RN).
De Velduil is doortrekker in de herfst in zeer klein aantal (TT). De laatste waarnemingsdatum is 28-12-65 (A. 1966-2). Over voorjaarstrek is niets bekend. Afgezien van twee waarnemingen op 10-2-68 (E.C.Smith) en 17-2-68 ligt de vroegste waarnemingsdatum tussen 9 en 13-3-66.

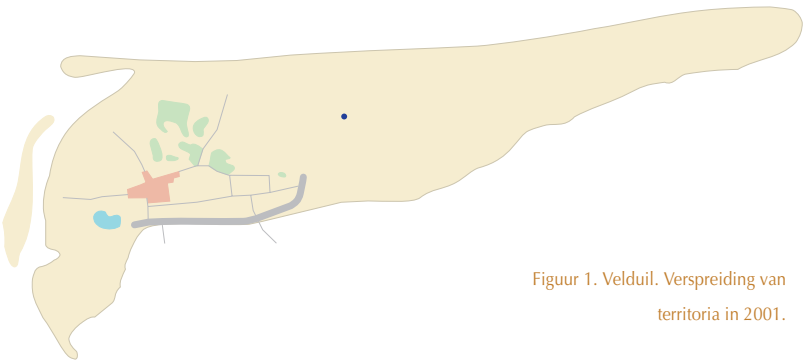

Figuur 1. Velduil. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en zeer onregelmatige wintergast

Rode Lijst
EU-Vogelrichtlijn

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 1 territorium
2002: 1 territorium
2003: 1 territorium

De Velduil is een zeer schaarse broedvogel met jaarlijks hooguit één broedpaar in de kwelder. De soort is doortrekker in zeer klein aantal, vooral in de maanden april en oktober. In de eerste week van november 2003 vlogen vlak bij zee bij paal 6 vijf Velduilen op in de binnenduinen. Deze zijn waarschijnlijk over zee aan komen vliegen. Een eilander zeeman verklaarde dat hij Velduilen in het najaar wel op de Noordzee zag, laagvliegend over de golven. Zo werd ook op 3 oktober 1973 een Velduil gemeld, komend van ver uit zee. Na 1999 zijn er geen winterwaarnemingen (december tot en met februari) bekend.
Opvallend is de melding eind mei 1986 van een Velduil die richting Lauwersmeer vloog. Mogelijk betrof dit een broedvogel die op het vasteland muizen ging halen. Dat Velduilen op het vasteland foerageren wordt ook bevestigd door de vondst in april en mei 1994 van braakballen met de schedelresten van Mollen; deze komen namelijk niet voor op Schiermonnikoog (cf. Koks 1994).

Ontwikkeling

De Velduil is vanaf het begin van de 20ste eeuw een regelmatige broedvogel geweest, waarvan de aantallen echter altijd laag waren, variërend van één tot drie broedparen (Mooser 1973). In 1973 heeft mogelijk één paar op het eiland gebroed. In 1986 werden drie broedparen vastgesteld. Deze bevonden zich in de Westerduinen en in de Oosterkwelder. In 1992 werden vier paar vastgesteld, het hoogste aantal ooit. De territoria bevonden zich in de Kobbeduinen, in de Oosterkwelder/Strandvlakte, in de Oosterkwelder en in de westelijke duinen. Aangetekend moet worden dat alleen van twee paar broeden in dat jaar zeker was. In 1993 werden meer dan twee paar genoemd en voor 1994-1996 werden twee paar opgegeven.
Gelet op de huidige stand vertoont het aantal broedende Velduilen op Schiermonnikoog een licht dalende lijn. Ook landelijk is het beeld zeer ongunstig. 'De toekomst in ons land ziet er somber uit voor deze soort, omdat het vasteland vermoedelijk voorgoed ongeschikt geworden is en de populatie in het Waddengebied ernstig in zijn voortbestaan wordt bedreigd' (SOVON 2002).
In de jaren 1980 en de jaren 1990 was de Velduil nog geregeld wintergast op het eiland hoewel ook toen de soort niet elke winter werd waargenomen.

Ruigpootuil

Aegolius funereus

Fr: Rûchpoatûle
D: Rauhfusskauz
E: Tengmalm's Owl
F: Chouette de Tengmalm

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

EU-Vogelrichtlijn

Er is één vondst: 1 februari 2000 (Tweede Dennen, vers dood exemplaar; foto: Dutch Birding 23: 328, 2001).

De Ruigpootuil broedt onder meer in Scandinavië en Midden-Europa. In Nederland is de soort een voormalige broedvogel.

Nachtzwaluw

Caprimulgus europaeus

Fr: Deislieper
D: Ziegenmelker
E: European Nightjar
F: Engoulevent d'Europe

Mooser 1973 Er is één vondst en één waarneming: in 1962 werd er 1 dood ex. onder de draden van het lichtnet aan het Karrepad gevonden (RN); 27-5-64 1 ex. opvliegend uit het berkenbos van de Eerste Dennen.

Status

Voormalige incidentele broedvogel (?).

Incidentele doortrekker

Rode Lijst

EU-Vogelrichtlijn

De Nachtzwaluw is een uiterst zeldzame doortrekker waarvan na 1970 slechts vijf waarnemingen bekend zijn, waaronder mogelijke broedgevallen in 1982 en 1998. De overige drie waarnemingen betreffen een vogel op 16 en 17 mei 1993 in de Binnenkwelder, een vogel op 2 september 1996 in het Groene Glop en een vrouwtje, opvliegend vanuit een den aan de oostkant van de Tweede Dennen, op 9 mei 1999.

Ontwikkeling

De status van deze soort is enigszins mysterieus. Op 4 juli 1982 werd in het bosgebied namelijk een amper vliegvlug jong gevonden dat later dood is gegaan. Op 4 juni 1998 werd ten oosten van het kampeerterrein een exemplaar gehoord. Zou de Nachtzwaluw dan toch wel eens op het eiland gebroed hebben? Tenslotte was er in 2003 ook een onverwacht territorium op Vlieland (Van der Weide 2003).

Gierzwaluw

Apus apus

Fr: Toerswel
D: Mauersegler
E: Common Swift
F: Martinet noir

Mooser 1973 Doortrekker in klein tot vrij klein aantal en zomergast in zeer klein aantal van begin mei tot begin sept. Voorjaarstrek gaat door tot begin juni. De vroegste voorjaarswaarneming is op 30-4-62 (med. J.Veen) en de laatste in de herfst op 30-9-62 (Vgl. 10: 468).

Status

Mogelijk incidentele broedvogel.

Jaarlijkse doortrekker en zomergast

Op grond van een waarneming van gierende vogels aan de zuidkant van het dorp in 2001 werden voor de Gierzwaluw twee territoria opgegeven. Ook in 2002 en 2003 werden vogels gezien maar omdat paringsgedrag, balts en geluid niet waargenomen werden, is geen broedgeval genoteerd.

In het voorjaar is de soort doortrekker in vrij groot aantal van eind april tot eind mei. De vroegste

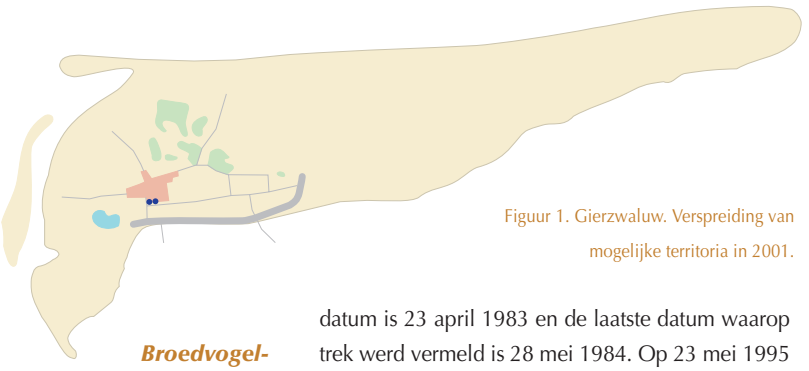

Figuur 1. Gierzwaluw. Verspreiding van mogelijke territoria in 2001.

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: mogelijk 2 territoria

2002: geen

2003: geen

datum is 23 april 1983 en de laatste datum waarop trek werd vermeld is 28 mei 1984. Op 23 mei 1995 trokken 150 vogels per uur door. De trek kan in die periode ook over zee gaan.

De Gierzwaluw kan in het najaar in vrij klein aantal doortrekken van begin juli tot begin oktober. Op 3 juli 1985 werden al 25 Gierzwaluwen vliegend naar het westen gezien. De laatste datum is 25 oktober 1999.

In juni en juli kunnen dagelijks groepen boven het eiland verblijven. Zo werd in juli 1978 genoteerd 'Geregeld 50-350 per dag foeragerend.' Deze groepen vogels gieren ook buiten potentieel broedgebied. Het is bekend dat Gierzwaluwen in de broedtijd een grote actieradius hebben om aan voedsel te komen.

Ontwikkeling In de periode vóór 1970 werd de Gierzwaluw niet als broedvogel opgegeven (Mooser 1973). In meerdere jaren daarna werd melding gemaakt van mogelijk broeden. In 1983 werden in juni 's avonds in het dorp laag door het dorp gierende Gierzwaluwen waargenomen (Bakker 1987). Ook in 1986 werd dit gedrag waargenomen, waarbij twee vogels enkele avonden achtereen rond het oude schoolgebouw vlogen en hierbij veel belangstelling toonden voor enkele dakpannen. Er werd aan toegevoegd dat nadere aanwijzingen voor een broedgeval ontbraken (Bakker 1987). Op 10 april 1987 werd een dode vogel in de kerktoren gevonden. Aangezien Gierzwaluwen alleen om te broeden vaste grond opzoeken, is een broedgeval in een voorafgaand jaar aannemelijk.

Het is bekend dat groepen niet-geslachtsrijpe vogels rondzwerven op zoek naar nestgelegenheid (SOVON 2002). Daarom is voorzichtigheid geboden bij het interpreteren van vogels die broedgedrag vertonen.

IJsvogel

Alcedo atthis

Fr: IJsfûgel
D: Eisvogel
E: Common Kingfisher
F: Martin-pêcheur d'Europe

Mooser 1973 Er is één vondst en er zijn drie waarnemingen bekend: omstreeks 1949 werd 1 ex. dood gevonden in de Langestreek door De Jong; het is thans in bezit van M.Dobbinga (med. HK). Volgens Talsma werd er vóór 1963 af en toe een ex. in de eendenkooi gevangen.

Status

Onregelmatige doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

De IJsvogel is doortrekker in het voorjaar en het najaar in zeer klein aantal van eind maart tot half april en van eind juli tot half oktober. De vroegste voorjaarsdatum is 21 maart 1994, de laatste 22 april 1978, in het najaar zijn dit respectievelijk 18 juli 1999 en 7 november 1995.

Het gaat vrijwel zonder uitzondering om solitaire vogels die meestal bij zoetwater gezien worden zoals de IJsbaan, de Kooiplas en de bermsloot van de Banckspolder. Soms worden IJsvogels echter langs de slenken gezien.

Er zijn twee winterwaarnemingen: 23 december 1995 en 19 januari 2002 (IJsbaan, twee).

Ontwikkeling Opvallend genoeg zijn er geen waarnemingen uit de jaren 1980 beschikbaar. Het ziet ernaar uit dat de IJsvogel vanaf het begin van de jaren 1990 regelmatiger gezien wordt dan in de jaren 1970.

Bijeneter

Merops apiaster

Fr: Bijefretter
D: Bienenfresser
E: European Bee-eater
F: Guêpier d'Europe

Status

Incidentele gast

Beoordeelsoort CDNA tot en met 1992

Er zijn 10 waarnemingen (32 exemplaren):

6 juli-12 augustus 1973	maximaal drie
22-26 september 1990	(foto's: Dutch Birding 12: 268, 1990; Van den Berg & Bosman 2001)
19 mei 1992	twee
11 augustus 1995	twee
30-31 mei 1998	
19 mei 1999	16
7 juli 1999	
26 september-5 oktober 1999	
13 juli 2000	
19 juli 2002	vier

Scharrelaar

Coracias garrulus

Fr: Rôlder
D: Blauracke
E: European Roller
F: Rollier d'Europe

Mooser 1973 Er is een onbevestigde waarneming: omstreeks 23-6-69 werd 1 ex. gezien (Van. 22: 138).

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

EU-Vogelrichtlijn

Er is één waarneming: 23 juni 1969.

De Scharrelaar broedt in Noordwest-Afrika, Zuidwest- en Oost-Europa, oostelijk tot in West-Azië.

Hop

Upupa epops

Fr: Hûpe
D: Wiedehopf
E: Eurasian Hoopoe
F: Huppe fasciée

Mooser 1973 Er zijn zeven waarnemingen bekend, welke alle uit de maanden aug. en sept. zijn: 13-8-64 1 ex. in de eendenkooi (med. J.Veen); 18-8-64 1 ex. in de eendenkooi (TT); 25-8-65 1 ex. in de eendenkooi (K.Essink); 30-8-69 1 ex. in de zeereep bij paal 8 (Van. 22: 191); 2-9-69 1 ex. in de Kobbeduinen (J.Wattel, LB); sept. '70 1 ex. in de Kobbeduinen (RN); eind 9-48 1 ex. (Van. 2-10).

Status

Onregelmatige doortrekker

De Hop is een onregelmatige doortrekker in zeer klein aantal in het voorjaar van half maart tot begin juni en in het najaar van half september tot eind oktober.
De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 10 maart 1974 en 10 juni 1974, in het najaar 11 september 1991 en 3 november 1974. Het gaat steeds om enkelingen. De soort is overal op het eiland waargenomen, inclusief het strand.

Ontwikkeling

Het is opvallend dat vóór 1971 uitsluitend augustus- en september-waarnemingen bekend zijn. Gegevens uit augustus ná 1970 zijn niet beschikbaar.

Draaihals

Jynx torquilla

Fr: Draainekke
D: Wendehals
E: Eurasian Wryneck
F: Torcol fourmilier

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein, maar soms klein aantal van eind aug. tot half sept. en van eind april tot begin mei. De vroegste najaarswaarnemingsdatum is op 21-8-66 (TT) en de laatste op 17-9-60 (Chr.v.Orden). De vroegste waarneming in het voorjaar is 19-4-68 (P.M.Zeegers, med. CNA) en de laatste op 7-5-67 (J.A.Loterijman).

Status

Jaarlijkse doortrekker

De Draaihals trekt jaarlijks door in zeer klein aantal. Het schaarse aantal waarnemingen varieert van één tot vijf per jaar, in een enkel jaar zelfs geen. Alleen in 1996 en 2002 waren het er respectievelijk acht en zes. Bijna altijd betreft het één exemplaar, een heel enkele keer twee tot vier. De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 14 april 1980 en 26 mei 1987, in het najaar 19 augustus 2002 en 19 oktober 1982. De voorjaarswaarnemingen zijn iets talrijker dan de najaarswaarnemingen, maar veel verschilt dit niet. De meeste waarnemingen komen van het westelijke deel van het eiland.

Groene Specht

Picus viridis

Fr: Griene Spjocht
D: Grünspecht
E: European Green Woodpecker
F: Pic vertmilier

Mooser 1973 Er zijn vijf waarnemingen bekend: volgens Talsma zag hij in de vijftiger jaren éénmaal een ex.; 20-10-68 1 ex. (J.J.Beukema); 7-8-70 1 ex. in de Tweede Dennen (P.Ruardy, med. CSR); 26-4-62 1 ex. achter het dorp (GLO); eind 4-70 1 ex. in de Tweede Dennen (JCK).

Status

Incidentele gast

Jaarlijkse doortrekker

De Groene Specht is na 1970 zeven keer waargenomen:

29 oktober 1977		8 maart 1991	dorp
15 oktober 1978	dorp	4 maart 1992	dorp
26 maart 1980	Tweede Dennen	19 juli 1993	Binnenkwelder
		9 november 1993	Dennen

Zwarte Specht

Dryocopus martius

Fr: Swarte Spjocht
D: Schwarzspecht
E: Black Woodpecker
F: Pic noir

Status

Incidentele gast

EU-Vogelrichtlijn

Van de Zwarte Specht zijn vier waarnemingen bekend: 23 augustus 1974 (gehoord in de dennenbossen), 24 april 1983 (gehoord bij het Hazenweitje), 17-22 april 1990 (gehoord in de dennenbossen) en 25 april 1992 (gehoord). Opmerkelijk is dat alle waarnemingen betrekking hebben op roepende vogels, zonder dat de vogel in kwestie kon worden gezien.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:04 Pagina 320

Grote Bonte Specht

Dendrocopos major

Fr: Grutte Eksterspjocht
D: Buntspecht
E: Great Spotted Woodpecker
F: Pic épeiche

Mooser 1973 Onregelmatige doortrekker in zeer klein aantal, uitsluitend in de herfst van eind aug. tot begin dec. De vroegste waarnemingsdatum is 11-8-68 (CSR) en de laatste 4-12-66. Er zijn alleen gegevens bekend uit de zestiger jaren. In de jaren 1962 en 1968 was deze Specht in klein aantal aanwezig. Er zijn drie winterwaarnemingen: 28-12-68 1 ex. in de dennen (J.den Held); 29-12-62 1 ex. in het dorp (GLO); 26-1-69 1 ex. (G.A.Loterijman).

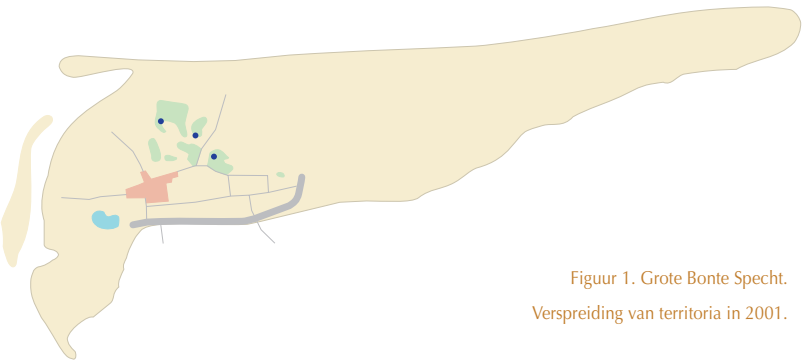

Figuur 1. Grote Bonte Specht. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Onregelmatige broedvogel?

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 3 territoria

2002: 3 territoria

2003: geen

De Grote Bonte Specht werd zowel in 2001 als in 2002 gemeld als broedvogel met drie paar in de dennenbossen, waarvan in 2002 ook één broedgeval ten zuiden van Vredenhof. Nu is daar wel een kanttekening bij te plaatsen. Volgens de LSB-handleiding mogen volwassen exemplaren na 15 april gezien worden als broedvogels. Dat was in de periode 2001-2003 het geval. Aangezien echter in juni geen Grote Bonte Spechten meer werden waargenomen is het toch de vraag of het hier geen late doortrekkers betreft. Aan de andere kant zijn geïsoleerde broedparen onopvallend (SOVON 2002).

De Grote Bonte Specht is doortrekker en wintergast van augustus tot in april in zeer kleine aantallen met één tot maximaal zes exemplaren. De soort wordt dan op veel plekken aangetroffen zoals in de dennenbossen, in het dorp en rond de Eendenkooi, maar ook in het Groene Glop en in de duinen. Het aantal winterwaarnemingen is schaars.

Ontwikkeling

Ook in het verleden was vaak sprake van twijfel over broeden. In 1973 heeft misschien één paar gebroed in de Eendenkooi. Ook in 1978 was dat mogelijk daar het geval. In 1981 werd melding gemaakt van een mogelijk broedgeval in de Eerste Dennen. In 1986 werd gesproken over twee territoria in de Eerste en Tweede Dennen. In de Tweede Dennen werd tot 16 juni regelmatig een mannetje gezien en gehoord. In de Eerste Dennen en rond de Berkenplas werd tot 20 juni regelmatig een vrouwtje waargenomen, maar er zijn geen aanwijzingen voor een broedgeval of dat de vogels gepaard waren (Bakker 1987). In 1991 waren er vermoedelijk eveneens twee broedparen, namelijk bij de Berkenplas en bij de voormalige kwekerij. Vanaf 1998 of 1999 was er twee jaar achtereen ook sprake van een helaas niet gedocumenteerd broedgeval, het ene jaar achter de oude kwekerij, een jaar later langs het Bospad. SOVON (2002) noteert dus mogelijk Schiermonnikoog ten onrechte als één van de weinige lege plekken. Niettemin ontbreken waarnemingen uit de maanden mei, juni en juli vrijwel geheel.

Gezien het ouder worden van de bossen en de tolerantie voor de aanwezigheid van dode bomen onder het beheer van Natuurmonumenten kan geconcludeerd worden dat de vestigingskansen voor de Grote Bonte Specht op Schiermonnikoog in ieder geval wel groter zijn geworden. Deze tendens is ook landelijk merkbaar (SOVON 2002).

In de periode 1971-2000 is de Grote Bonte Specht als

doortrekker en wintergast met slechts een enkel exemplaar vertegenwoordigd. Bovendien wordt de soort niet elk jaar waargenomen. Alleen in de herfst en winter van 1972 waren er tientallen. Ook eind augustus 1974 wordt gesproken over vrij veel trek. Een leuk voorbeeld van trek is de waarneming op 7 september 1990 toen een exemplaar op de oostpunt van het eiland kwam aanvliegen vanaf Rottumerplaat. Ook ringvangsten in de periode van eind augustus tot eind oktober wijzen op trek.

Kleine Bonte Specht

Dendrocopos minor

Fr: Lytse Eksterspjocht
D: Kleinspecht
E: Lesser Spotted Woodpecker
F: Pic épeichette

Status
Dwaalgast

Er is één waarneming: 12 april 1989 (in het dorp, vrouwtje).

Kortteenleeuwerik

Calandrella brachydactyla

Fr: Lytse Ljurk
D: Kurzzehenlerche
E: Greater Short-toed Lark
F: Alouette calandrelle

Status
Dwaalgast
Beoordeelsoort CDNA
EU-Vogelrichtlijn

Er zijn twee waarnemingen: 5-7 oktober 1994 en 13 mei 2000 (nabij Jachthaven).
De Kortteenleeuwerik broedt in het Middellandse-Zeegebied en verder oostelijk tot in Azië.

Kuifleeuwerik

Galerida cristata

Fr: Túfljurk
D: Haubenlerche
E: Crested Lark
F: Cochevis huppé

Mooser 1973 Er zijn drie waarnemingen bekend, waarvan de twee laatste waarschijnlijk betrekking hebben op hetzelfde ex.: 12-3-65 3 ex. (TT); 16-4-66 1 ex. langs de Badweg (VWG/NJN); 19-4-66 1 ex. in het dorp (VWG/NJN).

Status
Incidentele doortrekker

Van de Kuifleeuwerik zijn na 1966 acht waarnemingen (13 exemplaren) bekend:

16 april 1976	Berkenplas
17 december 1978	Banckspolder, vijf
23 april 1983	Binnenkwelder
27 december 1986	Banckspolder
25 april 1987	Oosterkwelder
13 oktober 1993	zeereep, langstrekkend
18-20 september 1996	Banckspolder
7 juli 2001	Kobbeduinen, twee

Boomleeuwerik

Lullula arborea

Fr: Heideljurk
D: Heidelerche
E: Wood Lark
F: Alouette lulu

Mooser 1973 Er zijn zes waarnemingen bekend: 17-9-68 1 ex. in het dorp (GG); 12-10-32 1 ex. (G.J.Makkink); 25-10-68 1 ex. bij de vuurtoren (AJvD); 14-11-65 3 ex. (TT); 1 – 9-3-64 enkele ex. bij de kooiboerderij (TT); 20 – 23-4-65 1 ex. (VWG/NJN).

Status

Voormalige incidentele broedvogel. Onregelmatige doortrekker en incidentele wintergast

EU-Vogelrichtlijn

De Boomleeuwerik is de laatste jaren niet als broedvogel vastgesteld.
De soort wordt incidenteel, zeker niet jaarlijks, in zeer klein aantal op trek waargenomen van eind februari tot in mei en van half oktober tot in november. De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 17 februari 2003 en 9 mei 1994, in het najaar 13 oktober 1999 en 15 november 1985. Er is één winterwaarneming: 17 januari 2003 (het Aanwas, drie).

Ontwikkeling

Alleen in 1973 werd melding gemaakt van een broedgeval in de duinen bij de Tweede Dennen; in Limosa 48: 111, 1975, worden zelfs twee broedgevallen genoemd. Op de andere Waddeneilanden komt de soort alleen als broedvogel voor op Texel en Vlieland (SOVON 2002).

Veldleeuwerik

Alauda arvensis

Fr: Ljurk
D: Feldlerche
E: Eurasian Skylark
F: Alouette des champs

Mooser 1973 Talrijke tot zeer talrijke broedvogel van schaars begroeide duinen (vnl. de zeereep), polders, Griënglop en kwelders. De soort was in het begin van deze eeuw reeds een zeer algemene broedvogel (LEEGE 1907). Er zijn geen kwantitatieve gegevens bekend. Ze wordt echter in alle broedvogelverslagen genoemd. Draayer noemt de Veldleeuwerik als broedvogel minder talrijk dan de Graspieper, hetgeen ook blijkt uit gegevens die in 1967 zijn verzameld. In dat jaar werd het aantal paren geschat op 300. Alleen in de polder en de laag begroeide delen van duinen en kwelders is de dichtheid duidelijk groter dan van de Graspieper.
De Veldleeuwerik is doortrekker in vrij groot tot groot aantal van eind aug. tot half nov. en van half febr. tot begin april. Afhankelijk van de weersomstandigheden kan eind jan. al terugtrek plaatsvinden. Zo werden in de periode van 27 – 29-1-67 steeds troepjes trekkend naar het o-no gezien. In de jaren 1932-1937 werden in de periode 20-9- 19-11 en 19-2 – 5-4 vuurtorenslachtoffers gevonden (Ard. 28: 77). De soort overwintert in zeer klein tot klein aantal.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Rode Lijst

De Veldleeuwerik is een talrijke broedvogel. Toch is het ongelooflijk om te zien hoe ook op Schiermonnikoog het aantal broedparen achteruit holt. In 2003 kwamen op heel het westelijke deel van het eiland al geen broedparen meer voor.
De soort trekt door van half januari tot in maart en van oktober tot in november.
Een klein aantal Veldleeuweriken blijft op het eiland hangen, zodat de soort in principe, afhankelijk van de winterse omstandigheden, het hele jaar kan worden waargenomen.

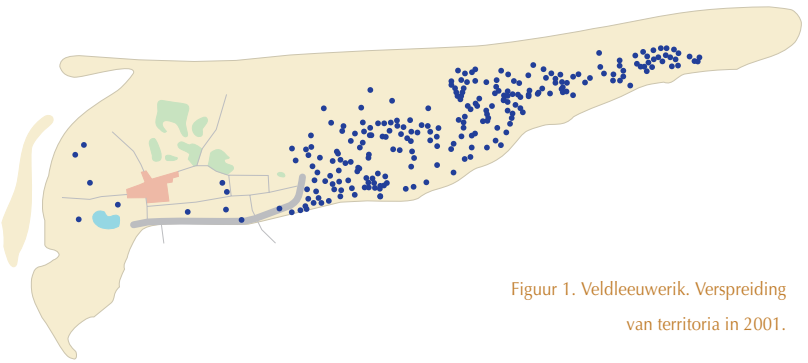

Figuur 1. Veldleeuwerik. Verspreiding van territoria in 2001.

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 205 territoria

2002/2003: 206 territoria

Ontwikkeling In het begin van de 20ste eeuw was de Veldleeuwerik een zeer algemene broedvogel. Tot 1967 zijn geen kwantitatieve gegevens bekend, maar in dat jaar werd het aantal broedparen op 300 geschat (Mooser 1973). Sindsdien nam het aantal nog toe, om daarna over te gaan in een sterk neerwaartse spiraal: van 744 paar in 1973 en 608 in 1978 naar 301 in 1986. Thans ligt het aantal krap boven de 200. Zo werden op het land bij de Kooiboerderij in 1970-1980 bijna elk jaar twee tot vier broedparen gemeld. In 1981-1985 broedde jaarlijks slechts één paar per jaar en daarna was het afgelopen. In de Banckspolder is het aantal afgenomen van 141 paar in 1973 tot slechts zes paar in 1986, waarschijnlijk veroorzaakt door intensivering van de landbouw (Bakker 1987). De afname in het westelijke duingebied kan worden verklaard door toenemende bebossing. Het duidelijkst is dit in het duingebied tussen de Prins Bernhardweg en de Reddingsweg: in 1973 36 en in 1986 twee paar. De afname in de Oosterkwelder wordt mogelijk veroorzaakt door de verruiging van dit gebied (Bakker 1987). Mogelijk spelen toch nog meer factoren mee. Zo worden alleen al in Frankrijk jaarlijks meer Veldleeuweriken gevangen dan er in Nederland broeden (R.A. Kole, Vogeljaarvogelkalender 1998).

De Veldleeuwerik trekt soms in grote aantallen door. Het hoogste aantal is 346 exemplaren op 23 oktober 1976, trekkend vanuit zee naar zuid.

Strandleeuwerik

Eremophila alpestris

Fr: Strånljurk
D: Ohrenlerche
E: Horned Lark
F: Alouette haussecol

Mooser 1973 Doortrekker en overwinteraar in klein tot vrij klein aantal van begin okt. tot begin april. De vroegst bekende waarneming is 5-9-69 (LB) en de laatste op 4-5-70 (E.C.Smith). De Strandleeuwerik trekt meer door dan wordt vermoed. Op sommige dagen worden regelmatig kleine troepjes trekkend langs het strand gezien (TT). De soort zoekt vooral voedsel op het Groene Strand en bij de Willemsduinen.

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

De Strandleeuwerik is een jaarlijkse doortrekker en wintergast in klein tot vrij klein aantal van september tot in mei. Septemberwaarnemingen zijn echter zeer schaars. Meestal arriveren de Strandleeuweriken in oktober. De vroegste najaarsdatum is 13 september 2001 (5 september 1969, Mooser 1973), de laatste voorjaarsdatum 11 mei 2002. In de regel komen de aantallen niet boven de 100, al zijn daar een paar uitzonderingen op. Zo werden op 19 oktober 2002 200 exemplaren geteld tussen paal 5 en 7 en eind december 1997 310 op het hele eiland, het hoogst getelde aantal. De Strandleeuwerik is, zoals de naam al aangeeft, vooral aan te treffen op liefst wat slikkerig of begroeid strand maar wordt ook wel gezien in de kwelder en in de Banckspolder.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:04 Pagina 324

Oeverzwaluw

Riparia riparia

Fr: Ierdswel
D: Uferschwalbe
E: Sand Martin
F: Hirondelle de rivage

Mooser 1973 Zeer schaarse tot schaarse, onregelmatige broedvogel van de vuilnisbelt, de afgravingen langs de Badweg en Bernhardweg en in de Kooiplas. Mogelijk heeft de Oeverzwaluw in 1947 een eerste broedpoging gedaan, toen mislukte een kleine kolonie (G.Bosch, WJR). Het is niet helemaal duidelijk of de soort elk jaar gebroed heeft. Voor 1948 meldt J. de Jong 10 broedparen. Op 15-7-50 werd 1 nest gevonden (de Dorpsbode, med. HK). In 1964 waren er 2 paren ten westen van het dorp (Jacob Hoekstra) en minstens 3 paren in het duin (J.B.Hulscher). In 1966 waren er mogelijk enkele paren; in 1967 2 à 3 broedparen; in 1968 20 bewoonde gaten in de vuilnisbelt (E.C.Smith, med. CNA), terwijl Talsma een 30 paren voor die plaats opgeeft. In 1970 waren er enkele paren op de vuilnisbelt en in de kruising tussen Berkenpad en Bernhardweg (LJD).
De Oeverzwaluw is in de herfst waarschijnlijk een onregelmatige doortrekker van half aug. tot eind sept. In het voorjaar is ze doortrekker in vrij groot aantal (TT) van half april tot eind mei, met als vroegste resp. laatste waarneming 18-4-65 (J.Koolhaas) en 30-5-64 (TT).

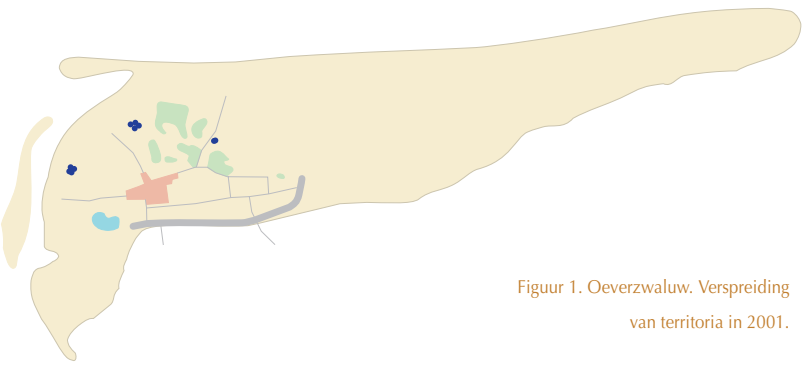

Figuur 1. Oeverzwaluw. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 51 bewoonde nesten
2002: 32 bewoonde nesten
2003: 50 bewoonde nesten

De Oeverzwaluw is een vrij schaarse tot vrij talrijke broedvogel van het westelijke duingebied, incidenteel van de duinen ten noorden van de bunker Wasserman, bij de Westerplas, het Willemsduin en de tijdelijk aanwezige mogelijkheden. Zo broedde de soort in 2003 voornamelijk in de hoge zandberg opgeworpen tijdens de afplagwerkzaamheden in het Kapenglop.
In het voorjaar is de Oeverzwaluw mogelijk doortrekker in vrij groot aantal. De vroegste datum is 2 april 2001. Enkele malen is melding gemaakt van 'sterke' trek eind mei.
Over doortrek in het najaar is nauwelijks iets bekend. De juliwaarnemingen hebben zeer waarschijnlijk uitsluitend betrekking op broedvogels. Op 17 augustus 2002 vlogen twee vogels bij de Nieuwe Steiger. Op 11 september 1999 en 8 september 2002 werden Oeverzwaluwen in de Banckspolder gezien. De laatste datum is 10 oktober 1998.

Ontwikkeling

De Oeverzwaluw werd vanaf de jaren 1940 als onregelmatige broedvogel opgegeven. Eind jaren 1960 broedden er maximaal 30 paar (Mooser 1973).
De soort heeft vrijwel zeker in alle jaren vanaf 1971 gebroed. De sterk wisselende aantallen zijn karakteristiek voor de soort (tabel 1). De Oeverzwaluw broedde in 1973 ook in de oevers van de Tweede Slenk.
De soort werd tot en met 1982 met maximaal 6 broedparen opgegeven in het westelijke duingebied en de vuilnisbelt. Het is echter niet bekend of het hier om volledige tellingen gaat. Bakker (1987) gaf aan dat met de sluiting en afdekking van de vuilnisbelt in 1986 de belangrijkste en sinds 1966 vrijwel jaarlijks bezette broedplaats ontoegankelijk werd.
In Nederland als geheel bereikte de populatie een dieptepunt in het midden van de jaren 1980

Tabel 1. Oeverzwaluw. Aantal broedparen in 1973-2003.

Jaar	Aantal broedparen	Jaar	Aantal broedparen
1973	20	1998	27
1978	13	1999	1
1986	0	2000	27
1992	0	2001	51
1995	61	2002	32
1996	63	2003	50

(SOVON 2002), hetgeen ook op Schiermonnikoog het geval was.
De soort is gevoelig voor de wisselende omstandigheden in de overwinteringsgebieden in de Sahel en maakt 'opportunistisch' gebruik van broedgelegenheden die jaarlijks op verschillende plaatsen op natuurlijke of kunstmatige wijze ontstaan (SOVON 2002).

Boerenzwaluw

Hirundo rustica

Fr: Boereswel
D: Rauchschwalbe
E: Barn Swallow
F: Hirondelle rustique

Mooser 1973 Vrij schaarse tot vrij talrijke broedvogel van dorp, bunkers, boerderijen en Herdershut. In het begin van deze eeuw broedde de Boerenzwaluw al op Schiermonnikoog. LEEGE (1907) noemt haar een algemene broedvogel. Ze heeft tot op heden regelmatig gebroed, maar kwantitatieve gegevens ontbreken tot 1964. In dat jaar werd het bestand op 50 paren, in 1967 op 65 broedparen geschat.
De Boerenzwaluw is doortrekker in vrij klein aantal van half aug. tot half okt. en in groot aantal (TT) van begin april tot begin juni. De vroegste herfstwaarneming is op 12-8-66 (VWG/NJN) en de laatste op 29-10-66 (G.J.Blankena). De vroegste voorjaarsdatum is 5-4-66 (TT, Jilt Visser) en de laatste 9-6-62 (F.Steinhauser, D.Vestergaard).

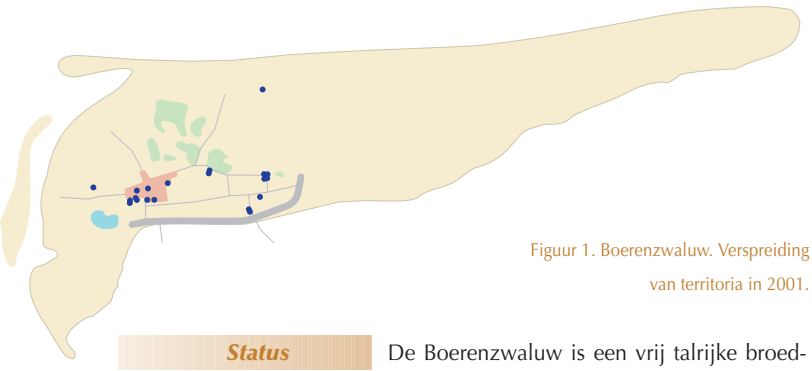

Figuur 1. Boerenzwaluw. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Rode Lijst

De Boerenzwaluw is een vrij talrijke broedvogel van de bebouwing in de Banckspolder en het dorp.
De soort kan in vrij groot aantal aanwezig zijn in het voorjaar van begin april tot eind mei en in het najaar van augustus tot begin november.
Afgezien van een uitzonderlijk vroege vogel op 4 maart 1985, werd de eerste Boerenzwaluw in het voorjaar op 6 april 1999 waargenomen. Sterke trek kan nog tot eind mei plaatsvinden. Op 10 mei 2001 werden 1000 vogels gezien bij het Willemsduin. Op 17 juni 1978 werd nog een zich oostwaarts spoedende vogel gezien. De gemiddelde aankomstdatum over 15 jaar is 17 april.
Het is niet duidelijk wanneer de eerste trekkers in het najaar aankomen. Op 8 september 2002 werden tijdens een hoogwatertelling in totaal 490 vogels genoteerd, waarvan 100 op de Balg. De laatste najaarsdatum is 14 november 1993. Op 10 december 1972 verbleef nog een vogel bij de Kooiboerderij.
Doortrekkers slapen vaak in het riet rond de Westerplas. Ook elders worden soms dergelijke slaapplaatsen in rietvelden aangetroffen.
In het Groene Glop geringde Boerenzwaluwen werden teruggemeld elders in Nederland (1) en in Noorwegen (1).

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 37 broedparen

2002: 66 broedparen

2003: 85 broedparen

Ontwikkeling De Boerenzwaluw werd als broedvogel vanaf het begin van de 20ste eeuw opgegeven. In 1967 werd het bestand op 65 broedparen geschat (Mooser 1973). Voor 1973 werden 72 broedparen opgegeven en voor 1978 50-100. Daarna ging het bestand verder omhoog tot 93 in 1986. Bakker (1987) vermeldde verder dat de Boerenzwaluw in 1986 met 12 paar in de bunkers bij het Strandpaviljoen bij paal 6 broedde. Dat is van andere jaren niet bekend. In 1992 broedden er 96 paar op het eiland. Dit is mogelijk het topjaar geweest ofschoon de piek in de lange reeks gegevens van de Kooiboerderij in 2000 valt met 26 paar (figuur 2). In 2001 was het aantal broedparen op dit bolwerk naar 17 gedaald. Mogelijk was dat jaar ook het dieptepunt voor het eiland, gezien het aantal vastgestelde broedparen in 2001. De aantallen vertonen vanaf 2001 een stijgende lijn.

Bakker (1987) gaf aan dat de verhouding in het aantal broedparen in de Banckspolder en het dorp in 1986 sterk veranderd was ten opzichte van 1973. In dat jaar broedden op die plaatsen respectievelijk 39 en 24 paar. In 1986 was dat voor de Banckspolder 71 paar en voor het dorp 10 paar. Ook in 2001-2003 waren de gebouwen in de Banckspolder verreweg de belangrijkste broedplaatsen.

In Nederland is sinds de jaren 1970 een afname vastgesteld van 60-80% als gevolg van veranderingen in de landbouw en veeteelt sinds die tijd (SOVON 2002). Dat is niet zichtbaar op Schiermonnikoog. Het lijkt er meer op dat de aantallen op het eiland aanzienlijk fluctueren.

Figuur 2. Boerenzwaluw. Aantal broedparen bij de Kooiboerderij in 1971-2003.

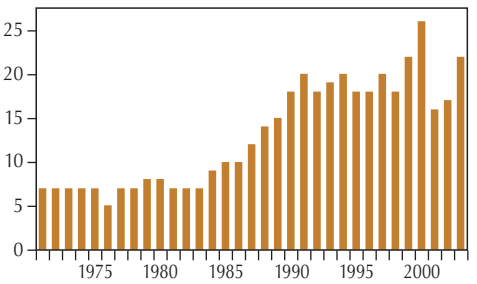

Roodstuitzwaluw

Hirundo daurica

Fr: Reade Swel
D: Rötelschwalbe
E: Red-rumped Swallow
F: Hirondelle rousseline

Status Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 21 april 2003 (paal 10, langsvliegend naar het noordoosten).

De Roodstuitzwaluw broedt in het Middellandse-Zeegebied en verder oostelijk tot in Oost-Azië en in Afrika.

Huiszwaluw

Delichon urbicum

Fr: Wytgatsweltsj
D: Mehlschwalbe
E: Common House Martin
F: Hirondelle de fenêtre

Mooser 1973 Schaarse tot vrije schaarse broedvogel van het dorp, en in de laatste jaren van de bebouwingen in de Banckspolder. LEEGE (1907) noemt de soort met enkele paren broedvogel. Over het verloop van het bestand is vrijwel niets bekend. De Huiszwaluw wordt in 1948 voor het eerst weer vermeld, ofschoon dit niet hoeft te betekenen, dat ze in de tussenliggende periode totaal ontbroken heeft. In 1955 vindt B.v.d.Velde wel enige nesten, maar hij noemt haar een niet algemene broedvogel. In 1957 waren er 7-10 bewoon-

de nesten in het dorp (A.Timmerman en S.Braaksma). Er waren in 1966 zeker 20 broedparen (J.A.Zwarts), terwijl er in 1967 ongeveer 30 broedparen waren. De CJN gaf voor 1969 30 broedparen op (med. GG). Er werden toen echter enkele potentiële broedplaatsen niet bezocht (J.Harder, med. G.v.Dijk). In 1970 gaf een uitgebreide inventarisatie 110 (!) bewoonde nesten, waarvan 32 aan de boerderijen (J.Harder, med. G.v.Dijk).
Over doortrek in de herfst is weinig bekend. Tot half okt. zijn er af en toe vogels aanwezig. De laatste waarneming in de herfst is op 7-11-70 geweest (TT). De Huiszwaluw is in het voorjaar doortrekker in vrij groot aantal (TT) van begin mei tot begin juni. De eerste en laatste waarnemingen zijn resp. 21-4-68 (A. 1968-3) en 7-6-27 (GAB). Evenals de andere zwaluwsoorten gaan voorjaarstrekkers vrijwel uitsluitend langs de zeereep.

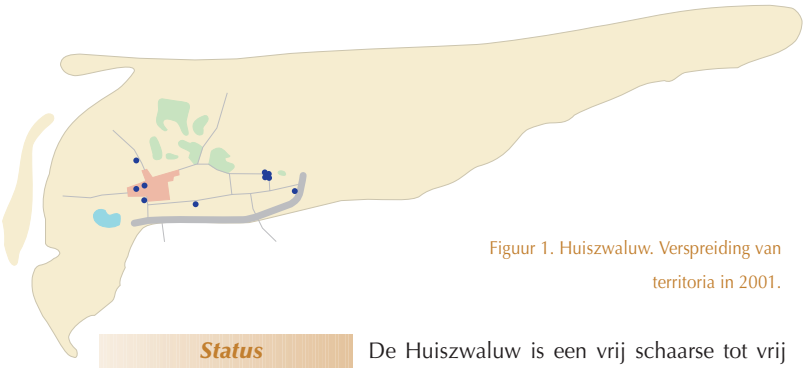

Figuur 1. Huiszwaluw. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Rode Lijst

Broedvogelinventarisaties 2001-2003

2001: 68 broedparen
2002: 24 broedparen
2003: 87 broedparen

De Huiszwaluw is een vrij schaarse tot vrij talrijke broedvogel van de bebouwing in de Banckspolder en het dorp.
In het voorjaar is de Huiszwaluw doortrekker in onbekend aantal. De vroegste datum is 12 april 1974. Op 10 mei 2001 werden 30 Huiszwaluwen bij het Willemsduin gezien. In verschillende jaren werd eind mei 'sterke trek' gemeld.
Uit het najaar zijn slechts enkele waarnemingen bekend die op trek wijzen. Op 17 augustus 2002 werden 10 vogels op de Nieuwe Steiger gezien. Op 20 oktober 2002 werd een vogel bij het Willemsduin waargenomen. De laatste datum is 26 oktober 1975.

Ontwikkeling

De Huiszwaluw werd vanaf het begin van de 20ste eeuw als broedvogel opgegeven. Eind jaren 1960 waren er 20-30 broedparen en in 1970 zelfs 110 (Mooser 1973). Dit aantal is daarna nooit meer gehaald. In 1973 broedden er 64 paar en in 1978 66. Het broedvogelbestand liep daarna terug tot 40 in 1986 en zelfs 29 in 1992. Dit wil niet zeggen dat er zeker sprake is van een regelmatige afname. Zowel de inventarisaties 2001-2003 als de tellingen van de Kooiboerderij laten zien dat de aantallen van het ene jaar op het andere sterk kunnen flucteren. Zo waren er aan de gebouwen van de Kooiboerderij in 2000 36 bewoonde nesten, in 2001 50 en in 2002 slechts 12, maar in 2003 35 (figuur 2). Opvallend is ook dat tijdens de hoogtijdagen in de jaren 1970 er geen Huiszwaluwen bij de Kooiboerderij broedden. Dat gebeurde pas regelmatig vanaf 1992. Tegenwoordig heeft de soort daar haar bolwerk. In het dorp broedden in 1984 21 paar en in 1985 27. In 2003 ging het om slechts 15 broedparen.
In Nederland als geheel is de Huiszwaluw sinds eind jaren 1960 sterk achteruit gegaan, waarbij een verslechterde voedselsituatie als gevolg van landbouwkundige ontwikkelingen mogelijk de belangrijkste oorzaak is (SOVON 2002). In Noord-Nederland is sinds 1990 sprake van een toename (SOVON 2002). Op Schiermonnikoog lijkt er meer sprake van fluctuaties dan van een duidelijke toe- of afname.

Figuur 2. Huiszwaluw. Aantal broedparen bij de Kooiboerderij in 1971-2003.

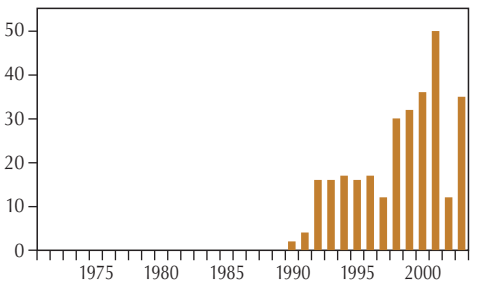

Grote Pieper

Anthus richardi

Fr: Greate Piper
D: Spornpieper
E: Richard's Pipit
F: Pipit de Richard

Mooser 1973 Er zijn acht waarnemingen bekend: 29-8-60 1 ex. in de Westerkwelder; 7-9-68 1 ex. in de Kooiduinen (J.den Held); 9-9-68 1 ex. op de Willemsduinen (J. den Held); 22-9-67 2 ex. bij de Vierde Slenk en 1 ex. bij het laatste Willemsduin (J.den Held); 23-9-67 10 ex. op het hele eiland (J.den Held); 25-9-67 4 ex. op het laatste Willemsduin (J.den Held); 26-9-67 1 ex. op de Nieuwe Pier (J.den Held); 9-10-70 2 ex. langs de Reddingsweg (E.R.Osieck).

Status

Onregelmatige doortrekker

Beoordeelsoort CDNA tot en met 1988.

De Grote Pieper is doortrekker in zeer klein aantal in het najaar van half september tot begin november. Verreweg de meeste waarnemingen komen uit oktober. De vroegste en laatste datum zijn 16 september 1988 en 7 november 1995.
Er zijn zeven waarnemingen uit het voorjaar: 10 mei 1974, 22 maart 1975, 15 mei 1983, 22 maart 1995, 4 mei 1995, 28 april 2000 en 28 april 2001. Er is één melding uit de wintermaanden: 9 februari 1975.
Er worden steeds enkelingen gezien. Een uitzondering is de waarneming op 28 september 1992 van vijf vogels.

Ontwikkeling

Vrijwel alle waarnemingen zijn vanaf eind jaren 1970. Er zijn echter slechts twee waarnemingen van na 2000 beschikbaar.

Duinpieper

Anthus campestris

Fr: Sânpiper
D: Brachpieper
E: Tawny Pipit
F: Pipit rousseline

Mooser 1973 Er zijn zes waarnemingen bekend: 20-9-32 1 ex. op het kampterrein (G.J.Makkink); 25-3-67 1 ex. zingend in het binnenduin (E.C.Smith); 27-4-62 1 ex. in de Willemsduinen (GLO); tussen 25 – 30-4-62 2 ex. bij het dorp (med. J.Veen); 6-5-67 2 ex. (B.v.d.Veen); 8-6-66 1 ex. (L.W.v.d.Kuyp).

Status

Onregelmatige doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

De Duinpieper is een schaarse, onregelmatige doortrekker in zeer klein aantal. Nederland vormt, met Denemarken en Zuid-Zweden, de karig bezette noordwestrand van het Europese verspreidingsgebied (SOVON 2002). In totaal zijn ruim 30 waarnemingen bekend. De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 21 april 1993 en 25 juni 1980, in het najaar 24 augustus 1980 en 7 november 1986. Najaarswaarnemingen zijn wat talrijker dan voorjaarswaarnemingen. De aantallen lopen uiteen van één tot drie exemplaren. In de meeste jaren zijn er slechts één of twee waarnemingen. Alleen in 1992, 1993 en 1995 waren dat er respectievelijk vijf, vijf en vier.

Ontwikkeling

Het lijkt erop dat de Duinpieper na 1996 schaarser is geworden. Na dat jaar zijn slechts twee waarnemingen bekend: 13 september 2001 en 7 september 2002.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:05 Pagina 329

Boompieper

Anthus trivialis

Fr: Beampiper
D: Baumpieper
E: Tree Pipit
F: Pipit des arbres

Mooser 1973 Zeer schaarse, waarschijnlijk onregelmatige broedvogel van de bossen. Tegen het eind van de dertiger jaren wordt voor het eerst melding gemaakt van broeden (DUYFJES, 1938). De Boompieper was in 1955 broedvogel van het dennenbos en de eendenkooi (LJD). In 1964 hebben waarschijnlijk enkele paren en in 1967 heeft zeker 1 paar gebroed: op 4-6 werden ouden met jongen gezien (JCK). In juni 1969 werd een zingend ex. aangetroffen bij de Berkenplas (AJB), evenals op 19-7-70 in de Tweede Dennen (J.Bergshoeff), zodat de soort mogelijk ook in die jaren gebroed heeft. Waldeck geeft voor de jaren 1967-1970 4-5 paren op, hetgeen zeer waarschijnlijk aan de hoge kant is. Het is niet altijd duidelijk of de mei-vogels doortrekkers dan wel broedvogels zijn.

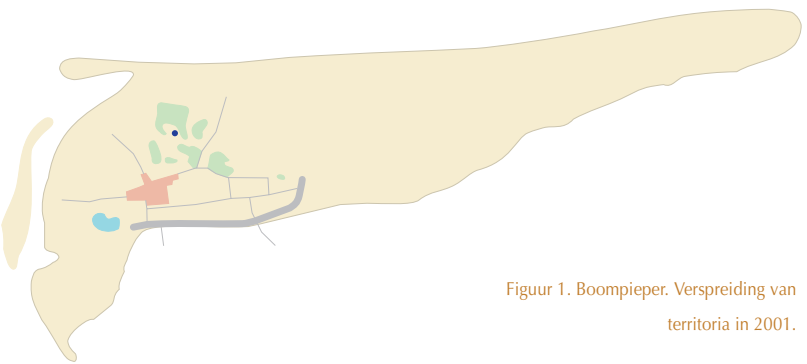

Figuur 1. Boompieper. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Onregelmatige broedvogel.
Jaarlijkse doortrekker

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 1 territorium
2002: geen
2003: ten minste 2 territoria

De Boompieper is een zeer schaarse, onregelmatige broedvogel. In 2001 werd één territorium vastgesteld ten noordwesten van de Berkenplas. In 2002 werd geen territorium gevonden. In 2003 waren zeker twee territoria bezet, waarvan één ten zuiden van Vredenhof en één ten noordwesten van de Berkenplas. Het laatste mannetje leek ongepaard omdat het een paar maal in het seizoen zijn zangpost met circa 500 meter verplaatste.
De Boompieper is een regelmatige doortrekker in klein aantal in voor- en najaar. De eerste datum in het voorjaar is 25 maart 1971, de laatste datum in het najaar 14 oktober 1978.

Ontwikkeling

De Boompieper werd tegen het einde van de jaren 1930 voor het eerst broedend aangetroffen (Mooser 1973). Ook in 1971-2000 is de soort altijd een zeer schaarse, niet jaarlijkse broedvogel geweest van het gebied tussen de Badweg en de Prins Bernhardweg met één of twee broedparen. In 1983 werden zelfs vijf paar voor het hele eiland genoemd en in 1986 was sprake van drie broedparen in het duingebied bij de Eerste en Tweede Dennen. Voor vroegere jaren is de Eendenkooi nog als broedgebied genoemd. Bij de inventarisaties van 1992 werd de Boompieper daarentegen niet als broedvogel vastgesteld.
Tijdens de trek variëren de dagelijkse aantallen van enkele exemplaren tot enkele tientallen. Het maximumaantal ligt op 125 in verschillende groepjes overtrekkende vogels op 25 april 1987.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:05 Pagina 330

Graspieper

Anthus pratensis

Fr: Piipljurk
D: Wiesenpieper
E: Meadow Pipit
Fr: Pipit farlouse

Mooser 1973 Zeer talrijke broedvogel van ruige begroeiingen over vrijwel het gehele eiland, waarbij de soort relatief dicht broedt voorbij de Kobbeduinen naar het oosten. De Graspieper is schaars in de Banckspolder. Ze was reeds in het begin van deze eeuw een algemene broedvogel (LEEGE, 1907). Er zijn geen aantallen bekend, maar ze wordt in alle verslagen genoemd, zodat de Graspieper waarschijnlijk steeds een algemene broedvogel is geweest. Volgens Draayer was de soort in 1967 talrijker dan de Veldleeuwerik. Er broedden in dat jaar naar schatting 450 paren.
De Graspieper is doortrekker in vrij groot aantal (TT) van begin aug. tot eind okt. en van mrt. tot april. Ze is overwinteraar in zeer klein tot klein aantal.

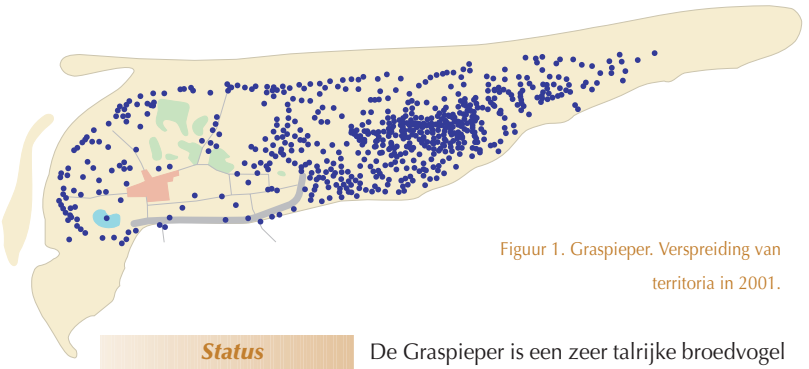

Figuur 1. Graspieper. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Rode Lijst

De Graspieper is een zeer talrijke broedvogel met een voorkeur voor de duinen en de kwelders met een nadruk op de oostelijke helft van het eiland en het westelijke duingebied.
De Graspieper is een talrijke doortrekker van maart tot in mei en vanaf half augustus tot in november. Een paar honderd exemplaren per dag, met name in oktober, is niet ongewoon. Zo werden als maximum op 14 oktober 1978 1500 vogels gemeld in de Oosterkwelder.
De Graspieper overwintert in klein tot zeer klein aantal (maximum 35). Het aantal is mede afhankelijk van de winter, want een strenge winter doet de Graspieper nagenoeg uit Nederland verdwijnen (SOVON 1987).

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 521 territoria
2002/2003: 529 territoria

Ontwikkeling

De Graspieper is sinds het begin van de 20ste eeuw een algemene broedvogel op Schiermonnikoog (Mooser 1973). Vanaf eind jaren 1970 ligt het aantal geschatte broedparen tussen 450 en 620, zoals 582 in 1973 en 617 in 1978. Alleen in 1986 werden slechts 351 paar gemeld, waarschijnlijk nog een gevolg van de winter van 1984/1985, toen ook de Zuid-Europese overwinteringsgebieden door streng winterweer werden getroffen (SOVON 2002). De gevoelige afname van de Graspieper in de afgelopen decennia in Nederland (SOVON 2002) geldt in ieder geval niet voor Schiermonnikoog als geheel.
In de Banckspolder is de soort wel zeer schaars. Veel van de moderne graslanden hebben de Graspieper weinig meer te bieden. Een grasmat met veel pollen en bulten is veel aantrekkelijker voor de soort dan een egale raaigrassteppe (SOVON 2002). Op een intensief geïnventariseerd stuk land rond de Kooiboerderij komt de soort vanaf 1986 dan ook niet meer voor, terwijl in de periode 1970-1985 daar vrijwel altijd één tot twee paar aanwezig waren.

Roodkeelpieper

Anthus cervinus

Fr: Readkielpiper
D: Rotkehlpieper
E: Red-throated Pipit
F: Pipit à gorge rousse

Mooser 1973 Er is één melding welke door de CNA als onzekere waarneming wordt aangegeven: Op 25-8-67 determineerde Voous een ex. op geluid.

Status
Onregelmatige doortrekker

Beoordeelsoort CDNA
tot en met 1991

Waarnemingen van Roodkeelpiepers hebben meestal betrekking op overvliegende exemplaren die aan de hand van hun roep worden gedetermineerd. Vanaf de jaren 1980 raakten steeds meer vogelaars vertrouwd met de karakteristieke roep, hetgeen resulteerde in een toenemend aantal waarnemingen in Nederland. Op Schiermonnikoog is tot en met 1991 slechts één waarneming bekend, op 15 mei 1977. Uit de periode 1992-2003 zijn 17 waarnemingen bekend. Inclusief de waarneming in 1977 gaat het in totaal om acht voorjaarswaarnemingen (vroegste datum 22 april 1995, laatste datum 22 mei 1992) en negen najaarswaarnemingen (vroegste datum 8 september 1995, laatste datum 21 oktober 1993).
De Roodkeelpieper broedt in Noord-Europa en Noord-Azië.

Oeverpieper

Anthus petrosus

Fr: Strânpiper
D: Strandpieper
E: Rock Pipit
F: Pipit maritime

Mooser 1973 Doortrekker en overwinteraar in klein aantal van eind sept. tot begin april. De vroegste herfstwaarneming is op 19-9-68 (Vgl. 16: 673) en de laatste voorjaarswaarneming op 19-4-63 (VWG/NJN).

Status
Jaarlijkse doortrekker en wintergast

De Oeverpieper is een jaarlijkse doortrekker en wintergast, soms in vrij groot aantal. Het maximum is 350 exemplaren in de Oosterkwelder op 14 oktober 1978. De vroegste najaarsdatum is 21 augustus 1973, de laatste voorjaarsdatum 10 mei 1973. In 1978 overzomerde één exemplaar bij de Derde Slenk, waar de vogel aanwezig was van 8 mei tot zeker eind augustus.
De Oeverpieper wordt vooral waargenomen in de Oosterkwelder, in de Banckspolder en langs de waddijk.

Waterpieper

Anthus spinoletta

Fr: Wetterpiper
D: Bergpieper
E: Water Pipit
F: Pipit spioncelle

Mooser 1973 Er zijn twee vondsten bekend: 27-9-33 1 dood ♂ onder de vuurtoren (Ard. 28: 78) en 26-3-34 1 dood ♂ onder de vuurtoren (Ard. 28: 78).

Status
Onregelmatige doortrekker

De Waterpieper is een zeer schaarse gast op Schiermonnikoog met in totaal nog geen 20 waarnemingen. De waarnemingen stammen in het voorjaar uit maart (5) en april (5) en in het najaar uit

september (4) en oktober (5). De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 9 maart 1981 en 20 april 1973, in het najaar 26 september 1978 en 26 september 1990, en 29 oktober 1977. Meestal worden één tot vier exemplaren waargenomen maar op 19 maart 1978 waren 16 exemplaren aanwezig in de Banckspolder.
Naast de Banckspolder, waar de soort het meest wordt gezien, zijn er ook waarnemingen van de kwelder en de Strandvlakte.

Engelse Kwikstaart

Motacilla flavissima

Fr: Gielkopboumantsje
D: Englische Schafstelze
E: Yellow Wagtail
F: Bergeronnette flavéole

Mooser 1973 Voor de jaren 1967-1970 maakt Waldeck melding van een ♀ en ♂ in de meest westelijke hoek van de Banckspolder en noemt de soort een waarschijnlijke broedvogel. Buiten deze gegevens zijn slechts enkele waarnemingen bekend: 30-4-68 7 ex. (KW, CNA); 8, 9, 10-5-69 resp. 2, 1 en 5 ex. in de Banckspolder (AJB).

Status

Onregelmatige doortrekker

Rode Lijst

De Engelse Kwikstaart is een schaarse, onregelmatige doortrekker waarvan op Schiermonnikoog alleen voorjaarswaarnemingen bekend zijn. De vroegste datum is 23 april 1983 en 23 april 1987, de laatste 2 juni 1973. Alleen in 1974 was sprake van een mogelijk broedgeval maar nadere gegevens ontbreken. Bovendien viel deze waarneming midden in de trektijd zodat dit vermoeden nogal speculatief is. Verder broeden Engelse Kwikstaarten vooral in bollenvelden en akkerbouwgebieden (SOVON 2002) die op Schiermonnikoog niet voorkomen. De aantallen zijn altijd laag, meestal één of enkele met een maximum van 20 exemplaren op 24 april 1983. Bijna alle waarnemingen stammen uit de Banckspolder, een enkele van de Westerplas of de kwelder. Na 1993 zijn maar vier waarnemingen van het eiland bekend: 12 mei 2001, 7 mei en 9 mei 2002 en 2 mei 2003. Mogelijk komt de soort vaker voor maar wordt deze niet als aparte soort herkend en/of doorgegeven.

Gele Kwikstaart

Motacilla flava

Fr: Giel Boumantsje
D: Schafstelze
E: Blue-headed Wagtail
F: Bergeronnette printanière

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de Banckspolder. LEEGE (1907) noemt de soort een zeer algemene broedvogel, zodat ze toen waarschijnlijk talrijker voorkwam dan de Witte Kwikstaart. Thans is dit stellig niet meer het geval. Brouwer noemt de Gele Kwikstaart broedvogel voor 1926 en 1927. Van Dobben, Resoort, Haverschmidt en Draayer doen dat eveneens voor de jaren 1939, 1947, 1950 en 1955. In 1964 broedden er in elk geval 3 paren in de polder (HAF) en in 1967 zeker 3 paren. Draayer en Glerum vragen zich in 1970 af of de soort nog wel broedvogel is.
De Gele Kwikstaart is doortrekker in klein aantal van begin aug. tot begin okt. en van eind mrt. tot begin mei. Op 23-5-55 werd 1 ex. bij het laatste Willemsduin gezien, hetgeen mogelijk op trek wijst (S.Braaksma). De vroegste voorjaarsdatum is 24-3-63 (TT) en de laatste herfstdatum 16-10-32 (G.F.Makkink).

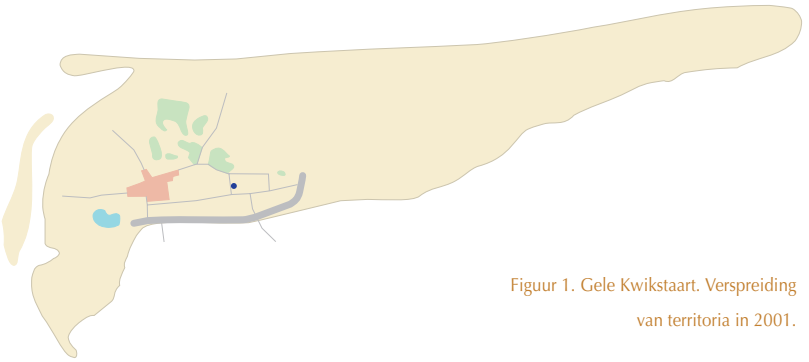

Figuur 1. Gele Kwikstaart. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Onregelmatige broedvogel.

Jaarlijkse doortrekker

Rode Lijst

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 1 territorium

2002: geen

2003: geen

De Gele Kwikstaart is de laatste jaren een uiterst zeldzame, onregelmatige broedvogel. Alleen in 2001 werd één broedpaar gemeld in het oostelijke deel van de Banckspolder.

De soort trekt in sommige jaren in het voorjaar vrij talrijk door van begin maart tot begin juni, in het najaar vanaf augustus tot half oktober. De vroegste datum in het voorjaar is 8 maart 1982, de laatste in het najaar 29 oktober 1983.

Ontwikkeling

In het begin van de 20ste eeuw was de Gele Kwikstaart een zeer algemene broedvogel. Sindsdien is de soort steeds genoemd als broedvogel maar aantalsopgaven ontbreken tot 1964, toen er minimaal drie paar hebben gebroed (Mooser 1973). In 1978 werden 10 paar gemeld, waarvan zes in de Banckspolder, twee bij de Westerplas, één in de Beweide Kwelder en één in de Oosterkwelder. Dit is echter een uitzondering, want in 1973, 1981, 1982, 1984 en 1985 broedde er slechts één paar. In 1983 en 1986 bleef het aantal op vijf paar steken, waarvan twee in de Banckspolder, één bij de Westerplas, één in de Oosterkwelder en één in de Strandvlakte (Bakker 1987). In 1997 werd nog een broedpaar gemeld bij de Westerplas. De Gele Kwikstaart verblijft tegenwoordig vrijwel uitsluitend op akkers. Zo broedde bijvoorbeeld in de provincie Groningen in 1998 97.5% op akkers en slechts 2.5% in graslanden. De Gele Kwikstaart ontbreekt tegenwoordig over het hele land in de meeste graslanden of is daar schaars (SOVON 2002). De vanaf ongeveer 1988 ingerichte maïsvelden in de polder op Schiermonnikoog bieden blijkbaar als bouwland geen alternatief.

Noordse Kwikstaart

Motacilla thunbergi

Fr: Noardsk Boumantsje
D: Nordliche Schafstelze
E: Grey-headed Wagtail
F: Bergeronnette scandinave

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein tot klein aantal in mei. Het gaat meestal om enkele ex. Op 9-5-70 zag Waldeck echter 20 ex. in de Johannespolder.

Status

Onregelmatige doortrekker

De Noordse Kwikstaart trekt in het voorjaar in zeer klein tot vrij groot aantal door van eind april tot begin juni. De waargenomen aantallen variëren van één tot enkele honderden exemplaren. Op 12 mei 2001 werden op het hele eiland bijvoorbeeld 300 vogels geteld en tot 14 mei werd gemeld dat ze 'overal' aanwezig waren. De soort wordt echter niet elk jaar gerapporteerd. De vroegste voorjaarsdatum is 27 april 1984, de laatste 6 juni 1970.

Er zijn slechts twee najaarswaarnemingen: 28 augustus 2000 en 3 september 1972. Het ligt voor de hand dat de soort ook dan geregeld doortrekt maar niet wordt herkend omdat de determinatie dan veel moeilijker is. De Noordse Kwikstaart wordt geregeld aangetroffen tussen Gele of Witte Kwikstaarten. De meeste waarnemingen stammen uit de Banckspolder, uit het gebied rond de Westerplas en van de Oosterkwelder.

Grote Gele Kwikstaart

Motacilla cinerea

Fr: Winterboumantsje
D: Gebirgstelze
E: Grey Wagtail
F: Bergeronnette des ruisseaux

Mooser 1973 Er zijn vier waarnemingen bekend: 19-8-54 2 ex. ten oosten van de Badweg bij de IJsbaan (JT); 13-10-70 2 ex. bij de Berkenplas (E.R.Osieck, J.B.Buker); 31-3-70 1 ex. bij de stuifdijk (A. 1970-5); 15-5-70 1 ex. bij de kooiboerderij (TT).

Status

Onregelmatige doortrekker

De Grote Gele Kwikstaart is doortrekker in zeer klein aantal, in het voorjaar in de tweede helft van maart en in het najaar van eind augustus tot eind oktober.

De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 12 maart (1980 en 1993) en 28 maart 2001, in het najaar 21 augustus 1973 en 3 november 2002. Het maximumaantal is 10 op 15 oktober 2003.

Een flink deel (21) van de waarnemingen vanaf 1994 betreft vangsten. Daarvan komen er 10 uit 2002, een jaar waarin ook elders in Nederland opvallend meer Grote Gele Kwikstaarten werden gevangen dan in andere jaren.

Buiten deze datumgrenzen zijn nog zes waarnemingen bekend:

10 juni 1974	Eendenkooi, ringvangst
5 mei 1975	Nieuwe Steiger
3 december 1983	Banckspolder
12 april 1998	Westerplas
29 juni 1998	Banckspolder
26 april 2001	Banckspolder

Ontwikkeling

De Grote Gele Kwikstaart wordt geleidelijk vaker gezien. Zeker driekwart van de waarnemingen komt uit de periode na 1990.

Witte Kwikstaart

Motacilla alba

Fr: Boumantsje
D: Bachstelze
E: White Wagtail
F: Bergeronnette grise

Mooser 1973 Schaarse broedvogel, voornamelijk langs de gehele zeereep en bij de bebouwingen. De Witte Kwikstaart was in het begin van deze eeuw in elk geval broedvogel (LEEGE, 1907). Ook HAVERSCHMIDT (1942) vermeldt haar als broedvogel. In het midden van deze eeuw wordt ze als niet algemene broedvogel opgegeven (KNNV-rapport, JdJ, LJD). In 1964 was ze algemeen langs de zeereep en schraal begroeide duinen (HAF), terwijl in 1967 naar schatting 25 paren gebroed hebben. Waldeck geeft voor de jaren 1967-1970 10-15 paren voor het gebied tussen het dorp, eendenkooi, bunkers en Badweg. De Witte Kwikstaart is een vrij regelmatige doortrekker in het voor- en najaar en kleine troepjes (TT). Op 9-8-66 wordt hiervan melding gemaakt door de VWG/NJN. Op 16-9-67 telde Nuyen 40 ex. op het Groene Strand. De eerste voorjaarswaarneming is op 28-2-66 (TT) en de laatste herfstwaarneming op 24-11-68 (TT).

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

De Witte Kwikstaart is een vrij schaarse tot vrij talrijke broedvogel die verspreid voorkomt over het hele eiland, met de meeste broedparen op de westelijke helft. Hier is de soort rond het dorp het talrijkst.

De voorjaarstrek loopt van half februari tot in mei en de najaarstrek van september tot ongeveer eind oktober. Het hoogste aantal exemplaren is 50 op het Westerstrand op 6 oktober 1999.

De vroegste voorjaarsdatum is 21 februari (1990 en 1995), de laatste najaarsdatum 24 november 1968 (Mooser 1973). Dit is erg laat want na 1970 ligt de

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:05 Pagina 335

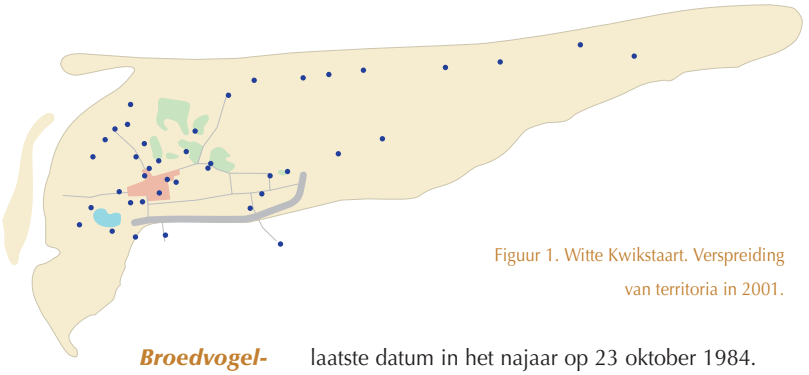

Figuur 1. Witte Kwikstaart. Verspreiding van territoria in 2001.

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 48 territoria

2002/2003: 73 territoria

laatste datum in het najaar op 23 oktober 1984.

Ontwikkeling De Witte Kwikstaart broedde in het begin van de 20ste eeuw al op Schiermonnikoog. Tot het midden van de 20ste eeuw was de soort niet algemeen. In 1967 werd het aantal broedparen op 25 geschat (Mooser 1973). In 1973 broedden er 63 paar, in 1978 92 en in 1986 90. De toename is dus lang zo groot niet als op Texel waar in 1974 53 en in 1987 190 broedparen werden vastgesteld (SOVON 2002). Nemen we de recente aantallen erbij, dan is de Witte Kwikstaart zelfs schaarser geworden op Schiermonnikoog. Indexcijfers laten inderdaad een negatieve ontwikkeling aflezen in de Nederlandse duinen (SOVON 2002). Daarentegen is van toename in agrarisch gebied (SOVON 2002) op het eiland niets te bespeuren. Zo broedden in 1978 nog 16 paar in de Banckspolder, terwijl in 2003 daar nog maar een enkel paar te vinden was.

Rouwkwikstaart

Motacilla yarrellii

Fr: Swart Boumantsje
D: Trauerbachstelze
E: Pied Wagtail
F: Bergeronnette de Yarrell

Mooser 1973 De Rouwkwikstaart heeft misschien in 1939 gebroed. Op 14-6 zag v.Dobben op het strand voor de vuurtoren een ♀ met voer. Het is echter niet bekend to welke ondersoort het ♂ behoorde.
Ze trekt in het voorjaar in zeer klein aantal door van eind febr. tot begin mei. De eerste waarneming is op 22-2-66 (TT) en de laatste op 6-5-70 (KW). Buiten deze periode zijn drie waarnemingen bekend: eind 8-61 2ex. op het strand (Van. 15: 10); 1-6-62 1 ex. in de Banckspolder (J.B.Hulscher); 2-6-69 1 ex. op het Groene Strand (AJB).

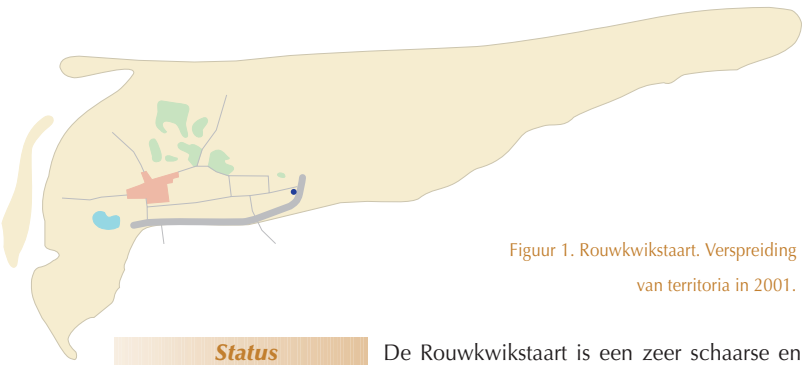

Figuur 1. Rouwkwikstaart. Verspreiding van territoria in 2001.

Status De Rouwkwikstaart is een zeer schaarse en onregelmatige broedvogel.

Incidentele broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

In 2001 heeft één paar gebroed bij de Herdershut.

Op 13 juni werd gezien dat de oudervogels steeds met voer het erf opgingen om de jongen te voeren.
De Rouwkwikstaart trekt vrijwel jaarlijks door in kleine aantallen van februari tot half juni en van eind juli tot in oktober. Najaarswaarnemingen zijn, zoals ook uit de literatuur bekend is (SOVON 1987), aanmerkelijk schaarser dan voorjaarswaarnemingen. De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 12 februari 2003 en 19 juni 1977, in het najaar 1 juli 1995 en 1 november 1996.
Met enige regelmaat worden exemplaren gemeld met hybride kenmerken van Rouwkwikstaart en

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 1 broedpaar

2002: geen

2003: geen

Witte Kwikstaart. Dit kunnen nakomelingen zijn van gemengde paren op het eiland maar ook doortrekkers.

Ontwikkeling Het eerste broedgeval van de Rouwkwikstaart dateert van 1939. Toen werd een vrouwtje met voer waargenomen bij de vuurtoren; de identiteit van het mannetje werd niet vastgesteld (Mooser 1973). In 1978 werden twee (gemengde?) broedparen gemeld. Zeker in 1992 is er sprake van twee gemengde broedparen, die beide minimaal één geslaagd broedsel hadden (Bakker 1995). Ook werd één mengpaar genoemd in de periode 1987-1993.
Als doortrekker wordt de Rouwkwikstaart vrijwel elk jaar waargenomen, zeker in het voorjaar.

Pestvogel

Bombycilla garrulus

Fr: Sidesturt
D: Seidenschwanz
E: Bohemian Waxwing
F: Jaseur boréal

Mooser 1973 Onregelmatige doortrekker die in sommige jaren in zeer klein aantal gezien wordt. Er zijn slechts waarnemingen uit de zestiger jaren bekend. In mei 1965 was ze in klein aantal aanwezig (TT) evenals in 1970. Op 29-10-70 werden ongeveer 50 ex. gezien (med. GG). De vroegste en laatste waarnemingsdata zijn 17-10-65 (TT) en 12-11-63 (Vgl. 12: 230). Er is één winterwaarneming: 20-1-62 (HK).

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

De Pestvogel wordt vanaf 1999 jaarlijks waargenomen in zeer klein tot klein aantal. Ook in de jaren daarvoor is de soort zeer geregeld gezien, hoewel niet elk jaar. Verreweg de meeste waarnemingen stammen uit oktober-januari. Van de periode 1971-2003 zijn uit de maanden februari tot en met april slechts zeven waarnemingen bekend. De vroegste najaarsdatum is 26 september 1990. Dit is vroeg, want meestal arriveren Pestvogels op het eiland pas na half oktober. De laatste voorjaarsdatum is 27 april 1990. Daarnaast heeft in mei 2000 meer dan een week een Pestvogel gebivakkeerd midden in het dorp; deze vogel werd zeker tot en met 13 mei op die plaats waargenomen. Na 1970 is 21 exemplaren op 22 november 1990 het maximum.

Waterspreeuw

Cinclus cinclus

Fr: Wetterlyster
D: Wasseramsel
E: White-throated Dipper
F: Cincle plongeur

Status

Incidentele doortrekker

De Waterspreeuw is alleen waargenomen in de jaren 1972 (oktober), 1973 (oktober), 1974 (oktober-november), 1976 (15 november), 1991 (16 en 24 november), 1998 (10-13 april) en 2001 (7 november). Er zijn ook twee waarnemingen in 1975 en 1983 maar hiervan is niet bekend uit welke periode ze stammen. Tegenover zes najaarswaarnemingen staat dus slechts één voorjaarswaarneming. De IJsbaan is het geliefde stekje voor deze soort. Zeer waarschijnlijk is steeds sprake van de noordelijke ondersoort Zwartbuikwaterspreeuw *C. c. cinclus* zoals ook in een aantal gevallen expliciet door de waarnemers werd aangegeven.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:05 Pagina 337

Winterkoning

Troglodytes troglodytes

Fr: Tomke
D: Zaunkönig
E: Winter Wren
F: Troglodyte mignon

Mooser 1973 Vrij schaarse broedvogel van de bebouwingen, de bossen en eendenkooi. Waarschijnlijk heeft de soort de gehele eeuw op het eiland gebroed. LEEGE (1907) vermeldt dat ze in het dorp tamelijk algemeen was. Daarna wordt in alle broedvogelverslagen van broeden melding gemaakt. In 1967 hebben naar schatting 30 paren gebroed.
De Winterkoning is doortrekker in zeer klein tot klein aantal, voornamelijk in okt. Op 19-11-35 werd 1 dood ex. onder de vuurtoren gevonden (Ard. 28: 77). Over voorjaarstrek is niets bekend. De soort is overwinteraar in zeer klein aantal.

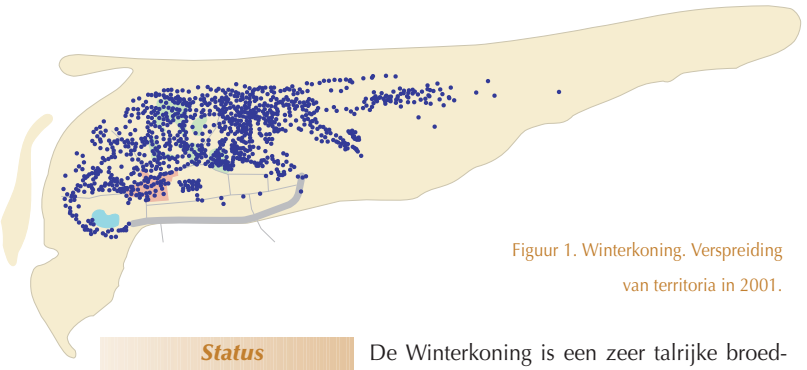

Figuur 1. Winterkoning. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 973 territoria
2002/2003: 766 territoria

De Winterkoning is een zeer talrijke broedvogel. De soort komt echter hoofdzakelijk voor op de noordwestelijke helft van het eiland. Dit is niet zo verwonderlijk omdat enig struikgewas voor de Winterkoning onontbeerlijk is en dit niet te vinden is in de Banckspolder (behalve rond bebouwingen), in de kwelder en op de Balg. Oostelijk van het Eerste Baken in de Kobbeduinen is de soort dan ook tamelijk schaars. Waar de biotoop echter maar even geschikt is, komt de Winterkoning in hoge dichtheden voor.
In het najaar is sprake van enige doortrek. Ook in de winter is de Winterkoning volop aanwezig. Daarbij worden de standvogels van het eiland soms aangevuld met vogels uit het noorden en het oosten, gezien onderstaande terugmelding.
In het Groene Glop geringde Winterkoningen werden teruggemeld elders in Nederland (3). Verder werd in het Groene Glop een vogel teruggevangen die geringd was in Litouwen.

Ontwikkeling

In het begin van de 20ste eeuw werd de Winterkoning in het dorp een tamelijk algemene broedvogel genoemd (Mooser 1973). De soort is aanzienlijk toegenomen op het eiland. De toename is zelfs sterker dan de landelijke trend. Werd in 1967 het aantal broedparen op circa 30 geschat (Mooser 1973), in het nieuwe millennium rukt de soort op naar de 1000! De ontwikkeling verloopt razendsnel. In 1973 was sprake van 78 paar maar in 1986 al van 403. Men mag dus zeker spreken van een spectaculaire toename. Evenals bij de Fitis is ook bij de Winterkoning sprake van een markant verschil in aantallen tussen 2001 en 2002/2003. Dezelfde factoren die bij de Fitis worden genoemd zijn vermoedelijk ook hier van toepassing. Waarschijnlijk zal ook het aantal Winterkoningen dichter bij het hoogst genoemde aantal liggen, al is dit hoogste aantal mogelijk iets overtrokken.
De laatste jaren zijn er geen strenge winters geweest. Dat speelt bij de geconstateerde toename een grote rol want de Winterkoning is daarvoor erg gevoelig. Een afname van 50% is dan heel gebruikelijk. Dat de soort dan zelfs kan uitsterven op (delen van) de Waddeneilanden (SOVON 2002) is voor Schiermonnikoog echter niet gedocumenteerd.

Spotlijster

Mimus polyglottos

Fr: Amerikaanske Spotter
D: Spottdrossel
E: Northern Mockingbird
F: Moqueur polyglotte

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 16-23 oktober 1988 (Kobbeduinen en Berkenplas; Ebels 1991). Dit is tevens het enige geval voor Nederland. De vogel verbleef ten westen van het Eerste Baken en verplaatste zich aan het eind van zijn verblijf naar de Berkenplas, enkele kilometers naar het westen. De Spotlijster broedt in Noord-Amerika.

Heggenmus

Prunella modularis

Fr: Graupiper
D: Heckenbraunelle
E: Dunnock
F: Accenteur mouchet

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van het dorp, de bossen en de begroeide binnenduinen. Het is onduidelijk wanneer de Heggemus als broedvogel op het eiland is gekomen. LEEGE (1907) en HAVERSCHMIDT (1942) vermelden haar niet. DUYFJES (1938) noemt haar echter als broedvogel, maar De Jong en Haverschmidt e.a. noemen haar niet in 1948 en 1950. In 1955 hoorde Draayer in de periode eind mei/begin juni enkele ex. zingen in het dorp en de eendenkooi. In 1964 waren er enkele broedparen in de bossen, hetgeen Hulscher ook voor 1965 meldt. In 1967 werd een nest gevonden en het aantal broedparen op 6 geschat. Waldeck geeft voor de jaren 1967-1970 zelfs minimaal 10 broedparen voor het dorp en de binnenduinen op. Ofschoon dit aantal aan de hoge kant is, blijkt duidelijk dat de Heggemus zich het laatste decennium heeft uitgebreid. Ze is doortrekker in klein aantal (VU), mogelijk vanaf eind aug. tot begin nov. en van mrt. tot eind april. De vroegste voorjaarswaarneming is 13-3-66 (TT) en de laatste najaarswaarneming 6-11-66 (R.H.Drent). De Heggemus is overwinteraar in zeer klein aantal (TT).

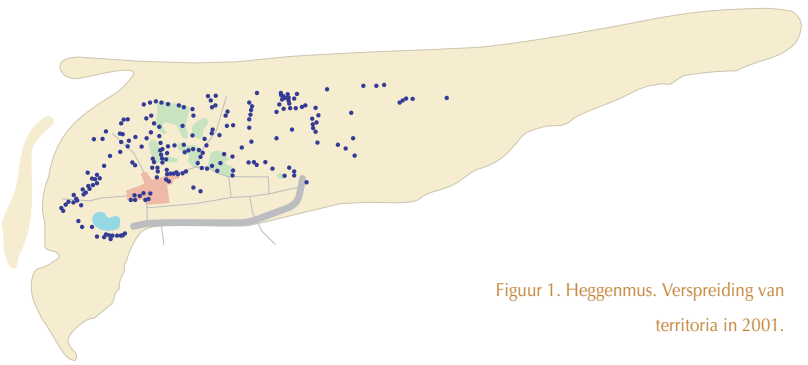

Figuur 1. Heggenmus. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

De Heggenmus is een talrijke broedvogel van voornamelijk het westelijke deel van het eiland. Het zwaartepunt van de broedgevallen ligt tussen de Westerstrandweg en de Prins Bernhardweg en in de Kobbeduinen en Kooiduinen. Opvallend is dat de Heggenmus vaak een zelfde biotoop verkiest als de Winterkoning.

De Heggenmus is doortrekker in klein aantal (figuur 2). Ofschoon de Nederlandse broedvogels standvogel zijn (SOVON 2002), zijn winterwaarnemingen op Schiermonnikoog schaars. De verklaring is waarschijnlijk gelegen in het feit dat waarnemingen van algemene vogels niet of nauwelijks worden doorgegeven.

In het Groene Glop geringde Heggenmussen werden teruggemeld elders in Nederland (2). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren in Duitsland (1) en Noorwegen (1).

Ontwikkeling

De Heggenmus werd al in de jaren 1930 als broedvogel vastgesteld maar heeft mogelijk pas begin jaren 1950 vastere voet aan de grond gekregen (cf. Mooser 1973). Sindsdien

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 210 territoria

2002/2003: 204 territoria

is het aantal langzaam toegenomen, de laatste tijd zelfs aanzienlijk. Eind jaren 1960 werd een schatting van 10 paar nog aan de hoge kant geacht (Mooser 1973), in 1973 werden 53 broedparen gemeld en in 1986 76. Aan het begin van de 21ste eeuw zijn het er al meer dan 200. Dit is opvallend omdat landelijk geen toename is geconstateerd (SOVON 2002). De Heggenmus heeft op het eiland ongetwijfeld geprofiteerd van de toegenomen bebossing.

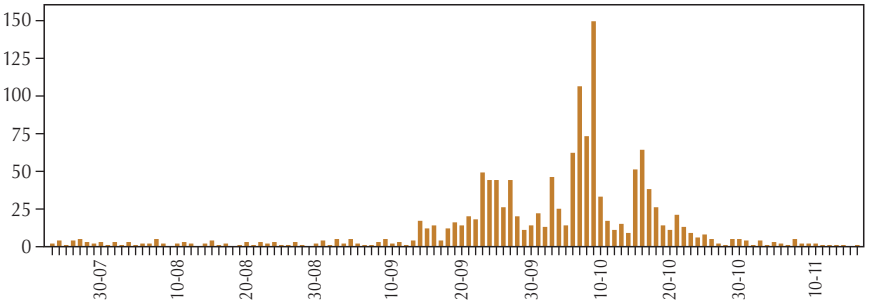

Figuur 2. Heggenmus. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

Roodborst

Erithacus rubecula

Fr: Readboarstke
D: Rotkehlchen
E: European Robin
F: Rougegorge familier

Mooser 1973 Mogelijk incidentele, zeer schaarse broedvogel, waarvan het broeden echter nooit met zekerheid is vastgesteld. In 1948 (JdJ) en in 1955 (LJD) zou de soort gebroed hebben. Waldeck geeft voor de jaren 1967-1970 5-6 paren op. Dit waren waarschijnlijk, althans voor een deel nog doortrekkers. Verder zijn er zes waarnemingen uit de periode van juni tot half aug. bekend, die ten dele misschien reeds betrekking hadden op vroege doortrekkers: 2-6-64 1 ex. in de Eerste Dennen (HAF); 13, 16, 17, 18 en 21-7-67 1 ex. aan de noordzijde van het dorp (S-IV); vanaf 29-7-70 steeds enkele ex. (VWG/NJN); 2-8-69 1 zingend ex. in de Kobbeduinen (VWG/NJN); 4-8-67 1 ex. in de Tweede Dennen (H.Strietman, med. J.v.Dijk); 4-8-69 enkele ex. in het dorp (VWG/NJN).

De Roodborst is doortrekker in vrij groot aantal van eind aug. tot eind nov. en van half mrt. tot begin mei. Ze is overwinteraar in zeer klein aantal.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 78 territoria

2002/2003: 80 territoria

De Roodborst is een vrij talrijke broedvogel van het westelijke deel van het eiland en van de omgeving van de Eendenkooi. Vooral het gebied tussen de Badweg en de Prins Bernhardweg is geliefd, evenals de omgeving van de Reddingsweg. De soort ontbreekt echter in de Westerduinen.

De Roodborst trekt door in forse aantallen van eind juli tot in november. De soort laat meestal twee opvallende doortrekgolven zien en wel in de derde week van september en in midden oktober (figuur 2). Door het Vogelringstation worden dan soms tientallen Roodborsten per dag gevangen.

De soort is wintergast in klein aantal.

In het Groene Glop geringde Roodborsten werden teruggemeld elders in Nederland (4) en in België (7), Duitsland (3), Frankrijk (5), Groot-Brittannië (2), Marokko (1), Noorwegen (2), Spanje (1) en Zweden (1). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren in België (1), Denemarken (1), Duitsland (1), Noorwegen (5) en Zweden (1).

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:05 Pagina 340

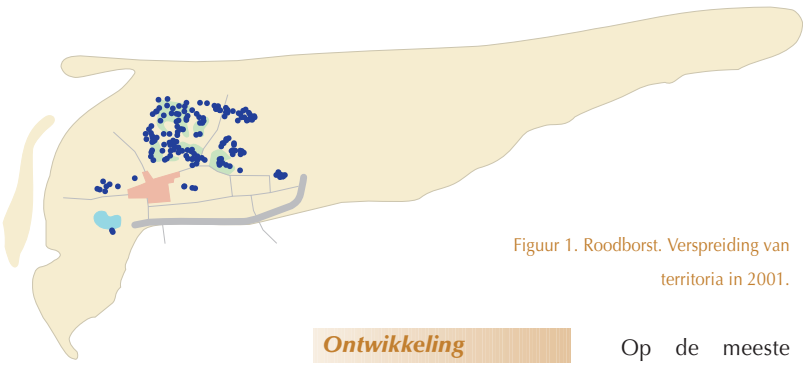

Figuur 1. Roodborst. Verspreiding van territoria in 2001.

Ontwikkeling Op de meeste Waddeneilanden vestigde de Roodborst zich als broedvogel pas rond het midden van de 20ste eeuw (SOVON 2002). De Roodborst werd op Schiermonnikoog voor het eerst broedend vastgesteld in 1948. Tot het eind van de jaren 1960 bleef de soort een zeer schaarse en onregelmatige broedvogel. In 1967-1970 werd de stand op vijf tot zes paar geschat (Mooser 1973). In 1973 waren er vier tot vijf paar, in 1978 30 en in 1986 49. Thans ligt het aantal al boven de 75. Deze ontwikkeling is echter niet uitzonderlijk, want de langetermijntrends in de Nederlandse duinen, loofbossen en het agrarisch gebied laten al vanaf de jaren 1970 of eerder een voortdurende toename zien, af en toe onderbroken door strenge winters (SOVON 2002).

Figuur 2. Roodborst. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

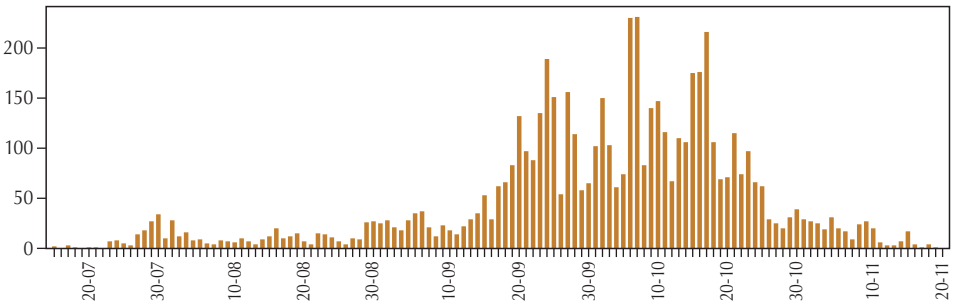

Noordse Nachtegaal

Luscinia luscinia

Fr: Noardske Geal
D: Sprosser
E: Thrush Nightingale
F: Rossignol progné

Status Er zijn drie waarnemingen: 28 september 1987 (Groene Glop, ringvangst), 28-29 mei 1996 (Berkenplas, zingend mannetje) en 6-12 juni 1996 (mogelijk aanwezig vanaf 25 mei) (Westerplas, zingend mannetje).

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

De Noordse Nachtegaal broedt van Zuid-Scandinavië, Denemarken en Noord-Duitsland oostelijk tot in Siberië.

Nachtegaal

Luscinia megarhynchos

Fr: Geal
D: Nachtigall
E: Common Nightingale
F: Rossignol philomèle

Mooser 1973 Zeer schaarse, onregelmatige broedvogel, waarvan met zekerheid slechts twee gevallen bekend zijn. In 1953 was er één broedgeval bij de melkfabriek in het dorp (med. LJD) en in 1957 1 broedgeval (JdJ, med.

A.Timmerman en S.Braaksma). Uit de jaren 1934 (GAB), 1955 (LJD), 1965 (J.B.Hulscher), 1966, 1967 (JCK) en 1969 (med. LJD en AJB) zijn in de periode van eind mei/begin juni op verschillende plaatsen af en toe zingende vogels waargenomen in de Kobbeduinen en het dorp. Misschien hebben deze waarnemingen ten dele betrekking op broedvogels gehad. In de periode van 1-18 juni 1970 hoorde Draayer regelmatig een vogel zingen bij de Eerste Dennen, zodat hij, evenals Nieuwenhuis, een broedvogel veronderstelde.
Over trek is niets bekend; er zijn drie aug.-waarnemingen bekend: 6-8-70 1 ex. in de eendenkooi (CSR); 17-8-63 1 ex. in de Kobbeduinen (CSR); 21-8-59 1 ex. in de Kobbeduinen.

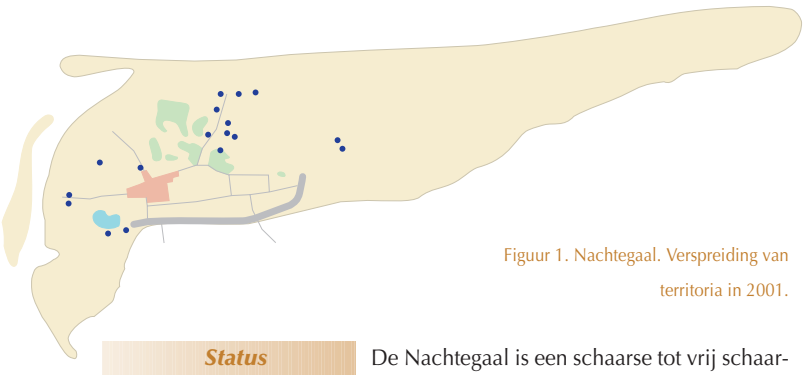

Figuur 1. Nachtegaal. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel

Rode Lijst

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 18 territoria

2002/2003: 32 territoria

De Nachtegaal is een schaarse tot vrij schaarse broedvogel. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in de duinen ten noordoosten en noordwesten van het dorp, aan de westzijde van de Westerplas en tussen de Prins Bernhardweg en de Reddingsweg. De Eendenkooi, in het verleden nog wel als broedplaats genoemd, is dat tegenwoordig niet meer.
De vroegste voorjaarsdatum is 22 april 1994. De laatste najaarsdatum betreft een waarneming op 17 oktober 1985 en een vangst op 17 oktober 1994. Doortrek vindt vrijwel niet plaats omdat de Nachtegaal in Nederland ongeveer de noordwestgrens van het verspreidingsgebied bereikt (SOVON 2002).

Ontwikkeling De Nachtegaal is in 1934 voor het eerst mogelijk broedend aangetroffen. In 1953 werd het eerste zekere broedgeval gemeld. Tot eind jaren 1960 bleef de soort een schaarse, onregelmatige broedvogel (Mooser 1973). Recent is de Nachtegaal een in aantallen toenemende broedvogel. In 1973 was er geen broedgeval maar in 1978 werden acht paar vastgesteld, in 1984 11 paar en in 1986 15. Daarna volgde in 1992 een dieptepunt met slechts drie paar maar in 1998-2000 werden respectievelijk 12, 11 en 17 territoria vastgesteld. In 2002-2003 lag het aantal al boven de 30 paar. Nu de duinen 'vol' lijken te zitten (SOVON 2002) is het afwachten of ook op Schiermonnikoog de Nachtegaal zich op andere plekken, zoals bungalowpark De Monnik en het dorp, zal laten horen. Overigens is er in het verleden in ieder geval in 1953 al een broedgeval in het dorp geweest

Blauwborst

Luscinia svecica

Fr: Blauboarstke
D: Blaukehlchen
E: Bluethroat
F: Gorgebleue à miroir

Mooser 1973 Er zijn elf waarnemingen bekend. Hiervan hebben er vier betrekking op de subspecies *svecica* (Roodgesterde Blauwborst): 21-8-66 1 ringvangst (K.H.Voous); 4-5-67 1 ex. (Lim 42: 69); 9-5-70 1 ex. (KW); 10-5-12 1 ex. bij het dorp (DLN 17: 47). Van de zeven andere waarnemingen is geen verdere aanduiding te geven: 26-8-68 1 ringvangst (LB); 29-8-63 1 ex. op het laatste Willemsduin (Vgl. 11: 212); 29-8-69 1 ex. bij de Herdershut (AJB); 7-9-61 1 ex. op de Oosterkwelder (D.Bakker); 7-9-68 2 ex. gevangen en geringd (J.A.Smits, med. VT); 9-9-68 op verschillende plaatsen enkele ex. (J.denHeld); 12-9-68 1 ex. (P.Meeth, med. CNA).

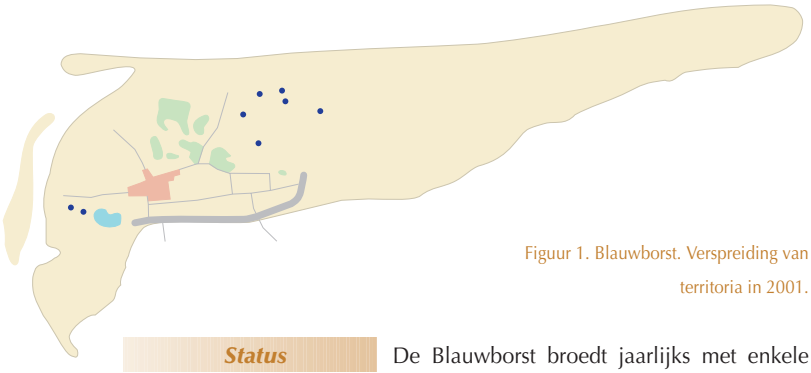

Figuur 1. Blauwborst. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker?

EU-Vogelrichtlijn

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 8 territoria

2002: ten minste 4 territoria

2003: 3 territoria

De Blauwborst broedt jaarlijks met enkele paren op het eiland. De territoria bevinden zich bij de Westerplas, in de Binnenkwelder en in het westelijke deel van de Strandvlakte. In 2001 werden zelfs acht paar gemeld, waarvan twee bij de Westerplas, twee ten oosten van de Reddingsweg en vier in de Strandvlakte. De jaren daarna leek de stand weer wat in te zakken. In 2003 werden alleen twee territoria in de Westerplas gemeld en één in de Binnenkwelder. Op de laatste plaats werd een paar gezien met jongen.
Over trek is weinig bekend.

De vroegste waarnemingsdatum in het voorjaar is 17 april 2002, de laatste in het najaar 21 september 1999. Er is één, zeer late, waarneming op 31 oktober 1995.

Ontwikkeling Pas in 1986 werd het eerste mogelijke broedgeval van de Blauwborst gemeld in de zuidoosthoek van de Westerplas in rietwilgstruweel (Bakker 1987). In 1992 broedden zeker twee paar, waarvan één bij de Westerplas. In 1996 werd één paar gemeld bij de Westerplas, evenals in 1997. Ook in 1999 en 2000 werd ten minste één broedpaar vastgesteld, respectievelijk in de kwelder en bij de Westerplas.

Bovenstaande gegevens hebben betrekking op de Witsterblauwborst *L. s. cyanecula*. De Scandinavische ondersoort Roodsterblauwborst *L. s. svecica* is op Schiermonnikoog dwaalgast, met drie waarnemingen, alle van mannetjes in mei: 14 mei 1977, 27 mei 1980 en 9 mei 2002 (zingend). Waarnemingen van deze ondersoort worden door de CDNA beoordeeld.

Blauwstaart

Tarsiger cyanurus

Fr: Blausturtsje
D: Blauschwanz
E: Red-flanked Bluetail
F: Rossignol à flancs roux

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 5 november 2001 (Groene Glop, ringvangst van eerstejaars vrouwtje; Majoor & Bouwmeester 2003; foto's: Dutch Birding 24: 63; 339, 2002).

De Blauwstaart broedt van Finland oostelijk tot in Japan.

Zwarte Roodstaart

Phoenicurus ochruros

Fr: Swart Readsturtsje
D: Hausrotschwanz
E: Black Redstart
F: Rougequeue noir

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein aantal van eind juli tot half okt. en van eind mrt. tot half mei. De vroegste en laatste herfstwaarnemingen zijn resp. 18-7-67 (CSR) en 22-1-68 (C.P.Sikkema). De uiterste data in het voorjaar zijn 26-3-69 (GG) en 19-5-66 (TT). In 1965 verbleef er de gehele juli-maand 1 ex. bij de kooiboerderij (TT).

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:05 Pagina 343

Status

Onregelmatige broedvogel.
Jaarlijkse doortrekker

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: geen
2002: geen
2003: 3 territoria

De Zwarte Roodstaart is een onregelmatige broedvogel in het dorp en bij boerderijen en andere gebouwen in de Banckspolder.
De Zwarte Roodstaart is een regelmatige doortrekker, vooral in het voorjaar. De soort trekt door van eind februari tot begin mei en van juli tot in november. De vroegste voorjaarsdatum is 23 februari 1997, de laatste najaarsdatum betreft een ringvangst op 16 november 2000.
De Scandinavische broedpopulatie is zo klein dat van noemenswaardige doortrek geen sprake zou zijn (SOVON 2002). Dit stemt echter niet overeen met de waarnemingen op het eiland.

Ontwikkeling

In 1971 en 1973 werd de Zwarte Roodstaart voor het eerst als broedvogel gemeld en in 1978 waren er zelfs vijf broedparen. In 1986 werden er drie genoteerd en in 1992 twee. Ook in sommige andere jaren, bijvoorbeeld 1998, heeft de soort mogelijk op het eiland gebroed.
De Zwarte Roodstaart broedt op plaatsen die kunnen dienen als vervanging van de steenachtige en rotsachtige gebieden waar de soort van nature voorkomt. Hoewel deze biotopen in de vorm van industrieterreintjes en dergelijke op Schiermonnikoog eigenlijk alleen maar zijn toegenomen, heeft de soort zich tot nu toe nog niet blijvend gevestigd. Dit valt des te meer op omdat de Zwarte Roodstaart landelijk enorm is toegenomen (SOVON 2002).

Gekraagde Roodstaart

Phoenicurus phoenicurus

Fr: Readsturtsje
D: Gartenrotschwanz
E: Common Redstart
F: Rougequeue à front blanc

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de bossen en het dorp. Mogelijk heeft ze zich in de dertiger jaren gevestigd. In 1935 wordt de Gekraagde Roodstaart voor de eerste maal als broedvogel genoemd (v.Dobben in HAVERSCHMIDT, 1942). In 1947 was er 1 paar in het Berkenbos (WJR). Sinds die tijd is er nauwelijks van enige uitbreiding sprake geweest tot het begin van de zestiger jaren. In 1964 werden 5 broedparen vastgesteld. In 1967 hebben 8 paren op het eiland gebroed, terwijl Waldeck voor de jaren 1967-1970 8-10 broedparen opgeeft.
De Gekraagde Roodstaart is doortrekker in vrij groot aantal van half aug. tot eind okt. en van begin april tot eind mei. Op 9-8-68 was ze al talrijk op het eiland aanwezig (VWG/NJN). De vroegste voorjaarsdatum is 24-3-63 (TT) en de laatste herfstwaarneming is 3-11-67 (Tjiftjaf 12-5).

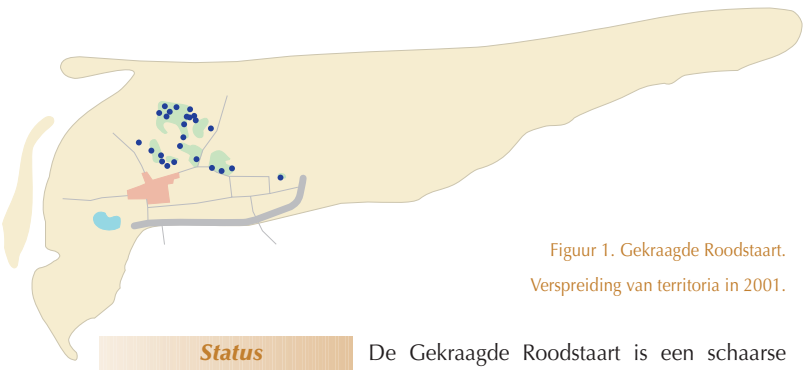

Figuur 1. Gekraagde Roodstaart. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

De Gekraagde Roodstaart is een schaarse broedvogel van vooral de dennenbossen en het gebied ten zuiden van Vredenhof. Verder komt de soort voor in het dorp, bij de Berkenplas, in de Eendenkooi en in de Kobbeduinen. Deze gebieden werden ook bij vorige inventarisaties al als broedgebied opgegeven.
De Gekraagde Roodstaart trekt in het voorjaar door van eind maart tot half mei en in het najaar van half augustus tot begin november. De top van de doortrek in het najaar vindt plaats in de eerste week van september en loopt sterk af in oktober (figuur 2).
De vroegste datum in het voorjaar is 28 maart 1973 (24 maart 1963, Mooser 1973), de laatste in het najaar 2 november 1983 (3 november 1967, Mooser 1973).

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 25 territoria

2002/2003: 28 territoria

In het Groene Glop geringde Gekraagde Roodstaarten werden teruggemeld in Algerije (1) en Groot-Brittannië (1). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren elders in Nederland (1) en in Zweden (1).

Ontwikkeling De Gekraagde Roodstaart werd in 1935 voor het eerst als broedvogel aangetroffen. Tot begin jaren 1960 jaren bleven de aantallen laag. Sindsdien is het aantal broedparen iets toegenomen en in 1967-1970 werd dit op acht tot 10 paar geschat (Mooser 1973). Daarna vertoonde het aantal broedparen aanvankelijk een licht stijgende lijn: van 16 in 1973, 22 in 1978, 29 in 1986 naar 35 in 1992. Ook de Gekraagde Roodstaart lijkt geprofiteerd te hebben van het ouder worden van de bossen. Na 2000 vlakte het aantal broedparen weer af naar circa 25 paar. Landelijk wordt ook gesproken van achteruitgang (SOVON 2002).

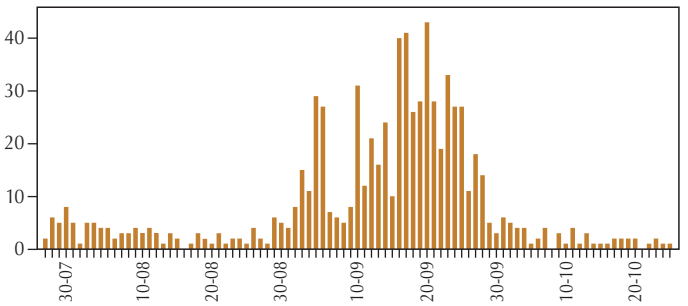

Figuur 2. Gekraagde Roodstaart. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

Paapje

Saxicola rubetra

Fr: Paapke
D: Braunkehlchen
E: Whinchat
F: Tarier des prés

Mooser 1973 Vrij schaarse broedvogel van het duingebied, doch evenals de Tapuit niet voorbij de Kobbeduinen. Volgens LEEGE (1907) broedde het Paapje minder tarijk dan de Tapuit. Alle verslagen vermelden haar als broedvogel. Volgens Nieuwenhuis (med. in 1964) was de soort een vrij algemene broedvogel in toenemend aantal. In datzelfde jaar werd het aantal ♂♂ ten westen van de Bernhardweg op 15 bepaald en in 1967 op 19. Een schatting van het totale aantal broedparen dat jaar is 30, terwijl Kiewiet voor 1970 minimaal 15 broedparen opgeeft.
Het Paapje is doortrekker in vrij groot aantal (TT) van half aug. tot begin okt. Ze komt in het voorjaar aan vanaf eind april. Op 6-8-67 vond reeds de eerste doortrek plaats (VWG/NJN). De vroegste voorjaarswaarneming is 9-4-62 (L.Wartburg) en de laatste herfstwaarneming 22-10-68 (C.P.Sikkema).

Status Het Paapje is na 1999 niet meer als broedvogel vastgesteld.

Voormalige broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Rode Lijst

De soort trekt door met soms enkele tientallen exemplaren van april tot half juni en van half augustus tot ver in oktober (figuur 1). De vroegste voorjaarsdatum betreft een vroege waarneming op 1 april 1974. Meestal arriveren de Paapjes echter pas eind april. De laatste waarneming in het najaar is op 24 oktober 1982.

Ontwikkeling Vanaf het begin van de 20ste eeuw is het Paapje een vrij schaarse broed-

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:05 Pagina 345

Figuur 1. Paapje. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

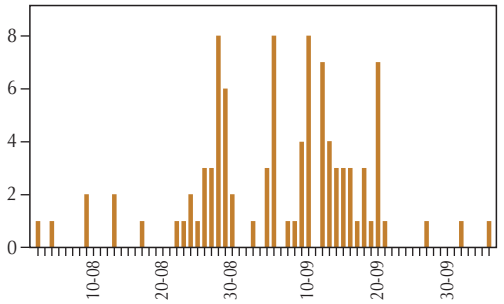

vogel geweest. In 1967 werd het aantal broedparen op 30 geschat (Mooser 1973). In 1973 en 1978 werden respectievelijk 50 en 55 broedparen opgegeven, in 1986 27 en in 1992 13. In 1998 volgden er nog vijf en in 1999 één maar daarna was het afgelopen. Het is daarom achterhaald om van de Waddeneilanden alleen Texel en Schiermonnikoog nog enigszins van belang voor het Paapje te noemen (SOVON 2002). Overigens is het verdwijnen van het Paapje als broedvogel van het eiland wel vreemd omdat de biotoop nog steeds geschikt lijkt.

Roodborsttapuit

Saxicola rubicola

Fr: Swartkieltsje
D: Schwarzkehlchen
E: European Stonechat
F: Tarier pâtre

Mooser 1973 In 1968 is er misschien een broedgeval geweest. Op 30-4 zag Waldeck een ♂ in de westelijke Kobbeduinen en op 2-5-68 werden een ♂ en ♀ gezien die heftig alarmeerden (KW, C.J.Coldewey).
Het lijkt erop of de Roodborst tapuit in vroeger jaren algemener op de trek werd gezien dan thans: WOLTMAN (DLN 34: 223) noemt haar doortrekker in gering aantal. In 1932 nam Makkink in de periode 21-9 – 15-10 5 keer één of enkele ex. waar. Daarna zijn er negen waarnemingen bekend geworden, die alle dateren uit de zestiger jaren: 13-7-70 1 ex. in de Johannespolder (J.Harder); tussen 11 en 18-8-65 aanwezig (CSR); 20-10-68 2 ex. (J.A.Loterijman); 26-10-69 1 ♀ langs de Bernhardweg (AJvD); 14-3-65 1 ex. (TT); 29-3-68 1 ex. (C.P.Sikkema); 4-4-61 1 ex. in de Banckspolder (L.Wartburg); 9-5-66 1 ex. in de Banckspolder (TT); 14-5-67 1 ex. (G.R.de Vries).

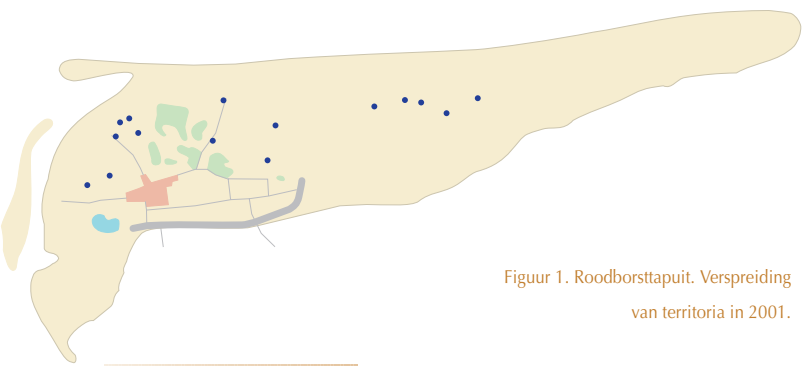

Figuur 1. Roodborsttapuit. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en incidentele wintergast

De Roodborsttapuit is een schaarse tot vrij schaarse broedvogel van de duinen en het hogere kweldergebied met enig struweel.
De soort is doortrekker in zeer klein aantal. De vroegste voorjaarsdatum is 6 maart (1982 en 1989), de laatste najaarsdatum 17 november (1995 en 2001). Er zijn enkele winterwaarnemingen: 7 december 2003, 11 februari 1982 en 22 februari 1977.

Ontwikkeling

In 1968 is voor het eerst melding gemaakt van een mogelijk broedgeval (Mooser 1973). In 1973 werden één tot twee broedparen vastgesteld. In 1986 werd de soort aangetroffen in de duinen bij het Strandpaviljoen bij paal 6. Hier werd in juni eenmaal een mannetje gezien, terwijl er in april enige tijd een paar vertoefde. Aanwijzingen voor een broedgeval ontbreken echter. Ook twee andere (mogelijke) broedgevallen

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 15 territoria

2002/2003: 27 territoria

komen uit dat gebied (Bakker 1987). In 1991 werden drie territoria opgegeven. De Roodborsttapuit was in 1992 met negen paar voor Schiermonnikoogse begrippen ongekend talrijk. De soort broedde met name in de wat drogere duinvalleien rond de Badweg. Verder bevond zich weer een broedpaar op de oude plek in de duinen bij het Strandpaviljoen bij paal 6. Een nieuwe locatie in dat jaar was de Kobbeduinen (Bakker 1995). In datzelfde jaar werd geconstateerd dat minimaal vijf paar met succes voor de tweede maal hadden gebroed, in alle gevallen in een ander nest dan van het eerste broedsel. Het aantal pas uitgevlogen jongen bij de eerste zeven broedsels was twee keer vier, vier keer vijf en één keer zes, gemiddeld 4.86 (Bakker 1995). In 1996 werden ten minste acht en in 1998 17 territoria genoteerd. De soort handhaafde zich sindsdien op dit niveau (2001) of nam nog toe (2002/2003).
De aantallen van de Roodborsttapuit in Nederland vertonen een sterk stijgende lijn. De BMP-indexen in de duinen laten een stijging zien van 100 in 1984 naar 326 in 2000 (SOVON 2002). Deze ontwikkeling is dus ook zichtbaar op Schiermonnikoog. De broedvogeldichtheid op het eiland is overigens wel lager dan in de duinen van het vasteland (Klemann 2001).

Izabeltapuit

Oenanthe isabellina

Fr: Ljochte Heidehipper
D: Isabellsteinschmätzer
E: Isabelline Wheatear
F: Traquet isabelle

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 14-25 oktober 2000 (Banckspolder ten zuiden van de Kooiboerderij, eerstejaars; Moerbeek et al. 2002; foto: Dutch Birding 22: 308, 2000).

De Izabeltapuit broedt van Oost-Griekenland en Turkije oostelijk tot in Mongolië.

Tapuit

Oenanthe oenanthe

Fr: Heidehipper
D: Steinschmätzer
E: Northern Wheatear
F: Traquet motteux

Mooser 1973 Schaarse broedvogel van het duingebied. Volgens LEEGE (1907) broedde de Tapuit in het begin deze eeuw algemeen. Ze heeft tot op heden regelmatig gebroed, ofschoon geen aantallen bekend zijn. DUYFJES (1938) en HAVERSCHMIDT (1942) noemen haar als broedvogel. Van Rollingswier noemt de Tapuit in 1945 algemeen, terwijl Resoort haar in 1947 als een vrij talrijke broedvogel aanmerkt. In 1964 geeft Fabritius 10 paren voor de duinen op. In 1967 is een schatting van 20 broedparen gemaakt, terwijl Waldeck voor de jaren 1967-1970 20-25 paren opgeeft.
De Tapuit is doortrekker in vrij groot aantal (TT) van half aug. tot okt. en in klein aantal van eind mrt. tot begin mei. De vroegste voorjaarswaarneming is 26-3-67 (TT) en de laatste herfstwaarneming 30-10-66 (J.den Held). Reeds vanaf begin aug. nemen de aantallen toe (VWG/NJN). Op 2-6-67 zag C.P.Sikkema nog 1 ex. langs de dijk van de Banckspolder, hetgeen mogelijk een zeer late trekker is geweest. In hoeverre de vorm *leucorrhoa* doortrekt is onbekend. Op 24-4-27 zag Brouwer 18 ex., waaronder 2 meer rose-gekleurde ♂♂ die mogelijk tot deze vorm behoorden.

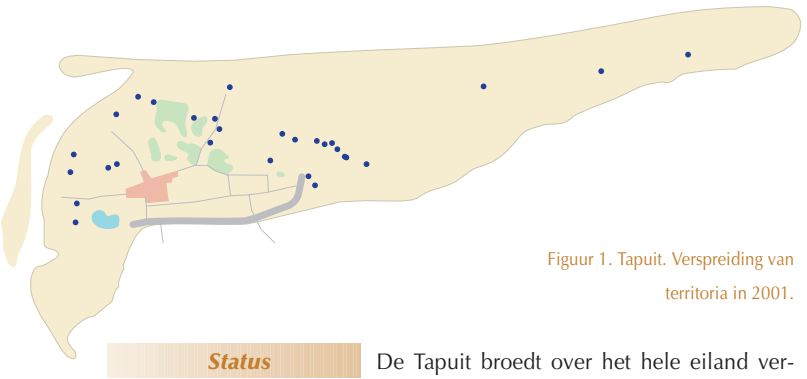

Figuur 1. Tapuit. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Rode Lijst

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 26 territoria

2002/2003: 17 territoria

De Tapuit broedt over het hele eiland verspreid in steeds kleiner wordende aantallen.

De soort trekt door van half maart tot half mei en van half augustus tot ver in oktober. De vroegste voorjaarswaarneming is op 13 maart 1977, de laatste najaarswaarneming op 31 oktober 1988. Ook de ondersoort Groenlandse Tapuit *O. o. leucorhoa* wordt waargenomen en geregeld gevangen. De eerste vangstdatum van deze ondersoort in het najaar is 24 augustus 1998 en de laatste 2 oktober 1997.

Ontwikkeling

Vanaf het begin van de 20ste eeuw is de Tapuit een algemene broedvogel geweest. In 1967-1970 werd het aantal broedparen op 20 tot 25 geschat (Mooser 1973). Het hoogtepunt lag in 1978 met 56 broedparen. Daarvoor scoorde ook 1973 goed met 48. Na 1978 daalde het aantal constant van 38 paar in 1986 en 1992, 23 in 1998 naar 16 in 2000. In 2001 leek er even een kleine opleving te zijn maar die was van korte duur.

Na 1990 is de soort ook landelijk sterk achteruit gegaan. Zo waren er in 1991 nog 124 broedparen op Texel en in 1999 nog slechts 39, een achteruitgang met 69% (H.J. Lichtenbeld, Vogeljaar-vogelkalender 2001). SOVON (2002) stelt vast dat het verspreidingsgebied met 66% is ingekrompen en dat er mogelijk nog maar 600-800 paar in Nederland broeden, waardoor de soort terecht is opgenomen op de Rode Lijst. Mogelijk is door de toenemende verruiging ook Schiermonnikoog minder aantrekkelijk geworden voor Tapuiten. Zo werden bijvoorbeeld in 1992 in de Oosterkwelder geen territoria meer gevonden (Bakker 1995).

Bonte Tapuit

Oenanthe pleschanka

Fr: Bûnte Heidehipper
D: Nonnensteinschmätzer
E: Pied Wheatear
F: Traquet pie

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 28 mei 1988 (langs het Cornelis Visserpad nabij de Berkenplas, vrouwtje; Van der Have 1989). Dit is tevens het eerste geval voor Nederland.

De Bonte Tapuit broedt van de westkust van de Zwarte Zee oostelijk tot in Mongolië.

Beflijster

Turdus torquatus

Fr: Dominilyster
D: Ringdrossel
E: Ring Ouzel
F: Merle à plastron

Mooser 1973 Doortrekker in klein tot vrij klein aantal van begin sept. tot eind okt. en van begin april tot half mei. Het maximum aantal is 150-200 ex. in de periode van 17 – 20-68 (F.Bosman, GG). De vroegste en laatste herfstwaarnemingen zijn 27-8-69 (J.B.Buker, LB) en 4-11-68 (LB) en de vroegste en laatste waarnemingen in het voorjaar 29-3-69 (C.P.Sikkema) en 29-5-70 (Van. 23: 157). Er is één dec.-waarneming: 4-12-66 2 ex. bij paal 8, en één juni-waarneming bekend: 8-6-64 3 ex. (Van. 17: 183).

Status

Jaarlijkse doortrekker

De Beflijster is doortrekker in voor- en najaar in klein aantal. De soort trekt in het voorjaar door van eind maart tot half juni, vooral in de tweede helft van april en begin mei. De vroegste voorjaarswaarneming is op 2 maart 1978. Dit is erg vroeg, want de eerste Beflijsters worden in het voorjaar doorgaans in de laatste decade van maart gesignaleerd (Boele & Nienhuis 2004). De laatste voorjaarswaarneming is op 12 juni 1992. In totaal zijn er vier waarnemingen uit juni. Er is één waarneming bekend uit juli, namelijk op 14 juli 1982. Het aantal voorjaarswaarnemingen is iets groter dan het aantal najaarswaarnemingen.

In het najaar is de doortrekperiode van half augustus tot begin november, met een piek tussen 21 september en 20 oktober en sterk teruglopende aantallen in november (10 waarnemingen). De vroegste najaarswaarneming is op 5 augustus 1984. Ook dit is erg vroeg, want in het Waddengebied worden de eerste Beflijsters doorgaans vanaf 21 augustus gezien (Boele & Nienhuis 2004). De laatste najaarswaarneming is op 30 november 2000. Meestal worden enkelingen gezien, maar af en toe ook kleine groepjes. Het maximumaantal is 58 op 3 oktober 1973 in de Kobbeduinen.

Merel

Turdus merula

Fr: Klyster
D: Amsel
E: Common Blackbird
F: Merle noir

Mooser 1973 Vrij talrijke broedvogel van het dorp en de bossen en schaars in de binnenduinen. Er zijn opvallend weinig gegevens van de Merel bekend. Uit vroeger jaren melden DUYFJES (1938) en v.Dobben voor 1939 haar als broedvogel. Resoort noemt haar een niet algemene broedvogel in 1947. In 1964 waren er minstens 10 paren in de bossen, terwijl Fabritius haar algemeen in het dorp en de bossen noemt. In 1967 is de broedvogel-populatie op 70 paren geschat, terwijl Waldeck haar voor de jaren 1967-1970 een vrij talrijke broedvogel noemt. De soort heeft zich de laatste decennia duidelijk uitgebreid.
De Merel is doortrekker in vrij groot tot groot aantal van eind sept. tot half nov. en van half mrt. tot eind april. In de periode van 3 – 5-12-35 werden dode ex. bij de vuurtoren gevonden, hetgeen op trek wijst (Ard. 28: 76). Soms kan doortrek een invasie-achtig karakter krijgen, zoals op 27-3-64: "'s morgens duizenden aangekomen" (TT). De Merel is overwinteraar in klein aantal.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 231 territoria
2002/2003: 278 territoria

De Merel is een talrijke broedvogel van vooral het dorp en omgeving en de bossen.
Van februari tot eind april en van eind juli tot diep in november vindt doortrek plaats in soms grote aantallen. Meestal is er in het najaar sprake van een patroon met twee doortrekgolven, één van begin tot half oktober en een tweede eind oktober tot in november (figuur 2). Soms, bijvoorbeeld in 2000, lijken beide golven samen te vallen. Ook in de winter is de Merel aanwezig, zij het in beperkte aantallen.
In het Groene Glop geringde Merels werden teruggemeld elders in Nederland (18) en in Denemarken (3), Finland (2), Frankrijk (5), Groot-Brittannië (28), Noorwegen (4) en Zweden (5). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren elders in Nederland (3) en in Duitsland (5), Finland (1), Groot-Brittannië (6), Noorwegen (2) en Zweden (2).

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:05 Pagina 349

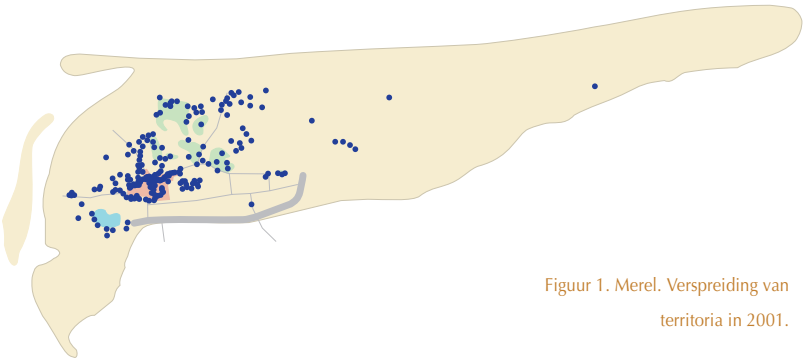

Figuur 1. Merel. Verspreiding van territoria in 2001.

Ontwikkeling De Merel werd in de jaren 1930 voor het eerst als broedvogel opgegeven. De soort was toen weinig talrijk. Daarna nam hij toe. In 1967 werd het aantal broedparen op 70 geschat (Mooser 1973). In 1972 werd melding gemaakt van 111 broedparen, in 1978 van 125-200 en in 1986 van 179. Gezien de huidige aantallen – ruim boven de 200 paar per jaar – is de Merel dus duidelijk verder toegenomen. Op Schiermonnikoog wordt de toename waarschijnlijk veroorzaakt door het ouder worden van de bossen en de toenemende bebossing van het duingebied. Ook landelijk is nog steeds sprake van een toename, zodat de Merel tegenwoordig de talrijkste Nederlandse broedvogel is (SOVON 2002).

Figuur 2. Merel. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

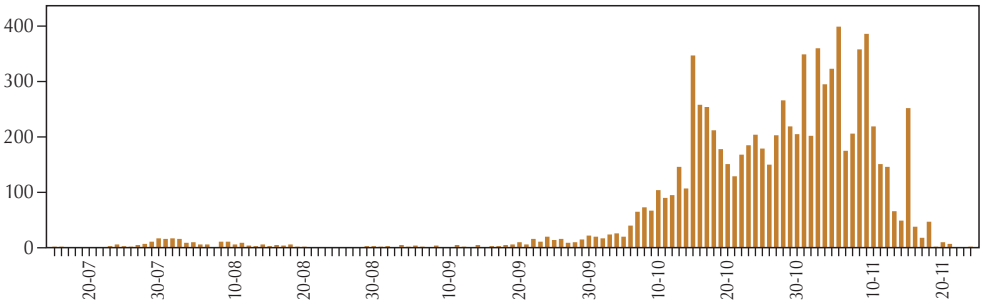

Zwartkeellijster

Turdus ruficollis atrogularis

Fr: Swartkiellyster
D: Bechsteindrossel
E: Black-throated Thrush
F: Grive à gorge noir

Status Er is één waarneming: 9 oktober 1982 (eerstejaars mannetje; Zwart & Ferwerda 1983).
De Zwartkeellijster broedt in West-Siberië.

Dwaalgast
Beoordeelsoort CDNA

Kramsvogel

Turdus pilaris

Fr: Fjildlyster
D: Wacholderdrossel
E: Fieldfare
F: Grive litorne

Mooser 1973 Waarnemingen uit 1967, 1968 en 1970 wijzen erop, dat de soort mogelijk gebroed heeft. 1967: op 23-6 en 28-6 werden 2 ouden vleugelslepend gezien bij de Berkenplas; ze hadden 2 jongen bij zich (HK). Op 27-6 zag Kiewiet 2 vogels bij de Berkenplas. 1968: op 26-8 werden een overjarig ♂ en een eerste jaars vogel gevangen en geringd (VU). Op deze en volgende dagen werden twee kleine groepjes Kramsvogels gezien. Het gedrag van deze vogels gaf de indruk, dat zij hier thuis

hoorden en het hier ging om twee op het eiland tot stand gekomen families (schrift. med. K.H.Voous). 1970: in juni werden 2 ouden en 3 jonge vogels gezien in het bos achter het VU-laboratorium (RN).
De Kramsvogel is doortrekker en overwinteraar in vrij groot tot groot aantal van eind eind aug. tot begin juni. Het maximum aantal is 1000 ex. in de periode van 1 – 8-11-69 (R.J.Lauters). De vroegste herfstdatum is 4-8-66 (VWG/NJN) en de laatste voorjaarsdatum 11-6-64 (TT). Op 23-11-33 werd er nog een dood eerste jaars ♂ onder de vuurtoren gevonden (collectie VT).

Status

Voormalige incidentele broedvogel.

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Rode Lijst

De Kramsvogel heeft recent niet op het eiland gebroed.
De soort is doortrekker en wintergast in soms grote aantallen. Enkele honderden tot 1000 exemplaren in de periode oktober tot en met april zijn niet ongewoon. Een uitschieter is de waarneming van 6000 exemplaren op 10 januari 2002 bij de Stuifdijk in de duindoorns. Er zijn echter ook jaren waarin het aantal wintergasten tot enkele of enkele tientallen beperkt blijft. De eerste Kramsvogels arriveren in het najaar al vanaf eind juli. De voorjaarstrek duurt tot ongeveer midden mei.

Ontwikkeling

De Kramsvogel heeft waarschijnlijk in 1967, 1968 en 1970 gebroed met respectievelijk één, twee en één paar (Mooser 1973). De soort heeft daarna in ieder geval in 1988 gebroed toen een nest werd gevonden in een boom in de Eerste Dennen. Ook in 1978 en 1992 werd een territorium gemeld. Een aantal late waarnemingen, bijvoorbeeld 11 juni 1984, 22 mei 1985 en 13 juli 1994, zou kunnen duiden op broedvogels maar zeker is dit niet. De kans dat de Kramsvogel opnieuw op Schiermonnikoog tot broeden komt lijkt klein, nu ook landelijk het aantal broedparen afneemt en het verspreidingsareaal kleiner wordt (SOVON 2002).

Zanglijster

Turdus philomelos

Fr: Bûnte Lyster
D: Singdrossel
E: Song Thrush
F: Grive musicienne

Mooser 1973 Vrij schaarse broedvogel van gemengde bossen, het dorp en binnenduinen. Het is niet bekend wanneer de Zanglijster zich op het eiland heeft gevestigd. In 1939 wordt ze voor het eerst als broedvogel genoemd door De Jong (med. v.Dobben). Over het broeden tegen het eind van de veertiger jaren bestaan meningsverschillen: Haverschmidt e.a. geven haar wel als broedvogel op, Resoort daarentegen voor 1947 niet. Aangezien De Jong haar in 1948 wel als broedvogel aan Braaksma opgeeft, is het wel zeker dat de Zanglijster in de veertiger jaren gebroed heeft. In 1955 was ze broedvogel van het dorp (LJD), en in 1964 vrij algemene broedvogel in de bossen (HAF). In 1967 werd het aantal broedparen op 40 geschat. Voor de jaren 1967-1970 geeft Waldeck haar op als een niet talrijke broedvogel, zodat het aantal Zanglijsters zich de laatste decennia blijkt te hebben uitgebreid.
De Zanglijster is doortrekker in vrij groot aantal van eind aug. tot begin nov. en van half mrt. tot begin mei. In de jaren 1932-1937 was de laatste herfstdatum 22-11-35 (Ard. 28: 75). In sommige jaren, bv. 1967 en 1970, kunnen begin mei honderden vaalgrijze noordelijke doortrekkers aanwezig zijn (KW). De soort is wintergast in zeer klein aantal.

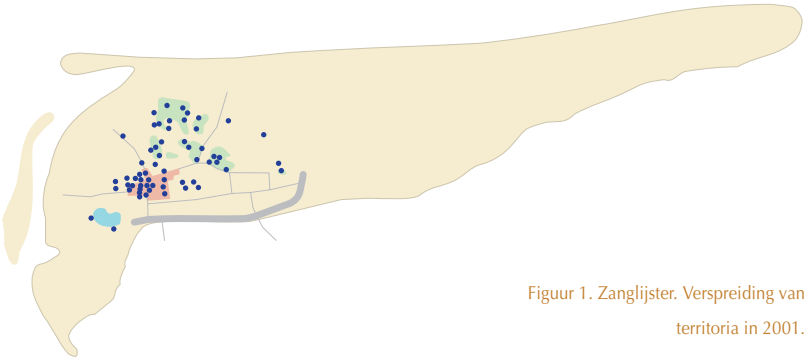

Figuur 1. Zanglijster. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en onregelmatige wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 61 territoria

2002/2003: 93 territoria

De Zanglijster is een vrij talrijke broedvogel van vooral de bossen ten noordoosten van het dorp en de bewoonde gedeelten van het eiland.
De soort trekt vermoedelijk in vrij groot aantal door, in het voorjaar van begin maart tot begin mei, in het najaar van eind juli tot zeker midden november (figuur 2). De vangsten van het Vogelringstation Schiermonnikoog lijken erop te wijzen dat adulte Zanglijsters later dan de meerderheid van de vogels uit het eerste kalenderjaar langskomen en pas begin november doortrekken. De vroegste voorjaarsdatum betreft een zingende vogel op 12 februari 2001, de laatste najaarsdatum betreft een ringvangst op 15 november 2001 (22 november 1935, Mooser 1973), waarbij rekening moet worden gehouden dat het ringstation rond half november sluit.
Winterwaarnemingen van de Zanglijster zijn op het eiland uiterst schaars.
In het Groene Glop geringde Zanglijsters werden teruggemeld elders in Nederland (7) en in Duitsland (1), Frankrijk (7), Portugal (4) en Spanje (11).

Ontwikkeling

De Zanglijster werd voor het eerst in 1939 broedend aangetroffen. Tot in de jaren 1950 bleef de soort schaars maar sindsdien is het aantal toegenomen. In 1967 werd het aantal broedparen op 40 geschat (Mooser 1973), in 1973 op 51, in 1978 op 50-100 en in 1986 werden 112 broedparen gemeld. Na 2000 is het aantal broedende Zanglijsters weer gedaald naar het niveau van de jaren 1970.
Landelijk is het aantal broedparen van de Zanglijster sinds 1979 ongeveer gelijk gebleven (SOVON 2002).

Figuur 2. Zanglijster. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

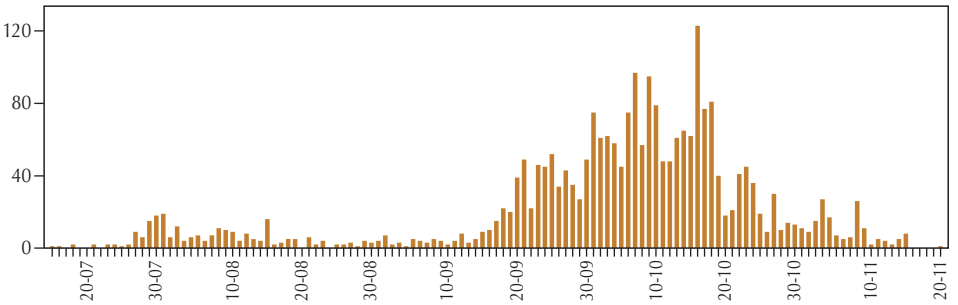

Koperwiek

Turdus iliacus

Fr: Readwjok
D: Rotdrossel
E: Redwing
F: Grive mauvis

Mooser 1973 Doortrekker in vrij groot aantal van half sept. tot begin nov. en in vrij klein aantal van half mrt. tot begin mei. Ze is wintergast in zeer klein aantal. De vroegste herfstwaarneming is op 25-8-69 (E.R.Osieck, E.Nieboer) en de laatste voorjaarswaarneming is op 6-5-70 (KW).

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

De Koperwiek is doortrekker in vrij groot aantal in het najaar van eind september tot half november. De vroegste najaarsdatum betreft een vangst op 12 september 2000 (25 augustus 1969, Mooser

1973). De top van de vangsten van het Vogelringstation Schiermonnikoog ligt rond midden oktober met een maximum op één dag van 303 vogels (figuur 1). In de periode van 12 tot 21 oktober 1978 werd een toename gemeld van 1000 naar 3000 vogels op het eiland.

In het voorjaar is de Koperwiek doortrekker van begin maart tot half mei. Op 28 februari 1982 werd gemeld dat de trek meteen inzette na de dooi-inval. Van 15 tot 27 april 1973 was er dagelijks trek over de Oosterkwelder met een maximum van 550 vogels op de laatste dag. De laatste voorjaarsdatum is 15 mei 1973.

De soort is wintergast in klein aantal.

Er is één zomerwaarneming bekend: 2 augustus 1993 (Banckspolder).

In het Groene Glop geringde Koperwieken werden teruggemeld elders in Nederland (5) en in België (3), Duitsland (1), Finland (3), Frankrijk (13), Groot-Brittannië (3), Italië (2), Noorwegen (1), Portugal (8), Rusland (1), Spanje (8) en Zweden (1). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren in België (1) en Noorwegen (1).

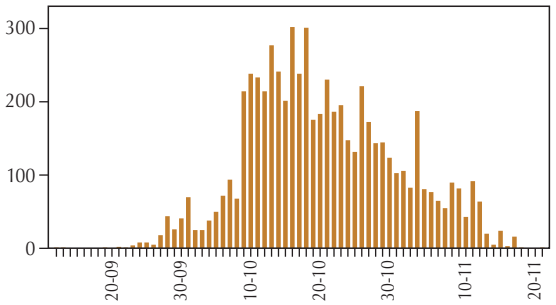

Figuur 1. Koperwiek. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

Grote Lijster

Turdus viscivorus

Fr: Kreaklyster
D: Misteldrossel
E: Mistle Thrush
F: Grive draine

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van het dorp en de westelijke bossen. In 1952 werd het eerste broedgeval gesignaleerd (LJD). In 1955 waren er 5 paren in het dorp (LJD, B.v.d.Velden), terwijl in 1967 6 broedparen aanwezig waren. Uit de tussenliggende jaren ontbreken gegevens, In 1970 nam Draayer in de periode van 1-18 juni geen vogels waar. Waldeck geeft voor de jaren 1967-1970 2-3 paren voor het dorp en de bossen op, zodat het er niet op lijkt dat de soort zich uitbreidt.

De Grote Lijster is doortrekker in klein aantal, mogelijk van eind aug. tot half okt. en van half febr. tot begin april. De eerste datum in het voorjaar is 18-2-67 en de laatste datum in de herfst 24-10-69 (AJvD). Er is één winterwaarneming bekend: 30-1-67 enkele ex. in de eendenkooi (TT).

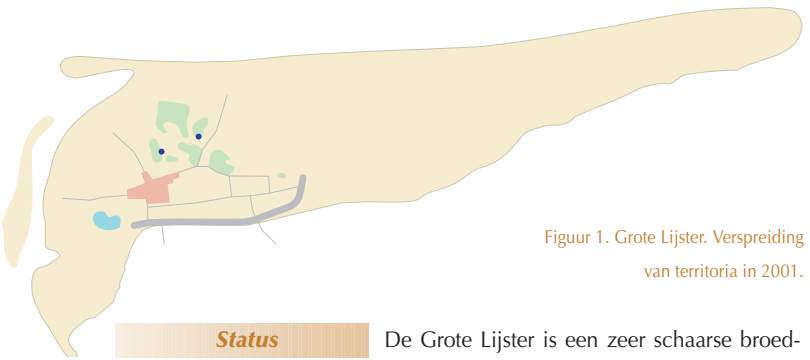

Figuur 1. Grote Lijster. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse (?) broedvogel.

De Grote Lijster is een zeer schaarse broedvogel. Het broedgebied ligt ten oosten van het kampeerterrein en ten westen van de Prins Bernhardweg. Hoewel dit gebied in 2003 niet systematisch is geïnventariseerd, valt te vrezen dat er in 2003 geen enkel paar meer heeft gebroed. Mogelijk is de soort dus als broedvogel verdwenen.

De Grote Lijster is op het eiland in alle maanden van het jaar in zeer kleine aantallen met één tot maximaal 20 exemplaren (24 maart 1987) waargenomen. Er zijn echter ook verschillende jaren waarin de soort, buiten de broedtijd, in sommige maanden niet of nauwelijks wordt gesignaleerd.

Onregelmatige doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 2 territoria
2002: 2 territoria
2003: geen

Ontwikkeling De Grote Lijster werd in 1952 voor het eerst broedend aangetroffen. Sindsdien heeft de soort regelmatig in klein aantal gebroed, onder andere in 1955 met vijf paar en in 1967 met zes (Mooser 1973). In 1973 werden acht broedparen gemeld en in 1978 zeven, waarvan vier ten westen van de Prins Bernhardweg, één in de Eendenkooi, één in het dorp en één in het Groene Glop. In 1986 en in 1992 is sprake van vier broedgevallen, waarvan in 1992 drie ten noorden van het dorp en één in de Eendenkooi. Inmiddels is het aantal broedparen gedaald tot twee of misschien wel geen. De Grote Lijster bevindt zich in ieder geval op Schiermonnikoog duidelijk in een neerwaartse lijn.

Cetti's Zanger

Cettia cetti

Fr: Cetty's Sjonger
D: Seidensänger
E: Cetti's Warbler
F: Bouscarle de Cetti

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA. Waarnemingen van deze soort werden tot en met 1978 door de CDNA beoordeeld, in 1979-1985 geregistreerd, en van 1986 tot en met 2003 weer beoordeeld.

Er is één waarneming bekend uit de registratieperiode 1979-1985: 2 maart 1981 bij de Herdershut.
De Cetti's Zanger broedt in Zuid-Europa, noordelijk tot Noordwest-Frankrijk en Zuid-Engeland; in Nederland komt de soort onregelmatig tot broeden.

Sprinkhaanzanger

Locustella naevia

Fr: Imerke
D: Feldschwirl
E: Common Grasshopper Warbler
F: Locustelle tachetée

Mooser 1973 Schaarse broedvogel van het duingebied tot voorbij de Kobbeduinen. Waarschijnlijk heeft de soort zich in de dertiger jaren op het eiland gevestigd. LEEGE (1907) vermeldt haar niet voor het begin van deze eeuw. In 1935 wordt 1 nest gevonden (Lim. 8: 23). Daarna wordt de Sprinkhaanrietzanger wel steeds genoemd, ofschoon kwantitatieve gegevens ontbreken. In 1948 noemt De Jong haar zeer talrijk. In 1955 broedden er volgens Draayer zeker 3 paren en in 1964 10 broedparen (HK). In 1967 werd het aantal broedparen op 15 geschat. Voor de jaren 1967-1970 geeft Waldeck 20-25 paren op. Kiewiet geeft echter voor 1970 10-20 paren op.
De Sprinkhaanrietzanger is doortrekker in zeer klein aantal van eind juli tot begin sept. De vroegste en laatste herfstwaarnemingen zijn resp. 27-7-30 (Ard. 20: 79) en 11-10-69 (J.A.Smits, med. TT). Aankomst in het voorjaar is vanaf half april. De vroegste voorjaarswaarneming is 13-4-63 (D.Vestergaard, F.Steinhauser).

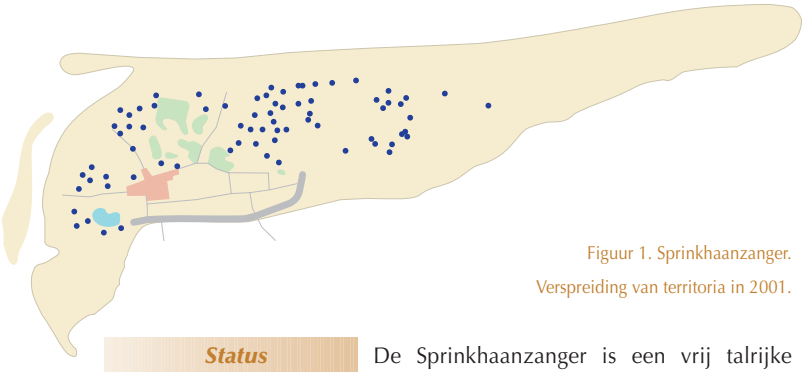

Figuur 1. Sprinkhaanzanger. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 79 territoria

2002/2003: 84 territoria

De Sprinkhaanzanger is een vrij talrijke broedvogel van het duingebied en de kwelder. De vroegste voorjaarsdatum is 1 april 1983, de laatste najaarsdatum betreft een ringvangst op 1 oktober 2001 (11 oktober 1969, Mooser 1973).

Ontwikkeling

De Sprinkhaanzanger heeft zich in de jaren 1930 gevestigd als broedvogel. Tot in de jaren 1960 ontbraken aantalsopgaven. In 1967-1970 werd het aantal broedparen op 20-25 geschat (Mooser 1973). Sindsdien is de Sprinkhaanzanger na 1973, toen 40 broedparen werden geteld, altijd vrij talrijk geweest met 71 paar in 1978 en 96 in 1986. In dat jaar bevonden van de 96 territoria zich 66 in een zogenaamd vochtige biotoop en 30 in een droge biotoop (Bakker 1987). Voor 1992 werden 99 territoria opgegeven. Vergeleken met eind jaren 1980 en begin jaren 1990 is het aantal wel iets teruggelopen. De vastgestelde toename op onder meer de Waddeneilanden (SOVON 2002) gaat voor Schiermonnikoog dus maar gedeeltelijk op.

Figuur 2. Sprinkhaanzanger. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

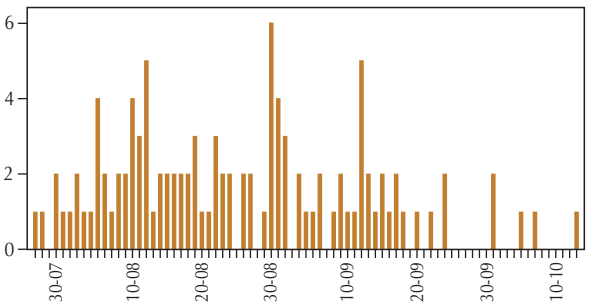

Snor

Locustella luscinioides

Fr: Snilekrûper
D: Rohrschwirl
E: Savi's Warbler
F: Locustelle luscinioïde

Mooser 1973 Er is één waarneming bekend: 3-5-67 1 ex. gehoord in de Westerduinen.

Status

Voormalige broedvogel

Rode Lijst

De Snor is voor het laatst vastgesteld als broedvogel in 1999 met mogelijk twee territoria. Deze bevonden zich in de Strandvlakte en in het noordelijke duingebied. Wel werden op 5 juli 2002 nog twee vogels gehoord en gezien bij de Reddingsweg, wat mogelijk ook op een broedgeval kan duiden.

Over doortrek is niets bekend, wat niet zo vreemd is omdat Nederland aan de noordwestgrens ligt van het verspreidingsgebied (SOVON 2002). Er zijn alleen waarnemingen uit de periode half april tot begin augustus. De vroegste voorjaarswaarneming is op 17 april 1983, de laatste najaarswaarneming op 4 augustus 1979.

Ontwikkeling In 1972 werd de Snor voor het eerst als broedvogel genoemd van de Westerplas. Mogelijk heeft de soort ook in 1980 (twee territoria) en 1983 op het eiland gebroed. Uit de jaren 1983-1985 zijn er namelijk enkele waarnemingen van zingende vogels rond eind mei bij de Westerplas (Bakker 1987). In 1986, 1992, 1995 en 1996 werden broedparen genoemd, waarvan in 1992 één bij de Westerplas en één langs de Reddingsweg. De Westerplas en in mindere mate de rietvelden langs de Reddingsweg worden steeds als locaties vermeld. Deze reeks waarnemingen is opvallend, omdat de Snor ontbreekt op de meeste Waddeneilanden en alleen op Vlieland waarschijnlijk heeft gebroed (SOVON 2002).

Spotvogel

Hippolais icterina

Fr: Giele Hôfsjonger
D: Gelbspötter
E: Icterine Warbler
F: Hypolaïs ictérine

Mooser 1973 Schaarse broedvogel van de binnenduinen, het dorp, de bossen en de Kobbeduinen. LEEGE (1907) meldt dat de Spotvogel in het begin van deze eeuw reeds algemene broedvogel was. Op 17-6-23 noteerde Brouwer haar zingend in het dorp, hetgeen op 9-6-34 eveneens het geval was. In 1934 was de Spotvogel mogelijk broedvogel (G.J.v.Oordt), terwijl ze in 1939 broedde (W.H.v.Dobben). Waarschijnlijk is ze steeds broedvogel geweest, ofschoon De Jong en Haverschmidt haar voor 1948 en 1950 niet noemen. In 1955 was ze algemene broedvogel (LJD), terwijl er in 1964 minstens 20 broedparen waren, Tanis telde in begin juli 1965 ongeveer 18 territoria en in 1966 tenminste 13. In 1967 is het aantal paren op 25 geschat. Kiewiet komt voor 1970 niet hoger dan 10 broedparen.
De Spotvogel is doortrekker in klein aantal (VU), mogelijk van eind juli tot begin sept. en in het voorjaar van eind april tot begin juni. De vroegste voorjaarsdatum is 31-3-70 (B.v. Rossum in A. 1970-5 en Vgl. 18: 294) en de laatste in de herfst 7-9-61 (D.Bakker).

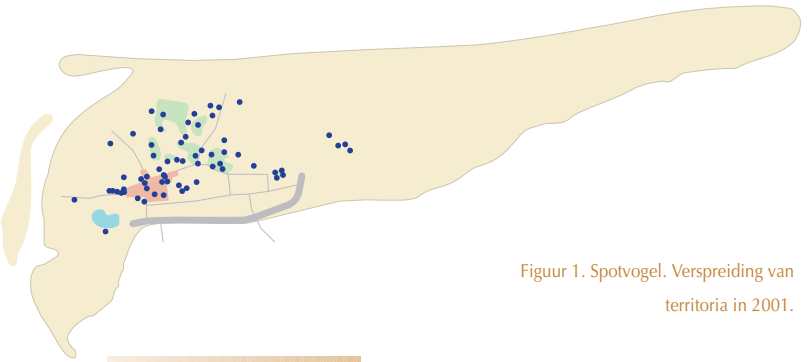

Figuur 1. Spotvogel. Verspreiding van territoria in 2001.

Status De Spotvogel is een vrij talrijke broedvogel van het westelijke deel van het eiland en even ten noordwesten van het Eerste Baken.

Jaarlijkse broedvogel. Mogelijke doortrekker

Rode Lijst

Doordat Spotvogels Nederland via een zuidoostelijke route bereiken en Nederland aan de uiterste westrand van het verspreidingsareaal ligt, is het aantal doortrekkers te verwaarlozen (SOVON 2002). Toch worden door het Vogelringstation Schiermonnikoog van eind juli tot begin september regelmatig Spotvogels gevangen maar dat kunnen natuurlijk heel goed lokale broedvogels zijn (figuur 2).
De vroegste voorjaarsdatum betreft een onwaarschijnlijk vroege melding op 31 maart 1970 (Mooser 1973). De eerste datum daarna is pas 3 mei 1999. De laatste najaarsdatum betreft een ringvangst op 21 september 2002.
In het Groene Glop geringde Spotvogels werden teruggemeld in België (1) en Frankrijk (1).
Op 26 mei 1984 werd een melanistische vorm gezien, die de waarnemer deed denken aan een 'miniatuur Wielewaal'.

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 66 territoria

2002/2003: 84 territoria

Ontwikkeling In het begin van de 20ste eeuw was de Spotvogel al een algemene broedvogel. Sindsdien heeft de soort waarschijnlijk jaarlijks gebroed. In 1967 werd het aantal broedparen op 25 geschat (Mooser 1973). In 1973 werden 19 territoria gemeld en in 1978 53. Het hoogste aantal broedparen werd vastgesteld in 1986, namelijk 111. In dat jaar werden alle broedparen gevonden op de westelijke helft van het eiland, met name in het dorp, de Eerste Dennen, bij de Berkenplas en in het Groene Glop. In 1973 werden de meeste broedparen vastgesteld in het dorp (Bakker 1987). Afgezien van de piek in 1986 is er na 2000 een lichte toename. Dit is in tegenstelling tot de landelijk geconstateerde afname (SOVON 2002).

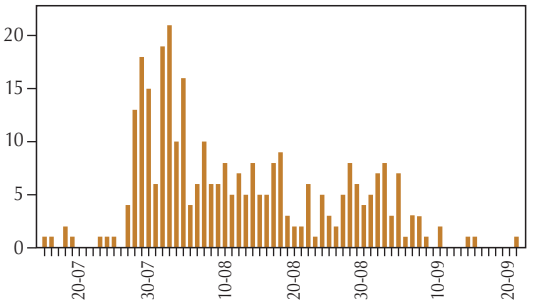

Figuur 2. Spotvogel. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

Orpheusspotvogel

Hippolais polyglotta

Fr: Spaanske Hôfsjonger
D: Orpheusspötter
E: Melodious Warbler
F: Hypolaïs polyglotte

Status Er is één waarneming: 31 mei-1 juni 1991 (langs het Kronkelpad, zingend mannetje).

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

De Orpheusspotvogel broedt in Zuidwest-Europa, noordelijk tot in België. In Nederland is de soort een onregelmatige broedvogel.

Veldrietzanger

Acrocephalus agricola

Fr: Fjildreidsjonger
D: Feldrohrsänger
E: Paddyfield Warbler
F: Rousserolle isabelle

Status Er is één waarneming: 6 september 2003 (Groene Glop, ringvangst, eerstejaars; foto: Dutch Birding 25: 430, 2003).

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

De Veldrietzanger broedt van de westkust van de Zwarte Zee oostelijk tot in Mongolië.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:06 Pagina 357

Bosrietzanger

Acrocephalus palustris

Fr: Wylgekarrekyt
D: Sumpfrohrsänger
E: Marsh Warbler
F: Rousserolle verderolle

Mooser 1973 Tot de jaren veertig geeft alleen v.Dobben de Bosrietzanger in 1939 als broedvogel op. In 1955 noemt Draayer haar broedvogel van de kooi. Voor 1965 vermeldt Ouweneel: "op 6-6 2 ex. zingend in de ruigten bij de Eerste Dennen; broeden niet uitgesloten." Buiten deze gegevens zijn slechts twaalf waarnemingen bekend: 11-8-68 1 ex. in het Griënglop (VWG/NJN); 26-8-68 1 ringvangst (VU); 27-8-69 1 ringvangst (VU); 30-8-68 2 ex. (LB); 6-5-65 1 ex. (D.Bakker); 26-5-64 1 ex. zingend; 29-5-67 1 ex. zingend bij de Eerste Dennen; 2-6-67 1 ex. zingend in de eendenkooi; 3-6-63 2 ♂♂ in het dorp (GLO); 3-6-70 1, misschien 2 ♂♂ zingend aan de westkant van het dorp (LJD); 9-6-61 1 ex. zingend in de zuidelijke Kobbeduinen (GAB); 13-6-70 1 ex. zingend langs de Badweg t.h.v. de IJsbaan (J.v.d.Kamp). Ook deze waarnemingen hebben misschien ten dele betrekking op broedvogels.

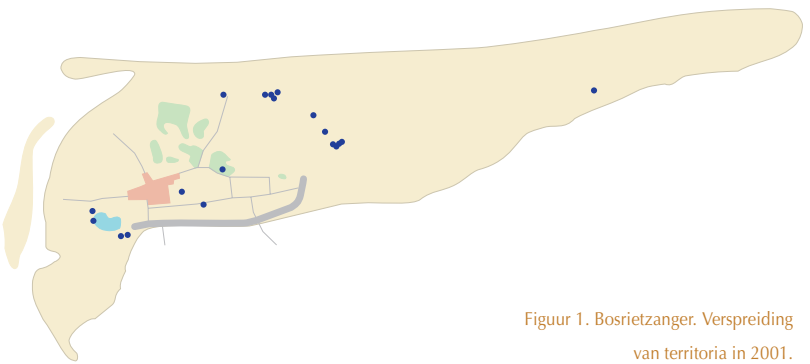

Figuur 1. Bosrietzanger. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Mogelijke doortrekker

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 19 territoria
2002/2003: 15 territoria

De Bosrietzanger is een schaarse broedvogel, verspreid over het hele eiland. Het zwaartepunt ligt ten noordwesten van het Eerste Baken en rond de Westerplas. De vroegste voorjaarsdatum is 12 mei (1978 en 2001) (6 mei 1965, Mooser 1973), de laatste najaarsdatum betreft een ringvangst op 10 november 1973, hetgeen uitzonderlijk laat is. Van de Bosrietzanger zijn op Schiermonnikoog – met uitzondering van bovengenoemde ringvangst – alleen waarnemingen bekend uit de maanden mei tot en met augustus. Hierbij zal zeker meespelen dat in het veld de Bosrietzanger alleen door de zang gemakkelijk van de Kleine Karekiet is te onderscheiden.

Er zijn nauwelijks gegevens over doortrek bekend, wat logisch is omdat de Bosrietzanger in Nederland de noordwestrand van het verspreidingsgebied bereikt en de soort overwegend in zuidoostelijke richting wegtrekt.

Ontwikkeling

De Bosrietzanger werd in 1939 voor het eerst genoemd als broedvogel. Sindsdien heeft de soort waarschijnlijk onregelmatig gebroed (Mooser 1973). In 1973 werden drie en in 1978 30 paar gevonden. De Bosrietzanger broedde in 1986 en 1992 zelfs met respectievelijk 51 en 57 paar. Met name die plaatsen waar veel Wilgenroosjes aanwezig waren genoten de voorkeur (Bakker 1987). In 1996 werden alleen al in de Binnenkwelder 21 territoria vastgesteld. Na 2000 zakte het aantal territoria echter tot beneden de 20. Omdat de Bosrietzanger graag dynamische milieus bevolkt is een fluctuatie van de stand niet ongebruikelijk Toch lijkt de soort op het eiland de laatste jaren af te nemen. In hoeverre ook landelijk de stand achteruitgaat is moeilijk in te schatten (SOVON 2002).

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:06 Pagina 358

Kleine Karekiet

Acrocephalus scirpaceus

Fr: Karrekyt
D: Teichrohrsänger
E: European Reed Warbler
F: Rousserolle effarvatte

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de rietvegetatie in de binnenkwelder, in het Griënglop en de Johannespolder. Volgens LEEGE (1907) zouden in het begin van deze eeuw reeds enkele paren gebroed hebben. De Kleine Karekiet wordt daarna in geen van de broedvogelverslagen meer genoemd, tot 1964. In dat jaar werden van 1-13 juni regelmatig vogels waargenomen in het riet tussen de Bernhardweg en de Reddingsweg. Er zouden daar 2 paren gebroed hebben (HAF). Vanaf 1965 broedt de Kleine Karekiet in de Johannespolder (JT). In juli 1967 waren daar zeker 5 paren (S-IV). Glerum en de VWG/NJN noemen haar in 1969 eveneens broedvogel van de Johannespolder, terwijl Kiewiet voor 1970 3-6 broedparen opgeeft voor de Johannespolder en de binnenkwelder.
De Kleine Karekiet is doortrekker in zeer klein aantal van eind aug. tot eind sept. en van eind april tot begin juni. De laatste herfstwaarneming is 20-9-69 en de twee uiterste data in het voorjaar zijn 19-4-66 (VWG/NJNo en 26-5-67.

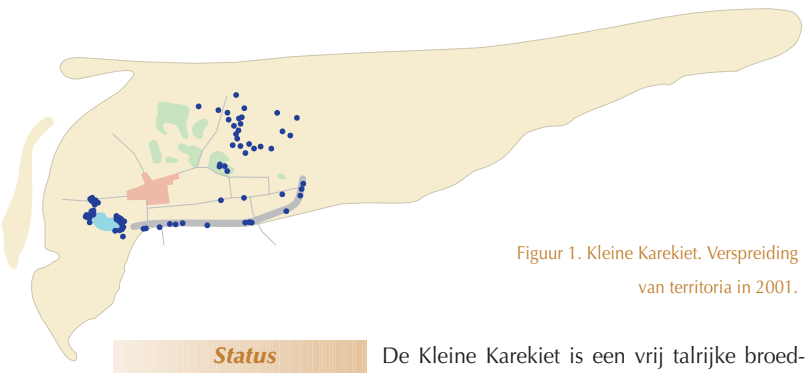

Figuur 1. Kleine Karekiet. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 90 territoria
2002/2003: 87 territoria

De Kleine Karekiet is een vrij talrijke broedvogel van vooral de Westerplas, de dijksloot in de Banckspolder en het gebied ten oosten van de Reddingsweg. Op de Waddeneilanden worden slechts mondjesmaat Kleine Karekieten aangetroffen in de duinen (SOVON 2002). Dat geldt ook voor Schiermonnikoog.
De soort trekt door van half mei tot in juni en vanaf eind juli met een piek half augustus. Daarna volgt een langzame afname, maar nog tot ver in oktober worden door het Vogelringstation Schiermonnikoog Kleine Karekieten gevangen die behoren tot de soms nog laat broedende Scandinavische populatie (figuur 2).
De vroegste voorjaarsdatum is 6 mei 2002 (19 april 1966, Mooser 1973), de laatste najaarsdatums betreffen ringvangsten op 19 oktober 1998 en (erg laat) 29 oktober 2002.
In het Groene Glop geringde Kleine Karekieten werden teruggemeld elders in Nederland (3) en in België (15), Frankrijk (1), Spanje (1) en Zweden (1). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren elders in Nederland (2) en in België (1), Denemarken (1) en Frankrijk (1).

Ontwikkeling

Het eerste broedgeval van de Kleine Karekiet werd al in het begin van de 20ste eeuw vastgesteld. Daarna werd de soort pas in 1964 weer broedend aangetroffen. In 1967 werd het

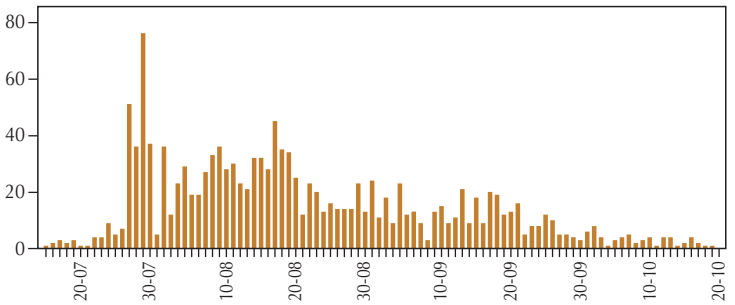

Figuur 2. Kleine Karekiet. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

aantal broedparen op vijf geschat (Mooser 1973). In 1973 en 1978 broedden er respectievelijk 25 en 65 paar. De Kleine Karekiet bereikt de hoogste stand in 1986 met 98 en in 1992 met 155 paar. Het huidige aantal broedparen ligt onder de 100.

Landelijk is het aantal Kleine Karekieten aanzienlijk toegenomen en bereikte in de jaren 1990 mogelijk het plafond (SOVON 2002). Onduidelijk blijft waarom de stand op Schiermonnikoog na 1992 juist is teruggelopen.

Rietzanger

Acrocephalus schoenobaenus

Fr: Reidsjonger
D: Schilfrohrsänger
E: Sedge Warbler
F: Phragmite des joncs

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van natte duinvalleien en de Johannespolder. In geen van de broedvogelverslagen wordt de soort genoemd. Brouwer hoorde echter op 27-4, 5-6 en 7-6-27 steeds 1 of 2 ex. op dezelfde plaats zingend in een rietplasje in de hoek Reddingsweg/Kooiweg, zodat broeden waarschijnlijk was. Pas in 1955 wordt ze definitief als broedvogel genoemd (LJD). In 1964 vermeldt Fabritius dat er 3 paren langs de Reddingsweg broedden, terwijl de Rietzanger vanaf 1965 broedvogel van de Johannespolder is (JT). In 1967 werd het totaal aantal broedparen op 10 geschat. Waldeck geeft voor de jaren 1967-1970 2 paren voor de Johannespolder, 6-8 paren voor de binnenkwelder en 1 paar voor het Kapenglop. Het lijkt erop dat de soort zich uitbreidt (JCK, RN).
De Rietzanger is doortrekker in zeer klein aantal van eind juli tot eind aug. en van eind april tot eind mei. De vroegste en laatste waarnemingen in het najaar zijn resp. de nacht van 26/27-7-30 (Ard. 20: 80) en 9-9-68 (J.den Held) en de uiterste data in het voorjaar zijn 17-4-68 (A. 1968-3) en 25-5-64 (J.B.Hulscher). Er is één waarneming die aangeeft, dat de Rietzanger haar herfsttrek vroeg kan inzetten. In de nacht van 2 op 3 juli 1933 vloog een ♂ zich dood tegen de vuurtoren (Ard. 28: 77).

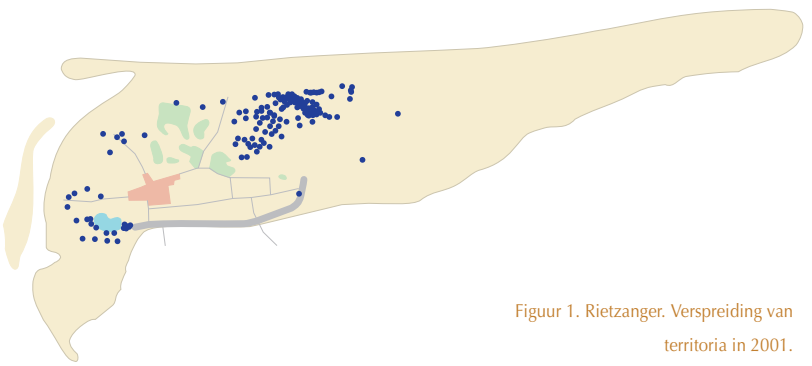

Figuur 1. Rietzanger. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

De Rietzanger is een talrijke broedvogel van vooral het gebied tussen de Prins Bernhardweg en het Eerste Baken. Daarnaast is de soort ook rond de Westerplas goed vertegenwoordigd en incidenteel op een aantal andere plaatsen.

De vroegste waarneming in het voorjaar is op 15 april 2001, de laatste in het najaar op 24 september 1973 en 24 september 1978. Er is één oktoberwaarneming van zes exemplaren op 19 oktober 2002 op het strand tussen paal 5 en 7.
Een in het Groene Glop geringde Rietzanger werd teruggemeld in Spanje en er werd een vogel teruggevangen die was geringd in Noorwegen.

Ontwikkeling

De Rietzanger heeft waarschijnlijk in 1927 gebroed maar daarna werd de soort pas in 1955 opnieuw broedend vastgesteld. Tot het eind van de jaren 1960 bleven de aantallen laag. In 1967 werd het aantal broedparen op 10 geschat (Mooser 1973). Daarna vertoonde het aantal broedparen een constante groei van 13 in 1973, 54 in 1978, 105 in 1986 naar 125 in 1992. In 1996

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 149 territoria

2002/2003: 130 territoria

werden alleen al voor de Binnenkwelder 104 paar opgegeven. In 2001 lag het totale aantal nog hoger maar in 2002-2003 is het weer wat afgevlakt. Deze aantalsschommelingen komen echter meer voor, want in 1998 waren er slechts 52 paar en in 2000 58. Landelijk gaat het niet zo goed met de Rietzanger. De situatie op de Waddeneilanden, met uitzondering van Texel, wijkt af doordat de soort hier met een gestage opmars bezig is (SOVON 2002). Dat gaat in hoofdlijnen dus ook op voor Schiermonnikoog.

Figuur 2. Rietzanger. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

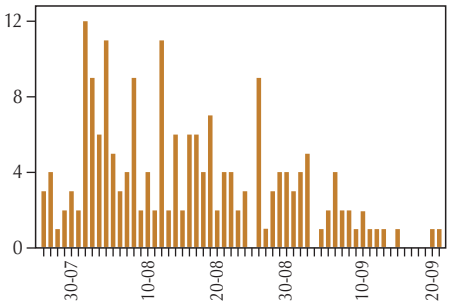

Waterrietzanger

Acrocephalus paludicola

Fr: Wetterreidsjonger
D: Seggenrohrsänger
E: Aquatic Warbler
F: Phragmite aquatique

Mooser 1973 Er zijn drie waarnemingen bekend: 20-8-65 1 ex. in de Banckspolder (H.Sluiters, med. CSR); 18-9-68 1 ex. op het laatste Willemsduin (Vgl. 16: 673); 21-9-33 1 dood ex. bij de vuurtoren (Ard. 28: 77).

Status

Incidentele doortrekker

Beoordeelsoort CDNA van 1977 tot en met 1992

EU-Vogelrichtlijn

Er zijn vijf waarnemingen: 21 september 1933 (dood gevonden bij vuurtoren), 20 augustus 1965 (Banckspolder), 18 september 1968 (Willemsduin), 12 augustus 1998 en 21 augustus 2002 (duinen ten westen van het Strandpaviljoen bij paal 6). De Waterrietzanger broedt in Oost-Europa en West-Rusland.

Kleine Spotvogel

Acrocephalus caligatus

Fr: Lytse Hôfsjonger
D: Buschspötter
E: Booted Warbler
F: Hypolaïs bottée

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 10-11 september 2003 (nabij de Jachthaven; Van der Schot 2003).

De Kleine Spotvogel broedt van Noordwest-Rusland oostelijk tot in Centraal-Azië.

Grote Karekiet

Acrocephalus arundinaceus

Fr: Grutte Karrekyt
D: Drosselrohrsänger
E: Great Reed Warbler
F: Rousserolle turdoïde

Mooser 1973 Er zijn vier waarnemingen bekend: 22-6-68 1 zingend ex. in het riet van de Westerplas; 13, 20, 22-7-67 1 ex. gehoord in de Westerplas (S-IV); 30-7-70 1 ex. in de Westerplas (VWG/NJN); 5-8-67 1 ex. in de Johannespolder (J.v.Dijk).

Status

Voormalige incidentele broedvogel

Rode Lijst

In recente tijd werd de Grote Karekiet niet op Schiermonnikoog waargenomen.

Ontwikkeling

In 1967-1970 werden de eerste waarnemingen van zingende vogels bij de Westerplas gedaan maar werd de soort niet als broedvogel genoemd (Mooser 1973). In 1975-1984 werd de Grote Karekiet in de broedtijd enkele malen zingend aangetroffen bij de Westerplas, maar ook toen ontbraken aanwijzingen voor een broedgeval (Bakker 1987). In 1986 werd een territorium gemeld bij de Westerplas. Mogelijk heeft de Grote Karekiet ook in 1987 en 1988 op het eiland gebroed. De soort werd toen zingend waargenomen bij de Westerplas, respectievelijk van 10 tot 26 mei en van 12 mei tot en met 18 juni.
Verder is er alleen nog een waarneming op 12 juni 1999, ook weer bij de Westerplas, die mogelijk op broeden zou kunnen duiden.
De Grote Karekiet blijft een uiterst zeldzame gast die ook op andere Waddeneilanden nagenoeg niet voorkomt en ook landelijk sterk achteruit gaat (SOVON 2002).

Sperwergrasmus

Sylvia nisoria

Fr: Streekte Hagekrûper
D: Sperbergrasmücke
E: Barred Warbler
F: Fauvette épervière

Mooser 1973 Er is één waarneming op 17-8-66 bekend (CSR). De andere tien meldingen zijn alle ringvangsten van eerste jaars vogels: 26-8-67 (VU); 5-9-69 (VU); 7-9-69 (H.A.Vonk, med. CNA); 9-9-69 (VU); 11-9-69 (H.A.Vonk, med. CNA); 15-9-69 (J.A.Smits, med. CNA); 20-8-70 (H.A.Vonk, med. VT); 23-8-70 (H.A.Vonk, med. VT); 26-8-70 (H.A.Vonk, med. CNA); Op 23-8-70 werden 2 ex. gevangen en geringd.

Status

Onregelmatige doortrekker

Beoordeelsoort CDNA
tot en met 1992
EU-Vogelrichtlijn

Er zijn meer dan 35 waarnemingen, alle in het najaar, waarvan 27 ringvangsten betreffen. De vroegste datum is 9 augustus 1994 (ringvangst in Groene Glop), de laatste 20 oktober 1976 (ringvangst in Groene Glop). Het gaat in alle gevallen om eerstejaars vogels.
De Sperwergrasmus broedt van Oost-Europa en Zuid-Zweden oostelijk tot in Azië.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:06 Pagina 362

Braamsluiper

Sylvia curruca

Fr: Toarnhipperke
D: Klappergrasmücke
E: Lesser Whitethroat
Fr: Fauvette babillarde

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de bossen en het dorp. Het is niet bekend wanneer de soort zich op het eiland heeft gevestigd. LEEGE (1907) noemt haar niet. Brouwer hoorde haar daarentegen op 17-6-23 en 8-6-26 in het dorp zingen. Pas in 1955 geeft Draayer de Braamsluiper op als broedvogel van de eendenkooi en het dorp. In 1964 werd eind mei een nest met vier grote jongen op het Vredenhof gevonden. In 1966 waren er in elk geval 2 paren met uitgevlogen jongen (VWG/NJN), terwijl er in 1967 3 broedgevallen waren. Waarschijnlijk heeft ze in de zestiger jaren regelmatig met enkele paren gebroed. Ze is doortrekker in zeer klein aantal (VU) tot eind sept. en in het voorjaar van eind april tot eind mei. De vroegste voorjaarswaarneming is op 20-4-68 (A. 1968-3, med. P.M.Zegers) en de laatste waarneming in de herfst op 11-10-32 (G.J.Makkink). Juni-vogels zijn vaak nog trekkers, ook al worden ze nogal eens geruime tijd op een plaats zingend waargenomen (JT).
De enige vastgestelde ondersoort is *curruca*. Deze werd in de jaren 1966-1970 22 keer gevangen en geringd. De vroegste vangdatum is 21-8-70 (VU) en de laatste 18-9-69 (VU).

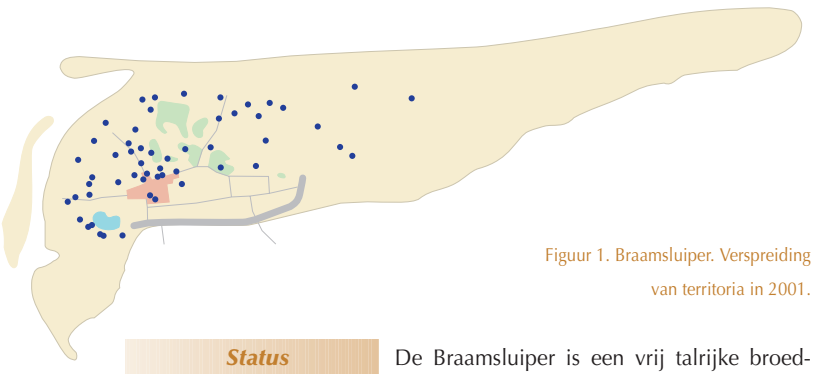

Figuur 1. Braamsluiper. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 53 territoria
2002/2003: 95 territoria

De Braamsluiper is een vrij talrijke broedvogel van voornamelijk het westelijke deel van het eiland waar enig struweel te vinden is, zoals in de duinen en bosgebieden. In tegenstelling tot de Grasmus is de Braamsluiper ook in het dorp aan te treffen.
De soort trekt in kleine aantallen door, in het voorjaar van eind april tot eind mei en in het najaar van eind juli tot eind september. De vroegste voorjaarsdatum is 20 april 1998, de laatste najaarsdatum betreft een ringvangst op 3 november 1998.
Een in het Groene Glop geringde Braamsluiper werd teruggemeld in Italië.

Ontwikkeling

De Braamsluiper werd in 1955 voor het eerst vastgesteld als broedvogel. In 1967 werd het aantal op drie paar geschat (Mooser 1973). In 1973 werden 11 broedparen geteld, waaronder één paar in de Oosterkwelder, in 1978 44 en in 1986 59. Daarna waren er pas in 2001-2003 weer totaaltellingen van deze soort van het eiland. Daaruit bleek dat het aantal broedparen zich nog steeds uitbreidt, waarschijnlijk veroorzaakt door de verruiging van het westelijke duingebied.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:06 Pagina 363

Grasmus

Sylvia communis

Fr: Hagekrûper
D: Dorngrasmücke
E: Common Whitethroat
F: Fauvette grisette

Mooser 1973 Vrij talrijke broedvogel van de bossen, bebouwingen en de binnenduinen. LEEGE (1907) noemt de Grasmus reeds een algemene broedvogel. Brouwer geeft haar voor de jaren 1927, 1934 en 1938 als broedvogel op. Ze komt daarna in alle broedvogelverslagen voor. In 1964 waren er in elk geval 30 paren. In 1967 werd het aantal broedparen geschat op 80. De Grasmus is doortrekker in klein aantal (VU), mogelijk vanaf begin aug. tot begin sept. Aankomst in in het voorjaar vanaf eind april. De vroegste voorjaarswaarneming is op 30-4-62 (med. J.Veen) en de laatste herfstwaarneming op 2-9-68 (VU).

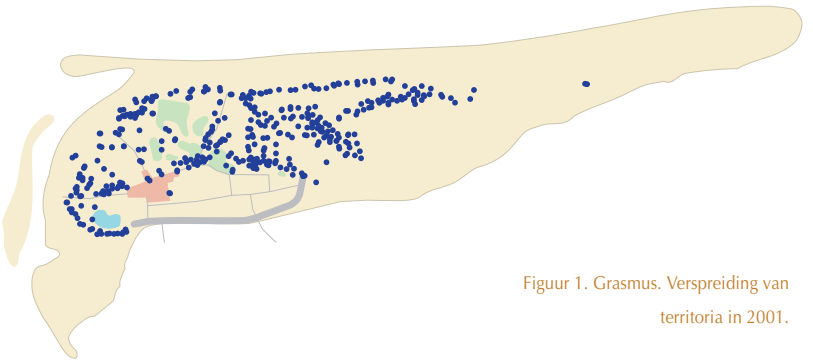

Figuur 1. Grasmus. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 199 territoria
2002/2003: 283 territoria

De Grasmus is een talrijke tot zeer talrijke broedvogel. Overal op het eiland kan de Grasmus worden aangetroffen met uitzondering van kale gedeelten. In tegenstelling tot de Braamsluiper wordt de soort alleen aan de rand van het dorp waargenomen maar niet in het dorp zelf.

De Grasmus is doortrekker in klein aantal, in de herfst van eind juli tot begin oktober (figuur 2). De vroegste voorjaarsdatum is 4 mei 1978 (30 april 1962, Mooser 1973). Er is nog een zeer late waarneming op 21 oktober 1978.

Ontwikkeling

In het begin van de 20ste eeuw was de Grasmus al een algemene broedvogel. Sindsdien is de soort altijd aanwezig geweest. In 1967 werd het aantal broedparen op 80 geschat (Mooser 1973). In 1973 werden 82 broedparen gemeld, in 1978 werd het aantal geschat op 100-150 en in 1986 was het aantal opgelopen naar 185. Bij de inventarisatie van 1992 is broeden wel vastgesteld maar zijn de broedparen niet geteld. Dat is jammer, omdat optredende droge winters in de Sahel tot midden jaren 1980 de Nederlandse populatie mogelijk met 50-70% decimeerden (SOVON 2002). Ook 1990 was een extreem droog jaar in de Sahel. Nu zijn, wat de eventuele gevolgen betreft voor Schiermonnikoog, dus geen exacte gegevens bekend. Wel blijkt uit waarnemingen dat de soort in die tijd een aantal jaren beslist zeer schaars is geweest op het eiland. In 2001-2003 is er een explosieve toename.

Ook landelijk is er sprake van herstel en dat was de reden om de Grasmus in 1994 van de Rode Lijst te halen (SOVON 2002).

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:06 Pagina 364

Tuinfluiter

Sylvia borin

Fr: Túnsjonger
D: Gartengrasmücke
E: Garden Warbler
F: Fauvette des jardins

Mooser 1973 Schaarse broedvogel van de bossen en het dorp. LEEGE (1907) noemt broeden dubieus. HAVERSCHMIDT (1942) noemt haar niet als broedvogel. Resoort hoorde haar in de periode van 24 – 26-6-47 regelmatig zingen, zodat we mogen aannemen dat ze toen broedde. Daarna wordt de Tuinfluiter enkele malen als broedvogel opgegeven, te weten 1950 (F. Haverschmidt e.a.); 1955 (LJD) en 1964 (HAF). Het aantal broedparen werd in 1964 en 1967 op 20 geschat.
De Tuinfluiter is doortrekker in vrij klein aantal van begin aug. tot eind sept. en in het voorjaar vanaf begin mei. De vroegste waarneming in het voorjaar is 7-5-67 en de laatste in de herfst 22-10-70 (W.Braaksma).

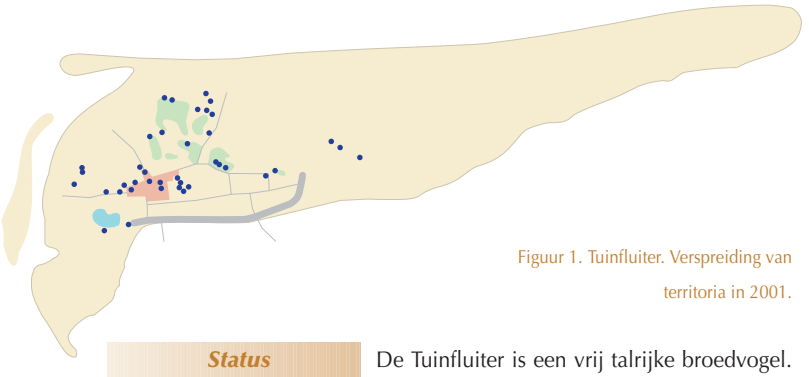

Figuur 1. Tuinfluiter. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 52 territoria

2002/2003: 72 territoria

De Tuinfluiter is een vrij talrijke broedvogel. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in het gebied tussen de Badweg en de Prins Bernhardweg en in de Binnenkwelder. De soort is schaars vertegenwoordigd in het dorp.
De soort trekt in het najaar vrij algemeen door, van eind juli tot ver in oktober. De meeste vogels trekken door in augustus en september met meestal nog enkelingen in oktober (figuur 2).
De vroegste voorjaarsdatum is 25 april 1992, de laatste najaarsdatum betreft een ringvangst op 4 oktober 2001. Daarnaast is er nog een zeer late ringvangst op 3 november 1997.

In het Groene Glop geringde Tuinfluiters werden teruggemeld elders in Nederland (2) en in België (1), Denemarken (1), Groot-Brittannië (1), Ivoorkust (1), Noorwegen (2) en Zweden (1). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren in Noorwegen (2) en Zweden (1).

Ontwikkeling

De Tuinfluiter werd in 1947 voor het eerst als broedvogel aangetroffen. Sindsdien heeft de soort waarschijnlijk regelmatig gebroed. In 1967 werd het aantal broedparen op 20 geschat (Mooser 1973). In 1973 werden 21 broedparen vastgesteld, terwijl in 1978 het aantal op 40-80 paar wordt geschat en in 1986 op 80. De toename kan worden toegeschreven aan de toenemende bebossing van het duingebied, met name de berkenopslag (Bakker 1987). Van de broedvogeltelling van 1992 zijn geen aantalsschattingen gemaakt. Vergeleken met de jaren 1960 is het aantal broedparen in ieder geval duidelijk toegenomen. Dat spoort met de landelijke trend, waarbij in de duinen de populatie met ongeveer een factor drie is toegenomen sinds de jaren 1970 (SOVON 2002).

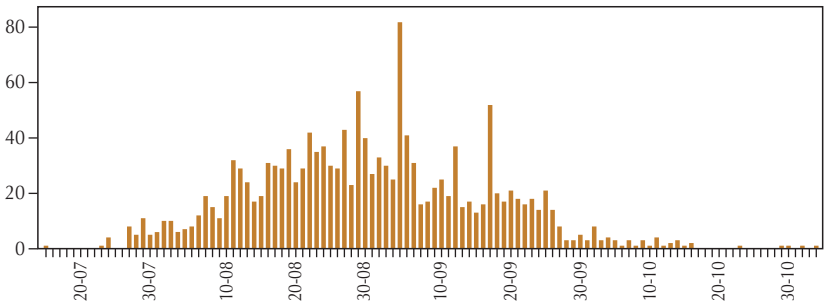

Figuur 2. Tuinfluiter. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:06 Pagina 365

Zwartkop

Sylvia atricapilla

Fr: Nettelkrûper
D: Mönchsgrasmücke
E: Blackcap
F: Fauvette à tête noire

Mooser 1973 Zeer schaarse en mogelijk onregelmatige broedvogel van de westelijke bossen en de eendenkooi. Er zijn geen gegevens bekend, die erop wijzen, dat de soort in de eerste helft van deze eeuw gebroed heeft. In 1955 maakte Draayer melding van een mogelijk broedgeval. Hij vraagt zich echter tevens af, of de voorjaarwaarnemingen in dat jaar en latere jaren misschien toch betrekking hebben op doortrekkers. Uit de zestiger jaren zijn meerdere juni-waarnemingen bekend. Zo werd op 15-6-67 in het Eerste Dennenbos een zingende vogel waargenomen. In de periode van 1 – 18-6-70 hoorde Draayer op verschillende plaatsen zingende vogels. Eind juni 1970 was er 1 zingend ♂ aan de westkant van het dorp (GG, JCK). Voor de jaren 1967-1970 noemt Waldeck haar als mogelijke broedvogel. Hij hoorde steeds zingende ♂♂ op dezelfde plaats en schatte het bestand op 4-5 paren. De Zwartkop is doortrekker in vrij klein aantal(VU, TT) van eind aug. tot begin nov. en vanaf half april. De vroegste voorjaarsdatum is 14-4-66 (VWG/NJN) en de laatste in de herfst 1-11-66 (J.den Held). De waarneming op 3-6-64 bij de vuurtoren betrof mogelijk nog een late voorjaarstrekker (med. J.B.Hulscher).

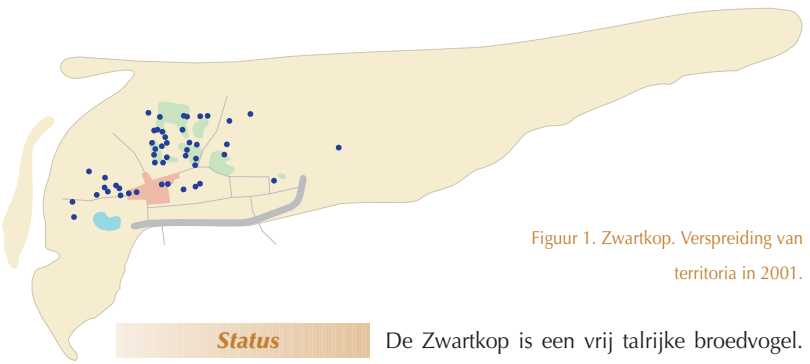

Figuur 1. Zwartkop. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en incidentele wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 49 territoria

2002/2003: 84 territoria

De Zwartkop is een vrij talrijke broedvogel. Het zwaartepunt van het broedareaal ligt tussen de Badweg en de Prins Bernhardweg, in het dorp en in het gebied ten westen daarvan.

De Zwartkop trekt in vrij groot aantal door vanaf half april en in het najaar van eind juli tot en met medio november. Uit de ringvangsten van het Vogelringstation Schiermonnikoog blijkt dat september de beste maand is met soms nog een kleine opleving in oktober (figuur 2). Veel (jonge) Zwartkoppen ondernemen aanvankelijk een noordwaartse trek. Een voorbeeld daarvan is de Zwartkop die op 23 juli 1999 in Damwoude, Friesland, werd geringd en ruim een maand later op Schiermonnikoog werd teruggevangen.

De vroegste voorjaarsdatum is 11 april 1994, de laatste najaarsdatum 16 november 1987. Er is één waarneming uit maart: 2 maart 1980.

Er zijn vier winterwaarnemingen: 15 december 1981, 12 december 1986, 13 januari 1999 en 7 december 2003.

In het Groene Glop geringde Zwartkoppen werden teruggemeld elders in Nederland (4) en in Algerije (1), België (8), Duitsland (1), Frankrijk (1), Groot-Brittannië (2) en Spanje (1). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren elders in Nederland (2) en in België (9), Noorwegen (1) en Tsjechië (1).

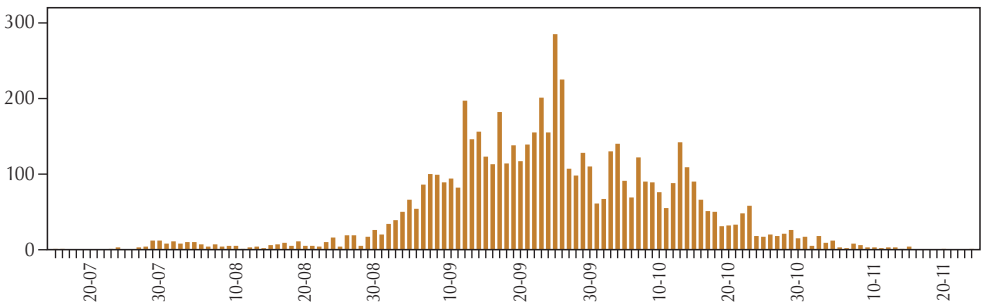

Figuur 2. Zwartkop. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

Ontwikkeling De Zwartkop heeft zich in de jaren 1950 of de jaren 1960 gevestigd als broedvogel. De aantallen bleven echter laag en in 1967-1970 werd het aantal broedparen op vier tot vijf geschat (Mooser 1973). In 1973 werden zes territoria vastgesteld. In 1978 werd het aantal al op 20-50 paar geschat en in 1986 op 63 paar. Vergeleken met Mooser (1973) is de soort als broedvogel duidelijk toegenomen, wat kan worden toegeschreven aan het ouder worden van de bebossing. Dit past ook in het beeld van de landelijk sterk toegenomen aantallen (SOVON 2002).

Grauwe Fitis

Phylloscopus trochiloides

Fr: Feale Hôfsjonger
D: Grünlaubsänger
E: Greenish Warbler
F: Pouillot verdâtre

Status Incidentele broedvogel. Incidentele doortrekker

Beoordeelsoort CDNA

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: geen
2002: geen
2003: 1 territorium

Tot en met 2002 zijn er vijf waarnemingen: 25 augustus 1973 (Groene Glop, ringvangst), 26 augustus 1981 (Groene Glop, ringvangst; Van Loon 1982), 29 mei 1988 (Tweede Dennen, zingend exemplaar), 30 augustus 1993 (Groene Glop, ringvangst; foto: Dutch Birding 15: 237, 1993) en 4-11 september 2000 (Kobbeduinen).

Op 31 mei 2003 werd één zingend exemplaar gehoord aan de noordoostkant van het dorp, enkele dagen later gevolgd door een tweede, roepend exemplaar. Tevens werd tot 11 juni een tweede zingende vogel gemeld. Zeker één mannetje werd in ieder geval tot en met 21 juni ter plekke gehoord (foto: Dutch Birding 25: 278, 2003). De vogels bevonden zich in de tuinen tussen Noorderstreek en Langestreek om de Noord, westelijk tot de Badweg en oostelijk tot het gebied rond de Van Westerholtlaan, 't Kanaal en Zevenhuizen. Eind juli werd duidelijk dat de vogels hadden gebroed. Er werden met zekerheid vijf exemplaren gezien: twee adulte vogels en drie juvenielen. Ook werd enkele keren waargenomen dat een vogel werd gevoerd. Op 29 juli werd in het dorp voor het laatst nog één vogel gezien. Verrassenderwijs werd op dezelfde dag een eerstejaars vogel gevangen door het vogelringstation in het Groene Glop. Aangenomen wordt dat dit één van de jonge vogels betrof van het broedgeval in het dorp. Het broedgeval wordt uitgebreid besproken in Ebels (2003). Dit betreft het eerste broedgeval voor Nederland en het meest westelijke van deze soort.

De Grauwe Fitis broedde oorspronkelijk in West-Rusland en verder oostelijk maar het broedgebied heeft zich in de 20ste eeuw naar het westen uitgebreid. De meest westelijke reguliere broedgebieden zijn nu in Polen, Litouwen, Letland, Estland, het eiland Gotland (Zweden) en Zuid-Finland; in Duitsland zijn incidentele broedgevallen.

Noordse Boszanger

Phylloscopus borealis

Fr: Noardske Bosksjonger
D: Wanderlaubsänger
E: Arctic Warbler
F: Pouillot boréal

Status Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er zijn vier waarnemingen (uitsluitend ringvangsten): 13 september 1976 (Groene Glop; Winkelman & Klarenberg 1977a), 10 oktober 1980 (Kobbeduinen; Van der Straaten & Van der Straaten-Friese 1981), 11 oktober 1982 (Groene Glop; Van Loon et al. 1982) en 13 september 2001 (Groene Glop; foto: Dutch Birding 23: 378, 2001).

De Noordse Boszanger broedt van Noord-Scandinavië oostelijk tot in Noordoost-Siberië en Alaska.

Pallas' Boszanger

Phylloscopus proregulus

Fr: Pallas' Bosksjonger
D: Goldhähnchen-Laubsänger
E: Pallas's Leaf Warbler
F: Pouillot de Pallas

Status

Onregelmatige doortrekker

Beoordeelsoort CDNA tot en met 1996

Er zijn 14 waarnemingen, waarvan zeven ringvangsten (acht exemplaren):

19 oktober 1975	Kobbeduinen, ringvangst (Van der Straaten 1977)
15 oktober 1989	Kobbeduinen, ringvangst, twee
18 oktober 1994	Groene Glop, ringvangst
17 oktober 1997	Groene Glop, ringvangst
18 oktober 1997	
22 oktober 1997	
26 oktober 1997	Groene Glop, ringvangst
27 oktober 1997	
29 oktober 1997	Groene Glop, ringvangst
3 november 1998	Groene Glop, ringvangst
26 oktober 1999	Kobbeduinen
11 oktober 2003	De Monnik
13-15 oktober 2003	Klein Zwitserland
14 oktober 2003	dorp

In Nederland worden Pallas' Boszangers sinds 1980 jaarlijks vastgesteld (Van den Berg & Bosman 2001). Voor die tijd was de soort aanzienlijk zeldzamer. De Pallas' Boszanger broedt in Midden-Siberië en verder oostwaarts.

Bladkoning

Phylloscopus inornatus

Fr: Lytse Bosksjonger
D: Gelbbrauen-Laubsänger
E: Yellow-browed Warbler
F: Pouillot à grands sourcils

Mooser 1973 Er zijn vijf waarnemingen bekend: 25-8-66 1 ex. in het dorp (K.H.Voous); 22-9-67 1 ex. (H.Nuyen, med. CNA); 23-9-67 1 ex. op het laatste Willemsduin (J.den Held); 24-9-70 1 ringvangst (J.A.Smits, med. TT); 4-10-69 1 ex. in de eendenkooi (Van. 22: 233).

Status

Jaarlijkse doortrekker

De Bladkoning trekt jaarlijks in zeer klein aantal in het najaar door, met name in september en oktober. De vroegste datum is 10 september (in 1974, 1975 en 1982), de laatste 15 november 1985.

Er is slechts één voorjaarswaarneming bekend: op 23 april 1982 werd één exemplaar in het bosgebied waargenomen.

Humes Bladkoning

Phylloscopus humei

Fr: Asiatyske Bosksjonger
D: Tienschan-Laubsänger
E: Hume's Leaf Warbler
F: Pouillot de Hume

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 14-16 oktober 2003 (Kobbeduinen).

De Humes Bladkoning broedt in Centraal-Azië.

Raddes Boszanger

Phylloscopus schwarzi

Fr: Raddes Bosksjonger
D: Bartlaubsänger
E: Radde's Warbler
F: Pouillot de Schwarz

Status
Dwaalgast
Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 6 oktober 1999 (Groene Glop, ringvangst; foto: Dutch Birding 21: 294, 1999).

De Raddes Boszanger broedt in Midden-Siberië en verder oostwaarts.

Bergfluiter

Phylloscopus bonelli

Fr: Berchbosksjonger
D: Berglaubsänger
E: Western Bonelli's Warbler
F: Pouillot de Bonelli

Mooser 1973 Er is één bevestigde waarneming: 5-9-69 1 ex. gevangen en geringd (J.A.Smits, med. VU).

Status
Dwaalgast
Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 5 september 1969 (Eendenkooi, ringvangst; Voous 1972, Nieboer 1975).

De Bergfluiter broedt in Zuidwest-Europa en Noordwest-Afrika, noordelijk en oostelijk tot Zuid-Duitsland, Oostenrijk en Italië.

Fluiter

Phylloscopus sibilatrix

Fr: Giele Bosksjonger
D: Waldlaubsänger
E: Wood Warbler
F: Pouillot siffleur

Mooser 1973 In 1947 zag Resoort in de periode van 24 – 26-6 een familie met jongen in de Tweede Dennen. Hij noemde het biotoop aldaar niet erg gunstig. Haverschmidt c.s. noemt haar in 1950 als broedvogel van de eendenkooi. Daarna zijn er geen gegevens meer bekend, die broeden aannemelijk maken.
De Fluiter is doortrekker in zeer klein aantal van begin aug. to begin sept. en in zeer klein tot klein aantal van begin mei tot begin juni. De vroegste herfstwaarneming is 30-7-57 (S.Braaksma, A.Timmerman) en de laatste 11-9-69 (J.A.Smits, med. VT). De vroegste en laatste waarnemingen in het voorjaar zijn 6-5-67 (J.A.Loterijman) en 3-6-63 (LJD, GLO).

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:07 Pagina 369

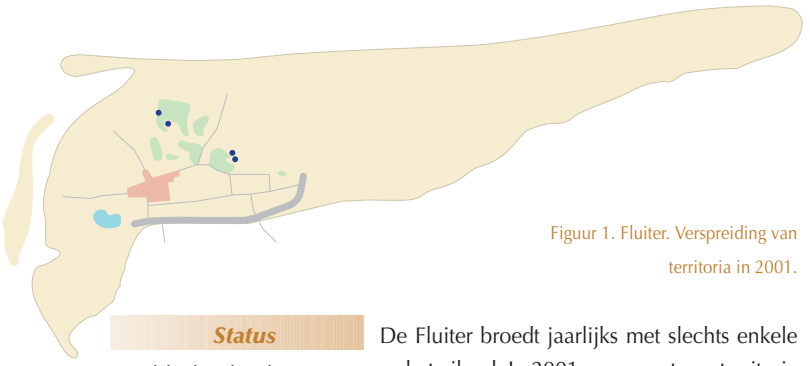

Figuur 1. Fluiter. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel.

Jaarlijkse doortrekker

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 4 territoria

2002: 2 territoria

2003: 5 territoria

De Fluiter broedt jaarlijks met slechts enkele paren op het eiland. In 2001 waren er twee territoria in de dennenbossen en twee ten zuiden van Vredenhof. In 2002 waren er twee broedgevallen in de Eerste Dennen. In 2003 waren er vijf territoria, waarvan één in de Eerste Dennen, twee in de Tweede Dennen, één ten westen van de Berkenplas en één aan de oostkant van het dorp.

De soort is doortrekker in klein tot zeer klein aantal. De vroegste voorjaarsdatum is 21 april 1975, de laatste najaarsdatum betreft een ringvangst op 18 september 1995. Daarnaast is er nog een zeer late ringvangst op 11 oktober 1982.

Een in het Groene Glop geringde Fluiter werd teruggemeld in Portugal.

Ontwikkeling

De Fluiter heeft in 1947 en 1950 gebroed. Daarna zijn tot 1970 geen broedgevallen meer vastgesteld (Mooser 1973). Ook in de inventarisaties van 1973 en 1978 ontbrak de Fluiter. Toch was de Fluiter in 1977 in zeker twee territoria aanwezig. In 1980 was de soort met zeker drie broedparen vertegenwoordigd. In 1986 werden negen territoria gevonden en bij de inventarisatie van 1992 zelfs 16. Daarbij wordt wel aangetekend dat de Fluiter in 1992 opvallend talrijk was (Bakker 1995). In dat jaar bevinden zich 14 territoria in het gebied van de dennenbossen, één ten zuiden van Vredenhof en één in de Eendenkooi. Deze aantallen werden later nooit meer gehaald. In 1998 werden drie en in 2000 zes zingende exemplaren gemeld maar niet duidelijk is of hier ook doortrekkers bijzaten. Toch is er, vergeleken met Mooser (1973), sprake van een bescheiden maar vrij stabiele populatie. Dit in tegenstelling tot de landelijke trend, waarbij vanaf 1993 alleen maar daljaren zijn geregistreerd (SOVON 2002).

Tjiftjaf

Phylloscopus collybita

Fr: Tsjiftsjaf
D: Zilpzalp
E: Northern Chiffchaff
F: Pouillot véloce

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de bossen, die waarschijnlijk niet elk jaar op het eiland broedt. LEEGE (1907) vond in 1906 een nest met eieren. DUYFJES (1938) noemt haar als broedvogel, maar HAVERSCHMIDT (1942) niet. In 1948 was ze broedvogel (JdJ), terwijl Brouwer haar op 12-7-51 hoorde zingen in het dorp en de bossen. In 1955 was de Tjiftjaf ook broedvogel (LJD). In juni 1964 is ze op vier plaatsen zingend gehoord (HAF), terwijl het aantal paren toen op 5 werd geschat. Op 15-7-67 werd een paar met uitgevlogen jongen gezien bij het K.Visserpad (S-IV). Waldeck geeft voor de jaren 1967-1970 7-8 broedparen op, terwijl Kiewiet voor 1970 zegt dat er, afgaande op het aantal zingende ♂♂, ongeveer 6 broedparen waren. De Tjiftjaf is doortrekker in klein aantal (VU) van eind aug. tot half okt. Over aankomst en doortrek in het voorjaar is niets bekend. De laatste herfstwaarneming is 3-11-66 (J.den Held).

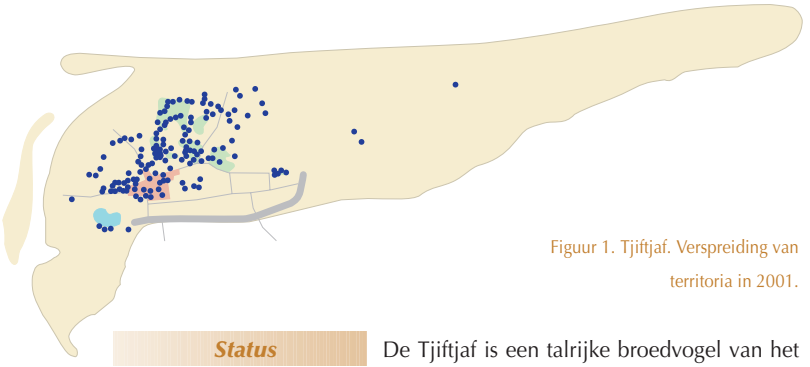

Figuur 1. Tjiftjaf. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en onregelmatige wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 150 territoria

2002/2003 188 territoria

De Tjiftjaf is een talrijke broedvogel van het westelijke deel van het eiland, al zijn er een paar incidentele broedgevallen op het oostelijke deel. De grootste concentraties zijn te vinden tussen de Prins Bernhardweg en het Westerstrand.

De Tjiftjaf trekt door van maart tot begin mei en van eind juli tot in november, met duidelijke piekjes in oktober (Vogelringstation Schiermonnikoog). De vroegste voorjaarsdatum is 5 maart 1997, de laatste najaarsdatum 24 november 1984. Er zijn echter ook enkele tientallen winterwaarnemingen uit de periode december-februari.

In het Groene Glop geringde Tjiftjaffen werden teruggemeld elders in Nederland (2) en in België (4), Duitsland (1), Frankrijk (1), Groot-Brittannië (1) en Portugal (1). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren elders in Nederland (2) en in Denemarken (1) en Noorwegen (2).

Ontwikkeling

De Tjiftjaf werd in het begin van de 20ste eeuw al broedend aangetroffen. Sindsdien is de soort regelmatig vastgesteld maar het aantal is nooit hoog geweest. In 1967-1970 werd het aantal broedparen op zeven tot acht geschat (Mooser 1973). De ontwikkeling van de Tjiftjaf verliep daarna stormachtig, van 10 broedparen in 1973, 32 in 1978 en 71 in 1986 naar boven de 150 na 2000. Dit hoeft geen verbazing te wekken omdat ook landelijk de stand explosief is gestegen (SOVON 2002).

De Scandinavische Tjiftjaf *P. c. abietinus* kan in het veld niet onderscheiden worden. Ook bij ringvangsten kunnen individuen van deze ondersoort niet altijd worden vastgesteld. Op grond van ringvangsten en van Europese ringterugmeldingen valt te concluderen dat deze ondersoort in West-Europa doortrekt. De Siberische Tjiftjaf *P. c. tristis* is een zeldzame najaarsgast. Waarnemingen van deze ondersoort worden door de CDNA beoordeeld. Zelfs in de hand is deze soms lastig te herkennen en er worden exemplaren gevangen die niet eenduidig zijn en mogelijk ook zeer grijsbruine *P. c. abietinus* kunnen betreffen.

Op Schiermonnikoog is één aanvaard geval van de Siberische Tjiftjaf: 2 november 1995 (Groene Glop, ringvangst).

Fitis

Phylloscopus trochilus

Fr: Fitis
D: Fitis
E: Willow Warbler
F: Pouillot fitis

Mooser 1973 Talrijke broedvogel langs de bossen, in de duinen en binnenkwelder. Waarschijnlijk broedde de Fitis in het begin van deze eeuw al. LEEGE (1907) zag en hoorde haar. Brouwer noemt haar voor 1927, 1943 en 1938. In alle broedvogelverslagen wordt ze daarna vermeld. In 1964 is het aantal broedparen op minimaal 65 geschat en in 1967 op 150.

De Fitis is doortrekker in groot aantal. In sommige jaren trekt ze reeds door vanaf eind juli en tot eind sept. en in het voorjaar vanaf begin april. De vroegste waarneming in het voorjaar is 28-3-36 (Ard. 28: 77) en de laatste in het najaar is 9-10-32 (G.J.Makkink). Er zijn acht ringvangsten van de ondersoort *acredula* bekend uit de jaren 1967-1970. De vroegste vangdatum is 28-8-67 (VU) en de laatste 7-9-70 (VU).

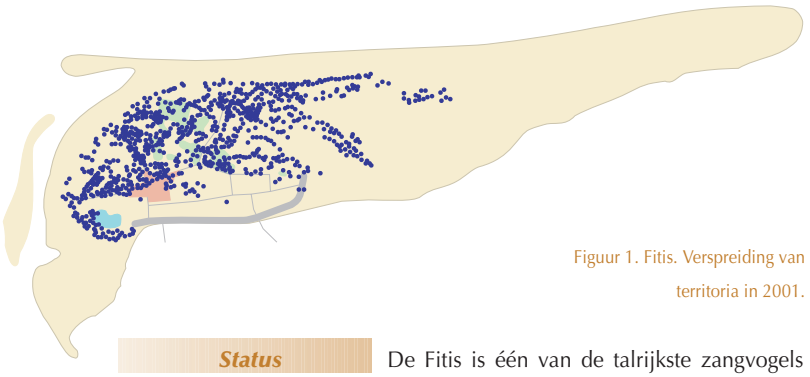

Figuur 1. Fitis. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel.
Jaarlijkse doortrekker

De Fitis is één van de talrijkste zangvogels van Schiermonnikoog en wedijvert met de Winterkoning om de eerste plaats. De Fitis broedt vooral op het westelijke deel van het eiland maar is ook op de oostelijke helft tot ongeveer paal 12 goed vertegenwoordigd.

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 987 territoria
2002/2003: 650 territoria

De soort trekt door van april tot half mei en van eind juli tot in oktober. Pieken in de doortrek zijn er vaak de hele maand augustus en de tweede en derde week van september, waarna de aantallen sterk afnemen (figuur 2). Soms is er ook een trekgolf van eind september tot in oktober, zoals in 2000, maar dat is opmerkelijk laat (Vogelringstation Schiermonnikoog). De vroegste voorjaarsdatum is 22 maart 1993, de laatste najaarsdatum 29 oktober 1983. Er zijn drie novemberwaarnemingen: 1 november 2001 (Groene Glop, ringvangst), 4 november 1999 (Groene Glop, ringvangst) en een waarneming op 17 november 1988.

In het Groene Glop geringde Fitissen werden teruggemeld elders in Nederland (5) en in België (5), Frankrijk(1), Ghana (1), Spanje (1), Zweden (1) en Zwitserland (1). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren elders in Nederland (1) en in België (2), Finland (1), Noorwegen (3), Rusland (1), Spanje (1) en Zweden (1).

Ontwikkeling

De Fitis broedt al vanaf het begin van de 20ste eeuw op Schiermonnikoog. Aantalsopgaven zijn pas uit de jaren 1960 bekend; in 1967 werd het aantal broedparen op 150 geschat (Mooser 1973). De Fitis is – net als de Tjiftjaf – nog steeds bezig aan een opmars, van 205 in 1973 naar 758 in 1986 naar bijna 1000 paar in 2001. Ook landelijk is er tot eind jaren 1980 een aanzienlijke toename geweest in de duinen en het agrarische gebied. Datzelfde geldt ook voor het duingebied van andere Waddeneilanden zoals Texel en Ameland (SOVON 2002).

In 2002-2003 is het aantal territoria op Schiermonnikoog (650) waarschijnlijk aanzienlijk onderschat. Gezien de hoge dichtheden waarin de Fitis voorkomt en de onoverzichtelijkheid en soms moeilijke toegankelijkheid van de broedbiotoop, ligt dit voor de hand. Het verschil met 2001 betreft in feite alleen de Binnenkwelder en het gebied tussen de Badweg en de Prins Bernhardweg. De opgegeven hoeveelheden voor 2001 zijn juist in die gebieden wel erg aan de hoge kant, respectievelijk 348 (165 in 2002) en 314 (183 in 2002).

De Fitis, die het in de duinen inmiddels al enige tijd slecht doet (SOVON 2002), is in 2002 vrijwel overal afgenomen, mogelijk als gevolg van de slechte omstandigheden in de Afrikaanse overwinteringsgebieden (Van Dijk 2003).

Figuur 2. Fitis. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

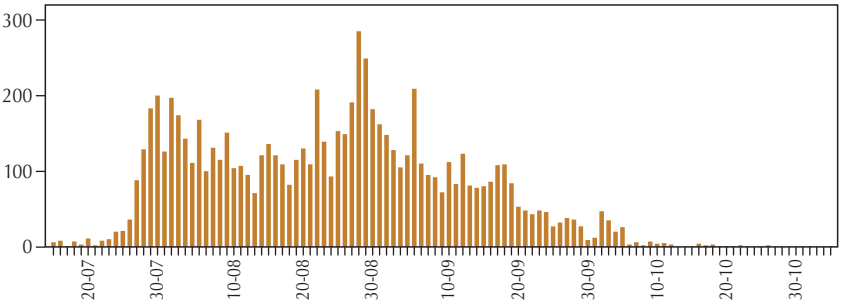

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:07 Pagina 372

Goudhaan

Regulus regulus

Fr: Goudtúfke
D: Wintergoldhähnchen
E: Goldcrest
F: Roitelet huppé

Mooser 1973 Doortrekker in vrij groot aantal van half sept. tot eind nov. en van eind mrt. tot eind april. De uiterste waarnemingsdata in de herfst zijn resp. 4-9-69 (VU) en 4-12-66 en de vroegste en laatste waarnemingen in het voorjaar 29-3-67 (M.Groenendaal) en 10-5-70 (KW).
Buiten die periode zijn er vier waarnemingen bekend: 13-7-70 max. 10 ex. in de bossen bij het Kronkelpad (J.Harder); 4-8-69 gehoord in het bos (CSR); 29-12-53 talrijk (Van. 7: 26); 2-3-70 enkele ex. in de dennen (GG, J.v.Boven).

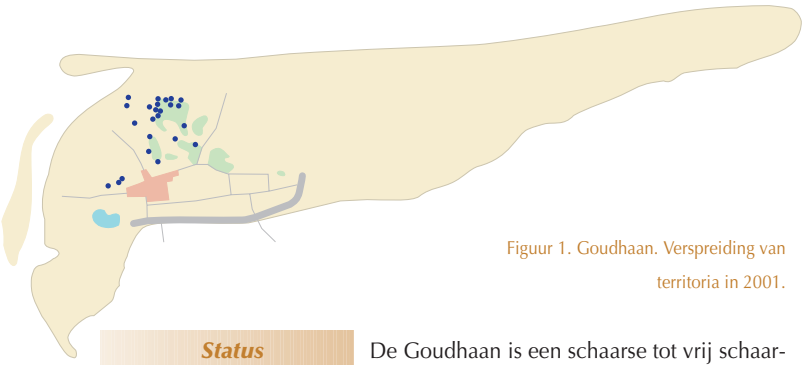

Figuur 1. Goudhaan. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 23 territoria
2002/2003: 31 territoria

De Goudhaan is een schaarse tot vrij schaarse broedvogel van de dennenbossen. Dat de soort juist daar voorkomt is niet zo vreemd omdat de Goudhaan sterk gebonden is aan naaldhout.
De soort trekt door in het voorjaar van maart tot begin mei en in het najaar van augustus tot diep in de herfst. De meeste vogels komen vanaf ongeveer half september, met pieken in oktober (figuur 2). Als regel zijn mannetjes dan in de meerderheid (Vogelringstation Schiermonnikoog).
Ook in de winter is de Goudhaan in zeer klein aantal aan te treffen maar het is nog onduidelijk in hoeverre dat broedvogels van het eiland zijn of dat deze juist 's winters wegtrekken (SOVON 2002).

In het Groene Glop geringde Goudhanen werden teruggemeld elders in Nederland (6) en in België (2), Groot-Brittannië (4) en Polen (1). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren elders in Nederland (2) en in Letland (1), Noorwegen (2) en Zweden (1).

Ontwikkeling

Waarschijnlijk heeft de Goudhaan zich in de tweede helft van de jaren 1970 als broedvogel gevestigd op de westelijke helft van het eiland en is sindsdien het aantal langzaam toegenomen. De Goudhaan werd voor het eerst in 1978 met zekerheid als broedvogel genoemd met zes paar. Vanaf die tijd is de Goudhaan altijd zeer schaars tot schaars vertegenwoordigd geweest. In 1983 werden twee paar voor het hele eiland opgegeven en in 1986 werden acht paar genoemd. Het maximum is 13 paar in 1992. Pas na 2000 overschreed de Goudhaan de 20 paar. Gezien de ontwikkeling op Schiermonnikoog, waarbij naaldhout gedeeltelijk wordt omgevormd naar loofhout, lijkt in de toekomst echter eerder een afname dan een verdere toename te verwachten.

Figuur 2. Goudhaan. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

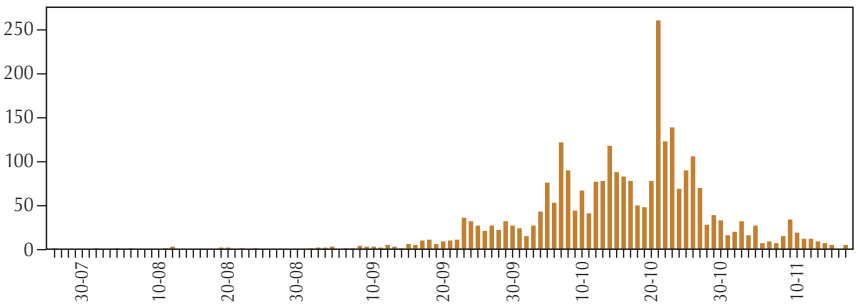

Begin jaren 1970 werden in oktober en december in sommige jaren aantallen genoemd van duizenden als doortrekker. Ook in latere jaren was de Goudhaan soms massaal als doortrekker aanwezig. Met name in 1975, dat bekend staat als het 'Goudhanenjaar', was de doortrek in oktober zeer massaal (cf. Winkelman & Klarenberg 1977b).

Vuurgoudhaan

Regulus ignicapilla

Fr: Fjoertûfke
D: Sommergoldhähnchen
E: Firecrest
F: Roitelet triple-bandeau

Mooser 1973 Doortrekker in klein aantal (TT) van eind aug. tot begin nov. De vroegste en laatste waarnemingen zijn resp. 28-8-67 (LB) en 4-11-65 (TT). Er zijn vier voorjaarswaarnemingen: 2-4-64 1 ex. in de Kobbeduinen (J.Veen); 20-4-68 1 ex. in de bossen (A. 1968-3); 2-5-70 1 ex. in het binnenduin (E.C.Smith); 6-5-70 1 ex. in de dennen (KW).

Status

Incidentele broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en onregelmatige wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 2 territoria
2002: geen
2003: geen

In 2001 werden twee territoria van de Vuurgoudhaan vastgesteld in de dennenbossen. De soort trekt in klein tot vrij klein aantal door van half maart tot eind april en van eind augustus tot begin november met een piek in de eerste week van oktober (figuur 2). De vroegste voorjaarsdatum is 25 maart 1999, de laatste najaarsdatum 17 november 1995. De mannetjes zijn vrijwel ieder jaar bij de najaarstrek in de meerderheid (Vogelringstation Schiermonnikoog). Er zijn enkele winterwaarnemingen.

Ontwikkeling

In het verleden werd alleen in 1978 melding gemaakt van een broedgeval. Ook in 1980 kan er sprake zijn geweest van broeden. Op 22 en 24 april 1983 werd een zingend exemplaar waargenomen in de Kobbeduinen.

Figuur 1. Vuurgoudhaan. Verspreiding van territoria in 2001.

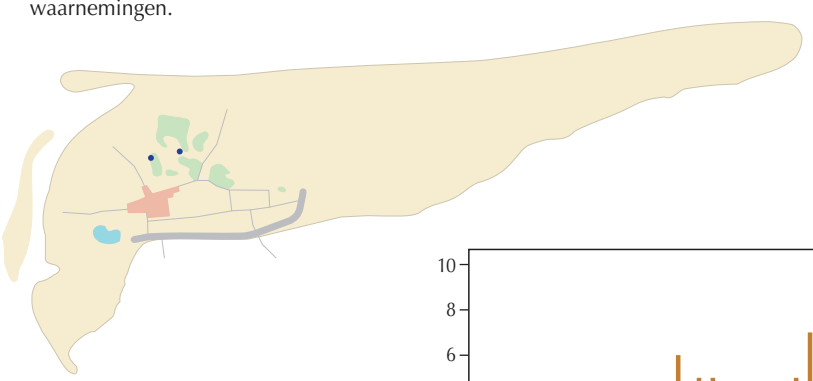

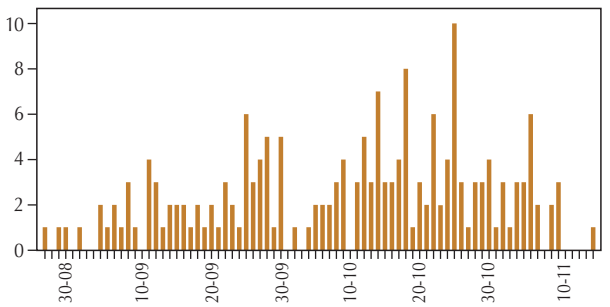

Figuur 2. Vuurgoudhaan. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:07 Pagina 374

Grauwe Vliegenvanger

Muscicapa striata

Fr: Feale Miggesnapper
D: Grauschnäpper
E: Spotted Flycatcher
F: Gobemouche gris

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de bossen en het dorp. LEEGE (1907) noemt de Grauwe Vliegenvanger een algemene broedvogel, maar mogelijk heeft dit, althans voor een deel, betrekking gehad op doortrekkers. In de periode tot het eind van de dertiger jaren is er alleen een waarneming van Brouwer op 4-6-26. Van Dobben geeft haar voor 1939 als broedvogel op, evenals Resoort voor 1947. Hij maakt melding van minstens 2 families. De soort wordt daarna steeds in de broedvogelverslagen genoemd. In 1964 waren er 10 broedparen en in 1967 8, terwijl Kiewiet voor 1967 15 paren opgeeft.
De Grauwe Vliegenvanger is doortrekker in vrij klein aantal van half aug. tot begin okt. en van begin mei tot eind mei. De vroegste en laatste waarnemingen in de herfst zijn resp. 29-7-70 (VWG/NJN) en 5-10-68 (LB) en in het voorjaar 6-5-67 en 27-5-64.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker

Rode Lijst

Broedvogelinventarisaties 2001-2003

2001: 49 territoria

2002/2003: 41 territoria

De Grauwe Vliegenvanger is een vrij schaarse broedvogel van het gebied tussen de Reddingsweg en het Westerstrand. Tevens is er een concentratie rond de Eendenkooi.
De soort trekt voornamelijk door van half april tot juni en van eind juli tot half oktober met een duidelijke piek eind augustus en begin september (figuur 2). De eerste voorjaarswaarneming is op 18 april 1989. Dat is vroeg want meestal arriveren de eerste vogels pas in mei. De laatste waarneming in het najaar is op 16 oktober 2001.
Een in het Groene Glop geringde Grauwe Vliegenvanger werd teruggemeld in Duitsland.

Ontwikkeling

In het begin van de 20ste eeuw was de Grauwe Vliegenvanger al aanwezig als broedvogel. Pas vanaf de jaren 1940 werd de soort regelmatig als broedvogel opgegeven en in 1970 werd het aantal broedparen op 15 geschat (Mooser 1973). Daarna verliep de ontwikkeling van de soort gunstig: van 21 territoria in 1973, via 50 in 1978 naar 76 in 1986. Na 2000 leek het aantal echter weer terug te vallen. Ook landelijk is er sprake van een afname (SOVON 2002).

Figuur 1. Grauwe Vliegenvanger. Verspreiding van territoria in 2001.

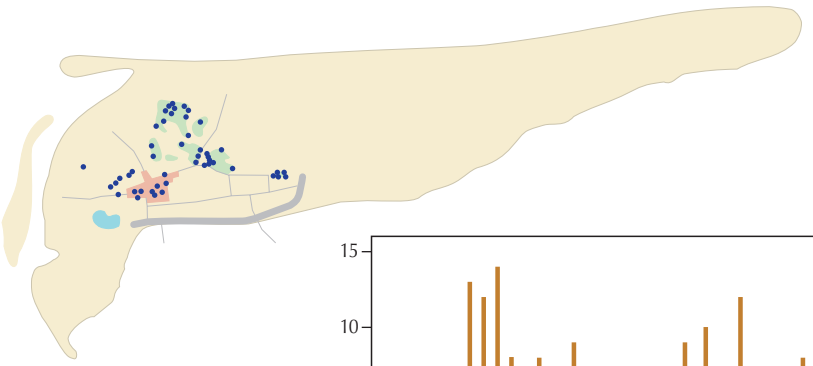

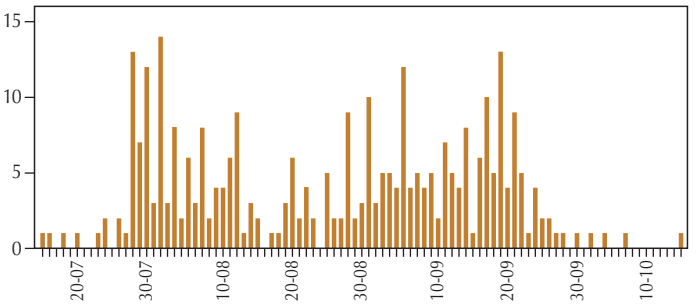

Figuur 2. Grauwe Vliegenvanger. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

Kleine Vliegenvanger

Ficedula parva

Fr: Lytse Miggesnapper
D: Zwergschnäpper
E: Red-breasted Flycatcher
F: Gobemouche nain

Mooser 1973 Er zijn twee waarnemingen bekend: 7-9-69 1 ex. langs de Badweg (vgl. 17: 207); 9-9-68 1 ex. langs het Bospad (Vgl. 16: 673).

Status

Onregelmatige doortrekker

Beoordeelsoort CDNA in 1977 en 1978

EU-Vogelrichtlijn

Er zijn circa 65 waarnemingen of vangsten. De meeste betreffen eerstejaars vogels in het najaar. De vroegste waarneming is op 22-23 augustus 1983, de laatste op 29 oktober 1984. Daarnaast zijn er zeven voorjaarswaarnemingen van gedurende een aantal dagen aanwezige vogels: 21-28 mei 1985 (zingend mannetje), 19-29 mei 1986 (vrouwtje en zingend mannetje), 28 mei-20 juni 1988 (zingend mannetje), 20 mei 1989, 20-31 mei 1990, 8 juni 1993 en 6 mei 2000.

De Kleine Vliegenvanger broedt vanaf Midden-, Zuidoost- en Noordoost-Europa oostelijk tot in West-Siberië.

Withalsvliegenvanger

Ficedula albicollis

Fr: Halsbânmiggesnapper
D: Halsbandschnäpper
E: Collared Flycatcher
F: Gobemouche à collier occidentale

Mooser 1973 Er is één bevestigde waarneming: 27-8-66 1 overjarig ♂ gevangen en geringd (VU).

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

EU-Vogelrichtlijn

Er zijn twee waarnemingen: 27 augustus 1966 (Groene Glop, ringvangst, adult mannetje) en 1 mei 2001 (bij Berkenplas, mannetje; Terlou & Ebels 2001).

De Withalsvliegenvanger broedt in Midden- en Oost-Europa, westelijk tot in Noordoost-Frankrijk, en op Öland (Zweden).

Bonte Vliegenvanger

Ficedula hypoleuca

Fr: Bûnte Miggesnapper
D: Trauerschnäpper
E: European Pied Flycatcher
F: Gobemouche noir

Mooser 1973 Er is één broedgeval uit 1961 bekend. Joh. van Minnen schreef op 1-3-62 aan G.Bosch: "Op Schiermonnikoog heeft een paartje in een nestkastje gebroed in de eerste helft van juni 1961, aan de rand van het bos met berken." (schrift. med. G.Bosch, zie ook Van 15: 78). In verschillende jaren wordt verder broeden mogelijk geacht: 1955 waarschijnlijk 1 paar in de Kobbeduinen; zeker geen 2 paren zoals gesteld in W&S 3: 37 (LJD); 1963: 1 zingend ♂ in de eendenkooi (LJD); 1964: 2 ♂♂ en 1 ♀ in de eendenkooi: één ♂ deed pogingen een ♀ in een nestkastje te lokken (LJD, zie ook Lim. 36: 39). Fabritius geeft voor dat jaar 3 paren op, maar meldt niets over broeden.

De Bonte Vliegenvanger is doortrekker in groot aantal van half aug. tot eind sept. en in vrij klein aantal van begin mei tot begin juni. De vroegste en laatste waarnemingen in de herfst zijn 4-8-69 (VWG/NJN) en 19-10-32 (G.F.Makkink). De vroegste voorjaarswaarneming is 4-5-67. Elk jaar overzomeren enkele ex. (JCK, TT). Er zijn meerdere waarnemingen uit de eerste juni-helft.

Status

Voormalige incidentele broedvogel.

Jaarlijkse doortrekker

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: geen

2002: geen

2003: 3 territoria

Zekere broedgevallen van de Bonte Vliegenvanger zijn na 2000 niet bekend. Wel werd in 2003 op 3 juni de hele dag nog een zingend mannetje in het dorp gehoord. Daarvoor was op twee plaatsen elders in het dorp ook geregeld een zingend exemplaar aanwezig. Omdat in ieder geval tot eind juni nog roepende vogels werden gehoord en gezien – zeer waarschijnlijk zelfs een paartje – is overzomeren zeker. Volgens de SOVON-inventarisatiemethodiek mag daarom gesproken worden van broedgevallen. Het blijft echter de vraag of daadwerkelijk broeden heeft plaatsgevonden.

De soort trekt door van half april tot juni en van eind juli tot half oktober, met vaak een piek eind augustus en begin september (figuur 1). De vroegste voorjaarsdatum is 22 april 1996, de laatste najaarsdatum 15 oktober 1997 (19 oktober 1932, Mooser 1973).

In het Groene Glop geringde Bonte Vliegenvangers werden teruggemeld in Algerije (1), Duitsland (2), Frankrijk (3), Marokko (2), Noorwegen (2), Portugal (1) en Spanje (2). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren in Finland (1), Noorwegen (3) en Zweden (2).

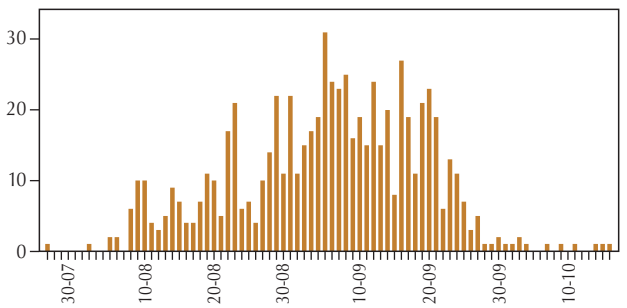

Figuur 1. Bonte Vliegenvanger. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

Ontwikkeling

De Bonte Vliegenvanger werd in 1961 broedend aangetroffen. Waarschijnlijke broedgevallen komen verder nog uit 1955, 1963 en 1964 (Mooser 1973). Daarna werd alleen in 1978 melding gemaakt van een broedgeval. Ook in andere jaren waren soms wel aanwijzingen voor broeden, onder meer in 1982, 1986, 1988 en 1999, maar werd broeden niet onomstotelijk vastgesteld. De Bonte Vliegenvanger is typisch zo'n soort die af en toe in het broedseizoen wordt waargenomen maar waarvan volstrekt zekere broedindicaties ontbreken.

Op Vlieland en Terschelling zijn wel recente zekere broedgevallen bekend (SOVON 2002).

Baardman

Panurus biarmicus

Fr: Burdmantsje

D: Bartmeise

E: Bearded Reedling

F: Panure à moustaches

Mooser 1973 Het is zeer waarschijnlijk dat de soort in elk geval in 1970 in de Johannespolder heeft gebroed. Ze werd daar het gehele broedseizoen waargenomen (C.A.v.d.Wal, JCK, N.Marra Jr., en J.M.Marra). Op 8-7-70 zag v.d.Wal 2 ♂♂, 1 ♀ en 1 volgroeide vogel die alarmeerden (med. GG). Op 31-7-70 werden maximaal 7 ex. in de Johannespolder gezien (VWG/NJN). Buiten deze waarnemingen uit 1970 zijn er twaalf waarnemingen bekend, alle vanaf de grote uittocht van de Baardmees in 1965. 10-10-65 aanwezig (P.Meeth); 29-8-67 1 ex. langs de binnenduinrand (K.H.Voous); 7-9-67 gehoord in de Westerduinen

(K.H.Voous); 15-10-67 6 ex. uit het oosten aankomend bij het laatste Willemsduin; 8 – 12-4-68 1 à 2 ex. in de Johannespolder (CJN jaarboek 1968, med. J.v.d.Woude); 19-4-68 1 ex. in de Johannespolder (A. 1968-3); 20-10-68 gehoord (J.A.Loterijman); 29-7 – 5-8-69 enkele ex. in de Johannespolder (AJB, VWG/NJN); 7-9-69 1 ex. in de Johannespolder (Vgl. 17: 207); 31-9-69 gehoord in de Johannespolder (LB); 9-10-69 5 ex. in de Johannespolder; (AJB); winter '69/'70 gezien in de Johannespolder (J.v.Boven).

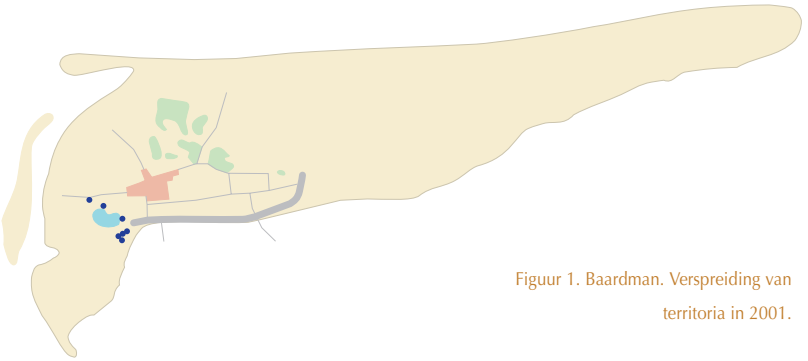

Figuur 1. Baardman. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 7 territoria

2002: 4 territoria

2003: 5 territoria

De Baardman is een zeer schaarse broedvogel van de Westerplas en de buitendijkse rietvelden ten zuiden daarvan. De vogels van de buitendijkse rietvelden foerageren voor een groot deel in de rietvelden van de Westerplas en vliegen regelmatig op en neer over de zeewering. Beide locaties zijn al jaren een bekende broedplaats van deze soort (Klemann 2001). Ook in 2002 en 2003 is de Baardman alleen gerapporteerd van de Westerplas. Buiten de Westerplas en de buitendijkse rietvelden ten zuiden daarvan is de Baardman vanaf 2000 maar weinig elders waargenomen. Deze waarnemingen betreffen twee exemplaren bij de Achtste Slenk op 26 mei 2000 en ringvangsten in het Groene Glop op 27 oktober 2001 en 8 november 2002. Gezien de waarnemingen uit het verleden mag aangenomen worden dat de Baardman jaarlijks doortrekt in zeer klein aantal.

Ontwikkeling

De Baardman is voor het eerst in 1970 broedend vastgesteld met minimaal één paar (Mooser 1973). In 1973 werden 11 en in 1978 negen paar opgegeven. In 1992 werd het hoogste aantal broedparen gemeld, namelijk 15, waarvan in juli en augustus 62 juvenielen werden geringd. Er broedden toen 12 paar rond de Westerplas en drie in de rietvelden rond de Reddingsweg. Toch zijn er verschillende jaren waarin de Baardman niet wordt waargenomen in de broedtijd. In 1986 bleef het voorkomen beperkt tot een waarneming van één exemplaar op 28 april. Gebroed heeft de soort in ieder geval niet in dat jaar (Bakker 1987). Langs de Reddingsweg werden in de broedtijd, naast 1992, alleen op 14 mei 1983 nog roepende vogels gemeld en op 4 juni 1989 enkele paren. Het is vreemd dat de soort daar zo weinig voorkomt, ook buiten de broedtijd. De uitgebreide rietvelden aan weerskanten lijken immers voor de Baardman zeer geschikt. Mogelijk speelt daar het ontbreken van grote open waterpartijen een rol. Hoewel de Baardman zich wel lijkt te kunnen handhaven, is er tegenwoordig van uitbreiding geen sprake meer. Zo werden in 1995 vijf, in 1998 vijf, in 1999 vier en in 2000 vier paar gemeld, wat nauwelijks afwijkt van het huidige aantal.

Op trek wordt de Baardman ook buiten de Westerplas en Reddingsweg waargenomen. Zo wordt de soort regelmatig gevangen in het Groene Glop, meestal in oktober. Ook zijn er enkele trekwaarnemingen uit de Banckspolder.

Staartmees

Aegithalos caudatus

Fr: Sturtmies
D: Schwanzmeise
E: Long-tailed Tit
F: Mésange à longue queue

Mooser 1973 In 1954 zag Draayer in de tweede of derde decade van aug. een familie van 11 ex. aan de rand van de dennen. Volgens Draayer heeft de soort ook in 1955 zeer waarschijnlijk gebroed. Er zijn buiten de gegevens uit genoemde jaren nog drie waarnemingen bekend: begin 4-68 enkele ex. gezien (J.v.Boven); 19-10-68 8 ex. (TT); 24-10-68 1 ex. in de Kooiduinen en 1 ex. in de Kobbeduinen (AJv.D).

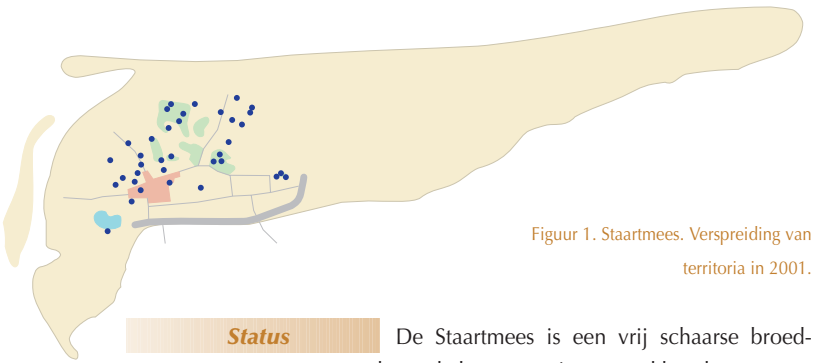

Figuur 1. Staartmees. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 39 territoria
2002/2003: 35 territoria

De Staartmees is een vrij schaarse broedvogel van de bossen en in en rond het dorp.
In het najaar worden geregeld Staartmezen gevangen door Vogelringstation Schiermonnikoog maar de herkomst van deze vogels is niet duidelijk. Het betreft vaak rondzwervende groepjes die na enige tijd weer worden teruggevangen. Niettemin wijzen aantallen van circa 100 waargenomen exemplaren op 6 oktober 1989 en 28 december 1989 duidelijk op trek.

Ontwikkeling

De Staartmees werd in 1955 voor het eerst mogelijk broedend aangetroffen (Mooser 1973). Het eerste zekere broedgeval werd in 1973 vastgesteld, toen één paar op het eiland broedde. In 1978 werden zes paar, in 1986 15 (in de duinen tussen de Reddingsweg en de Badweg en één paar in de Kobbeduinen) en in 1992 29 paar genoteerd. Na die tijd heeft de Staartmees zich nog steeds uitgebreid als broedvogel. Wel moet worden bedacht dat dichtheidscijfers bij de Staartmees nooit meer zijn dan een ruwe aanduiding vanwege het ontbreken van territoriaal gedrag, verplaatsing van broedvogels in de loop van het broedseizoen en andere telproblemen (SOVON 2002).

Glanskop

Parus palustris

Fr: Swartkopmiese
D: Sumpfmeise
E: Marsh Tit
F: Mésange nonnette

Status

Dwaalgast

Van de Glanskop zijn twee waarnemingen bekend: 9 april 1971 (Binnenkwelder, zingend exemplaar) en 12 april 1985 (Dennen, twee).

Matkop

Parus montanus

Fr: Reidmies
D: Weidenmeise
E: Willow Tit
F: Mésange boréale

Mooser 1973 Van 6 – 10-8-68 werden ongeveer 5 ex. in de eendenkooi gezien (CSR).

Voormalige mogelijke broedvogel

Rode Lijst

Status

Er zijn geen recente waarnemingen van de Matkop.

Ontwikkeling

Alleen in 1986 werd melding gemaakt van een territorium. Er werd toen op 16 april een zingende vogel bij de Berkenplas aangetroffen. Omdat dit mogelijk een nieuwe broedvogel voor de Waddeneilanden zou betekenen is op deze plek in de daaropvolgende weken intensief gezocht maar de vogel werd niet meer teruggevonden (Bakker 1987). Dat in SOVON (2002) wordt aangegeven dat Schiermonnikoog het enige Waddeneiland is waar de soort broedt is dus enigszins overtrokken. Anderzijds zou een eventueel broeden op Schiermonnikoog goed aansluiten bij het verspreidingsbeeld in Noord-Nederland; de dichtstbijzijnde broedplaatsen zijn aan de overkant van de Waddenzee, in de Lauwersmeer (SOVON 2002).

Verder zijn nog de volgende waarnemingen bekend:

11 juli 1976	
4 september 1976	
29 oktober 1977	zes
26 december 1980	bosgebied
23 april 1983	bosgebied
30 mei 1988	bosgebied, twee
12 april 1990	
17 september 1996	bij de Eendenkooi

Kuifmees

Parus cristatus

Fr: Tùfmeis
D: Haubenmeise
E: Crested Tit
F: Mésange huppée

Onregelmatige gast

Status

Van de Kuifmees zijn 11 waarnemingen bekend:

24 april 1973	Dennen
3 mei 1973	Dennen
19 oktober 1978	Dennen
10 juni 1980	Dennen
27 december 1980	dorp
2 maart 1981	
15 januari 1984	
23 december 1984	
15 november 1989	twee
23 december 1992	
29 december 1992	Binnenkwelder

Zwarte Mees

Parus ater

Fr: Wâldmies
D: Tannenmeise
E: Coal Tit
F: Mésange noire

Mooser 1973 Er zijn negen waarnemingen bekend: 16 en 17-9-60 resp. 2 en 6 ex. op Vredenhof (Chr. v.Orden c.s.); 20-9-69 1 ex. (K.Alders, E.v.Bunge c.s.); 8 en 9-10-69 resp. 5 en 2 ex. in de eendenkooi (AJB); 12-10-66 enkele ex. (C.P.Sikkema); 16-10-69 2 ex. in de dennen (J.den Held); 17-10-69 1 ex. op de eerste Willemsduinen (J.den Held); 4-4-70 2 ex. bij de Berkenplas en 2 ex. in de Eerste Dennen (A. 1970-2); 14-4-66 1 ex. in het Berkenbos; 24-6-69 1 ex. in de Tweede Dennen (AJB).

Status

Onregelmatige broedvogel. Bijna jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: geen
2002: 1 territorium
2003: geen

In 2002 werd één territorium van de Zwarte Mees vastgesteld in de Eerste Dennen.
De soort trekt vrijwel jaarlijks door, vooral in september en oktober, en overwintert bijna jaarlijks in zeer kleine aantallen.
De Zwarte Mees wordt in alle maanden van het jaar gezien, meestal in de dennenbossen maar ook wel in het dorp, het Groene Glop en de Kobbeduinen en bij de Kooiboerderij. Er zijn echter ook verschillende jaren waarin geen Zwarte Mezen worden waargenomen.
Een in het Groene Glop geringde Zwarte Mees werd teruggemeld elders in Nederland. Tevens werd in het Groene Glop een vogel teruggevangen die elders in Nederland was geringd.

Ontwikkeling

De Zwarte Mees is altijd een zeer schaarse, niet jaarlijkse, broedvogel geweest met hooguit enkele paren. In de periode 1973-1977 werd voor het eerst broeden waarschijnlijk geacht. In 1982 werd op 31 maart een zingend exemplaar gehoord, zodat broeden mag worden aangenomen, zeker ook gezien meiwaarnemingen in dat jaar. In 1984 werd op 28 maart een zingend exemplaar gemeld, dat ook op 9 mei nog zingend en alarmerend werd aangetroffen. In beide jaren bevond het broedgebied zich in de Tweede Dennen. In 1990 en in 1991 was er zeker één broedgeval in de Eerste Dennen en in 1992 één in de Tweede Dennen, waar bij ook uitgevlogen jongen werden gezien. Dat alle Waddeneilanden zijn bezet met uitzondering van Schiermonnikoog (SOVON 2002), is dus niet correct.
De Zwarte Mees is op de meeste plaatsen een bewoner van naaldbos. De omvorming van naaldbos in natuurlijker bos, waar ook op het eiland sprake van is, is ten nadele van de Zwarte Mees (SOVON 2002), zodat deze mezensoort op Schiermonnikoog waarschijnlijk een marginaal bestaan zal blijven leiden. Aan de andere kant is een beleid waarbij omgewaaide en dode bomen in het bos blijven liggen gunstig voor holenbroeders zoals de Zwarte Mees.

Pimpelmees

Parus caeruleus

Fr: Blaumies
D: Blaumeise
E: European Blue Tit
F: Mésange bleue

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de bossen en het dorp. Het is niet helemaal duidelijk wanneer de soort zich heeft gevestigd. Brouwer noemt haar voor de twintiger jaren nog niet, maar hoorde op 15-5-38 een ex. in het dorp. In 1955 was ze broedvogel van het dorp en de eendenkooi (LJD), terwijl in 1964 maar 1 broedpaar kon worden vastgesteld. Het aantal paren werd in 1967 op 5 gesteld. Voor de paren 1967-1970 geeft Waldeck 3-4 paren voor het dorp op.

In 1970 waren er zeker 2 broedparen in de eendenkooi (TT). Het lijkt erop of het aantal broedparen de laatste jaren toeneemt. Over doortrek is vrijwel niets bekend. Van 12 – 15-8-66 was er een lichte toename (VWG/NJN). Op 29-7-70 werden 2 ex. op de Nieuwe Pier gezien, terwijl op 14-4-66 zich vogels in het duin ophielden, hetgeen wellicht op doortrek wijst (VWG/NJN). De Pimpelmees is wintergast in zeer klein aantal.

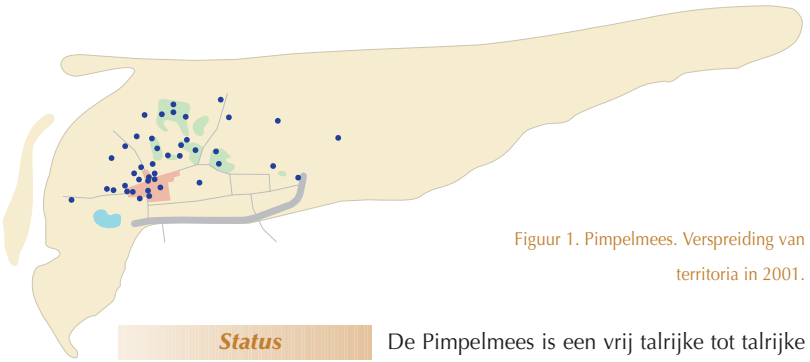

Figuur 1. Pimpelmees. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 45 territoria

2002/2003: 106 territoria

De Pimpelmees is een vrij talrijke tot talrijke broedvogel. De soort komt vooral voor op plaatsen met wat oudere bomen. De grootste aantallen worden gevonden in en rond het dorp en in de bossen. De soort trekt door in wisselende aantallen. In 1999 vertoonde het doortrekpatroon een enorme piek in de laatste week van oktober. Dit verschijnsel, waarbij Pimpelmezen (en ook Koolmezen) uit Oost-Europa zich massaal verplaatsen, komt echter niet jaarlijks voor (Vogelringstation Schiermonnikoog).
In het Groene Glop geringde Pimpelmezen werden teruggemeld elders in Nederland (5) en in Duitsland (3), Frankrijk (1) en Letland (1). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren elders in Nederland (9) en in Polen (1).

Ontwikkeling

De Pimpelmees heeft zich mogelijk al in de jaren 1930, in ieder geval in de jaren 1950, als broedvogel gevestigd. Het aantal is tot en met 1970 altijd laag gebleven. In 1967 werd het aantal broedparen op vijf geschat (Mooser 1973). In 1973 waren er 13 paar, in 1978 25-50 en in 1986 74. Deze ontwikkeling komt overeen met Vlieland, waar in 1957 één paar broedde, in 1980 27 en in 2001 42 (SOVON 2002). Omdat Pimpelmezen een voorkeur vertonen voor loofhout ligt, gezien het huidige bosbeheer, een toename op Schiermonnikoog in de lijn der verwachtingen. Deze verwachtingen zijn reeds gerealiseerd als we kijken naar het aantal territoria in 2002-2003. Toch blijkt de toename vooral plaats te vinden in bungalowpark De Monnik en het dorp, van 14 paar in 2001 naar 58 in 2003. Aan de andere kant is de verwaarlozing van de nestkasten in de bossen een minpunt, aangezien Pimpelmezen daar graag in broeden. Gebleken is dat daardoor plaatselijk in naaldbossen het aantal broedparen met een kwart kan afnemen (SOVON 2002).

Koolmees

Parus major

Fr: Blokmies
D: Kohlmeise
E: Great Tit
F: Mésange charbonnière

Mooser 1973 Schaarse broedvogel van het dorp en de bossen. LEEGE (1907) vermeldt haar voor het begin van deze eeuw niet. Mogelijk heeft ze zich in de dertiger jaren gevestigd. In elk geval hoorde Brouwer de Koolmees op 15-5-38 in het dorp, terwijl v. Dobben haar voor 1939 als broedvogel opgeeft. Ze was in 1947 broedvogel in klein aantal (WJR), terwijl er in 1964 minstens 8 paren in het dorp en de bossen broedden (HAF). Het aantal paren is in 1967 geschat op 20. Waldeck geeft voor de jaren 1967-1970 ongeveer 10 paren op.
De Koolmees is onregelmatige doortrekker in wisselend aantal en wintergast in zeer klein aantal. Op 22-10-61 zag R.H.Drent in 2 uur tijds 172 ex. vanaf de Kobbeduinen in zuidoostelijke richting trekken en op 24-10-61 in 1 1/2 uur 104 vogels.

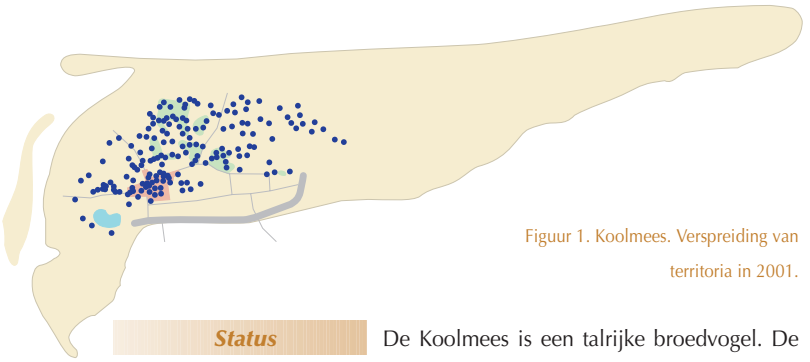

Figuur 1. Koolmees. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 164 territoria

2002/2003: 223 territoria

De Koolmees is een talrijke broedvogel. De soort broedt voornamelijk in en rond het dorp en in de dennenbossen. In tegenstelling tot de Pimpelmees broedt de Koolmees ook in redelijke aantallen in het gebied tussen de Prins Bernhardweg en het Eerste Baken in de Kobbeduinen. Oostelijk van het Eerste Baken ontbreekt de soort als broedvogel.

De soort is doortrekker en wintergast in vrij klein aantal. In 1999 vertoonde het doortrekpatroon een enorme piek in de laatste week van oktober. Dit verschijnsel waarbij Koolmezen (en ook Pimpelmezen) uit Oost-Europa zich massaal verplaatsen, is echter niet jaarlijks. In 2000 bijvoorbeeld was het patroon weer 'normaal', dat wil zeggen zonder opvallende pieken (Vogelringstation Schiermonnikoog), terwijl in 2003 weer hoge aantallen werden vastgesteld rond 15 oktober.

In het Groene Glop geringde Koolmezen werden teruggemeld elders in Nederland (24) en in Duitsland (3) en Polen (1). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren elders in Nederland (7) en in Duitsland (1) en Litouwen (1).

Ontwikkeling

De Koolmees is in 1939 voor het eerst als broedvogel waargenomen. Sindsdien is de stand langzaam toegenomen en in 1967 werd het aantal broedparen op 20 geschat (Mooser 1973). In 1973 werden 42 broedparen gemeld, in 1978 75-125 en in 1986 241. De Koolmees werd in 1986 in ongeveer dezelfde gebieden aangetroffen als de Pimpelmees maar de dichtheden lagen gemiddeld vijf tot zes maal zo hoog. Daarnaast kwam de Koolmees vaker in de wat jongere bosjes voor (Bakker 1987). Zo hoog als in 1986 lag het aantal daarna niet meer, al kwam het in 2002-2003 dicht in de buurt. Dit is in tegenstelling tot Vlieland, waar het aantal eerste legsels van de Koolmees nog steeds toeneemt van 38 in 1970 tot 103 in 1977 en 136 in 2000 (SOVON 2002).

Boomklever

Sitta europaea

Fr: Blauspjocht
D: Kleiber
E: Eurasian Nuthatch
F: Sittelle torchepot

Status

Incidentele gast

De Boomklever is een zeldzame gast waarvan zes waarnemingen bekend zijn van in totaal 21 exemplaren: 8 oktober 1972 (bosgebied, drie), 28 mei 1983 (dorp), 15 november 1989 (negen op het hele eiland), 13 april 1990 (bosgebied, maar deze waarneming is omstreden), 26 februari 1992 (bosgebied) en 23 december 1996 (zes op het hele eiland).

Taigaboomkruiper

Certhia familiaris

Fr: Taigabeamkrûper
D: Waldbaumläufer
E: Eurasian Treecreeper
F: Grimpereau des bois

Status

Onregelmatige doortrekker

De Taigaboomkruiper stond vóór 1972 in Nederland bekend als een erg zeldzame soort. In dat jaar vond echter een opmerkelijke invasie plaats, die ook op Schiermonnikoog goed merkbaar is geweest.

Beoordeelsoort CDNA
tot en met 1994

Er werden in dat jaar maar liefst 24 vogels gevangen en diverse andere waargenomen (Osieck 1975). Ook in 1975 en 1993 waren er invasies in Nederland, alhoewel van de laatste op Schiermonnikoog minder te merken is geweest. Het gaat hierbij steeds om de in Scandinavië broedende ondersoort *C. f. familiaris*. Gezien deze geografische herkomst is het in het najaar verschijnen van deze vogels op de Waddeneilanden, en met name Schiermonnikoog, niet zo verwonderlijk.
Er zijn voor Schiermonnikoog tegenwoordig tientallen waarnemingen en ringvangsten bekend, alle uit het najaar. De vroegste datum is 26 september 1994 (Groene Glop, ringvangst), de laatste 28 december 1985 (twee).

Boomkruiper

Certhia brachydactyla

Fr: Beamkrûper
D: Gartenbaumläufer
E: Short-toed Treecreeper
F: Grimpereau des jardins

Mooser 1973 In 1968 heeft er 1 paar in het dorp gebroed (HK). Mogelijk was er dat jaar nog een broedgeval: eind april nestelde een paar in het bos achter de kwekerij (J.v.Boven). De vogels waren hier op 4-5 nog mee bezig. Ook in 1969 was de Boomkruiper eind april aanwezig en heeft langs de Badweg gebroed (J.v.Boven). Daarnaast zijn er nog twaalf waarnemingen. Er werd vrijwel steeds 1 ex. in het dorp gezien: 31-7-70 (VWG/NJN); 3-9-68 (GAB); 17-9-32 (G.F.Makkink); 29-9-32 (G.J.Makkink); 5-10-68 (J.A.Loterijman); 29-10 – 6-11-66 enkele ex. in het dorp en de bossen (J.den Held); 12-11-70 (GG); 4-12-66; 3-1-63 (GLO); 20-2-69 (GG); 23-3 – 1-4-70 enkele ex. (A. 1970-5); 14 – 15-4-66 Eerste Dennen (VWG/NJN).

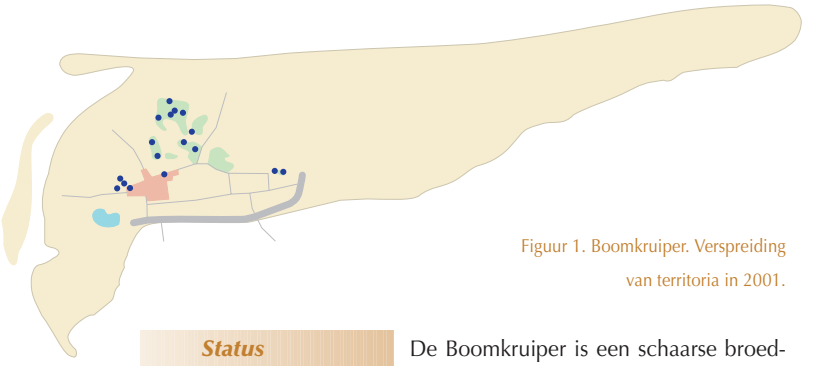

Figuur 1. Boomkruiper. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Gehele jaar aanwezig

Broedvogelinventarisaties 2001-2003

2001: 17 territoria
2002/2003: 24 territoria

De Boomkruiper is een schaarse broedvogel van de dennenbossen en in en rond het dorp, maar ook wat geïsoleerd bij de Kooiboerderij.
Ook in het najaar en in de winter is de Boomkruiper geregeld aan te treffen. Over trek zijn geen gegevens bekend, maar de Boomkruiper staat dan ook bekend als uitgesproken standvogel.

Ontwikkeling

De Boomkruiper werd in 1968 voor het eerst broedend aangetroffen in het dorp en mogelijk ook in de Eerste Dennen (Mooser 1973). Van de landelijk vastgestelde toename in de jaren 1970 en de jaren 1980 heeft de soort op het eiland pas veel later geprofiteerd. Zowel in 1981 als in 1986 was sprake van één broedpaar of mogelijk broedgeval (Bakker 1987). Verder zijn er in de jaren 1980 en begin jaren 1990 geen inventarisaties bekend, met uitzondering van 1992 toen vijf paar werden genoteerd. In 1996 was sprake van één paar en in 1997 van vier. De laatste jaren neemt het aantal Boomkruipers op het eiland echter explosief toe. Dit in tegenstelling tot de landelijke trend in de jaren 1990, waarbij het aantal redelijk constant bleef (SOVON 2002).

Buidelmees

Remiz pendulinus

Fr: Pongmies
D: Beutelmeise
E: Eurasian Penduline Tit
F: Rémiz penduline

Status

Voormalige (?) incidentele broedvogel. Incidentele doortrekker

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 1 territorium (broeden onzeker)
2002: geen
2003: geen

Op 11 mei en 3 juni 2001 werd een zingend exemplaar waargenomen bij de Westerplas. Dit zou op een broedgeval kunnen duiden maar omdat meer waarnemingen uit datzelfde jaar ontbreken, is hierover geen zekerheid.

Ontwikkeling

Alleen in 1993 heeft de Buidelmees met zekerheid op Schiermonnikoog gebroed bij de Westerplas. Na eerdere waarnemingen, onder andere op 9 mei, werd de soort daar op 12 mei gesignaleerd met nestmateriaal. Ook op 23 mei waren de vogels nog op die plek aanwezig en op 12 september werd de soort daar weer waargenomen. Tegelijkertijd was er datzelfde jaar een broedgeval inclusief nestvondst op 18 mei, in het berkenbos ten noorden van het Hazenweitje. Verder zijn nog de volgende waarnemingen bekend:

21-24 augustus 1983	bij de Westerplas, maximaal drie
13 oktober 1990	
16 mei 1993	bij de Kooiboerderij
8 en 10 oktober 1994	twee
25 oktober 1995	bij de Westerplas, roepend
28 maart 1998	

De Buidelmees, die in Nederland de rand van zijn broedareaal bereikt, heeft een instabiele status. Zo kunnen ze van het ene jaar op het andere verschijnen en verdwijnen (SOVON 2002).

Wielewaal

Oriolus oriolus

Fr: Gielegou
D: Pirol
E: Eurasian Golden Oriole
F: Loriot d'Europe

Mooser 1973 Zeer schaarse, onregelmatige broedvogel in de veertiger en vijftiger jaren van de bossen en het dorp. DUYFJES (1938) noemt de Wielewaal voor het eerst als broedvogel. Ze wordt daarna in de volgende jaren opgegeven: 1948: 2 paren (JdJ); 1950: 5 paren (NRC dd. 19-6-1950); 1954: broedvogel van de eendenkooi (JdJ); 1955: 6 broedgevallen (JdJ, med. Draayer).
De Wielewaal is doortrekker in het voorjaar in zeer klein aantal van eind mei tot half juni. De vroegste en laatste waarnemingen zijn resp. 25-5-1964 en 17-6-1967. Over najaarstrek is niets bekend.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:07 Pagina 385

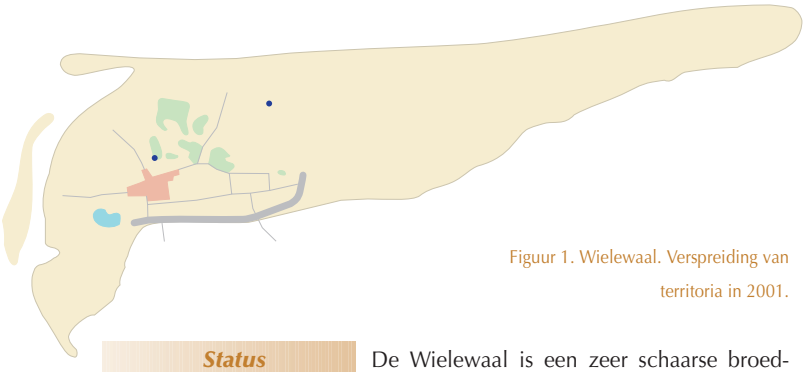

Figuur 1. Wielewaal. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Mogelijke doortrekker

Rode Lijst

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 2 territoria

2002/2003: 9 territoria

De Wielewaal is een zeer schaarse broedvogel van de directe omgeving van het dorp, de bossen en de Kobbeduinen. In 2002/2003 bevonden zich territoria bij het Karrepad, bij de IJsbaan, in bungalowpark De Monnik, ten oosten van de Berkenplas, ten noordwesten van de bunker Wasserman, bij Vredenhof, bij het veldlaboratorium van de Vrije Universiteit in het Groene Glop, in de Eendenkooi en aan de oostkant aan het einde van de Prins Bernhardweg. Van de andere Waddeneilanden zijn alleen van Vlieland zekere broedgevallen bekend (SOVON 2002).

De Wielewaal bevindt zich in Nederland aan de noordrand van het broedareaal (SOVON 2002) zodat van trek weinig sprake is. De vroegste voorjaarsdatum is 7 mei 1977, de laatste najaarsdatum 25 augustus 1990.

Ontwikkeling

De Wielewaal werd in 1938 voor het eerst als broedvogel gemeld. Tot en met 1955 werd de soort regelmatig vastgesteld, met maximaal zes paar in 1955. Uit de jaren daarna tot en met 1970 zijn geen broedgevallen bekend (Mooser 1973). Voor 1978 werden drie paar opgegeven. Het maximumaantal opgegeven territoria bedroeg acht in 1986 en zeven in 1992. Daarvan zouden vier paar gebroed hebben in de omgeving van de Reddingsweg, twee tussen de Badweg en de Prins Bernhardweg en één in de Eendenkooi. In 2002-2003 sneuvelde dit maximum toen negen territoria werden gevonden. De Wielewaal wordt niet elk jaar gerapporteerd.

Grauwe Klauwier

Lanius collurio

Fr: Skatekster
D: Neuntöter
E: Red-backed Shrike
F: Pie-grièche écorcheur

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de Kobbeduinen en binnenduinen. Het is niet duidelijk wanneer de soort zich gevestigd heeft. LEEGE (1907) vermeldt haar niet als broedvogel. Brouwer geeft voor 1926 zeker één paar op, terwijl De Jong (med. v.Dobben) haar eveneens broedvogel noemt. In 1947 neemt Resoort 5 paren waar. Waarschijnlijk heeft het bestand in het midden van de vijftiger en het begin zestiger jaren een hoogtepunt gekend. In 1954 waren er zeker 10 paren (W&S 2: 29), in 1955 9 paren (W&S 3: 37) en in 1961 zeker 10 paren (RN, med. Brouwer). Ze is daarna stellig ook steeds broedvogel geweest, ofschoon in wisselend aantal. Nieuwenhuis (med. Draayer) schatte in 1967 10 paren, terwijl de VWG/NJN echter 6 broedparen opgeeft (S-IV). In elk geval waren er in dat jaar 5 broedparen. In 1968 waren er minimaal 2 broedparen (JLD), in 1969 4 (RN), terwijl Kiewiet echter 5 nesten vond. In 1970 hebben 6 paren gebroed (JCK, VWG/NJN).

Over doortrek is vrijwel niets bekend. De enige waarneming die hierop wijst is een dood ♀ dat op 29-5-33 onder de vuurtoren werd gevonden (Ard.28: 78). De vroegste voorjaarsdatum is 10-5-70 (C.A.v.d.Wal, med. GG) en de laatste najaarsdatum 22-9-70 (P.S.Kistemaker).

Status

Voormalige broedvogel.
Mogelijke doortrekker

Rode Lijst
EU-Vogelrichtlijn

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: geen
2002: geen
2003: geen

De laatste jaren is de Grauwe Klauwier niet meer als broedvogel op het eiland vastgesteld. Wel werd op 10 mei 2001 in de Kobbeduinen een insectenjagend en zingend mannetje gezien en gehoord en op 9 juni 2001 een vrouwtje in die zelfde omgeving. Op 23 september 2001 werd twee keer een juveniel exemplaar gemeld maar dit kunnen ook doortrekkers zijn. Half mei 2003 was in de Kobbeduinen ook een Grauwe Klauwier aanwezig. Over trek is nauwelijks iets bekend. De vroegste voorjaarswaarneming is op 28 april 1996, de laatste najaarswaarneming betreft een vangst op 18 oktober 1976. Er is ook nog één zeer late waarneming op 15 november 1985.
Als prooi van de Grauwe Klauwier is van Schiermonnikoog onder meer een gespietste Huisspitsmuis bekend.

Ontwikkeling

De Grauwe Klauwier zou zich in de jaren 1920 hebben gevestigd als broedvogel (Mooser 1973). Vanaf de jaren 1950 tot en met 1986 was het aantal Grauwe Klauwieren, voorzover bekend, vrij stabiel en lag rond de 10 paar. Het maximum was 11 paar in 1978. In 1986 bevonden de meeste zich aan de noordkant van het dorp en in de westelijke duinen. In de Kobbeduinen werd toen slechts één paar vastgesteld. Dit in tegenstelling tot 1973, toen vier van de negen paar in de Kobbeduinen broedden. De nestplaatsen bevonden zich alle in meidoorn- en braamstruweel (Bakker 1987). Sindsdien is de stand langzaam teruggelopen naar drie paar in 1991 en twee in 1992. De jaren daarna werd de soort nog wel waargenomen (1993-1996 en 1998) maar broeden werd niet meer vastgesteld. Het is opvallend dat de Grauwe Klauwieren op alle Nederlandse Waddeneilanden vrijwel zijn verdwenen, evenals uit de hele Nederlandse kuststrook (SOVON 2002). In heel Nederland is de soort trouwens uiterst schaars geworden (SOVON 2002).

Kleine Klapekster

Lanius minor

Fr: Lytse Toarnekster
D: Schwarzstirnwürger
E: Lesser Grey Shrike
F: Pie-grièche à poitrine rose

Status

Incidentele gast
Beoordeelsoort CDNA
EU-Vogelrichtlijn

Er zijn drie waarnemingen: 23-28 augustus 1976 (nabij de Jeugdherberg), 18 juni 1987 (adult) en 8-9 juni 1996 (foto: Dutch Birding 18: 140, 1996).

De Kleine Klapekster broedt in Zuid- en Zuidoost-Europa, oostelijk tot West- en Centraal-Azië.

Klapekster

Lanius excubitor

Fr: Toarnekster
D: Raubwürger
E: Great Grey Shrike
F: Pie-grièche grise

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein aantal van begin okt. tot half nov. De vroegste en laatste waarnemingen zijn 24-9-67 (J.den Held) en 24-11-67 (Van. 20: 254). Er zijn drie voorjaarswaarnemingen bekend: 29-3-67 (M.Groenendaal); 4-4-61 (L.Wartburg, W.Valler); 11-6-64 (HAF).

Status

Onregelmatige doortrekker en overwinteraar

De Klapekster is doortrekker in het najaar in zeer klein tot klein aantal van half september tot begin december en in zeer klein aantal in het voorjaar van begin maart tot eind mei. De vroegste najaarsdatum is 10 september 1975, de laatste 10 december 1972 en 10 december 1982. Het maximum is 12 op 10 oktober 1973.
In het voorjaar liggen de vroegste en laatste datum respectievelijk op 3 maart 1989 en 29 mei 1972.
Buiten de aangegeven periodes zijn nog de volgende waarnemingen bekend: 11 juli 1972, 10 juli 1974, 16 februari 1975, 28 december 1975, 4 februari 1978 en 12 juni 1992.
De soort wordt niet elk jaar gezien. Het gaat vrijwel altijd om enkelingen maar soms wordt melding gemaakt dat de soort 'talrijk' is.
Hoewel de Klapekster in de winter aanwezig is en soms meerdere vogels gezien kunnen worden, ontbreken januariwaarnemingen. Waarnemingen in augustus ontbreken eveneens.

Ontwikkeling

De Klapekster wordt vaker gezien dan in de jaren vóór 1971. Eind jaren 1980 werd de soort elke winter één tot twee keer gezien. Winterwaarnemingen vóór 1971 ontbreken. De meeste waarnemingen, vangsten en de maximumaantallen komen uit de jaren 1970. In die periode werden Klapeksters regelmatig in het najaar in de Eendenkooi en de Kobbeduinen gevangen. De soort is echter nooit gevangen in het Groene Glop van augustus tot half november in de periode 1994-2003. Eenzelfde beeld vertonen de waarnemingen waaruit de ringvangsten zijn weggelaten.

Roodkopklauwier

Lanius senator

Fr: Readkopskatekster
D: Rotkopfwürger
E: Woodchat Shrike
F: Pie-grièche à tête rousse

Mooser 1973 Er is één waarneming: 20-5-66 1 ex. op het kampeerterrein.

Status

Incidentele gast
Beoordeelsoort CDNA tot en met 2003

Er zijn vier waarnemingen: 18 mei 1974, 22 juni 1981, 4-5 september 1993 (juveniel) en 13 juni 1998 (adult mannetje).

De Roodkopklauwier broedt in Midden-Europa, het Middellandse-Zeegebied en Turkije. In Nederland is de soort een voormalige onregelmatige broedvogel.

Gaai

Garrulus glandarius

Fr: Houtekster
D: Eichelhäher
E: Eurasian Jay
F: Geai des chênes

Mooser 1973 Onregelmatige doortrekker in zeer klein aantal vanaf half okt. tot begin nov. en van half april tot begin mei. In de herfst van 1925 (Ard. 15: 67), 1965 (TT) en 1970 (CJK) is ze duidelijk algemener geweest. De vroegste en laatste waarnemingen in de herfst zijn resp. 13-10-1965 (TT) en 6-11-1965 (TT) en in het voorjaar 14-4-1966 (VWG/NJN) en 7-5-1967. In het voorjaar en de zomer worden vogels afgeschoten (JCK).
Buiten de aangegeven perioden zijn vijf waarnemingen bekend: 30-5-1964 1 ex. in de Kobbenduinen (E.C. Smith); 2-6-1964 1 ex. bij de Herdershut (R.H.Drent); 8-6-1964 1 ex. langs de Bernhardweg (HAF); 27-6-1958 1 ex. in de duinen (GLO); 4-8-1969 1 ex. in de Tweede Dennen (VWG/NJN).

Status

Voormalige mogelijke broedvogel.
Onregelmatige doortrekker.
Incidentele overzomeraar

De Gaai heeft in 1978 mogelijk met één paar in de Kobbeduinen gebroed.
Uit de beschikbare 31 waarnemingen blijkt de aanwezigheid in het najaar van begin september tot half december. De vroegste datum is 4 september 1973, de laatste 23 december 1998. Het maximumaantal is 10 op 28 september 1972.
In het voorjaar verschijnt de Gaai eind maart. De vroegste datum is 18 maart 1975. Op 26 april 1973 werd trek naar het oosten geconstateerd.
Uit 1972, 1973, 1975 en 1978 zijn verschillende mei- en juniwaarnemingen beschikbaar, waarbij een enkele maal werd vastgesteld of verondersteld dat de soort overzomerde.
Er zijn drie winterwaarnemingen: 12 januari 1972, 14 december 1972 en 11 januari 1978.

Ontwikkeling

Verreweg de meeste waarnemingen komen uit de jaren 1970. De Gaai werd vooralsnog voor het laatst gezien in 1999.

Ekster

Pica pica

Fr: Ekster
D: Elster
E: Common Magpie
F: Pie bavarde

Mooser 1973 Er zijn zes waarnemingen bekend, die steeds op 1 ex. betrekking hebben: 20-10-68 (J.A.Loterijman); 5-1-70 (N.Slotboom); 31-3-67 (TT); 11-4-68 (CJN, jaarboek 1968, med. J.v.d.Woude); 26-4-62 (GLO); 6-5-67 (J.A.Loterijman). Volgens Talsma komt de Ekster meer voor dan door waarnemingenwordt gesuggereerd.

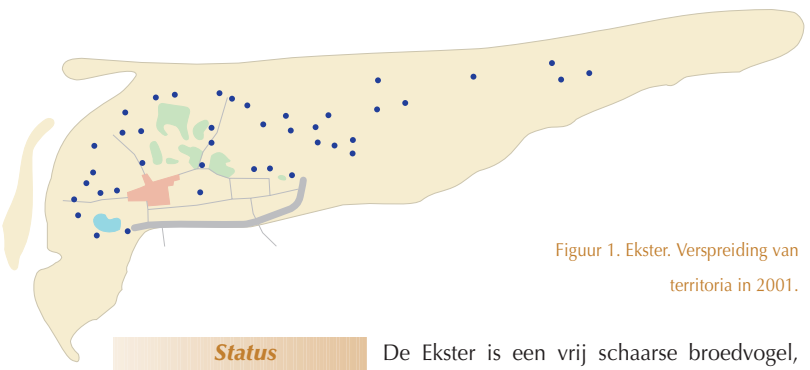

Figuur 1. Ekster. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Gehele jaar aanwezig

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 41 territoria
2002/2003: 50 territoria

De Ekster is een vrij schaarse broedvogel, regelmatig verspreid voorkomend over het hele eiland, behalve op de boomloze gedeelten.
In de winter zijn vooral in het noordelijke duingebied regelmatig groepen van 20 tot 30 exemplaren aan te treffen. Deze groepsvorming van Eksters is opmerkelijk. Zo werden bijvoorbeeld op 12 oktober 2001 24 exemplaren bij elkaar op het strand gezien en op 15 december 2002 26 bij elkaar slapende vogels aan het oosteinde van de Stuifdijk.
Over trek zijn vrijwel geen gegevens bekend. Hoewel van trek misschien geen sprake is, werd op 13 februari 1985 melding gemaakt van drie exemplaren, net vliegend aangekomen van de vaste wal over het bevroren wad. Ook het hoge aantal van 150 vogels op 21 oktober 1995 in de Binnenkwelder wijst mogelijk op trek.

Ontwikkeling

Vanaf begin jaren 1970 begon de Ekster zich regelmatig te vertonen. Pas in 1977 werd het eerste broedgeval geconstateerd. In 1979 bracht een paar met succes jongen groot in de Eendenkooi. Sindsdien heeft de soort regelmatig op het eiland gebroed maar aanvankelijk nooit meer dan één paar. In 1986 werden drie paar gevonden, bij de Westerplas, in de duinen bij de Reddingsweg en op het Willemsduin (Bakker 1987). In andere jaren heeft de soort nog gebroed in de Eendenkooi, in de Tweede Dennen en in de duinen ten noorden van de Tweede Dennen (Bakker 1987).

In 1992 werden acht broedparen genoteerd. In vergelijking met het midden van de jaren 1970 vond een duidelijke uitbreiding plaats op enkele Waddeneilanden. Toch gaat de Ekster landelijk achteruit, vooral in gebieden waar de Havik zijn intrede heeft gedaan of sterk in aantal is toegenomen (SOVON 2002). Op Schiermonnikoog treedt dit effect beslist niet op, misschien omdat de Havik hier voldoende Kauwen als prooi ter beschikking heeft. De stand op het eiland neemt alleen nog maar toe. Misschien moet in de zeer nabije toekomst gesproken worden over een vrij talrijke broedvogel. Mogelijk speelt daarbij een rol dat de populatie niet langer 'onder controle' wordt gehouden door onder andere het doorschieten van de nesten zoals in 1992 in ieder geval nog wel gebeurde (Bakker 1995).

Notenkraker

Nucifraga caryocatactes

Fr: Nutekreaker
D: Tannenhäher
E: Spotted Nutcracker
F: Cassenoix moucheté

Mooser 1973 Er zijn achttien waarnemingen uit het dossier van het Vogeltrekstation bekend, die alle liggen in de periode van begin aug. tot begin okt. 1968. Het maximum aantal is 20 ex. op 7-8-1968. De vroegste en laatste waarnemingen zijn 2-8 en 5-10 (J.A.Loterijman) (zie ook DLN 71: 189).

Status
Incidentele doortrekker

Beoordeelsoort CDNA
tot en met 1978

De Notenkraker is na de invasie in Nederland in 1968, die ook op Schiermonnikoog merkbaar was, op het eiland alleen waargenomen in 1977, 1991 en 1997. In 1977 betrof het waarnemingen in de periode 11 oktober tot en met 12 november met maximaal twee exemplaren. In 1991 betrof het de periode van 30 september tot en met 16 oktober, maar mogelijk ook al eerder (zomer 1991) met maximaal drie exemplaren. Daarnaast is er nog een waarneming van één exemplaar op 17 oktober 1997 tussen Kauwen en Zwarte Kraaien.

Kauw

Corvus monedula

Fr: Ka
D: Dohle
E: Western Jackdaw
F: Choucas des tours

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de bebouwingen en holle bomen in het dorp. De eerste melding uit de broedtijd komt van Brouwer. Op 8-6-1961 zag hij 1 ex. bij de vuilnisbelt. In de jaren 1961 – 1965 werden er regelmatig vogels langs de zuidkant van het dorp gezien, zodat broeden niet uitgesloten was (LJD). In 1964 zijn er 5 broedparen (RN). Op 16-4-1966 verdween een vogel met nestmateriaal in een schoorsteen. In 1967 is het aantal broedparen op 9 gesteld.

De Kauw is een doortrekker in klein aantal in de herfst tot begin nov. en in het voorjaar van eind febr. tot eind april. Ze kan soms in groot aantal doortrekken. Op 19-10-1968 meldt Talsma: "800 ex. /uur; nog nooit zoiets gezien". De laatste herfstwaarneming is op 10-11-1963 (TT). De vroegste en laatste waarnemingen in het voorjaar zijn 18-2-1968 en 20-4-1960 (VWG/NJN).

Er zijn twee winterwaarnemingen bekend: 5-1-1970 10 ex. (N.Slotboom); 27-1-1967 10 ex. Over de subspecifieke herkomst van de op het eiland broedende Kauwen is niets bekend.

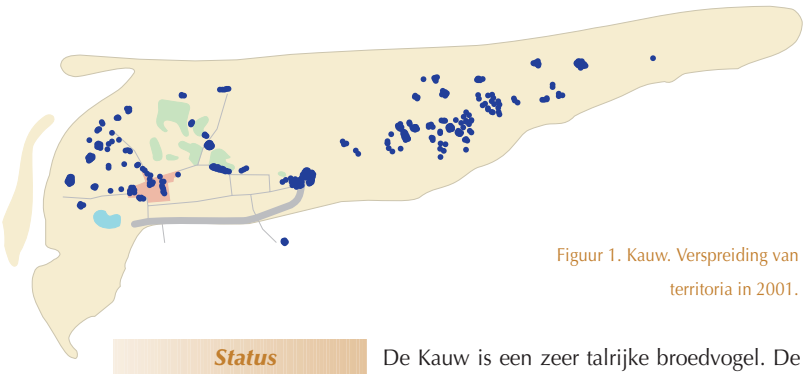

Figuur 1. Kauw. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 381 territoria

2002/2003: 401 territoria

De Kauw is een zeer talrijke broedvogel. De soort maakt, naast de traditionele broedplaatsen zoals schoorstenen en dergelijke, zeer veelvuldig gebruik van konijnenholen, zowel in de duinen als in de kwelder. In feite broedt de overmacht van Kauwen op het eiland in de vrije natuur, dus buiten de bebouwing. Hoewel Kauwen niet lastig zijn te inventariseren (SOVON 2002) is de ervaring op Schiermonnikoog soms een andere, gezien bovengenoemde broedbiotoop. De opgegeven aantallen zullen daardoor eerder te laag dan te hoog zijn.
Vanaf het eind van de broedtijd, wanneer de Kauwen naar het dorp en omgeving trekken, kunnen tegen slaaptijd soms wolken Kauwen de lucht haast verduisteren. De eigen broedvogels (*C. m. spermologus*) zijn meestal standvogels. In het najaar kunnen daar vogels uit Noord- en Oost-Europa bijkomen. Er zijn dan ook meldingen van de Noordse Kauw *C. m. monedula* en Russische Kauw *C. m. soemmerringii.*

Ontwikkeling

De Kauw heeft zich in de eerste helft van de jaren 1960 gevestigd als broedvogel. Sindsdien is het aantal langzaam toegenomen en in 1967 werd het aantal broedparen op negen geschat (Mooser 1973). Daarna is de Kauw zeer sterk toegenomen van 14 paar in 1973 via 92 in 1978 naar 179 in 1986. In 1986 werden de grootste aantallen gevonden in het dorp, langs de Badweg en in de Oosterkwelder. Van deze 179 paar broedden 88 op gebouwen, 88 in konijnenholen en zeven in bomen (holen, nestkasten), aannemende dat alle broedparen ten oosten van de Kobbeduinen in konijnenholen hebben gebroed. In het westelijke duingebied was de soort toen schaars (Bakker 1987). Dit is opvallend, omdat tegenwoordig daar juist een grote concentratie aanwezig is.
Ook landelijk lijkt er sprake van een forse toename (SOVON 2002).

Huiskraai

Corvus splendens

Fr: Dwerchraven
D: Glanzkrähe
E: House Crow
F: Corbeau familier

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA tot en met 2003

Er is één waarneming: 28 maart 2000 (adult, bij de Kooiplaats; foto: Ottens & Ryall 2003).
Huiskraaien broeden van nature in India, maar hebben zich met behulp van schepen in talloze havenplaatsen in het Midden-Oosten, Afrika en Zuidoost-Azië gevestigd. Sinds 1994 worden ze ook in Nederland waargenomen, meestal in Hoek van Holland, Zuid-Holland, waar ze sinds 1998 ook jaarlijks tot broeden komen. Omdat verspreiding per schip blijkbaar een gewone, veel gebruikte manier van verspreiding is voor Huiskraaien, is deze soort de enige uitzondering op de regel van de CDNA dat vogels die per schip arriveren niet in aanmerking komen voor toelating tot de Nederlandse avifaunistische lijst (Van den Berg & Bosman 2001).

Roek

Corvus frugilegus

Fr: Roek
D: Saatkrähe
E: Rook
F: Corbeau freux

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein tot vrij klein aantal, voornamelijk in het voorjaar (TT) van eind febr. tot begin mei. De vroegste en laatste waarnemingen zijn resp. 18-2-1967 (TT) en 14-5-1938 (GAB). Er zijn slechts twee herfstwaarnemingen bekend: 17-10-1932 6 ex. in de Banckspolder (G.F.Makkink); 23-10-1970 1 ex. in de Kobbeduinen (AJvD). Er zijn eveneens twee winterwaarnemingen: 10-1-1967 1 ex. in de eendenkooi (TT); 25-12-1963 1 ex. in het binnenduin (HAF).

Status

Onregelmatige doortrekker

De Roek is een onregelmatige doortrekker in zeer klein tot klein aantal. In totaal zijn er slechts enkele tientallen waarnemingen bekend en de soort wordt niet elk jaar gemeld. De Roek trekt door in het voorjaar van ongeveer half februari tot in de tweede helft van mei en in het najaar van september tot midden november. Najaarswaarnemingen zijn schaarser dan voorjaarswaarnemingen. De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 11 februari 2003 en 25 mei 1997, in het najaar 8 september 1973 en 19 november 1995. Er is één winterwaarneming (18 januari 1973, twee) en één zomerwaarneming (9 juni 1970, Banckspolder). Het maximumaantal is 30 op 21 oktober 1976, trekkend over zee. Vaak wordt slechts één exemplaar waargenomen. De waarnemingen hebben meestal betrekking op overvliegende vogels, al verblijft een enkeling soms korte tijd op het eiland.

Zwarte Kraai

Corvus corone

Fr: Swarte Krie
D: Aaskrähe
E: Carrion Crow
F: Corneille noire

Mooser 1973 Zeer schaarse broedvogel van de bossen. Volgens LEEGE (1907) broedden er enkele paren. De Zwarte Kraai wordt daarna in alle broedvogelverslagen genoemd en moet volgens Resoort in 1947 vrij algemeen geweest zijn. Waarschijnlijk is ze sinds het eind van de vijftiger jaren regelmatig afgeschoten. Gelukkig hebben zich steeds enkele paren kunnen handhaven.

Er zijn slechts twee waarnemingen die op trek wijzen: 3-3-1966 kleine groepjes naar noordoost vliegend (TT); 7-4-1969 enkele ex. trekkend langs het strand (E.C.Smith). De Zwarte Kraai is overwinteraar in zeer klein aantal.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Gehele jaar aanwezig

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 39 territoria

2002/2003: 38 territoria

De Zwarte Kraai is een vrij schaarse broedvogel, die verspreid over het eiland voorkomt. Op 29 januari 2002 was de soort er wel erg vroeg bij: er werd toen een exemplaar waargenomen dat al met nestmateriaal sleepte.

Bij hoogwatertellingen worden maximaal tussen de één en 20 exemplaren vastgesteld. Over trek is niets bekend.

Ontwikkeling

De Zwarte Kraai werd in het begin van de 20ste eeuw al broedend aangetroffen. Sindsdien is de soort altijd als broedvogel aanwezig geweest maar door afschot is de stand sinds de jaren 1950 waarschijnlijk laag gehouden. Aantalsopgaven tot en met 1970 zijn niet bekend (Mooser 1973). Evenals bij de Ekster en de Kauw heeft het aantal Zwarte Kraaien zich daarna aan-

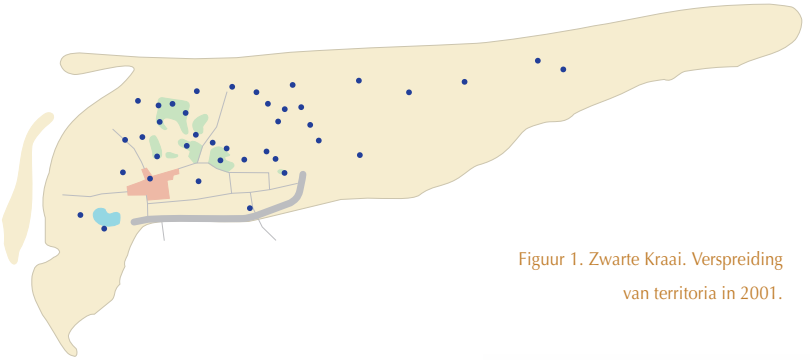

Figuur 1. Zwarte Kraai. Verspreiding van territoria in 2001.

zienlijk uitgebreid. In 1973 en in 1978 waren er nog maar enkele broedparen, respectievelijk twee en drie, in 1986 en 1992 leek de stand zich op een vrij stabiel niveau van 10-15 paar te handhaven (Bakker 1995). Tegenwoordig is dit aantal meer dan verdubbeld. Ook landelijk is er een toename (SOVON 2002). In het verleden werd een enkele keer een gemengd broedpaar van Zwarte Kraai en Bonte Kraai opgemerkt (zie die soort).

Bonte Kraai

Corvus cornix

Fr: Skierroek
D: Nebelkrähe
E: Hooded Crow
F: Corneille mantelée

Mooser 1973 Mogelijk heeft deze ondersoort gemengd met de Zwarte Kraai in 1965 éénmaal gebroed (HK). Er zijn meerdere mei- en juni-waarnemingen.
De Bonte Kraai is doortrekker in vrij groot aantal van begin okt. tot half nov. Over het verloop van de voorjaarstrek is vrijwel niets bekend. Op 5-4-1964 was er lichte trek, evenals op 22-4-1960. De VWG/NJN maakt echter op 29-03-1970 melding van veel doortrek naar het noordoosten (A. 1970-5). De aantallen lijken van jaar op jaar sterk te fluctueren. Er kunnen soms honderden vogels aanwezig zijn, zoals op 15-11-1963 (TT) en op 27-4-1927 toen Brouwer 400 ex. telde. Afgezien van een juli-waarneming op 10-7-1948 (Van.1: 3) en één aug.-waarneming op 18-8-1963 (CSR) zijn vroegste herfst- en laatste voorjaarsdata resp. 3-10-1957 (B.v.d.Velden) en 18-6-1965 (TT). De Bonte Kraai is overwinteraar in klein tot vrij klein aantal.

Status

Voormalige incidentele broedvogel.
Jaarlijkse doortrekker en wintergast

De laatste jaren is de Bonte Kraai niet meer als broedvogel vastgesteld.
De soort trekt door en overwintert in klein (en sterk afnemend) aantal. Het maximale aantal waargenomen exemplaren is 12 op 8 januari 2002 op het strand bij paal 9. De eerste najaarswaarneming is op 17 september 1974, wat behoorlijk vroeg is. De laatste datum in het voorjaar is 26 mei 1971.
Een enkele keer werden hybriden Bonte Kraai x Zwarte Kraai gezien, bijvoorbeeld op 28 september 1980 en 10 april 1982. Mogelijk ging het hier om op het eiland uitgebroede jongen.

Ontwikkeling

Er zijn geen broedgevallen bekend van zuivere paren. Wel werd in 1978 en 1984 melding gemaakt van een gemengd paar met Zwarte Kraai. In 1979-1983 herbergde Schiermonnikoog overzomerende Bonte Kraaien zonder aanwijzing voor broeden (SOVON 2002). Dat was trouwens ook het geval in 1975 en 1986.
Vóór 2000 was de Bonte Kraai op het eiland een veel talrijkere doortrekker en wintergast. Regelmatig werden toen tientallen tot meer dan honderd exemplaren waargenomen. In heel Nederland zijn de aantallen Bonte Kraaien sterk teruggelopen. Zo lieten landelijke wintertellingen in 1980-1998 een afname met 90% zien (R.A. Kole, Vogeljaar-vogelkalender 2002). Mogelijk dat in de zeer nabije toekomst de Bonte Kraai als doortrekker en wintergast ook van Schiermonnikoog geheel zal verdwijnen.

Raaf

Corvus corax

Fr: Raven
D: Kolkrabe
E: Common Raven
F: Grand Corbeau

Status

Dwaalgast

Er zijn twee waarnemingen. Op 9 mei 1991 en op 3 april 2001 werd een exemplaar gezien, in het laatste geval trekkend over de Binnenkwelder.

Spreeuw

Sturnus vulgaris

Fr: Protter
D: Star
E: Common Starling
F: Etourneau sansonnet

Mooser 1973 Zeer talrijke broedvogel van de bebouwing en de bossen. Reeds in het begin van deze eeuw was de Spreeuw een algemene broedvogel (LEEGE, 1907). Ze wordt daarna in alle verslagen steeds genoemd, maar er is niets bekend over de aantallen tot 1955. Draayer noteerde haar in dat jaar als "ongetwijfeld de meest algemene broedvogel". In 1967 werd het aantal broedparen geschat op 350.

De Spreeuw is doortrekker in zeer groot aantal van sept tot eind nov. en van begin mrt. tot begin mei. In aug. zijn reeds vele duizenden vogels aanwezig die ten dele van elders moeten komen (VWG/NJN). Deze zoeken voedsel op de Oosterkwelder en slapen in het riet van de Westerplas. Broedvogels zijn ten dele nog tot half okt. aanwezig (TT). De Spreeuw is overwinteraar in klein tot vrij klein aantal.

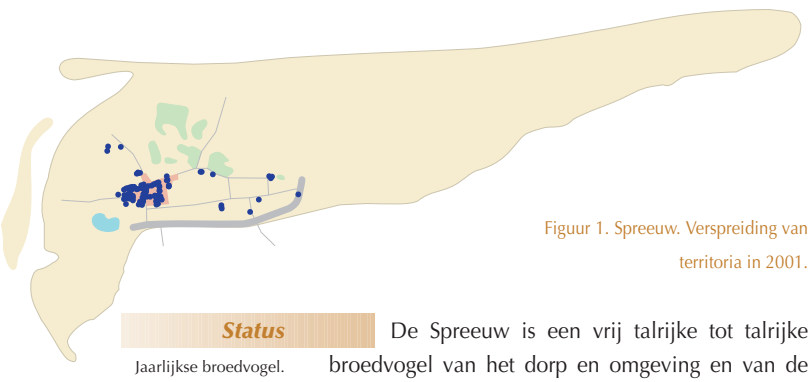

Figuur 1. Spreeuw. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel.

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 97 territoria

2002/2003: 172 territoria

De Spreeuw is een vrij talrijke tot talrijke broedvogel van het dorp en omgeving en van de boerderijen in de Banckspolder.

De soort trekt vooral door in maart en in oktober. Zo werden op 4 oktober 2003 2813 Spreeuwen geteld, waarmee de soort op de derde plaats stond in de top-15 van die dag.

Op 9 juli 1978 werd het maximum van 10.000 exemplaren in de Banckspolder waargenomen, waarvan circa 3000 overnachtten op een slaapplaats in de Westerplas. Ook in 1999 werden bij slaaptrek 3000-4000 exemplaren gezien.

De Spreeuw is een schaarse tot vrij schaarse wintergast.

Ontwikkeling

De Spreeuw werd al in het begin van de 20ste eeuw een algemene broedvogel genoemd. Een schatting is alleen bekend uit 1967, toen het aantal broedparen op 350 werd geschat (Mooser 1973). In de periode 1973-1986 lag het aantal broedparen ongeveer tussen de 300 en 400, zoals 297 in 1973 en 412 in 1986. Vergeleken daarmee is het aantal hard achteruitgegaan naar minder dan honderd in 2001. De stand leek in 2002/ 2003 weer wat toe te nemen. Landelijk wordt gerekend met een afname van ten minste 30% (SOVON 2002). Vreemd genoeg bleef het aantal bij de Kooiboerderij – waar al jarenlang tellingen worden gehouden – wel op peil. Tot 1989 werden daar elk jaar 10-20 paar geteld, van 1989 tot en met 2003 steeds 24-31 paar.

Roze Spreeuw

Sturnus roseus

Fr: Reade Protter
D: Rosenstar
E: Rose-coloured Starling
F: Etourneau roselin

Mooser 1973 Er is één waarneming bekend: in de periode van 3 – 9-8-1970 werden 1 overjarig en 1 volgroeid ex. in de Banckspolder en Johannespolder gezien (CSR, Vos, med. J.M.Marra Jr., J.M.Marra).

Status

Incidentele gast
Beoordeelsoort CDNA
tot en met 2002

Er zijn drie waarnemingen: 21-23 mei 1998 (Banckspolder, adult), 8 juni 2002 (Westerplas, adult) en 5 september 2002 (Kobbeduinen, juveniel).

De Roze Spreeuw broedt van Oost-Europa oostelijk tot in Azië. In 2002 was sprake van een invasie in West-Europa, met minimaal 46 exemplaren in Nederland (Ottens 2003).

Huismus

Passer domesticus

Fr: Mosk
D: Haussperling
E: House Sparrow
F: Moineau domestique

Mooser 1973 Talrijke broedvogel van de bebouwingen. LEEGE (1907) noemt de soort een talrijke broedvogel. Zij wordt in alle verslagen genoemd, zonder dat er echter kwantitatieve gegevens worden vermeld. In 1967 werd het aantal broedparen geschat op 250.
Het is onbekend in hoeverre er sprake is van aankomst of vertrek van het eiland. De enige waarnemingen die op trek wijzen zijn van Makkink: op 10-10-1932 bereikten troepjes de westpunt; ze staken echter niet over (Ard. 22: 157), en van Roselaar: op 8-8-1969 zag hij 21 vogels in de bosjes op het laatste Willemsduin.
De Huismus is ook in de winter in vrij groot aantal aanwezig.

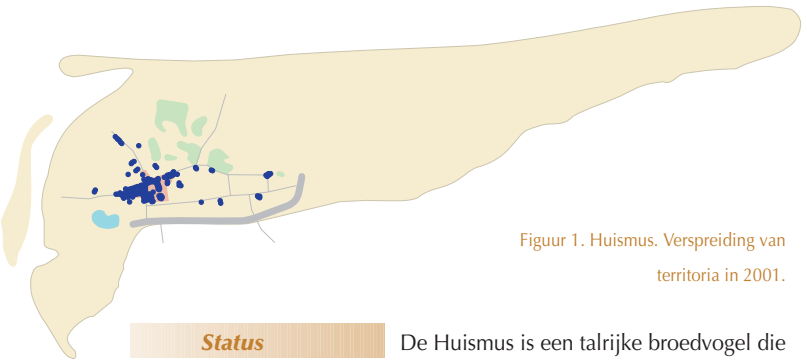

Figuur 1. Huismus. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel.
Gehele jaar aanwezig
Rode Lijst

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 230 territoria
2002/2003: 412 territoria

De Huismus is een talrijke broedvogel die net als de Spreeuw voor broeden gebonden is aan bewoonde gebieden, zoals het dorp en omgeving en de boerderijen in de Banckspolder.
Over (door)trek zijn geen gegevens bekend.

Ontwikkeling

De Huismus was in het begin van de 20ste eeuw al een talrijke broedvogel op Schiermonnikoog. Sindsdien is de soort altijd aanwezig geweest. In 1967 werd het aantal broedparen op 250 geschat (Mooser 1973). Het aantal lag in 1970-2000 vrij constant op 200-300 paar. Alleen 1986 scoorde met 375 duidelijk hoger, al doet dat nog onder voor 2002-2003 toen 412 territoria werden vastgesteld. De landelijk vastgestelde achteruitgang met misschien wel 50% (SOVON 2002) geldt dus niet voor Schiermonnikoog. De toename in 1986 is vooral totstandgekomen in de Banckspolder. In 1973 werden hier rond de boerderijen geen broedparen vastgesteld, terwijl in 1986 90 paar werden geteld (Bakker 1987). Toch werden in 1971 al 10 paar opgegeven voor alleen de Kooiboerderij. Ook daar is het aantal overigens verdubbeld van 10 paar in 1971 en 10 in 1995 naar 20 in 2002 en 2003. In 2003 werden alleen al in het dorp 295 paar genoteerd.
In mei 1989 werd een gemengd broedgeval van Huismus en Ringmus geconstateerd (Van den Berg & Groenendijk 1991).

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:08 Pagina 395

Ringmus

Passer montanus

Fr: Fjildmosk
D: Feldsperling
E: Eurasian Tree Sparrow
F: Moineau friquet

Mooser 1973 Zeer schaarse, waarschijnlijk onregelmatige broedvogel in het dorp. LEEGE (1907) geeft enkele paren op. Daarna wordt ze in verslagen niet meer genoemd tot 1955. In dat jaar noemt Draayer haar als broedvogel in het dorp. In 1964 broedde er 1 paar in een nestkast op Vredenhof (HK), terwijl Fabritius haar van 1 – 13-6-1964 waarnam bij de Jeugdherberg en de Bernhardweg.
De Ringmus is doortrekker in zeer klein aantal van eind aug. tot begin nov. en in april en mei. Het maximum aantal is 40 ex. op 6-10-1967 (TT). Van 16-7 – 6-8-1969 werden reeds (?) enkele vroege vogels waargenomen langs de Heereweg (AJB). De laatste herfstwaarneming is 21-11-1969 (AJB). De vroegste en laatste waarnemingen in het voorjaar zijn resp. 2-4-1967 (TT) en 3-6-1969 (AJB).

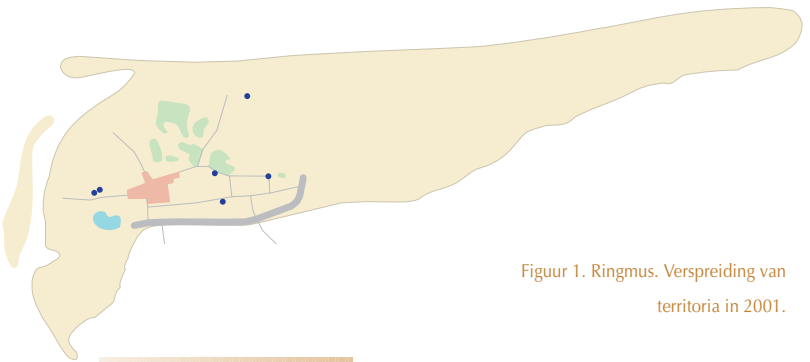

Figuur 1. Ringmus. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Rode Lijst

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 6 territoria
2002/2003: 7 territoria

De Ringmus is een zeer schaarse broedvogel, die wat minder dan de Huismus gebonden is aan bebouwing. Vanouds broedt de soort met enkele paren bij de Kooiboerderij, al ontbreekt hij ook soms jaren achtereen (1988-1997), terwijl daar in het verleden soms wel acht paar huisden. Ook bij andere boerderijen in de Banckspolder kan de soort worden aangetroffen, soms in nestkasten. Verder broedt de Ringmus in de 'vrije natuur' onder meer in de meest westelijke duinen en aan het einde van de Reddingsweg.
Van trek is weinig bekend, al werd op 10 februari 1974 melding gemaakt van behoorlijke doortrek met 60 exemplaren. Ook enkele waarnemingen uit de maanden maart, augustus en oktober duiden, gezien de plaats van waarneming, op trek.
Vreemd genoeg is van een stand- en zwerfvogel als de Ringmus toch slechts een enkele winterwaarneming bekend; zo werden op 12 februari 2001 25 exemplaren gemeld bij de paardenstal. Waarschijnlijk wordt de soort in de winterperiode geregeld over het hoofd gezien of niet gemeld.

Ontwikkeling

De Ringmus werd in het begin van de 20ste eeuw broedvogel in klein aantal genoemd. Daarna duurde het tot 1955 voor de soort weer broedend werd vastgesteld. Tot en met 1970 bleef de Ringmus een onregelmatige broedvogel (Mooser 1973). De soort is nooit algemeen geweest op het eiland. Het maximum was 15 paar in 1986 (de meeste rond de Kooiboerderij en in de Eendenkooi) maar in andere jaren lag het aantal steeds tussen de twee tot acht paar, zoals vier in 1973 en zes in 1978. Bouwland wordt geprefereerd boven pure graslanden (SOVON 2002), wat mogelijk het geringe aantal Ringmussen op Schiermonnikoog verklaart. Overigens is er landelijk sprake van een forse afname (SOVON 2002).
In mei 1989 werd een gemengd broedgeval van Huismus en Ringmus geconstateerd (Van den Berg & Groenendijk 1991).

Roodoogvireo

Vireo olivaceus

Fr: Readeachvireo
D: Rotaugenvireo
E: Red-eyed Vireo
F: Vireo à oeil rouge

Status
Dwaalgast

Er is één waarneming: 13 oktober 2001 (Groene Glop, ringvangst, eerstejaars; foto's: Dutch Birding 23: 368, 2001; 24: 342, 2002).

Beoordeelsoort CDNA

De Roodoogvireo broedt in Noord-Amerika.

Vink

Fringilla coelebs

Fr: Skelfink
D: Buchfink
E: Common Chaffinch
F: Pinson des arbres

Mooser 1973 Schaarse broedvogel van de bossen en van het dorp. Reeds in het begin van deze eeuw broedden er enkele paren in het dorp (LEEGE, 1907). Daarna wordt de Vink in alle verslagen genoemd. In juni 1947 waren er minstens 10-15 zingende ♂♂ in het dorp en in de bossen (WJR). In 1964 waren er minstens 23 broedparen, terwijl dit in 1967 op 25 werd geraamd. Waldeck geeft echter voor de jaren 1967-1970 slechts 8 à 10 paren op.
De Vink is doortrekker in wisselend, maar soms in groot aantal, van eind sept. tot begin nov. en van half mrt. tot eind april. De vroegste waarnemingen in de herfst zijn resp. 16-9-1960 (Chr.v.Oorden) en 1-11-1965 (TT) en in het voorjaar 5-3-1967 (TT) en 20-4-1966 (VWG/NJN). Ze is overwinteraar in zeer klein tot klein aantal.

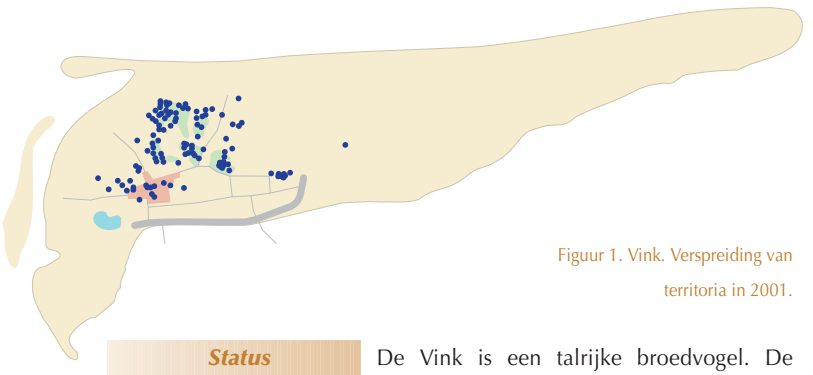

Figuur 1. Vink. Verspreiding van territoria in 2001.

Status
Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

De Vink is een talrijke broedvogel. De meeste broedgevallen bevinden zich in het gebied van de dennenbossen.

De Vink trekt door in groot aantal van eind juli tot midden november en misschien nog wel later, gezien de waarneming van vijf Vinken op het Rif op 21 december 2002. Er is een duidelijke piek in doortrek in september en begin oktober (figuur 2). Vrouwtjes zijn, bezien over het hele vangstseizoen, in de meeste jaren in de meerderheid (Vogelringstation Schiermonnikoog). Over voorjaarstrek zijn geen gegevens bekend.
In de wintermaanden is de Vink in klein tot vrij klein aantal aanwezig.
In het Groene Glop geringde Vinken werden teruggemeld elders in Nederland (7) en in België (2),

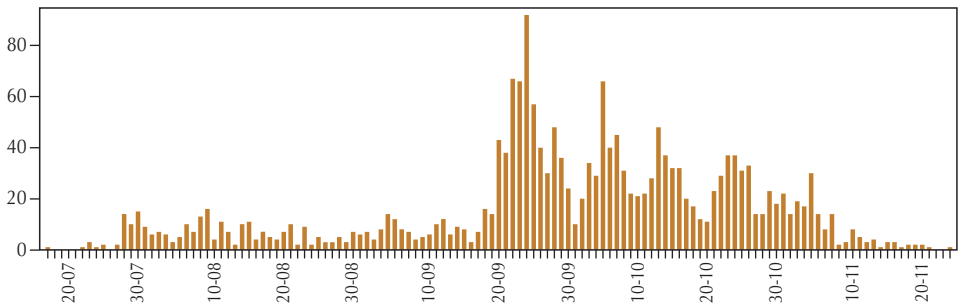

Figuur 2. Vink. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 115 territoria

2002/2003: 142 territoria

Denemarken (2), Groot-Brittannië (5), Noorwegen (4) en Spanje (1). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren elders in Nederland (2) en in Duitsland (3) en Noorwegen (1).

Ontwikkeling De Vink is al sinds het begin van de 20ste eeuw bekend als broedvogel. In 1967 werd het aantal broedparen op 25 geschat (Mooser 1973) en in 1973 werden 39 paar opgegeven. In het verloop van het aantal broedparen na 1980 zit weinig verandering, dat wil zeggen het schommelt steeds ruim boven 100 paar, bijvoorbeeld 120 in 1986 en 115 in 2001, al lag het aantal in 2002-2003 duidelijk hoger. In 1986 werden de meeste broedparen gevonden in het dorp en in de bossen (Bakker 1987). De landelijk geconstateerde toename (SOVON 2002) is dus op Schiermonnikoog minder van toepassing.

Keep

Fringilla montifringilla

Fr: Kwêkfink
D: Bergfink
E: Brambling
F: Pinson du Nord

Mooser 1973 Zeer schaarse, onregelmatige broedvogel van de bossen en mogelijk ook van de eendenkooi. Ofschoon er nooit een nest met eieren is gevonden, moet de Keep vrijwel zeker gebroed hebben: 1955: op 29-5 was er 1 paar (M.J.C.Kolvoort), terwijl op 4-6 een ♀ met nestmateriaal in de eendenkooi werd gezien (LJD); 1963: van 1-10 juni op 5 plaatsen zingende Kepen waargenomen o.a. in de eendenkooi (LJD). Op 8-8 werd 1 paar met twee jongen bij de Eerste Dennen gezien, die nog dons op de kop hadden (J.Veen, zie ook Vgl. 11: 212). Op 14 en 28-8 werd steeds 1 paar gezien, dat een jong voerde (E.C.Smith, zie ook DLN 67: 143). 1964: In de periode van 1 – 13-6 was er 1 paar met voer bij de Eerste Dennen (HK, med. HAF). Op 28-6 werd een ♂ in zomerkleed gezien, dat aggressief optrad tegen een ♂ Vink. De waarnemers waren van broeden overtuigd (Vgl. 13: 551). 1969: Op 4-8 werd 1 ♂ in zomerkleed gezien, dat een jong voerde langs het Berkenpad aan de oostzijde van de Tweede Dennen (CSR). (Zie over broeden ook Lim. 41: 75).
De Keep overzomert elk jaar met enkele exemplaren (TT). Ze is doortrekker in wisselend, soms vrij groot aantal, mogelijk van half sept. tot half nov. En van half mrt. tot eind april. De vroegste herfstwaarneming is op 17-9-63 (TT) en de laatste in de nacht van 13 op 14-11-32 (collectie VT). De vroegste en laatste voorjaarswaarnemingen zijn resp. 10-3-63 (TT) en 21-4-66 (VWG/NJN). De Keep is wintergast in zeer klein aantal.

Status

Voormalige incidentele broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en onregelmatige wintergast

De Keep werd in recente tijd niet als broedvogel vastgesteld.
De soort trekt in het voorjaar door van begin april tot juni en in het najaar van midden september tot midden november. Laatste datums in het voorjaar zijn moeilijk te geven, omdat de Keep vaak lang blijft hangen en soms zelfs overzomert. De vroegste najaarsdatum betreft een ringvangst op 2 augustus 2001. Dit is extreem vroeg, omdat de soort doorgaans op zijn vroegst verschijnt omstreeks midden september (figuur 1). Mogelijk betreft het een overzomerende vogel.
De Keep overwintert onregelmatig in zeer klein aantal, al vormen sommige jaren een uitzondering. Zo werden op 24 januari 1987 80 vogels gemeld en op 11 januari 1997 50.
In het Groene Glop geringde Kepen werden teruggemeld elders in Nederland (3) en in België (6), Duitsland (1), Groot-Brittannië (1) en Noorwegen (1). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren elders in Nederland (1) en in België (1).

Ontwikkeling De Keep werd in de jaren 1950 en de jaren 1960 regelmatig als waarschijnlijke broedvogel genoemd. Zekere broedgevallen werden geconstateerd in 1963 en 1964 (Mooser 1973). In 1973 overzomerden drie exemplaren. Voor de periode 1973-1977 werd de Keep een waarschijnlijke broedvogel genoemd voor het

westelijke deel van het eiland. Ook in 1978-1985 werd de Keep regelmatig in de broedtijd waargenomen (Bakker 1987). In 1986 en 1992 was sprake van mogelijke broedgevallen. In 1992 werden twee territoria bezet door onvolwassen mannetjes die eenmalig zongen op 9 juni in de Tweede Dennen en langs het Kronkelpad. Het derde territorium bevond zich aan het begin van de Reddingsweg bij Vredenhof en betrof een zingend adult mannetje op 30 mei en 10 juni (Bakker 1995). Ook in andere jaren bleven zingende Kepen soms lang hangen of zelfs overzomeren. In 1989 werd melding gemaakt van een volwassen mannetje dat gepaard was met een vrouwtje Vink. Toch is na 1970 broeden nooit met zekerheid vastgesteld.

Figuur 1. Keep. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

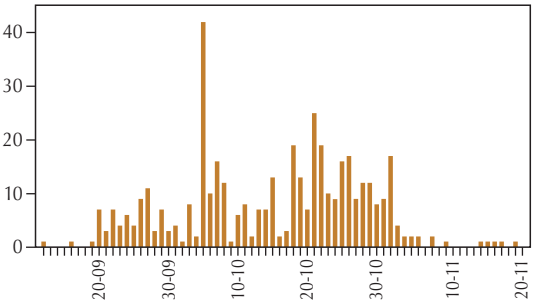

Europese Kanarie

Serinus serinus

Fr: Wylde Kanarje
D: Girlitz
E: European Serin
F: Serin cini

Mooser 1973 Er zijn zeven waarnemingen : eind juli – 10-8-58 1 ♂ zingend en 1 ♀ aan de oostkant van het dorp (GLO); eind juni 1961 1 ♂ zingend (Vgl. 9: 246); eind juni 1962 1 zingend ex. (Vgl. 10: 332); 19-5-1964 1 paar waarvan het ♂ zingend (LJD); 2-6-1964 1 ♂ zingend bij het Groene Kruisgebouw (J.B.Hulscher); 25 en 26-6 1969 1 ex. zingend bij de N.H.kerk (GG). Draayer en Ouweneel vermelden dat er in 1958, 1961 en 1964 steeds op dezelfde plaats aan de oostkant van het dorp vogels werden waargenomen. Er is één herfstwaarneming: 4-10-1964 1 ex. (TT).

Status

Voormalige incidentele broedvogel

De Europese Kanarie is de laatste jaren niet op het eiland waargenomen.

Ontwikkeling

De Europese Kanarie is sinds het begin van de jaren 1960 meerdere malen zingend aangetroffen in de broedtijd (Mooser 1973). In 1977 heeft de soort in het dorp gebroed. Van 27 april tot en met 23 mei 1986 werd een vrouwtje waargenomen in het dorp. Hierna werd de vogel niet meer gezien en waarschijnlijk heeft de soort in dat jaar niet gebroed (Bakker 1987).

Verder zijn nog de volgende waarnemingen bekend:

4 mei 1975	dorp, twee
8 en 14 mei 1976	dorp, zingend
5 mei 1979	Groene Glop, voor het veldlaboratorium van de Vrije Universiteit, mannetje en vrouwtje
15 mei 1980	Groene Glop, voor het veldlaboratorium van de Vrije Universiteit
24 april en 3 juni 1983	oostkant van het dorp
20 april 1987	dorp
24 en 27 mei 1992	
22 en 27 april en	
24 mei 1994	dorp (zingend mannetje, op 27 april paartje)
8 april en 12-13 juni 1998	dorp

Gezien bovenstaande waarnemingen, vooral die van zingende exemplaren, is het mogelijk dat de Europese Kanarie toch vaker op het eiland heeft gebroed.

Groenling

Chloris chloris

Fr: Grienfink
D: Grünling
E: European Greenfinch
F: Verdier d'Europe

Mooser 1973 Zeer schaarse tot schaarse broedvogel van de bossen en het dorp. De eerste melding komt van HAVERSCHMIDT (1942). Hij is er niet zeker van of de Groenling broedvogel is. Eind juni 1947 hoorde Resoort regelmatig een vogel zingen. Opvallend is, dat de Groenling in 1948 wel genoemd wordt (JdJ), maar niet in 1950 (Haverschmidt c.s.) en evenmin in 1955 en latere jaren door Draayer. Tanis daarentegen hoorde haar tijdens zomerbezoeken in de vijftiger jaren steeds, zodat de Groenling waarschijnlijk vanaf het begin van de veertiger jaren gebroed heeft. In 1964 was ze schaarse broedvogel van het dorp en de bossen, terwijl het aantal broedparen in 1967 op 15 geschat is. In 1970 heeft dit aantal beduidend lager gelegen (JCK). Waldeck geeft voor de jaren 1967-1970 slechts 5-6 paren op.
De Groenling is doortrekker in klein aantal van half aug. tot begin nov. en mogelijk van eind mrt. tot eind april. De vroegste en laatste waarnemingen in de herfst zijn resp. 6-8-69 (CSR) en 7-11-65 (TT) en in het voorjaar 27-3-64 (TT) en 23-4-65 (VWG/NJN). Op 6-5-47 zag Brouwer enkele ex. in de duinen; dit waren misschien nog trekkers.
Ze is overwinteraar in klein, soms echter in vrij klein aantal, zoals de hele winter 1964/'65, toen 150 à 200 vogels bij de kooiboerderij verbleven. Deze vogels waren op 11-3-65 nog aanwezig (TT).

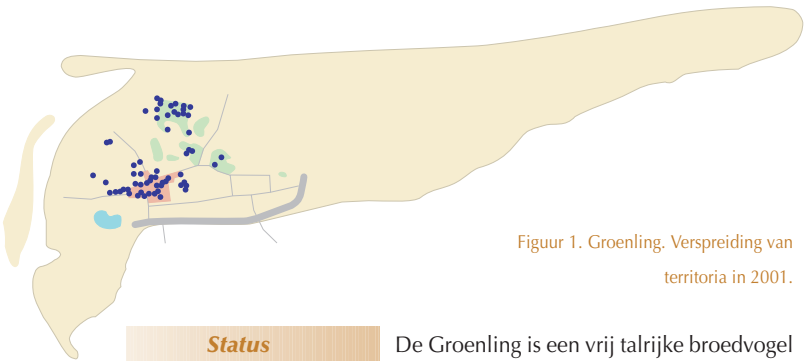

Figuur 1. Groenling. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 72 territoria

2002/2003: 82 territoria

De Groenling is een vrij talrijke broedvogel van vooral bungalowpark De Monnik en het dorp en het gebied van de dennenbossen.
In de winter komen soms groepen voor van tientallen vogels, vooral op het Westerstrand, maar ook wel op het Oosterstrand en elders. Het maximum is 150 vogels op 14 november 1996.
Van (door)trek is verder weinig bekend.

Ontwikkeling

De Groenling werd voor het eerst in de jaren 1940 als broedvogel genoemd. Sindsdien is de soort langzaam in aantal toegenomen en in 1967 werd het aantal broedparen op 15 geschat (Mooser 1973). In 1970-1992 lag het aantal broedparen op 10-25, zoals 13 in 1973, 21 in 1978 en 23 in 1986. Vergeleken daarmee is de Groenling tegenwoordig aanzienlijk toegenomen. Onduidelijk is dan ook wat bedoeld wordt met de uitspraak dat ook verschillende Waddeneilanden met uitzondering van Texel, karig met Groenlingen bedeeld zijn (SOVON 2002).
In het Groene Glop werd een vogel gevangen die geringd was in Noorwegen.

Putter

Carduelis carduelis

Fr: Putter
D: Stieglitz
E: European Goldfinch
F: Chardonneret élégant

Mooser 1973 Er is één broedgeval bekend: in 1957 werd 1 paar met jongen gezien (Lim.32: 67). Het broedgeval uit 1940 (HAVERSCHMIDT, 1942) kan niet geverifieerd worden, en dient te vervallen (W.H.v.Dobben).
De Putter is een onregelmatige doortrekker in zeer klein tot klein aantal. De 14 waarnemingen zijn uit de volgende maanden: aug (5), sept.(2), okt.(3), april (2) en mei (8). De vroegste en laatste waarnemingen in de herfst zijn resp. 7-8-1961 (E.Kuyken) en 30-10-1966 (J.den Held) en in het voorjaar resp. 13-4-1966 (VWG/NJN) en 25-5-1969 (AJB). Er is één juni-waarneming: 24-06-1969 1 ex. in de Johannespolder (GG).

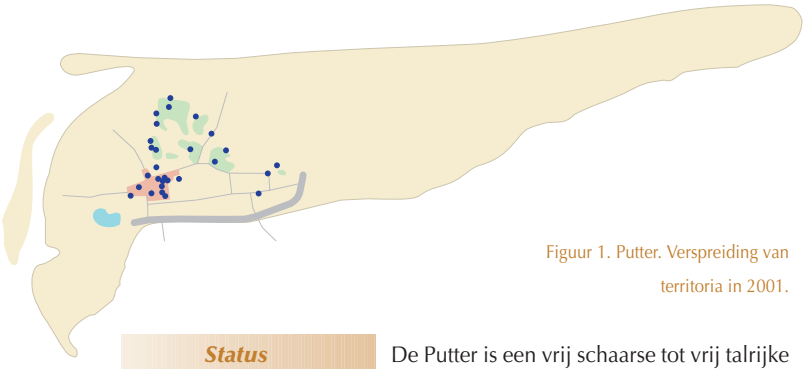

Figuur 1. Putter. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Gehele jaar aanwezig

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 29 territoria
2002/2003: 56 territoria

De Putter is een vrij schaarse tot vrij talrijke broedvogel. De soort broedt in het dorp, de bossen en de Banckspolder maar ook in de Binnenkwelder. Op bepaalde plaatsen broeden Putters in een groepje bij elkaar.
Ook buiten het broedseizoen is de Putter het gehele jaar in kleine aantallen (tot 20 exemplaren) aanwezig. Een uitschieter is 9 november 2002, toen bij een telling op het hele eiland 55 exemplaren werden waargenomen. Over trek is verder niets bekend.

Ontwikkeling De Putter werd in 1957 voor het eerst broedend aangetroffen (Mooser 1973). De soort heeft sindsdien zeker in 1972 en 1973 in het dorp gebroed. Sinds 1977 is de Putter landelijk sterk toegenomen. Dat geldt ook voor Schiermonnikoog, al lijkt het aanvankelijk om een beperkt aantal te gaan. In 1978 werden zeven broedgevallen opgegeven maar in 1986 en 1992 broedden respectievelijk slechts twee en één paar, in beide jaren in het dorp. Pas de laatste jaren, vanaf 2001, vond ineens een explosie van broedgevallen plaats. Dat komt overeen met de landelijke trend die ook na 1997 weer een duidelijke piek vertoont. Ook buiten het broedseizoen wordt de Putter tegenwoordig vaker waargenomen.

Sijs

Carduelis spinus

Fr: Syske
D: Erlenzeisig
E: Eurasian Siskin
F: Tarin des aulnes

Mooser 1973 Doortrekker en overwinteraar in vrij groot aantal, mogelijk van begin sept. tot begin mei. De Sijs is ook zomergast. In de zestiger jaren werden vrijwel elk jaar in aug. vogels gezien.
Er zijn vijf juni- en juli-waarnemingen bekend: 1961: eind juni meerdere zingende ex. (Vgl 10: 332); 11-6-1964 2 ex. in de Eerste Dennen (HAF); 11-6-1967 1 zingende ♂ in de Berken ten zuiden van de Tweede Dennen; 13-7-1967 3 ex. bij de Berkenplas (CSR); 2-7-1969 een ♂, later 2 ex. roepend bij elkaar (Vgl. 17: 175).

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:08 Pagina 401

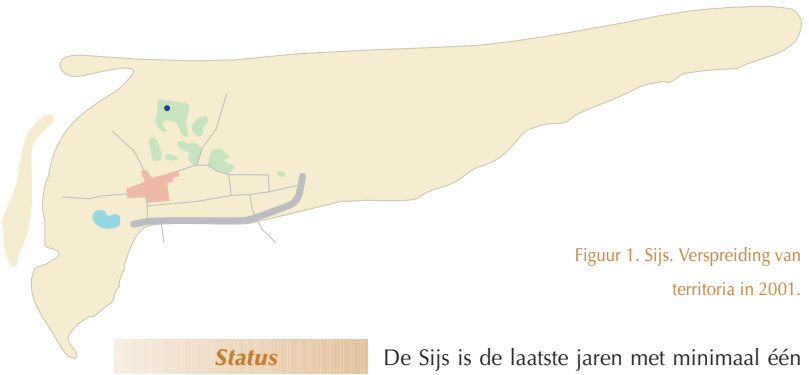

Figuur 1. Sijs. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

De Sijs is de laatste jaren met minimaal één broedpaar aanwezig in het bosgebied ten noordoosten van het dorp.

De piek van de doortrek ligt meestal rond 20 september maar soms ook wat later (figuur 2).

In het najaar en in de winter worden soms grote groepen waargenomen. Het maximum ligt op 300 vogels op 11 januari 1997 tijdens een telling van het hele eiland. Omdat Sijzen veelal de zaadoogsten volgen, zijn er winters met weinig en met veel Sijzen.

In het Groene Glop geringde Sijzen werden teruggemeld elders in Nederland (5) en in België (7), Duitsland (1), Groot-Brittannië (2), Noorwegen (1) en Zweden (1). Verder werd in het Groene Glop een vogel teruggevangen die was geringd in Groot-Brittannië.

Ontwikkeling

Uit de jaren 1960 zijn diverse zomerwaarnemingen bekend maar van broeden werd nog niet gesproken (Mooser 1973). Sinds 1973 heeft de Sijs zich landelijk van een onregelmatige tot een regelmatige broedvogel ontwikkeld. Van deze tendens is op het eiland nog maar marginaal sprake. Wel werden al eerder broedgevallen gemeld, onder meer in 1973, 1975 (drie paar), 1982, 1986 en 1992 (drie paar), 1993 en 1997, maar het blijft een onregelmatig patroon. Het is nog onzeker of de Sijs zich definitief als jaarlijkse broedvogel op het eiland heeft gevestigd.

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: ten minste 1 territorium

2002/2003: ten minste 1 territorium

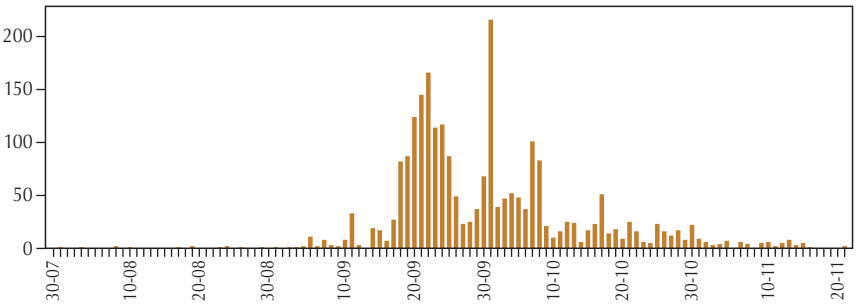

Figuur 2. Sijs. Gesommeerde ringvangsten in het Groene Glop in 1991-2002.

Kneu

Carduelis cannabina

Fr: Robyntsje
D: Bluthänfling
E: Common Linnet
F: Linotte mélodieuse

Mooser 1973 Vrij talrijke broedvogel van bossen, de begroeide binnenduinen en het dorp. LEEGE (1907) noemt haar al een algemene broedvogel. De Kneu wordt daarna in alle beschikbare verslagen als broedvogel opgegeven. In 1967 is het aantal paren op 60 geschat, terwijl Waldeck haar voor de jaren 1967-1970 een vrij talrijke broedvogel noemt.

De Kneu is doortrekker in vrij klein tot vrij groot aantal van half aug. tot begin nov. en van eind mrt. tot half mei. In aug. en sept. worden elk jaar troepen van meerdere honderden vogels gezien. Zo nam in de periode van 10 – 17-8-1960 het aantal toe van 100 tot 350 ex. (VWG/NJN). Eind sept. 1962 werden er 500 vogels gezien (J.B.Hulscher). De vroegste waarneming in het voorjaar is 7-3-1969 (AJB) en de laatste in de herfst 6-11-1966 (VWG/NJN). Er zijn slechts twee winterwaarnemingen bekend: 5-1-1970 10 ex. (N.Slotboom); 27 – 29-1-1967 enkele vogels aanwezig.

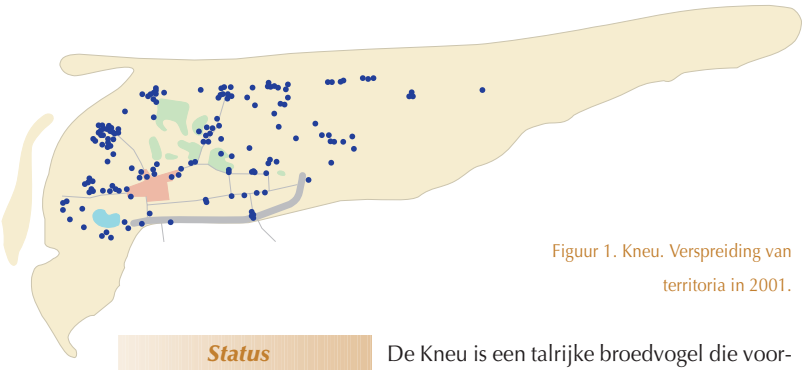

Figuur 1. Kneu. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en incidentele wintergast

Rode Lijst

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 165 territoria

2002/2003: 144 territoria

De Kneu is een talrijke broedvogel die voorkomt op het gehele eiland met uitzondering van de oostpunt. Het zwaartepunt van de territoria ligt echter op het westelijke deel. De soort broedt zowel in de duinen als in de kwelder en rond de bebouwing in de Banckspolder.

De vroegste voorjaarsdatum is 10 maart 1972 (7 maart 1969, Mooser 1973), de laatste najaarsdatum 24 november 2003 (circa 60 vogels op het strand bij paal 9). Soms worden op trek tientallen, éénmaal zelfs 200 (7 april 1977) exemplaren waargenomen. Op 4 oktober 2003 werden op het hele eiland 524 Kneuen geteld, waarmee de Kneu op de vijfde plaats stond in de top-15 van die dag.

Er zijn slechts enkele winterwaarnemingen bekend.

Ontwikkeling

De Kneu is al sinds het begin van de 20ste eeuw een algemene broedvogel. In 1967 werd het aantal broedparen op 60 geschat (Mooser 1973). Het aantal fluctueert vanaf de jaren 1970 tussen 115 en 165 paar. Zo werden in 1973 116, in 1978 161 en in 1986 145 paar genoemd. De broedparen werden in dat jaar verspreid aangetroffen over de gehele westelijke helft van het eiland maar ook nog enkele op de oostelijke helft (Bakker 1987). Opvallend is dat bij de Kooiboerderij, waar al jarenlang tellingen worden gehouden, de Kneu als broedvogel vanaf 1999 is verdwenen, terwijl in 1970-1995 daar steeds twee tot zeven paar aanwezig waren. In 1996-1998 broedde daar nog één paar. Ook landelijk is er, vooral in agrarisch gebied, sprake van een afname (SOVON 2002).

Ook in het verleden (Mooser 1973) waren winterwaarnemingen uiterst schaars. Het aantal overwinteraars is landelijk sinds 1980 afgenomen (SOVON 2002).

Frater

Carduelis flavirostris

Fr: Kwelderbarmke
D: Berhänfling
E: Twite
F: Linotte à bec jaune

Mooser 1973 Doortrekker en wintergast in klein tot vrij klein aantal van begin sept. tot half mrt. Het maximum aantal is 265 ex. op 6-11-1966 (R.H.Drent). De vroegste waarneming in de herfst is 4-9-1967 (K.H.Voous) en de laatste in het voorjaar 2-4-1970 (A. 1970-2).

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

De Frater is wintergast in vrij klein aantal van half september tot eind maart. De vroegste najaarsdatum is 8 september 1993, de laatste voorjaarsdatum 31 maart 1989. Verreweg de meeste waarnemingen komen uit oktober en november. Buiten de genoemde normale periode werden van 4 april tot 15 mei 1973 dagelijks één tot twee vogels gezien. Het maximum is 500 op 13 november 2003.

De soort concentreert zich op het Rif, buitendijks ten zuiden van de Banckspolder en in de Oosterkwelder maar kan aan de gehele zuidkant van het eiland worden gezien en in de begroeiingen op het strand.

Ontwikkeling

De reeks over de jaren laat een enigszins fluctuerend maar niettemin stabiel beeld van de aantallen zien.

SchVogelsBoekHs9 08-06-2005 18:09 Pagina 403

Kleine Barmsijs

Carduelis cabaret

Fr: Lyts Stienbarmke
D: Alpenbirkenzeisig
E: Lesser Redpoll
F: Sizerin cabaret

Mooser 1973 Zeer schaarse tot schaarse broedvogel van de bossen en de eendenkooi. Het is zeer goed mogelijk, dat de soort reeds in het begin van de zestiger jaren gebroed heeft. Op 9-6-1961 zag Brouwer 2 ex. die elkaar boven de kruising van de Westerholtlaan en het Kronkelpad najoegen. Eén vogel zong daarbij vliegend. Daarna komen pas weer waarnemingen uit 1964. Eind mei werden regelmatig vogels gehoord bij de Berkenplas, terwijl in de periode 1 – 13-06 in de Eerste Dennen 2 ex. en in de Tweede Dennen 1 ex. zingend werden waargenomen (HAF). Op 23-8-1964 werden bij de vuurtoren vogels met jongen gezien (med. S.T.Tjallingii). Op 24-8-1966 zag Voous 1 of 2 families met jongen die nog dons op hun kop hadden.Voous c.s. vingen eind aug. van dat jaar 32 vogels, waarvan 7 ouden en 25 jongen. Dit betekent dat minimaal 6 paren gebroed hebben. In 1967 werd op 18-5 een nest met een ei en 2 jongen gevonden bij de Tweede Dennen (med. P.Harthoorn), terwijl het aantal paren op tien werd geschat. In de periode 23-8 – 3-9-1968 werden 71 vogels gevangen, waarvan 11 ouden en 44 jongen (VU), hetgeen overeenkomt met minstens 10 broedparen. In 1970 was de soort met enkele paren ook voor het eerst broedvogel van de eendenkooi (TT).
Over wegtrek is vrijwel niets bekend. Er worden tot diep in de herfst vogels gezien. Mogelijk komen de broedvogels pas in mei terug. De vroegste voorjaarswaarneming is 20-4-1968 (A.1968-3, med. P.M.Zegers) en de laatste in de herfst 19-11-1970 (GG).

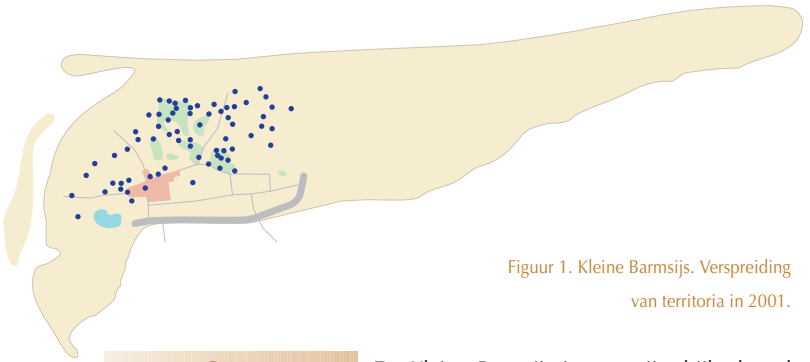

Figuur 1. Kleine Barmsijs. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en onregelmatige wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 70 territoria
2002/2003: 66 territoria

De Kleine Barmsijs is een vrij talrijke broedvogel van het westelijke deel van het eiland. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in de bossen tussen de Badweg en de Prins Bernhardweg. In de broedbiotoop hebben ze graag naaldhout maar ook berken zijn geliefd. Bedacht moet worden dat het inventariseren van deze soort lastig is, waardoor de opgegeven aantallen altijd deels schattingen zullen zijn. Niettemin kunnen we gerust spreken van een bolwerk op Schiermonnikoog, terwijl het landelijk slecht gaat met de verspreiding en aantallen (Klemann 2001).
De Kleine Barmsijs is een schaarse wintergast in zeer klein tot klein aantal, waarvan slechts een tiental waarnemingen uit de winter bekend is. Bovendien werd vaak alleen 'barmsijs' doorgegeven, terwijl het mogelijk de Grote Barmsijs betreft. Als regel arriveren de eigen broedvogels omstreeks de tweede helft van april.
In het Groene Glop geringde Kleine Barmsijzen werden teruggemeld elders in Nederland (23). Verder werden in het Groene Glop vogels teruggevangen die geringd waren elders in Nederland (3) en in Duitsland (1).

Ontwikkeling

De Kleine Barmsijs heeft zich waarschijnlijk in het begin van de jaren 1960 gevestigd als broedvogel (Mooser 1973). Aanvankelijk was er een toename van 83 paar in 1973 via 117 in 1978 naar 123 in 1986. In 1973 werden echter in de Kobbeduinen en rond de Eendenkooi aanzienlijk meer broedparen vastgesteld dan in 1986, namelijk 13 tegen twee paar (Bakker 1987). Daarna liep de stand nog verder op tot 134 paar in 1991. Sindsdien nam het aantal broedparen duidelijk weer af. Zo werden in 1992 96 paar geteld en ligt het huidige aantal daar nog ruim onder. Dit stemt overeen met de landelijke trend (SOVON 2002). Op het eiland is de Eendenkooi thans als broedlocatie verlaten, terwijl ook de Kobbeduinen sterk aan betekenis hebben ingeboet.

Grote Barmsijs

Carduelis flammea

Fr: Stienbarmke
D: Birkenzeisig
E: Mealy Redpol
F: Sizerin boréal

Mooser 1973 Over het voorkomen van deze subspecies is vrijwel niets met zekerheid bekend. Alleen uit de herfst van 1969 zijn zekere waarnemingen beschikbaar; het betreft alle ringvangsten van de Vrije Universiteit: 9-9 1 ex.; 28-9 1 ex.; 4-10 1 ex.; 6-10 1 ex.; en 12-10 4 ex. (med. VT).

Status

Onregelmatige doortrekker

De Grote Barmsijs is 63 keer gevangen en 20 keer waargenomen. Deze waarnemingen en vangsten komen in meerderheid uit oktober, november en april en verder uit januari (4), februari (1), mei (1), juni (1), juli (5) en augustus (1). De vroegste najaarsdatum betreft een ringvangst op 8 oktober 1972. Vrijwel altijd worden enkelingen gevangen of waargenomen. Op 26 april 1987 werden echter 30 vogels gezien, op 11 mei 1972 zelfs 450 en op 11 juli 1972 nog 200. Kennelijk is 1972 een bijzonder jaar. Van de 43 najaarsvangsten komen er 13 uit dat jaar.

Witstuitbarmsijs

Carduelis hornemanni

Fr: Wytgatbarmke
D: Polarbirkenzeisig
E: Arctic Redpoll
F: Sizerin blanchâtre

Status

Dwaalgast

Er is één waarneming: 22 oktober 1972 (adult mannetje).

De Witstuitbarmsijs broedt in het uiterste noorden van Europa, Azië en Noord-Amerika.

Beoordeelsoort CDNA

Witbandkruisbek

Loxia leucoptera

Fr: Wytbânkrúsbek
D: Bindenkreuzschnabel
E: Two-barred Crossbill
F: Bec-croisé bifascié

Status

Dwaalgast

Er is één waarneming: 21 augustus 1997 (Willemsduin, adult mannetje; cf. Ebels et al. 1999). In 1997-1998 was er sprake van een invasie in Nederland met in totaal 181 exemplaren (Ebels et al. 1999).

De Witbandkruisbek (*L.l. bifasciata*) broedt van Noord-Scandinavië oostelijk tot in Noordoost-Siberië.

Beoordeelsoort CDNA

Kruisbek

Loxia curvirostra

R: Krúsbek
D: Fichtenkreuzschnabel
E: Common Crossbill
F: Bec-croisé des sapins

Mooser 1973 Op 16-8-1953 werd één paar met 3 jongen gezien (Van. 6: 170-171), zodat de soort dat jaar wellicht op het land heeft gebroed.
De Kruisbek is onregelmatige doortrekker in wisselend aantal van begin juni tot half okt. Tijdens de grote invasie in 1963 werden er tussen 12 en 29-8 steeds minimaal 200 vogels geteld. (Vgl. 11: 212). De uiterste waarnemingsdata in het voorjaar en herfst zijn 29-5-1967 en 19-10-1963 (Van. 16: 255). Er zijn twee waarnemingen uit de periode vóór 29-5-1967 bekend: 26-3-1967 23 ex. (E.C.Smith, med. CNA) en 4-5-1967 5 ex. waaronder twee zingende ♂♂ (KW).

Status

Voormalige mogelijke broedvogel.
Jaarlijkse doortrekker en wintergast

In recente jaren werd de Kruisbek niet als broedvogel vastgesteld, al waren er soms wel indicaties van broeden. Zoals bekend heeft de Kruisbek allerlei bijzonderheden die het inventariseren tot een lastige klus maken (SOVON 2002).
De Kruisbek wordt bijna elk jaar waargenomen en kan in alle maanden van het jaar worden gezien, vooral in de dennenbossen maar bijvoorbeeld ook in het dorp en bij de Kooiplaats. In het voorjaar arriveren doortrekkende vogels vaak al vanaf half mei; eigenlijk begint dan ook al de 'najaarstrek'. Meestal ligt het aantal waargenomen exemplaren tussen de één en 20, maar op 23 augustus 2002 werden zeker 50 exemplaren gezien en op 24 oktober 1990 het maximum van 60 in het bosgebied. De Kruisbek is, behalve uiteraard op dennen- en sparrenkegels, ook foeragerend aangetroffen op zowel vlier- als meidoornbessen.
Het is heel goed mogelijk dat een aantal waarnemingen van de Kruisbek op het eiland in feite Grote Kruisbekken betreft, met name tijdens invasiejaren van de laatstgenoemde soort.

Ontwikkeling De Kruisbek heeft nog nooit met zekerheid op Schiermonnikoog gebroed. Weliswaar heeft de soort mogelijk gebroed in 1953 (Mooser 1973) maar de waarneming van een paar met jongen in augustus hoeft beslist niet op broeden te wijzen (cf. Hustings et al. 1985). In 1986 werd één paar vastgesteld in april en mei maar ook hier ontbreken nadere aanwijzingen voor een broedgeval. In 1992 werden vier territoria gemeld in de dennenbossen, terwijl in 1992 elders in het land juist lage aantallen werden gevonden (Bakker 1995). Ook hier ontbreken echter absoluut zekere broedindicaties. Toch is niet uit te sluiten dat de Kruisbek ongemerkt op het eiland broedt of heeft gebroed, misschien zelfs wel vaker dan gedacht.
In sommige jaren, bijvoorbeeld 1990, zijn er grote invasies geweest.

Grote Kruisbek

Loxia pytyopsittacus

Fr: Grutte Krúsbek
D: Kiefernkreuzschnabel
E: Parrot Crossbill
F: Bec-croisé perroquet

Mooser 1973 Er is één bevestigde waarneming: 25-8-1963 1 ♂ (Lim. 38: 64).

Status

Incidentele gast
Beoordeelsoort CDNA tot en met 1992 en wederom vanaf 2002

Er zijn vier waarnemingen (21 exemplaren): 25 augustus 1963 (mannetje), 25-30 maart 1983 (2 mannetjes, 1 vrouwtje), 20 mei 1986 (mannetje, dood gevonden), 27 oktober tot 12 november 1990 (maximaal 14) en 23-24 mei 1992 (mannetje en vrouwtje). De waarnemingen in 1983 en 1990 vallen samen met de twee grote invasies in Nederland in de 20ste eeuw, in 1982-1983 en 1990-1991 (Van den Berg & Bosman 2001).
De Grote Kruisbek broedt in Scandinavië en Noord-Rusland.

Roodmus

Carpodacus erythrinus

Fr: Readmosk
D: Karmingimpel
E: Common Rosefinch
F: Roselin cramoisi

Status

Voormalige (?) broedvogel.
Jaarlijkse doortrekker

Beoordeelsoort CDNA
tot en met 1991

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: onzeker
2002: onzeker
2003: onzeker

Zowel in 2001, 2002 als 2003 werden op diverse plaatsen op het eiland zingende Roodmussen waargenomen, helaas niet binnen de een broedgeval indicerende datumgrenzen (10-30 juni), zodat broeden onzeker bleef. De Roodmus is een lastig te inventariseren soort. Zo verschilt de zangintensiteit sterk per individu en kan deze erg laag zijn. Bovendien heeft de soort, omdat het één van de laatst terugkerende zomervogels is, een erg korte zangpiek (Bakker 1995).
De vroegste datum in het voorjaar betreft een waarneming op 5 mei 1992, wat vroeg is want meestal verschijnt de Roodmus pas eind mei, en de laatste in het najaar betreft een ringvangst op 7 september 1992. Daarnaast zijn er nog twee oktoberwaarnemingen van steeds één exemplaar op 2 oktober 1992 en 23 oktober 1997.

Ontwikkeling

In 1986 werd in de periode van 5-11 juni voor het eerst een Roodmus waargenomen op het eiland. Het betrof een zingend, onvolwassen mannetje. Meteen het jaar daarop, in 1987, werden de eerste zekere broedgevallen van Nederland vastgesteld op Schiermonnikoog (SOVON 2002). Daarna werden voor 1989 twee en voor 1990 vier paar opgegeven. In 1992 waren er 16 territoria, een ongekend hoog aantal (Bakker 1993, 1995). Deze territoria lagen verspreid over het gehele westelijke duingebied en bevonden zich zesmaal in een duinvallei met berkenopslag, viermaal in riet-wilgstruweel, viermaal in cultuurlandschap met verspreide bomen en struiken en tweemaal in een binnenduinrandstruweel met vlier en meidoorn. Behalve dat alle territoria in half open biotoop met verspreide bomen en struiken lagen, leek er geen duidelijke voorkeur voor een bepaalde biotoop te bestaan (Bakker 1993, 1995). In 1998 was het aantal territoria teruggelopen naar zeven. De komende jaren zullen uitwijzen of de Roodmus weer zal verdwijnen als broedvogel uit Nederland dan wel een nieuwe uitbreidingsgolf zal doormaken (SOVON 2002).

Goudvink

Pyrrhula pyrrhula

Fr: Goudfink
D: Gimpel
E: Eurasian Bullfinch
F: Bouvreuil pivoine

Mooser 1968 In 1968 wordt van broeden melding gemaakt. Begin april zag J.v.Boven 2 ex. en op 21-4-1968 werden 2 ex. bij de Eerste Dennen gezien (A.1968-3). Van 30-4 – 6-5 zag Waldeck een ♂ en ♀ steeds op dezelfde plaats in het oostelijke deel van het dorp. Hij veronderstelt dat de Goudvink daar broedvogel was. In 1968 zag Kiewiet in juli een zeer schuw paartje bij de Eerste Dennen. Uit dat jaar zijn verder de volgende waarnemingen bekend: 20-8-1963 3 ex. bij de kruising Bospad - Berkenpad (CSR); 28-8 1 ex. (LB); 1-10 1 ex. (LB); 10-10 1 ex. in het Griënglop (LB). Buiten 1968 zijn vijf waarnemingen: 26-8-1966 1 ringvangst (VU); 15-10-1966 1 ex. gehoord in de Westerduinen; 8-12-1965 1 ex. (TT); 25 – 28-12-1965 enkele in dorp; 13-5-1939 1 ♂ in het dorp (GAB). Het is niet bekend tot welke vorm de waargenomen vogels behoren.

Status

Voormalige incidentele broedvogel (?).
Onregelmatige doortrekker
en wintergast

De Goudvink is recent niet als broedvogel vastgesteld.
De soort is een onregelmatige doortrekker en wintergast. De meeste waarnemingen stammen uit oktober en in iets mindere mate uit november. De soort wordt echter niet elk jaar gemeld.
De vroegste najaarsdatum is 4 oktober 1978, de laatste voorjaarsdatum 30 april 1973. Buiten de

maanden oktober tot en met april is de Goudvink – afgezien van het mogelijke broedgeval in 1986 – alleen op 11 mei 1974 waargenomen. 's Winters worden op de Waddeneilanden vrijwel uitsluitend exemplaren van de grotere Noordse Goudvink *P. p. pyrrhula* waargenomen. Dit lijkt ook van toepassing op Schiermonnikoog omdat ringvangsten vrijwel altijd deze ondersoort betreffen. Deze trekt vooral door in oktober en november. De vroegste vangstdatum van de Noordse Goudvink is 11 oktober 1972 en de laatste 10 december 1972. Opvallend is dat deze ondersoort in sommige jaren in een opvallend aantal wordt gevangen, zoals in 1994 (12), 1996 (15), 1997 (26) en 1999 (10), terwijl in andere jaren er geen of slechts een enkel exemplaar wordt geringd.

Ontwikkeling In 1968 heeft waarschijnlijk een paar Goudvinken gebroed in de Eerste Dennen (Mooser 1973). Daarna was er alleen in 1986 een mogelijk broedgeval. Op 11 juni werd een zingend exemplaar aangetroffen in het dorp. Voor en na deze datum zijn hier geen Goudvinken meer waargenomen maar een broedgeval moet, gezien het onopvallende gedrag van de soort in het broedseizoen (Bijlsma 1982), niet worden uitgesloten (Bakker 1987).
De soort trekt zeer onregelmatig door. Ook wat betreft de overwinteraars geldt een wisselend beeld. Daarom wordt de Goudvink lang niet elk jaar wordt waargenomen.

Appelvink

Coccothraustes coccothraustes

Fr: Kersebiter
D: Kernbeißer
E: Hawfinch
F: Grosbec casse-noyaux

Mooser 1973 Er zijn vier waarnemingen bekend: 16-10-66 1 ex. aankomend uit het oosten bij het laatste Willemsduin en doorvliegend naar het westen; 6 – 7-11-31 1 dood ♂ onder de vuurtoren (Ned. Vogels, 1949); 28-3-47 1 dood ♂ onder de vuurtoren (Van. 1: 7); winter '69/'70 regelmatig 1 ex. in het dorp gezien (HK, GG). De Appelvink wordt volgens Talsma wel meer gezien dan deze waarnemingen aangeven.

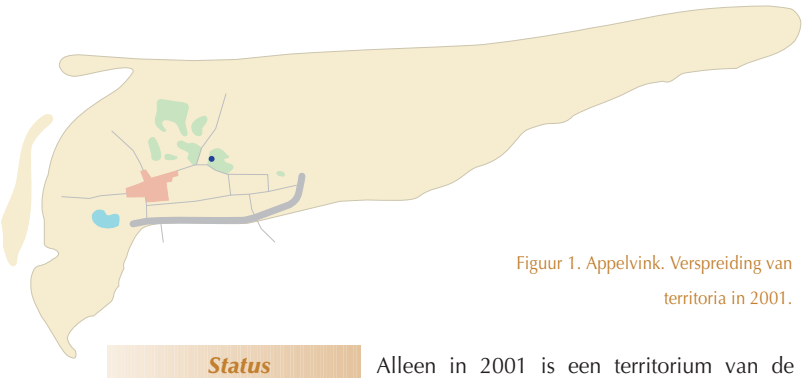

Figuur 1. Appelvink. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Incidentele broedvogel.
Onregelmatige doortrekker

Alleen in 2001 is een territorium van de Appelvink vastgesteld. Op 17 mei werd een zingend exemplaar gehoord bij het Groene Glop. Een week later werd een zingende vogel in het dorp waargenomen (Klemann 2001). In 2002 werd op 31 maart een zingend exemplaar gehoord in het dorp; ook op 5 mei van dat jaar werd de soort nog gezien. Misschien heeft de Appelvink dus ook in 2002 op het eiland gebroed.
De Appelvink is een onregelmatige, niet jaarlijkse doortrekker in zeer klein aantal. De vroegste waarneming is op 29 maart 1998, de laatste op 17 november 2003.

Ontwikkeling De Appelvink heeft mogelijk in 1984 voor het eerst gebroed. In dat jaar zijn ook resten van een exemplaar aangetroffen in een braakbal van een Ransuil. Hopelijk betrof het

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 1 territorium

2002: geen

2003: geen

niet het mogelijke broedgeval in dat jaar… Begin april 1986 was er een kleine influx. In de bossen en het dorp was een tiental vogels aanwezig. Na een paar weken waren deze weer verdwenen op twee paar na. Het ene paar bevond zich in de Eerste Dennen, waar ze begin mei een enkele maal luid roepend werden waargenomen. Het andere paar bevond zich aan het Karrepad. Daar werd op 10 mei de zang gehoord en werd een paar met nestmateriaal in de snavel waargenomen (Bakker 1987). Ook in 1991 werd één broedpaar genoemd. Er zijn nog meer jaren (bijvoorbeeld 1994) waarin broeden waarschijnlijk is. Er zijn echter ook verschillende jaren waarin Appelvinken in het geheel niet worden gerapporteerd.

IJsgors

Calcarius lapponicus

Fr: IJsfink
D: Spornammer
E: Lapland Longspur
F: Bruant lapon

Mooser 1973 Er zijn tien waarnemingen bekend: 3-10-68 2 ex. in de Griënglop (LB); 18-10-69 20 ex. (C.Breek); 22-10-70 1 ex. in de inlagen (AJvD); 27-11-69 3 ex. bij de Nieuwe Pier (AJB); 25-11-64 1 ♂ op het strand (HAF); 29-12-68 5 ex. (E.C.Smith); 29-3-70 1 ex. bij paal P (A. 1970-5); 2-5-70 1 ex. langs de binenduinrand (KW); 9-5-70 1 ex. in de Westerduinen (KW); 4-6-69 1 ♂ in zomerkleed op de Oude Pier (AJB).

Status

Onregelmatige doortrekker

De IJsgors is doortrekker in najaar en voorjaar in zeer klein aantal van half september tot eind december en van eind februari tot eind april. De vroegste en laatste datums in het najaar zijn respectievelijk 13 september 2001, en 29 december 1982 en 29 december 1989, in het voorjaar 1 februari 1998 en 29 april 1995. Er is één waarneming uit mei: 25 mei 1983 (Banckspolder). Een melding op 17 oktober 1973 van 47 vogels is twijfelachtig vanwege het grote aantal in één groep.

Uit de winter zijn drie waarnemingen bekend: 4 februari 1988, 30 januari 1989 en 3 januari 1991. De IJsgors wordt meestal gezien in de Oosterkwelder, in het buitengebied van de waddijk en pieren en op het strand.

Sneeuwgors

Plectrophenax nivalis

Fr: Sniefink
D: Schneeammer
E: Snow Bunting
F: Bruant des neiges

Mooser 1973 Doortrekker en overwinteraar in klein aantal van half sept. tot half april. Het maximum aantal is 200-300 ex. (TT). De uiterste waarnemingsdata zijn: 14-9-65 (Lim. 40: 55) en 19-4-68 (P.M.Zegers, med. CNA). Troepen Sneeuwgorzen worden vooral in de omgeving van het laatste Willemsduin gezien. Er zijn twee zomerwaarnemingen: 21-5-70 enkele dagen 1 ex. in prachtkleed bij de kooiboerderij (TT); 28-7-61 1 ♀ in de Westerkwelder (D.Bakker).

Status

Jaarlijkse doortrekker en wintergast

De Sneeuwgors is een jaarlijkse doortrekker en wintergast van half september tot half mei. De vroegste najaarsdatum is 10 september 1997, de laatste voorjaarsdatum 19 april 1975. Buiten deze

periode is een waarneming bekend van één exemplaar op 14 mei 1978. De aantallen variëren van één of enkele tot een paar honderd. Het maximum is 320 op 22 februari 1997. Uit de periode 1971-2003 zijn geen zomerwaarnemingen bekend.
De Sneeuwgors is vooral aan te treffen op het strand, aan de wadkant, in de kwelder en in de Banckspolder.

Maskergors

Emberiza spodocephala

Fr: Maskergoars
D: Maskenammer
E: Black-faced Bunting
F: Bruant masqué

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 28 oktober 1993 (Groene Glop, ringvangst, eerstejaars mannetje; Conings & Van Loon 1994).
De Maskergors broedt in Siberië.

Geelgors

Emberiza citrinella

Fr: Gielfink
D: Goldammer
E: Yellowhammer
F: Bruant jaune

Mooser 1973 In de eerste helft van deze eeuw wordt de soort niet genoemd. Haverschmidt c.s. geeft haar in 1950 als broedvogel op. Daarna zijn er tot 1964 geen gegevens meer bekend die op broeden wijzen. In de periode van 1 – 16-6-64 hoorde Fabritius zowel in de Eerste als Tweede Dennen een vogel zingen, zodat ze daar waarschijnlijk gebroed heeft. In 1967 werd op 27-5 (J.B.Hulscher) en op 15-7 (S-IV) een zingend ♂ bij de eendenkooi gehoord. In juni 1969 zag Kiewiet 1 paar met 4 jongen bij de Berkenplas.
De Geelgors is een onregelmatige doortrekker in zeer klein aantal van eind aug. tot eind okt. en van eind mrt. tot begin mei. De vroegste en laatste najaarswaarnemingen zijn resp. 12-8-61 en 1-11-69 (AJB) en de vroegste en laatste in het voorjaar 26-3-67 (TT) en 6-5-47 (GAB). Er is één winterwaarneming bekend: 2-1-64 1 ex. bij de kooiboerderij (TT).

Status

Voormalige incidentele broedvogel. Onregelmatige doortrekker en wintergast

De Geelgors is recentelijk niet als broedvogel vastgesteld.
De soort trekt door en overwintert onregelmatig in zeer klein tot klein aantal (maximaal 15) van eind september tot begin juni. De eerste najaarsdatum is 28 september 1973, de laatste voorjaarsdatum 8 juni 1977. Daarnaast zijn er drie waarnemingen uit augustus: 30 augustus 1969, 20 augustus 1973 en 27 augustus 1973.

Ontwikkeling

De Geelgors werd in 1950 voor het eerst als broedvogel genoemd. Daarna waren er in 1964 en 1967 nog mogelijke of waarschijnlijke broedgevallen. Het is vrijwel zeker dat de soort in 1969 op het eiland heeft gebroed (Mooser 1973). Daarna werd de soort alleen in 1978 nog als broedvogel genoemd. Ook op de andere Waddeneilanden is de Geelgors als broedvogel zo goed als afwezig (SOVON 2002).

Ortolaan

Emberiza hortulana

Fr: Nôtfink
D: Ortolan
E: Ortolan Bunting
F: Bruant ortolan

Mooser 1973 Doortrekker in zeer klein aantal van begin mei tot eind mei. De vroegste waarneming is op 3-5-69 (AJB) en de laatste op 22-5-69 (AJB). Er zijn zeven najaarsdata bekend: 27 en 28-8-68 2 ex. (LB); 4-9-68 2 ex. (LB); 4-9-69 2 ex. bij de kooiboerderij (E.R.Osieck, J.B.Buker); 7-9-68 1 ex. op het laatste Willemsduin (J.den Held); 8-9-68 2 ex. in de Kooiduinen (J.den Held); 9-9-68 5 ex. (J.A.Smith, med. CNA, E.C.Smith); Er is één juni-waarneming: 23 – 24-6-67 1 ex. bij de Eerste Dennen (W.H.v.Dobben).

Status

Jaarlijkse doortrekker

EU-Vogelrichtlijn

De Ortolaan is in ieder geval vanaf 1989 een bijna jaarlijkse doortrekker in zeer klein aantal. In totaal zijn er na 1970 enkele tientallen voorjaarswaarnemingen en een vergelijkbaar aantal najaarswaarnemingen bekend. Vergeleken met Mooser (1973) is dus in ieder geval het aantal najaarswaarnemingen duidelijk omhoog gegaan. De oorzaak ligt waarschijnlijk in het toegenomen aantal vogelaars en de betere bekendheid met de roep. De waarnemingen komen van het gehele eiland. De soort trekt in het voorjaar door van begin april tot begin juni en in het najaar van midden augustus tot laat in oktober. De vroegste en laatste datum in het voorjaar zijn respectievelijk 8 april 2000 en 5 juni 1976, in het najaar 19 augustus 2002 en 23 oktober 1993. Bijna altijd is er sprake van slechts één exemplaar, een heel enkele keer twee, drie of vier. Alleen op 26 augustus 1973 werden 10 naar het westen trekkende vogels gemeld. Op 1 september 1976 werden verspreid over het eiland 12 vogels gezien.

Geelbrauwgors

Emberiza chrysophrys

Fr: Tûfgoars
D: Gelbbrauenammer
E: Yellow-browed Bunting
F: Bruant à sourcils jaunes

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 19 oktober 1982 (Eendenkooi, ringvangst; Vonk & Van IJzendoorn 1988). Dit is tevens het enige geval voor Nederland. De Geelbrauwgors broedt in Zuidoost-Siberië.

Bosgors

Emberiza rustica

Fr: Boskgoars
D: Waldammer
E: Rustic Bunting
F: Bruant rustique

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er zijn twee waarnemingen, beide ringvangsten in het Groene Glop: 4 oktober 1973 en 24 september 1976.

Dwerggors

Emberiza pusilla

Fr: Lytse Goars
D: Zwergammer
E: Little Bunting
F: Bruant nain

Mooser 1973 De waarneming van 1 ex. op 5-7-53 (Ard. 42: 328) moet als onbetrouwbaar worden beschouwd en vervalt dientengevolge (M.J.Tekke). Daarnaast zijn er twee waarnemingen: 17-9-70 1 ex. in de westelijke Kobbeduinen (P.S.Kistemaker); 9-10-69 7 ex. waaronder waarschijnlijk 4 overjarige vogels in de Banckspolder (C.Breek en med. P.M.Zegers).

Status

Incidentele doortrekker

Beoordeelsoort CDNA tot en met 2003

Er zijn acht waarnemingen, waarvan zeven ringvangsten:

2 oktober 1973	Groene Glop, ringvangst
6 oktober 1974	Groene Glop, ringvangst
12 oktober 1982	
16 oktober 1985	Kobbeduinen, ringvangst
2 oktober 1994	Groene Glop, ringvangst
13 september 1995	Groene Glop, ringvangst
2 november 1995	Groene Glop, ringvangst
25 september 2002	Groene Glop, ringvangst; foto: Dutch Birding 24: 392, 2002.

De Dwerggors broedt van Noord-Scandinavië oostelijk tot in Oost-Siberië.

Wilgengors

Emberiza aureola

Fr: Wylgegoars
D: Weidenammer
E: Yellow-breasted Bunting
F: Bruant auréole

Mooser 1973 De waarneming van 1 ex. op 5-7-53 (Ard. 42: 328) moet als onbetrouwbaar worden beschouwd en vervalt dientengevolge (M.J.Tekke). Daarnaast zijn er twee waarnemingen: 17-9-70 1 ex. in de westelijke Kobbeduinen (P.S.Kistemaker); 9-10-69 7 ex. waaronder waarschijnlijk 4 overjarige vogels in de Banckspolder (C.Breek en med. P.M.Zegers).

Status

Dwaalgast

Beoordeelsoort CDNA

Er is één waarneming: 11 september 2001 (Groene Glop, ringvangst, eerstejaars; foto: Dutch Birding 23: 378, 2001).

De Wilgengors broedt van Finland oostelijk tot in Oost-Siberië.

Rietgors

Emberiza schoeniclus

Fr: Reidmosk
D: Rohrammer
E: Common Reed Bunting
F: Bruant des roseaux

Mooser 1973 Vrij talrijke broedvogel van de Johannespolder, vochtige binnenduinen en binnenkwelder. Het is niet duidelijk wanneer de Rietgors zich heeft gevestigd. Mogelijk is dat tegen het eind van de dertiger jaren geweest, ofschoon Brouwer op 5-6-27 een ♀ waarnam ten westen van de Reddingsweg. In 1939 noemde v.Dobben haar broedvogel. In de periode van 24 – 26-6-47 hoorde Resoort enkele vogels zingen in de duinterreinen. In 1948 wordt ze niet genoemd (JdJ), maar Haverschmidt c.s. noemen de Rietgors in 1950 als broedvogel. Waarschijnlijk heeft ze daarna regelmatig gebroed. Draayer

en Fabritius noemen haar in resp. 1955 en 1964 vrij algemeen. In 1967 werd het aantal broedparen op 60 gesteld, hetgeen beduidend meer geweest moet zijn dan in 1964. Mogelijk is het aantal broedparen van de Rietgors, maar ook van de Kleine Karekiet en Rietzanger afhankelijk van de vochtigheid van de binnenduinen.
De Rietgors is doortrekker in vrij klein aantal van half aug. tot begin nov. en in vrij groot aantal van half mrt. tot mogelijk half mei. De vroegste en laatste najaarswaarnemingen zijn resp. 29-7-70 (VWG/NJN) en 8-11-67 (C.P.Sikkema). De vroegste aankomstdatum in het voorjaar is 10-3-63 (TT). Van 8 – 10-5-70 nam Waldeck doortrek waar van honderden vogels. De Rietgors is wintergast in zeer klein aantal.

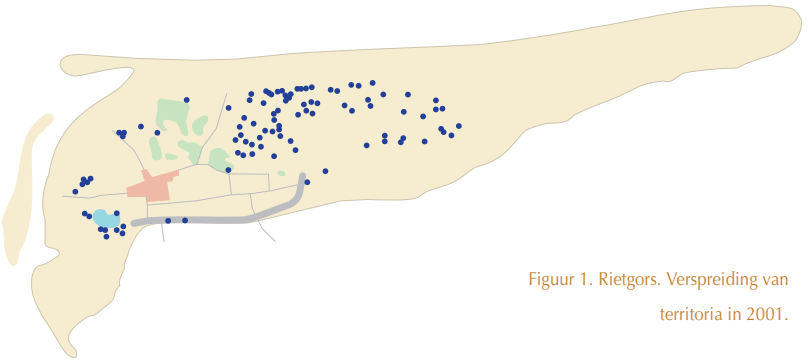

Figuur 1. Rietgors. Verspreiding van territoria in 2001.

Status

Jaarlijkse broedvogel. Jaarlijkse doortrekker en wintergast

Broedvogel-inventarisaties 2001-2003

2001: 94 territoria

2002/2003: 85 territoria

Jaarlijks broedt de Rietgors vrij talrijk op het eiland, vooral tussen de Prins Bernhardweg en het Eerste Baken in de Kobbeduinen en bij de Westerplas.
Over doortrek is weinig bekend. Weliswaar worden door het Vogelringstation Schiermonnikoog van eind juli tot midden november regelmatig Rietgorzen gevangen maar het is onduidelijk of dit uitsluitend eigen broedvogels betreffen of deels trekkers.

De Rietgors is een schaarse overwinteraar in zeer klein aantal.
Een in het Groene Glop geringde Rietgors werd teruggemeld in Frankrijk.

Ontwikkeling De Rietgors heeft zich in de jaren 1920 met 20 of 30 paar gevestigd als broedvogel. Sindsdien is de stand toegenomen en in 1967 werd het aantal broedparen op 60 geschat (Mooser 1973). In 1973 werden 92 paar genoteerd, in 1978 150 en in 1986 161. De Rietgors broedde in 1986 vooral op de westelijke helft van het eiland met de grootste aantallen bij de Westerplas en rond de Reddingsweg. Ten oosten van de Kobbeduinen werden ook enkele broedparen vastgesteld (Bakker 1987). Het feit dat het aantal broedparen in 2001-2003 weer beneden de 100 is gezakt, betekent een duidelijke afname. Landelijk is het beeld wat diffuus, al wordt gesproken van een stabiele stand in Groningen en Friesland (SOVON 2002).

Grauwe Gors

Emberiza calandra

Fr: Koarnmosk
D: Grauammer
E: Corn Bunting
F: Bruant proyer

Mooser 1973 Er zijn zes waarnemingen bekend: 9-8-58 1 ex. bij de Jeugdherberg (GLO); 30-8-60 1 ex. in het binnenduin; 19 – 20-11-30 1 Ó dood bij de vuurtoren (Ard. 20: 80); 13-3-63 1 ex. (TT); 3-6-63 1 ex. bij de eendenkooi (GLO); 30-6-68 1 ex. (LJD, med. CNA).

Status

Incidentele gast

Van de Grauwe Gors zijn drie waarnemingen bekend (vijf exemplaren): 31 maart 1980 (Kobbeduinen, twee, zingend), 9 mei 1989 (Binnenkwelder) en 2 maart 1994 (Banckspolder, twee, doortrekkend).